

Commentarium in evangelium Matthaei (lib. 12-17)

Τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον <εὐαγγέλιον> ἐξηγητικῶν Ὁριγένους τόμος ιβ'.

12.1 Καὶ προσελθόντες Σαδδουκαῖοι καὶ Φαρισαῖοι, πειρά ζοντες ἐπηρώτων αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειξαι αὐτοῖς (16, 1[-4]). Οἱ πρὸς ἀλλήλους διαφωνοῦντες περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων δογμάτων Σαδδουκαῖοι καὶ Φαρισαῖοι-πρεσβεύουσι γὰρ οἱ μὲν Φαρισαῖοι τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἐλπίζοντες εἶναι τινα μέλλοντα αἰῶνα, οἱ δὲ Σαδδουκαῖοι οὐδὲν ἴσασι μετὰ τὸν βίον τοῦτον ἀνθρώπων ἀποκείμενον, ἦτοι ὡς ἐπ' ἀρετὴν προκόψαντι ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπιτηδεύσαντι ἐξελθεῖν τῶν τῆς κακίας ὄρων-οὔτοι, ἵνα πειράσωσι τὸν Ἰησοῦν, ὁμοιοῦσιν. ὅμοιον δὲ <τι> τούτων γεγένηται, ὡς ὁ Λουκᾶς ἀνέγραψε, πρὸς Ἡρώδη καὶ Πιλάτον γενομένους ἀλλήλοις φίλους, ἵνα τὸν Ἰησοῦν ἀπο-κτείνωσι· τάχα γὰρ ἢ μὲν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν μάχη ἐποίησεν ἂν τὸν μὲν Ἡρώδη μὴ εἰς χάριν τοῦ λέγοντος λαοῦ «σταύρου σταύρου αὐτὸν» ἀξιοῦν αὐτὸν ἀναιρεθῆναι, τὸν δὲ Πιλάτον ῥοπήν τινα ἔχοντα τὴν ὑπὲρ τοῦ <ἀπολύσαι τὸν Ἰησοῦν> μὴ ἂν αὐτὸν καταδεδικάσθαι, συμβαλλομένης τῆς πρὸς Ἡρώδη ἔχθρας τῆς πρὸς τὸ ἀπολύσαι τὸν Ἰησοῦν προ-ὑπαρχούσης ῥοπῆς. ἢ δὲ νομιζομένη φιλία τὸν Ἡρώδη ἰσχυρότερον πρὸς τὴν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀξίωσιν πεποίηκε παρὰ Πιλάτον, βουλόμενον τάχα καὶ διὰ τὴν νεαρὰν φιλίαν κεχαρισμένον τι τῷ Ἡρώδῃ καὶ παντὶ τῷ Ἰου-δαίῳ ἔθνεϊ ποιῆσαι. πολλάκις δὲ καὶ νῦν ὄραν ἔστιν ἐν τῷ βίῳ καὶ τοὺς διαφωνότατα δόγματα εἶτε ἐν τῇ Ἑλλήνων φιλοσοφίᾳ εἶτε καὶ ἐν ἄλλοις λόγοις ἔχοντας ὁμοιοῦν δοκοῦντας, ἵνα χλευάζωσι καὶ προσπολεμῶσι τῷ ἐν τοῖς μαθηταῖς Ἰησοῦ Χριστῷ. ἀπὸ τούτων δ' (οἶμαι) ἔστι διαβῆναι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ ἰδεῖν, ὅτι μήποτε καὶ τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν διαφωρίαν πρὸς ἀλλήλας ἔχουσῶν, ὡς Φαραὼ πρὸς Ναβουχοδονόσορ καὶ Θα ραθὰ βασιλέως Αἰθιοπῶν πρὸς Σεναχηρείμ βασιλέα Ἀσσυρίων, γίνεται ποτε συμφωνία κατὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, οὕτως τάχα καὶ «παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό», οὐδαμῶς πρότερον ἀλλήλοις ὁμοιοῦντες, ἵνα σκοπήσαντες «κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ» «τὸν κύριον τῆς δόξης» ἀποκτείνωσιν. 12.2 Ἐπὶ ταῦτα δὲ τῷ λόγῳ ἐληλύθαμεν διὰ τοὺς ἅμα προσελθόντας τῷ Ἰησοῦ Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, τοὺς ἐν τοῖς περὶ ἀναστάσεως διαφωνοῦντας, καὶ οἶονε συμφωνήσαντας διὰ τὸ πειράσαι τὸν σωτῆρα ἡμῶν καὶ ἐπερωτῆσαι αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειξαι αὐτοῖς. οὐ γὰρ ἀρκούμενοι τοῖς ἐν ταῖς ἰάσεσι πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας «ἐν τῷ λαῷ» τεραστίοις καὶ τοῖς ἄλλοις παραδόξοις, ἃ ἐν γνώσει πολλῶν πεποιοῦνται ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἠβούλοντο αὐτὸν ἐπιδειξαι αὐτοῖς καὶ ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον. καὶ στοχάζομαι ὅτι ὑπενόουν μὲν τὰ ἐπὶ γῆς σημεῖα, ὡς δυνάμενα καὶ μὴ ἐκ θεοῦ εἶναι (οὐκ ὤκνησαν γοῦν λέγειν ὅτι «ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια» ὁ Ἰησοῦς), ἐδόκει δ' αὐτοῖς μὴ δύνασθαι ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον ἀπὸ Βεελζεβούλ ἢ τινος πονηρᾶς γίνεσθαι δυνάμεως. ἡμάρτανον δὲ περὶ ἀμφοτέρων, τῶν τε ἐπὶ γῆς καὶ τῶν ἐξ οὐρανοῦ σημείων, μὴ δόκιμοι τραπεζῖται μηδὲ ἐπιστάμενοι διακρίνειν πνεύματα ἐνεργοῦντα, ποῖα μὲν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐστὶ ποῖα δὲ ἀφεστηκότα αὐτοῦ. καὶ ἐχρῆν αὐτοὺς εἰδέναι ὅτι καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἐπὶ Μωσέως κατὰ τῆς Αἰγύπτου τεραστίων, οὐκ ὄντα ἐξ οὐρανοῦ, σαφῶς ἦν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πεσὸν «πῦρ ἐξ οὐρανοῦ» ἐπὶ τὰ πρόβατα τοῦ Ἰωβ οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ θεοῦ· τοῦ αὐτοῦ γὰρ ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἦν, οὗ ἦσαν καὶ «οἱ αἰχμαλωτεύσαντες» καὶ οἱ ποιήσαντες «τρεῖς ἀρχὰς» ἱππέων κατὰ τῶν κτηνῶν τοῦ Ἰωβ. οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα, ὡς δυναμένων σημείων

δειχθῆναι καὶ ἀπὸ γῆς καὶ ἀπὸ οὐρανοῦ (ἀληθῶν μὲν ἐκ θεοῦ, «ἐν πάσῃ» δὲ «δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους» ἀπὸ τοῦ πονηροῦ) λέλεκται τῷ Ἀχάζ· «αἴτησον σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος· εἰ γὰρ μὴ ἦν σημεῖα καὶ οὐ «παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ» τινα τῶν εἰς βάθος καὶ τῶν εἰς ὕψος, οὐκ ἂν ἐλέλεκτο τὸ «αἴτησον σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος». εὖ οἶδα δὲ ὅτι δόξει τινὶ βίαιον εἶναι τὸ τοιοῦτον τῆς περὶ τοῦ «αἴτησον σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου» ἐκδοχῆς· ἀλλὰ ἐπίστησον τῷ εἰρημένῳ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ περὶ τοῦ ἀνθρώπου «τῆς ἀμαρτίας», τοῦ υἱοῦ «τῆς ἀπωλείας», ὅτι «ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους καὶ πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις» ἐκεῖνος ἐπιφανεῖται, μιμούμενος πάντα τέρατα τὰ τῆς ἀληθείας. καὶ ὡσερ οἱ τῶν Αἰγυπτίων ἐπαίδοι καὶ φαρμακοί, ὡς ἐλάττους τοῦ ἀνθρώπου «τῆς ἀμαρτίας» καὶ τοῦ υἱοῦ «τῆς ἀπωλείας», δυνάμεις τινὰς ἐμιμήσαντο καὶ σημεῖα καὶ τέρατα τῆς ἀληθείας, ποιοῦντες τὰ τοῦ ψεύδους εἰς τὸ μὴ πιστεῦσθαι τὰ ἀληθῆ, οὕτως οἶμαι τὸν ἄνθρωπον τῆς ἀμαρτίας τὰ *** σημεῖα μιμήσασθαι καὶ τὰς δυνάμεις. Τάχα δὲ καὶ ταῦτα ὑφορώμενοι διὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας οἱ Φαρισαῖοι (ζητῶ δ' εἰ καὶ Σαδδουκαῖοι) πειράζοντες ἐπηρώτων σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειξάμενοι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν. εἰ δὲ μὴ τοῦτο λέγοιμεν αὐτοὺς ὑπονενοηκένας, τί φήσομεν αὐτοὺς πεπονθέναι πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ γινόμενα τεράστια ἀτέγκτους μένοντες καὶ μὴ δυσω πουμένους τῶν γινομένων τὰ παράδοξα; ἐὰν δέ τις ὑπολαμβάνῃ ἀπολογίας ἡμᾶς ἀφορμὰς δεδωκένας τοῖς Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαίοις, ὅπου μὲν «ἐν Βεελζεβούλ» φάσκουσιν ἐκβεβλήσθαι ὑπὸ Ἰησοῦ τὰ δαιμόνια, ὅπου δὲ ἐπερωτῶσι μετὰ τοῦ πειράζειν τὸν Ἰησοῦν περὶ σημείου οὐρανοῦ, ἴστω ὅτι ὑπὸ μὲν πιθανότητός φαμεν αὐτοὺς περιεσπᾶσθαι πρὸς τὸ μὴ πιστεῦσαι τοῖς τοῦ Ἰησοῦ παραδόξοις, οὐ μὴν ὥστε καὶ συγγνωστοὺς εἶναι μὴ ἐνορῶντας τοῖς τῶν προφητῶν λόγοις πληρουμένοις ἐν ταῖς πράξεσι τοῦ Ἰησοῦ, ἅς οὐδαμῶς πονηρὰ δύνανται μιμήσασθαι οἷα τε ἦν. ψυχὴν γὰρ ἐξελεῖν ὡσερ ἐπιστρέψαι, ὥστε ἤδη ὄζοντα καὶ τετάρτην ἡμέραν ἄγοντα ἀπὸ τῶν μνημείων ἐξελεῖν, οὐδενὸς ἦν ἢ τοῦ ἀκούσαντος ἀπὸ τοῦ πατρός· «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν». ἀλλὰ καὶ ἀνέμοις κελεῦσαι καὶ ὄρμην θαλάσσης λόγῳ παῦσαι, οὐδενὸς ἄλλου ἦν ἢ ἐκεῖνου, «δι' οὗ τὰ πάντα» καὶ αὐτὴ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἄνεμοι γεγόνασιν. ἔτι δὲ καὶ ἡ διδασκαλία ἐπὶ τὴν ἀγάπην τοῦ κτίσαντος προ[σ]καλουμένη συνα δόντως νόμῳ καὶ προφήταις καὶ τὰς ὁρμὰς καταστέλλουσα καὶ τὰ ἦθη κατ' εὐσέβειαν μορφοῦσα, τί ἄλλο ἐδήλου τοῖς ὁρᾶν δυναμένοις ἢ ὅτι «ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς» ἦν ὁ τὰ τῶν ἀκουσάντων ἐργαζόμενος; ἐφ' οἷς εἶπε καὶ τοῖς μαθηταῖς τοῦ Ἰωάννου· «πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὅσα εἶδετε καὶ ἠκούσατε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι» καὶ τὰ ἐξῆς. 12.3 Μετὰ ταῦτα κατανοήσωμεν τῆς ἀποστολῆς τὸν τρόπον, ἐπερωτηθεὶς περὶ σημείου ἐνός, ἴν' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξῃ τοῖς ἐπερωτηθεῖσι Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαίοις, ἀποκρίνεται καὶ λέγει· γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου, ὅτε καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθε. τὸ σημεῖον δὲ ἄρα τοῦ Ἰωνᾶ κατὰ τὴν ἐρώτησιν αὐτῶν οὐχ ἀπλῶς σημεῖον ἦν, ἀλλὰ καὶ ἐξ οὐρανοῦ· ὥστε αὐτὸν καὶ τοῖς πειράζουσιν καὶ ἐπιζητοῦσιν σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ οὐδὲν ἦττον κατὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα δεδωκένας τὸ σημεῖον. εἰ γὰρ ὡς Ἰωνᾶς ἐποίησεν «ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς» καὶ μετὰ τοῦτο ἀνέστη ἀπ' αὐτῆς, πόθεν ἂν λέγοιμεν τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ γεγονέναι σημεῖον ἢ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ; καὶ μάλιστα ἐπεὶ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους γέγονεν ἅμα τῷ εὐεργετουμένῳ ληστῇ εἰς τὸν παράδεισον τοῦ θεοῦ, μετὰ τοῦτο (οἶμαι) καταβαίνων εἰς ἄδου πρὸς τοὺς νεκροὺς ὡς «ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος». καὶ δοκεῖ μοι συνάπτειν τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ σημεῖον ὁ σωτὴρ τῷ λόγῳ τοῦ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν σημείου, λέγων οὐχ ὅμοιον ἐκείνῳ μόνον

δίδοσθαι σημεῖον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο. πρόσχες γὰρ τῷ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. οὐκοῦν ἐκεῖνο τοῦτο ἦν τῷ ἐκεῖνο τούτου δηλωτικὸν γεγονέναι, ἵνα ἢ ἐκείνου λύσις τοῦ σημείου ἀσάφειαν αὐτόθεν ἔχοντος τὸ παθεῖν ἢ τὸν σωτήρα καὶ «ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας» πεποιηκέναι. ἅμα δὲ καὶ καθολικὸν τι μανθάνομεν ὅτι, εἴπερ τὸ σημεῖον σημαίνει τι, ἕκαστον τῶν ἀναγεγραμμένων σημείων (εἴτε ὡς ἐν γενομένη ἱστορίᾳ εἴτε ὡς <ἐν> ἐντολῇ) δηλωτικὸν τίνος ἐστὶν ὕστερον πληρουμένου· οἷον τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ, ἐξιόντος μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς κοιλίας «τοῦ κήτους», τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἦν ἀναστάσεως μετὰ «τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας» ἀνισταμένου ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἢ περιτομὴ λεγομένη «σημεῖον» τῆς παρὰ τῷ Παύλῳ δηλουμένης ἐν τῷ· «ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν ἢ περιτομή». ζήτησι δὲ καὶ σὺ πᾶν τὸ ἐν τοῖς παλαιοῖς γράμμασι σημεῖον τίνος ἐν τῇ καινῇ γρα<φῇ> τύπος πράγματος ἐστὶ, καὶ τὸ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ὀνομασθὲν σημεῖον τίνος ἐστὶν ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δηλωτικὸν ἢ καὶ ἐν ταῖς ὕστερον γενεαῖς μετὰ τὸ γεγονέναι τὸ σημεῖον. 12.4 Καὶ πονηρὰν μὲν εἶπεν αὐτοὺς γενεὰν διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ποιότητα εἰς αὐτοὺς ἐγγενομένην (ἔστι δὲ ἡ πονηρία ἐκούσιος κακοποιία), μοιχαλίδα δὲ διὰ τοῦτο, ἐπεὶ τὸν τροπικῶς λεγόμενον ἄνδρα, τῆς ἀληθείας λόγον ἢ νόμον, καταλιπόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι ἐμοὶ χεύθησαν ὑπὸ τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ νόμου «τῆς ἀμαρτίας». εἰ γὰρ δύο εἰσὶ νόμοι, ὃ τε «ἐν τοῖς μέλεσιν» ἡμῶν ἀντιστρατευόμενος «τῷ νόμῳ τοῦ νοός» καὶ ὁ «τοῦ νοός», λεκτέον ὅτι ὁ μὲν «τοῦ νοός» (τουτέστιν ὁ «πνευματικὸς») ἀνὴρ ἐστὶ, πρὸς ὃν ἡρμόσθη ἀπὸ θεοῦ γυνὴ (ἢ ψυχὴ) ἀνδρὶ («τῷ νόμῳ») κατὰ τὸ γεγραμμένον «παρὰ δὲ θεοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή», ὁ δὲ ἄλλος μοιχὸς ἐστὶ τῆς ὑποτασσομένης αὐτῷ ψυχῆς καὶ δι' αὐτὸν μοιχαλίδος χρηματισμοῦς, ὅτι δὲ ὁ νόμος ἀνὴρ τῆς ψυχῆς ἐστὶ, σαφῶς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ὁ Παῦλος παριστᾷ λέγων ὅτι «ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ· ἢ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ» καὶ τὰ ἐξῆς. πρόσχες γὰρ ἐν τούτοις ὅτι «ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ (ὁ νόμος ὡς ἀνὴρ γυναικός)· ἢ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ (ἢ ὑπὸ τὸν νόμον ψυχὴ) τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται (ῶντι) νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ (ὁ νόμος) κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου (ὅς ἐστὶν ἀνὴρ)». ἀποθνήσκει δὲ ὁ νόμος τῷ ἀναβάντι ἐπὶ τὴν μακαριότητα καὶ μηκέτι ὑπὸ νόμον πολιτευομένῳ, ἀλλ' ὡς ὁ Χριστὸς πράττοντι, ὃς εἰ καὶ γέγονεν «ὑπὸ νόμον» διὰ τοὺς ὑπὸ νόμον, «ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ», οὔτε ἔμεινεν ὑπὸ νόμον οὔτε ἀφῆκεν ὑπὸ νόμον τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐλευθερωθέντας· ἀνήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἅμα ἑαυτῷ ἐπὶ τὴν ὑπὲρ τὸν νόμον θείαν πολιτείαν, τὸν περιέχοντα (ὡς πρὸς τοὺς ἀτελεστεροὺς καὶ ἔτι ἀμαρτάνοντας) θυσίας περὶ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων. ὁ οὖν ἀναμάρτητος καὶ μηκέτι δεόμενος τῶν νομικῶν θυσιῶν ὑπερβέβηκε τελειωθείς τάχα καὶ τὸν πνευματικὸν νόμον, καὶ γέγονεν ἐν τῷ ὑπὲρ αὐτὸν λόγῳ, ὅστις τοῖς μὲν ἐν σαρκὶ ζῶσι «σὰρξ» ἐγεγόνει, τοῖς δὲ μηδαμῶς ἔτι «κατὰ σάρκα» στρατευομένοις, ὡς ἦν «ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν», θεὸς λόγος ὢν, θεωρεῖται καὶ ἀποκαλύπτει τὸν πατέρα. τρία τοίνυν κατὰ τὸν τόπον νοητέον, γυναῖκα ὕπανδρον ὑπὸ ἄνδρα τὸν νόμον, καὶ γυναῖκα μοιχαλίδα «ζῶντος τοῦ ἀνδρός» νόμου «γινομένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ», τῷ νόμῳ τῆς σαρκός, τὴν ψυχὴν, καὶ γυναῖκα τῷ ἀδελφῷ τοῦ τεθνηκότος ἀνδρός γαμουμένην, τῷ ζῶντι καὶ μὴ ἀποθνήσκοντι λόγῳ, ὃς «ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος» γὰρ «αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει». Καὶ ταῦτα διὰ τὸ «ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός» καὶ διὰ τὸ «ἄρ' οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίζει ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ» καὶ διὰ τὸ «ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρῳ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ». αὐτὸ δὲ τὸ «ἄρ' οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίζει» παρελήφαμεν βουλόμενοι σαφῶς παραστήσαι, διὰ τί τοῖς πειράζουσι

Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαίοις καὶ ἐπιζητοῦσι σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ἐπιδειξάμενος αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν οὐ μόνον τὸ γενεὰ πονηρά, ἀλλὰ καὶ μοιχαλὶς, γενικῶς μὲν οὖν ὁ ἐν τοῖς μέλεσι νόμος ὁ ἀντιστρατευόμενος «τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς» ὡς μοιχὸς ἀνὴρ μοιχὸς ἐστὶ τῆς ψυχῆς· ἤδη δὲ καὶ πᾶσα δύναμις ἀντικειμένη, ἐπικρατοῦσα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἀναμειγνυμένη αὐτῇ, μοιχὸς ἐστὶν αὐτῆς, νυμφίον ἐχούσης ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτῇ δοθέντα τὸν λόγον. μετὰ ταῦτα γέγραπται ὅτι καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν· πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ὁ νυμφίος λόγος καταλιπεῖν τὴν μοιχαλίδα γενεὰν καὶ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῆς; εἴποιοι δ' ἂν ὅτι τὴν Ἰουδαίων συναγωγὴν ὡς μοιχαλίδα καταλιπὼν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἀπελήλυθεν ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἔλαβε «γυναῖκα πορνείας» τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων· ἐπεὶ ἐκεῖνοι μὲν ὄντες «πόλις πιστὴ Σιών» γεγόνασι πόρνοι, οὗτοι δὲ ὡς ἡ Ῥαββὴ ἢ πόρνη τοὺς τοῦ Ἰησοῦ κατασκόπους ὑποδεξαμένη διεσώθη πανοικί, μετὰ τοῦτο μηκέτι πορνεύουσα, ἀλλὰ ἔλθοῦσα παρὰ τοὺς τοῦ Ἰησοῦ πόδας καὶ βρέχουσα αὐτοὺς τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι καὶ ἀλείφουσα τῇ τῆς ἀγίας πολιτείας τῶν μύρων εὐωδία, δι' ἣν Σίμωνι τῷ λεπρῷ (τῷ προτέρῳ λαῷ) ὄνειδίζων ἔλεγεν ὅσα γέγραπται. 12.5 Καὶ ἔλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν (16, 5[–12]). Ἐπεὶ μὴ χρήσιμοι ἦσαν οἱ ἄρτοι οἱ πρὸ τοῦ πέραν τοῖς ἐλθοῦσι μαθηταῖς εἰς τὸ πέραν (ἄλλων γὰρ ἔχρηζον πρὸ τοῦ πέραν καὶ ἄλλων ἐδέοντο εἰς τὸ πέραν), διὰ τοῦτο ἀμελήσαντες τοῦ ἐπάγεσθαι ἀπιόντες εἰς τὸ πέραν ἄρτους, ἐπελάθοντο αὐτοὺς σὺν ἑαυτοῖς λαβεῖν. εἰς τὸ πέραν δὲ γεγόνασι μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ οἱ διαβάντες ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἐπὶ τὰ πνευματικὰ καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητά. καὶ τάχα ἵνα ἀποστρέφηται τοὺς (διὰ τοῦ ἐφθακέναι εἰς τὸ πέραν) ἀρξαμένους πνεύματι τοῦ παλινδρομεῖν ἐπὶ τὰ σάρκινα, εἶπε τοῖς εἰς τὸ πέραν ὁ Ἰησοῦς· ὁρᾶτε καὶ προσέχετε. ἦν γὰρ τι φύραμα διδασκαλίας καὶ ζύμης ἀληθῶς παλαιᾶς, τῆς κατὰ τὸ ψιλὸν γράμμα καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀπηλλαγμένης τῶν ἀπὸ κακίας, ὅπερ παρεῖχον Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι ἀφ' ἧς οὐ βούλεται Ἰησοῦς ἐσθίειν ἔτι τοὺς ἰδίους μαθητὰς ποιήσας αὐτοῖς «νέον» καὶ πνευματικὸν «φύραμα», ἑαυτὸν παρασχὼν (τοῖς ἀποστασίου τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων καὶ προσεληλυθόσιν αὐτῷ) ἄρτον ζῶντα ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότα καὶ ζῶν διδόντα «τῷ κόσμῳ». ἐπεὶ δὲ ὁδὸς ἐστὶ τῷ μηκέτι χρησομένῳ ζύμη καὶ φυράματι καὶ διδασκαλίᾳ Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων πρότερον μὲν τὸ θεωρεῖν δεύτερον δὲ τὸ προσέχειν, ἵνα μήποτε ἐκ τοῦ μὴ βλέπειν καὶ ἐξ ἀπροσεξίας μεταλάβῃ τις τῆς ἀπηγορευμένης ζύμης ἐκείνων, διὰ τοῦτο πρῶτον τὸ ὁρᾶτε λέγει τοῖς μαθηταῖς καὶ δεύτερον τὸ προσέχετε. διορατικῶν οὖν ἐστὶ καὶ προσεκτικῶν χωρίζειν τὴν ζύμην τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων καὶ πᾶσαν οὐκ ἀζύμων «εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας» τροφήν ἀπὸ τοῦ ζῶντος ἄρτου καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότος, ἵνα τὰ μὲν τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων μὴ προσίηται τὸν δὲ ζῶντα καὶ ἀληθινὸν ἄρτον ἐσθίειν τις ῥωσθῆ τὴν ψυχὴν. καὶ τὸ ῥητὸν δὲ εὐκαίρως ἂν προσφέροισιν τοῖς μετὰ τοῦ Χριστοῦ νίζειν αἰρουμένοις τὸ σωματικῶς Ἰουδαίειν· οὗτοι γὰρ οὐχ ὀρώσιν οὐδὲ προσέχουσιν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, ἀλλὰ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ ἀπαγορεύσαντος αὐτὴν Ἰησοῦ τὸν Φαρισαίων ἄρτον ἐσθίουσι. καὶ πάντες δ' (οἴμαι) ὅσοι οὐ βούλονται φρονεῖν ὅτι «ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστὶν» καὶ «σκιά» ἔχει «τῶν μελλόντων ἀγαθῶν» καὶ «σκιά ἐστὶ τῶν μελλόντων», οὐδὲ ζητοῦσι τίνας μέλλοντος ἀγαθοῦ ἐστὶ σκιά ἕκαστος τῶν νόμων, οὐχ ὀρώσιν οὐδὲ προσέχουσιν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ καὶ τὴν τῶν νεκρῶν ἀθετοῦντες ἀνάστασιν οὐ φυλάττονται ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Σαδδουκαίων, καὶ πολλοὶ γε ἐν τοῖς ἑτεροδόξοις διὰ τὴν περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἀπιστίαν εἰσὶν οἱ ἐμφορόμενοι τῇ τῶν Σαδδουκαίων ζύμη. ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἰησοῦ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς οὐ γεγωνὸς λέγοντες οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἐν ταῖς καρδίαις ἑαυτῶν· ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν. καὶ οἰονεῖ τοιαῦτα ἢ ἄλλοι· εἰ μὲν εἴχομεν ἄρτους, οὐκ ἂν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων εἰλήφειμεν·

ἐπεὶ δὲ ἀπορία ἄρτων κινδυνεύομεν ἀπὸ τῆς ἐκείνων ζύμης λαβεῖν, οὐ βούλεται δ' ἡμᾶς ὁ σωτὴρ παλινδρομεῖν ἐπὶ τὴν ἐκείνων διδασκαλίαν, διὰ τοῦτο ἡμῖν εἶπε τὸ ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι διελογίζοντο· ὁ δὲ βλέπων Ἰησοῦς τὰ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν καὶ ἀκούων τῶν ἐν αὐταῖς λόγων, ὡς τῶν καρδιῶν ἐπίσκοπος ἀληθῆς, ἐπιπλήσσει αὐτοῖς ὡς οὐ νοοῦσιν οὐδὲ μεμνημένοις ἄρτων, ὧν παρ' αὐτοῦ εἰλήφασι, δι' οὓς καὶ ἐν ἀπορίᾳ δοκοῦντες εἶναι ἄρτων οὐκ ἔχρηζον τῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ζύμης.

12.6 Εἶτα σαφηνίζων καὶ γυμνότερον παριστὰς (τοῖς περιελκομένοις διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἄρτου καὶ ζύμης) ὅτι μὴ περὶ αἰσθητοῦ ἔλεγεν αὐτοῖς ἄρτου, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ζύμης, ἐπιφέρει τὸ πῶς οὐ νοεῖτε, ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν; προσέχετε δὲ ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. καίτοι μηδὲ γυμνώσαντος αὐτοῦ τὴν ἐρμηνείαν ἀλλ' ἔτι ἐπιμένοντος τῇ τροπολογίᾳ, συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι ὁ λόγος τῷ σωτῆρι ἦν περὶ διδασκαλίας, τροπικῶς ζύμης εἰρημένης, ἣν ἐδίδασκον Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι. ὅσον μὲν οὖν ἔχομεν σὺν ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν ποιοῦντα τὴν φάσκουσαν ἐπαγγελίαν· «ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος», οὐ δυνάμεθα «νη στεύειν» οὐδὲ ἀπορεῖν τροφῆς, ὡς διὰ τὴν ἀπορίαν αὐτῆς ζητεῖν κἂν παρὰ Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων τῆς ἀπηγορευμένης ζύμης λαμβάνειν καὶ ἐσθίειν. γένοιτο δ' ἂν ποτε καιρὸς, συνόντος αὐτοῦ, τοῦ ἡμᾶς ἀτροφεῖν, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέλεκται ἐν τῷ «ἤδη ἡμέρας τρεῖς παραμένουσί μοι καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσιν». ἀλλὰ κἂν τοῦτο συμβῆ, μὴ βουλόμενος ἡμᾶς «νήστεις ἀπολυῖσαι, μήποτε ἐκλυθῶμεν ἐν τῇ ὁδῷ», εὐχαριστεῖ ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἄρτοις καὶ ποιεῖ ἡμῖν περισσεῦσαι ἀπὸ τῶν ἑπτὰ (ὡς ἀποδεδώκαμεν) ἄρτων τὰς ἑπτὰ σφυρίδας. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο τηρῆται (διὰ τοὺς οἰομένους μὴ πάνυ τι τὴν θεότητα παρίστασθαι τοῦ σωτῆρος ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου), ὅτι [τὸ] διαλογιζομένων ἐν ἑαυτοῖς τῶν μαθητῶν καὶ λεγόντων ἄρτους μὴ ἔχειν <τὸ> γνῶναι τοὺς διαλογισμοὺς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἰπεῖν· τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε, οὐκ ἀνθρώπινον ἦν· «μονώτατος» γὰρ γινώσκει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων (ὡς ὁ Σολομῶν ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν φησιν) ὁ κύριος. ἐπεὶ δὲ τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντος· προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης, συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῶν ἄρτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, ἐπιστήσεις εἰ, ὅπου ποτ' ἂν ζύμη ὀνομασθῆ, εἰς διδαχὴν τροπολογεῖται, εἴτε ἐν νόμῳ εἴτε καὶ ἐν ταῖς μετὰ τὸν νόμον γραφαῖς. οὕτω δὲ μήποτε ζύμη οὐ προσφέρεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον· οὐ γὰρ δεῖ τὰς εὐχὰς τρόπον ἔχειν διδασκαλίας, ἀλλ' εἶναι αὐτὸ μόνον αἰτήσεις ἀγαθῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τὰ ἀποδεδομένα περὶ τῶν μαθητῶν ἐλθόντων εἰς τὸ πέραν, εἰ δύναται τις ἐλθὼν εἰς τὸ πέραν ὄνειδί ζεσθαι ὡς ὀλιγόπιστος καὶ ὡς οὐδέπω νοῶν οὐδὲ μνημονεύων τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ γεγενημένων. οὐ χαλεπὸν δ' (οἶμαι) πρὸς τοῦτο εἰπεῖν ὅτι, ὡς πρὸς «τὸ τέλειον», ὅπερ «ὅταν ἔλθῃ, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται», πᾶσα ἢ ἐνταῦθα πίστις ἡμῶν ὀλιγοπιστία ἐστί, καὶ ὡς πρὸς ἐκεῖνο οὐδέπω νοοῦμεν οἱ «ἐκ μέρους» γινώσκοντες οὐδὲ μνημονεύομεν· οὐ γὰρ διαρκῆ καὶ συμπαρεκτεινομένην μνήμην ἀναλαβεῖν δυνάμεθα τῷ πλήθει τῆς φύσεως τῶν θεωρημάτων.

12.7 Ἔτι δὲ ἔστι καὶ ἐντεῦθεν μαθεῖν ὅτι καὶ ἐπὶ μόνοις διαλογισμοῖς οὓς ἐν ἑαυτοῖς διαλογιζόμεθα, ἔσθ' ὅτε ἐγκαλούμεθα καὶ ὡς ὀλιγοῖστοι ὄνειδιζόμεθα. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι, ὡς περὶ μοιχεύει τις «ἐν τῇ καρδίᾳ» μόνῃ οὐ πάντως φθάνων καὶ ἐπὶ τὴν πρᾶξιν, οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀπηγορευμένων ἐν μόνῃ τῇ καρδίᾳ τις πράττει. ὡς οὖν ὁ μοιχεύσας «ἐν τῇ καρδίᾳ» ἀνάλογον τῇ τοιαύτῃ μοιχείᾳ κολασθήσεται, οὕτως καὶ ὁ τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσας ἐν τῇ καρδίᾳ, φέρ' εἰπεῖν κλέψας ἐν μόνῃ καρδίᾳ ἢ ψευδομαρτυρήσας ἐν μόνῃ καρδίᾳ, οὐχ ὡς ὁ καὶ ἔργῳ μὲν κλέψας ἢ καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς ψευδομαρτυρίας ἐπιτελέσας, ὡς δὲ μόνον ἐν τῇ καρδίᾳ

τὰ τοιαῦτα ποιήσας κολασθήσεται, καὶ τοῦτο, εἰ παρ' αὐτὸν μὴ ἦλθε καὶ ἐπὶ τὴν μοχθηρὰν πράξιν· εἰ γὰρ πρὸς τῷ βεβουλησθαι ἐνεχείρησε μὲν οὐ τέτευχε δέ, κολασθήσεται οὐχ ὡς τῇ καρδίᾳ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ πράξει ἡμαρτηκῶς. ζητήσαι δ' ἂν τις πρὸς τὰ τοιαῦτα, εἰ μοιχεύει μὲν τις «ἐν τῇ καρδίᾳ» μόνῃ καὶ μὴ τὸ ἔργον τῆς μοιχείας ποιήσῃ, οὐ σωφρονεῖ δὲ ἐν μόνῃ τῇ καρδίᾳ· τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ποιήσεις ἔπει νειτῶν. ἔχει δὲ τι πιθανῶς ἡμᾶς παραλογίσασθαι δυνάμενον ὁ τόπος, ὅπερ τοῦτον (οἶμαι) καθαρτέον τὸν τρόπον· μοιχεία μὲν γενομένη «ἐν τῇ καρδίᾳ» ἔλαττόν ἐστιν ἀμαρτήμα ἢ εἰ προσθεῖη τις καὶ τὴν πράξιν· ἀμήχανον δὲ σωφροσύνην εἶναι ἐν καρδίᾳ ἐμποδίζουσιν τῇ σωφρονικῇ πράξει, εἰ μὴ ἄρα τις καὶ ἐπὶ τούτου τὴν ἐν ἐρημίᾳ βιασθεῖσαν παραλάβοι (κατὰ τὸν νόμον) εἰς παράδειγμα παρθένου. ἔστω γὰρ τὴν καρδίαν τινὸς εἶναι καθαρωτάτην, τὴν δὲ βίαν πεποιηκέναι, <τὴν> ἐν τῷ ἀκόλαστῳ, τὴν φθορὰν τοῦ σώματος τῆς σώφρονος-αὕτη δὴ δοκεῖ μοι σώφρων μὲν πάντως εἶναι ἐν τῷ κρυπτῷ, τῷ δὲ σώματι οὐκέτι εἶναι καθαρὰ ὅποια πρὸ τῆς βίας ἦν· ἀλλ' οὐχί, ἐπεὶ οὐ καθαρὰ, ἤδη καὶ ἀκόλαστος. Ταῦτα καὶ διὰ τὸ ἐλογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν ὧ ἐπιφέρεται τὸ γνοῦς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ὄλι γόπιστοι, τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς καὶ τὰ ἐξῆς· ἔδει γὰρ τὸν περὶ τῶν ἐν τῷ κρυπτῷ ψόγον ἐξετασθῆναι καὶ παρανακειμένως αὐτῷ τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ ἔπαινον. 12.8 θαυμάζω δὲ εἰ οἱ μαθηταὶ ᾤοντο, πρὶν σαφῆ νισθῆναι αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τὸν λόγον, ὅτι ἀπαγορεύει αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος αἰσθητῆν *** ζύμην Φαρισαίων ἢ Σαδδουκαίων φυλάξασθαι ὡς οὐ καθαρὰν καὶ διὰ τοῦτο ἀπαγορευομένην, ἵνα μὴ ὅτε ἄρτους οὐκ εἰλήφεισαν, τῇ ἐκείνων ζύμῃ χρῆσονται. τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἐπ' ἄλλων μὲν ζητήσοιμεν, ἀρκεῖ δὲ παραδείγματος χάριν τὸ περὶ τῆς Σαμαρείτιδος ἐν τῷ «πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». καὶ γὰρ ἐκεῖ (ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει) ἡ Σαμαρεῖτις δόξει οἶσθαι περὶ ὕδατος αἰσθητοῦ ἐπαγγέλλεσθαι τὸν σωτήρα λέγοντα· «ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». κάκεῖνα οὖν τροπολογητέον καὶ συνεξεταστέον ὕδωρ πηγῆς «τοῦ Ἰακώβ», ἀφ' ἧς ἦντλει ἡ Σαμαρεῖτις, ὕδατι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐνταῦθα τὸ ὅμοιον ποιητέον· τάχα γὰρ οὐδὲ ἄρτοι ἦσαν πεφθέντες, ἀλλὰ τις ζύμη αὐτὸ μόνον ὡμὴ ἢ διδαχὴ τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. 12.9 Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ (16, 13[-19]). Πυνθάνεται τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς, τίνα λέγουσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, ἵν' ἡμεῖς μάθωμεν ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως τῶν ἀποστόλων τὰς διαφορὰς περὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐν Ἰουδαίῳ γενομένης ὑπολήψεις τότε. τάχα δὲ καὶ ἵνα οἱ μιμηταὶ τοῦ Ἰησοῦ διδάσκωνται ἀεὶ περιεργάζεσθαι περὶ τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων περὶ αὐτῶν· ὅπερ πράττουσι <ν ἡμῖν> συμβαλεῖται πρὸς τό, εἴ τι μὲν φαῦλον λέγεται, τούτου τὰς ἀφορμὰς παντὶ τρόπῳ περιαιρεῖν, εἴ τι δὲ ἀσθεῖον, τούτου τὰς προφάσεις συναυξάνειν. πλὴν ὅρα διὰ τὰ διάφορα ἐν Ἰουδαίῳ περὶ τοῦ Ἰησοῦ κινήματα, τίνα τρόπον ἀπὸ τινῶν οὐχ ὑγιῶν δογμάτων ἔλεγόν τινες μὲν ὅτι Ἰωάννης ἦν ὁ βαπτιστής (ὁμοίως Ἡρώδῃ τῷ τετράρχῃ τῷ εἰπόντι τοῖς παισὶν αὐτοῦ· «οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ»), ἄλλοι δὲ ὅτι Ἡλίας ἐστὶν ὁ νῦν καλούμενος Ἰησοῦς, ἥτοι γένεσιν ὑπομείνας δευτέραν, ἢ ἔκτοτε ἐν σαρκὶ ζῶν καὶ κατὰ τὸν παρόντα ἐπιφανεὶς χρόνον. καὶ οἱ φάσκοντες δὲ ὅτι Ἰερεμίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐχὶ τύπος τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰερεμίας, τάχα ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Ἰερεμίου περὶ Χριστοῦ ἐκινήθησαν, οὐ πληρῶς θέντων μὲν ἐν τῷ προφήτῃ τότε ἀρξαμένων δὲ πληροῦσθαι ἐν τῷ Ἰησοῦ, ὃν ἔθετο ὁ θεὸς εἰς «ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκρίζουν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν καὶ ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν», προφήτην αὐτὸν εἰς ἔθνη γενέσθαι ποιήσας οἷς ἐκήρυξε τὸν λόγον. ἀλλὰ καὶ οἱ λέγοντες ὅτι εἷς τις ἦν τῶν προφητῶν, τοιαῦτα περὶ

αὐτοῦ ὑπελάμβανον διὰ τὰ ἐν τοῖς προφήταις ὡς πρὸς αὐτοὺς μὲν ῥηθέντα οὐ πεπληρωμένα δὲ ἐπ' αὐτοῖς. Ἄλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, ὡς ἄξιοι τοῦ ἐπὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν καλύμματος, ἐψευδοδόξουν περὶ τοῦ Ἰησοῦ· Πέτρος δέ, ὡς οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος μαθητῆς ἀλλὰ καὶ χωρήσας ἀποκάλυψιν τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, *** ὠμολόγησεν αὐτὸν τὸν Χριστὸν τυγχάνειν. ἦν μὲν οὖν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεγόμενον τῷ σωτῆρι, τὸ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, μὴ γινωσκόμενον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὅτι Χριστὸς εἶη, μέγα· μείζον δὲ ὅτι ἠπίστατο αὐτὸν οὐ μόνον Χριστὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος καὶ διὰ τῶν προφητῶν εἰρηκότος «ζῶ ἐγώ», *** καὶ *** «ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος». καὶ ζωὴ δὲ ὡς ἀπὸ πηγῆς ζωῆς τοῦ πατρὸς ὁ εἰπὼν· «ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ». καὶ πρόσχευς ἐπιμελῶς εἰ μὴ, ὡσπερ οὐ ταῦτόν ἐστι πηγὴ ποταμοῦ καὶ ποταμός, οὕτως πηγὴ ζωῆς καὶ ζωὴ. καὶ ταῦτα δὲ προσεθήκαμεν διὰ τὸ προσκεῖσθαι τῷ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τὸ τοῦ ζῶντος· ἐξαίρετον γάρ τι ἐχρῆν παραστῆσαι ἐν τῷ λεγομένῳ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τῶν ὄλων, ὡς ζῶντος παρά τε τὴν αὐτοζωὴν καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῆς. ἐπεὶ δὲ εἵπομεν μὴ ἀπὸ τινων ὑγιῶν δογματῶν εἰρηκέναι τοὺς ἀποφνηαμένους εἶναι τὸν Ἰησοῦν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἢ τινα τῶν ἐπιφερομένων, κατασκευάσωμεν καὶ τοῦτο λέγοντες ὅτι, εἰ παρατετεύχεισαν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἀπεληλυθότι τῷ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ βαπτίζοντι τῷ Ἰωάννῃ τὸν Ἰησοῦν, ἢ ἀκηκόεισαν παρά τινος, οὐκ ἂν ἔλεγον Ἰησοῦν εἶναι τὸν Ἰωάννην. ἀλλὰ καὶ εἰ νενοήκεισαν τὸ δόγμα ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· «εἰ θέλετε δεξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι», καὶ ὡς ἔχοντες «ῶτα» ἀκηκόεισαν τοῦ λελεγμένου, οὐκ ἂν εἶπόν τινες αὐτὸν εἶναι Ἡλίαν. καὶ οἱ εἰπόντες αὐτὸν εἶναι Ἰερεμίαν, εἰ ἐώρων ὅτι οἱ πλείστοι τῶν προφητῶν συμβολικά τινα αὐτοῦ ἀνειλήφασιν, οὐκ ἂν ἔλεγον αὐτὸν εἶναι Ἰερεμίαν· ὁμοίως δὲ οὐδὲ ἄλλοι ἓνα τινὰ τῶν προφητῶν. 12.10 Τάχα δὲ ὅπερ ἀποκριθεὶς Σίμων Πέτρος εἶπεν ἐν τῷ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἐὰν ὡς ὁ Πέτρος λέγωμεν, οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος ἡμῖν ἀποκαλύψαντος ἀλλὰ φωτὸς ἡμῶν τῇ καρδίᾳ ἐλλάμψαντος ἀπὸ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, καὶ αὐτοὶ γινόμεθα ὅπερ καὶ ὁ Πέτρος, ὁμοίως αὐτῷ μακαρίζομενοι διὰ τὸ τὰ αἴτια τοῦ μακαρισμοῦ ἐκείνῳ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐφθα κέναι, τῷ σάρκα καὶ αἶμα μὴ ἀποκεκαλυφέναι ἡμῖν περὶ τοῦ τὸν Ἰησοῦν εἶναι Χριστὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἀλλὰ τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἀπ' αὐτῶν τῶν οὐρανῶν, ἵνα «ἐν οὐρανοῖς» πολὺ τευσώμεθα, ἀποκαλύψαντα ἡμῖν ἀπο κάλυψιν ἀνάγουσαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς τοὺς περιαιροῦντας μὲν πᾶν «κάλυμμα» ἀπὸ τῆς καρδίας, ἀναλαβόντας δὲ τὸ πνεῦμα τῆς «σοφίας» τοῦ θεοῦ καὶ τῆς «ἀποκαλύψεως». εἰ δὲ φήσαντες καὶ ἡμεῖς ὡς ὁ Πέτρος· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος (οὐχ ὡς σαρκὸς καὶ αἵματος ἡμῖν ἀποκαλυψάντων, ἀλλὰ φωτὸς ἡμῶν τῇ καρδίᾳ ἐλλάμψαντος ἀπὸ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς), γινόμεθα Πέτρος, καὶ ἡμῖν ἂν λέγοιτο ἀπὸ τοῦ <θεοῦ> λόγου τὸ σὺ εἶ Πέτρος καὶ τὰ ἐξῆς. πέτρα γὰρ πᾶς ὁ Χριστοῦ μιμητῆς, ἀφ' οὗ ἔπινον οἱ «ἐπινον» ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας». καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην πέτραν οἰκοδομεῖται ὁ ἐκκλησιαστικὸς πᾶς λόγος καὶ ἡ κατ' αὐτὸν πολιτεία. ἐν ἐκάστῳ γὰρ τῶν τε λείων, ἐχόντων τὸ ἄθροισμα τῶν συμπληρούντων τὴν μακαριότητα λόγων καὶ ἔργων καὶ νοημάτων <πάντων>, ἐστὶν ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ οἰκοδομουμένη ἐκκλησία. 12.11 Εἰ δὲ ἐπὶ τὸν ἓνα ἐκείνον Πέτρον νομίζεις ὑπὸ τοῦ θεοῦ οἰκοδομεῖσθαι τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν μόνον, τί ἂν φήσῃς περὶ Ἰωάννου τοῦ «τῆς βροντῆς» υἱοῦ ἢ ἐκάστου τῶν ἀποστόλων; ἀληθῶς γε ἄρα τολμήσωμεν λέγειν ὅτι Πέτρου μὲν ἰδίως πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι, τῶν δὲ λοιπῶν ἀποστόλων καὶ τῶν τελείων *** κατισχύσουσιν; οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐφ' ἐκάστου αὐτῶν τὸ προειρημένον τὸ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς γίνεται καὶ τὸ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομησώμεν τὴν ἐκκλησίαν; ἄρα δὲ τῷ Πέτρῳ μόνῳ δίδονται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ αἱ κλεῖδες τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ οὐδεὶς ἕτερος τῶν μακαρίων

αὐτὰς λήψεται; εἰ δὲ κοινόν ἐστι καὶ πρὸς ἑτέρους τὸ δώσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρα νῶν, πῶς οὐχὶ καὶ πάντα τὰ τε προειρημένα καὶ τὰ ἐπιφερόμενα ὡς πρὸς Πέτρον λελεγμένα ***; καὶ γὰρ ἐνταῦθα μὲν ὡς πρὸς Πέτρον εἰρησθαι δοκεῖ τὸ ὅσα ἂν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν δὲ τῷ κατὰ Ἰωάννην δούς πνεῦμα ἅγιον ὁ σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς διὰ τοῦ ἐμφυσήματός φησι· «λάβετε πνεῦμα ἅγιον» καὶ τὰ ἐξῆς. πολλοὶ τοίνυν φήσουσι πρὸς τὸν σωτῆρα· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ τοῦτο φάσκοντες ἐροῦσιν αὐτῷ οὐδαμῶς μὲν ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀποκαλυψάντων τοῦτο μεμαθηκότες, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς ἀφελόντος τὸ ἐπικείμενον τῇ καρδίᾳ αὐτῶν «κάλυμμα», ἵνα μετὰ τοῦτο «ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ κυρίου κατοπτριζόμενοι» «ἐν πνεύματι θεοῦ» λαλῶσι, λέγοντες περὶ αὐτοῦ τὸ «Κύριος Ἰησοῦς» καὶ πρὸς αὐτὸν τὸ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ εἴ τις λέγει τοῦτο πρὸς αὐτόν, οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀποκαλυψάντων αὐτῷ ἀλλὰ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς, τεύξεται τῶν εἰρημένων, ὡς μὲν τὸ γράμμα τοῦ εὐαγγελίου λέγει πρὸς ἐκεῖνον τὸν Πέτρον, ὡς δὲ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ διδάσκει πρὸς πάντα τὸν γενόμενον, ὁποῖος ὁ Πέτρος ἐκεῖνος. παρώνυμοι γὰρ πέτρας πάντες οἱ μιμηταὶ Χριστοῦ, τῆς «πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας» τοῖς σωζομένοις, ἵνα ἐξ αὐτῆς πίνωσι τὸ «πνευματικὸν πόμα». οὗτοι δὲ παρώνυμοί εἰσι τῆς πέτρας, ὡς Χριστὸς· ἀλλὰ καὶ «Χριστοῦ μέλη» ὄντες παρώνυμοι ἐχρημάτισαν Χριστοῖ, πέτρας δὲ Πέτροι. ἀπὸ δὲ τούτων ἀφορμὴν λαβὼν φήσεις τοὺς δικαίους παρωνύμους εἶναι Χριστοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοὺς σοφοὺς Χριστοῦ τῆς σοφίας· καὶ οὐ τως ποιήσεις ἐπὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ὀνομάτων παρώνυμα ἐπὶ τοὺς ἀγίους, καὶ πρὸς πάντας τοὺς τοιοῦτους ἂν λέγοιτο ἀπὸ τοῦ σωτῆρος τὸ λέγον· σὺ εἶ Πέτρος καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. τίνος δὲ αὐτῆς; ἄρα γὰρ τῆς πέτρας, ἐφ' ἣν Χριστὸς οἰκοδομεῖ τὴν ἐκκλησίαν, ἢ τῆς ἐκκλησίας (ἀμφὶ βολος γὰρ ἡ φράσις), ἢ ὡς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς πέτρας καὶ τῆς ἐκκλησίας; τοῦτο δ' οἶμαι ἀληθὲς τυγχάνειν· οὔτε γὰρ τῆς πέτρας, ἐφ' ἣς ὁ Χριστὸς οἰκοδομεῖ τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε τῆς ἐκκλησίας πύλαι ἄδου κατισχύσουσιν, ὡς οὐδὲ «ὁδὸς ὄφειος ἐπὶ πέτρας» (κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις γεγραμμένον) εὐρεθεῖ ἂν. εἰ δὲ τίνος πύλαι ἄδου κατισχύσουσιν, οὔτε πέτρα ὁ τοιοῦτος ἂν εἴη, ἐφ' ἣν οἰκοδομεῖ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε ἢ ὑπὸ Χριστοῦ οἰκοδομουμένη ἐπὶ τὴν πέτραν ἐκκλησία· ἢ τε γὰρ πέτρα ἄβατος ἐστὶν ὄφει καὶ ἰσχυροτέρα τῶν ἀντιπαλαιουσῶν αὐτῇ πυλῶν ἄδου, ὡς διὰ τὴν ἰσχὴν αὐτῆς μὴ κατισχύειν αὐτῆς τὰς πύλας τοῦ ἄδου· ἢ τε ἐκκλησία, ὡς Χριστοῦ οἰκοδομὴ τοῦ οἰκοδομῆσαντος ἑαυτοῦ «τὴν οἰκίαν» φρονίμως «ἐπὶ τὴν πέτραν», ἀνεπίδεκτός ἐστι πυλῶν ἄδου, κατισχυουσῶν μὲν παντὸς ἀνθρώπου τοῦ ἔξω τῆς πέτρας καὶ τῆς ἐκκλησίας, οὐδὲν δὲ δυναμένων πρὸς αὐτήν. 12.12 Νοήσαντες δὲ ὡς ἐκάστη τῶν ἁμαρτιῶν, δι' ὧν ἔστιν ἐν ἄδου γενέσθαι, πύλη ἐστὶν ἄδου, καταληψόμεθα ὅτι ἢ ἔχουσα «σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων» καὶ διὰ τὴν κακίαν μηδὲ «ἀγία» μηδὲ «ἄμωμος» τυγχάνουσα ψυχὴ οὔτε πέτρα ἐστίν, ἐφ' ἣν ὁ Χριστὸς οἰκοδομεῖ, οὔτε ἐκκλησία οὔτε ἐκκλησίας μέρος, ἣν ἐπὶ τὴν πέτραν ὁ Χριστὸς οἰκοδομεῖ. ἔαν δὲ τις πρὸς ταῦτα δυσωπεῖν ἡμᾶς βούληται διὰ τὰ πλήθη τῶν πιστεύειν νομιζομένων ἐκκλησιαστικῶν, λεκτέον αὐτῷ οὐ μόνον τὸ «πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί», ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος πρὸς τοὺς προσιόντας αὐτῷ λελεγμένον (ὡς ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εἴρηται) οὕτως ἔχον· «ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας, ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν (διὰ τῆς στενῆς) καὶ οὐκ ἰσχύσουσι», καὶ τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον δὲ γεγραμμένον τοῦτον τὸν τρόπον ῥητέον· «ὅτι στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν». προσέχων δὲ τῷ «ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσι» συνήσεις ὅτι τοῦτο ἐπὶ τοὺς ἀρχοῦντας μὲν εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας,

ἀσθενῶς δὲ καὶ παρὰ τὸν λόγον βιοῦντας ἀναφέρεται. οἱ μὲν οὖν μὴ ἰσχύοντες εἰσελθεῖν τῶν ζη τούτων εἰσελθεῖν, τῷ πύλας ἄδου κατισχύειν αὐτῶν οὐκ ἂν ἰσχύοιεν· ὧν δὲ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν, οὗτοι ζητοῦντες εἰσελθεῖν ἰσχύ σουσι, «πάντα» ἰσχύοντες «ἐν τῷ ἐν δυναμοῦντι» αὐτοὺς «Χριστῷ Ἰη σοῦ». καὶ τοῦτο δὲ χρῆ εἶδέναι ὅτι, ὡσπερ αἱ πόλεων πύλαι ὀνόματα ἔχουσιν ἐκάστη οἰκειᾶ, τὸν αὐτὸν τρόπον αἱ τοῦ ἄδου πύλαι ὀνομασθεῖεν ἂν κατὰ τὰ εἶδη τῶν ἀμαρτημάτων· ὡς μίαν μὲν ὀνομάζεσθαι πύλην ἄδου πορνείαν, δι' ἧς ὀδεύουσιν οἱ πορνεύοντες, ἑτέραν δὲ ἄρνησιν, δι' ἧς ἀρνησίθεοι εἰς ἄδου καταβαίνουσιν *** ἤδη δὲ καὶ ἕκαστος τῶν ἑτεροδόξων καὶ γεννησάντων ψευδώνυμόν τινα γνῶσιν ὑποκόδομησεν ἄδου πύλην, ἄλλην μὲν Μαρκίων καὶ Βασιλίδης ἄλλην καὶ Οὐαλεντίνος ἄλλην. καὶ οὕτως ἕκαστος μὲν τῶν πατέρων μοχθηρᾶς γνώμης ἀρχιτέκτων γέγονε πύλης τινὸς ἄδου· οἱ δὲ συνεργοὶ τῇ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῶν τοιοῦτων διδασκαλίᾳ, ὑπουργοὶ τινες καὶ οἰκονόμοι δουλεύοντες μοχθηρῶ ἀρχιτεκτονικῶ ἀσεβείας λόγῳ. πολλῶν δὲ καὶ δυσαριθμήτων οὐσῶν τῶν ἄδου πυλῶν, οὐδεμία πύλη ἄδου κατισχύσει τῆς πέτρας ἢ ἐκκλησίας, ἢ ἐπ' αὐτῇ Χριστὸς οἰκοδομεῖ, πλὴν ἔχουσί τινα ἰσχὴν αὐταὶ αἱ πύλαι, ἀφ' ἧς τινῶν μὲν κρατοῦσι τῶν μὴ ἀντιτεινόντων καὶ ἀνταγωνιζομένων πρὸς αὐτάς, ὑφ' ἑτέρων δὲ νικῶνται τῶν διὰ τὸ μὴ ἀφίστασθαι τοῦ εἰπόντος· «ἐγὼ εἶμι ἡ θύρα» πάσας τὰς ἄδου πύλας καθελόντων ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς. 12.13 Ἐνταῦθα μὲν οὖν πύλαι ἄδου εἴρηται, ἐν δὲ τοῖς Ψαλμοῖς ὁ προφήτης εὐχαριστεῖ λέγων· «ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών». καὶ ἐκ τούτου δὲ μανθάνομεν ὅτι μήποτε οὐχ οἷόν τε ἐστὶν πάσας δυνηθῆναι ἐξαγγεῖλαι «τὰς αἰνέσεις» τινὰ τοῦ θεοῦ, μὴ ὑψωθέντα «ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου» καὶ γενόμενον παρὰ «ταῖς πύλαις» «Σιών». πύλαι δὲ «Σιών» ἐναντία ἄν νοηθεῖεν ταῖς πύλαις «τοῦ θανάτου», ὡς εἶναι πύλην μὲν θανάτου τὴν ἀκολασίαν πύλην δὲ Σιών τὴν σωφροσύνην, καὶ οὕτω θανάτου μὲν τὴν ἀδικίαν Σιών δὲ τὴν δικαιοσύνην (ἦντινα δεικνύς ὁ προφήτης φησὶν· «αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ») καὶ πάλιν τὴν μὲν δειλίαν θανάτου πύλην τὴν δὲ ἀνδρείαν Σιών, καὶ ἀφροσύνην μὲν θανάτου τὴν δὲ ἕναντίαν αὐτῇ φρόνησιν τῆς Σιών. πάσαις δὲ ταῖς πύλαις τῆς «ψευδωνύμου γνώσεως» μία ἐναντία ἐστὶ πύλη ἢ τῆς ἀψευδοῦς γνώσεως ***. Ἐπίστησον δὲ εἰ δύνασαι (διὰ τὸ «οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλιν πρὸς αἷμα καὶ σάρκα», καὶ τὰ λοιπὰ) λέγειν ἐκάστην ἐξουσίαν καὶ κοσμοκράτορα «τοῦ σκότους τούτου» καὶ πνευματικὸν «τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» πύλην εἶναι ἄδου καὶ πύλην θανάτου. πύλαι οὖν ἄδου λέγοντο καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, πρὸς ἃς «ἡμῖν ἢ πάλιν» πύλαι δὲ δικαιοσύνης «τὰ λειτουργικὰ πνεύματα». ὡσπερ δὲ ἐπὶ τῶν κρειττόνων πολλὰ προλέγονται πύλαι καὶ μετὰ τὰς πολὺς μία ἐν τῷ «ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης· εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ» καὶ «αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ», οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐναντίων πολλὰ μὲν πύλαι ἄδου καὶ θανάτου, ἐκάστη ἐξουσία, πρὸς ἃς ἡμῖν ἢ πάλιν, ὑπὲρ πάσας δὲ ταύτας αὐτὸς ὁ πονηρὸς <πύλη ἐστὶ θανάτου καὶ ἄδου>. καὶ προσέχωμέν γε ἐφ' ἐκάστης ἀμαρτίας ὡς εἰς πύλην ἄδου τινὰ καταβαίνοντες, εἰ ἀμαρτάνομεν· ἀλλὰ ὑψούμενοι «ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου» ἐξαγγείλωμεν «πάσας τὰς αἰνέσεις» τοῦ κυρίου «ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών». οἷον ἐν μιᾷ πύλῃ τῆς θυγατρὸς Σιών, τῇ καλουμένῃ σωφροσύνη, ἐξαγγελοῦμεν ἀπὸ σωφροσύνης τὰς αἰνέσεις τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν ἄλλῃ, τῇ <καλουμένῃ> δικαιοσύνη, ἀπὸ δικαιοσύνης τὰς αἰνέσεις τοῦ θεοῦ. καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐν πᾶσιν οἷς γινόμεθα ἐπαινετοῖς, ἐν τούτοις γινόμεθα ἐν τινὶ πύλῃ τῆς θυγατρὸς Σιών, κατ' ἐκείνην ἐξαγγέλλοντες αἰνεσίαν τινὰ τοῦ θεοῦ. ἐξεταστέον δὲ πῶς ἐν τινὶ τῶν δώδεκα λέλεκται· «ἐμίσησαν ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καὶ λόγον ὅσιον ἐβδελύξαντο». μήποτε οὖν ὁ «ἐν πύλαις» ἐλέγχων ἐστὶν ἀπὸ πυλῶν θυγατρὸς Σιών τοὺς ἐν τοῖς ἐναντίοις τῆς πύλης ταύτης γενομένους

ἀμαρτήμασι καὶ πυλῶν ἄδου ἢ θανάτου. εἰ δὲ μὴ οὕτως ἀκούοις τοῦ «ἐμί σησαν ἐν πύλαις ἐλέγχοντα», ἦτοι παρελκόντως ἔσται εἰρημένον τὸ «ἐν πύλαις», ἢ ζήτηι πῶς ἂν ἄξιον προφητικοῦ πνεύματος εἶη τὸ λελεγμένον. 12.14 Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν πῶς λέλεκται τῷ Πέτρῳ καὶ παντὶ *** Πέτρῳ τὸ δῶσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. καὶ πρῶτόν γε νομίζω ἀκο λούθως λελέχθαι τῷ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς τὸ δῶσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ἄξιος γὰρ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου λαβεῖν ἐστὶ τὰς κλεῖδας τῆς τῶν οὐρα νῶν βασιλείας ὁ φραζάμενος [πρὸς] τὰς τοῦ ἄδου πύλας, ἵνα μὴ κατισχύ σωσιν αὐτοῦ· οἶονεὶ ἄθλα λαμβάνων τοῦ μηδὲν δεδυνῆσθαι κατ' αὐτοῦ τὰς τοῦ ἄδου πύλας τὰς κλεῖδας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ἵν' ἑαυτῷ ἀνοίγη τὰς κεκλεισμένας πύλας τοῖς νικωμένοις ὑπὸ τῶν τοῦ ἄδου πυλῶν. καὶ εἰσέρχεται, ὡς μὲν σώφρων, διὰ τινος ἀνοιγομένης σωφροσύνης πύλης ὑπὸ κλειδὸς ἀνοι γούσης σωφροσύνης, καὶ δι' ἑτέρας, ὡς δίκαιος, δικαιοσύνης πύλης ἀνοι γομένης ὑπὸ κλειδὸς δικαιοσύνης· καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. οἶμαι γάρ, ὅτι ὑπὲρ ἐκάστης ἀρετῆς τῆς γνώσεώς τινα σοφίας μυστήρια κατάλληλα τῷ εἶδει τῆς ἀρετῆς ἀνοίγεται τῷ κατ' ἀρετὴν βιώσαντι διδόντος τοῦ σωτῆρος τοῖς μὴ κρατηθεῖσιν ὑπὸ τῶν τοῦ ἄδου πυλῶν τοσαύτας κλεῖδας ὅσαι εἰσὶν αἱ ἀρεταί, ἀνοιγούσας ἰσαριθμούς πύλας, κατ' ἀλλήλους κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων ἐκάστη ἀρετῆ. τάχα δὲ καὶ ἐκάστη ἀρετὴ οὐρανοῦ ἐστὶ βασιλεία, καὶ πᾶσαι ἅμα βασι λεία τῶν οὐρανῶν· ὡς κατὰ τοῦτο ἤδη ἐν βασιλείᾳ εἶναι οὐρανῶν τὸν κατὰ τὰς ἀρετὰς βιοῦντα, ὡς κατὰ τοῦτο τὸ «μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» οὐκ ἐπὶ χρό νον ἀναφέρεσθαι, ἀλλὰ ἐπὶ τὰς πρά ξεις καὶ τὴν διάθεσιν· ὁ Χριστὸς γάρ, ἡ πᾶσα ἀρετὴ, ἐπιδεδήμηκε καὶ λαλεῖ, καὶ διὰ τοῦτο «ἐντός ἐστι» τῶν αὐτοῦ μαθητῶν «ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ», καὶ οὐχὶ «ῶδε καὶ ῶδε». Ὅρα δὲ ὅσην ἔχει ἐξουσίαν ἡ πέτρα, ἐφ' ἣν ὑπὸ Χριστοῦ οἰκοδο μεῖται ἡ ἐκκλησία, καὶ πᾶς ὁ λέγων· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὥστε τὰς κρί σεις μένειν βεβαίας τούτου, ὡς κρί νοντος ἐν αὐτῷ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐν αὐ τῷ τῷ κρίνειν μὴ κατισχύσωσιν αὐ τοῦ πύλαι ἄδου. τοῦ μὲν οὖν ἀδίκως κρίνοντος καὶ μὴ κατὰ λό γον θεοῦ δεσμεύοντος ἐπὶ γῆς μηδὲ κατὰ βούλησιν αὐτοῦ λύοντος ἐπὶ γῆς, πύλαι ἄδου κατισχύουσιν. οὗ δὲ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύου σιν, οὗτος δικαίως κρίνει· διὸ ἔχει τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀνοίγων τοῖς λελυμένοις ἐπὶ γῆς, ἵνα καὶ ἐν οὐρανοῖς ὡς λελυμένοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ κλείων τοῖς κρίσει δικαία αὐτοῦ δεδεμένοις ἐπὶ γῆς, ἵνα καὶ ἐν οὐ ρανοῖς ὡς δεδεμένοι καὶ κεκριμέ νοι. ἐπεὶ δὲ οἱ τὸν τόπον τῆς ἐπι σκοπῆς ἐκδικοῦντες χρῶνται τῷ ῥητῷ ὡς Πέτρος, καὶ τὰς κλεῖδας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀπὸ τοῦ σωτῆρος εἰληφότες διδά σκουσί τε τὰ ὑπ' αὐτῶν δεδεμένα τουτέστι καταδεδικασμένα καὶ ἐν οὐρανοῖς δεδέσθαι καὶ τὰ ὑπ' αὐ τῶν <λελυμένα τουτέστιν> ἄφεςιν εἰληφότα καὶ ἐν οὐρανοῖς λε λύσθαι, λεκτέον ὅτι ὑγιῶς λέγουσιν, εἰ ἔχουσιν ἔργον δι' ὃ εἴρηται ἐκεῖνῳ τῷ Πέτρῳ· σὺ εἶ Πέτρος, καὶ εἰ τηλικούτοί εἰσιν, ὡς ἐπ' αὐτοῖς ὑπὸ Χριστοῦ οἰκοδομεῖσθαι τὴν ἐκ κλησίαν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς εὐλόγως τοῦτο ἀναφέροίτ' ἄν. πύλαι δὲ ἄδου οὐκ ὀφείλουσι κατισχύειν τοῦ θέ λοντος δεσμεῖν καὶ λύειν. εἰ δὲ «σει ραῖς τῶν ἀμαρτημάτων αὐτοῦ ἔσφιγ κται» ***, μάτην καὶ δεσμεῖ καὶ λύει. καὶ τάχα δύνασαι εἰπεῖν· ἐν τοῖς ἐν τῷ σοφῷ οὐρανοῖς (ταῖς ἀρεταῖς) δέ δεται ὁ φαῦλος, καὶ πάλιν δὲ λέλυται ἐν αὐταῖς ὁ σπουδαῖος καὶ ἀμνηστῖαν λαβῶν τῶν πρὸ τῆς ἀρετῆς αὐτῷ ἡμαρτημένων. ὡσπερ δὲ τὸν μὴ ἔχοντα σειρὰς ἀμαρτιῶν μηδὲ ἀμαρ τίας παραβαλλομένας «σχοινίῳ μα κρῶ» ἢ «ζυγοῦ ἱμάντι δαμάλεως» οὐδὲ ὁ θεὸς ἂν δήσαιτο, οὕτως οὐδ' ὅστις ἂν ἦ Πέτρος. εἰ δέ τις μὴ ὢν Πέτρος καὶ μὴ ἔχων τὰ εἰρημένα ἐνταῦθα, ὡσπερ Πέτρος οἶεται δήσειν ἐπὶ γῆς ὡς τὰ δεδε μένα δεδέσθαι ἐν οὐρανοῖς, καὶ λύσειν ἐπὶ γῆς ὡς τὰ λελυμένα λελύσθαι ἐν οὐρανοῖς, οὗτος «τε τύφωται» μὴ ἐπιστάμενος τὸ βού λημα τῶν γραφῶν, καὶ «τυφωθείς» ἐμ πέπτωκεν «εἰς τὸ τοῦ διαβόλου κρίμα». 12.15 Τότε

διεστέλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός (16, [–23]). Ἀνωτέρω μὲν γέγραπται ὅτι «τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς λέγων αὐτοῖς· εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε» καὶ ὅσα ἐξῆς ἀναγράφεται εἶρη κέναι αὐτοῖς, πέμπων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἀποστολήν. ἄρα οὖν τὸ τῶν ἀποστόλων ἤδη ποιῶντας ἔργον αὐτοὺς ἐβούλετο <καί> κηρύσσειν ὅτι αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός; εἴτε γὰρ ἐβούλετο, ἄξιον ζητῆσαι τί δήποτε νῦν διαστέλλεται τοῖς μαθηταῖς ἵνα μὴ εἴπωσιν ὅτι αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός; εἴτε μὴ ἐβούλετο, πῶς δύναται σώζεσθαι τὰ τῆς ἀποστολῆς; καὶ ταῦτα δ' ἂν τις ζητῆσαι κατὰ τὸν τόπον· ἄρα ἀποστέλλων τοὺς δώδεκα οὐκ ἀπέστειλεν αὐτοὺς φρο νοῦντας ὅτι αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός; εἰ δὲ τοῦτο ἐφρόνουν οἱ δώδεκα, δηλονότι καὶ ὁ Πέτρος· πῶς οὖν μακαρίζεται νῦν; ἐμφαίνει γὰρ ἡ λέξις διὰ τούτων ὅτι νῦν πρῶτον αὐτὸν ὠμολόγησεν ὁ Πέτρος Χριστὸν υἱὸν «τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος». ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος πεποίηκε κατὰ τινὰ τῶν ἀντιγράφων τὸ τότε διεστέλατο τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ δὲ Μᾶρκος «ἐπέτιμησεν αὐτοῖς» φησὶν «ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ», ὁ δὲ Λουκᾶς «ἐπιτιμήσας» φησὶν «αὐτοῖς παρ ἡγγεῖλε μηδενὶ λέγειν τοῦτο»–τί δὲ «τοῦτο» ἢ ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπε (πρὸς τὸ «τίνα με λέγετε εἶναι»); «τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ». ἰστέον μέντοι ὅτι τινὰ τῶν ἀντιγράφων τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἔχει τὸ ἐπέτιμησεν. ἡ μὲν οὖν ἐπαπόρησις δοκεῖ μοι εἶναι γενναῖο τάτη· λύσις δὲ αὐτῆς ἀναντίρρητος ζητηθῆτω, ἢν ὁ εὐρίσκων, ἂν ἢ πιστικωτέρα τῶν ὑφ' ἡμῶν λεχθῆ σομένων ὡς ὑπὸ μετρίων, εἰς μέσον φερέτω. Πρόσχετος οὖν εἰ δύνασαι λέγειν ὅτι τὸ πιστεῦσθαι Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν ἔλαττον ἐστὶ τοῦ γινώσκεισθαι τὸ πεπιστευμένον· τάχα δὲ καὶ τοῦ γινώσκεισθαι Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν διαφορά ἐστίν, οὐ παντὸς τοῦ γινώσκοντος ὁμοίως αὐτὸν γινώσκοντος. ὅτι μὲν οὖν τὸ πιστεῦσθαι χωρὶς γνώσεως ἔλαττον ἐστὶ τοῦ γινώσκεισθαι, δῆλον ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην· «*** ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». ὅτι δὲ καὶ τοῦ γινώσκεισθαι Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν διαφορά ἐστίν, οὐκ ἐπίσης τῶν γινωσκόντων γινωσκόντων αὐτόν, καὶ αὐτὴ μὲν ἡ ἐνάργεια τῷ κἂν ἐπὶ ποσὸν ἐπιστήσαντι παρὶ στησι τὸ πρᾶγμα· τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι ὅτι (φέρ' εἰπεῖν) Τιμόθεος γινώσκων Ἰησοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον πεφώτιστο εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν, ὅσον ὁ ἀπόστολος Παῦλος πεφώτιστο; καὶ τοῦτο δ' αὖ τίς οὐκ ἂν παραδέξαιτο ὅτι, κἂν πλείονες ἀληθεύοντες λέγωσι περὶ θεοῦ ὅτι «αὐτός μοι δέδωκε τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ», οὐχ ὁμοίως τρανοῦντες καὶ καταλαμβάνοντες τὰ γινωσκόμενα οὐδὲ τῷ ἀριθμῷ τοσαῦτα γινώσκοντες τοῦτο ἐροῦσιν; οὐ μόνον δὲ κατὰ τὴν διαφοράν τοῦ γινώσκειν ἐστὶ τοὺς γινώσκοντας μὴ ὁμοίως γινώσκειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ παραστήσαν τὴν γνῶσιν, ὡς κατὰ τοῦτο τὸν ἀποκαλύψαντος τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν ἐγνωκότα (ὡς Πέτρος μεμαρτύρηται ἐγνωκέναι) ἔχει τὸν ἀνωτάτω μακαρισμόν. εἰ δὲ ὑγιῶς ἡμῖν ταῦτα εἴρηται, ἐπιστήσεις εἰ οἱ δώδεκα πρότερον μὲν ἐπίστευον οὐκ ἐγίνωσκον δέ, ἐξῆς δὲ τῷ πιστεύειν καὶ ἀρχὰς εἶχον τοῦ γινώσκειν καὶ ὄλιγώτερα περὶ αὐτοῦ ἐγίνωσκον, ὅστε ῥον δὲ προῦκοπτον ἐν τῷ γινώσκειν, ὡς δύνασθαι χωρῆσαι τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς γνῶσιν ἀποκαλύπτοντος τὸν υἱὸν–ἐν ὁποίᾳ καταστάσει ὁ Πέτρος ἦν ἠνίκα ἐμακαρίσθη· καὶ γὰρ μακαρίζεται οὐκ ἐπὶ τῷ εἶρη κέναι· «σὺ εἶ ὁ Χριστός» μόνον, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσθήκης τῆς «ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος». οἱ γοῦν ἀναγράψαντες Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς ἀποκριθέντα τὸν Πέτρον εἶρη κέναι· «σὺ εἶ ὁ Χριστός» καὶ μὴ προσθέντες τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κείμενον «ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος», διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέγραψαν τὸν ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ μακαρισμόν καὶ τὴν μετὰ τὸν μακαρισμόν εὐλογίαν λέγουσαν τὸ «σὺ εἶ Πέτρος» καὶ τὰ ἐξῆς. 12.16 Ἦδη δὲ καὶ τὸ πρῶτον ἐξεταστέον ὅτι τὰ μὲν ἄλλα περὶ αὐτοῦ κατήγγελον ὡς μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ, τὸ δὲ Χριστὸν <αὐτὸν> εἶναι οὐδέπω ἐκήρυσσον, ἵνα μὴ δοκοῖ ὁ σωτὴρ ἀφαιρεῖν αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τὴν περὶ

τοῦ καταγ γέλλειν αὐτὸν Χριστόν, ἦν πρότερον ἐδωρήσατο. καὶ τάχα τις τῷ τοιοῦ τῷ λόγῳ παραστήσεται φάσκων ὡς ἐν εἰσαγωγῇ δεδιδάχθαι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοὺς Ἰουδαίους τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἔνδοξα, ἵνα τούτοις ἐν καιρῷ ἐποικοδομηθῇ καὶ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν εἶναι. τάχα δὲ πολλὰ τῶν πρὸς αὐτοὺς λελεγμένων πρὸς πάντας εἰρήσθαι τοὺς πιστεύοντας τὰς δυνάμεις· οὐ γὰρ μόνοις τοῖς ἀποστόλοις ἐφήρμοζε τὸ «ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσι», τάχα δὲ οὐδ' ὅλως τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλ' ἅπασιν τοῖς πιστεύουσιν μέλλουσι τὸ «παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον» καὶ τὰ ἐξῆς. ἀλλὰ καὶ τὸ «πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογῇ σὲ ἐν ἐμοῖ» καὶ τὰ ἐξῆς οὐκ ἰδίως τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν εἴρηται. κατὰ τοῦτο οὖν προϋποτύπως ἐστὶ διδασκαλία διὰ τῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους λελεγμένων, ὕστερον κἀκείνοις καὶ παντὶ τῷ διδάσκοντι εἰς χρῆσιν ἐλευσομένης. 12.17 Ὁ δὲ βουλούμενος καὶ τὸ Χριστόν αὐτὸν εἶναι κεκηρύχθαι πρότερον ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων ἀποστόλων τὸ «ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὐκ ἀκούετε, κηρύσσετε ἐπὶ τῶν δωματίων» ἐρεῖ ὅτι οἰονεὶ κατηχησαὶ ἢ ἔλησε πρότερον <ἀμαυρότερον> τοὺς <παρὰ> τῶν ἀποστόλων ἀκουσομένους τὸ Χριστοῦ ὄνομα, εἴτ' ἔᾶσαι τοῦτο οἰονεὶ πεφθῆναι ἐν ταῖς διανοίαις τῶν ἀκουσάντων, ἵνα σιωπῆς γενομένης τοῦ τοιοῦτον περὶ αὐτοῦ κηρύσσεσθαι, εὐκαιρότερον ἐποικοδομηθῇ τοῖς προκατηχηθεῖσι Χριστὸς Ἰησοῦς ἐσταυρωμένος καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγηγεμένος. ὅπερ ἐν ταῖς ἀρχαῖς οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι ἤδεισαν· γέγραπται γὰρ ἐν τοῖς νῦν ἐξεταζομένοις ὅτι ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ τάδε καὶ τάδε παθεῖν. εἰ δὲ ταῦτα νῦν οἱ ἀπόστολοι μανθάνουσι παρὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀπαντησόμενα αὐτῷ, τὴν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἐπιβουλήν καὶ ὡς ἀναιρεθήσεται καὶ ὡς μετὰ ταῦτα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀναστήσεται», τί χρὴ νομίζεω ἐγνωκέναι πρότερον τοὺς μαθητευομένους παρὰ τοῖς ἀποστόλοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἢ ὅτι, εἰ καὶ κατηγγέλλετο αὐτοῖς Χριστός, ὡς ἐν εἰσαγωγῇ κατηγγέλλετο οὐ τρανούση τὰ κατ' αὐτόν; καὶ γὰρ ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐβούλετο, διαστελλόμενος τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, τηρῆσαι τὴν τελειότεραν περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν ἐπιτηδειότερῳ καιρῷ, ὅτε ἠδύναντο μαρτυρῆσαι τοῖς ἑωρακόσιν αὐτὸν σταυρούμενον τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ οἱ ἑωρακότες αὐτὸν σταυρούμενον καὶ ἀναστάντα μαθηταῖς. εἰ γὰρ οἱ αὐτῷ συνόντες ἀπόστολοι καὶ πάντα ἑωρακότες «ἃ ἐποίει θαυμάσια» καὶ μαρτυροῦντες αὐτοῦ τοῖς λόγοις ὅτι «ρήματα ζωῆς αἰωνίου» ἦσαν, ἐσκανδαλίσθησαν περὶ τὴν νύκτα τοῦ προδεδοσθαι αὐτόν, τί οἶμαι <ἂν> παθεῖν τοὺς πρότερον <μανθάνοντας> μαθόντας, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός; ὧν (οἶμαι) φειδόμενος ταῦτα διεστειλάτο. 12.18 Ὁ δὲ βουλούμενος τὰ εἰρημμένα πρὸς τοὺς δώδεκα εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ἀναφέρεσθαι χρόνους, καὶ μὴ δέπω κατηγγελκέναι τοὺς ἀποστόλους τοῖς ἀκούουσιν αὐτῶν ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, φήσεται ὅτι ἐβούλετο τηρηθῆναι τὴν τοῦ Χριστοῦ ἔννοιαν ἐπιπεπλεγμένην τῷ Ἰησοῦ ὀνόματι τῇ τελειότερᾳ καὶ σωτηρίῳ κηρύξει, ὁποῖαν ἐπιστάμενος ὁ Παῦλος ἔλεγε Κορινθίοις τὸ «ἐγὼ δὲ ἔκρινα μηδὲν εἰδέναι ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον». διὸ πρότερον μὲν Ἰησοῦν, τάδε τινὰ ποιῶντα καὶ τοιαῦτα τινὰ αὐτὸν διδάσκοντα εἶναι ἐκήρυσσον. νῦν δ' ὅτε Πέτρος Χριστόν αὐτὸν εἶναι ὁμολογεῖ υἱὸν «τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος», ὡς μὴ βουλούμενος κηρύσσεσθαι αὐτὸν ἤδη Χριστόν, ἵνα εὐκαιρότερον κηρυχθῇ καὶ ἐσταυρωμένος, διαστέλλεται τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. παρίσταται δὲ πῶς τοῦτ' εἶναι τὸ βούλημα αὐτοῦ κωλύοντος κηρύσσεσθαι αὐτὸν εἶναι Χριστόν ἐκ τοῦ ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἐπιφερομένων. οἰονεὶ γὰρ τότε κατὰ τὸν καιρὸν ἐγνωκόσι τοῖς μαθηταῖς Ἰησοῦν εἶναι Χριστόν υἱὸν «τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος»,

ἀποκαλύψαντος αὐτοῖς τοῦ πατρός, κηρύσσει (ἀντὶ τοῦ πιστεύειν αὐτοὺς εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν «ἐσταυρωμένον») πιστεύειν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν σταυρωθησόμενον, ἀλλὰ καὶ (ἀντὶ τοῦ πιστεύειν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον «ἐγηγεμένον ἐκ νεκρῶν») διδάσκει αὐτοὺς πιστεύειν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐγερθησόμενον ἐκ νεκρῶν. ἐπεὶ δὲ «ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγματίσθη θριαμβεύσας ἐν παρρησίᾳ ἐν τῷ ζύλῳ», εἴ τις ἐπαισχύνεται τὸν Χριστοῦ σταυρὸν, ἐπαισχύνεται τὴν οἰκονομίαν δι' ἣν ἐθριαμβεύθησαν ἐκεῖνοι, δέον καὶ «καυχᾶσθαι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» τὸν καὶ πιστεύοντα καὶ ἐγνωκότα ταῦτα· «δι' οὗ» Χριστοῦ σταυροῦ μένου τοῦ κόσμου τῷ πιστεύοντι ἐδειγματίσθησαν καὶ ἐθριαμβεύθησαν αἱ ἀρχαί, ἐν αἷσι (οἶμαι) ἦν καὶ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου. διόπερ ἐγγύς γενόμενος τοῦ παθεῖν εἶπε τὸ «νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται» καὶ «νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω· καὶ ἐὰν ὑψωθῶ (φησὶν) ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλύσω πρὸς ἑμαυτόν», οὐκέτι τοσοῦτον ὅσον <πρότερον> δυναμένου τοῦ <ἄρχοντος τοῦ> κωλύοντος ἔρχεσθαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν τοὺς ἐλκομένους ὑπ' αὐτοῦ. 12.19 Ἀναγκαῖον μὲν οὖν τῷ κηρύσσεσθαι Ἰησοῦν Χριστὸν «ἐσταυρωμένον» κηρύσσεσθαι αὐτόν· «ἐλ λιπὲς δὲ ἐστὶν αὐτὸν μὲν κηρύσσειν, τὸν δὲ σταυρὸν αὐτοῦ σιωπᾶν». καὶ οὐχ οὕτως ἐλλιπὲς εἶναι μοι φαίνεται τὸ Ἰησοῦν εἰπεῖν τὸν Χριστὸν σιωπώμενον τινὸς τῶν ἄλλων τεραστίων αὐτοῦ, ὡς σιωπώμενον τοῦ εἶναι αὐτὸν ἐσταυρωμένον. διόπερ τῆρῶν τὸ τελειότερως κηρυχθῆναι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τὰ περὶ αὐτοῦ, διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός καὶ ἠυτρέπιζεν αὐτοὺς λέγειν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός ὁ ἐσταυρωμένος καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, ἡνίκα ἤρξατο οὐ μόνον λέγειν οὐδὲ ἕως τοῦ διδάσκειν προκόπτειν, ἀλλὰ καὶ δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ τὰ ἐξῆς· πρόσεχε γὰρ τῇ δεικνύειν λέξει ὅτι, ὡς περὶ τὰ αἰσθητὰ δεῖ κνυσθαι λέγεται, οὕτως δεικνυσθαι εἴρηται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. καὶ οὐχ οὕτως οἶμαι δεδειχθαι τοῖς ἑωρακόσι σωματικῶς πολλὰ πάσχοντα αὐτὸν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ ἕκαστον τῶν ὀρωμένων, ὡς τοῖς μαθηταῖς τὴν λογικὴν δεῖξιν περὶ τούτου. 12. 20 <Καὶ> τότε μὲν ἤρξατο δεικνύειν, εἰκὸς δ' ὅτι μετὰ τοῦτο τοῖς χωρητικοῖς γινομένοις τρανό τερον ἐδείκνυεν, οὐκέτι ὡς εἰσαγομένοις ἀρχόμενος δεικνύειν, ἀλλ' ἤδη καὶ προκόπτων ἐν τῷ δεικνύειν. καὶ εἴπερ ἐστὶν εὐλογον νοεῖν ὅτι πάντως οὐπερ ὁ Ἰησοῦς ἤρξατο τοῦ το ἐτέλεσε, πάντως ποτὲ ἐτέλεσεν ὃ ἤρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς περὶ τοῦ δεῖν αὐτὸν τὰ γε γραμμένα παθεῖν. ὅτε γὰρ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου περὶ τούτων <τῶν μυστηρίων> τελείαν γνῶσιν καταλαμβάνει τις, τότε λεκτέον ἀπὸ λογικῆς δεῖξεως ὀρωντος τοῦ νοῦ τὰ δεικνύμενα, τετελειῶσθαι τὴν δεῖξιν τῷ ταῦτα θεωρεῖν καὶ βουλομένῳ καὶ δυναμένῳ καὶ θεωροῦντι. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐνεδέχετο «προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλὴμ» ἀπώλειαν ἀναλογίαν ἔχουσαν πρὸς τὸ «ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν», διὰ τοῦτο ἔδει αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, ἵνα πολλὰ παθὼν ἐν <Ἱεροσολύμοις καὶ ἀποκτανθεὶς ἐν> ἐκείνοις τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ποιήσῃ ἐν τοῖς «ἄνω» Ἱεροσολύμοις, <καταλείπων καὶ> καταργῶν καὶ καταλύων τὴν ἐπὶ τῆς γῆς <Ἱερουσαλήμ> μετὰ πάσης τῆς ἐν αὐτῇ λατρείας. ὅσον μὲν γὰρ «Χριστός» οὐκ «ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κε κοιμημένων», οὐδὲ συνηγέρθησαν αὐτῷ οἱ γινόμενοι σύμμορφοι τῷ θανάτῳ καὶ τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ, κάτω ἐζητεῖτο ἢ τοῦ θεοῦ πόλις καὶ ὁ ναός, οἱ καθαρισμοὶ καὶ τὰ λοιπά· ὅτε δὲ τοῦτο γέγονεν, οὐκέτι, ἀλλὰ τὰ ἄνω, ἅτινα ἵνα ἐνστή, ἔδει αὐτὸν εἰς τὰ κάτω Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ ἐκεῖ παθεῖν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων τοῦ λαοῦ, ἵνα δοξασθῇ <μὲν> ὑπὸ τῶν χωρούντων τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ οὐρανίων πρεσβυτέρων καὶ θειοτέρων ἀρχιερέων ὑπὸ ἀρχιερεῖ τῷ ἐνὶ τεταγμένων, δοξασθῇ δὲ ὑπὸ τῶν

γραμματέων τοῦ λαοῦ ἀσχολουμένων περὶ γράμματα, οὐ τὰ γραφόμενα «μέλανι ἀλλὰ» τετρανωμένα «πνεύματι θεοῦ ζῶντος», καὶ ἀποκτανθῆ μὲν ἐν τοῖς κάτω Ἱεροσολύμοις, βασιλεύση δὲ ἀναστάς ἐν «Σιών ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ». τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη, ἵνα ῥυσάμενος «ἀπὸ τοῦ πονηροῦ» καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὸ ψεῦδος ἦν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ὁ πόλεμος καὶ πάντα τὰ ἐναντία οἷς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἔτι δὲ τοῦ μετασχηματιζομένου εἰς ἅγιον πνεῦμα βεβήλου πνεύματος, περιποιήσῃ τοῖς ῥυσθεῖσι βαπτίσασθαι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα «εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος», ἅπερ τρεῖς ἡμέραι εἰσὶν ἅμα ἐνεστηκυῖαι αἰωνίως τοῖς δι' αὐτὰς <γενομένοις> υἱοῖς τοῦ φωτός. 12.21 Ἐπεὶ δὲ ἀνάξια τὰ πάθη ἐνόμιζεν εἶναι Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ «τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος», ἤττονα δὲ καὶ τοῦ ἀποκαλύψαντος αὐτῷ πατρὸς τὰ τηλικαῦτα περὶ αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἀποκεκάλυπτο αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ πείσεσθαι) διὰ τοῦτο προσλαβόμενος αὐτὸν καὶ ὡς ἐπιλαθόμενος τῆς ἀξίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι «ὁ υἱὸς τοῦ ζῶντος θεοῦ» οὐδὲν ἐπιτιμήσεως λέγει ἢ πράττει ἄξιον, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ καὶ ὡς δεομένῳ ἰλασμοῦ (οὐ γὰρ ἤδει πῶς ὅτι τοῦτον «προέθετο ὁ θεὸς ἰλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι») εἶπεν· ἰλεώς σοι, κύριε. οὗ τὴν μὲν πρόθεσιν ἀποδεξάμενος τῇ δὲ ἀγνοίᾳ ἐπιτιμῶν, διὰ μὲν τὴν πρόθεσιν οὗσαν δεξιὰν λέγει αὐτῷ· ὕπαγε ὀπίσω μου, οἶονεὶ καταλιπόντι [τὰ] δι' ὧν ἠγνόει καὶ οὐκ ὀρθῶς ἔλεγεν <τὸ> ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ. διὰ δὲ τὴν ἀγνοίαν, ὡς ἀντικείμενόν τι ἔχοντι τοῖς τοῦ θεοῦ, εἶπε· σατανᾶ, ὅπερ ἐστὶν Ἑβραϊκῶς ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΣ. εἰ δὲ μήτε ἀπὸ ἀγνοίας εἰρήκει μήτε ἐπιτετιμῆκει τῷ υἱῷ «τοῦ ζῶντος θεοῦ», λέγων αὐτῷ τὸ ἰλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο, οὐτ' ἂν εἶπεν αὐτῷ τὸ ὕπαγε ὀπίσω μου, ὡς καταλιπόντι τὸ εἶναι αὐτοῦ ὀπίσω καὶ ἔπεσθαι αὐτῷ, οὐτ' ἂν ὡς ἀντικείμενα εἰρηκῶτι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λελεγμένοις ἔλεξεν ἂν τὸ σατανᾶ. νυνὶ δὲ ἰσχυρῶς αὐτὸν ὁ σατανᾶς, ἀκολουθήσαντα τῷ Ἰησοῦ καὶ ὀπίσω αὐτοῦ βαίνοντα, ἀποστήσῃ τοῦ ἀκολουθεῖν αὐτῷ καὶ τοῦ ὀπίσω τυγχανεῖν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ ποιῆσαι αὐτόν, δι' ὧν εἶπεν ἀπὸ ἀγνοίας, ἄξιον τοῦ ἀκοῦσαι σατανᾶν καὶ σκάνδαλον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ οὐ φρονούντα τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. ὅτι δὲ ὀπίσω πρότερον ἦν (πρὶν τοῦτο ἀμαρτεῖν) τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὁ Πέτρος, δηλὸν ἐκ τοῦ «δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων». 12.22 Ἄμα δὲ συγκρινεῖς ὅτι πρὸς μὲν τὸν Πέτρον εἶπεν· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, πρὸς δὲ τὸν διάβολον (εἰπόντα αὐτῷ· «πάντα σοι ταῦτα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι») «ὕπαγε, σατανᾶ» χωρὶς τῆς ὀπίσω μου προσθήκης. τὸ γὰρ ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀγαθόν ἐστι· διὸ εἴρηται τὸ «δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων». τοιοῦτον δὲ ἐστὶ καὶ τὸ «ὄς οὐκ αἶρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος». καὶ ἀπαξαπλῶς τήρει τὴν ὀπίσω λέξιν ὅτι ἀγαθὸν μὲν ἐστὶ πρᾶγμα, ὅτε «ὀπίσω κυρίου» τοῦ θεοῦ τις πορεύεται καὶ ὀπίσω τοῦ Χριστοῦ γίνεται· ἐναντίον δέ, ὅτε ρίπτει τις τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω ἢ ὅτε παραβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολήν· «ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου». καὶ ὁ Ἡλίας δὲ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν πρὸς τὸν λαόν φησιν· «ἕως ποτε ὑμεῖς χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέρας ταῖς ἰγνύαις; εἰ ἔστι κύριος ὁ θεός, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ· εἰ δὲ ἐστὶ κύριος ὁ Βάαλ, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ». καὶ λέγει τοῦτο τῷ Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς στραφεῖς, καὶ τοῦτο <γὰρ> εὐεργετῶν ποιεῖ. καὶ σὺ μὲν οὖν πλείονα συναγαγὼν παραδείγματα τοῦ στραφεῖς (καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ τεταγμένα) καὶ συνεξετάσας αὐτὰ ἀλλήλοις, εὐροῖς ἂν οὐ παρελκόντως τὴν λέξιν κειμένην. ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος παραθέσθαι ἀπὸ τοῦ κατὰ Ἰωάννην· «στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς (δηλονότι Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν) ἀκολουθοῦντας λέγει αὐτοῖς· τί ζητεῖτε;» ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ἐν τούτοις τὸ «στραφεῖς» ἐπ' εὐεργεσίᾳ γίνεται τῶν πρὸς οὓς ἐστράφη. 12.23 Μετὰ ταῦτα ζητητέον πῶς εἴρηκε τῷ Πέτρῳ τὸ σκάνδαλόν μου εἶ, μάλιστα ἐπεὶ φησιν ὁ Δαυὶδ· «εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ

ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον». φήσει γάρ τις· εἰ διὰ τὸ βέβαιον τῶν τὴν *** ἀγάπην ἔχοντων καὶ ἀνεπιδέκτων ὄντων τοῦ σκανδαλί ζεσθαι (ἡ ἀγάπη γὰρ «πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκ πίπτει») εἴρηται τοῦτο ἐν τῷ προφῆτῃ, πῶς αὐτὸς ὁ κύριος, ὑποστηρί ζων «πάντας τοὺς καταπίπτοντας» καὶ ἀνορθῶν «πάντας τοὺς κατερ ραγμένους», εἶπε τῷ Πέτρῳ· σκάνδαλόν μου εἶ; λεκτέον δὲ ὅτι ἀνεπίδεκτος μὲν ἐστὶ τοῦ σκανδαλίζεσθαι οὐ μόνον ὁ σωτὴρ ἀλλὰ καὶ <πᾶς> ὁ ἐν ἀγάπῃ τετελειωμένος, τὸ ὅσον δὲ ἐφ' ἑαυτῷ ὁ τὰ τοιαῦτα λέγων ἢ πράττων, σκάνδαλόν ἐστὶ καὶ τοῦ μὴ σκανδαλισθησομένου· εἰ μὴ ἄρα πάντα τὸν μαθητὴν Ἰησοῦς ἀμαρτὰ νοντα σκάνδαλον καὶ ἑαυτοῦ ἀποκα λεί, ὡς πολλῷ μᾶλλον παρὰ Παῦλον διὰ τὴν ἀγάπην λέξων ἄν· «τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» παρ' ὃ δυνατὸν ποιῆσαι· τίς σκανδα λίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ σκανδαλίζομαι; εἰ δὲ Πέτρος τότε (διὰ τὸ ἰλεῶς σοι, κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο) σκάνδαλον εἴρηται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὡς οὐ τὰ τοῦ θεοῦ ἐν οἷς εἶπε φρονῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων, τί λεκτέον περὶ πάν των τῶν ἐπαγγελιομένων μαθητεύ εσθαι τῷ Ἰησοῦ, μὴ φρονούντων δὲ τὰ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ σκοπούντων τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ αἰώνια, φρο νούντων δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ σκοπούντων τὰ βλεπόμενα καὶ πρόσκαιρα, ἢ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἔτι μᾶλλον ἂν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀποκα λοῖντο σκάνδαλον αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ σκάνδαλα αὐτοῦ εἶναι καὶ τῶν ἀδελφῶν; ἐφ' οἷς ὡς λέγει τὸ «ἐπεὶ νων καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν» καὶ τὰ ἐξῆς, οὕτως εἶποι ἂν καὶ τὸ τρέχοντα ἐσκανδαλίσατέ με. μὴ νομίσωμεν τοίνυν τὸ τυχὸν εἶναι ἀμάρτημα τὸ φρονεῖν τὰ τῶν ἀνθρώπων, δέον ἐν πᾶσι φρονεῖν τὰ τοῦ θεοῦ. ἀρμόσει δὲ λέγειν τοῦτο καὶ παντὶ τῷ ἀποπεπτωκῶτι μὲν δογ μάτων θεοῦ καὶ λόγων ἐκκλησιαστικῶν καὶ φρονήματος ἀληθοῦς, φρο νούντων δ' ὡς ἀληθῆ (φέρει εἰπεῖν) τὰ Βασιλίδου ἢ Οὐαλεντίνου ἢ Μαρ κίωνος ἢ τινος τῶν διδασκόντων τὰ ἀνθρώπινα ὡς θεῖα. 12.24 Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν καὶ τὰ ἐξῆς (16, 24-27). Διὰ τούτων δείκνυται, ὅτι τὸ θέλει ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ ἐλθεῖν καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ οὐκ ἀπὸ τοῦ τυχόντος ἀνδραγαθήματος γίνε ται, καὶ οὐδεὶς μὴ ἀρνησάμενος ἑαυτὸν ἦκοι ἂν ὀπίσω τοῦ Ἰη σοῦ. ἀρνεῖται δὲ ἑαυτὸν ὁ τὸν ἑαυτοῦ πρότερον κατὰ κακίαν βίον γεγε νημένον τῇ ἀξιολόγῳ μεταβολῇ ἀπα λείφων, οἷον (ὡς ἐπὶ παραδείγματος) ὁ πάλαι ἀκόλαστος ἀρνεῖται αὐτὸν ἀκόλαστον σωφρονήσας καὶ καθεξῆς. ἀλλ' εἰκὸς ἀντιπίπτειν τινά, εἰ ὡσπερ ἑαυτὸν ἠρνήσατο, οὕτως καὶ αὐτὸν ὁμολογεῖ, ἀρνησάμενος μὲν ἑαυτὸν τὸν ἄδικον, ὁμολογῶν δὲ ἑαυτὸν τὸν δίκαιον. ἀλλ' εἴπερ Χριστὸς ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, ὁ τὴν δικαιοσύνην ἀνειληφῶς οὐχ ἑαυτὸν ἀλλὰ Χριστὸν ὁμολογεῖ. οὕτως καὶ ὁ τὴν σοφίαν εὐρῶν δι' αὐτοῦ τοῦ ἔχειν σοφίαν Χριστὸν ὁμολογεῖ. καὶ ὁ τοιοῦτός γε, «καρδία» πιστεύων «εἰς δικαιοσύνην», καὶ «στόματι» ὁμολογῶν «εἰς σωτη ρίαν» καὶ τοῖς ἔργοις Χριστῷ μαρ τυρῶν ***, ὡς ὁμολογήσας διὰ πάντων τούτων τὸν Χριστὸν «ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων», ὁμολογηθήσεται ὑπ' αὐ τοῦ «ἔμπροσθεν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρός». οὕτω δὲ καὶ ὁ μὴ ἀρνησά μενος ἑαυτὸν <ὁμολογεῖ μὲν ἑαυτὸν, ἀρνεῖται δὲ τὸν Χριστὸν καὶ ὡς> ἀρνη σάμενος τὸν Χριστὸν πείσεται τὸ «κἀγὼ αὐτὸν ἀρνήσομαι». διὰ τοῦτο πᾶς διαλογισμὸς ἡμῶν καὶ νόημα καὶ πᾶς λόγος καὶ πᾶσα πράξις πνεέσθω τῆς ἡμῶν περὶ ἑαυτῶν μὲν ἀρνήσεως, περὶ δὲ Χριστοῦ καὶ ἐν Χριστῷ μαρτυ ρίας <καὶ ὁμολογίας>. πείθεται γὰρ πᾶσαν τὴν τοῦ τελείου πρᾶξιν μαρ τύριον εἶναι Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὴν πάσης ἀμαρτίας ἀποχὴν ἄρνησιν εἶναι ἑαυτοῦ φέρουσαν ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ. ὁ δὲ τοιοῦτος Χριστῷ συνε σταύρωται, καὶ ἄρας τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ ἀκολουθεῖ τῷ δι' ἡμᾶς βα στάζοντι τὸν ἑαυτοῦ σταυρὸν κατὰ τὸ εἰρημένον οὕτω παρὰ τῷ Ἰωάννῃ «παραλαβόντες οὖν αὐτὸν ἐπέθηκαν αὐτῷ» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «ὅπου αὐτὸν ἐσταύρω σαν». ἀλλ' ὁ μὲν (ἴν' οὕτως ὀνο μάσω) κατὰ τὸν Ἰωάννην Ἰησοῦς «ἑαυτῷ» βαστάζει «τὸν σταυρὸν» καὶ «βαστάζων αὐτὸν ἐξῆλθεν», ὁ δὲ κα τὰ

τὸν Ματθαῖον καὶ Μάρκον καὶ Λουκᾶν οὐχ ἑαυτῶ αὐτὸν αἶρει· Σίμων γὰρ ὁ Κυρηναῖος αὐτὸν βα σταζει. καὶ τάχα οὗτος μὲν εἰς ἡμᾶς ἀναφέρεται, τοὺς διὰ τὸν Ἰησοῦν τὸν Ἰησοῦ σταυρὸν αἶροντας, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς ἑαυτόν· οἷον γὰρ δύο ἐπίνοιαι τοῦ σταυροῦ εἰσιν, ἑνὸς μὲν ὄν ὁ Σίμων ὁ Κυρηναῖος βαστάζει, ἑτέρου δὲ ὄν αὐτὸς «ἑαυ τῶ» ὁ Ἰησοῦς. 12.25 Ὡς δὲ εἰς τὸ ἀρνησάσθω ἑαυτὸν δοκεῖ μοι χρήσιμον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου ἀρνούμενου ἑαυτὸν εἰρημένον, οὕτως ἔχον· «ζῶ δὲ οὐκ ἐτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»· τὸ γὰρ «ζῶ οὐκέτι ἐγώ» φωνὴ ἦν ἑαυτὸν ἀρνούμενου, ὡς ἀποθεμένου μὲν τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ἀνειληφότος δὲ εἰς ἑαυτὸν τὸν Χριστόν, ἵνα αὐτὸς ἐν αὐτῶ ζῆσι ὡς «δικαιοσύνη» καὶ ὡς «σοφία» καὶ ὡς «ἀγίασμος» καὶ ὡς «εἰρήνη ἡμῶν» καὶ ὡς «δύναμις θεοῦ», πάντα ἐν αὐτῶ ἐνεργῶν. ἔτι δὲ καὶ τούτω πρόσχες ὅτι, πολλῶν ὄντων τῶν τρόπων τοῦ ἀποθνήσκειν, «ἐπὶ ξύλου» κρεμασθεὶς ἐσταυρώθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα πάντες οἱ ἀποθνήσκοντες «τῆ ἁμαρτία» μὴ ἄλλω τρόπῳ ἀποθάνωσιν αὐτῆ ἢ τῶ κατὰ τὸν σταυρόν· διὸ ἐροῦσι τὸ «Χριστῶ συνεσταύρωμαι» καὶ τὸ «ἐμοὶ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῶ σταυρῶ τοῦ κυρίου <ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ>, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ τῶ κόσμῳ». τάχα γὰρ καὶ ἕκαστος τῶν συσταυρουμένων Χριστῶ ἀπεκδύεται «τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας» καὶ δειγ ματίζει αὐτὰς καὶ θριαμβεύει ἐν τῶ ξύλῳ, μᾶλλον δὲ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς ταῦτα ποιεῖ. 12.26 Ὅς γὰρ ἂν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σώσαι, ἀπολέσει αὐτήν. Ἀμφίβολος ἡ πρώτη λέξις· ἔστι γὰρ ἀπ' αὐτῆς καθ' ἕνα μὲν τρόπον ταῦτα νοῆσαι· εἴ τις ὡς φιλόζωος καὶ οἰό μενος τὴν ἐνεστηκυῖαν εἶναι ζωὴν ἀγαθὴν, περιέπει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν πρὸς τὸ ἐν σαρκὶ ζῆν, φοβούμενος ἀποθανεῖν ὡς διὰ <τούτου> τοῦ θανάτου ἀπολέσων αὐτήν, οὗτος ἐν αὐτῶ τῶ θέλει τὸν τρόπον τοῦτον σώζειν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, ἔξω ποιῶν αὐτήν τῶ ὄρων τῆς μακαριότητος. εἰ δὲ τις καταφρονῶν τοῦ ἐνεστηκότος ζῆν διὰ τὸν ἐμὸν λόγον πείσαντα περὶ αἰωνίου ζωῆς μέχρι θανάτου ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ ἀληθείας, ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν *** παραδιδούς αὐτήν ὑπὲρ εὐσεβείας τῶ κοινότερον ὀνομαζο μένω θανάτῳ, οὗτος, ὡς δι' ἐμὲ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν, σώσει αὐτήν μᾶλλον καὶ περιποιησεται ***· καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον οὕτως ἂν ἐκδε χοίμεθα τὸ ῥητόν· εἴ τις νοήσας, ὅ τί ποτέ ἐστιν ἡ σωτηρία, βούλεται κο μίσασθαι τὴν σωτηρίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, οὗτος ἀποταξάμενος τούτῳ τῶ βίῳ καὶ ἀρνησάμενος αὐτὸν καὶ ἄρας τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθῶν μοι ἀπολλύτω τῶ κό σμῳ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ· ἐμοῦ γὰρ ἕνεκεν καὶ πάσης μου τῆς δι δασκαλίας ἀπολλύς αὐτήν, τέλος τῆς τοιαύτης ἀπωλείας *** κομίζεται τὴν σωτηρίαν. 12.27 Ἄμα δὲ καὶ τήρει ὅτι ἐν μὲν τῆ ἀρχῇ τὸ ὅς ἂν θέλη εἴρηται, ἐξῆς δὲ τὸ ὅς ἂν ἀπολέσῃ αὐτήν. θέλοντες οὖν αὐτήν σώζεσθαι ἀπολέσωμεν αὐτήν τῶ κόσμῳ, ὡς Χριστῶ συσταυρούμενοι καὶ ὡς ἔχοντες καύχημα τὸ «ἐν τῶ σταυρῶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ὁ κόσμος» ἡμῖν σταυρωθήσεται καὶ ἡμεῖς «τῶ κόσμῳ», ἵνα κομι σώμεθα «τὸ τέλος τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν» ἡμῶν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ ἀπολλύναι ἡμᾶς αὐτήν ἕνεκεν τοῦ λόγου. ἀλλ' εἴπερ νοοῦμεν τὸ σώζεσθαι τὴν ψυχὴν μακάριον εἶναι, ἀναφερό μενον ἐπὶ τὴν ἐν θεῶ σωτηρίαν καὶ τοὺς παρ' αὐτῶ μακαρισμούς, ὀφείλει τις εἶναι καὶ ἀπώλεια ψυχῆς ἀγαθὴ καὶ ἕνεκεν Χριστοῦ, προοίμιον ἐσομένη τῆς μακαρίας σω τηρίας. δοκεῖ μοι οὖν, ἀνάλογον τῶ ἀρ νεῖσθαι ἑαυτὸν κατὰ τὰ ἀποδεδο μένα, ἀπολλύναι δεῖν ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. ἀπολλύτω οὖν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτὰ νουσαν ψυχὴν, ἵνα ἀπολέσας τὴν ἁμαρτάνουσαν ἀναλάβῃ τὴν ἐν τῶ κατορθοῦν σωζομένην. οὐδὲν δὲ ὠφελήθησεται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδάνῃ. κερδαίνει δ' (οἶμαι) τὸν κόσμον, ὃ ὁ κόσμος οὐ σταυροῦται. ὃ δὲ κόσμος οὐ σταυροῦται, ἐκείνῳ ἔσται ζημία τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ. δύο δὲ προκειμένων, ἤτοι διὰ τὸ κερδαίνειν τὴν ψυχὴν ζημιουῖσθαι τὸν κόσμον, ἢ διὰ τὸ κερδαίνειν τὸν κόσμον ζημιουῖσθαι τὴν ψυχὴν, πολλῶ μᾶλλον ἔστιν αἰρετώ τερον ζημιωθῆναι μὲν ἡμᾶς τὸν κόσμον, κερδῆσαι δὲ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ

διὰ Χριστὸν αὐτὴν ἀπολέσαι. 12.28 Τὸ δὲ ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; δόξει μὲν ἐπαπορητικῶς εἶρη μένον δύνασθαι δηλοῦν καὶ τὸ δοῦναι ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μετὰ τὰς ἁμαρτίας ὅλην ἀπο δεδομένον τὴν οὐσίαν, ἵνα ψωμίση πένητας τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, ὡς διὰ τούτου σωθησόμενος. καὶ ἀποφαντικῶς δ' οἶμαι δηλοῦν ὅτι οὐκ ἔστι τι τῷ ἀνθρώπῳ, ὅπερ δούς ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ κεκρατημένης ὑπὸ τοῦ θαλάσσιου, λυτρῶσεται αὐτὴν ἐκ χειρὸς αὐτοῦ. ἄνθρωπος μὲν οὖν οὐκ ἂν δώῃ τι ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, θεὸς δὲ τῆς πάντων ἡμῶν ψυχῆς ἀντάλλαγμα ἔδωκε τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Ἰησοῦ καθὸ «τιμῆς» ἠγοράσθημεν, «οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ» ἀπολυτρωθέντες, «ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἁμνοῦ ἁμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ», καὶ ἐν Ἡσαΐα λέλεκται τῷ Ἰσραήλ· «ἔδωκά σου ἀντάλλαγμα Αἴθιο πῖαν καὶ Αἴγυπτον καὶ Σοῦνην ὑπὲρ σοῦ, ἅψ' οὗ σὺ ἐντιμὸς ἐγένου ἐναντίον μου, ἐδοξάσθης»· ἀλλάγμα γὰρ (φέρ' εἰπεῖν) ὑπὲρ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Ἰσραήλ τὰ πρωτότοκα γέγονεν Αἰγυπτίων, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ οἱ ἀποθανόντες Αἰγύπτιοι ἐν ταῖς λοιπαῖς μάστιξι ταῖς ἐπεληλυθυῖαις ἐπ' Αἴγυπτον καὶ ἐν τῷ μετὰ τὰς μάστιγας καταποντισμῷ. ἀπὸ τούτων δὲ ὁ δυνάμενος ἐξεταζέτω εἰ τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραήλ ἄλλα γὰρ δίδονται ὑπὸ τοῦ θεοῦ «ῥυομένου τὸν Ἰσραήλ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ» ἢ ἀληθινῆ Αἴθιο πῖα καὶ (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) πνευματικῆ Αἴγυπτος, καὶ τῆς Αἰγύπτου ἢ Σοῦνης. ἵνα δὲ τολμηρότερον ζητήσω, τάχα Σοῦνη μὲν ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλήμ, Αἴγυπτος δὲ ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίας, Αἰθιοπία δὲ ὑπὲρ τῶν φοβουμένων, ἐτέρων ὄντων παρὰ τὸν Ἰσραήλ καὶ τὸν οἶκον Λευὶ καὶ τὸν οἶκον Ἀαρών. 12.29 Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Νῦν μὲν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλήλυθεν <ἀλλ'> οὐκ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· «εἶδομεν» γὰρ «αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ πόνῳ καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη». καὶ ἔδει αὐτὸν τοιοῦτον ἐληλυθέναι, ἵνα «τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρῃ καὶ περὶ ἡμῶν» ὀδυνηθῇ· οὐδὲ γὰρ ἔπρεπε τὸν ἐν δόξῃ φέρειν «τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ» ὀδυνηθῆναι «περὶ ἡμῶν». ἀλλὰ καὶ ἔρχεται ἐν δόξῃ προευνεπίστας τοὺς μαθητὰς διὰ τῆς μὴ ἐχούσης «εἶδος μηδὲ κάλλος» ἐπιφανείας αὐτοῦ. καὶ γενόμενος ὡς αὐτοὶ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτοὺς ὡς αὐτός, «συμμόρφους τῆς εἰκόνας» τῆς δόξης αὐτοῦ, ἐπεὶ πρότερον αὐτὸς γέγονε σύμμορφος «τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν», ἠνίκα «ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβῶν» ἀποκαθίσταται τε ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ μορφὴν καὶ ποιεῖ αὐτοὺς «συμμόρφους» αὐτῇ. 12.30 Ἐὰν δὲ <τροπικῶς> δυναθῆς κατανοῆσαι τὰς τοῦ λόγου διαφοράς, ἐν μωρίᾳ «κηρύγματος» καταγελλομένου τοῖς πιστεύουσι καὶ ἐν σοφίᾳ λαλουμένου «τοῖς τελείοις», ὅψι τίνα τρόπον ὁ λόγος τοῖς μὲν εἰσαγομένοις ἔχει «δούλου μορφὴν», ὡστ' ἂν εἰπεῖν αὐτοῦς· «εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος», τοῖς δὲ τελείοις ἔρχεται «ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ», λέξουσιν ἂν τὸ «καὶ ἔθεα σάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας». καὶ γὰρ τοῖς τελείοις φαίνεται ἡ δόξα τοῦ λόγου καὶ τὸ μονογενὲς αὐτοῦ τῷ πατρὶ θεῷ καὶ τὸ τῆς «χάριτος πλήρης» ὁμοίως δὲ καὶ τῆς «ἀληθείας»· ὅπερ οὐ δύναται χωρῆσαι ὁ θεός μενος πρὸς τὸ πιστεύειν τῆς μωρίας «τοῦ κηρύγματος». μέλλει δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οὐ μόνος, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. καὶ εἰ δύνασαι νοῆσαι πάντας τοὺς συνεργοὺς τῆς δόξης τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς σοφίας (ἅπερ ἐστὶν ὁ Χριστός) συνεπιδημοῦντας αὐτῷ, ὅψι τίνα τρόπον ἔρχεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. καὶ πρόσχες, εἰ δύνασαι ἐν τούτοις τοὺς πρότερον παθόντας προφήτας ἀναλογίαν φάσκειν ἐσχηκέναι πρὸς τὸν μὴ ἐσχηκότα «εἶδος μηδὲ κάλλος» λόγον, τῷ μὴ ἔχειν τι «εἶδος μηδὲ κάλλος» λόγων. ὡςπερ δὲ ἔρχεται ὁ υἱὸς τοῦ

ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὕτως ἄγγελοι γινόμενοι οἱ ἐν τοῖς προφήταις λόγοι μετ' αὐτοῦ παρα γίνονται, τὴν ἀναλογίαν σώζοντες τῆς ἑαυτῶν δόξης. ἔπᾶν δὲ τοιοῦτος μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ ἐπιδημήσῃ <τῷ τοῦ πιστεύοντος νῶ> ὁ λόγος, μετὰ δώσει ἐκάστῳ τῆς δόξης ἑαυτοῦ καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν ἀγγέλων ἑαυτοῦ κατὰ τὴν ἐκάστου πρᾶξιν. ταῦτα δὲ λέγομεν οὐκ ἀθετοῦντες καὶ τὴν ἀπλούστερον νοουμένην δευτέραν ἐπιδημίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. πότε δὲ ταῦτα ἀπαντήσεται ἢ ὅτε τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο πληροῦται λόγιον τὸ λέγον· «τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς παραστήναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον»; εἰ δὲ ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν ἀποδώσει, οὐ τὴν ἀστείαν μόνην <χωρὶς τῆς φαύλης> ἀλλ' οὐδὲ τὴν φαύλην χωρὶς τῆς ἀστείας, δῆλον ὅτι ἐκάστῳ ἀποδώσει κατὰ πᾶσαν φαύλην καὶ κατὰ πᾶσαν ἀστείαν πρᾶξιν. ὑπολαμβάνω δὲ (ἐν τούτοις πειθόμενος καὶ τῷ ἀποστόλῳ, συμβάλλων δὲ καὶ τὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ, ἐν οἷς τοῦ τελείως ἐπιστρέψαντος ἀπαλείφεται τὰ ἀμαρτήματα καὶ τοῦ πάντῃ ἐκπεσόντος οὐ λογίζεται τὰ πρότερον κατορθώματα) ὅτι τοῦ μὲν τελειωθέντος καὶ πάντῃ τὴν κακίαν ἀποθεμένου ἀπαλείφεται τὰ ἀμαρτήματα, τοῦ δὲ πάντῃ ἀποστατήσαντος τῆς θεοσεβείας οὐ λογίζεται εἴ τι πρότερον χρηστὸν αὐτῷ πέπρακται, ἡμῖν δὲ τοῖς μετὰ τὸν τελείον καὶ τοῦ ἀποστάτου παραστᾶσιν «ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ» δίδοται ἃ ἐπράξαμεν, «εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον». οὔτε γὰρ τοσοῦτον ἕκαθα ρεύσαμεν, ἵνα ἡμῖν μηδὲν ἐπιλογισθῆται τὰ φαῦλα, οὔτε ἐπὶ τοσοῦτον ἐκπεπτώκαμεν, ὥστε ἐπιλογισθῆναι ἡμῶν τὰ κρείττονα. 12.31 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, <ὅτι> εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐσθηκῶν, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου (16, 28). Ταῦτα ἀναφέρουσι τινες ἐπὶ τὴν «μεθ' ἡμέρας ἕξ» ἢ (ὡς ὁ Λουκᾶς φησὶν) ὀκτῶ ἀνάβασιν τῶν τριῶν ἀποστόλων εἰς τὸ «ὑψηλόν» μετὰ τοῦ Ἰησοῦ «κατ' ἰδίαν ὄρος». καὶ φασὶν οἱ οὕτω διηγούμενοι ὅτι οὐκ ἐγεύσαντο θανάτου Πέτρος καὶ οἱ λοιποὶ δύο πρὸ τοῦ ἰδεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐλθόντα ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. ἰδόντες γὰρ «ἔμπροσθεν αὐτῶν» μεταμορφωθέντα τὸν Ἰησοῦν, ὡς λάμπαι «τὸ πρόσωπον αὐτοῦ» καὶ τὰ ἔξῃς, ἐωράκασι «τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει». καὶ γὰρ ὡς περιεστήκασι βασιλέα δορυφόροι τινές, οὕτως «Μωσῆς καὶ Ἡλίας ὥφθησαν» τοῖς ἀναβεβηκόσιν εἰς τὸ ὄρος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ λαλοῦντες. ἄξιον δὲ ἐπιστῆσαι, εἰ ἐπὶ τούτους ἀναφέρεται τὸ καθίσαι «ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἐυωνύμων» τοῦ σωτῆρος «ἐν τῇ βασιλείᾳ» αὐτοῦ, ὡς τὸ «ἀλλ' οἷς ἠτοιμάσται» διὰ τούτους λελέχθαι. αὕτη δὲ ἡ διήγησις περὶ τοῦ μὴ γεύσασθαι θανάτου τοὺς τρεῖς ἀποστόλους, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν Ἰησοῦν μεταμορφούμενον, ἀρμόζει τοῖς (ὡς ὁ Πέτρος ὠνόμασε) γενομένοις «ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη», τὰ ἐπιποθοῦντα «τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα». πρὸς οὓς ὁ Παῦλος λέγει· «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα» καὶ τὰ ἔξῃς. καὶ πᾶσα δ' (οἶμαι) ἢ πρὸς τὸ ῥητὸν οἰκοδομεῖν δυναμένη τοὺς μὴ χωροῦντας μερίζονα διήγησις γάλα ἂν εὐλόγως ὀνομάζοιτο, τὸ ῥέον ἀπὸ τῆς ἀγίας τῶν γραφῶν γῆς, τῆς ῥεούσης «μέλι καὶ γάλα». ἀλλ' ὁ ὡς ὁ Ἰσαὰκ ἀπογαλακτισθεὶς, ἄξιος εὐφροσύνης καὶ δοχῆς, ἦν ἐποίησεν ἐπὶ τῷ ἀπογαλακτισμῷ τοῦ υἱοῦ ὁ Ἀβραάμ, ζητήσκειεν ἂν τὴν ἐν τούτοις καὶ πάση γραφῇ <στερεωτέραν τροφήν>, ἑτέραν (οἶμαι) οὕσαν τοῦ βρώματος μὲν οὐ στερεᾶς δὲ τροφῆς καὶ τῶν ὀνομαζομένων τροπικῶς λαχάνων, ἅτινα τῷ ἀπογαλακτισθέντι μὲν οὐκ ἰσχυρῶ δέ, ἀλλ' ἀσθενοῦντι ἐστὶ τροφή κατὰ τὸ «ὁ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει». ὁμοίως καὶ ὁ ὡς ὁ Σαμουὴλ ἀπογαλακτισθεὶς καὶ <προσαγόμενος ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ> ἀνατιθέμενος ἀπὸ τῆς μητρὸς τῷ θεῷ (αὕτη δὲ Ἄννα ἦν, ἣτις ἐρμηνεύεται ΧΑΡΙΣ)· καὶ εἶη ἂν τῆς χάριτος υἱὸς ὁ ζητῶν, ὡς ἐν ναῶν τρεφόμενος θεοῦ, κρέατα, ἀγίαν τροφήν τελείων ἅμα καὶ ἱερέων. 12.32 Τὰ οὖν εἰς τὸν προκείμενον τόπον βλεπόμενα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν τοιαῦτά ἐστιν. ἥσαν τινες ἐστῶτες ὅπου ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐρῆρει σμένας ἔχοντες τὰς τῆς ψυχῆς βάσεις παρὰ τῷ

Ἰησοῦ, καὶ ἦν αὐτῶν ἢ τῶν ποδῶν στάσις συγγενῆς τῇ περὶ ἧς εἶπε Μωσῆς στάσει ἐν τῷ «κἀγὼ ἔστην ἐν τῷ ὄρει τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσ σαράκοντα νύκτας», ἀξιωθείς καὶ τοῦ «σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ», λεγομένου πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀξιῶντος αὐτὸν στήναι παρ' αὐτῷ. οὗτοι δὴ οἱ ἐστῶτες παρὰ τῷ Ἰησοῦ, τουτέστι παρὰ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, οὐ πάντες ἐπίσης ἐστήκασιν. ἔστι γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἐστηκόσι παρὰ τῷ Ἰησοῦ πρὸς ἀλλήλους διαφορὰ· διὸ οὐ πάντες οἱ ἐστῶτες παρὰ τῷ σωτήρι, ἀλλὰ τινὲς αὐτῶν ὡς βέλτιον ἐστηκότες οὐ γευσόμενοι λέγονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν ἀνθρώποις ἐπιδημήσαντα λόγον καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν ἀνθρώπου χρηματίζοντα, ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ· οὐ γὰρ αἰεὶ, ὅτε ἔρχεται ὁ λόγος, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἔρχεται· ἐπεὶ τοῖς εἰσαγομένοις τοιοῦτός ἐστιν, ὥστε εἰπεῖν ἂν αὐτοὺς βλέποντας αὐτόν, οὐκ ἔνδοξον οὐδὲ μέγαν, ἀλλ' ὑποδεέστερον πολλῶν ἐν ἀνθρώποις λόγων· «εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». καὶ ταῦτα ἐροῦσιν οἱ ἰδόντες αὐτοῦ τὴν δόξαν περὶ τῶν προτέρων ἑαυτῶν χρόνων, ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς «οὐκ εἶχεν» αὐτοῖς «εἶδος οὐδὲ κάλλος» ὁ ἐν εἰσαγωγῇ νοούμενος λόγος. ἔστιν οὖν τι βασιλικὸν ἐμφαινόμενον ἀξίωμα τοῦ τὴν ἐπὶ πᾶσιν λόγοις ἀρχὴν φανερώτατα ἀνελιηφότος λόγου, βλεπόμενόν τισι τῶν ἐστηκότων παρὰ τῷ Ἰησοῦ, ἐπὶ ἀνδυνηθῶσιν αὐτῷ ἀκολουθῆσαι προάγοντι αὐτοὺς καὶ ἀναβαίνουντι εἰς τὸ ὑψηλὸν τῆς ἑαυτοῦ φανερώσεως ὄρος. οὗ τινες τῶν ἐστῶτων παρὰ τῷ Ἰησοῦ ἀξιῶνται, ἂν ὧσιν ἦτοι Πέτρος, οὗ «πύλαι ἄδου οὐ κατι σχύουσιν», ἢ τῆς «βροντῆς υἱοῖ» καὶ γεννώμενοι ἀπὸ τῆς μεγαλοφωνίας τοῦ θεοῦ βροντῶντος καὶ μεγάλα οὐρανόθεν βοῶντος τοῖς ἔχουσιν «ῶτα» καὶ σοφοῖς. οἱ τοιοῦτοι γοῦν οὐ γεύονται θανάτου. Εἰ δὲ παρὰ τὰ εἰρημένα σαφέστερον ἐκθέσθαι δεῖ, τί δηλοῦται ἐν τῷ ἰδεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τί σημαίνεται ἐν τῷ ἰδεῖν «τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν ἡμῖν», τὰ εἶτε ἐλλαμπόμενα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν εἶτε ζητοῦσιν εὐρισκόμενα εἶτε ὑπεισιόντα τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν (ἕκαστος δὲ ὡς βούλεται κρινέτω) ἐκθησόμεθα. ὁ δὲ ὁρῶν καὶ καταλαμβάνων τὴν τοῦ λόγου ὑπεροχὴν, λύοντος καὶ διελέγοντος πάσας τὰς ὑπὸ τῶν ψευδῶν μὲν ἐπαγγελιομένων δὲ ἀλήθειαν πιθανότητας, βλέπει τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου (κατὰ τὸν Ἰωάννου λόγον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ) ἐρχόμενον ἐν τῇ ἰδίᾳ βασιλείᾳ. εἰ δὲ βλέπει ὁ τοιοῦτος τὸν λόγον οὐ μόνον λύοντα *** πᾶσαν τὴν τῶν ἐναντίων πιθανότητα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τρανότατα παριστάντα, βλέπει ἂν αὐτοῦ πρὸς τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δόξαν. καὶ ὁ τοιοῦτός γε ἐν αὐτῷ βλέπει ἂν «τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει»· καὶ τοῦτο βλέπει ἂν *** ὡς οὐδαμῶς ἔτι ὑπὸ ἀμαρτίας βασιλευόμενος, βασιλευούσης ἐν τῷ θνητῷ σώματι τῶν ἀμαρτανόντων, ἀλλ' αἰεὶ τεταγμένος ὑπὸ βασιλεῖ τῷ τῶν ὅλων θεῷ, οὗ ἡ βασιλεία δυνάμει μὲν «ἐντὸς ἡμῶν» ἐστίν, ἐνεργείᾳ δὲ καὶ (ὡς ὠνόμασεν ὁ Μάρκος) ἐν δυνάμει καὶ οὐδαμῶς ἐν ἀσθενείᾳ, «ἐντὸς» τῶν τελείων μόνων. ταῦτα μὲν οὖν ἐστῶσι τοῖς μαθηταῖς ὁ Ἰησοῦς οὐ περὶ πάντων αὐτῶν, ἀλλὰ περὶ τινῶν προφητεῶν ἐπηγγείλατο. 12.33 Τί δὲ τὸ γεύεσθαι θανάτου κατανοητέον. καὶ ἔστιν ἢ μὲν ζωὴ ὁ εἰπὼν «ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ». καὶ αὕτη γε «ἡ ζωὴ» «κέρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ», καὶ «ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε σὺν αὐτῷ» φανερωθήσονται οἱ ἄξιοι τοῦ «σὺν αὐτῷ» φανερωθῆναι «ἐν τῇ δόξῃ». ὁ δὲ ἐχθρὸς ταύτης τῆς ζωῆς, ὃς καὶ «ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται» πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, «θάνατος» ἐστίν, ὃν ψυχὴ ἢ ἀμαρτάνουσα ἀποθνήσκει, ἐναντίως διατιθεμένη τῷ γινομένῳ περὶ τὴν κατορθοῦσαν ψυχὴν καὶ ἐκ τοῦ κατορθοῦν ζῶσαν. καὶ ἐπὶ λέγεται ἐν τῷ νόμῳ· «δέδωκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον», «ἔκλεξαι τὴν ζωὴν», περὶ τοῦ εἰπόντος «ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ» ταῦτά φησιν ἢ γραφὴ καὶ περὶ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ θανάτου, ὃν τὸ ἔτερον ἕκαστος ἡμῶν δι' ὃν πράττει αἰεὶ ἐκλέγεται. καὶ ἐπὶ «πρὸ

προσώπου» ἡμῶν οὐσης τῆς ζωῆς ἀμαρτάνωμεν, πληροῦται ἐφ' ἡμᾶς ἢ λέγουσα ἄρά· «καὶ ἔσται ἡ ζωὴ σου κρεμαμένη σοι ἀπέναντι» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «καὶ ἀπὸ τῶν ὀραμάτων τῶν ὀφθαλμῶν σου ἃ ὄψει». ὡς περ οὖν ἡ ζωὴ καὶ ὁ ζῶν ἄρτος ἐστὶν «ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζωὴν δούς τῷ κόσμῳ», οὕτως ὁ ἐχθρὸς αὐτῶ θάνατος ἄρτος ἐστὶ νεκρὸς. πᾶσα δὲ λογικὴ ψυχὴ ἥτοι ζῶντι τρέφεται ἄρτῳ ἢ νεκρῷ, δι' ὧν παραδέχεται «ἔργων ἢ» δογμάτων ἀστείων ἢ φαύλων. εἴθ' ὡς περ ἐστὶν ἐπὶ τῶν κοινοτέρων τροφῶν ποτὲ μὲν αὐτῶν γεύσασθαι μόνον, ποτὲ δὲ ἐπὶ πλείον αὐτῶν ἐσθίειν, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων τῶν ἄρτων ὁ μὲν τις ἐνδεεστέρως ἐσθίει γευόμενος αὐτῶν, ὁ δὲ καὶ ἐμπορεῖται, ἀγαθὸς μὲν ὧν ἢ ὀδεύων ἐπὶ τὸ ἀγαθὸς εἶναι τοῦ ζῶντος ἄρτου καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότος, μοχθηρὸς δὲ τοῦ νεκροῦ ἄρτου, ὅς ἐστιν ὁ θάνατος. καὶ τάχα οἱ μὲν σπανίως καὶ μικρὰ ἀμαρτάνοντες μόνον γεύονται θανάτου· οἱ δὲ «τελειότερον πνευματικὴν» ἀρετὴν ἀνελιφότες οὐδὲ γεύονται αὐτοῦ, ἀλλ' αἰεὶ ἄρτῳ τρέφονται ζῶντι. ἀκόλουθον οὖν ἦν τῷ Πέτρῳ, οὗ «πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι», τὸ μηδὲ γεύσασθαι θανάτου, ἐπεὶ τότε γεύεται τις θανάτου καὶ ἐσθίει θανάτου, ὅτε «πύλαι ἄδου» κατισχύουσιν αὐτοῦ, καὶ ἀνάλογον ἐσθίει ἢ γεύεται θανάτου τῷ κατισχύειν αὐτοῦ ἐπὶ πλείον ἢ ἔλαττον καὶ πλείονας ἢ ἐλάττονας ἄδου πύλας. ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς «βροντῆς» υἱοῖς γεννηθεῖσιν ἀπὸ «μεγαλοφωνίας τουτέστιν ἀπὸ» βροντῆς, οὐρανοῦ χρέματος, ἀδύνατον ἦν γεύσασθαι θανάτου, τοῦ σφόδρα πόρρω τῆς μητρὸς αὐτῶν βροντῆς. ταῦτα δὲ προφητεῦει ὁ λόγος τοῖς τελειωθησομένοις καὶ ἐκ τοῦ ἐσθῆ κέναι παρὰ τῷ λόγῳ ἐπὶ τοσοῦτον προκόψασιν, ὥστε αὐτοὺς μηδὲ γεύσασθαι θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, καθ' ἣν ὑπερέχει παντὸς τοῦ ἀντιπερισπῶντος καὶ περιέλκοντος λόγου φαντασίᾳ ἀληθείας τοὺς μὴ δυναμένους διαρρῆξαι τοὺς τοῦ περισπασμοῦ δεσμούς καὶ ἀνελεῖν ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς ὑπεροχῆς τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου. 12.34 Ἄλλ' ἐπεὶ δόξα ἂν τις τὴν τοῦ σωτῆρος ἐπαγγελίαν περιόριζεν χρόνῳ τὸ μὴ γεύσασθαι θανάτου, ὅτι οὐ γεύονται μὲν θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, μετὰ δὲ τοῦτο γεύονται αὐτοῦ, παραστήσωμεν κατὰ τινὰ συνήθειαν τῆς γραφῆς τὸ ἕως δηλοῦν τὸν κατ' ἐπίγοντα περὶ τοῦ δηλουμένου χρόνον, οὐ περιοριζόμενον, ὥστε πάντως μετὰ τὸ ἕως γενέσθαι τὸ ἐναντίον τῷ δηλουμένῳ. φησὶ δὲ ὁ σωτὴρ τοῖς ἑνδεκάμαθεταῖς, ἠνίκά ἀνέστη ἀπὸ τῶν νεκρῶν πρὸς ἐτέροις καὶ τὸ «ἰδοὺ ἐγὼ μετ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». ἄρα γὰρ εἰπὼν τοῦτο, «ἕως» μὲν «τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» ἔμελλεν αὐτοῖς συνέσεσθαι, μετὰ δὲ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος, ἐνισταμένου τοῦ ἐτέρου (τοῦ καλουμένου μέλλοντος) οὐκέτι συνέσεσθαι αὐτοῖς ἐπηγγέλλετο, ὡς κατὰ τοῦτο κρεῖττον εἶναι ἂν τοῖς μαθηταῖς τὸ «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» περὶ αὐτοῖς κατάστημα τοῦ μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος; ἀλλ' οὐκ ἂν οἴμαι τινὰ τολμήσαι λέγειν ὅτι μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος οὐκέτι συνέσται τοῖς μαθηταῖς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ ἡ λέξις ἐπὶ τοσοῦτον ἔσεσθαι αὐτὸν μετ' αὐτῶν φησιν, ἕως ἢ συντέλεια τοῦ αἰῶνος ἐνστή· σαφὲς γὰρ ὅτι τὸ ζητούμενον ἦν, εἰ πρὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τῶν ἐλπίζομένων ἀμοιβαίων ἐπαγγελιῶν τοῦ θεοῦ ἤδη συνέσεσθαι τοῖς μαθηταῖς ἔμελλεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ζητούμενον δ' ἂν ἦν, διδομένου τοῦ συνέσεσθαι τοῖς ***, μήποτε ὅτε μὲν συνῆν αὐτοῖς ὅτε δὲ οὐ συνῆν. διόπερ ἀπολύων ἡμᾶς τῆς περὶ τοῦ διστάζειν ὑπονοίας, ἀπεφήνατο ὅτι ἤδη καὶ ἐπὶ «πάσας τὰς ἡμέρας» συνεῖναι τοῖς μαθηταῖς ἔμελλεν, οὐ καταλείπων τοὺς μαθητευθέντας αὐτῷ «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»· οὐ μὴν κατὰ τὰς νύκτας (εἴ τιτι ἔδυνεν ὁ ἥλιος) συνῆν αὐτοῖς. εἰ δὲ τοιοῦτόν ἐστι τὸ «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος», δῆλον ὅτι οὐκ ἀναγκασθησόμεθα παραδέξασθαι γεύσασθαι θανάτου τοὺς ἰδόντας τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ μετὰ τὸ καταξίωθῆναι τοῦ τοιοῦτον αὐτὸν

ιδεῖν. ἀλλ' ὡσπερ ἐφ' οὗ παρεθέμεθα ῥητοῦ τὸ κατεπεῖγον ἦν ἡμᾶς μαθεῖν, ὅτι «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» οὐ καταλείπει ἡμᾶς, ἀλλ' ἔσται μεθ' ἡμῶν «πάσας τὰς ἡμέρας», οὕτως καὶ ἐπὶ τούτου σαφές μὲν οἶμαι τοῖς βλέπειν εἰδὸς σιν ἀκολουθίαν πραγμάτων εἶναι, τὸν ἅπαξ ἰδόντα τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ ἰδόντα αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ ἰδόντα «τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει», οὐκ ἂν μετὰ τὴν τῶν τηλικούτων ἀγαθῶν θεωρίαν θανάτου γεύσασθαι. [τὸ] χωρὶς δὲ τοῦ λόγου τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἀλόγως ἂν ὑπενοήσαμεν γεύσασθαι θανάτου, ὅσον οὐδέπω κατηξιώθημεν ἰδεῖν «τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει» καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ. 12.35 Ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα μὲν γέγραπται παρὰ τοῖς τρισὶν εὐαγγελισταῖς τὸ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἐν δὲ ἄλλοις διάφορα περὶ θανάτου, οὐκ ἄτοπον κάκεῖνα παραθέμενον συνεξετάσαι τῷ γεύσασθαι. ἐν μὲν οὖν Ψαλμοῖς λέλεκται· «τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;» καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ· «ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς, καὶ καταβήτωσαν εἰς ἄδου ζῶντες», ἐν δὲ τινι τῶν προφητῶν· «κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας», ἐν δὲ τῇ Ἀποκαλύψει «ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἀκολουθεῖ» τισιν. ἐν τούτοις δὲ δοκεῖ μοι ἕτερον μὲν εἶναι τὸ γεύσασθαι θανάτου, ἕτερον δὲ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ ἄλλο τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἐπὶ τινος καὶ τέταρτον σημαίνεσθαι παρὰ τὰ προειρημένα ἐκ τοῦ «κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας», καὶ πέμπτον τι παρὰ ταῦτα ἐκ τοῦ «ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἀκολουθεῖ αὐτοῖς». καὶ σὺ δ' ἀναλεξάμενος τάχ' ἂν εὔροις καὶ ἑτέρας παρὰ ταύτας (ὧν ὑπεμνήσθημεν) διαφορὰς, ἄστινας παρατιθεῖς ἀλλήλαις καὶ ὀρθῶς ζητῶν εὔροις ἂν τὰ καθ' ἕκαστον τόπον σημαινόμενα πράγματα. ζητῶ δὲ ἐν τούτοις, μήποτε ἔλαττον μὲν κακὸν ἐστὶ τὸ ἰδεῖν θάνατον, τούτου δὲ μεῖζον τὸ γεύσασθαι αὐτοῦ, τούτου δὲ ἔτι χειρὸν τὸ ἀκολουθεῖν τινὶ θάνατον καὶ οὐ μόνον ἀκολουθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἤδη ἐλθεῖν ἐπ' αὐτὸν καὶ καταλαβεῖν ἐκεῖνον ᾧ πρότερον ἠκολούθει. τὸ δὲ καταποθῆναι ὑπ' αὐτοῦ πάντων δοκεῖ μοι βαρύτερον εἶναι τῶν εἰρημένων. ἐπιστήσας δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν ἁμαρτῶν νομένων οὐκ ὀκνήσεις (οἶμαι) παραδέξασθαι τοιαυτὰ τινα νενοῆσθαι τῷ ἐνεργῆσαντι ταῦτα γραφῆναι ἐν τοῖς λογίοις τοῦ θεοῦ πνεύματι. 12.36 Μετὰ δὲ ἡμέρας ἕξ (κατὰ τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Μᾶρκον) παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνάγει αὐτούς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν (17, 1. 2[-9]). Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τοῖς τῆς κατὰ ταῦτα φαινομένης ἡμῖν διηγήσεως γεγονένω πάλαι καὶ ὡς πρὸς τὴν λέξιν. δοκεῖ δέ μοι τοὺς ἀναγομένους ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος καὶ ἀξιουμένους τοῦ κατ' ἰδίαν αὐτοῦ τὴν μεταμόρφωσιν θεωρῆσαι, μὴ μάτην μεθ' ἕξ ἡμέρας ἀνάγεσθαι τῶν προειρημένων λόγων. ἐπεὶ γὰρ ἐν ἕξ ἡμέραις, τελείῳ ἀριθμῷ, ὁ σύμπας γεγένηται κόσμος, τὸ τέλειον τοῦτο δημιούργημα, διὰ τοῦτ' οἶμαι τὸν ὑπερβαίνοντα πάντα τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐν τῷ ἐσκοπηκέναι, οὐκέτι μὲν «τὰ βλεπόμενα» («πρόσκαιρα» γὰρ ταῦτα) ἤδη δὲ «τὰ μὴ βλεπόμενα» καὶ μόνον «τὰ μὴ βλεπόμενα» (διὰ τὸ εἶναι αὐτὰ «αἰώνια»), δηλοῦσθαι ἐν τῷ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τούσδε τινάς. εἴ τις οὖν ἡμῶν βούλεται τοῦ Ἰησοῦ παραλαμβάνοντος αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ ἀναχθῆναι εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος καὶ ἀξιωθῆναι τοῦ κατ' ἰδίαν θεωρῆσαι τὴν μεταμόρφωσιν αὐτοῦ, ὑπεραναβαίνετω τὰς ἕξ ἡμέρας, διὰ τὸ μὴ σκοπεῖν ἔτι «τὰ βλεπόμενα» μηδὲ ἀγαπᾶν ἔτι «τὸν κόσμον μηδὲ τὰ ἐν κόσμῳ», μηδὲ τινα κοσμικὴν ἐπιθυμίαν ἐπιθυμεῖν, ἣτις ἐστὶν ἐπιθυμία σωμάτων καὶ τοῦ ἐν σώματι πλούτου καὶ τῆς κατὰ σάρκα δόξης, καὶ ὅσα πέφυκε τὴν ψυχὴν περισπᾶν καὶ περιέλκειν ἀπὸ τῶν κρειττόνων καὶ θειοτέρων καὶ καταβιβάζειν καὶ ἐρείδειν τὴν ἀπάτη τοῦ αἰῶνος τούτου ἐν πλούτῳ καὶ δόξῃ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐχθραῖς ἀληθείᾳ ἐπιθυμίαις. ἐπειδὴν γὰρ διέλθη τὰς ἕξ (ὡς εἰρήκαμεν) <ἡμέρας>, καινὸν σαββατεῖον σάββατον, εὐφραίνόμενος ἐν τῷ ὑψηλῷ ὄρει ἐκ τοῦ

βλέπειν μεταμορφωθέντα τὸν Ἰησοῦν ἔμ προσθεν *** αὐτοῦ· διαφόρους γὰρ ἔχει ὁ λόγος *** μορφάς, φαινόμενος ἐκάστω ὡς συμφέρει τῷ βλέποντι, καὶ μηδενὶ ὑπὲρ ὃ χωρεῖ ὁ βλέπων φανερούμενος. 12.37 Ζητήσεις δὲ εἶ, ὅτε μετεμορφώθη ἔμπροσθεν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναχθέντων εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος, ὥφθη αὐτοῖς «ἐν μορφῇ θεοῦ» ἢ ὑπῆρχε πάλαι, ὡς τοῖς μὲν κάτω ἔχων τὴν «δούλου μορφήν» τοῖς δὲ ἀκολουθήσασιν αὐτῷ μετὰ ἕξ ἡμέρας εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος οὐκ ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ἄκουε τούτων (εἰ δύνασαι) πνευματικῶς, προσέχων ἅμα ὅτι οὐκ εἴρηται μὲν ἀπαξιαπλῶς μετεμορφώθη, μετὰ δὲ τινος ἀναγκαστικῆς προσθήκης, ἣν ἀνέγραψε Ματθαῖος καὶ Μάρκος· κατὰ γὰρ ἀμφοτέρους μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. καὶ κατὰ τοῦτο γε ἐρεῖς δυνατὸν εἶναι τὸν Ἰησοῦν ἔμπροσθεν μὲν τινῶν μεταμορφωθῆναι ταύτην τὴν μεταμόρφωσιν, ἔμπροσθεν δὲ ἐτέρων κατὰ τὸ αὐτὸ καιροῦ μὴ μεταμορφωθῆναι. εἰ δὲ θέλεις τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἰδεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀναβάντων εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος κατ' ἰδίαν σὺν αὐτῷ, ἴδε μοι τὸν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις Ἰησοῦν ἀπλούστερον μὲν νοούμενον καὶ (ὡς ἂν ὀνομάσαι τις) «κατὰ σάρκα» γινωσκόμενον τοῖς μὴ ἀναβαίνουσι διὰ τῶν ἐπαναβεβηκότων ἔργων καὶ λόγων ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς σοφίας ὄρος, «οὐκέτι» δὲ <τοῖς ἀναβαίνουσιν> «κατὰ σάρκα» γινωσκόμενον ἀλλὰ θεολογούμενον δι' ὄλων τῶν εὐαγγελίων καὶ ἐν τῇ τοῦ «θεοῦ μορφῇ» κατὰ τὴν γνῶσιν αὐτῶν θεωρούμενον· τούτων γὰρ ἔμ προσθεν μεταμορφοῦται ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐν οὐδενὶ τῶν κάτω ***. ἐπὶ δὲ μεταμορφωθῆναι, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ λάμψει ὡς ὁ ἥλιος, ἵνα φανερωθῇ τοῖς τέκνοις «τοῦ φωτός» ἐκδυσασμένοις «τὰ ἔργα τοῦ σκότους» καὶ ἐνδυσασμένοις «τὰ ὄπλα τοῦ φωτός» καὶ μηκέτι οὔσι τέκνοις «σκότους ἢ νυκτός», ἀλλὰ γενομένοις υἱοῖς «ἡμέρας» καὶ «ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως» περιπατοῦσι, καὶ φανερωθεὶς λάμψει αὐτοῖς, οὐχ ἀπλῶς ὡς ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἐπιδεικνύμενος αὐτοῖς τὸ εἶναι «δικαιοσύνης ἥλιος». 12.38 Καὶ οὐ μόνον αὐτὸς μεταμορφοῦται ἔμπροσθεν τῶν τοιοῦτων μαθητῶν οὐδὲ προστίθησι μόνον τῇ μεταμορφώσει τὸ λάμψαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ τοῖς ἀναχθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος κατ' ἰδίαν φαίνεται λευκὰ ὡς τὸ φῶς. ἱμάτια δὲ τοῦ Ἰησοῦ αἱ λέξεις καὶ ἃ ἐνεδύσατο τῶν εὐαγγελίων γράμματα. οἶμαι δ' ὅτι καὶ τὰ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις δηλούμενα περὶ αὐτοῦ ἱμάτια ἐστὶν Ἰησοῦ, γινόμενα τοῖς ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ λευκὰ. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ λευκῶν εἰσι διαφοραῖ, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ γίνονται *** λευκὰ ὡς τὸ πάντων λευκὸν λαμπρότατον καὶ καθαρώτατον· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ φῶς. ἐπὶ οὖν ἴδης τινὰ οὐ μόνον τὴν περὶ Ἰησοῦ θεολογίαν ἀκριβοῦντα, ἀλλὰ καὶ τὴν λέξιν τῶν εὐαγγελίων πᾶσαν σαφηνίζοντα, μὴ ὀκνεῖ τῷ τοιοῦτῳ φάσκειν γεγονέναι τὰ ἱμάτια τοῦ Ἰησοῦ λευκὰ ὡς τὸ φῶς. ἐπὶ δὲ οὕτω νοηθῆναι καὶ θεωρηθῆναι μεταμορφωθεὶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὡς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶναι <ὡς τὸν> ἥλιον καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λευκὰ ὡς τὸ φῶς, εὐθέως ὀφθεῖν ἂν τῷ τοιοῦτον ἰδόντι τὸν Ἰησοῦν Μωσῆς ὁ νόμος, καὶ Ἡλίας, συνεκδοχικῶς οὐχ εἰς μόνον ἀλλὰ πάντες οἱ προφῆται, κοινολογούμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν· τοιοῦτον γὰρ τί ἐστὶ τὸ δηλούμενον ἀπὸ τοῦ μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες, κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν «Μωσῆς καὶ Ἡλίας ὀφθέντες ἐν δόξῃ» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «ἐν Ἱερουσαλήμ». εἴ τις δὲ εἶδε Μωσέως τὴν δόξαν, νοήσας τὸν πνευματικὸν νόμον ὡς ἕνα πρὸς τὸν Ἰησοῦ λόγον, καὶ τὴν ἐν τοῖς προφήταις «ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένην σοφίαν», εἶδε Μωσῆν καὶ Ἡλίαν «ἐν δόξῃ», ὅτε εἶδεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ Ἰησοῦ. 12.39 Εἶτ', ἐπεὶ κατὰ τὸν Μᾶρκον δεήσει διηγήσασθαι τὸ «καὶ ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν», λεκτέον ὅτι μήποτε μάλιστα ἔστιν ἰδεῖν τὸν λόγον ἔμπροσθεν ἡμῶν μεταμορφούμενον, ἐὰν τὰ προειρημένα ποιήσωμεν καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος καὶ ἴδωμεν τὸν αὐτόλογον κοινολογούμενον πρὸς τὸν πατέρα καὶ εὐχόμενον αὐτῷ, ὑπὲρ ὧν εὐξαιτ' ἂν ἀληθινὸς ἀρχιερεὺς ἀληθινῶ μόνῳ θεῷ. ἵνα δὲ οὕτω θεῷ ὁμιλῆ καὶ προσεύξεται τῷ πατρί, ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος·

τότε δὲ κατὰ τὸν Μάρκον γίνονται «τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λευκὰ καὶ στίλβοντα ὡς τὸ φῶς, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται οὕτως λευκᾶναι». καὶ τάχα οἱ μὲν «ἐπὶ τῆς γῆς» γναφεῖς οἱ ἐπιμελούμενοί εἰσι σοφοὶ «τοῦ αἰῶνος τούτου» λέξεως, ἥς νομίζουσι λαμπρᾶς καὶ καθαρᾶς, ὡς κοσμεῖσθαι δοκεῖν καὶ τὰ αἰσχρὰ νοήματα καὶ τὰ ψευδῆ δόγματα ὑπὸ τῆς (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) γναφί κῆς αὐτῶν. ὁ δὲ «στίλβοντα» τοῖς ἐπαναβεβηκόσιν ἐπιδεικνύς «τὰ ἱμάτια αὐτοῦ» καὶ λαμπρότερα, ὧν δύναται ποιεῖν ἢ ἐκείνων γναφική, ὁ λόγος ἐστίν, παριστὰς ἐν ταῖς ὑπὸ πολλῶν καταφρονουμέναις λέξεσι τῶν γραφῶν τὴν τῶν νοημάτων στίλψιν, ὅτε «ὁ ἱματισμὸς» τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸν Λουκᾶν «λευκός» καὶ «ἐξαστράπτων» γίνεται. 12.40 Ἰδωμεν οὖν μετὰ ταῦτα, τί νοήσας ὁ Πέτρος ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ Ἰησοῦ· κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς καὶ τὰ ἐξῆς. διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα ταῦτα ζητητέον, ἐπεὶ ὁ μὲν Μάρκος ἐπὶ γαγεν αὐτοῖς ὡς ἐκ τοῦ ἰδίου προσώπου τὸ «οὐ γὰρ ἤδει τί ἄπε κρίθη», ὁ δὲ Λουκᾶς «μὴ εἰδῶς» φησὶν «ὃ λέγει». ἐπιστήσεις οὖν εἰ κατ' ἔκστασιν ταῦτα ἐλάλει, πεπληρωμένος τοῦ κινουῦντος αὐτὸν πνεύματος πρὸς τὸ εἰπεῖν ταῦτα, ὅπερ ἅγιον μὲν εἶναι οὐ δύναται· ἐδίδαξε γὰρ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ Ἰωάννης πρὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σωτῆρος μηδένα πνεῦμα ἅγιον ἐσχηκέναι εἰπὼν· «οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». εἰ δὲ «οὐπω ἦν πνεῦμα», καὶ ὁ «μὴ εἰδῶς» τί ἐλάλει ὑπὸ τίνος κινουμένου πνεύματος ἐλάλει, ἐν τῶν πνευμάτων ἦν τὸ ταῦτα λέγεσθαι ἐνεργοῦν, ὃ μηδέπω τεθριάμβευτο «ἐν τῷ ξύλῳ» μηδὲ δεδειγμάτιστο μετ' ἐκείνων περὶ ὧν γέγραπται τὸ «ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας ἐν τῷ ξύλῳ». τοῦτο δὲ ἦν τάχα τὸ κληθὲν σκάνδαλον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὁ εἰρημὸς σατανᾶς ἐν τῷ «ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ». εὖ οἶδα δ' ὅτι τὰ τοιαῦτα πολλοῖς προσκόψει τῶν ἐντυγχανόντων, οἷοι μένοις οὐ κατὰ τὸ εὐλογον δυσφημεῖσθαι τὸν πρὸ μικροῦ μακαρισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῷ «οὐ σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ» τὸν «ἐν τοῖς οὐρανοῖς» πατέρα ἀποκεκαλυφέναι αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ σωτῆρος, ὡς ἄρα ὁ Ἰησοῦς εἶη καὶ «ὁ Χριστὸς» καὶ «ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος». ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἐπιστησάτω τῆ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἀκριβεῖα, καὶ αὐτῶν δεηθέντων (ὡς ἀλλοτριῶν ἔτι) τοῦ ἐξαγοράσοντος αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὠνησομένου αὐτοὺς τῷ «τιμίῳ» αὐτοῦ «αἵματι». ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ θέλοντες καὶ πρὸ τοῦ πάθους Ἰησοῦ τελείους γεγενῆσθαι τοὺς ἀποστόλους, πόθεν «ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ» κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ἰησοῦ μεταμορφώσεως «ἦσαν βεβαρημένοι ὑπνώ». ἵνα δὲ προλαβόντες καὶ τῶν ἐξῆς εἰς τὸ προκείμενον παραλάβω, ἐπαπορήσοιμι· ἂν τοιαῦτα· ἄρα ἔστι τινὰ σκανδαλισθῆναι ἐν τῷ Ἰησοῦ χωρὶς τῆς τοῦ σκανδαλίζοντος διαβόλου ἐνεργείας; ἔστι δὲ ἀρνήσασθαι τὸν Ἰησοῦν, καὶ ταῦτα ἐπὶ παιδισκαρίου καὶ θυρωροῦ καὶ ἀνθρώπων εὐτελεστάτων, μὴ συνόντος τῷ ἀρνούμένῳ πνεύματος ἐκ θροῦ τῷ διδομένῳ πνεύματι καὶ σοφίᾳ τοῖς πρὸς τὸ ὁμολογεῖν κατὰ τινὰ ἀξίαν αὐτῶν ὑπὸ θεοῦ βοηθουμένοις; ἀλλ' οὐ φήσει ὁ γε τὰς ρίζας τῶν ἀμαρτημάτων ἀναφέρειν μεμαθηκὼς ἐπὶ τὸν πατέρα τῆς ἀμαρτίας διάβολον, χωρὶς ἐκείνου ἢ τοὺς ἀποστόλους ἐσκανδαλισθῆναι ἢ τὸν Πέτρον ἠρνηθῆναι πρὸ τῆς ἀλεκτοροφωνίας ἐκείνης τρίς. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, μήποτε ὁ ὑπὲρ τοῦ σκανδαλίσει (τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ) τὸν Ἰησοῦν καὶ τοῦ ἀποστήσει τῆς κατὰ τὸ πάθος σωτηρίου ἀνθρώποις μετὰ πολλῆς προθυμίας οἰκονομίας, τὰ εἰς ταῦτα φέρειν δοκοῦντα ἐνεργῶν αὐτὸς καὶ ἐνταῦθα οἰονεῖ ἀπατηλῶς περισπάσει βούλεται τὸν Ἰησοῦν, ὡς ἐπὶ καλὸν τὸ μηκέτι συγκαταβαίνειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἤκειν πρὸς αὐτοὺς καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναδέξασθαι θάνατον, ἀπομείναι δὲ ἐν τῷ ὑψηλῷ ὄρει μετὰ Μωσέως καὶ Ἡλίου. ἐπηγγέλλετο δὲ καὶ ποιῆσαι τρεῖς σκηνάς, μίαν μὲν ἰδίαν τῷ Ἰησοῦ, ἑτέραν δὲ τῷ Μωσεῖ καὶ ἄλλην τῷ Ἡλίῳ, ὡς μὴ χωρούσης (εἰ καὶ ἐν σκηναῖς αὐτοὺς ἔδει εἶναι καὶ ἐν τῷ ὑψηλῷ ὄρει) μιᾶς σκηνῆς τοὺς τρεῖς. τάχα δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἕκα κούργει ὁ τὸν

μη εἰδότα «τί λέγει» ἐνεργῶν, βουλόμενος μη ἅμα εἶναι Ἰησοῦν καὶ Μωσέα καὶ Ἥλιον, ἀλλὰ χωρίσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, προφάσει τῶν τριῶν σκηνῶν ψεῦδος δὲ ἦν καὶ τὸ καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι. εἰ γὰρ ἦν καλόν, κἂν ἔμειναν ἐκεῖ· εἰ δὲ ψεῦδος, ζητήσεις τίς ἐνήργησε λαληθῆναι τὸ ψεῦδος, καὶ μάλιστα ἐπεὶ κατὰ τὸν Ἰωάννην «ὅταν λαλή τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ», καὶ ὡσπερ οὐκ ἔστιν ἀλήθεια χωρὶς ἐνεργείας τοῦ εἰπόντος· «ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια», οὕτως οὐδὲ τὸ ψεῦδος χωρὶς τοῦ ἐχθροῦ τῆ ἀληθείας. Τὰ ἐναντία τοίνυν ἔτι ἐν τῷ Πέτρῳ ἦν, ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. καὶ ἀπὸ ἀληθείας μὲν ἔλεγε τὸ «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ», ἀπὸ δὲ τοῦ ψεύδους τὸ «ἴλεώς σοι, κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», ἀλλὰ καὶ τὸ καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι. ὁ δὲ μη θέλων ἀπὸ τινος ἐνεργείας <πνεύματος> χείρονος τὸν Πέτρον εἰρηκέναι ταῦτα, ἀλλὰ ψιλῆς εἶναι τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἀπαιτούμενος πῶς ἂν παραστή σοι τὸ «μη εἰδὼς ὃ ἐλάλει» καὶ τὸ «οὐ γὰρ ἤδει τί ἀπεκρίθη», φήσει ὅτι κάκει ὡς δύσφημον ἐνόμισε καὶ ἀνάξιον τοῦ Ἰησοῦ τὸ παραδέξασθαι ἀποκτανθῆναι τὸν υἱὸν «τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος», τὸν Χριστὸν ὃν ἤδη ἀποκαλύψας ἦν αὐτῷ ὁ πατήρ· καὶ ἐνταῦθα ὡς τὰς δύο μορφὰς τοῦ Ἰησοῦ ἰδὼν, καὶ πολὺ διαφέρουσαν τὴν κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν, ταύτη εὐαρεστούμενος καλὸν εἶπεν εἶναι τὰς διατριβὰς ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ ποιήσασθαι, ἵνα αὐτὸς τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εὐφραίνωνται θεωροῦντες τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸ λάμπον πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος καὶ τὰ λευκὰ ὡς τὸ φῶς ἱμάτια αὐτοῦ καὶ πρὸς τούτοις τοὺς ἅπαξ ὀφθέντας «ἐν δόξῃ» αἰεὶ θεωρῶσιν ἐν δόξῃ Μωσῆν καὶ Ἥλιον, εὐφραίνονται δὲ ἐφ' οἷς ἂν ἀκούσωσιν αὐτῶν συλλαλούντων ἀλλήλοις καὶ κοινολογουμένων, Μωσέως μὲν καὶ Ἥλιου πρὸς τὸν Ἰησοῦν τοῦ δὲ Ἰησοῦ πρὸς αὐτούς. 12.41 Ἐπεὶ δὲ μηδέπω περιεργασάμενοι τροπολογεῖν τὰ κατὰ τὸν τόπον ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν βασιάζοντες ταῦτα εἶπομεν, τούτοις ἀκολουθῶντες ἴδωμεν, μήποτε ἀναβιβασθέντες εἰς τὸ ὕψος τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ἰδόντες τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ὀφθέντων «ἐν δόξῃ» μετ' αὐτοῦ Μωσέως καὶ Ἥλιου ὁ ἀποδοδόμενος Πέτρος καὶ οἱ τῆς «βροντῆς υἱοὶ» βούλονται ἂν ἐν αὐτοῖς σκηναὶ ποιῆσαι τῷ θεοῦ λόγῳ κατοικήσοντι ἐν αὐτοῖς καὶ τῷ νόμῳ αὐτοῦ μετὰ δόξης τεθεωρημένῳ καὶ τῆ προφητεῖα «τὴν ἔξοδον» λαλούσῃ τοῦ Ἰησοῦ «ἦν ἔμελλε πληροῦν», καὶ ὡς τὸν θεωρητικὸν γε ἀγαπήσας ὁ Πέτρος βίον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τερπωλὸν προκρίνας τοῦ ἐν πολλοῖς εἶναι μετὰ τινος ὀχλήσεως ἐπὶ προθέσει τοῦ ὠφελεῖν τοὺς βουλομένους, εἶπε τὸ καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι. ἀλλ' ἐπεὶ ἡ ἀγάπη «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς», τὸ νομιζόμενον τῷ Πέτρῳ καλὸν οὐ πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς· διὸ καταβέβηκεν ἀπὸ «τοῦ ὄρους» πρὸς τοὺς μη δυναμένους ἀναβῆναι ἐπ' αὐτὸ καὶ ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν μεταμόρφωσιν, ἵνα κἂν ὁποῖον χωροῦσιν αὐτὸν ἰδεῖν θεωρήσωσι. δικαίου τοίνυν ἐστὶ καὶ τὴν μη «τὰ ἑαυτῆς» ζητοῦσαν ἀγάπην ἔχοντος «ἐλεύθερον» μὲν εἶναι «ἐκ πάντων, πᾶσι» δὲ αὐτὸν δουλώσαι τοῖς κάτω, «ἵνα τοὺς πλείονας» αὐτῶν κερδήσῃ. εἶποι δ' ἂν τις πρὸς τὰ ἀποδοδόμενα περὶ ἐκστάσεως καὶ ἐνεργείας πνεύματος χείρονος εἰς τὸν Πέτρον περὶ τοῦ «μη εἰδὼς ὃ λέγει», μη προσίμενος ἐκείνην τὴν διήγησιν, ὅτι παρὰ τῷ Παύλῳ τινὲς «θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι» οὐκ οἶδασι περὶ ὧν λέγουσιν, ἀλλ' ὅτι μη τρανοῦντες τὴν φύσιν τῶν λεγομένων, μηδὲ «νοοῦντες» αὐτῶν τὸ βούλημα «διαβεβαίουσιν» περὶ ὧν οὐκ ἴσασι. τοιοῦτόν τι ἐπεπόνθει καὶ ὁ Πέτρος· μη καταλαβὼν γὰρ τί τὸ καλὸν περὶ τῆς κατὰ τὸν Ἰησοῦν οἰκονομίας καὶ τῶν ὀφθέντων ἐν τῷ ὄρει Μωσέως καὶ Ἥλιου, λέγει τὸ καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι καὶ τὰ ἐξῆς, «μη εἰδὼς ὃ λέγει»· «οὐ γὰρ ἤδει τί ἐλάλει». καὶ γὰρ εἶπερ σοφὸς «νοήσῃ τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορεῖ τὴν ἐπιγνώμοσύνην», ὁ μὴ οὕτως ἔχων οὐ νοεῖ «τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος» οὐδὲ συνίησι τῆς φύσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων. 12.42 Ἐξῆς τούτοις ἐστὶ τὸ ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτοὺς καὶ τὰ ἐξῆς. οἶμαι δὲ

ὅτι τὸν Πέτρον ὁ θεὸς ἀποτρέπων τοῦ ποιῆσαι τρεῖς σκηναὶς ὑφ' ἃς ἔμελλον ὅσον ἐπὶ τῷ βουλήματι <αὐτοῦ> σκηνοῦν, δείκνυσι <μίαν καὶ> κρείττονα (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) καὶ πολλῶν διαφέρουσαν σκηνὴν τὴν νεφέλην. εἰ γὰρ ἔργον ἐστὶ σκηνῆς τὸ ἐπισκιάσαι τὸν ἐν αὐτῇ καὶ σκεπάσαι, ἡ δὲ φωτεινὴ νεφέλη ἐπεσκίασεν αὐτούς, οἰονεὶ σκηνὴν θειοτέραν ἅτε καὶ φωτεινὴν τυγχάνουσαν πεποίηκεν αὐτοῖς εἰς παράδειγμα μελλούσης ἀναπαύσεως ὁ θεός· φωτεινὴ γὰρ νεφέλη ἐπισκιάζει τοὺς δικαίους σκεπαζομένους ἅμα καὶ φωτιζομένους καὶ ἔλλαμποιμένους ὑπ' αὐτῆς. τίς δ' ἂν εἴη ἡ φωτεινὴ νεφέλη ἐπισκιάζουσα τοὺς δικαίους ἢ τάχα μὲν πατρικὴ δύναμις, ἀφ' ἧς ἔρχεται ἡ τοῦ πατρὸς φωνή, μαρτυροῦσα τῷ υἱῷ ὡς ἀγαπητῷ καὶ εὐδοκητῷ καὶ προτρέπουσα τοὺς σκιαζομένους ὑπ' αὐτῆς τούτου καὶ μὴ ἄλλου τινὸς ἀκούειν; λέγει δ' οὕτως, ὡς πάλαι οὕτως καὶ ἀεὶ, δι' ὧν βούλεται. τάχα δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἡ φωτεινὴ ἐστὶ νεφέλη, ἐπισκιάζουσα τοὺς δικαίους καὶ προφητεύουσα, [τὰ] τοῦ θεοῦ ἐνεργοῦντος ἐν αὐτῇ καὶ λέγοντος· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα. τολμήσας δ' ἂν εἴποιμι καὶ τὸν σωτῆρα ἡμῶν εἶναι φωτεινὴν νεφέλην. Πέτρος μὲν οὖν λέγων· ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηναίς, ἀφ' ἑαυτοῦ μίαν καὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ μίαν καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος μίαν ***· φωτεινὴ γὰρ πατρός, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος νεφέλη ἐπισκιάζει <ἀεὶ> τοὺς Ἰησοῦ γνησίους μαθητάς· ἡ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας νεφέλη ἐπισκιάζει φωτεινὴ τῷ δυναμένῳ ἐνορᾶν τῷ φωτὶ αὐτῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας. ἡ δὲ ἐκ τῆς νεφέλης φωνὴ τάχα μὲν Μωσεῖ καὶ Ἠλίᾳ λέγει· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα· ἀκούετε αὐτοῦ, ἐπιθυμοῦσιν ἰδεῖν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ ἀκούσαι αὐτοῦ καὶ θεωρῆσαι αὐτὸν καθὼς ἦν «ἐν δόξῃ». τάχα δὲ τοὺς μαθητάς διδάσκει, ὅτι ὁ κυρίως υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ ἀγαπητός αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἠυδόκησεν, οὐ μάλιστα ἀκούειν δεῖ, ὁ τότε θεωρούμενος ἦν καὶ μεταμορφωθείς καὶ λάμψας τῷ προσώπῳ ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἐνδεδυμένος τὰ ὡς φῶς λευκὰ ἱμάτια. 12.43 Μετὰ δὲ ταῦτα γέγραπται, ὅτι ἀκούσαντες τῆς φωνῆς <ἐκ> τῆς νεφέλης τῆς μαρτυρούσης τῷ υἱῷ οἱ τρεῖς ἀπόστολοι, μὴ φέροντες τὴν τῆς φωνῆς δόξαν καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς δύναμιν, ἰκέτευσαν πεσόντες ἐπὶ πρόσωπον τὸν θεόν· σφόδρα γὰρ ἐφοβήθησαν τὸ παράδοξον τοῦ θεάματος καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ θεάματος λελεγμένων. πρόσχες δέ, εἰ δύνασαι καὶ ταῦτα εἰπεῖν περὶ τῶν κατὰ τὸν τόπον ὅτι, νοήσαντες οἱ μαθηταὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ κεχηρηματικῆναι Μωσεῖ καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν εἰρηκότα· «οὐ γὰρ ὄψεται ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται», καὶ <ιδόντες γενόμενον τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὡς ὁ ἥλιος καὶ> τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ προσλαβόντες, ὡς μὴ φέροντες τὰς τοῦ λόγου ἀυγὰς ἐταπεινώθησαν «ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ». *** ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀφῆν τοῦ λόγου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάραντες εἶδον Ἰησοῦν μόνον, καὶ οὐ δένα ἄλλον. ἐν γὰρ μόνον γέγονε Μωσῆς ὁ νόμος καὶ Ἠλίας ἡ προφητεία Ἰησοῦ τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ οὐχ ὡς περὶ ἦσαν πρότερον τρεῖς, οὕτω μεμενῆκασιν, ἀλλὰ γεγόνασιν οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν. ταῦτα δέ μοι νόει ὡς πρὸς τὰ μυστικὰ πράγματα. πρὸς γὰρ τὸ ψιλὸν τοῦ γράμματος βούλημα Μωσῆς καὶ Ἠλίας «ὄφθάντες ἐν δόξῃ» καὶ συλλαλήσαντες τῷ Ἰησοῦ ἀπεληλύθασιν, ὅθεν ἐληλύθεισαν, τάχα τῶν λόγων μεταδώσαντες, ὧν ἐλάλησε μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς, τοῖς ὅσον οὐδέπω <εὐεργετηθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ>, εὐεργετηθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ὅτε ἔμελλε «πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων», ἀνοιχθέντων αὐτῶν τῶν μνημείων, ἀπιέναι «εἰς τὴν» ἀληθῶς «ἀγίαν πόλιν», τὴν μὴ κλαιομένην ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκεῖ ἐμφανίζεσθαι «πολλοῖς». Μετὰ δὲ τὴν ἐν τῷ ὄρει οἰκονομίαν καταβαινόντων ἐκ τοῦ ὄρους τῶν μαθητῶν, ἵνα ἐλθόντες «πρὸς τὸν ὄχλον» ὑπηρετήσωσι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ περὶ τῆς ἐκείνων σωτηρίας, ἐνετείλατο ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς λέγων· μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. τὸ δὲ μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα παραπλήσιον τῷ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξετασθέντι,

ὄτε «δισετείλατο τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός». διὸ τὰ εἰς ἐκεῖνον εἰρημένα τὸν τόπον δύναται ἡμῖν εἶναι χρήσιμα καὶ πρὸς τὸ προ κείμενον, ἐπεὶ καὶ κατὰ ταῦτα βού λεται ὁ Ἰησοῦς μὴ λεχθῆναι τὰ τῆς δόξης αὐτοῦ πρὸ τῆς μετὰ τὸ πάθος δόξης αὐτοῦ· ἐβλάβησαν γὰρ ἂν οἱ ἀκούοντες, καὶ μάλιστα ὄχλοι, τὸν οὕτω δεδοξασμέ νον ὀρώντες σταυρούμενον. διόπερ ἐπεὶ συγγενές ἦν τῇ μεταμορφώσει αὐτοῦ καὶ τῷ ὀφθέντι αὐτοῦ προσώ πῳ ὡς ὁ ἥλιος τὸ δοξασθῆναι αὐ τὸν τῇ ἀναστάσει, διὰ τοῦτο βού λεται τότε ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀποστό λων λαληθῆναι, ἡνίκα ἐκ νεκρῶν ἀναστή. 13.t <᾿Ωριγένους τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν> τόμος ιγ'. 13.1 <Καὶ> ἐπηρώτησαν αὐ τὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἥλιαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶ τον; (17, 10[11–13]) οἱ μὲν συναναβάντες τῷ Ἰησοῦ μαθηταὶ τῶν ὑπὸ τῶν γραμματέων περὶ Ἥλιου παραδιδόμενων ἐμέμ νητο, ὅτι πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπι δημίας ἐλθῶν Ἥλιος εὐτρεπίσει αὐτῷ τὰς ψυχὰς τῶν παραδεχομένων αὐτόν. ἡ δὲ ἐν τῷ ὄρει ὄπτασία, καθ' ἣν <καὶ> ὁ Ἥλιος ἐφάνη, ἐδόκει μὴ συνάδειν τοῖς εἰρημένοις, ἐπεὶ οὐ πρὸ τοῦ Ἰησοῦ ἔδοξεν αὐτοῖς ἐληλυθέναι ὁ Ἥλιος, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ. διὸ ταῦτά φασι, οἰόμενοι ψεύδεσθαι τοὺς γραμ ματεῖς *** πρὸς δὲ τοῦτο ὁ σωτὴρ ἀποκρίνεται, οὐκ ἀθετῶν τὰ περὶ τοῦ Ἥλιου πα ραδιδόμενα, ἀλλὰ ἄλλην τοῦ Ἥλιου πρὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίαν ἀγνοη θεῖσαν ὑπὸ τῶν γραμματέων εἶναι φάσκων, καθ' ἣν ἀγνοήσαντες αὐτόν, ὡς συναίτιοι γενόμενοι τῷ αὐτόν εἰς φυλακὴν βληθῆναι ὑπὸ Ἡρώδου καὶ τῷ αὐτόν ἀναιρεθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, πεποιήκασιν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέ λησαν. εἶτα ἀνάλογον οἷς πεποιή κασιν εἰς τὸν Ἥλιαν φησὶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν πείσεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν ὡς περὶ Ἥλιου οἱ τε μαθηταὶ ἐπηρώτων καὶ ὁ σωτὴρ ἀπεκρίνατο· οἱ δὲ ἀκού σαντες συνῆκαν τὸ Ἥλιος ἤδη ἦλθε καὶ τὸ ἐξῆς αὐτῷ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τὴν ἀναφορὰν ἐσχηκέσαι ἐπὶ τὸν βαπτιστὴν Ἰωάν νην. καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω σαφηνείας ἔνεκεν τοῦ ἐκκειμένου ῥητοῦ· ἤδη δὲ κατὰ δύναμιν καὶ τῶν ἐναποκειμέ νων αὐτῷ πραγμάτων τὴν ἐξέτασιν ποιησώμεθα. Ἐν τούτοις Ἥλιος οὐχ ἡ ψυχὴ <Ἥλιος> δοκεῖ μοι λέγεσθαι, ἵνα μὴ ἐμπίπτω εἰς τὸ ἀλλότριον τῆς ἐκ κλησίας τοῦ θεοῦ περὶ τῆς μετενσω ματώσεως δόγμα, οὔτε παραδιδόμενον ὑπὸ τῶν ἀπο στόλων οὔτε ἐμφαινόμενόν που τῶν γραφῶν· καὶ γὰρ ἐναντίον ἐστὶ τῷ «τὰ βλεπό μενα πρόσκαιρα» εἶναι καὶ συντέλειαν πείσεσθαι τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τῷ πληρωθῆναι <τὸ> «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται» καὶ τὸ «παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» καὶ τὸ «οἱ οὐρανοὶ ἀπολοῦνται» μετὰ καὶ τῶν ἐξῆς αὐτῷ. εἰ γὰρ (καθ' ὑπὸ θεσιν) δις δύναται γενέσθαι ἐν τῇ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου καταστάσει ἡ αὐτὴ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι (δι' αἰτίαν <δι' > ἦν ἂν γένοιτο ἐν αὐτῷ), ἡ δι' ἀμαρτίαν γενομένη δις ἐν σώματι διὰ τί οὐχὶ καὶ τρίς καὶ πλεονάκις ἔσται ἐν αὐτῷ, τῶν διὰ τὸν βίον τοῦτον καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἐν αὐτῷ κολάσεων τούτῳ ἀποδοθησομένων μόνῳ τῷ τρόπῳ κατὰ τὴν μετενσωμάτωσιν; ὅπερ ἐὰν ἐξ ἀκολουθίας δοθῆ, οὐκ ἔσται τάχα ὅτε ψυχὴ οὐ μετενσω ματωθήσεται· ἀεὶ γὰρ διὰ τὰ πρό τερα ἀμαρτήματα ἐπιδημήσει τῷ σώ ματι, καὶ οὕτως οὐχ ἔξει χώραν ἡ τοῦ κόσμου φθορά, καθ' ἣν «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρε λεύσονται». ἵνα δὲ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διδῶται τὴν πάντη ἀναμάρτητον μη κέτι ἦξιν εἰς τὸ διὰ γενέσεως σῶμα, διὰ πόσων χρόνων οἷοι μίαν εὐρή σεσθαι πάντη καθαρεύσασαν ψυχὴν καὶ μὴ δεομένην μετενσωματώσεως; ὅμως δὲ καὶ οὕτως μιᾶς τινος ἀεὶ ἐκ τοῦ ὠρισμένου τῶν ψυχῶν ἀριθμοῦ μεθισταμένης καὶ μηκέτι εἰς σῶμα ἐρχομένης, ἐπιλείψει ποτὲ ὡς διὰ τινων ὡσπερὶ ἀπείρων χρόνων ἡ γένεσις, καταντήσαντος τοῦ κόσμου ἐπὶ τινὰ ἓνα ἢ δευτέρον ἢ ὀλίγῳ πλείους, μεθ' οὓς καὶ αὐτοὺς τελειω θέντας ὁ κόσμος φθαρήσεται, ἐπιλείποντων τῶν εἰς σῶμα ἐρχομένων. Ὅπερ οὐκ ἀρέσκει τῇ γραφῇ· πλῆθος γὰρ οἶδεν ἀμαρτωλῶν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς τοῦ κόσμου φθορᾶς. ὅπερ ἐστὶ δῆλον συνεξεταζομένου τοῦ «πλὴν ἐλθῶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου <ἄρα> εὐρήσει τὴν πίστιν

ἐπὶ τῆς γῆς;» ὧ εὐρομεν παρὰ τῷ Ματθαίῳ οὐ τως εἰρημένῳ· «ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ὡς γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις <ταῖς πρὸ> τοῦ κατακλισμοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς. ἔσται δὲ τοῖς τότε ἢ τῶν ἀμαρτημάτων εἴσπραξις οὐκ ἐν μετενσωματώσει. εἰ γὰρ ἔτι ἀμαρτάνοντες παραλαμβάνονται, ἦτοι ἄλλῳ τρόπῳ κολάσεως μετὰ τοῦτο κολασθήσονται, καὶ κατὰ τοῦτο ἦτοι δύο τρόποι κολάσεων ἔσονται γενικοί (ὁ μὲν ἐν μετενσωματώσει, ὁ δὲ ἔξω τοῦ τοιοῦτου σώματος· καὶ λεγέτωσαν τὰς τούτων αἰτίας καὶ διαφοράς), ἢ οὐ κολασθήσονται, ὡς ἀθρώως ἀποβαλόντες τὰ ἀμαρτήματα οἱ ἐπὶ συντελείᾳ καταλειφθέντες, ἢ (ὅπερ βέλτιον) εἷς ἐστὶν τρόπος κολάσεως τοῖς ἡμαρτηκόσιν ἐν σώματι τὸ ἔξω αὐτοῦ <καὶ> τῆς καταστάσεως τοῦ βίου τούτου τὸ κατ' ἀξίαν τῶν ἡμῶν τημένων παθεῖν. ἕκαστον δὲ τούτων τῷ ἐνορᾶν δυναμένῳ τοῖς πράγμασιν ἀνατρεπτικὸν ἐστὶ τῆς μετενσωματώσεως. εἰ δὲ ἀναγκαίως οἱ τὴν μετενσωματώσειν εἰσάγοντες Ἕλληνες, ὡς ἀκόλουθα αὐτοῖς τιθέντες, οὐδὲ φθείρεσθαι βούλονται τὸν κόσμον, ὥρα καὶ τούτους, ἀντιβλέψαντας ταῖς ἐκφαινούσαις γραφαῖς φθαρήσεσθαι τὸν κόσμον, ἢ ἀπιστῆσαι αὐταῖς ἢ εὐρεσιλογεῖν περὶ διηγήσεως τῶν κατὰ τὴν συντέλειαν, ὅπερ (κἂν βούλωνται) ποιῆσαι οὐκ ἐδύναντο. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο τοῖς τολμήσασιν ἂν λέγειν μὴ φθαρήσεσθαι τὸν κόσμον φήσομεν ὅτι, εἰ μὴ φθείρεται ὁ κόσμος ἀλλ' ἐπ' ἀπειρον ἔσται, οὐκ ἔσται ὁ θεὸς «εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν». ἀλλ' (εἰ ἄρα) ἀνά μέρος ἦτοι ἕκαστον εἴσεται «πρὶν γενέσεως» αὐτοῦ ἢ τίνα, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἕτερα· ἀπειρα γὰρ τῇ φύσει οὐχ οἷόν τε περιλαμβάνεσθαι τῇ περατοῦν πεφυκυῖα τὰ γινωσκόμενα γνώσει. τούτῳ δὲ ἀκολουθεῖ μηδὲ προφητείας δύνασθαι γενέσθαι περὶ πάντων ὧν τινῶν οὖν, ἅτε ἀπειρῶν ὄντων τῶν πάντων. 13.2 Ἀναγκαίως δ' οἶμαι ἐνδία τετριφέναι τῇ ἐξετάσει τοῦ περὶ μετενσωματώσεως λόγου, διὰ τὴν τινῶν ὑπόνοιαν οἰθηθέντων ψυχῆν εἶναι (περὶ ἧς ὁ λόγος) τὴν αὐτὴν Ἡλίου καὶ Ἰωάννου, πρότερον μὲν κληθεῖσαν Ἡλίαν δεύτερον δὲ Ἰωάννην, καὶ οὐκ ἀθεεῖ γε κεκληθῆσαι Ἰωάννην αὐτόν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ τὸν ὀφθέντα ἄγγελον τῷ Ζαχαρίᾳ εἰρηκέναι αὐτῷ· «μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην» καὶ ἐκ τοῦ ἀπειληθέναι τὸν Ζαχαρίαν τὴν φωνὴν (μετὰ τὴν ἐν τῇ πινακίδι γραφὴν) περὶ τοῦ Ἰωάννην καλεῖσθαι τὸν γεγεννημένον. εἴπερ δὲ ἡ ψυχὴ Ἡλίας ἦν, ἐχρῆν καὶ δεύτερον αὐτὸν γεννώμενον κληθῆναι Ἡλίαν ἢ αἰτίαν τινὰ φανῆναι τῆς μετωνυμίας, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσραήλ καὶ τῆς Σάρας καὶ τῆς Σάρρας καὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Σίμωνος καὶ Πέτρου. καίτοι γε οὐδ' οὕτως ὁ λόγος ἐν αὐτοῖς ἐσώζετο· ἐν μιᾷ γὰρ καὶ τῇ αὐτῇ ζωῇ τοῖς προειρημένοις γεγόνασιν αἱ μετωνυμιαί. ζητήσαι δ' ἂν τις, εἰ μὴ ἡ ψυχὴ Ἡλίας ἐστὶ πρότερον ἐν τῷ Θεοβίτῃ καὶ δευτέρου ἐν τῷ Ἰωάννῃ, τί ἂν εἴη τὸ κληθῆναι ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἐν ἀμφοτέροις Ἡλίας; καὶ φημι τὸν Γαβριὴλ ἐν τοῖς πρὸς Ζαχαρίαν λόγοις ὑποβεβληκέναι τίς ἡ αὐτῆς οὐσία ἐν Ἡλίᾳ καὶ Ἰωάννῃ· φησὶ γάρ· «πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ στρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν· καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου». πρόσχευς γάρ, οὐκ εἶπεν «ἐν» ψυχῇ «Ἡλίου», ἴν' ἔχοι τόπον ἢ μετενσωματώσεως, ἀλλ' «ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου». σαφῶς δὲ οἶδεν ἡ γραφὴ διαφορὰν πνεύματος πρὸς ψυχὴν, ὡς τὸ «ὁ δὲ θεὸς ἀγιασάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τηρηθεῖ ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ τὸ «εὐλογεῖτε, πνεύματα καὶ δικαίων ψυχῶν», ἐν τῷ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα Δαυὶδ φερόμενον, παρίστησι τὴν διαφορὰν πνεύματος καὶ ψυχῆς. Ἡλίας οὖν ὁ Ἰωάννης οὐ διὰ τὴν ψυχὴν λέλεκται, ἀλλὰ διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δύναμιν, ἅτινα οὐδὲν λυπεῖ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον, εἰ πρότερον μὲν ἦν ἐν Ἡλίᾳ, ὕστερον δὲ γέγονεν ἐν Ἰωάννῃ· «καὶ πνεύματα» δὲ «προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται», οὐχὶ δὲ ψυχῶν προφητῶν

προφήταις ὑποτάσσονται· καὶ τὸ «πνεῦμα Ἡλίου ἀναπέπαιται ἐπὶ Ἑλισσαίε». Ζητητέον δὲ πότερον ταῦτόν ἐστι τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡλίου τῶ ἐν Ἡλίᾳ πνεύματι θεοῦ, ἢ ἕτερα ταῦτ' ἐστὶν ἀλλήλων, καὶ εἰ παρά δοξόν τι τὸ πνεῦμα ἦν Ἡλίου τὸ ἐν αὐτῷ παρὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκάστου τὸ ἐν αὐτῷ. καὶ γὰρ σαφῶς ὁ ἀπόστολος παρ ἔστησεν ἕτερον εἶναι τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα, κἂν ἐν ἡμῖν ἦ, παρὰ τὸ πνεῦμα ἐκάστου ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, ὅπου μὲν λέγων· «αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ», ὅπου δέ· «οὐδεὶς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ». μὴ θαύμαζε δὲ τὸ περὶ τοῦ Ἡλίου, εἰ ὡσπερ ξένον τι ἀπήντησεν αὐτῷ παρὰ τοὺς ἀνα γεγραμμένους πάντας ἀγίους διὰ τὸ ἀναληφθῆναι «ἐν συσσεισμῷ εἰς τὸν οὐρανόν», οὕτως ἐξαιρετόν τι εἶχε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὡς οὐ μόνον ἐπαναπαύσασθαι τῷ Ἑλισσαίῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἰωάννῃ συγ καταβῆναι εἰς τὴν γένεσιν, καὶ τὸν Ἰωάννην ἰδίᾳ μὲν «πνεύματος ἀγίου» πεπληρωθῆναι «ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ», ἰδίᾳ δὲ προεληλυθέναι ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ «ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου». καὶ γὰρ δυνατὸν πλείονα πνεύματα εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ, οὐ μόνον χείρονα ἀλλὰ καὶ κρείττονα· αἰτεῖ γοῦν ὁ Δαυὶδ στηρι χθῆναι μὲν «πνεύματι ἡγεμονικῷ», ἐγκαινισθῆναι δὲ ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτοῦ «πνεῦμα εὐθές». εἰ δέ, ἵνα μεταδῶ ἡμῖν ὁ σωτὴρ πνεύματος «σοφίας καὶ συνέσεως», πνεύματος «βουλῆς καὶ ἰσχύος», πνεύματος «γνώσεως καὶ εὐσεβείας», καὶ ἐνε πλήσθη πνεύματος «φόβου θεοῦ», δυνατὸν καὶ ταῦτα νοεῖσθαι πλείονα ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι κρείττονα πνεύματα. Καὶ τοῦτο δὲ παρεθέμεθα διὰ τὸ «ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου» προεληλυθέναι ἐνώπιον Χριστοῦ τὸν Ἰωάννην, ἵνα τὸ Ἡλίᾳς ἤδη ἦλθεν ἐπὶ τὸ ἐν τῷ Ἰωάννῃ ἀναφέρηται πνεῦμα τοῦ Ἡλίου, ὡς καὶ συνῆκαν οἱ συναναβάντες τρεῖς μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς. ἐπὶ μὲν οὖν τὸν Ἑλισσαῖον μόνον «ἀναπέπαιται τὸ Ἡλίου πνεῦμα», ὁ δὲ Ἰωάννης προελήλυθεν «ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ» οὐκ ἐν μόνῳ τῷ «πνεύματι», ἀλλὰ καὶ ἐν «δυνάμει Ἡλίου», διὸ καὶ Ἑλισσαῖος μὲν οὐκ ἂν Ἡλίᾳς εἶρητο, Ἰωάννης δὲ αὐτὸς ἦν Ἡλίᾳς. εἰ δὲ δεῖ παραθέσθαι τὴν γραφήν, ὅθεν ἔλεγον οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἔλθειν πρῶτον, ἄκουε τοῦ Μαλαχίου λέγοντος· «καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεοβίτην» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «μὴ ἔλθω καὶ πατάξω τὴν γῆν ἄρδην». καὶ ἔοικε γε διὰ τούτων δηλοῦσθαι ὅτι προευτρεπίζει ὁ Ἡλίᾳς τῇ ἐνδόξῳ Χριστοῦ ἐπιδημία διὰ τινῶν ἱερῶν λόγων καὶ καταστάσεων ἐν ταῖς ψυχαῖς τοὺς εἰς τοῦτο ἐπιτηδείους γεγεννημένους, ἦν οὐκ ἂν ἤνεγκαν οἱ ἐπὶ γῆς διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δόξης, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἦσαν προευτρεπισθέντες. Ἡλίαν δὲ καὶ ἐν τούτοις οὐ τὴν ψυχὴν λαμβάνω τοῦ προφήτου ἐκεῖ νου, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ταῦτα γὰρ ἐστὶν οἷς τὰ πάντα ἀποκαταστήσεται, ἵνα ἀπο καταστάσι καὶ ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως γενομένοις χωρητικοῖς τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημῆσῃ ὁ ἐν δόξῃ ὀφθησόμενος υἱὸς τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ καὶ λόγος τίς ἐστὶν ὁ Ἡλίᾳς, ὑποδεέστερος λόγου τοῦ «ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν» θεοῦ λόγου, καὶ οὗτος ἂν δύναιτο ὡσπερὶ προγύμνασμα ἐπιδημεῖν τῷ ἐτοιμαζομένῳ λαῷ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα γένηται κατεσκευασμένος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ τελείου λόγου. Ἀπορήσειε δ' ἂν τις εἰ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ δύναμις Ἡλίου τὰ ἐν Ἰωάννῃ πέπονθε κατὰ τὸ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν. καὶ πρὸς τοῦτο λελέξεται ἀπλούστερον μὲν ὅτι οὐδὲν ἄτοπον, διὰ τὴν ἀγάπην συμπάσχειν τὰ βοηθοῦντα τοῖς βοηθουμένοις (καὶ Ἰησοῦς γοῦν φησι διὰ τοὺς ἀσθενοῦντας «ἠσθέ νουν» καὶ διὰ τοὺς πεινῶντας «ἐπέων» καὶ διὰ τοὺς διψῶντας «ἐδίψων»), βαθύτερον δὲ ὅτι οὐκ εἴρηται· ἀλλ' ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν <ἀλλ' ὅσα ἠθέλησαν> ἐν αὐτῷ· ἦν γὰρ ἐπερηρισμένα τῷ «πνεύματι καὶ» τῇ «δυνάμει Ἡλίου» τὰ πεπονθότα, ἢ ψυχὴ Ἰωάννου (οὐδαμῶς οὔσα Ἡλίᾳς) τάχα δὲ καὶ τὸ σῶμα. κατ' ἄλλον γὰρ τρόπον ἐν σώματι ψυχὴ καὶ πνεῦμα καὶ δύναμις, κατ' ἄλλον δὲ τὸ σῶμα τοῦ δικαίου ἐν τοῖς

κρείττοσιν, ὡσπερ ἐρηρυσμένον αὐτοῖς καὶ αὐ τῶν ἡρτημένον. «οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῶ ἀρέσαι οὐ δύνανται. ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν»· ἢ γὰρ ψυχὴ τοῦ μὲν ἀμαρτωλοῦ ἐν σαρκὶ ἐστί, τοῦ δὲ δικαίου ἐν πνεύματι. ἔτι δὲ καὶ τοῦτ' ἂν ζητηθεῖη, τὸ ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν ἐπὶ τίνα ἀναφέρεται; ἄρα γὰρ ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς, περὶ ὧν πυνθανόμενοι οἱ μαθηταὶ ἔλεγον· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἥλιαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; ἀλλ' οὐ πάνυ γε φαίνεται ὑπὸ τῶν γραμματέων πε πονθέναι τι Ἰωάννης, εἰ μὴ ὅτι ἄρα οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ, ἢ ὅτι (ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν) συναίτιοι γεγόνασι τοῖς τετολημένοις κατ' αὐτοῦ ὑπὸ Ἡρώδου. ἄλλος δ' ἂν εἴποι ὅτι τὸ ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν οὐκ ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς, ἀλλ' ἐπὶ τὴν Ἡρωδιάδα καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς καὶ τὸν Ἡρώδη ἀναφέρεται, ποιήσαντας ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν. καὶ τὸ ἐξῆς δὲ διὰ τὸ οὕτως ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν ἀναφέροισι' ἂν, εἰ μὲν τὸ πρότερον ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς, <καὶ τοῦτο ἐπὶ τοὺς γραμματεῖς>, εἰ δὲ τὸ πρότερον ἐπὶ τὸν Ἡρώδη καὶ τὴν Ἡρωδιάδα καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς, καὶ τὸ δεύτερον· καὶ γὰρ ἔοικε σύμφηφος γεγοθέναι ὁ Ἡρώδης τῷ τὸν Ἰησοῦν ἀποθανεῖν, τάχα κοινωνούσης αὐτῷ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς καὶ τῆς γυναικός. 13.3 Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτῷ καὶ λέγων· κύριε, ἐλέη σὸν μου τὸν υἱόν (17, 14[-]). Οἱ πάσχοντες ἢ οἱ τῶν πασχόντων οἰκεῖοι μετὰ τῶν ὄχλων εἰσὶ· διόπερ, ἐπὶ τὰ ὑπὲρ τοὺς ὄχλους ὁ Ἰησοῦς οἰκονομήσεται, καταβαίνει πρὸς αὐτούς, ἵν' οἱ μὴ δυνάμενοι ἀναβαίνειν διὰ τὰς κατεχούσας τὴν ψυχὴν νόσους ὡφεληθῶσι, καταβάντος πρὸς αὐτούς ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων τοῦ λόγου. ἐξεταστέον δὲ ἐπὶ τίνων μὲν νοσημάτων οἱ πάσχοντες πιστεύουσι καὶ ἀξιοῦσι περὶ τῆς ἰδίας θεραπείας <ἢ αὐτοῦ ἢ «τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου» ἀψάμενοι> ***, ἐπὶ τίνων δὲ *** περὶ αὐτῶν ἕτεροι τοῦτο ποιοῦσιν, οἷον ὁ ἑκατόνταρχος περὶ παιδός καὶ ὁ βασιλικὸς περὶ υἱοῦ καὶ ὁ ἀρχισυνάγωγος περὶ θυγατρὸς καὶ ἡ Χαναναία περὶ δαιμονῶντος τέκνου θήλεος, καὶ νῦν ὁ γονυπετῶν αὐτῷ ἄνθρωπος περὶ υἱοῦ σεληνιαζομένου. τούτοις δὲ συνεξετάσεις, πότε ἄφ' ἑαυτοῦ ὁ σωτὴρ καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἀξιωθεῖς ἰᾶται, ὡς τὸν παραλυτικὸν <τὸν ἐπὶ τῇ προβατικῇ>. αὗται γὰρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκριθεῖσαι ἀλλήλαις αἱ θεραπείαι καὶ συνεξετασθεῖσαι πολλὰ τῷ ἀκούειν δυναμένῳ τῆς «ἐν μου στηρίῳ» ἀποκεκρυμμένης σοφίας θεοῦ παραστήσουσι δόγματα περὶ τῶν διαφορῶν περὶ τὰς ψυχὰς συμπτωμάτων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς θεραπείας αὐτῶν. 13.4 Ἐπεὶ δὲ νῦν οὐ περὶ πάντων, ἀλλὰ τοῦ ἐκκειμένου ῥητοῦ πρόκειται ἐξετάζειν, ἴδωμεν τροπολογῶντες τίνα δυνάμεθα εἰπεῖν τὸν σεληνιαζόμενον εἶναι καὶ τὸν ἀξιοῦντα περὶ αὐτοῦ πατέρα αὐτοῦ, καὶ τί τὸ πίπτειν τὸν πάσχοντα οὐκ ἀεὶ ἀλλὰ πολλάκις, ὅτε μὲν εἰς πῦρ ἐνίοτε δὲ εἰς ὕδωρ, καὶ τί τὸ μὴ δεδυνῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν μαθητῶν θεραπευθῆναι ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ. καὶ γὰρ εὐλογον· εἴπερ πᾶσα νόσος καὶ πᾶσα μαλακία, ἃς ἐθεράπευσεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν τότε «ἐν τῷ λαῷ», ἀναφέρεται ἐπὶ τὰ ἐν ψυχαῖς διάφορα συμπτώματα, ὡς τοὺς μὲν παρετούς τὴν ψυχὴν καὶ κειμένην αὐτὴν ἔχοντας ἐπὶ τοῦ σώματος παραλελυμένην δηλοῦσθαι διὰ τῶν παραλυτικῶν, τοὺς δὲ τυφλώττοντας περὶ τὰ τῆ ψυχῆς μόνη θεατὰ δηλοῦσθαι διὰ τῶν τυφλῶν καὶ εἶναι τυφλοὺς, τοὺς δὲ κεκωφωμένους πρὸς παραδοχὴν σωτηρίου λόγου σημαίνεσθαι διὰ τῶν κωφῶν, ἀνάλογον ἐκείνοις ἐξετασθῆναι δεήσει τὰ περὶ τοῦ σεληνιαζομένου. ἔστι δὲ τὸ πάθος τοῦτο ἐκ διαλειμμάτων ἀξιολόγων ἐπὶ τιθέμενον τοῖς πάσχουσιν, ἐν οἷς οὐδὲν διαφέρειν δοκεῖ ὑγιαίνοντος ὁ πεπονθὼς αὐτὸ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ μὴ ἐνεργεῖν <εἰς> αὐτὸν τὴν ἐπίληψιν. τοιαῦτα δὲ τίνα εὐροῖς ἂν περὶ τινος ψυχῆς συμπτώματα, πολλάκις νομιζομένης ὑγιαίνειν ἐν σωφροσύνῃ καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, εἴτ' ἔσθ' ὅτε ὡσπερ εἰ ἐπίληψία τινὶ τῇ ἀπὸ τῶν παθῶν λαμβανομένης καὶ καταπιπτούσας ἀπὸ τοῦ ἐστηκέναι δοκεῖν καὶ σπωμένους περὶ τὴν ἀπάτην τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τὰς

λοιπάς ἐπιθυμίας. τάχα οὖν οὐκ ἂν ἀμάρτοις λέγων τοὺς τοιούτους (ἴν' οὕτως εἶπω) πνευματικῶς σεληνιάζεσθαι, καταβαλλομένους ὑπὸ τῶν «ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» πνευματικῶν «τῆς πονηρίας», καὶ καὶ κῶς ἔχειν πολλακίς παρὰ τὸν καιρὸν τῶν ἐπιλαμβανομένων τῆς ψυχῆς αὐτῶν παθῶν· πίπτοντας ποτὲ μὲν εἰς τὸ πῦρ τῶν πυρῶ σεων, ὅτε γίνονται (κατὰ τὰ λε γόμενα ἐν τῷ Ὡσηῒ) «οἱ μοι χεύοντες, ὡς κλίβανος καιόμενος εἰς πέψιν κατακαύματος ἀπὸ τῆς φλογός», ποτὲ δὲ εἰς <τὸ> ὕδωρ, ὅτε «ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασι» δράκων καταβάλλει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐλεύθερον δοκεῖν ἀναπνεῖν ἐπὶ τὸ εἰς <τὰ> βάθη τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἦκειν τοῦ τῶν ἀνθρώπων βίου. συμβαλεῖται δὲ ἡμῖν τῇ τοιαύτῃ περὶ τοῦ σεληνιαζομένου διηγήσει ὁ λέγων ἐν τῇ Σοφίᾳ περὶ μὲν τῆς τοῦ δικαίου ὁμαλότητος· «διήγησις εὐσεβοῦς διὰ παντὸς σοφία», περὶ δὲ τῶν ἀποδοδόμενων· «ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται». καὶ ἔστι καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἰδεῖν ὁρμὰς *** συναρπάσαι δυναμένας πρὸς ἔπαινον τοὺς μὴ ἐπιστάντας αὐτῶν τῷ ἀνερματίστῳ, ὥστε εἰπεῖν ἂν οἰονεῖ πανσέληνον εἶναι ἐν αὐτοῖς ἢ παρ' ὀλίγον πανσέληνον. ἴδοις δ' ἂν ἄλλοι μειούμενον τὸ δόξαν εἶναι ἐν αὐτοῖς φῶς, οὐχὶ φῶς ἡμερι νὸν τυγχάνον ἀλλὰ καὶ φῶς νυκτερινὸν <καὶ σεληνιακὸν> καὶ ἐπὶ τοσοῦτον λῆγον, ἕως μηδὲ <τὸ> δοκοῦν φῶς εἶναι ἐπιβλεπόμενον ἐν αὐτοῖς γένηται. εἰ δὲ οἱ πρῶτοι θέμενοι τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι διὰ τοιοῦτόν τι ὠνόμασαν τὸ τῆς ἐπιληψίας πάθος σεληνιασμὸν ἢ μή, καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις. 13.5 Πατὴρ δὲ τοῦ σεληνιαζομένου τάχα ὁ λαχὼν αὐτὸν ἄγγελος (εἶγε πᾶσαν λεκτέον ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὑπὸ τινι τετάχθαι ἀγγέλῳ <ὡς ὑπὸ τινι πατρί>), ἀξιῶν ὡς περὶ υἱοῦ τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν, ἵνα αὐτὸν ῥύσῃται μὴ δυνηθέντα ἀπὸ τοῦ ὑποδεεστέρου λόγου τοῦ ἐν τοῖς μαθηταῖς θεραπευθῆναι ἀπὸ τοῦ πάθους. πνεῦμα δὲ «ἄλαλον καὶ κωφόν», εἰτροπολογητέον, <λεκτέον> τὰς ἀλόγους καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν καλὸν ὁρμὰς, ὑπὸ τοῦ λόγου ἐκβαλλόμενον, ἵνα ἂν τέως τις ἐποίει ἀλόγῳ φορᾶ νομιζόμενα ὑπὸ τῶν βλεπόντων καλά, μηκέτι μὲν πράττει ἀλόγως κατὰ <τὸ λοιπὸν, κατὰ> δὲ τὸν λόγον τῆς τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίας. <δυσίατον δὲ τοῦτο τὸ πάθος καὶ ἰσχυρόν, δοκοῦν καλῶς πεπραχθῆναι τὰ μὴ καλῶς, καὶ ἔστιν οὕτως ἐν τοῖς τοιούτοις μεγάλη ἢ τοιαύτη ἐνέργεια, ὥστε ταύτην ὄρει παραβάλλεσθαι, δεομένη ἵνα μετατεθῇ ἀπὸ τοῦ πάσχοντος διὰ πάσης πίστεως τοῦ θεραπεύοντος. ἔστι δὲ ἡ πᾶσα πίστις παραβαλλομένη κόκκῳ σινάπεως.> ἐκ τούτου καὶ ὁ Παῦλος ὠρμημένος εἶπεν· «ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν». οὐ γὰρ ἐν μόνον ὄρος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνάλογον αὐτῷ πλείονα μεθίστησιν ὁ ἔχων πᾶσαν τὴν πίστιν· ἡτις ἐστὶν ὡς κόκκος σινάπεως. ἐπεὶ ἐξουθενεῖται μὲν ἡ πίστις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ βραχύτατόν τι καὶ εὐτελὲς εἶναι φαίνεται, τυχοῦσα δὲ γῆς ἀγαθῆς (τουτέστι ψυχῆς τὸ τοιοῦτον σπέρμα παραδέξασθαι καλῶς δυναμένης) «γίνεται δένδρον μέγα, ὥστε» οὐδὲν μὲν τῶν ἀπτέρων, τὰ δὲ ἐπτερωμένα πνευματικῶς «πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ» κατασκηνοῦν δύνασθαι «ἐν τοῖς κλάδοις» τῆς τοιαύτης πίστεως. 13.6 Ἦδη οὖν παραστῶμεν καὶ τῇ λέξει καὶ ζητήσωμεν πρότερον, πῶς σεληνιάζεσθαι λέγεται ὁ ὑπὸ τινος πνεύματος ἀκαθάρτου καὶ κωφοῦ καὶ ἀλάλου σκοτούμενος καὶ καταβαλλόμενος, καὶ διὰ τί παρώνυμόν ἐστι τὸ σεληνιάζεσθαι ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐν οὐρανῷ καὶ δευτέρου μετὰ τὸν ἥλιον φωστῆρος, ὃν ἔταξεν «ὁ θεὸς» «εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός». ἰατροὶ μὲν οὖν φυσιολογεῖτωσαν, ἅτε μηδὲ ἀκάθαρτον πνεῦμα εἶναι νομίζοντες κατὰ τὸν τόπον ἀλλὰ σωματικόν <τι> σύμπτωμα, καὶ φυσιολογοῦντες τὰ ὑγρά λεγέτωσαν κινεῖσθαι τὰ ἐν τῇ κεφαλῇ κατὰ τινὰ συμπάθειαν τὴν πρὸς τὸ σεληνιακὸν φῶς, ὑγρὰν ἔχον φύσιν. ἡμεῖς δὲ οἱ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ πιστεύοντες ὅτι τὸ νόσημα τοῦτο ἀπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου, ἀλάλου καὶ κωφοῦ ἐν τοῖς πάσχουσιν αὐτὸ θεωρεῖται ἐνεργούμενον, ὁρῶντες δὲ ὅτι καὶ οἱ εἰθισμένοι παραπλησίως τοῖς ἐπαιδοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἐπαγγέλλεσθαι τὴν κατὰ τοὺς τοιούτους θεραπείαν δοκοῦσιν ποτε

ἐπιτυγχάνειν ἐν αὐτοῖς, φήσο μεν ὅτι μήποτε ὑπὲρ τοῦ διαβάλλειν τὰ κτίσματα τοῦ θεοῦ, ἵνα καὶ ἀδικία «εἰς τὸ ὕψος» λαληθῆ καὶ θῶνται «εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν», τὸ ἀκάθαρτον τοῦτο πνεῦμα ἐπι τηρεῖ τινὰς σχηματισμοὺς τῆς σελήνης καὶ οὕτως ἐνεργεῖ, ἵν' ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ κατὰ τὸν τοιόνδε τῆς σελήνης σχηματισμὸν πάσχειν τοὺς ἀνθρώπους τὴν αἰτίαν δόξη τοῦ τηλικούτου κακοῦ μὴ «τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν» λαμβάνειν δαιμόνιον, ἀλλὰ ὁ μέγας ἐν οὐρανῷ φωστήρ, ὁ τεταγμένος «εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός» καὶ μηδεμίαν ἔχων ἀρχὴν τῆς τοιαύτης ἐν ἀνθρώποις νόσου. καὶ «ἀδικίαν γε εἰς τὸ ὕψος» λαλοῦσι πάντες ὅσοι παρὰ τὴν τῶν ἄστρον σχέσιν φασὶν εἶναι τὴν αἰτίαν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς (εἴτε καθολικῶν εἴτε καὶ τῶν καθ' ἕκαστον) συμπτωμάτων· καὶ οἱ τοιοῦτοὶ γε ἀληθῶς «ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν», κακοποιούς τινὰς λέγοντες εἶναι τῶν ἀστέρων καὶ ἄλλους ἀγαθοποιούς, οὐδενὸς ἄστρου γενομένου ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων ἵνα κακοποιῆ, κατὰ γε τὸν Ἰερεμίαν ὡς ἐν Θρήνοις γέγραπται· «ἐκ στόματος κυρίου <οὐκ> ἐξελεύσεται τὰ κακὰ καὶ τὸ ἀγαθόν». Εἰκὸς δὲ ὅτι, ὡσπερ τοῦτο τὸ ἐνεργοῦν τὸν καλούμενον σεληνία σμὸν πνεῦμα ἀκάθαρτον ἐπιτηρεῖ τοὺς τῆς σελήνης σχηματισμοὺς, ἵνα ἐνεργήσῃ εἰς τὸν διὰ τινὰς αἰτίας παραδιδόμενον αὐτῷ καὶ μὴ ποιήσαντα ἑαυτὸν ἄξιον φρουρᾶς ἀγγελικῆς, οὐ τῶς καὶ ἄλλα πνεύματα καὶ δαιμόνια πρὸς τινὰς σχηματισμοὺς τῶν ἄλλων ἀστέρων, ἵνα μὴ μόνον σελήνη ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ λειδορηθῶσιν ἀστέρες ὑπὸ τῶν «ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος» λαλούντων. ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι τῶν γενεθλιαλῶν γων, τὴν αἰτίαν πάσης μανίας καὶ παντὸς δαιμονιασμοῦ ἀναφερόντων ἐπὶ τοὺς τῆς σελήνης σχηματισμοὺς, ὅτι μὲν οὖν οἱ τὸν καλούμενον σεληνία σμὸν πάσχοντες ἐνίοτε εἰς τὸ ὕδωρ πίπτουσι, δῆλόν ἐστιν· ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸ πῦρ, σπανιώτερον μὲν πλὴν καὶ αὐτὸ συμβαῖνόν ἐστι. καὶ οὕτω δυσίατόν ἐστι τὸ νόσημα τοῦτο, ὡς καὶ τοὺς ἔχοντας χάριν θεραπεύειν δαιμονῶντας ὅτε μὲν ἀπαυδᾶν πρὸς τοῦτο, ὅτε δὲ μετὰ νηστειῶν καὶ προσευχῶν καὶ πλειόνων καμάτων ἐπιτυγχάνειν. ζητήσεις δὲ εἰ, ὡσπερ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς πνεύμασι τοιαῦτά <ἐστι> συμπτώματα, ὡς τινὰ μὲν αὐτῶν λαλεῖν τινὰ δὲ ἄλλα εἶναι, καὶ τινὰ μὲν ἀκούειν ἕτερα δὲ κεκωφῶσθαι. εὐρεθήσεται γὰρ ὡσπερ ἐν αὐτοῖς ἡ αἰτία τοῦ εἶναι ἀκάθαρτα, οὕτως καὶ διὰ τὸ ἀντεξούσιον αὐτῶν καταδικασθαι αὐτὰ τὸ εἶναι ἄλλα καὶ κωφά. καὶ γὰρ ἀνθρώπων τινὲς τὴν τοιαύτην καταδίκην πείσονται, εἴ γε ἡ τοῦ προφήτου εὐχὴ ὡς πνεύματι ἀγίῳ εἰρημένη ἐπακουσθήσεται, ἐν ἧ ἰερέα λέκεται ἐπὶ τινῶν ἀμαρτωλῶν· «ἄλλαλα γενηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια». οὕτω δὲ τάχα καὶ οἱ κακῶς χρησάμενοι ταῖς ἀκοαῖς καὶ παραδεξάμενοι ἀκοὴν ματαίαν κωφωθήσονται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· «τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφόν;» ἵνα μὴ πλεῖον παραδέχωνται ἀκοὴν ματαίαν. 13.7 Ἐπεὶ δὲ εἶπεν ὁ σωτήρ· ὦ γε νεὰ ἄπιστε καὶ διεστραμμένη, ἐμφαίνει ὅτι ἐκ διαστροφῆς ἢ κακίας παρεισελήλυθε, παρὰ φύσιν γενομένη καὶ διαστρόφους ἡμᾶς πεποικηκῖα. ὅλον δὲ (οἶμαι) τὸ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων γένος διὰ τὴν κακίαν βαρούμενος καὶ τὴν μετ' αὐτῶν διατριβὴν ὁ σωτήρ εἶπε τὸ ἕως ποτε μετ' ὑμῶν ἔσομαι; προείπομεν οὖν ἀπὸ μέρους εἰς τὸ ἔαν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ καὶ τὰ ἐξῆς. οὐδὲν δ' ἦντο κατὰ τὸ φαινόμενον ἡμῖν τρανότερον καὶ ταῦτα εἰς τὸν τόπον λελέξετο. ὄρη ἐν τούτοις οἶμαι λέγεσθαι τὰς ἐν κακίᾳ κεχυμένη καὶ μεγάλη γεγενημένας ἀντικειμένας δυνάμεις, αἵτινες ὡσπερ εἰ ἐρηρυσμένα εἰσὶν ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. ἐπὶ οὖν ἔχη τις «τὴν πᾶσαν πίστιν», ὥστε μηκέτι περὶ τινῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασι κειμένων ἀπιστεῖν, καὶ τοιαύτην αὐτὴν ἔχη, ὁποῖα ἦν ἡ πίστις τοῦ Ἀβραάμ πιστεύοντος τῷ θεῷ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε λογισθῆναι τὴν πίστιν αὐτοῦ «εἰς δικαιοσύνην», ἔχει «τὴν πᾶσαν πίστιν» ὡς κόκκον σινάπεως. εἴθ' ὁ τοιοῦτος ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ (δείκνυμι δὲ «τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν» ἐν τῷ λεγομένῳ σεληνιάζεσθαι πνεῦμα)· μετάβα ἔνθεν (δηλονότι ἀπὸ τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου) <ἐκεῖ> (ἐπὶ τάχα τὴν ἄβυσσον) καὶ μεταβήσεται. ὁ δὲ ἀπόστολος ἐντεῦ

θεν (οἶμαι) τὴν ἀφορμὴν λαβὼν μετὰ ἀποστολικῆς εἶπεν ἐξουσίας τὸ «καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθίστανειν»· οὐ γὰρ ἓν μόνον ὄρος ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνάλογον αὐτῷ πλείονα μεθίστησιν ὁ ἔχων «πᾶσαν τὴν πίστιν», ἥτις ἐστὶν ὡς κόκκος σινά πεως· καὶ οὐδέν γε τούτῳ τῷ ἐπὶ τοσοῦτον πιστεύοντι ἔσται ἀδύνατον. πρόσχωμεν δὲ καὶ τῷ τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἓν προσευχῆ καὶ νηστεία, ἴν' εἴ ποτε δέοι περὶ θεραπείαν ἀσχο λείσθαι ἡμᾶς τοιοῦτόν τι πεπονθότος τινός, μὴ ὀρκίζωμεν μηδὲ ἐπερω τῶμεν μηδὲ λαλῶμεν ὡς ἀκούοντι τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι, ἀλλὰ «σχο λάζοντες προσευχῆ καὶ νηστεία» ἐπι τύχωμεν προσευχόμενοι περὶ τοῦ πεπονθότος <σωτηρίας τῆς ἀπὸ θεοῦ> καὶ τῆ ἑαυτῶν νηστεία ἀπώσωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα. 13.8 Σ<υ>τρεφομένων δὲ αὐτῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων (17, 22 [23]). Καὶ δόξει γε ἐκείνοις ταῦτα ἰσοδυναμεῖν ὅτι «ἤρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων». τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει. οὐ γὰρ ταῦτόν ἐστι τὸ ὑποδεικνυσθαι «τοῖς μαθηταῖς ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων» καὶ μετὰ τὸ παθεῖν «ἀποκτανθῆναι καὶ» μετὰ τὸ ἀποκτανθῆναι «τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι», τῷ λελέχθαι αὐτοῖς οὕσιν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ (ὅπερ ἀνωτέρω οὐ μεμαθήκαμεν), ὡς ἄρα μέλλοι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι· τὸ γὰρ παραδίδοσθαι ἀνωτέρω μὲν οὐκ εἴρηται, νῦν δὲ καὶ ὅτι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. ἐφ' ᾧ ζητήσωμεν ὑπὸ τίνος μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἢ τίνων. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑφ' ὧν πείσεται διδασκόμεθα καὶ ἐν ᾧ τόπῳ πείσεται, ἐνταῦθα δὲ ἐπ' ἐκείνοις μανθάνομεν ὅτι τὸ «πολλὰ παθεῖν» αὐτὸν ὑπὸ τῶν προειρημένων συμβαίνει, οὐκ ἐκεῖνων πρώτων αἰτίων γινομένων τοῦ «πολλὰ» αὐτὸν παθεῖν, ἀλλ' ἢ τοῦ παρὰ διδόντος ἢ τῶν παραδιδόντων αὐτὸν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. ὁ μὲν οὖν φήσκει ὅτι τοῦτο διηγούμενος ὁ ἀπόστολος φησὶ περὶ τοῦ θεοῦ· «ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», ἔδωκε δὲ καὶ ὁ υἱὸς «ὑπὲρ ἡμῶν ἕνα τὸν» εἰς θάνατον, ὥστε οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ παρεδόθη. ἕτερος δὲ οὐ μόνον ἐκεῖνο ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκκείμενα ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγαγὼν φήσκει παραδεδοσθαι πρῶτον ὑπὸ τοῦ θεοῦ τὸν υἱὸν εἶτα πειρασθόμενον, εἶτα ἀγῶνι νιούμενον, εἶτα ὑπὲρ ἀνθρώπων πεισόμενον ἢ καὶ «ὄλου τοῦ κόσμου», ἵνα αὐτοῦ ἄρῃ «τὴν ἁμαρτίαν», τῷ ἄρχοντι «τοῦ αἰῶνος τούτου» καὶ τοῖς ἄλλοις ἄρχουσιν αὐτοῦ, εἶτα ὑπὸ τούτων εἰς χεῖρας ἀνθρώπων αὐτὸν παραδίδοσθαι τῶν ἀποκτενούντων αὐτόν. παράδειγμα δὲ παραληφθήσεται τὰ τοῦ Ἰώβ. «ἰδοὺ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ δίδωμι ἐν τῇ χειρὶ σου· ἀλλὰ αὐτοῦ μὴ ἄψη», εἶτα ὡσπερὶ παραδοθέντος ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῖς ἄρχουσιν αὐτοῦ τοῖς αἰχμαλωτεύουσι, τοῖς ἰπεῦσι, τῷ καταβαίνοντι ὡς ἐξ οὐρανοῦ πυρὶ, τῷ ἐκ τῆς ἐρημίας ἐλθόντι μεγάλῳ πνεύματι καὶ τὴν οἰκίαν χαλάσαντι. ἐπιστήσεις δὲ εἰ, ὡσπερ τοῖς αἰχμαλωτεύουσι παραδέδωκε τὰ τοῦ Ἰώβ καὶ τοῖς ἰπεῦσιν, *** οὕτως καὶ τινι ἐνεργείᾳ <τῶν> ὑπὸ «τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ ἐνεργοῦντος νῦν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας», ἵνα τὸ ἐκεῖθεν καταβαῖνον πῦρ ἐπὶ τὰ πρόβατα τοῦ Ἰώβ ἐξ οὐρανοῦ ὀφθῆ καταβαῖνον τῷ ἀπαγγέλλοντι τῷ Ἰώβ ὅτι «πῦρ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέκαυσε τὰ πρόβατα αὐτοῦ, καὶ τοὺς ποιμένας κατέφαγεν ὁμοίως». παραπλησίως δὲ τούτοις ζητήσεις, εἰ καὶ τὸ «ἐξαίφνης μέγα πνεῦμα ἀπὸ τῆς ἐρήμου» ἐλθὼν καὶ ἀψάμενον «τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς οἰκίας» ἐν τῷ τῶν ὑπὸ τὸν διάβολον ἦν, ᾧ παρέδωκεν ὁ διάβολος τὸ «τῶν υἱῶν» «καὶ τῶν θυγατέρων» τοῦ Ἰώβ συμπόσιον, ἵνα συμπέσῃ «ἡ οἰκία ἐπὶ τὰ παιδιά» τοῦ δικαίου καὶ τελευτήσωσιν. Ἔστω οὖν (ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ) πρῶτον παραδιδούς ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ταῖς ἀντικειμέναις ἐνεργείαις, εἴθ' αὐταὶ παραδιδότωσαν αὐτὸν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, ἐν οἷς ἀνθρώποις καὶ Ἰουδαῖς ἦν, εἰς ὃν «μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν ὁ

σατανᾶς», ἀρχικώτερον τοῦ Ἰούδα παραδίδους αὐτόν. ἀλλ' ὄρα, μήποτε τὸ παραδίδοσθαι ταῖς ἀντικειμέναις ἐνεργείαις ὑπὸ τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν συνεξετάζων τῷ παραδίδοσθαι ὑπ' ἐκείνων εἰς χεῖρας ἀνθρώπων τὸν σωτήρα, νομίσης ἴσον εἶναι τὸ ἐπ' ἀμφοτέρων λεγόμενον παραδίδοσθαι. κατανόει γὰρ ὅτι ὁ μὲν πατήρ <οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' > «ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν» ἀπὸ φιλανθρωπίας· αἱ δὲ ἀντι κείμεναι δυνάμεις παραδοῦσαι τὸν σωτήρα εἰς χεῖρας ἀνθρώπων οὐκ ἐσκόπουν τὸ ὑπὲρ τινῶν σωτηρίας παραδίδόναι αὐτόν, ἀλλὰ (τὸ ὅσον ἐπ' αὐταῖς, ἐπεὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐγίνωσκε τὴν τοῦ «θεοῦ σοφίαν τὴν ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένην») παρε δίδουν αὐτὸν ἀποθανούμενον, ἵνα ὁ «ἐχθρὸς» αὐτοῦ «θάνατος» ὑποχείριον αὐτὸν λάβῃ ὁμοίως τοῖς «ἐν τῷ Ἀδάμ» ἀποθνήσκουσι. καὶ οἱ ἀπο κτείναντες δὲ αὐτὸν ἄνθρωποι <οὐχὶ θελήματι τοῦ θεοῦ ἤδη καθεστη κότι, ἀλλὰ δυνάμεων> θελήματι τυ πούμενοι τῶν βουλομένων τὸν Ἰησοῦν ὑποχείριον γενέσθαι θανάτῳ τοῦτο ἐποίουν. οἶμαι δὲ ἀναγκαίως ἐξητάσθαι καὶ ταῦτα διὰ τὸν παραδιδόμενον εἰς χεῖρας ἀνθρώπων Ἰησοῦν μὴ ὑπὸ ἀνθρώπων εἰς χεῖρας ἀνθρώπων παραδίδοσθαι, ἀλλ' ὑπὸ δυνάμεων αἷς «ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν» ὁ πατήρ τὸν υἱόν, ἐν αὐτῷ τῷ παραδεδόσθαι καὶ γίνεσθαι ὑπὸ τοὺς οἷς παρεδόθη καταλύοντα «τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου»· «διὰ» γὰρ «τοῦ θανάτου» κατήργησε «τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου (τουτέστι τὸν διάβολον) καὶ» ἀπήλ λαξε «τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας». 13.9 «Κράτος» δὲ «θανάτου» νομιστέον ἔχειν τὸν διάβολον οὐ τοῦ μέσου καὶ <ἀ>διαφόρου, καθ' ὃν ἀπο θνήσκουσιν οἱ σύνθετοι ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος χωριζομένης αὐτῶν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου καὶ ἐχθροῦ τοῦ εἰπόντος· «ἐγὼ εἶμι ἡ ζωὴ», καθ' ὃν «ψυχὴ ἢ ἀμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται». ἐμφαίνει δὲ ὅτι οὐχ ὁ θεὸς εἰς χεῖρας ἀνθρώπων παρέδωκεν αὐτόν, ὁ σωτὴρ λέγων· «εἰ ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἢ βασιλεία ἡ ἐμή, οἱ ὑπηρεταὶ ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις». παραδιδόμενος γὰρ Ἰουδαίοις εἰς χεῖρας ἀνθρώπων παρεδόθη, οὐχ ὑπὸ τῶν ἰδίων ὑπηρετῶν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος «τοῦ αἰῶνος τούτου» εἰπόντος περὶ τῶν ἐν ἀοράτοις δυνάμεσι κατὰ ἀνθρώπων ἰσταμένων βασιλειῶν· «ταῦτά σοι πάντα δώσω, ἐὰν πεσῶν προσκυνήσῃς μοι». διὸ καὶ περὶ ἐκείνων λελέχθαι νομιστέον τὸ «παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». ἀκακεῖνοι μὲν «οἱ βασιλεῖς» καὶ «οἱ ἄρχοντες» «παρέστησαν» καὶ «συνήχθησαν κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»· ἡμεῖς δὲ ἐκ τοῦ παραδεδόσθαι αὐτόν ὑπ' ἐκείνων εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ ἀπεκτάνθαι ὠφελήθεντες, φαμέν τὸ «διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν» ***. ὅτε γὰρ «σύμμορφοι» γινόμεθα τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ, οὐκέτι ἐσμὲν ὑπὸ τοὺς δεσμοὺς τῶν (ὡς ἀποδε δώκαμεν) βασιλείων «τῆς γῆς», οὐδ' ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν κατὰ τοῦ κυρίου συναχθέντων ἀρχόντων «τοῦ αἰῶνος τούτου»· καὶ διὰ τοῦτο ὁ πατήρ «τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», ἵν' οἱ <ἄρχοντες οἱ> παραλαβόντες αὐτὸν καὶ παραδόντες αὐτόν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, ὑπὸ τοῦ κατοικήσαντος «ἐν τοῖς οὐρανοῖς» ἐγγελασθῶσιν καὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐκ μυκτηρισθῶσιν, εἰς κατάλυσιν τῆς ἰδίας βασιλείας καὶ ἀρχῆς παρὰ προσδοκίαν παραλαβόντες ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν, ὅστις τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἠγέρθη τῷ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ θάνατον κατηργηκέναι καὶ ἡμᾶς ποιηκέναι «συμμόρφους», οὐ μόνον «τοῦ θανάτου αὐτοῦ» ἀλλὰ καὶ «τῆς ἀναστάσεως», δι' ὃν «ἐν καινότητι ζωῆς» περιπατοῦμεν, οὐκέτι καθεζόμενοι «ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου», διὰ τὸ ἀνατεῖλαν ἐφ' ἡμᾶς «φῶς» τοῦ θεοῦ. εἰπόντος δὲ τοῦ σωτήρος τὸ μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται, οἱ μαθηταὶ σφόδρα ἐλυπήθησαν, τῷ μὲν παραδίδοσθαι μέλλειν αὐτόν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ τῷ

ἀποκτίνυσθαι αὐτόν, ὡς σκυθρωποῖς καὶ ἀξίοις λύπης ἐπιστήσαντες, μὴ προσχόντες δὲ τῷ τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεσθαι αὐτόν δεηθέντα οὐδὲ χρόνου πλείονος, «ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου». 13.10 Ἐλθόντων δὲ εἰς Καπερναοὺμ προσήλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ (17, 24[–27]). Εἰσὶ τινες βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τούτων υἱοί, μὴ διδόντες τέλη ἢ κήνσους, καὶ ἕτεροι παρὰ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἀλλότριοι τῶν βασιλέων τῆς γῆς, ἀφ' ὧν λαμβάνουσιν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τέλη ἢ κήνσον. καὶ εἰσιν οἱ μὲν υἱοὶ αὐτῶν ἐλεύθεροι παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς ὡς παρὰ πατράσιν <υἱοί>· οἱ δὲ ἀλλότριοι αὐτῶν ὡς μὲν πρὸς τὰ ἔξω γῆς ἐλεύθεροι, ὡς δὲ κατὰ τοὺς δυναστεύοντας αὐτῶν καὶ κατωδυνάμους (ὡς «κατεδυνάστευον οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, καὶ κατωδύνων αὐτῶν τὴν ζωὴν», καὶ «κατεδουλοῦντο αὐτοὺς μετὰ βίας») δοῦλοι. δι' οὓς δουλεύοντας ἀνάλογον τῇ δουλείᾳ τῶν Ἑβραίων μόνον «μορφὴν» τοῦ «δούλου» ἀνείληφεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐδὲν ἔργον ποιῶν πῆλινον καὶ δοῦλον. ὡς οὖν ἔχων τὴν τοῦ «δούλου» ἐκείνου «μορφὴν», τέλος καὶ κήνσον δίδωσιν οὐχ ἕτερον παρὰ τὸν διδόμενον ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ· ὁ γὰρ αὐτὸς ἤρκει στατήρ καὶ τὸ ἐν νόμισμα διδόμενον ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ. τοῦτο δὲ τὸ νόμισμα ἐν μὲν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἦν, ἐν δὲ τῇ θαλάσῃ ἐτύγχανεν, καὶ ἦν ἐν τῷ στόματι τοῦ θαλασσίου ἰχθύος, ὃν καὶ αὐτὸν οἶμαι εὐεργετούμενον ἀναβεβηκέναι ἐν τῷ Πέτρῳ ἀγκίστρῳ συνειλημμένον, γενομένου ἀλιέως «ἀνθρώπων», ἐν οἷς ἦν ὁ τροπικῶς λεγόμενος ἰχθύς, ἵνα καὶ ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτοῦ <τὸ> ἔχον τὴν εἰκόνα «Καίσαρος» νόμισμα, καὶ γένηται ἐν οἷς οἱ ἀλιευόμενοι ὑπὸ τῶν μεμαθηκότων ἀνθρώπους ἀλιεύειν. ὁ μὲν οὖν ἔχων «τὰ Καίσαρος» ἀποδίδωται αὐτὰ τῷ «Καίσαρι», ἵνα μετὰ τοῦτο ἀποδιδόναι δυνηθῇ «τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ». ἐπεὶ δὲ Ἰησοῦς, εἰκὼν ὧν «τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου», οὐκ εἶχε τὴν εἰκόνα τοῦ «Καίσαρος» (ὁ γὰρ «ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου οὐ δὲν» εἶχεν ἐν αὐτῷ), διὰ τοῦτο <οὐκ ἀπὸ ἰδίου, ἀλλ'> ἀπὸ οἰκείου τόπου τῆς θαλάσσης τὴν εἰκόνα «Καίσαρος» λαμβάνει, ἵνα δῶ τοῖς τῆς γῆς βασιλεῦσιν ἀντὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, ἵνα μὴδὲ ὑπολαμβάνωσιν οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες ὀφειλέτην αὐτῶν εἶναι καὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς τὸν Ἰησοῦν· ἀπέδωκε γὰρ τὴν ὀφειλήν, οὐκ ἀναλαβὼν αὐτὴν οὐδὲ κεκτημένος οὐδὲ πορίσας οὐδὲ ἴδιόν ποτε ποιήσας αὐτὴν κτῆμα, ἵνα μὴδέποτε ἢ «Καίσαρος» εἰκὼν ἢ παρὰ τῇ εἰκόνι «τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου». 13.11 Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον λεχθεῖν <ἄν>· εἰσὶ τινὲς τῶν βασιλέων τῆς γῆς υἱοὶ καὶ <τινὲς> οὐχ υἱοὶ αὐτῶν, πλὴν υἱοὶ καὶ ἀπολελυμένως υἱοί, ἕτεροι δὲ διὰ τὸ εἶναι ἀλλότριοι τῶν υἱῶν τῶν βασιλέων τῆς γῆς, οὐδὲ νὸς μὲν τῶν ἐπὶ γῆς υἱοί, αὐτὸ δὲ τοῦτο υἱοί, ἤτοι δὲ τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἢ τινος τῶν τοῦ θεοῦ. ἐὰν οὖν ὁ σωτὴρ πυνθάνηται τοῦ Πέτρου λέγων· οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κήνσον; ἀπὸ τῶν ἰδίων υἱῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων αὐτῶν; εἰπόντος δὲ τοῦ Πέτρου ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν ἰδίων υἱῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων αὐτῶν, φησὶν ὁ Ἰησοῦς περὶ τούτων, οἵτινες ἀλλότριοι εἰσιν τῶν βασιλέων τῆς γῆς καὶ διὰ τὸ εἶναι ἐλεύθεροι υἱοὶ τυγχάνουσι, τὸ ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί, οὐκ ἐλεύθεροι γὰρ οἱ υἱοὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς, ἐπεὶ «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλος τῆς ἁμαρτίας ἐστίν», ἐλεύθεροι δὲ οἱ μείναντες <ἐν> τῇ ἀληθείᾳ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο γνόντες τὴν ἀλήθειαν, ἵνα καὶ ἐλευθερωθῶσιν ἀπ' αὐτῆς. εἴ τις οὖν ἐστὶν υἱὸς ἀπλῶς καὶ μὴ τοῦτο ὄλον υἱὸς τῶν βασιλέων τῆς γῆς, ἐκεῖνός ἐστιν ἐλεύθερος. καὶ ὅμως, ὧν ἐλεύθερος, πεφρόντικε τοῦ μὴ σκανδαλίζειν καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τοὺς τὰ δίδραχμα λαμβάνοντας· διὸ φησὶ· μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, ἀλλὰ πορευθεὶς βάλε τὸ ἀγκιστρὸν σου, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον καὶ τὰ ἔξῃς. πυθοίμην δ' ἂν τῶν χαιρόντων τῇ περὶ φύσεων μυθοποιῖᾳ, ποίας φύσεως ἦσαν εἴτε οἱ τῆς γῆς βασιλεῖς εἴτε οἱ υἱοὶ αὐτῶν εἴτε οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες, οὓς μὴ βούλεται σκανδαλίζειν ὁ σωτὴρ. φαίνεται δὲ (ὡς κατὰ τὴν ὑπόθεσιν) ὅτι οὐκ

ἐπαινετῆς εἰσι φύσεως, καὶ ὅμως πεφρόντικε τοῦ μὴ σκανδαλισθῆναι αὐτούς, καὶ ὅμως κωλύει σκάνδαλόν τι αὐτοῖς γενέσθαι, ἵν' ἦτοι μὴ χεῖρον ἀμαρτάνοιεν, ἢ πρὸς τὸ (εἰ βούλονται) σωθῆναι ἤκοιεν ἐκ τοῦ ἀποδέξασθαι τὸν φεισάμενον αὐτῶν ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσι. καὶ ὡς ἐν ΧΩΡΙΩΙ γε ΠΑΡΑΚΛΗΣΕΩΣ (οὕτω γὰρ ἔρμη νεύεται ἡ Καφαρναοῦμ) παρακαλῶν <ἕκαστον μαθητὴν καὶ ἐλεύθερον αὐτὸν εἶναι καὶ υἱὸν ἀπαγγέλλων>, δίδωσιν αὐτῷ δύναμιν τοῦ ἀλιεῦσαι ἰχθὺν πρῶτον, ἵνα ἀναβάντος αὐτοῦ παρακληθῆ ὁ Πέτρος ἐπὶ τῷ ἀναβάντι καὶ ἀλιευθέντι, καὶ ἀπὸ τοῦ <ἐξ ἀνοιχθέντος αὐτοῦ τοῦ> στόματος εἰληφθαι τὸν στατῆρα ἀποδοθησόμενον τοῖς οἰκείοις τοῦ στατῆρος καὶ ἀπαιτοῦσιν ὡς ἴδιον τὸ τοιοῦτον νόμισμα. 13.12 Χαριέντως δ' ἂν ποτε χρήσαιο τῷ ῥητῷ ἐπὶ φιλαργύρῳ, μηδὲν ἀνά στόμα ἔχοντι ἢ τὰ περὶ τοῦ ἄρ γυρίου, ἐπὶ ἴδης αὐτὸν ὑπὸ τινος Πέτρου θεραπευμένον, ἀφελόντος αὐτοῦ οὐ μόνον ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλης διαθέσεως τὸν στατῆρα, σύμβολον ὄντα πάσης αὐτοῦ φιλαργυρίας. ἐρεῖς γὰρ τὸν τοιοῦτον ἐν θαλάσῃ μὲν γε γονέει καὶ τοῖς ἀλμυροῖς τοῦ βίου πράγμασι καὶ τοῖς κύμασι τῶν τῆς φιλαργυρίας φροντίδων καὶ μεριμνῶν, ἔχοντα ἐν τῷ στόματι τὸν στατῆρα ὅτε ἄπιστος ἦν καὶ φιλάργυρος, ἀναβεβηκέναι δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν τῷ λογικῷ ἀγκίστρῳ συνειλημμένον καὶ εὐεργετούμενον (ὑπὸ τινος αὐτὸν διδάξαντος Πέτρου τὴν ἀλήθειαν) μηκέτι ἔχει ἐν τῷ στόματι τὸν στατῆρα ἀλλὰ ἀντ' ἐκείνου τὰ ἔχοντα τὴν εἰκόνα λόγια τοῦ θεοῦ. 13.13 Ἔτι εἰς τὸ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ παραθήσῃ ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν ὅτι ὑπὲρ μὲν τῶν ἁγίων κατὰ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον οὐχ ἀπλῶς δίδραχμον δὶ δοται, ἀλλὰ δίδραχμον ἅγιον. γέγραπται γάρ: «καὶ λήψῃ πέντε σί κλους κατὰ κεφαλὴν, κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον». ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ «πάντων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ» κατὰ κεφαλὴν δίδοται δίδραχμον ἅγιον. ἐπεὶ οὖν οὐχ οἶόν τε μετὰ τῶν ἁγίων διδράχμων ἔχειν καὶ δίδραχμα (ἵν' οὐ τως ὀνομάσω) βέβηλα τὸν ἅγιον τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦτο τοῖς λαμβάνουσι τὰ οὐχ ἅγια δίδραχμα καὶ ἐρωτήσῃ τὸν Πέτρον καὶ εἰποῦσιν: ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δὶ δραχμα; προστάσσει δοθῆναι στατῆρα (ἐν ᾧ ἦν <δύο> δίδραχμα) ὁ σωτὴρ εὐρισκόμενος ἐν τῷ στόματι τοῦ πρώτου ἀναβάντος ἰχθύος, ἵνα δοθῆ ἀντὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ μαθητοῦ. 13.14 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες: τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν (18, 1[-6]); Δυναμένοιο ὁ Ματθαῖος ὑπὲρ τοῦ διδασκῆναι ἡμᾶς, τί τε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ ἠξίουσιν παρ' αὐτοῦ μαθεῖν πῶς τε ἀπεκρίνατο πρὸς τὸ πύσμα αὐτῶν, αὐτὸ τοῦτο μόνον διηγήσασθαι, ὁ δὲ προσέθηκε κατὰ μὲν τινα τῶν ἀντιγράφων: ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, κατὰ δὲ ἄλλα: ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ ἀναγκαῖον μὴ ἀνεξέταστον ἔᾶσαι τὸ βούλημα τοῦ εὐαγγελιστοῦ. διόπερ ἐπιστήσαντες τοῖς πρὸ τοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἢ ὥρᾳ, σκοπήσωμεν εἰ οἶόν τε ἐστὶν ἀπ' ἐκείνων ὁδὸν λαβεῖν πρὸς τὸ θεωρῆσαι ὡς ἀναγκαῖαν τὴν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἢ ὥρᾳ προσθήκην. ἐληλύθεισαν τοίνυν εἰς τὴν «Καφαρναοῦμ» ὁ Ἰησοῦς ἅμα τοῖς μαθηταῖς ἔνθα «οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ προσῆλθον καὶ» ἐρωτῶντες «εἶπον» τὸ «ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;» εἶτα ἀποκριναμένου πρὸς αὐτούς τοῦ Πέτρου καὶ εἰπόντος «ναί», ὁ «Ἰησοῦς» προαπολογησάμενος περὶ τῆς δόσεως τῶν διδράχμων πέμπει τὸν Πέτρον τῷ ἀγκίστρῳ ἀνασπάσοντα «ἰχθύν», οὗ ἐν τῷ στόματι ἔφασκεν εὐρεθῆσεσθαι «στατῆρα» τὸν δοθησόμενον ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ Πέτρου. δοκεῖ οὖν μοι ὅτι μεγίστην νομίσαντες ταύτην εἶναι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πέτρον τι μὴν (** κρίναντος αὐτὸν μείζονα τῶν λοιπῶν γνωρίμων) ἐβούλοντο, ὅπερ ὑπενόουν, ἀκριβῶσαι διὰ τοῦ πυθόμενοι τοῦ Ἰησοῦ ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ εἰ (ὡς ὑπελάμβανον) μείζονα κέκρικε τὸν Πέτρον αὐτῶν. ἅμα δὲ ἤλπιζον καὶ τὴν αἰτίαν εἶσεσθαι τοῦ προκεκρίσθαι τὸν Πέτρον τῶν λοιπῶν μαθητῶν. ταῦτ' οὖν (οἶμαι) δηλώσαι ὁ Ματθαῖος βουλόμενος ἐπήγαγε τῷ «ἐκείνον λαβὼν (δηλονότι τὸν

«στατήρα») δὸς αὐ τοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ» τὸ ἐν ἐκεῖ νη τῇ ἡμέρᾳ <ἢ ὥρᾳ> προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες· τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; τάχα δὲ καὶ ἀμφέβαλλον διὰ τὸ τρεῖς προκεκρίσθαι κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν, ἀμφέβαλλον δὲ περὶ τοῦ τίς τῶν τριῶν μείζων εἶναι κέκριται παρὰ τῷ κυρίῳ. ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης ἀνέπεσεν «ἐπὶ τὸ στήθος» αὐτοῦ δι' ἀγάπην, καὶ ἀκόλουθον πρὸ τοῦ δείπνου τιμῆς ἔξαιρέτου σύμβολα πολλὰ αὐτοὺς ἔωρα κέναι πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ. ὁ δὲ Πέτρος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ἤκουσε μακάριος διὰ τὸ «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος»· πάλιν δὲ διὰ τὸ «ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων» περιεσπῶντο μήποτε οὐχ οὗτος εἴη ὁ μείζων, ἄτερος δὲ τῶν Ζεβεδαίου υἱῶν. τσαῦτα μὲν διὰ τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἢ ὥρᾳ, ἐν ἧ ἡγεγόνει τὰ περὶ τὸν «στατήρα». 13.15 Ἐξῆς δὲ κατανοητέον τὸ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταί, ὡς μαθηταὶ διδασκάλῳ προβλήματα προτείνοντες καὶ ἐξετάζοντες, τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. καὶ μιμητέον γε ἐν τούτοις τοὺς τοῦ Ἰησοῦ μαθητάς· εἴ ποτε ζητούμε νόν τι ἐν ἡμῖν μὴ εὐρίσκοιτο, μετὰ πάσης ὁμοιοῦσας περὶ τοῦ ζητουμένου προσέλθωμεν τῷ Ἰησοῦ, παρόντι ὅπου «δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι» ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἐτοιμῶ ἐν τῇ κατὰ δύνάμιν παρουσίᾳ φωτίζειν τὰς καρδίας τῶν γνησίως αὐτῷ μαθητεύσασθαι θελούντων πρὸς κατάληψιν τῶν ζητουμένων. οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τινι τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμένων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διδασκάλων προσελθόντας ἡμᾶς προτείνειν ἀνάλογόν τι πρόβλημα τῷ τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. τί μὲν οὖν ἤδη ἔγνωστο τοῖς μαθηταῖς τῶν κατὰ τὸ πύσμα τοῦτο; τί δὲ ἐζητεῖτο; ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἰσότης τῶν ἀξιουμένων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, κατελήφεισαν, καὶ ὅτι (μὴ οὕσης ἰσότητος) ἔστι τις ὁ μείζων καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ ἐλαχίστου. ὀποδαπὸς δὲ ὁ μείζων, καὶ ὅπως βιώσας ὁ ἐλάχιστος καὶ τίνες οἱ μεταξὺ, ἔτι ἐζητοῦν. εἰ μὴ ἄρα ἀκριβέστερον ἔστιν εἰπεῖν ὅτι, τίς μὲν ὁ ἐλάχιστος ἤδεισαν ἐκ τοῦ «ὄς ἐὰν λύση μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν», τίς δὲ ὁ πάντων μείζων οὐκ ἐγίνωσκον, εἰ καὶ κατελάμβανον τὸ «ὄς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν»· μεγάλων γὰρ ὄντων πλείονων, τίς ὁ τῶν μεγάλων μείζων (ὡς ἐν ἀνθρώποις) οὐκ ἦν αὐτοῖς σαφές. καὶ ὅτι μεγάλοι μὲν πλείους, οὐκ ἐπίσης δὲ μεγάλοι οἱ μεγάλοι, δηλώσει τὸ μέγας ὄνομα κείμενον ἐπὶ τοῦ Ἰσαάκ, «ὄς προβαίνων μείζων ἐγίνετο <ἕως οὗ μέγας ἐγένετο> σφόδρα σφόδρα», εἰρημένον δὲ καὶ ἐπὶ Μωσέως καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος. καὶ πᾶς γε ὁμολογήσει ὅτι <εἰ> καὶ πάντες οὗτοι μεγάλοι ἦσαν κατὰ τὴν γραφήν, ἀλλὰ μείζων αὐτῶν ἦν ὁ σωτήρ. εἰ δὲ καὶ Ἰωάννης τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Μωσέως μείζων ἦν, οὗ «μείζων οὐδεὶς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν» ἦν, ἢ οὐ μείζων μὲν ἴσος δὲ ἀμφοτέροις ἢ τινι αὐτῶν, οὐκ ἀκίνδυνον ἀποφύνασθαι. καὶ ἐκ τοῦ Ἰσαάκ δὲ «προβαίνων μείζων ἐγίνετο, ἕως οὗ μέγας ἐγένετο», οὐχ ἀπλῶς ἀλλὰ μετὰ προσηγορίας τῆς «σφόδρα» δις κατελεγεμένης, ἔστι μαθεῖν ὅτι διαφορὰ ἐστὶ μεγάλων, τινὸς μὲν ὄντος μεγάλου, ἑτέρου δὲ σφόδρα μεγάλου καὶ ἄλλου σφόδρα σφόδρα μεγάλου. ἐζητοῦν τοίνυν οἱ μαθηταὶ προσελθόντες τῷ Ἰησοῦ μαθεῖν, τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. καὶ τάχα ἐκεῖνοι μὲν ἐβούλοντο μαθεῖν ἀκούσαντες ἀπ' αὐτοῦ τὸ τοιοῦτον· ὁ δὲ εἰς τὸ καθολικώτερον ἀνάγει τὸν λόγον, δεικνύς ὀποδαπὸς τῇ ποιότητι μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὄντινα κατὰ δύνάμιν ἐκ τῶν γεγραμμένων κατανόησωμεν. 13.16 Προσκαλεσάμενος γὰρ ὁ Ἰησοῦς παιδίον καὶ τὰ ἐξῆς. Ἔστι δὲ πρότερον ἀπλῶς διηγήσασθαι. εἴποι δ' ἂν ὁ κατὰ τὸ ἀπλοῦν διηγούμενος τὸν τοῦ σωτῆρος ἐν τούτοις λόγον ὅτι, ἐὰν ἀνὴρ τις ὢν ἐπὶ τοσοῦτον νεκρώσῃ τὰς ἀνδρικές ἐπιθυμίας, «πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος» θανατῶν καὶ «πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ

Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι» περι φέρων, ὥστε παιδίου ἀγεύστου ἄφρο δισίων καὶ ἀνευνοήτου ἀνδρικῶν κι νημάτων ἔχει κατάστασιν, ὁ τοιοῦτος ἐστράφη καὶ γέγονεν ὡς τὰ παιδία. καὶ ὅσον γε προσέθηκε τῇ τῶν παιδίων περὶ τῶν τοιούτων κινήματων καταστάσει, τοσοῦτω μᾶλλον <ἄλλων> τῶν ἀσκούντων καὶ ἐπὶ τοσοῦτον <οὐκ> ἐλληλακώτων σωφροσύνης [τὸ] μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ὅπερ δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ τὰ ἀφροδίσια λέλεκται περὶ τῶν παιδίων, τοῦτ' ἂν λεχθείη καὶ περὶ τῶν λοιπῶν παθῶν καὶ ἀρρωστημάτων καὶ νοσημάτων τῆς ψυχῆς, εἰς ἃ μὴ πέφυκε παιδία ἐμπίπτειν, ὅσα τὸν λόγον μηδέπω συμπληρώκεν· οἷον ἵνα στραφῇ τις καὶ ὁποῖόν ἐστι τὸ βραχὺ παιδίον πρὸς ὄργην τοιοῦτος γένηται ὡς ἀνήρ, καὶ ὁποῖόν ἐστι τὸ παιδίον πρὸς λύπην (ἔσθ' ὅτε παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ τεθηκότος πατρὸς ἢ μητρὸς ἢ τινος φίλου, ὡς γελᾶν καὶ παίζειν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον), τοιοῦτος ἂν γένοιτο ὁ στραφεὶς ὡς παιδία καὶ ἔξιν ἀναλαβῶν ἐκ λόγου τῆς λύπης ἀπαράδεκτον, ὥστε ὁποῖόν ἐστι πρὸς λύπην τὸ βραχὺ παιδίον αὐτὸν γενέσθαι. τὸ δ' ὅμοιον φησὶ περὶ τῆς καλουμένης ἡδονῆς, καθ' ἣν ἀλόγως ἐπαίρονται οἱ φαῦλοι, ἦν οὐ πάσχει τὰ παιδία οὐδ' οἱ στραφέντες καὶ γενόμενοι ὡς τὰ παιδία. Ὡς μὲν οὖν πρὸς τὸ ἀκριβές, ἀποδέδεικται καὶ ἄλλοις ὅτι οὐδὲν τῶν παθῶν πίπτει εἰς τὰ μηδέπω συμπληρωκότες τὸν λόγον παιδία· εἰ δ' οὐδέν, δηλονότι οὐδὲ φόβος, ἀλλ' εἰ ἄρα ἀνάλογόν τι τοῖς <ἄλλοις> πάθει, καὶ ταῦτα ἀμυδρὰ καὶ τάχιστα ἀνασκευαζόμενα καὶ θεραπευόμενα γίνεται ἐν τοῖς παιδίοις, ὡς ἀγαπητὸν εἶναι ἐπὶ τοῦτο φθάσαι τὸν στραφέντα ὡς τὰ παιδία ὅσον ἔχει τῆς οἰονεῖ ὑποβολῆς τῶν παθῶν ὡς τὰ παιδία. καὶ περὶ φόβου τοίνυν τὰ ὅμοια τοῖς ἀποδεδομένοις νοήσεις ὅτι τὰ παιδία τὸν μὲν φόβον τῶν φαύλων οὐ πάσχει, ἄλλο δέ τι ὃ οἱ μὴ ἀκριβοῦντες τὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν ὀνομάτων ἐκεῖνων λέγουσιν εἶναι φόβον, οἷον δὴ καὶ τὸ τῶν παιδίων ἀμνηστικὸν παρ' αὐτοὺς τοὺς τῶν δακρύων καὶ ροῦς ἐν ἀκαρεῖ μεταβαλλομένων καὶ γελώντων καὶ συμπαιζόντων τοῖς νομιζομένοις λελυπηκέναι καὶ πεφο

βηκέναι, ἀλλ' οὐ κατὰ <τὴν> ἀλήθειαν ταῦτα ἐνηργηκόσιν. οὕτω δὲ καὶ ταπεινώσει ἑαυτὸν τις ὡς ὁ προσεκαλέσατο ὁ Ἰησοῦς παιδίον· οὐ γὰρ πίπτει ὑψηλοφροσύνη καὶ οἷσις εὐγενείας ἢ πλοῦτος ἢ τινος τῶν νομιζομένων μὲν οὐκ ὄντων δὲ ἀγαθῶν εἰς παιδίον. διόπερ ἔστιν ἰδεῖν τὰ κομιδῆ νήπια μέχρι τριῶν καὶ τεττάρων ἐτῶν ὅμοια τοῖς ἀγενέσι, κἂν εὐγενῆ εἶναι δοκῇ, καὶ μὴ μᾶλλον πάντως φιλεῖν δοκοῦντα τὰ πλούσια παιδία παρὰ τὰ πενιχρά. ἂν οὖν ὅπερ παρὰ τὴν ἡλικίαν πάσχει τὰ παιδία πρὸς τὰ τοὺς ἀνοήτους ἐπαίροντα τοιαῦτα πάθη, ἀπὸ λόγου ὁ τοῦ Ἰησοῦ μαθητῆς <ἀνα λάβη>, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν ὡς ὁ ἔδειξεν ὁ Ἰησοῦς παιδίον, οὐκ ἐπαιρόμενος ἐπὶ δοξαρίῳ οὐδὲ φυσιοῦ μενος ἐπὶ πλούτῳ οὐδ' ἐπὶ περιβολῇ οὐδὲ ὀγκούμενος ἐπὶ εὐγενείᾳ. μάλιστα δὲ τοὺς <τοιούτους>, οὓς ὁ λόγος ἀπέδειξε στραφέντας ὡς ὁ προσελάβετο ὁ Ἰησοῦς παιδίον, ἀποδεκτέον καὶ τιμητέον ἐπὶ τῷ Ἰησοῦ ὀνόματι, ἐπεὶ μάλιστα ἐν τούτοις ἐστὶν ὁ Χριστός. καὶ διὰ τοῦτο λέγει τὸ καὶ ὅς ἂν δέξηται ἐν παιδίῳ τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται. 13.17 Τὸ δὲ ἐξῆς ἐργῶδες κατὰ ἀκολουθίαν τῶν προαποδεδομένων διηγήσασθαι. εἶποι γὰρ ἂν τις, πῶς ὁ στραφεὶς καὶ γενόμενος ὡς τὰ παιδία μικρός ἐστὶ τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐπιδεκτικὸς τοῦ σκανδαλισθῆναι; πειρασώμεθα δὲ καὶ τοῦτο ἀκολούθως σαφηνίσαι. πᾶς ὁ τῷ Ἰησοῦ ὡς υἱῷ συγκαταθέμενος θεοῦ κατὰ τὴν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ ἱστορίαν καὶ ὀδεύων διὰ τῶν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πράξεων εἰς τὸ βιώσαι κατ' ἀρετὴν ἐστράφη καὶ ὀδεύει πρὸς τὸ γενέσθαι ὡς τὰ παιδία, τοῦτον ἀμήχανον μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. <ὁ δὲ μὴ στραφεὶς πρὸς τὸ γενέσθαι ὡς τὰ παιδία τοῦτον ἀμήχανον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.> πολλοὶ οὖν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ στραφέντες πρὸς τὸ γενέσθαι ὡς τὰ παιδία, ἐφθάκασι ὡς ἐπὶ τὸ ἐξομοιωθῆναι τοῖς παιδίοις· ἀλλ' ἕκαστος τοσοῦτον ἀπολείπεται τῆς πρὸς τὰ παιδία

ὁμοιώσεως, ὅσον ἀπολείπεται τῆς ἀποδοδομένης τῶν παιδίων πρὸς τὰ πάθη ἕξεως. ἐν παντὶ οὖν τῷ πλήθει τῶν πιστευόντων εἰσὶ καὶ οἱ ὡσπερ εἶ ἄρτι στραφέντες περὶ τὸ γενέσθαι ὡς τὰ παιδιά, οἵτινες κατ' αὐτὸ τὸ ἐστράφθαι ἵνα γένωνται ὡς τὰ παιδιά μικροὶ χρηματίζουσι, καὶ τούτων οἱ στραφέντες μὲν ἵνα γένωνται ὡς τὰ παιδιά, πολλοὶ δὲ ἀπολείπόμενοι τοῦ γενέσθαι ἀκριβῶς ὡς τὰ παιδιά, <μικροὶ εἰσι καὶ> ἐπιδέχονται τὸ σκανδαλισθῆναι· ὧν ἕκαστος τοσοῦτον ἀπολείπεται τῆς πρὸς αὐτὰ ὁμοιότησεως, ὅσον ἀπολείπεται τῆς ἀποδοδομένης τῶν παιδίων πρὸς τὰ πάθη ἕξεως, οἷς οὐδέον ἀφορμὰς παρέχειν τοῦ σκανδαλισθῆναι· εἰ δὲ μή γε, ὁ σκανδαλίσας δεήσεται ὡς συμφέροντος αὐτῷ ἐπὶ θεραπείᾳ <ἀμαρτίας> τοῦ κρεμασθῆναι μύλον ὄνικόν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆναι ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. οὕτω γὰρ τίσας τὴν αὐτάρκη δίκην ἐν τῇ θαλάσῃ (ὅπου ὁ «δράκων» ὃν «ἔπλασεν ὁ θεὸς ἐμπαίζειν αὐτῷ») καὶ οὕτω τὸ συμφέρον πρὸς τὸ τέλος ὁ κολασθεὶς παθὼν, ἐν τοῖς ἕξῃς <ἕξω> ἔσται τῶν κατὰ τὸ πέλαγος τῆς θαλάσσης πόνων, οὓς ὑπέμεινε καθελκόμενος ὑπὸ τοῦ ὄνικοῦ μύλου. εἰσὶ γὰρ καὶ μύλων διαφοραὶ ὡς εἶναι τὸν μὲν τινα αὐτῶν (ἴν' οὐ τὼς ὀνομάσω) ἀνθρωπικόν, ἄλλον δὲ ὄνικόν· καὶ ἀνθρωπικὸς μὲν ἐστὶν ἐκεῖνος, περὶ οὗ γέγραπται· «δύο» ἔσονται «ἀλήθουςαι ἐν» ἐνὶ «μύλῳ, μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται», ὄνικος δὲ ὁ περιτεθησόμενος τῷ σκανδαλίσαντι. εἴποι δ' ἄν τις, οὐκ οἶδα πότερον ὑγιῶς ἢ ἐσφαλμένως λέγων, ὄνικόν εἶναι τὸ βαρὺ τοῦ φαύλου σῶμα καὶ κατωφερέ, ὅπερ ἀναλήψεται ἐν τῇ ἀναστάσει <πᾶς ἀμαρτωλός>, ἵνα καταποντισθῇ ἐν τῇ ἀβύσσῳ λεγομένη πελάγει θαλασσίῳ, ὅπου ὁ «δράκων» ὃν «ἔπλασεν ὁ θεὸς ἐμπαίζειν αὐτῷ». ἄλλος δὲ τὸ σκανδαλίζειν ἕνα τῶν μικρῶν ἀνοίσει ἐπὶ τὰς ἀοράτους ἀνθρώποις δυνάμεις· πολλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ τούτων σκάνδαλα εἰς τοὺς δεικνυμένους ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μικροὺς γίνεται. ἐπὶ δὲ σκανδαλίσει τῶν δεικνυμένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μικρῶν ἕνα πιστευόντων εἰς αὐτόν, ὄνικόν μύλον τὸ φθαρτὸν σῶμα τὸ βαρῦνον ψυχὴν ἀναλήψεται, κρεμάμενον ἐκ τοῦ καθελκόμενου αὐτόν ἐπὶ τὰ τῆδε πράγματα τραχήλου, ἵνα διὰ τούτων καθαιρεθῇ αὐτῶν τὸ οἴημα καὶ τίσαντες δίκην ἐν τῷ συμφέροντι αὐτοῖς διὰ τοῦ ὄνικοῦ μύλου γένωνται. 13.18 Καὶ ἄλλη δὲ διήγησις παρὰ τὴν ἀπλούστερον λεγομένην λελέχθω, εἴτε ὡς δόγμα<τος> εἴτε ὡς γυμνασίῳ ἕνεκεν. καὶ ζητήσωμεν ποῖον προσκαλεσάμενος παιδίον ὁ Ἰησοῦς ἔστησεν ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν. ὅρα δὲ εἰ δύνασαι τὸ ταπεινῶσαι ἑαυτὸ πνεῦμα ἅγιον, ὑπὸ τοῦ σωτήρος προσκληθὲν καὶ σταθῆναι ἐν μέσῳ τῶν ἡγεμονικῶν τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, εἰπεῖν εἶναι ὃ προσκαλέσατο ὁ Ἰησοῦς παιδίον, εἴτε βούλεται ἡμᾶς πάντα τὰ ἄλλα ἀποστραφέντας στραφῆναι πρὸς τὰ παραδείγματα ὑπὸ τοῦ ἀγίου ὑποβαλλόμενα πνεύματος, ὥστε ἡμᾶς οὕτω γενέσθαι ὡς τὰ παιδιά <τουτέστι τοὺς ἀποστόλους>, τὰ καὶ αὐτὰ στραφέντα καὶ ὁμοιωθέντα τῷ ἀγίῳ πνεύματι· ἅτινα παιδιά ἔδωκεν ὁ θεὸς τῷ σωτήρι κατὰ τὸ ἐν Ἡσαΐα λελεγμένον· «ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός». καὶ οὐκ ἔστι γε εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν μὴ στραφέντα ἀπὸ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ ἕξομιωθέντα τοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πεφορηκόσι παιδίοις· ὅπερ πνεῦμα ἅγιον προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τῆς ἰδίας τελειότητος καταβεβηκὸς πρὸς ἀνθρώπους, ὡς παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν. δεῖ οὖν στραφέντα ἀπὸ τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν ταπεινῶσαι ἑαυτόν, οὐχ ἀπλῶς ὡς τὸ παιδίον, ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον ὡς τὸ παιδίον τοῦτο. ἔστι δὲ τὸ ταπεινῶσαι ἑαυτόν ὡς τὸ παιδίον ἐκεῖνο <τὸ ταπεινῶσαι ἑαυτόν ὑπὲρ θεοῦ καὶ> τὸ μιμησασθαι τὸ ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων ταπεινῶσαι ἑαυτὸ πνεῦμα ἅγιον. ὅτι δὲ ὁ σωτὴρ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἔξαπε στάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων, δεδήλωται ἐν τῷ Ἡσαΐα ἐκ προσώπου τοῦ σωτήρος λέγοντι· «καὶ νῦν κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ». ἰστέον μέντοι ὅτι ἀμφίβολός ἐστιν ἡ λέξις· ἢ γὰρ ὁ θεὸς ἀπέστειλεν, ἀπέστειλε δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν σωτήρα, ἢ (ὡς ἐξειλήφαμεν) ἀμφοτέρω

ἀπέστειλεν ὁ πατήρ, τὸν σω τῆρα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. μείζων οὖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὁ ταπεινῶσας ἕαυ τὸν παρὰ πάντας τοὺς ταπεινοῦντας ἑαυτοὺς μιμητικῶς ἐκείνου τοῦ παιδίου. πολλοὶ μὲν γὰρ οἱ θέλοντες ἑαυτοὺς ταπεινῶσαι ὡς τὸ παιδίον ἐκείνο, ὁ δὲ πάντη παραπλήσιος γενόμενος τῷ ταπεινῶσαντι ἑαυτὸν παιδίῳ, ἐκείνος ἂν εὐρεθῆι ὁ χρηματίσων πάντων μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. <δεῖ οὖν δέχεσθαι ἐν παιδίῳ τοιοῦτο> ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, μάλιστα ἐν αὐτῷ ὄντος τοῦ Ἰησοῦ. ὡσπερ δὲ τὸν Ἰησοῦν δέχεται, ὅς ἐάν δέξηται ἐν παιδίῳ τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, οὕτως τὸν Ἰησοῦν ἀποδοκιμάζει καὶ ἐκβάλλει ὁ μὴ βουλόμενος δέξασθαι ἐν παιδίῳ τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. εἰ δὲ καὶ τῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀξιουμένων ἐστὶ διαφορὰ, πλεῖον ἢ ἕλαττον λαμβανόντων τοῦ ἁγίου πνεύματος τῶν πιστευόντων, εἶεν ἂν τινες οἱ μικροὶ τῶν εἰς θεὸν πιστευόντων σκανδαλίζεσθαι δυνάμενοι, οὐς ἐκδικῶν σκανδαλισθέντας ὁ λόγος φησὶ περὶ τῶν σκανδαλισάντων αὐτοὺς τὸ συμφέρι αὐτῷ ἵνα κρεμασθῆι μύλος ὄνι κὸς εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆι ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. ταῦτα λελέχθη κατὰ τὰ ἐκκείμενα τοῦ Ματθαίου ῥητά. 13.19 ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ παραπλήσια ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Μάρκος τοίνυν φησὶν ὅτι «διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ» οἱ δὲ δεκά, «τίς» αὐτῶν «μείζων» ἐστὶ· διὸ καὶ «καθίσας ἐφώνησεν» αὐτοὺς καὶ διδάσκει τίς ὁ μείζων, λέγων πρῶτον ὡς μείζονα τεύξεσθαι τὸν γε νόμον «πάντων» διὰ τῆς μετριότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας ἔσχατον, ὥστε τὸν μὲν τοῦ διακονομένου μὴ ἀναδέξασθαι τὸν δὲ τοῦ διακονοῦντος, καὶ τοῦτον οὐ πρὸς τινὰς μὲν τινὰς δ' οὐ, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀπαξαπλῶς. πρόσχες γὰρ τῷ «εἴ τις θέλει πρῶτος γενέσθαι, ἔσται πᾶντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος». καὶ ἐξῆς τούτοις φησὶν ὅτι «λαβὼν παιδίον (δηλονότι ὁ Ἰησοῦς) ἔστησεν ἐν μέσῳ» τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, «καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς· ὅς ἐάν ἐν τῶν παιδίων τοιοῦτων δέξηται ἐπὶ τῷ ἑμῷ ὀνόματι, ἐμὲ δέχεται». ποῖον δὲ ἔλαβε παιδίον καὶ ἐνηγκαλίσαστο ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν βαθύτερον ἐν τοῖς τόποις λόγον ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα; καὶ τούτῳ γε τῷ παιδίῳ ἐξωμοιώθησαν τινες, περὶ ὧν εἶπε τὸ «ὅς ἐάν ἐν τῶν τοιοῦτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται». κατὰ μέντοι τὸν Λουκᾶν «διαλογισμὸς» εἰς τοὺς μαθητὰς οὐκ ἀναβέβηκεν ἀλλ' «εἰσῆλθε» περὶ τοῦ «τίς αὐτῶν εἶη μείζων». καὶ «ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν» (ἄτε ἔχων ὀφθαλμοὺς διαλογισμοῦ καρδιῶν βλέποντας «ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν» οὐδὲ ἐρωτηθεῖς) κατὰ τὸν Λουκᾶν ἔλαβεν παιδίον καὶ «ἔστησεν», οὐ μόνον ἐν μέσῳ αὐτῶν, ὡς ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος εἰρήκασιν, ἀλλ' ἤδη καὶ «παρ' ἑαυτῷ καὶ εἶπε» τοῖς μαθηταῖς οὐ μόνον τὸ ὅς ἐάν δέξηται ἐν παιδίῳ τοιοῦτο ἢ «ὅς ἐάν ἐν τῶν τοιοῦτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται», ἀλλ' ἤδη καὶ ἔπανα βεβηκότως τὸ «ὅς ἐάν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται». χρὴ οὖν κατὰ τὸν Λουκᾶν ἐκείνο τὸ παιδίον, οὐ λαβόμενος ὁ Ἰησοῦς «ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ», δέξασθαι «ἐπὶ τῷ ὀνόματι» τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ οὐκ οἶδα εἰ δύναται τις μὴ τροπολογῆσαι τὸ «ὅς ἐάν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου». χρὴ γὰρ ἐκείνο τὸ παιδίον, ὃ τότε «ἔστησεν» ὁ Ἰησοῦς «παρ' ἑαυτῷ λαβόμενος» αὐτοῦ, δέξασθαι ἕκα στον ἡμῶν «ἐπὶ τῷ ὀνόματι» τοῦ Ἰησοῦ. ζῆ γὰρ ὡς ἀθάνατον, καὶ χρὴ αὐτὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ <κατασταθὲν παρὰ τῷ Ἰησοῦ> δέξασθαι «ἐπὶ τῷ ὀνόματι» τοῦ Ἰησοῦ, οὐ μὴ χωριζόμενος ὁ Ἰησοῦς γίνεται παρὰ τῷ δεχομένῳ τὸ παιδίον, ὡς κατὰ τοῦτο λελέχθη τὸ «ὅς ἐάν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται». εἴτ' ἐπεὶ ἀχώριστός ἐστι τοῦ υἱοῦ ὁ πατήρ, <ὁμοῦ καὶ ὁ πατήρ> γίνεται παρὰ τῷ δεξαμένῳ τὸν υἱόν· διὸ λέλεκται· «καὶ ὅς ἐάν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με». ὁ δὲ δεξάμενος τὸ παιδίον καὶ τὸν σωτῆρα καὶ τὸν ἀποστείλαντα αὐτόν, «μικρότερός» ἐστὶν «ἐν πᾶσι» τοῖς Ἰησοῦ μαθηταῖς ἑαυτὸν σμικρύνων· ὅσον δὲ ἑαυτὸν σμικρύνει, τοσοῦτον γίνεται «μέγας» <ὑπ'> αὐτοῦ τοῦ

ἐπιτέλλοντος σμικρύνειν αὐτὸν καὶ ποιοῦντος ἐπιδιδόναι εἰς μέγεθος· πρόσχες γὰρ τῷ «ὁ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτός ἐστι μέγας». ἀνέγνωμεν δὲ καὶ ἐν ἄλλοις «καὶ ἔσται μέγας». κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν ἐὰν μή τις «δέξῃται τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν»· καὶ ἔστιν ἀμφίβολος ἡ λέξις, ἢ γὰρ ἵνα ὁ δεχόμενος τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν γένηται ὡς παιδίον, ἢ ἵνα τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν παραδέξῃται γενομένην αὐτῷ ὡς παιδίον. καὶ τάχα ἐνταῦθα μὲν οἱ δεχόμενοι τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν δέχονται αὐτὴν οὔσαν ὡς παιδίον, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐκέτι ὡς παιδίον κατὰ τὸ μέγεθος τῆς τελειότητος ἐν τῇ (ἴν' οὐ τως ὀνομάσω) πνευματικῇ ἡλικίᾳ ἐπιδεικνυμένης πᾶσι τοῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος παραδεξαμένοις αὐτὴν οὔσαν ἐνταῦθα ὡς παιδίον. 13.20 Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων (18, 7[-14]). Καθ' αὐτὴν μὲν καὶ ἀπολελυμένως εἴρηται ἡ τοῦ κόσμου φωνὴ «ἐν τῷ» «ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω». κατὰ δὲ τὴν πρὸς τι σχέσιν, μετὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνο ἐπιπλοκῆς οὗ κόσμος ἐστίν, ὡνόμασται ἐν τῷ «μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ πλανηθεὶς προσκυνήσῃς αὐτοῖς καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς». τὸ δ' ὅμοιον φήσεις ἐν τῇ Ἑσθήρ λελέχθαι περὶ αὐτῆς, ὅτε γέγραπται περιελομένη «πάντα τὸν κόσμον αὐτῆς». οὐ γὰρ ταῦτόν ἐστιν ἀπλῶς ὁ κόσμος καὶ ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ ἢ ὁ κόσμος τῆς Ἑσθήρ. τὸ δὲ νῦν ἡμῖν ζητούμενον ἄλλο. νομίζω οὖν ὅτι οὐ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς σύστημά ἐστι κατὰ τὰ θεῖα γράμματα ὁ κόσμος, ἀλλ' ὁ περιγίγιος μόνος τόπος, καὶ οὗτος οὐ καθ' ὅλην νοούμενος τὴν γῆν, ἀλλ' ὁ κατὰ τὴν ἡμετέραν οἰκουμένην· «ἐν τῷ κόσμῳ» γὰρ «ἦν τὸ ἀληθινὸν φῶς», τῷ περιγίγιω τόπῳ τῷ κατὰ τὴν ἡμετέραν <οἰκουμένην> νοουμένῳ, «καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω», οἱ ἐν τῷ περιγίγιω τόπῳ ἄνθρωποι, τάχα δὲ καὶ αἱ οἰκεῖαι τῷ χωρίῳ τούτῳ δυνάμεις. ἄτοπον γὰρ λέγειν τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σύστημα, ὥστ' εἰπεῖν ἂν ὅτι ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀστέρων καὶ οἱ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄγγελοι οὐκ ἔγνωσαν «τὸ ἀληθινὸν φῶς» καὶ ἀγνοοῦντες αὐτὸ ἐτήρησαν τὴν ἐπιτεταγμένην αὐτοῖς ἀπὸ θεοῦ τάξιν. ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγῃται ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἐν τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ· «καὶ νῦν δόξασόν με, πάτερ, παρὰ σεαυτῶ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί», χρὴ ἀκούειν κόσμον λέγεσθαι τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπὶ γῆς οἰκουμένην· ἀλλὰ καὶ ὁ σωτὴρ λέγων· «κἀγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ», τὸν ἐπίγειον λέγει κόσμον· οὐ γὰρ νομιστέον τὰ ἀντικείμενα αὐτὸν λέγειν φάσκοντα· «κἀγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ εἰμὶ». ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ «καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ» τὸν περιγίγιον τόπον τοῦτον νομιστέον. ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ κόσμου ἔδωκε τῷ υἱῷ ὁ πατὴρ ἀνθρώπους, περὶ ὧν ὁ σωτὴρ ἐρωτᾷ τὸν πατέρα μόνων, καὶ «οὐ περὶ τοῦ κόσμου» ὅλου τῶν ἀνθρώπων. σαφῶς δὲ οὗτος σημαίνεται καὶ ἐκ τοῦ «καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου»· ἐμίσησε γὰρ ἡμᾶς (ἐξ οὗ μὴκέτι σκοποῦμεν «τὰ βλεπόμενα ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα») διὰ τὴν Ἰησοῦ διδασκαλίαν οὐ κόσμος ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς συνεστηκῶς πᾶς, ἀλλ' οἱ ἐπὶ γῆς μεθ' ἡμῶν ἄνθρωποι. τὸ «οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου» ἴσον ἐστὶ τῷ οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ περιγίγιου τόπου· οὕτω δὲ καὶ οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ «ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶν» ὡς οὐδ' αὐτὸς «ἐκ τοῦ κόσμου» ἦν. ἔτι δὲ καὶ τὸ «ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας» (δις εἰρημένον ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην) οὐκ ἀναφέρεται ἐπὶ τὰ κρείττονα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς χρίζοντας πιστεύειν ἀνθρώπους ὅτι ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν εἰς τὸν τῆδε κόσμον ἀπέστειλε. καὶ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ δὲ «ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ». 13.21 Εἰ δὲ οὐαὶ τοῖς πανταχοῦ τῆς γῆς ἀνθρώποις ἀπὸ τῶν σκανδάλων, ὧν καὶ τὰ σκάνδαλα ἄπτεται, οὐκ εἰσὶ δὲ οἱ μαθηταὶ «ἐκ τοῦ κόσμου» μὴ σκοποῦντες «τὰ βλεπόμενα» καθὼς οὐδὲ ὁ διδάσκαλος «ἐκ τοῦ κόσμου» ἐστίν, οὐδενὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶν ἀπὸ τῶν σκανδάλων οὐαὶ, ἐπεὶπερ «ἐστὶν εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν

νόμον τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδα λον». εἰ δέ τις δοκεῖ μὲν χρηματίζειν μαθητῆς, ἔτι δέ ἐστιν «ἐκ τοῦ κό σμου» διὰ τὸ ἀγαπᾶν «τὸν κόσμον» καὶ «τὰ ἐν αὐτῷ» (λέγω δὲ τὴν ἐν τῷ περιγεῖω τόπω ζωὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ χρήματα ἢ κτήματα ἢ ὅποιανποτοῦν περιουσίαν), ὡς μὴ ἀρμόζειν αὐτῷ τὸ «ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσίν», ἀλλὰ ὡς «ἐκ τοῦ κόσμου» ὄντι τούτῳ τὸ τῷ κόσμῳ συμβαῖνον οὐαὶ ἀπὸ τῶν σκανδάλων συμβήσεται αὐτῷ. ὁ δὲ θέλων ἐκκλίνει τὸ οὐαὶ τοῦτο μὴ ἔστω φιλόζωος, ἀλλὰ λεγέτω κατὰ Παῦλον· «ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται κἀγὼ τῷ κόσμῳ»· οἱ γὰρ «ὄντες ἐν τῷ σκήνει» ἅγιοι στενάζουσι «βαρούμενοι» ἀπὸ τοῦ τῆς ταπεινώσεως σώματος καὶ πάντα πράττουσιν, ἵνα ἄξιοι γένωνται εὐ ρεθῆναι ἐν τῷ τῆς ἀναστάσεως μυ στηρίῳ, ὅτε «μετασχηματίσει» ὁ θεὸς οὐ πάντων «τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως», ἀλλὰ τῶν Χριστῷ γνη σίως μαθητευομένων, εἰς τὸ γενέ σθαι αὐτὸ «σύμμορφον <τῷ σώματι> τῆς δόξης» τοῦ Χριστοῦ. ὡσπερ γὰρ οὐδὲν τῶν οὐαὶ συμβαίνει τινὶ τῶν Χριστοῦ μαθη τῶν, οὕτως οὐδὲ τὸ οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. ἐὰν γὰρ καὶ μυρία σκάνδαλα γίνη ται, ἀλλ' οὐχ ἄψεται τῶν οὐκέτι «ἐκ τοῦ κόσμου». εἰ δὲ ἐπιδέχεται τις τὸ σκανδαλίζεσθαι παρὰ τὸ ἀνερμά τιστον τῆς πίστεως καὶ ἀβέβαιον τῆς πρὸς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ συγκατα βάσεως, ἴστω μηδέπω χρηματίζων παρὰ τῷ Ἰησοῦ μαθητῆς αὐτοῦ. τοσαῦτα δὲ ἔρχεσθαι νομιστέον σκάνδαλα, ὥστε τὸ οὐαὶ μὴ ἐπὶ τινα μόρια τῆς γῆς φθάνειν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ὅλον ἐν αὐτῇ κόσμον. 13.22 Καὶ ἀνάγκη ἐστὶν ἐλ θεῖν τὰ σκάνδαλα, ἅπερ ἄλλα νομίζω εἶναι τῶν ἀνθρώπων δι' ὧν ἔρχεται. τὰ οὖν ἐρχόμενα σκάν δαλα στρατιά τις ἐστὶ τοῦ διαβόλου, ἄγγελοι αὐτοῦ καὶ μοχθηρὸς χορὸς πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἅπερ ζη τοῦντα ὄργανα δι' ὧν ἐνεργήσει εὐ ρίσκει πολλακίς μὲν τοὺς πάντη ξέ νους τῆς εὐσεβείας, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τῶν νομιζομένων τινὰς πιστεύειν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, οἷς χειρόν ἐστὶ τὸ οὐαὶ παρὰ τὸ οὐαὶ τῷ σκανδαλιζομένῳ, ὡσπερ καὶ «Τύρω καὶ Σιδῶνι ἀνε κτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως» ἤπερ τοῖς τόποις ἔνθα ἐποίησε μὲν σημεῖα ὁ Ἰησοῦς καὶ τέρατα, οὐκ ἐπιστεύθη δέ. δυνηθεῖ δ' ἂν τις ὡσπερ πραγμα τεῖαν ποιῆσαι ἀπὸ τῶν γραφῶν ἐκ τῆς τῶν μακαριζομένων καὶ ἐφ' οἷς μακαρίζονται συναγωγῆς, οὕτω καὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων οὐαὶ καὶ τῶν ἐφ' οἷς λέλεκται τὸ οὐαὶ. ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸ χειρόν εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦ σκανδαλίζοντος οὐαὶ παρὰ τὸ τοῦ σκανδαλιζομένου παραστήσεις τὸ «ὄς δ' ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ» καὶ τὰ ἐξῆς· ἐκδικουμένου γὰρ τοῦ σκανδαλι σθέντος μικροῦ ἀπὸ τοῦ σκανδαλί σαντος αὐτὸν τοιοῦτον συμφέρει βαρὺ καὶ δυσυπομόνητον ὃ ἀναγέ γραπται εἶναι περὶ τοῦ σκανδαλί ζοντος. ταῦτα δὲ εἰ ἐπιμελέστερον ἐν<ε>νοοῦ μεν, ἐφυλαξάμεθα ἂν ἀμαρτάνειν «εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ» τύπτειν «αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν», ἵνα μὴ «εἰς Χριστὸν» ἀμαρτάνωμεν, πολλακίς ἀπολλυμένων οὐ μόνον τῇ ἡμετέρᾳ «γνώσει» ἀλλὰ καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἀδελφῶν, δι' οὓς «Χριστὸς ἀπέθανεν» ἐφ' οἷς «εἰς Χριστὸν» ἀμαρτάνοντες τίσομεν δίκας ἐκδικουμένης τῆς τῶν δι' ἡμᾶς ἀπολλυμένων ψυχῆς ἐξ ἡμῶν. 13.23 Μετὰ ταῦτα βασανιστέον τὸ τῆς ἀνάγκης ὄνομα ἐν τῷ ἀνά γκη γάρ ἐστὶν ἐλθεῖν τὰ σκάν δαλα καὶ τὸ ἰσοδυναμοῦν αὐτῷ παρὰ τῷ Λουκᾶ· «ἀνένδεκτόν ἐστὶ τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα» (ἀντὶ τοῦ ἀδύ νατον). καὶ ὡσπερ ἀνάγκη τὸ θνη τὸν ἀποθνήσκειν καὶ ἀνένδεκτον αὐ τὸ μὴ ἀποθανεῖν, καὶ ἀνάγκη τρέ φεσθαι τὸν ἐν σώματι-ἀνένδεκτον γὰρ τὸν μὴ τρεφόμενον ζῆν-, οὕτως ἀνάγκη <ἐλθεῖν τὰ σκάν δαλα> καὶ «ἀνένδεκτον μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα», ἐπεὶ ἀνάγκη καὶ προῦφεστάναι τὴν κακίαν τῆς ἀρετῆς ἐν οὐρανίοις, ἀφ' ἧς κακίας τὰ σκάνδαλα. ἀνένδεκτον γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπον εὐ ρεθῆναι πάντη ἀναμάρτητον καὶ χω ρίς ἀμαρτίας ἀνειληφότα τὴν ἀρε τὴν. ἢ γὰρ ἐν ταῖς πονηραῖς δυνάμεσι κα κία, ἀρχηγικὴ τυγχάνουσα τῆς ἐν ἀνθρώποις κακίας, πάντως ὀρμᾷ ἐπὶ τὸ διὰ τινων ὀργάνων ἐνεργῆσαι κατὰ τῶν τοῦ κόσμου ἀνθρώπων. τάχα δὲ καὶ πλεῖον αἰ πονηραὶ δυνά μεις ἐξαγριοῦνται ἐκβαλλόμενα τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ καὶ

<οί δαίμονες τρεφθέντες τῷ αἵματι τῶν θυσιῶν ἐξοργίζονται> μειουμένης τῆς λατρείας αὐτῶν τῶν ἐθίμων θυσιῶν αὐτοῖς οὐ προ σφερομένων, καὶ ἀνάγκη ἐστὶ ταῦτα ἐλθεῖν, οὐκ ἀνάγκη δὲ διὰ τοῦδέ τινος. διό περ ὡς τόπον δεδωκότι τῇ πονηρᾷ ἐνεργείᾳ σκανδαλίζειν προαιρουμένη τῷ ἀνθρώπῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται, γίνεται τὸ οὐαί. μὴ νομίσης δὲ φύσει τινὰ καὶ ἐκ κατασκευῆς τὰ σκάνδαλα εἶναι ἀνθρώπους ζητοῦντα δι' ὧν ἔλθῃ· ὡς γὰρ «ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν», οὐ τως οὐδὲ σκάνδαλα ἔκτισεν, ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιον ἐγέννησεν ἐν τισὶ τὸ σκάνδαλον, μὴ βουληθεῖσιν ἀνα τλῆναι τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους. 13.24 Καὶ καλὸν μὲν οὖν εἰ ἐπαίνετος εἶη ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ χεὶρ, ἵνα μὴ δύνηται εὐλόγως «εἰπεῖν ὁ ὀφθαλμὸς τῇ χειρὶ· χρεῖαν σου οὐκ ἔχω». εἰ δὲ τις ἐν τῷ ὅλῳ σώματι τῶν συναγωγῶν τῆς ἐκκλησίας χεὶρ χρηματίσας διὰ τι πρακτικόν, με ταβαλὼν γένοιτο σκανδαλίζουσα χεὶρ, λεγέτω τῇ τοιαύτῃ χειρὶ ὁ ὀφθαλμὸς· «χρεῖαν σου οὐκ ἔχω», καὶ εἰπὼν ἐκκοψάτω αὐτὴν καὶ βαλέτω ἀφ' ἑαυτοῦ. οὕτω δὲ καλὸν μὲν, εἰ καὶ κεφαλὴ τις εἶη μακαρία καὶ πόδες ἄξιοι τῆς μακαρίας κεφαλῆς, ἵνα μὴ δύνηται τὰ πρέποντα ἑαυτῇ τη ροῦσα «ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσίν» εἰπεῖν· «χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω». εἰ μέντοι τις εὐρεθείη πὸς σκάνδαλον τοῦ ὅλου γινόμενος σώματος, λεγέτω ἡ κεφαλὴ τῷ τοιούτῳ ποδί· «χρεῖαν σου οὐκ ἔχω», καὶ ἐκκόψας αὐτὸν βαλέτω ἀπ' αὐτοῦ. καὶ γὰρ πολλῶ βέλτιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν τὸ λοιπὸν σῶμα (λεῖπον τῷ σκανδαλίσαντι ποδὶ ἢ τῇ σκανδαλισίᾳ χειρὶ), ἢ περ διαδοθέντος τοῦ σκανδαλοῦ ἐπὶ <ὄλον τὸ σῶμα> ὄλον τὸ σῶμα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς μετὰ τῶν δύο ποδῶν ἢ τῶν δύο χειρῶν. οὕτω δὲ καλὸν μὲν τὸν δυνηθέντα γε νέσθαι ὀφθαλμὸν τοῦ ὅλου σώματος ἄξιον εἶναι <τῆς κεφαλῆς> Χριστοῦ καὶ τοῦ ὅλου σώματος. εἰ μέντοι μεταβάλοι ποτὲ ὁ τοιοῦτος ὀφθαλμὸς εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν σκάνδαλον τοῦ ὅλου σώματος, καλὸν αὐτὸν ἔξε λόντα ἔξω βαλεῖν τοῦ σώματος ὅλου καὶ χωρὶς ἐκείνου τοῦ ὀφθαλμοῦ σωθῆναι τὸ λοιπὸν σῶμα, ἢ (μετ' αὐτοῦ ὅλου βεβλαμμένου τοῦ σώματος) βληθῆναι ὄλον βεβλαμμένον τὸ σῶμα εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς. 13.25 Δυνατὸν δὲ τοῖς ῥητοῖς τοῖς χρήσασθαι καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειοτάτων καὶ ὡσπερὶ μελῶν ἡμῶν, διὰ τὴν πολλὴν οἰκειότητα εἴτε συγγενικὴν εἴτε ἔκ τινος συνηθείας (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) φιλικῆς μελῶν ἡμῶν νενομισμένων, ὧν οὐ χρὴ φείσασθαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν βλαπτόντων. ἐκκόψω μὲν γὰρ ἀφ' ἑαυτῶν, ὡς χεῖρα ἢ πόδα ἢ ὀφθαλμὸν, πατέρα ἢ μητέρα τὰ ἐναντία τῇ θεοσεβείᾳ ἡμᾶς πράττειν θέλοντας καὶ υἱὸν ἢ θυγατέρα (τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς) ἀφιστάντας ἡμᾶς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. ἀλλὰ κἂν «γυνὴ ἢ ἐν κόλπῳ ἢ φίλος ὁ ἴσος τῆς ψυχῆς» σκάνδαλα ἡμῶν γίνονται, μὴ φεισώμεθα, ἀλλὰ ἐκκόψαντες αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτῶν βάλωμεν ἔξω τῆς ψυχῆς ἡμῶν ὡς οὐκ οἰκείους, ἀλλὰ πολεμίους ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ. ὅστις γὰρ «οὐ μὴ σεῖ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα» καὶ τὰ ἐπιφερόμενα, ὅτε καιρὸς ἐστὶν αὐτὰ μισεῖν ὡς πολέμια καὶ ἐπὶ βουλα, ἵνα δυνηθῇ κερδῆσαι Χριστόν, οὗτος οὐκ ἔστιν ἄξιος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπὶ τούτων γε ἔστιν εἰπεῖν ὅτι ἐκ περιστάσεως οἶονεὶ χωλὸς τις σώζεται ἀπολέσας πόδα (φέρει εἰπεῖν τὸν ἀδελφόν) καὶ μόνος κληρονομῶν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ κυλλὸς <τις> σώζεται (μὴ σωζομένου αὐτῷ τοῦ πατρὸς <ἢ τῆς μητρός>, ἀλλ' ἐκείνων μὲν ἀπολλυμένων αὐτοῦ δὲ χωριζομένου ἐκείνων), ἵνα μόνος τύχη τῶν μακαρισμῶν. οὕτω δὲ καὶ μονόμματός τις σώζεται (τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ἑαυτοῦ οἰκίας ἐκκόψας, τὴν γαμετὴν πορνεύσασαν), ἵνα μὴ <μετὰ τοιοῦτου ὀφθαλμοῦ> δύο ὀφθαλμοὺς ἔχων ἀπέλθῃ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς. δύναται γὰρ καὶ τὸ ἀμαρτητικῶς μὲν (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) <πρακτικὸν καὶ> πορευτικὸν τῆς ψυχῆς, ἀμαρτητικῶς δὲ διορατικὸν ἢ σκανδαλίζουσα εἶναι χεὶρ καὶ ὁ σκανδαλίζων πὸς καὶ ὁ σκανδαλίζων ὀφθαλμὸς· ἅτινα κρεῖττον ἀποβαλεῖν <κακὰ ὄντα> καὶ ἀποθέμενον αὐτὰ χωρὶς αὐτῶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν *** οἶονεὶ χωλὸν ἢ κυλλὸν ἢ μονόματον, ἢ μετ' ἐκείνων τὴν ὅλην ἀπολέσαι ψυχὴν. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς

ψυχῆς καλὸν καὶ μακάριον ἐπὶ τοῖς βελτίστοις χρῆσθαι τῇ δυνάμει αὐτῆς· εἰ δὲ μέλλομεν διὰ τινὰ μίαν *** ἀπολέσθαι, αἰρετώτερον ἀποβαλεῖν τὴν χρῆσιν αὐτῆς <σκανδαλιζούσης>, ἵνα μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων σωθῶμεν. 13.26 Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. δοκεῖ μοι ὅτι ὡσπερ ἑν τοῖς ἀνθρώποις σώμασιν ἔστι μεγέθη διάφορα, ὡς τινὰς μὲν αὐτῶν εἶναι μικροὺς ἑτέρους δὲ μεγάλους καὶ ἄλλους <τούς> μεταξύ, καὶ πάλιν εἶναι μικρῶν διαφορὰς ἐπὶ πλεῖον ἢ ἔλαττον ὄντων μικρῶν, ὁμοίως καὶ μεγάλων, καὶ τῶν μεταξὺ, οὕτως καὶ ἑν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἔστι τινὰ χαρακτηρισίζοντα τὴν μικρότητα αὐτῶν καὶ ἄλλα τὴν (ἴν' οὕτως εἶπω) μεγαλότητα καὶ ἀπαξιαπλῶς <ἄλλα> ἀνάλογον τοῖς σωματικοῖς τὴν μεταξύτητα. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν σωμάτων οὐ παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρὰ τοὺς σπερματικούς λόγους ὁ μὲν τίς ἔστι βραχύς καὶ μικρός, ὁ δὲ μέγας, ὁ δὲ μεταξύ. ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ αἰ τοιαῖδε πράξεις καὶ τὸ τοιοῦτον ἦθος τὴν αἰτίαν ἔχει τοῦ μέγαν τινὰ εἶναι ἢ μικρὸν ἢ ἑν τοῖς μεταξύ τυγχάνειν· καὶ ἔστιν ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἢ τοι προκόπτειν τῇ ἡλικίᾳ ἐπιδιδόντα εἰς μέγεθος ἢ μὴ προκόπτοντα εἶναι βραχύν. καὶ οὕτω γε ἀκούω περὶ τοῦ σωτῆρος ἀναλαβόντος καὶ ἀνθρωπίνην ψυχὴν τὸ «ὁ Ἰησοῦς προέκοπτεν». ὡς γὰρ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἦν ἡ «ἐν σοφίᾳ» προκοπή «καὶ χάριτι», οὕτως καὶ ἑν «ἡλικίᾳ» καὶ ὁ ἀπόστολος· «μέχρι καταντήσωμεν πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ». καταντᾶν γὰρ εἰς ἄνδρα καὶ τοῦτο[ν] τέλειον, «κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον» νομιστέον, τὸν διαβάλλοντα τὰ τοῦ νηπίου καὶ φθάσαντα ἐπὶ τὸν ἄνδρα καὶ καταργήσαντα «τὰ τοῦ νηπίου» καὶ ἀπαξιαπλῶς τελειώσαντα τὰ τοῦ ἀνδρός. οὕτω δ' ὑποληπτέον εἶναί τι καὶ μέτρον πνευματικῆς ἡλικίας, ἐφ' ὃ ἡ τελειοτάτη δύναται φθάσαι ψυχὴ ἐκ τοῦ μεγαλύνειν τὸν κύριον καὶ μεγάλη γίνεσθαι. οὕτως οὖν καὶ μεγάλοι μὲν περὶ ὧν τοῦτ' ἀναγέγραπται γεγόνασιν, Ἰσαὰκ καὶ Μωσῆς καὶ Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ἐπὶ πᾶσιν ὁ σωτῆρ· καὶ γὰρ περὶ αὐτοῦ ὁ Γαβριὴλ εἶπε τὸ «ἔσται μέγας». μικροὶ δὲ τὰ «ἄρτιγέννητα βρέφη» <ἐν Χριστῷ *** ὡς «ἄρτιγέννητα βρέφη»>, «λογικὸν ἄδολον γάλα» ἐπιποθοῦντα, οἵτινες καὶ τῶν παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ λεγομένων τιθηνῶν δέονται καὶ τροφῶν, λέγοντι περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κλήσεως· «καὶ ἄξουσι τοὺς υἱοὺς ἐν κόλπῳ, τὰς δὲ θυγατέρας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀροῦσι, καὶ ἔσονται βασιλεῖς τιθηνοὶ σου, αἱ δὲ ἄρχουσαι αὐτῶν τροφοὶ σου». ἐπιστήσεις οὖν διὰ ταῦτα καὶ τῷ μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν, μήποτε οἱ ἄγ γελοι αὐτῶν οἱ ἄγοντες αὐτοὺς εἰσὶν «ἐν κόλπῳ», ἐπὶ ὧσιν υἱοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν «ὤμων» αἴροντες τὰς λεγομένας «θυγατέρας», καὶ ἀπὸ τούτων εἰσὶ «τιθηνοὶ» μὲν οἱ λεγόμενοι «βασιλεῖς», «τροφοὶ» δὲ αἱ ὄνομαζόμεναι «ἄρχουσαι». καὶ ἐπεὶ οἱ δεικνύμενοι ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μικροὶ ὡς ὑπὸ τροφῶν καὶ τιθηνῶν οἰκονομοῦνται, διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ Μωσέα, πιστεύοντα ἐν τῇ τῶν μεγάλων ἤδη τετάχθαι χώρα, εἰρηκέναι πρὸς τὸ «ὁ ἄγγελός μου προπορεύσεται ὑμῶν» τὸ «εἰ μὴ αὐτὸς συμπορεύη μετ' ἐμοῦ, μὴ με ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν»· εἶπερ γὰρ ὁ μικρὸς μὲν καὶ «κληρονόμος»–ἢ «νήπιος» δὲ ὡς μηδὲν διαφέρων «δούλου» (ὅτε ἔστι νήπιος) καὶ ἢ μικρὸς ἔστι–τὸ τῆς «δουλείας εἰς φόβον» ἔχει πνεῦμα, ὁ δὲ μηδαμῶς ἔτι τοιοῦτος, οὐκέτι μὲν τὸ τῆς «δουλείας», ἤδη δὲ τὸ τῆς «υἰοθεσίας», ὅτε «ἡ τε λεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον», δῆλον ἔσται σοι, ὅτι κατὰ ταῦτα παρεμβάλλειν λέγεται ὁ «ἄγγελος κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτὸν» καὶ ῥύεσθαι «αὐτούς». ἐπιστήσεις δὲ κατὰ ταῦτα καὶ εἰ μικρῶν μὲν εἰσὶν ἄγγελοι <τῶν> πνεύματι «δουλείας [τῶν] εἰς φόβον» ἀγομένων (ἐπεὶ «παρὲμβάλλει ἄγγελος κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύεται αὐτούς»), μεγάλων δὲ ὁ τῶν ἀγγέλων μείζων κύριος (ὅστις λέγοι ἂν περὶ ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν τὸ «μετ' αὐτοῦ εἶμι ἐν θλίψει»). καὶ ὅσον μὲν ἔσμεν ἀτελεῖς καὶ δεόμενοι τοῦ βοηθοῦντος ἡμῖν πρὸς τὸ ῥυσθῆναι ἀπὸ κακῶν, ἀγγέλου δεόμεθα περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ Ἰακώβ τὸ «ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν»· τελειωθέντες δὲ καὶ

διελθόντες τὸ ὑπὸ «τιθηνοὺς» εἶναι καὶ «τροφοὺς» καὶ «οἰκονόμους» καὶ «ἐπιτρόπους», χωροῦμεν ἤδη ὑπ' αὐτῶ οἰκονομεῖσθαι τῷ κυρίῳ. 13.27 Εἶτα πάλιν ζητήσαι ἂν τις, πό τε τῶν δεικνυμένων ὑπὸ τοῦ σωτήρος μικρῶν οἱ λεγόμενοι αὐτῶν ἄγγελοι προΐστανται, πότερον ἀρξάμενοι τὴν οἰκονομίαν περὶ αὐτοὺς διοικεῖν, ἀφ' οὗ «διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας» (ὧ ἐγεννήθησαν) «ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον γάλα» ἐπιποθοῦσι, καὶ μηκέτι ὑποκείμενοι πονηρᾷ τινι δυνάμει· ἢ ἀπὸ γενέσεως κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόγνωσιν καὶ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ ἐπιταχθέντες τούτοις «οὓς καὶ προέγνω καὶ προῶρι σεν» ἔσομένους «συμμόρφους» «τῆς δόξης» τοῦ Χριστοῦ ὁ θεός. καὶ πρὸς μὲν τὸ ἀπὸ γενέσεως ἔχειν ἀγγέλους εἶποι <ἂν> τις ταῦτα, τὸ «<ὁ> ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου» καὶ τὸ «ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἶ σκεπαστής» καὶ «ἀντελάβου μου ἐκ κοιλίας μητρός μου» καὶ «ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας» καὶ ἐν τῇ Ἰουδα ἐπιστολῇ «τοῖς ἐν θεῷ πατρὶ ἡγαπημένοις καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τετηρημένοις κλητοῖς», πάντως ὑπὸ τῶν τηρούντων ἀγγέλων. 13.28 Πρὸς δὲ τὸ ὅτι «διὰ λουτροῦ» γεγόνα<σιν> «ἐν Χριστῷ» νήπιοι μὴ παρεῖναι ἄγιον ἄγγελον τοῖς ἔτι κακία *** <ἀλλὰ κατὰ μὲν> τὸν καιρὸν τῆς ἀπιστίας ὑπὸ τοῖς ἀγγέλοις εἶναι τοῦ σατανᾶ· μετὰ δὲ τὴν ἀναγέννησιν ὁ τοῦ ἰδίου αἵματος ἐξαγοράσας ἡμᾶς παραδίδωσιν ἀγίῳ ἀγγέλῳ καὶ διὰ τὴν καθαρότητα βλέποντι τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ. Καὶ τρίτος δ' ἂν τις τοιοῦτος εἴη κατὰ τὸν τόπον λόγος φάσκων ὅτι δυνατόν, ὡς περ μεταβαλεῖν ἂν θρωπὸν ἀπὸ ἀπιστίας εἰς πίστιν καὶ ἀπὸ ἀκολασίας εἰς σωφροσύνην καὶ ἀπαξιαπλῶς ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, οὕτω καὶ τὸν ἐγκεχειρισμένον ἅμα γενέσει ψυχὴν τινα κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς φαῦλον εἶναι δύνασθαι, ὕστερον δὲ ποτε ἀνάλογον τῷ πιστεύοντι πιστεύειν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτειν, ὡς γενέσθαι αὐτὸν ἄγγελον ἕνα τῶν διὰ παντὸς βλέπόντων τὸ πρόσωπον τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς. ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου τῷ προγνωσθέντι κατὰ τόνδε τὸν χρόνον πιστεύειν καὶ προορισθέντι συζεύγνυται, τῶν ἀρρήτων κριμάτων τοῦ θεοῦ καὶ ἀνεξερευνητῶν καὶ ἀβύσσοις εὐοκίτων εἰκότως πᾶσαν τὴν τοιαύτην ἀρμονίαν συναγαγόντων ἀγγέλων πρὸς ἀνθρώπους. δυνατόν δὲ καὶ ὡς περ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀμφοτέρων ἀπίστων, ὅτε μὲν ὁ ἀνὴρ πρότερον πιστεύσας τῷ χρόνῳ σώζει τὴν γυναῖκα, ὅτε δὲ ἡ γυνὴ ἀρξάμενη ὕστερόν ποτε πείθει τὸν ἄνδρα, οὕτω γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων. εἰ μὲν οὖν καὶ ἐπ' ἄλλων γίνεται ἀγγέλων τὸ τοιοῦτον ἢ μή, καὶ αὐτὸς ἐξετάσεις. μήποτε δὲ οὐχ ἀρμόζει περὶ τοῦ ἐκάστου ἀγγέλου τὸ τοιοῦτο λέγειν, τοσοῦτον τιμημένου κατὰ τὸν τοῦ σωτήρος ἡμῶν λόγον, ὡς περ διὰ παντὸς αὐτὸν βλέπειν λέγεσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐλέγομεν τῶν μὲν μικρῶν εἶναι τοὺς ἀγγέλους, διεληλυθέναι δὲ τὴν τοιαύτην τάξιν τοὺς μεγάλους, ἀντερεῖ τις ἡμῖν ἐκ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων, ἔνθα γέγραπται ὅτι Ῥόδη παιδίσκη τις τοῦ Πέτρου «κρούσαντος τὴν θύραν» προσῆλθεν ὑπακούσαι, «καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν τοῦ Πέτρου», εἰσδραμοῦσα «ἀπήγγειλεν ἔσταναι τὸν Πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος»· θαυμάσαντες δὲ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ συνηθροισμένοι καὶ ὡς περ εἰ ἀδύνατον εἶναι νομίσαντες τὸν Πέτρον ἀληθῶς ἔστηκέναι «ἔλεγον ὅτι ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστίν». φήσει γὰρ ὅτι ἅπαξ μαθόντες ἐκεῖνοι ἕκαστον τῶν πιστευόντων ἔχειν ἄγγελον τόνδε τινά, ἤδεισαν καὶ Πέτρου τινὰ εἶναι ἄγγελον. ὁ δὲ παριστάμενος οἷς προειρήκαμεν φήσει ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι δόγμα τὸν τῆς Ῥόδης λόγον, τάχα δὲ καὶ οὐκ ἠκριβωκότων πότε μὲν ὑπ' ἀγγέλων τῷ ὡς μικρὸς τις καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν οἰκονομεῖται, πότε δὲ ἤδη ὑπ' αὐτῷ τῷ κυρίῳ. μετὰ ταῦτα εἰς κατασκευὴν τοῦ ὡς ἐξειλήφαμεν νοεῖσθαι τὸν μικρὸν λεχθήσεται ὅτι οὐ δεόμεθα μὲν ἐντολῆς τῆς περὶ τοῦ μὴ καταφρονεῖν ἐπὶ τῶν μεγάλων ***, χρῆζομεν δὲ αὐτῆς ἐπὶ τῶν μικρῶν. διὸ οὐχ ἀπλῶς εἴρηται· μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τούτων, δεικνυμένων πάντων τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἐνὸς τούτων τῶν μικρῶν, <μικρῶν> δεικνυμένων ὑπὸ τοῦ βλέπον

τος μικρότητα και μεγαλότητα ψυχής. 13.29 Ἄλλος δ' ἂν λέγοι μικρὸν ἐν τούτοις λέγεσθαι τὸν τέλειον συγ χρώμενος τῷ «ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτός ἐστι μέγας», καὶ φήσει ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν καὶ <γινόμενος μιμητῆς τοῦ ἑαυτὸν ταπεινώσαντος ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας καὶ> γινόμενος νήπιος ἐν μέσῳ πάντων <τῶν> πιστευόντων (κἂν ἀπόστολος, κἂν ἐπίσκοπος ἦ) καὶ γινόμενος τοιοῦτος «ὡς ἂν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα», οὗτός ἐστιν ὁ δεικνύμενος ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μικρός, καὶ ἄξιόν γε τοῦ τοιοῦτου ἄγγελον εἶναι βλέποντα τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ. τὸ γὰρ μικροὺς λέγειν ἐνταῦθα τοὺς τελείους κατὰ τὸ «ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρ χων, οὗτός ἐστι μέγας» καὶ ὡς ὁ Παῦλος εἶπεν τὸ «ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἀγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη» δόξει μὴ συνάδειν τῷ «ὅς ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων» καὶ τῷ οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων. ὁ γὰρ ὡς ἀποδέδοται νῦν μικρὸς οὐ σκανδαλισθεῖ οὐδ' ἀπόλοιτο ἂν· «εἰρήνη γὰρ πολλὴ τοῖς ἀγα πῶσι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον». καὶ οὐκ ἂν ἀπόλοιτο ὁ πάντων μικρότερος ἐν πᾶσι τοῖς μαθηταῖς Χριστοῦ ὑπάρχων καὶ διὰ τοῦτο γινόμενος μέγας· καὶ ἐπεὶ οὐκ ἂν ἀπόλοιτο, λέγοι ἂν τὸ «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης» καὶ τὰ ἐξῆς. ἀλλ' ὁ βουλούμενος τὴν τελευταίαν ταύτην κρατεῖν διήγησιν φήσει, ὅτι μεταπτωτὴ ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ δικαίου ψυχὴ, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ λέγων τὸν δίκαιον ἀφίστασθαι δύνασθαι τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, ὡς μὴ λογισθῆναι αὐτῷ τὴν προτέραν δικαιοσύνην. διὰ τοῦτο λέγεται· «ὅς ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων» καὶ τὸ οὐκ ἔστι θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων. τὰ δὲ περὶ τῶν ἑκατὸν προβάτων ἔχεις εἰς τὰς κατὰ Λουκᾶν ὁμιλίας. 13.30 Ἐὰν <δὲ> ἀμάρτη ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε ἔλεγχον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου (18, 15[-18]). Ὁ μὲν ἐπερεισάμενος τῇ λέξει <καὶ τὴν> ὑπερβάλλουσας τοῦ Ἰησοῦ φιλ ἀνθρωπῆς παριστὰς φήσει ὅτι, τῶν ῥητῶν διαφορὰν ἀμαρτημάτων οὐχ ὑποβαλλόντων, περισσὸν ποιήσουσι καὶ παρὰ τὴν χρηστότητα τοῦ Ἰησοῦ οἱ προσυπακούοντες ἐπὶ τῶν ἔλατ τόνων <μόνων> ἀμαρτημάτων ταῦτα χώραν ἔχειν λέγεσθαι. ἄλλος δὲ τις καὶ τῇ λέξει ἐπεριδό μενος καὶ μὴ ἔξωθεν προσυπα κούειν θέλων ταῦτα μὴ περὶ παν τὸς ἀμαρτήματος λέγεσθαι φήσει, ὅτι ὁ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἀμαρτάνων οὐδὲ ἀδελφός ἐστιν, ἀλλ' (εἰ ἄρα) ἀδελφός ὀνομαζόμενος, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος· «ἐὰν [δέ] τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος ἢ πλεονέκτης ἢ εἰδωλολάτρης (καὶ τὰ ἐξῆς) τῷ τοιοῦτῳ μηδὲ συνε σθίειν». οὐδεὶς γὰρ εἰδωλολάτρης ἀδελφός οὐδὲ πόρνος οὐδὲ πλεο νέκτης· εἰ γὰρ ἔχει τι τούτων, δο κῶν φορεῖν τὸ Χριστοῦ ὄνομα «ἀδελ φὸς ὀνομαζόμενος» ἀλλ' οὐκ ἀδελ φὸς ἐνδίκως ἂν λέγοιτο. ὥσπερ οὖν φαντασίᾳ τῆς εἰς ὑπερβολὴν <χρηστό τητος> Χριστοῦ ἐπιτριβῆς ἀφορμὰς παρεῖχεν ὁ ἐπὶ παντὸς ἀμαρτήματος λέγων τὰ τοιαῦτα εἰρησθαι, κἂν φόνος ἦ τὸ ἀμάρτημα ἢ φαρμα κία ἢ παιδοφθορία ἢ τι τῶν τηλι κούτων, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ τὸν ἀδελφὸν διαστειλόμενος ἀπὸ τοῦ ὀνομαζο μένου ἀδελφοῦ διδάξει ἂν τὸν ἐπ' ἐλάττωσι τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων μὴ ἐπι στρέφοντα μετὰ τὸν ἔλεγχον ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην λογισθῆναι ἐπὶ ἀμαρτήμασι τοῖς «μὴ πρὸς θάνα τον» ἢ (ὡς ὠνόμασεν ἐν Ἀριθμοῖς ὁ νόμος) τοῖς μὴ θανατηφόροις· ὅπερ δόξει ἂν ὠμότερον τυγχάνειν. οὐ γὰρ οἶμαι ταχέως εὐρεθήσεσθαι τινα τὸν μὴ τρίς ἐπὶ τῷ αὐτῷ εἶδει τῆς ἀμαρτίας ἐλεγχθέντα, φέρ' εἰπεῖν λοιδορία (καθ' ἣν οἱ λοιδοροῦντες δυσφημοῦσι τοὺς πέλας) ἢ τοι φυ σιώσει ἢ πολυποσία ἢ λόγῳ ψευδεῖ καὶ ἀργῷ, ἢ τι τῶν ἐν τοῖς πολλοῖς. Ζητήσεις οὖν, μήποτε λανθάνει τις κατὰ τὸν τόπον τήρησις καὶ τοὺς φαντασίᾳ τῆς τοῦ λόγου χρη στότητος καὶ πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότας τὸ συγγνωμονικὸν δι δόντας, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἐλαχίστοις διδάσκοντας λογίζεσθαι <καὶ διὰ τοῦ το εὐθέως> ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην τὸν μετὰ <τὸ ἐλεγχθῆναι δις ἢ> τρίς τὰ βραχύτερα ἡμαρτηκότα ἀλλότριον ποιῶντας τῆς ἐκκλησίας. τὸ δὲ λανθάνον

ἐκατέρους τοιοῦτόν μοι φαίνεται· τὸ ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου ἐπὶ τοῦ μόνου ἀκούσαντος τάξας ὁ λόγος, οὐκέτι αὐτὸ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου πταίσαντος καὶ ἐλεγχθέντος, ἀλλ' ὡσπερὶ μετέωρον εἶασε τὸ ἀνάλογον τῷ ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου λεχθησόμενον περὶ τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου ἐλεγχθέντος. οὐ πάντως οὖν κερδαίνεται οὐδὲ πάντως ἀπολεῖται ἢ πληγὰς λήψεται. καὶ πρόσχες ἐπιμελῶς τῷ πρώτῳ μὲν λέγοντι· ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· τῷ δὲ δευτέρῳ κατὰ τὴν λέξιν τόπω φάσκει· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ῥῆμα. τί οὖν μετὰ τὸ σταθῆναι πᾶν ῥῆμα ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων ἔσται τῷ τὸ δεύτερον νοθευθῆναι, ἡμῖν ἐννοεῖν καταλέλοιπε. καὶ πάλιν ἐὰν παρακούσῃ αὐτῶν, δῆλον δ' ὅτι τῶν παραληφθέντων μαρτύρων, εἶπον (φησὶ) τῇ ἐκκλησίᾳ· καὶ οὐκ εἶπε τί πείσεται, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐδίδαξεν ὅτι ἐὰν τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, δεῖ αὐτὸν εἶναι τῷ τριῶν νοθευθῆναι καὶ μὴ ἀκουσθῆναι πρὸς τὸ λοιπὸν ὡς τὸν ἐθνικὸν καὶ τὸν τελώνην. οὐ πάντως οὖν κερδαίνεται οὐδὲ πάντως ἀπολεῖται, ἀλλ' ὅτι ποτε πείσεται ὁ τὸ πρότερον μὲν μὴ ἀκούσας μαρτύρων δὲ δεηθεὶς, ἢ καὶ ὁ τούτων παρακούσας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν δὲ ἀχθεὶς, ὁ θεὸς ἂν εἰδείῃ. ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἀποφαινόμεθα κατὰ τὸ «μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε» <καὶ τὸ «μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε», ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκοτούς, καὶ φανερώσει τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν». Πρὸς δὲ τὸ δοκοῦν σκληρὸν πρὸς τοὺς τὰ ἐλάττονα ἡμαρτηκότας εἶποι τις ἂν ὅτι οὐκ ἔξεστι, δις ἐξῆς μὴ ἀκούσαντα τὸ τρίτον ἀκοῦσαι, ὡς διὰ τοῦτο μηκέτι εἶναι ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην καὶ μηκέτι δεηθῆναι τοῦ ἐπὶ πάσης τῆς ἐκκλησίας ἐλέγχου; δεῖ γὰρ μεμνήσθαι τοῦ «οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων». καὶ γὰρ εἶπερ δεῖ «τοὺς πάντας ἡμᾶς» παραστῆναι «ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον», χρὴ ὅση δύναμις τὰ παρ' αὐτὸν ποιεῖν, ἵνα μὴ περὶ πλειόνων κομίσῃται φαύλων διὰ τοῦ σώματος πεπραγμένων, κἂν μέλλῃ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε χειρόνων ἀπολαμβάνειν· φιλοτιμητέον δὲ περὶ πλειόνων εὐποριῶν μισθὸν κομίσασθαι, ἐπεὶ «ὧ μέρω» μετροῦμεν, «ἀντιμετρηθήσεται» ἡμῖν καὶ «κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν συμβήσεται» ἡμῖν. καὶ οὐκ ἀπειροπλάσια μὲν, ἤτοι δὲ διπλάσια ἢ ἑπτάπλάσια λήφονται οἱ ἡμαρτηκότες ἐκ χειρὸς κυρίου τὰ ἁμαρτήματα. <ἔστι δὲ> ὅταν μὴ [καὶ] «κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν» τινὶ ἀποδιδῶται, ἀλλὰ πλείονα ὧν πεποίηκεν· Ἰερουσαλήμ μὲν γάρ, ὡς ὁ Ἡσαΐας ἐδίδαξεν, «ἐδέξατο ἐκ χειρὸς κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς», οἱ δὲ γείτονες τοῦ Ἰσραὴλ (οἵτινες ποτ' ἂν ᾤσιν) ἑπταπλάσια λήφονται κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς οὕτως εἰρημένον· «ἀπόδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν ἑπταπλάσια εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν, τὸν ὀνειδισμόν αὐτῶν ὃν ὠνειδίσαν σε, κύριε». καὶ ἄλλοι ἂν εὐρεθεῖεν τρόποι τῆς ἀνταποδόσεως, οὓς ἐὰν νοῶμεν, εἰ σόμεθα ὅτι λυσιτελεῖ μεθ' ὅποσαοῦν ἁμαρτήματα μετανοεῖν, ἵνα πρὸς τῷ μὴ περὶ πλειόνων κολάζεσθαι ἡμᾶς καὶ περὶ ἀγαθῶν ἐλπίς τις ἡμῖν ὑστερόν ποτε τῶν πεπραγμένων ἀπολειφθῆ, κἂν πρὸ αὐτῶν μυρία ὅσα ἑπταισμένα τινὶ ἢ ἄτοπον γὰρ τὰ μὲν χείρονα λογισθῆναί τινι τὰ δὲ μετὰ τὰ χείρονα κρείττονα μηδὲν ὠφελεῖν, ἅπερ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰεζεκιὴλ τοῖς ἐπιμελῶς τηροῦσι τὰ περὶ τῶν τοιούτων ῥητὰ ἔστι μαθεῖν. 13.31 Καλῶς δὲ μοι δοκεῖ συνῆφθαι τῷ μετὰ τὸ τριῶν νοθευθῆσθαι κριθέντι εἶναι ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης τὸ ἀμὴν λέγω ὑμῖν (δηλονότι τοῖς κρίνασιν εἶναί τινα ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης), ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐξῆς, δικαίως γὰρ ἔδησεν ὁ τριῶν νοθευθῆσας καὶ μὴ ἀκουσθεὶς τὸν κριθέντα εἶναι ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην. διὸ περὶ ὁ τοιοῦτος δεδμεμένος καὶ δεδικασμένος ὑπὸ τοῦ τοιοῦδι μένει δεδμεμένος, οὐδενὸς τῶν ἐν οὐρανῷ ἀναλύοντος τοῦ δεδεκότες αὐτὸν τὴν ψῆφον. οὕτω δὲ καὶ ὁ ἅπαξ νοθευθῆς ἄξια ποιήσας τοῦ

κερδηθῆναι, λυθείς διὰ τῆς νουθεσίας <τοῦ> κερ δήσαντος αὐτὸν καὶ μηκέτι «σειραῖς τῶν ἁμαρτιῶν» ἑαυτοῦ περὶ ὧν ἐνουθετήθη δεδεμένος, λελυμένος κριθήσεται <δικαίως καὶ> ὑπὸ τῶν ἐν οὐρανοῖς. πλὴν τὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρω μόνω τῷ Πέτρῳ δεδομένα ἔοικε δηλοῦσθαι δεδωκέναι πᾶσι τοῖς τὰς τρεῖς νουθεσίας προσαγαγούσι πᾶσι τοῖς ἡμαρτηκόσιν, ἴν', ἐὰν μὴ ἀκουσθῶσιν, δήσωσιν ἐπὶ γῆς τὸν κριθέντα εἶναι ὡς ἐθνικὸν καὶ τελῶ νην ὡς δεδεμένου τοῦ τοιοῦτου ἐν τῷ οὐρανῷ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐχρῆν, εἰ καὶ κοινόν τι ἐπὶ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν νουθετησάντων τρεῖς τοὺς ἀδελφοὺς λέλεκται, ἐξαίρετόν <τι> ἔχειν τὸν Πέτρον παρὰ τοὺς τρεῖς νουθετήσαντας, ἰδίᾳ τοῦτο προτέτακται ἐπὶ τοῦ Πέτρου τὸ «δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν», καὶ ὁ ἐὰν δήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὁ ἐὰν λύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς» τοῦ καὶ ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐξῆς. καίτοιγε εἰ ἐπιμελῶς προσέχομεν τοῖς εὐαγγελλικοῖς γράμμασι, καὶ ἐν τούτοις εὐροίμεν ἂν καὶ κατὰ ταῦτα, τὰ δοκούντα εἶναι κοινὰ πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς τρεῖς νουθετήσαντας τοὺς ἀδελφοὺς, πολλὴν διαφορὰν καὶ ὑπεροχὴν ἐκ τῶν πρὸς τὸν Πέτρον εἰρημένων παρὰ τοὺς δευτέρους. οὐ γὰρ ὀλίγη διαφορὰ τὸν Πέτρον εἰληφέναι τὰς «κλεῖδας» οὐχ ἐνὸς οὐρανοῦ ἀλλὰ πλειόνων, [καὶ] ἵνα, ὅσα ἐὰν δήσῃ «ἐπὶ τῆς γῆς», ἢ δεδεμένα οὐκ ἐν ἐνὶ <μόνον> οὐρανῷ ἀλλ' ἐν πᾶσιν οὐρανοῖς, πρὸς τοὺς πολλοὺς <δὲ ὄντας> δέον τὰς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ λύοντας ἐπὶ τῆς γῆς <οὕτω λέγεσθαι>, ὥστε ταῦτα δεδέσθαι καὶ λελύσθαι οὐκ ἐν «οὐρανοῖς», ὡς ἐπὶ Πέτρου, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ ἐνί· οὐ γὰρ διαβαίνουσι τῇ δυνάμει, ὡς Πέτρος, ἵνα δήσωσιν ἢ λύσωσιν ἐν πᾶσιν «οὐρανοῖς». ὅσω οὖν βελτίων ὁ δεσμεύων, <τοσοῦτον ὁ δεδεμένος πλεῖον ἢ ἐν ἐνὶ οὐρανῷ δέδεται, καὶ ὅσω βελτίων ὁ λύων> τοσοῦτον μακαριώτερος ὁ λελυμένος, ὡς πανταχοῦ τῶν οὐρανῶν εἶναι αὐτοῦ τὸ λελύσθαι. 14.t <Ὡριγένους ἐκ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν> τόμος ιδ'. 14.1 Πάλιν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς (18, 19[]). Κυρίως τὸ τῆς συμφωνίας ὄνομα τάσσεται ἐπὶ τῶν κατὰ μουσικὴν ἐν φωναῖς ἀρμονιῶν· καὶ εἰσὶ γὰρ παρὰ τοῖς μουσικοῖς φθόγγοι φθόγγοις σύμφωνοι καὶ ἄλλοι διάφωνοι. οἶδε δὲ καὶ ἡ εὐαγγελικὴ γραφή τὸ ὄνομα ἐπὶ τῶν κατὰ μουσικὴν τεταγμένων ἐν τῷ «ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν». ἔπρεπε γὰρ ἐπὶ τῇ ἐκ μετανοίας συμφωνίᾳ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ ἀπὸ ἀπωλείας εὐρεθέντος υἱοῦ ἀκουσθῆναι συμφωνίαν ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ τῆς οἰκίας. τὸ δὲ τῆς συμφωνίας ὄνομα ὁ φαῦλος οὐκ οἶδε Λάβαν, ἐν οἷς φησι πρὸς τὸν Ἰακώβ· «καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἂν σε μετ' εὐφροσύνης καὶ μετὰ μουσικῶν καὶ τυμπάνων καὶ κιθάρων». ἀδελφὸν δὲ τῆς τοιαύτης συμφωνίας τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν γεγραμμένον, ἠνίκα «οἱ ἀδελφοί» τοῦ Ἀμιναδάβ «ἐπορεύοντο ἔμπροσθεν τῆς κιβωτοῦ, καὶ Δαυὶδ καὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ παίζοντες ἐνώπιον κυρίου ἐν ὄργανοις ἡρμωμένοις ἐν ἰσχύϊ καὶ ᾠδαῖς»· τὰ γὰρ ἡρμωμένα ὄργανα «ἐν ἰσχύϊ καὶ ᾠδαῖς» εἶχεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν μουσικὴν συμφωνίαν, ἥτις τοσοῦτον δύναται, ὡς δύο μόνων μετὰ τῆς πρὸς τὴν θεῖαν μουσικὴν καὶ πνευματικὴν συμφωνίας αἰτησῶντων προσαγόντων τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὶ περὶ οὐτινοσοῦν, τὸν πατέρα διδόναι τὰ αἰτήματα τοῖς μετὰ τοῦ συμφωνεῖν ἐπὶ γῆς (ὅπερ ἐστὶ παραδοξότατον) αἰτήσασιν, ἅπερ αἰτήσαιεν ἂν οἱ τὴν εἰρημένην συμφωνίαν συμφωνήσαντες. οὕτως ἐγὼ ἀκούω καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ ῥήτου· «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ». ἐπεὶ γὰρ τὸ τῆς ἀρμονίας ὄνομα ἐπὶ τῶν κατὰ θεὸν γαμούντων τέτακται ἐν τῷ οὐτως ἐκ Παροιμιῶν τεταγμένῳ ῥητῷ· «οἶκον καὶ ὑπαρξίν μεριοῦνται πατέρες παῖσι, παρὰ δὲ θεοῦ ἀρμόζεται γυνὴ ἀνδρί, ἀκόλουθόν ἐστὶ τῇ ἀπὸ θεοῦ ἀρμονία τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον ἀπολαύειν τῆς συμφωνίας εἰς εὐχὴν, ὅπερ δηλοῦται ἐν τῷ «εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου». Εἴτ' ἐπιδηγούμενος ὁ λόγος τὸ συμφωνεῖν ἐπὶ τῆς γῆς δύο, ὅτι ταῦτον

ἔστι τοῦτο τῷ συμφωνεῖν τῷ Χριστῷ, ἐπιφέρει τὸ οὐ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα. οὐκοῦν οἱ συνηγμένοι εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα δύο ἢ τρεῖς, οἱ συμφωνοῦντές εἰσιν ἐπὶ γῆς οὐ μόνον δύο, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ τρεῖς. ἐπιστήσει δὲ ὁ δυνάμενος εἰ ἢ συμφωνία αὕτη καὶ ἡ τοιαύτη συναγωγή, ἧς ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἐστί, δύναται εὑρεθῆναι ἐν πλείοσιν, ἐπεὶ «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσιν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν». τάχα δὲ καὶ τὴν <τοιαύτην> συμφωνίαν οὐδὲ ὀλίγοι, ἀλλὰ δύο ἢ τρεῖς συμφωνοῦσιν, ὡς Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἷς <ὡς> συμφωνοῦσιν ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν δόξαν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. συνεφώνησαν δὲ δύο μὲν Παῦλος καὶ Σωσθένης, γράφοντες τὴν πρώτην Κορινθίους ἐπιστολήν, μετὰ τοῦτο δὲ Παῦλος καὶ Τιμόθεος, ἐπιστέλλοντες τὴν δευτέραν τοῖς αὐτοῖς· καὶ τρεῖς δὲ συνεφώνησαν, ὅτε «Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος» ἐπαίδευσαν δι' ἐπιστολῆς Θεσσαλονικεῖς. εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν παλαιῶν γραμμάτων δεῖσει παραστήσαι τοὺς συμφωνήσαντας ἐπὶ γῆς τρεῖς, ὡς εἶναι τὸν λόγον ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐνοῦντα αὐτούς, ἐπὶ στησον τῇ ἐπιγραφῇ τῶν Ψαλμῶν, ὡς τῇ τοῦ τεσσαρακοστοῦ πρώτου οὕτως ἐχούση· «εἰς τὸ τέλος· εἰς σύνεσιν τοῖς υἱοῖς Κόρε». τριῶν γὰρ ὄντων υἱῶν Κόρε, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν τῇ Ἐξόδῳ εὔρομεν, τοῦ Ἀσήρ, ὃς ἐρμηνεύεται ΠΑΙΔΕΙΑ, καὶ τοῦ δευτέρου τοῦ Ἐλκανά, ὃς μεταλαμβάνεται εἰς τὸ ΘΕΟΥ ΚΤΗΣΙΣ, καὶ τρίτου τοῦ Ἀβιασάφ, ὃς Ἑλλάδι φωνῇ λέγοιτο ἂν ΠΑΤΡΟΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗ, αἱ προφητεῖαι οὐ διηρέθησαν, ἀλλ' ὡς ὑπὸ ἐνὸς πνεύματος καὶ μιᾶς φωνῆς ἐν μιᾷ ψυχῇ ἀληθῶς συμφώνως ἐνεργοῦντος καὶ εἰρηνταὶ καὶ ἐγράφησαν, καὶ λαλοῦσι λέγοντες οἱ τρεῖς ὡς εἶς· «ὄν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός». φασὶ δὲ καὶ πληθυντικῶς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ· «ὁ θεός, ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν». εἰ δὲ θέλεις ἔτι μᾶλλον ἰδεῖν τοὺς συμφωνοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, ἴδε τοὺς ἀκούσαντας· «ἵνα ἦτε καθηρισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ», καὶ ζηλώσαντας τὸ «ἦν ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία (πάντων τῶν πιστευόντων) μία» γενομένων <ἐν> εἴγε δυνατόν *** ἐν πλείοσι τοιοῦτον εὑρεθῆναι, ὥστε μηδὲ τὴν τυχοῦσαν διαφωνίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἔστι διαφωνία τῶν τοῦ δεκαχόρου ψαλτηρίου χορδῶν πρὸς ἀλλήλας. οὐ συνεφώνουν δὲ ἐπὶ τῆς γῆς οἱ λέγοντες· «ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ», ἀλλὰ ἦν ἐν αὐτοῖς «σχίσματα», ὧν καταλυομένων συνηγόρησαν μετὰ τοῦ ἐν Παύλῳ πνεύματος «σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἵνα μηκέτι ἀλλήλους δάκνωσι καὶ κατεσθίωσιν, ὡς «ὑπὸ ἀλλήλων» αὐτοὺς ἀναλίσκεσθαι· ἀναλίσκεται γὰρ ἡ διαφωνία, ὡς περὶ συνάγει ἢ συμφωνία, καὶ χωρίζεται τὸν ἐν μέσῳ τῶν συμφωνούντων μόνων γινόμενον υἱὸν τοῦ θεοῦ. καὶ κυρίως γε ἐν δύο γενικοῖς γίνεται ἢ συμφωνία, τῷ (ὡς ὠνόμασεν ὁ ἀπόστολος) καταρτισμῷ τοῦ αὐτοῦ νοῦ κατὰ τὰ ταῦτα δόγματα ἔχειν νενοημένα, καὶ τῷ τῆς αὐτῆς γνώμης κατὰ τὸ ὁμοίως βιοῦν. ἴδε <τὸ> ἂν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὐ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς Ἰησοῦ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ δηλὸν ὅτι ὅπου οὐ γίνεται παρὰ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς περὶ παντὸς πράγματος οὐ ἂν αἰτήσωνται, ἐκεῖ οὐδὲ δύο συνεφώνησαν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ τοῦτο αἴτιον ἡμῖν ἐστί τοῦ μὴ ἐπακούεσθαι εὐχομένους τὸ μὴ συμφωνεῖν ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐπὶ τῆς γῆς μήτε δόγμασι μήτε βίῳ. ἔτι δὲ καὶ εἶπερ σῶμά ἐσμεν Χριστοῦ, καὶ «ἔθετο ὁ θεὸς τὰ μέλη, ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι», ἵνα «τὸ αὐτὸ μεριμνῶσιν ὑπὲρ ἀλλήλων τὰ μέλη» καὶ συμφωνῶσιν ἀλλήλοις, καὶ πάσχοντος μὲν ἐνὸς μέλους συμπάσχη πάντα δοξαζομένου δὲ συχαίρη, ὀφείλομεν ἀσκεῖν τὴν ἀπὸ τῆς θείας μουσικῆς συμφωνίαν, ἵνα συναγομένων ἡμῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ Χριστὸς ἦ ἐν μέσῳ ἡμῶν, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος καὶ ἡ τοῦ θεοῦ σοφία καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ. 14.2 Ταῦτα μὲν οὖν ὡς τῶν δύο καὶ τριῶν, οὐς προκαλεῖται συμφωνεῖν ὁ λόγος, κοινότερον νοουμένων. ἤδη δὲ καὶ ἄλλης διηγήσεως ἀψώμεθα, ἣν ἔλεγε τις τῶν

πρὸ ἡμῶν, προ τρέπων ἐπὶ ἀγνείαν καὶ καθαρότητα τοὺς γεγαμηκότας. δύο γάρ, οὐς βούλεται (φησὶν) ὁ λόγος συμφωνεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνδρα καὶ γυναικα νοητέον, ἐκ συμφωνίας ἀπο στεροῦντας ἀλλήλους σωματικῆς ὁμιλίας, ἵνα σχολάσῃ «τῆ προσευχῆ», ὅτε προσευχόμενοι περὶ παντὸς πράγματος οὐ ἔαν αἰτήσωνται λήψονται, γιγνομένου αὐτοῖς τοῦ ἀπὸ τοιαύτης συμφωνίας αἰτήματος παρὰ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ἔοικεν ἡμῖν ἢ διήγησις αὕτη οὐ διάλυσιν ποιεῖν γάμου, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίαν προτροπὴν· ὡς εἰ ὁ ἕτερος μὲν βούλοιο καθαρεύειν, ὁ δὲ ἕτερος μὴ θέλοι <ἢ μὴ δύναίτο> καὶ διὰ τοῦτο συγκαταβαίνοι τῷ ἢ μὴ θέλοντι ἢ μὴ δυναμένῳ ὁ καὶ βουλόμενος καὶ δυνάμενος τὸ κρεῖττον, οὐκ ἂν ἔχοιεν ἀμφοτέροι τὸ περὶ παντὸς πράγματος οὐ ἔαν αἰτήσωνται, γίνεσθαι αὐτοῖς παρὰ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ. 14.3 Οἶδα δὲ καὶ ἄλλην διήγησιν μετὰ τοὺς γεγαμηκότας περὶ τῆς τῶν δύο συμφωνίας τοιαύτης. ἐν μὲν τοῖς φαύλοις βασιλεύει «ἡ ἁμαρτία» τῆς ψυχῆς, ἰδρυμένη ὡς ἐν οἰκείῳ θρόνῳ «τῷ θνητῷ» τούτῳ «σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν» τὴν ψυχὴν «ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ». ἐν δὲ τοῖς ἐγγείρασι ὡς ἀπὸ θρόνου τοῦ σώματος τὴν προβασιλεύσαν ἁμαρτίαν καὶ ἀγωνιζομένοις πρὸς αὐτήν, «ἡ μὲν σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός». ἐν δὲ τοῖς ἤδη τελειωθείσι κεκράτηκε τὸ πνεῦμα καὶ «τὰς πράξεις» ἔθανά τωσεν «τοῦ σώματος» καὶ μεταδίδωσι τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τῷ σώματι, ὡς ἤδη γίνεσθαι καὶ τὸ «ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ ἡμῶν σώματα διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ἡμῖν», καὶ γίνεται συμφωνία τῶν δύο (σώματος καὶ πνεύματος) ἐπὶ τῆς γῆς, ἡστικός κατορθωθείσης σύμφωνος καὶ ἡ εὐχὴ ἀναπέμπεται τοῦ «καρδία μὲν» πιστεύοντος «εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ» ὁμολογούντος «εἰς σωτηρίαν», ὥστε μηκέτι τὴν καρδίαν πόρρω εἶναι τοῦ θεοῦ, καὶ μετὰ ταύτης ἐγγίζειν αὐτοῦ καὶ τοῖς χείλεσι καὶ τῷ στόματι τὸν δίκαιον τῷ θεῷ ***. ἔτι δὲ μακαριώτερον εἰ οἱ τρεῖς συνᾶρχοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα πληρωθῆ τὸ «ὁ θεὸς ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη». ζητήσῃ δὲ τις διὰ τὴν εἰρημένην συμφωνίαν πνεύματος καὶ σώματος, εἰ δυνατόν ταῦτα μὲν συμφωνεῖν, μὴ καὶ τὸ τρίτον δέ, λέγω δὴ τὴν ψυχὴν, μήποτε οὐκ ἀκολουθῆ τῇ τούτων συμφωνίᾳ ἐπὶ τῆς γῆς, μετὰ τὸ τοὺς δύο συνῆχθαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τὸ καὶ τοὺς τρεῖς ἤδη συνάγεσθαι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὧν ἐν μέσῳ ἔρχεται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὡς πάντων αὐτῷ ἀνακειμένων (λέγω δὲ τῶν τριῶν) καὶ μηδενὸς ὄντος αὐτῷ ἐναντίου, οὐ μόνον τοῦ πνεύματος οὐκ ἐναντίου μένου, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ψυχῆς ἔτι οὐδὲ τοῦ σώματος. 14.4 Χαρίεν δὲ καὶ τὸ τῆς συμφωνίας ἀσκῆσαι <καὶ> νοῆσαι καὶ παραστῆσαι τῶν δύο διαθηκῶν, τῆς τε πρὸ τῆς σωματικῆς τοῦ σωτήρος ἐπιδημίας καὶ τῆς καινῆς· ἐν οἷς γὰρ συμφωνοῦσιν αἱ δύο διαθήκαι, ὡς μηδὲν εἶναι διάφωνον ἐν αὐταῖς τῆς ἑτέρας πρὸς τὴν ἑτέραν, ἐν τούτοις εὐρεθεῖεν ἂν εὐχαὶ ὡς περὶ παντὸς πράγματος οὐ ἔαν αἰτήσωνται, γενέσθαι αὐτοῖς παρὰ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς. εἰ δὲ καὶ τὸν συναγωγέα τῶν δύο τρίτον ποθεῖς, μὴ ὄκνει λέγειν αὐτὸ εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐπεὶ «λόγοι σοφῶν» (εἴτε τῶν πρὸ τῆς παρουσίας εἴτε τῶν κατ' αὐτήν καὶ μετ' αὐτήν) εἰσὶν «ὡς τὰ βούκεντρα καὶ ὡς ἦλοι πεφυτευμένοι, οἱ παρὰ τῶν συνθεμάτων ἐδόθησαν ἐκ ποιμένος ἑνός». μηδὲ τοῦτο δὲ ἀπαρατήρητον ἑάσης, ὅτι οὐκ εἶπεν· οὐ δύο εἰσὶν ἢ τρεῖς συνηγμένοι, ἐκεῖ ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκεῖ εἰμι, οὐ μέλλων οὐδὲ βραδύνων, ἀλλ' ἅμα τῇ συμφωνίᾳ καὶ αὐτὸς εὐρισκόμενος καὶ ἐν μέσῳ γινόμενος αὐτῶν. 14.5 Τότε προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ (18, 21[22]); τὸ νομίζειν ἀπλούστερον εἰρηθεῖν ταῦτα, ὑπὸ μὲν Πέτρου ὡς αἴρου μένου ἑπτὰ μὲν ἁμαρτίας τῷ ἀδελφῷ ἀφιέναι ἁμαρτάνοντι εἰς αὐτόν, ὅγδον δὲ μηκέτι, ὑπὸ δὲ τοῦ σωτήρος ὡς διδάσκοντος καθεζόμενόν τινα ἀριθμεῖν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ πέλας εἰς αὐτόν, ἵνα τὰ μὲν <ἑπτὰ καὶ τὰ> ἑβδομήκοντα

καὶ ἑπτὰ συγχωρῆ ἀπὸ δὲ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου μὴ ἀφῆ τῷ ἡδίκηκότη αὐτόν, πάνυ μοι δοκεῖ εὖ ἠθες εἶναι καὶ ἀνάξιον καὶ τῆς Πέτρου παρὰ τῷ Ἰησοῦ προκοπῆς καὶ τῆς τοῦ Ἰησοῦ θείας μεγαλονοίας. μή ποτ' οὖν καὶ ταῦτα ἔχεται συγγενοῦς ἀσαφείας τῷ «ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς, γυναῖκες Λάμεχ» καὶ τὰ ἐξῆς. τὸν μὲν οὖν ἀληθῆ καὶ ὡς αὐτὸς ἂν ἐσαφήνισεν ὁ Ἰησοῦς εἰς ταῦτα λόγον, εἴ τις ἤδη φίλος γέγονε τῷ Ἰησοῦ, ὡς μαθητεύεσθαι τῷ πνεύματι αὐτοῦ φωτίζοντι τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ ἐπὶ τοσόνδε προεληλυθότος κατ' ἀξίαν, εἰδείη ἄν. ἡμεῖς δέ, οἱ τοῦ φιλικοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν μεγέθους ἀπολειπόμενοι, ἀγαπητόν, εἰ κὰν περιλαλῆσαι ἐπὶ βραχὺ δυνάμεθα τὰ κατὰ τὸν τόπον. ἔοικεν οὖν ὁ μὲν ἕξ ἀριθμὸς ἐργαστικὸς τις εἶναι καὶ ἐπίπονος, ὁ δὲ ἑπτὰ περιέχειν ἀνάπαυσιν. καὶ πρόσχετος, εἰ δύνασαι τὸν μὲν ἀγαπῶντα «τὸν κόσμον» καὶ τὰ τοῦ κόσμου ἐργαζόμενον καὶ ὑλικά πράττοντα λέγειν ἁμαρτάνειν ἐξ' ἀκίως, καὶ τὸ τέλος αὐτῷ εἶναι τῆς ἁμαρτίας τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν, ὡς τοιοῦτόν τι τὸν Πέτρον νενοηκότα ἑπτὰ συγχωρεῖν ἐθέλειν ἁμαρτίας τῶν εἰς αὐτόν ἡμαρτημένων τῷ ἀδελφῷ. ἐπεὶ δὲ αἱ κατὰ τὰς μονάδας δεκάδες καὶ ἑκατοντάδες λόγον μὲν τινα κοινὸν ἀναλογίας ἔχουσι πρὸς τὸν ἐν μονάσιν ἀριθμὸν, ἤδει δὲ ἐπιτεινόμενόν τινα καὶ <ἐπὶ> πλεῖον <τὰ ἁμαρτήματα>, διὰ τοῦτ' οἶμαι τὸν Ἰησοῦν προσπαραλαμβάνειν τῷ ἑπτὰ ἀριθμῷ καὶ τὸν ἑβδομήκοντα, καὶ λέγειν ἄφεσιν μὲν δεῖν γενέσθαι ἀδελφοῖς τοῖς ἐνταῦθα καὶ εἰς τὰ τῆδε πράγματα ἁμαρτήσασιν· εἰ δὲ τις ὑπερβάς τὰ κατὰ τὸν κόσμον καὶ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἁμαρτήσῃ, ἂν καὶ τοῦτο μικρόν τι ἦ, οὐκέτι ἂν ἔχοι εὐλόγον ἁμαρτιῶν ἄφεσιν. ἢ γὰρ ἄφεις ἐπὶ τὰ τῆδε φθάνει πράγματα καὶ ἐν τοῖς τῆδε ἡμαρτημένοις <δικαίως παρέχεται>, εἴτε βράδιον γένοιτ' ἂν ἢ ἄφεις εἴτε τάχιον. οὐκ ἔστι δὲ ἄφεις οὐδὲ ἀδελφῷ τῷ ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμαρτηκότη. εἴποις δ' ἂν τὸν τοιόνδε ἁμαρτάνοντα ἢ ὡς εἰς Πέτρον ἀδελφὸν ἢ ὡς εἰς Πέτρον, οὐ μὴ κατισχύουσιν «ἄδου πύλαι», κατὰ μὲν τὰ τοιάδε ἁμαρτήματα ἐν τῷ ἐλάττονι εἶναι αὐτὸν ἀριθμῷ τῆς ἁμαρτίας· κατὰ δὲ τὰ ἔτι χείρονα ἐν τῷ ἀριθμῷ τῷ μὴ ἔχοντι ἄφεσιν ἁμαρτημάτων. 14.6 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἠθέλησε συναῖρει λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ (18, 23[-35]). Ἡ μὲν περίνοια τῆς παραβολῆς διδάσκειν βούλεται συγχωρητικούς εἶναι τῶν εἰς ἡμᾶς ἡμαρτημένων τοῖς ἀδικήσασιν ἡμᾶς, καὶ μάλιστα εἰ μετὰ τὸ ἀδικῆσαι δέοιτο τοῦ ἡδίκημένου ὁ ἀδικήσας, συγχωρηθῆναι ἀξίων αὐτῷ τὰ προημαρτημένα. καὶ ταῦτα διδάσκειν ἡμᾶς βούλεται ἡ παραβολὴ παριστᾶσα ὅτι καὶ τῶν ἤδη συγχωρηθέντων ἡμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἁμαρτημάτων, ἐφ' οἷς ἄφεις εἰλήφαμεν, ἔκπραξις γένοιτ' ἂν καὶ μετὰ τὴν ἄφεις, εἰ μὴ ἀφίοιμεν τοῖς ἡμᾶς ἡδίκηκῶσι τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν, ὡς μηδὲ τὴν τυχοῦσαν μνήμην ἔτι ἐν ἡμῖν καταλείπεσθαι τοῦ ἡδίκησθαι. ἀλλ' ὅλη καρδίᾳ ὑπὸ ἀμνησικακίας ὠφελιμένη (οὐ τῆς τυχοῦσης ἀρετῆς) συγχωροῖμεν τῷ ἡμᾶς ἀδικήσαντι τὰ κακῶς εἰς τινα ἡμῶν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιβουλευτικῶς πεπραγμένα. Μετὰ δὲ τὴν περίνοιαν τῆς παραβολῆς ἔστι μὲν καὶ ἀπλούστερον κατὰ λέξιν πᾶσαν αὐτὴν ἐξετάσαι, ὥστ' ὄνασθαι ἀπὸ τῆς βασάνου τῶν λελεγμένων τὸν ἐπιμελῶς ἐπὶ τὸ ὀρθῶς ζητεῖν ἕκαστον τῶν προγεγραμμένων προκόπτοντα. ἔστι δὲ (ὡς εἰκὸς) καὶ ἐπαναβεβηκυῖα διήγησις καὶ δυστέκμαρτος τις μυστικωτέρα, καθ' ἣν ἀνάλογον ταῖς ἐρμηνευθείσαις ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν παραβολαῖς ζητῆσαι τις ἂν ἕκαστον τῶν ἐν ταύτῃ. οἷον τίς ὁ βασιλεὺς καὶ τίνες οἱ δούλοι καὶ τίς ἡ ἀρχὴ τοῦ συναίρειν λόγον καὶ τίς ὁ εἰς πολλῶν ὀφειλέτης ταλάντων, τίς τε ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ τίνα τὰ τέκνα καὶ τίνα τὰ παρὰ ταῦτα λελεγμένα πάντα, ἅτινα ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς πρᾶθῆναι ὑπὲρ τοῦ ἀποδοθῆναι τὴν ὀφειλὴν ἐκ τῶν ὑπάρχοντων ἐκείνου, τί τε τὸ ἐξελεῖν τὸν συγκεχωρημένον τὰ πολλὰ τάλαντα καὶ τίς ὁ εὐρεθεὶς τῶν <συν-> δούλων εἷς, οὐ τῷ οἰκοδεσπότῃ ἀλλὰ τῷ συγκεχωρημένῳ <δούλῳ> ὀφείλων, καὶ τί βούλεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατὸν δηναρίων, τί δὲ τὸ ἔπνιγε λέγων· ἀπόδος εἴ τι ὀφείλεις, καὶ τίς ἡ φυλακὴ εἰς ἣν

ἀπελθὼν ἔβαλε τὸν σύνδουλον ὁ συγχωρηθεὶς πάντα τὰ τάλαντα, τίνες τε οἱ λυπηθέντες σύνδουλοι καὶ δια σαφήσαντες τῷ κυρίῳ πάντα τὰ γενόμενα, καὶ τίνες οἱ βασισταὶ οἷς παρεδόθη ὁ εἰς φυλακὴν τὸν σύνδουλον βαλὼν; καὶ πῶς ἀπέδωκε παραδοθεὶς τοῖς βασισταῖς πᾶν τὸ ὀφειλόμενον, ὡς μηδὲν ὀφείλειν ἔτι; εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα τινὰ δύνασθαι ἂν ὑπὸ τοῦ ἐξεταστικωτέρου προσαχθῆναι τῷ λόγῳ, ὧν τὴν διήγησιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν μερίζονα ἢ «κατὰ ἄνθρωπον» εἶναι νομίζω καὶ δεομένην πνεύματος Χριστοῦ τοῦ εἰπόντος αὐτά, ἵνα ὡς εἶπεν ὁ Χριστὸς νοηθῆ. ὡς γὰρ οὐδεὶς «οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, καὶ οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ θεοῦ εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ», οὕτως οὐδεὶς οἶδε (μετὰ τὸν θεὸν) τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ λελαλημένα ἐν παροιμίαις καὶ παραβολαῖς εἰ μὴ τὸ Χριστοῦ πνεῦμα, οὗ ὁ μετέχων οὐ μόνον καθὼς Χριστοῦ ἐστὶ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ καθὼς Χριστοῦ ὡς σοφίας <καὶ> ὡς λόγου, θεωρήσαι ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον αὐτῷ ἀποκαλυπτόμενα. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἀνωτάτω διηγήσεως οὐκ ἐπαγγελλόμεθα μὲν οὐ μὴν οὐδ' ἀπελπίζομεν, ὑπὸ Χριστοῦ, ὅς ἐστι σοφία θεοῦ, βοηθούμενοι καταλαβεῖν τὰ ἐν τῇ παραβολῇ δηλούμενα· πότερον δὲ ὥστε καὶ ὑπαγορευθῆναι τὰ τοιαῦτα τῆδε τῆ γραφῆ ἢ μή, θεὸς ἂν ὑποβάλῃ ἐν Χριστῷ ποιῆσαι τὸ ἀρεστὸν αὐτῷ, μόνον ἵνα δοθῆ καὶ περὶ τούτων ὁ «διὰ τοῦ πνεύματος» διδόμενος «λόγος σοφίας» ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ ὁ «κατὰ τὸ πνεῦμα» ἐπιχορηγούμενος «λόγος γνώσεως». 14.7 Ὁμοιώθη (φησὶν) ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἑξῆς. εἰ δὲ βασιλεῖ ὁμοιώθη τοιῶδε καὶ τοιαύδε πεποιηκότι, τίνα χρὴ λέγειν ἢ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ; αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ ὡσπερ αὐτός ἐστιν ἡ αὐτοσοφία καὶ ἡ αὐτοδικαιοσύνη καὶ ἡ αὐτοαλήθεια, οὕτω μήποτε καὶ ἡ αὐτοβασιλεία. βασιλεία δὲ οὐ τῶν κάτω τινὸς οὐδὲ μέρους τῶν ἄνω, ἀλλὰ πάντων τῶν ἄνω, ἅτινα ὠνομάσθησαν οὐρανοί. κἂν ζητῆς δὲ πῶς «αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», δύνασαι λέγειν ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καθὼς αὐτοβασιλεία ἐστίν, βασιλεύων καθ' ἑκάστην ἐπίνοιαν αὐτοῦ τοῦ μηκέτι βασιλευμένου ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, βασιλευσῆς «ἐν τῷ θνητῷ σώματι» τῶν ἑαυτοῦς ὑποταξάντων αὐτῇ. καὶ ἐὰν λέγω· βασιλεύων καθ' ἑκάστην ἐπίνοιαν αὐτοῦ, τοιοῦτόν τι δηλῶ· βασιλεύων, ἢ δικαιοσύνη ἐστὶ καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί, τοῦ γενομένου (διὰ τὸ φορεῖν «τὴν εἰκόνα τοῦ ἔπου ρανίου») οὐρανοῦ καὶ πάσης δυνάμεως, εἴτε ἀγγελικῆς εἴτε τῶν λοιπῶν ὀνομαζομένων «οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι» ἀγίων καὶ ἀξίων τῆς τοιαύτης βασιλείας. αὕτη τοίνυν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡνίκα «ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας» ἐγένετο, ἵνα «περὶ ἁμαρτίας» κατακρίνη «τὴν ἁμαρτίαν», ἡνίκα «μὴ γνόντα» αὐτὸν «ἁμαρτίαν ἐποίησεν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν» τῶν «τῆς ἁμαρτίας» ἡμῶν φορούντων σώμα, ὁμοιώθη ἀνθρώπῳ βασιλεῖ τῷ κατὰ τὸν Ἰησοῦν νοουμένῳ, ἐνωθεῖσα αὐτῷ, πλεῖον (εἰ δεῖ οὕτω τολμήσαντα εἰπεῖν) ἔχοντι πρὸς τὸ ἠνώσθαι καὶ πάντῃ ἐν γενέσθαι τῷ πρωτοτόκῳ «πάσης κτίσεως», εἰ «ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ» «ἐν πνεύμα» πρὸς αὐτὸν γίνεται. αὕτη δὲ ἡ ὁμοιωθεῖσα βασιλεία τῶν οὐρανῶν τῷ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένῳ ἀνθρώπῳ βασιλεῖ καὶ ἐνωθεῖσα αὐτῷ προληπτικῶς λέγεται, ὅτι ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. <οὕτω μὲν γὰρ συνῆρε>, μέλλει δὲ συναίρειν λόγον μετ' αὐτῶν, ἵνα φανῆ ὅπως ἕκαστος τοῖς τοῦ οἴκου δεσπότητος δοκίμοις ἀργυρίοις καὶ νομίμασι λογικοῖς ἐχρήσατο. καὶ ἐλήφθη γε ἐν τῇ παραβολῇ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τῶν συναιρόντων δεσποτῶν λόγον μετὰ τῶν ἰδίων δούλων. Ἀκριβέστερον δὲ νοήσομεν τὸ τῆς παραβολῆς ἐν τούτοις δηλούμενον ἐρείσαντες αὐτῶν τὴν διὰ νοίαν τοῖς γινομένοις παρὰ τοῖς οἰκονομήμασι δεσποτικὰ χρήματα οἰκέταις καὶ λόγον περὶ αὐτῶν ἀπαιτούμενοις· ἕκαστος γὰρ ἐκεῖνων ἀπὸ τῶν δεσποτικῶν διαφορῶς λαμβάνων χρημάτων κέχρηται αὐτοῖς ἢτοι εἰς δέον, ὥστε αὐξάνειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα, ἢ ἀσώτως ἀναλίσκων εἰς ἃ μὴ δεῖ καὶ ἐκχέων ἀκρίτως χωρὶς εὐλαβείας τὰ ἔγκε χειρισμένα. εἰσὶ δὲ οἱ τάδε μὲν καὶ τὰ τοσαῦτα

καλῶς ὠκονόμησαν χρήματα ἕτερα δὲ ἀπολωλέκασι, καὶ ἡνίκα ἂν διδώσι τὸν λόγον συναίροντος αὐτὸν τοῦ δεσπότου μετ' αὐτῶν, συνάγεται μὲν πόσον ἐζημιώθη ἕκαστος ἀριθμεῖται δὲ καὶ πόσον κέρδος προσήγαγε, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ πῶς ὠκονόμησεν ἥτοι τιμᾶται ἢ ἐκπράσσεται ἢ ἐπὶ τινῶν μὲν συγχωρεῖται ἐπὶ τινῶν δ' ἀφαίρεται. φέρε τοίνυν ἀπὸ τῶν εἰρημένων πρῶτον ἴδωμεν τὰ λογικὰ νομίσματα καὶ δόκιμα τοῦ δεσπότου ἀργύρια, ἅπερ ὁ μὲν τις πλείονα ἕτερος δ' ἐλάττονα λαμβάνει. κατὰ γὰρ τὴν ἐκάστου δύναμιν ὧ μὲν δίδονται «πέντε τάλαντα», ὡς δυναμένῳ διοικεῖν τὰ τοσαῦτα, ἄλλω «δὲ δύο», ὡς μὴ χωροῦντι τὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ, ἄλλω «δὲ ἓν», ὡς καὶ τοῦ ἐτέρου ὑποδεστέρω. πότερον δὲ αὐταὶ μόναι αἱ διαφοραὶ εἰσιν, ἢ αὐταὶ μὲν περὶ τινῶν ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ εὐαγγελίου λέγονται, εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι παρὰ ταύτας; καὶ ἐπ' ἄλλαις παραβολαῖς εὐρίσκονται τινες, τῇ μὲν ὀφείλεται δύο, ὁ μὲν πεντακοσίων ὁ δὲ πεντήκοντα δηναρίων, ἥτοι ταῦτα πιστευθέντες καὶ κακῶς οἰκονομήσαντες (ἐλάττους τῇ δυνάμει τοῦ τῶ τάλαντον πεπιστευμένου), ἢ *** ὅτι μὲν εἰλήφασιν οὗτοι, οὐ μεμαθήκαμεν, ὅτι δὲ τοσοῦτον ὄφειλον, ἀπὸ τῆς παραβολῆς δεδιδάχθαι δοκοῦμεν. εὐρίσκονται καὶ ἄλλοι δέκα δούλοι πιστευόμενοι μνᾶς ἕκαστος ἀνὰ μίαν. καὶ εἴ τις δὴ κατανοήσῃ τὸ ποιὸν κίλον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τὰς πολλῶν διαφορῶν ἀλλήλων εὐφυΐας καὶ ἀφυΐας εἰς πλείονας τῶν ἀρετῶν ἢ ἐλάττονας καὶ τάσδε τὰς ἀρετὰς ἢ τάσδε, τάχα ἂν ἐννοήσῃ πῶς ἐκάστη ψυχὴ ἐλήλυθε μετὰ τινῶν τοῦ οἰκοδεσπότου νομισμάτων τῶν «εἰς τὸν κόσμον τοῦτον», ἀναφαινομένων μετὰ τῆς τοῦ λόγου συμπληρώσεως καὶ τῆς ἐξῆς τῇ συμπληρώσει τοῦ λόγου ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως, τῆς πρὸς τὰ δέοντα, ἢ ἐπιμελείας μὲν καὶ ἀσκήσεως, τῆς πρὸς ἄλλα δὲ ἥτοι χρήσιμα (ὅποιά ἐστι τὰ ἐπιτηδεύματα), ἢ πῆ μὲν χρήσιμα πῆ δὲ οὐ χρήσιμα (ὅποιά ἐστι τὰ μήτε πάντη ἀληθῆ δόγματα μήτε δι' ὅλων ψευδῆ). 14.8 Ζητήσεις δὲ ἐν τούτοις, πότερον πάντες δύνανται ἄνθρωποι δούλοι τούτου λέγεσθαι τοῦ βασιλέως, ἢ τινὲς μὲν δούλοι, «οὐκ ἐγὼ καὶ προώρισεν», ἕτεροι δὲ «οὐκ ἐγὼ ἀλλ'» οἱ τοῖς δούλοις συμπραγματευόμενοι λεγόμενοι τραπεζίται. καὶ οὕτως δὲ ζητήσεις, εἰ ἔξω τῶν δούλων εἰσὶν ἀφ' ὧν μετὰ τόκων ἐκπράττειν ἐπαγγέλλεται ὁ οἰκοδεσπότης, οὐ μόνον ἀλλότριον τῆς θεοσεβείας, ἀλλὰ καὶ τινες τῶν πιστευόντων. δούλοι δὲ μόνον οἱ τοῦ λόγου οἰκονόμοι ***. συναίρων δὲ λόγον μετὰ τῶν δούλων ὁ βασιλεὺς ἀπαιτεῖ καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν δούλων δεδανεισμένους, εἴτε «ἐκατὸν κόρους σίτου», εἴτε «ἐκατὸν βάρδους ἐλαίου», εἴτε ὅτι δήποτε εἰληφότας τοὺς ἔξω τῆς τοῦ βασιλέως οἰκειότητας· οὐ γὰρ σύνδουλος «τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας» εὐρίσκεται κατὰ τὴν παραβολὴν ὁ τοὺς ἐκατὸν ὀφείλων τοῦ σίτου κόρους καὶ τοὺς ἐκατὸν τοῦ ἐλαίου βάρδους, ὡς δήλον ἐκ τοῦ «πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;» «καὶ οὐκ εἶπε· «τῷ κυρίῳ» ἡμῶν». νόμι δέ μοι ἐκάστην πρᾶξιν εἰκέναι ἀγαθὴν μὲν ἢ κατὰ κέρδος καὶ ἐπιγεννήματι, μοχθηρὰν δὲ ζημίαν· καὶ ὡςπερ ἐστὶ τὸ κέρδος πλειόνων ἀργυρίων καὶ ἄλλο ἐλαττόνων καὶ διαφόρων πλειόνων καὶ ἐλαττόνων, οὕτως κατὰ τὰς καλὰς πράξεις οἶονεῖ συντίμησις ἐστὶ κερδῶν πλειόνων ἢ ἐλαττόνων [ὁ] *** τοῦ μόνου ἐπισταμένου τὰ τοιαῦτα ἐξετάζειν (ὀρῶντος ἀπὸ τῆς διαθέσεως καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς πράξεως καὶ τῶν συνεργούντων τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐκ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν) «καὶ» λογίσασθαι ποῖον μὲν ἔργον μέγα κέρδος ἐστὶ, ποῖον δὲ ἐλάττον, ποῖον δὲ ἐλάχιστον, οὕτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐναντίων ποῖον μὲν ἀμάρτημα ἐν τῷ συναίρεσθαι λόγον τοῖς δούλοις εὐρίσκεται μεγάλη ζημία, ποῖον δὲ ἐλάττων καὶ ποῖον (εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι) ζημίαν τοῦ ἐσχάτου λεπτοῦ ἢ τοῦ ἐσχάτου κοδράντου. ὅλου τοίνυν καὶ παντὸς τοῦ βίου συναίρεται ὑπὸ τῆς εἰρημένης βασιλείας τῶν οὐρανῶν (ὁμοιωθείσης ἀνθρώπῳ βασιλεῖ) λόγος, ὅτι «τοὺς πάντας ἡμᾶς παρὰσῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον»· καὶ τότε, συναιρομένου λόγου, ἀχθήσεται εἰς τὸν συναιρομένον λόγον καὶ «πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ

ἂν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι» καὶ εἴ ποτέ τις ἐπότισε «ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ». 14.9 Καὶ ταῦτα ἔσται, ἡνίκα ἂν <γίνηται> τὸ παρὰ τῷ Δανιήλ γεγραμμένον τὸ «βίβλοι ἠνεύχθησαν, καὶ κριτήριον ἐκάθισεν». οἶονεὶ γὰρ πάντων τῶν λελαλημένων καὶ <τῶν> πεπραγμένων καὶ τῶν νενοημένων ἀναγραφὴ τις γίνεται, καὶ θεία δυνάμει πᾶν κρυπτόν ἡμῶν φανε ρωθήσεται καὶ πᾶν κεκαλυμμένον ἀποκαλυφθήσεται, ἴν' ἐπὶ <μὲν> μὴ εὐρεθῆ τις δεδωκὼς «ἐργασίαν ἀπηλ λάχθαι» τοῦ ἀντιδίκου, ὁδεύση διὰ τοῦ ἄρχοντος, τοῦ κριτοῦ καὶ τοῦ ὑπηρέτου ἐπὶ τὴν φυλακὴν, ἕως τὸν ἔσχατον λεπτόν ἀποδῶ, ἐπὶ δὲ ἡ δούς «ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι» ἐκεῖ νου καὶ «μηδενὶ μηδέν» ὀφείλων, καὶ ἤδη τὴν μνᾶν δεκαπλασιάσας ἢ πενταπλασιάσας ἢ τὰ «πέντε τά λαντα» διπλασιάσας ἢ τὰ «δύο» τέσσαρα ποιήσας τύχη τῆς δεούσης ἀμοιβῆς, εἰσερχόμενος «εἰς τὴν χα ρὰν τοῦ κυρίου» αὐτοῦ ἢ «ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ» καθι στάμενος ἢ ἀκούων «ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων» ἢ «ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω πέντε πόλεων». ταῦτα δὲ ἡμεῖς μὴ ὡς χρόνου πολ λοῦ δεόμενα, ἵνα συναρθῆ ἡμῖν περὶ τῶν ὄλων χρόνων τῆς ἐνταῦθα ζωῆς λόγος, νομίζωμεν λέγεσθαι, ὡστ' ἂν ὑπολαβεῖν τοῦ βασιλέως συναίροντος ἐνὶ ἐκάστῳ τοσοῦτων δούλων λόγον τοσοῦτου χρόνου δεῖ σθαι τὰ πράγματα, ἕως ἐπὶ τὸ τέλος ἔλθῃ τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου ἕως τῆς συντελείας [τοῦ] αἰῶνος οὐχ ἑνός, ἀλλὰ καὶ πλείονων αἰῶνων ***. τὸ δὲ ἀληθές οὐχ οὕτως ἔχει. ἀθρόως γὰρ, βουλευθεὶς ὁ θεὸς ἀναρριπίσαι ἐν ταῖς πάντων μνήμαις (ὑπὲρ τοῦ ἕκαστον τῶν ἰδίων συναισθηθῆναι κρεῖττον ἢ χειρόν πεπραγμένων) πάντα τὰ παρ' ὄλον τὸν χρόνον γεγενημένα ἐκάστῳ, ποιῆσαι ἂν δυνάμει ἀφάτῳ. οὐ γὰρ ὡσπερ ἡμεῖς βυολόμενοι ὑπόμνησίν τινων ποιῆσαι δεόμεθα χρόνου διαρ κοῦς πρὸς τὴν διεξοδὸν τῶν ὑφ' ἡμῶν λεγομένων καὶ φερόντων εἰς ἀνάμνησιν ὧν βυολόμεθα ἀναμνή σαι, οὕτως ὁ θεὸς βουλευθεὶς ἡμᾶς ὑπομνήσαι τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πεπραγμένων, ἵνα συναισθηθέντες ὧν πεποιήκαμεν καταλάβωμεν δι' ἃ κολαζόμεθα ἢ τιμώμεθα, ποιῆ σαι ἂν. εἰ δέ τις τῷ τάχει τῆς τοῦ θεοῦ περὶ ταῦτα δυνάμεως ἀπιστεῖ, οὗτος οὐδέπω νενόηκε τὸν ποιήσαντα τὰ ὅλα θεὸν οὐ δεηθέντα χρόνων εἰς τὸ ποιῆσαι τὴν τηλικαύτην οὐρα νοῦ καὶ γῆς καὶ <πάντων> τῶν ἐν αὐτοῖς κτίσιν. κἂν γὰρ δοκῆ ἐν ἕξ ἡμέραις ταῦτα πεποιηκέναι, συνέσεως χρεια πρὸς τὸ νοῆσαι πῶς λέγεται τὸ ἐν ἕξ ἡμέραις διὰ τοῦτο· «αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς» καὶ τὰ ἐξῆς. τολμητέον οὖν καὶ λεκτέον, ὅτι ὁ τῆς προσδοκωμένης κρίσεως καιρὸς οὐ δεῖται χρόνων, ἀλλ' ὡς ἡ ἀνά στασις λέγεται γίνεσθαι «ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ», οὕτως (οἶμαι) καὶ ἡ κρίσις. 14.10 Μετὰ ταῦτα λεκτέον εἰς τὸ ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναί ρειν λόγον, προσήχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης πολλῶν ταλάν των. ὅπερ τοιοῦτόν μοι δοκεῖ ἔχειν νοῦν· ὁ μὲν «καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρίμα» ἐστὶν ἀρχόμενος «ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ», εἰπόντος (ὡς καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ γέγραπται) τοῖς <ἀγγέλοις τοῖς> ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοις· «ἀπὸ τῶν ἀγίων μου ἄρξασθε», καὶ «ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ» εἰ κὼς ἐστίν, ὁ δὲ τοῦ συναίρειν λόγον τὴν ἀρχὴν ἔχει (ἐπινοία λαμβανομένην· οὐ γὰρ ἐπιλελήσμεθα τῶν προειρημένων) ἀπὸ τῶν ὀφειλόντων πλείονα· διόπερ οὐ γέγραπται μὲν συναίροντος δὲ αὐτοῦ λόγον, εἴρηται δὲ ἀρξα μένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν προσηνέχθη (ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συναίρειν αὐτὸν λόγον) εἰς ὀφει λέτης πολλῶν ταλάντων ὡς μυρία ὅσα ζημιωθεὶς καὶ μεγάλα μὲν ἐγκεχειρισμένος καὶ πιστευθεὶς πολλά, μηδὲν δὲ κέρδος προσαγα γῶν τῷ δεσπότῃ, ἀλλὰ μυρία ὅσα ζημιωθεὶς, ὥστε αὐτὸν ὀφείλειν πολλά τάλαντα. καὶ τάχα διὰ τοῦτο πολλά ὀφείλει τάλαντα, ἐπεὶπερ ἠκολούθησε πολ λάκις τῇ ἐπὶ τὸ τάλαντον τοῦ μολίβου καθημένη γυναικί, ἢ ὄνομα Ἄνομία. νόει δὲ κατὰ τὸν τόπον ἕκαστον μέγιστον ἀμάρτημα ταλάν των εἶναι ζημίαν οἰκοδεσποτικῶν, καὶ τοιαῦτα ἀμαρτάνουσι πόρνοι, μοιχοί, ἀρσενοκοῖται, μαλακοί, εἰδω λολάτραι, φονεῖς. οὐδὲν οὖν τάχα μικρὸν ἀλλὰ πάντα μεγάλα καὶ χαλεπὰ ἡμαρτεν ὁ προσαχθεὶς τῷ βασιλεῖ

εἷς ὀφειλέτης πολλῶν ταλάντων, ὄντινα εἰ μὲν ἐν ἀνθρώποις ζητήσεις, ἴσως ἂν αὐτὸν εὖροις ὄντα τὸν ἄνθρωπον «τῆς ἀμαρτίας», τὸν υἱὸν «τῆς ἀπώ λείας», τὸν ἀντικείμενον καὶ ἐπαι ρόμενον «ἐπὶ πάντα θεὸν ἢ σέβασμα»· εἰ δὲ ἔξω ἀνθρώπων, τίς ἂν εἴη οὗτος ἢ ὁ διάβολος τοσ<αὔτα> τάλαντα ὅσους> ἀνθρώπους ἀπολωλεκῶς δεξαμένους αὐτὸν ἐνερ γοῦντα τὴν ἀμαρτίαν; «μέγα γὰρ ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνήρ ἐλεήμων», τίμιον ὡς ταλάντου εἶναι ἄξιον ἦτοι χρυσοῦ (ὁποῖα ἢ λυχνία ἢ ταλαντιαία ἦν ἢ <ἐκ> χρυσοῦ) ἢ ἀργύρου ἢ ὁποίας δήποτε νοητῶς παραλαμβανομένης ὕλης. ὦν σύμβολα ἐν τοῖς λόγοις τῶν ἡμερῶν ἀναγέγραπται, Δαυῖδ πλουτήσαντος πολλοῖς ταλάντοις καὶ ὁ ἀριθμὸς δέδεικται, ταλάντοις χρυσοῦ τοσοῖσδε καὶ ἀρ γύρου τοσοῖσδε καὶ τῆς λοιπῆς ὀνομαζομένης ἐκεῖ ὕλης, ἐξ ἧς κατεσκεύασται ὁ τοῦ θεοῦ νεῶς. 14.11 Πλὴν μὴ ἔχων ἀποδοῦναι τὰ τάλαντα (ἀπολωλέκει γὰρ ταῦτα) ἔχει γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ ἄλλα περὶ ὧν γέγραπται· πάντα ὅσα ἔχει. καὶ ἦν δυνατόν, πιπρα σκόμενον αὐτὸν μετὰ τῶν ἰδίων εὐπορήσαι, τοῦ ὠνησαμένου αὐτὸν καὶ πληρώσαντος διὰ τῆς τιμῆς αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ πᾶν τὸ ὄφλημα· καὶ οἷόν τε ἦν αὐτὸν μηκέτι μὲν εἶναι δοῦλον τοῦ βασιλέως, γίνεσθαι δὲ τοῦ ὠνησαμένου. καὶ ἐπιδικάζεται γε τοῦ μὴ πραθεῖς ἅμα τοῖς ἰδίους μένειν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως οἰκίᾳ· διὸ πεσὼν προσκυνεῖ αὐτῷ (θεὸν ἐπιστάμενος τὸν βασιλέα) καὶ λέγει· μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι· ἦν γὰρ (εἰκὸς) καὶ δραστήριος, ὁρῶν ὅτι δύναται ἐκ δευτέρων πράξεων ἀνα πληρῶσαι πᾶν τὸ ἐνδεές ἀπὸ τῆς προ τέρας ζημίας τῶν πολλῶν ταλάντων. καὶ ὁ ἀγαθός γε βασιλεὺς οὐ τὸς ἐσπλαγχνίσθη καὶ ἐπὶ τὸν ὀφει λήτην τῶν πολλῶν ταλάντων, καὶ τότε μὲν ἀπέλυσεν αὐτόν, πλεῖόν τι χαρισάμενος αὐτῷ ἢς ἠξιώθη ἀξιώσεως. ὁ μὲν γὰρ ὀφει λήτης ἐπηγγείλατο μακροθυμήσαντι τῷ δεσπότη ἀποδοῦναι ἅπαντα τὰ ὀφειλήματα· ὁ δὲ σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτῷ κύριος (οὐκ ἐπὶ τῷ ἀπολαβεῖν ἐκ τοῦ μακροθυμεῖν) τότε ἀφήκεν αὐτὸν <οὐ> μόνον, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀπέλυσε, καὶ πᾶ σαν τὴν ὀφειλήν ἀφήκεν αὐτῷ. ὁ δὲ πονηρὸς δοῦλος οὗτος καὶ μακροθυμίαν ἀπὸ τοῦ δεσπότου αἰ τήσας ἐπὶ τοῖς πολλοῖς ταλάντοις ἀνηλεῶς πεποίηκεν. εὐρῶν γὰρ ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δη νάρια, κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε λέγων· ἀπόδος εἴ τι ὀφείλεις. πῶς δὲ οὐχ ὑπερβολὴν πονηρίας ἐπεδείξατο, δι' ἑκατὸν δηνάρια κρατήσας τὸν σύνδουλον καὶ πνί γων καὶ ἀποστερῶν αὐτὸν ἔλευ θέρας ἀναπνοῆς, αὐτὸς ἐπὶ τοῖς πολ λοῖς ταλάντοις μήτε κρατηθεὶς μήτε πνιγεὶς, ἀλλὰ πρότερον μὲν κελευ σθεῖς πραθῆναι ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἑαυτοῦ, ὕστερον δὲ (μετὰ τὸ προσκυνῆσαι) σπλαγχνι σθέντος ἐπ' αὐτῷ τοῦ κυρίου ἀπο λυθεὶς καὶ περὶ πάσης ἀφεθεὶς τῆς ὀφειλῆς; Καὶ ἔργον γε εἰπεῖν κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Ἰησοῦ, τίς ἐστὶν *** ὁ εὐρεθεὶς σύνδουλος εἷς ὀφείλων, οὐ τῷ κυρίῳ ἑαυτοῦ ἀλλὰ τῷ πολλὰ ὀφείλοντι τάλαντα, ἑκατὸν δη νάρια, καὶ τίνες οἱ ἰδόντες τὸν μὲν πνίγοντα τὸν δὲ πνιγόμενον σύνδουλοι καὶ λυπηθέντες σφό δρα καὶ σαφῶς παραστήσαντες τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. ὡς μὲν οὖν [ἐπ'] ἀλη θείας ἔχει τὰ πράγματα, ἀποφαίνο μαι μηδένα <δύνασθαι> διηγῆσασθαι εἰ μὴ Ἰησοῦ, τοῦ «τοῖς ἰδίους μαθη ταῖς κατ' ἰδίαν» λύσαντος «πάντα», ἐπιδημήσαντος αὐτοῦ τῷ ἡγεμονικῷ καὶ ἀνοίγοντος τοὺς ἐν τῇ παρα βολῇ θησαυροὺς πάντας σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους καὶ πληρο φοροῦντος δι' ἐναργῶν ἀποδείξεων ὃν βούλεται φωτίσαι τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως <πάντων> τῶν κατὰ τὴν παραβολὴν ταύτην, ἴν' ἅμα τε παραστήσῃ τίς ὁ εἷς προσαχθεὶς τῷ βασιλεῖ ἀνθρώπῳ ὀφειλέ της πολλῶν ταλάντων καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ὁ ὀφείλων τούτῳ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἄλλος εἷς καὶ τὰ λοιπά, εἴτε δύναται εἶναι ὁ προαποδεδο μένος «ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας» εἴτε καὶ ὁ διάβολος εἴτε μηδέτερος μὲν τοῦ των, ἄλλος δὲ τις ἦτοι ἄνθρωπος ἢ τῶν ὑπὸ τὸν διάβολόν τις. ἔστι γὰρ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ ἔργον καὶ τὰ περὶ τῶν ἰδίως ποιῶν ἦτοι πεποιωμένων κατὰ τὰς τοιάσδε ποιό τητας (εἴτε ἐν ἀοράτοις δυνάμεσιν, εἴτε καὶ ἔν

τισιν ἀνθρώποις) ἀπο δοῦναι προφητευόμενα ὀπωσποτοῦν ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματος ἀναγεγραμμένα. ὡς δὲ μηδέπω διαρκῆ νοῦν ἀναλαμβάνοντες ἡμεῖς τὸν δυνάμενον ἀνακραθῆναι τῷ Χριστοῦ νῶ <καὶ> ἕως τῶν τοσούτων χωροῦντα φθάνειν καὶ μετὰ τοῦ πνεύματος «πάντα» ἐρευνᾶν «καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ», οἷο μεθα, ἔτι ἀορίστως περὶ τῶν κατὰ τὸν τόπον λαμβάνοντες φαντασίαν, ἐπὶ τινα ἕνα ἀναφέρεσθαι πονηρὸν δοῦλον διὰ τῆς παραβολῆς δηλοῦν μενον τὸν ἐνταῦθα παριστάμενον περὶ τῆς τῶν πολλῶν ταλάντων ὀφειλῆς. 14.12 Πότε δὲ ὁ (κατὰ τὴν παραβολὴν) βασιλεὺς ἄνθρωπος ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, ἄξιον ἐπισκέψασθαι, καὶ ἐπὶ τίνα καιρὸν χρήσασθαι ἀναφέρειν τὰ λεγόμενα. εἰ μὲν γὰρ μετὰ τὴν συντέλειαν ἢ ἐπ' αὐτὴν (κατὰ τὸν τῆς προσδοκωμένης κρίσεως καιρὸν), πῶς <ἄν τις> σώσει τὰ περὶ τοῦ ὀφείλοντος ἑκατὸν δηναρῖα καὶ πνιγομένου ὑπὸ τοῦ συγχωρηθέντος τὰ πολλὰ τάλαντα; εἰ δὲ πρὸ τῆς κρίσεως, πῶς ἂν δύναιτό τις παραστῆσαι πρὸ ἐκείνης συναιρούμενον λόγον ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀνθρώπου μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ; ἀπαξιαπλῶς δὲ χρήσασθαι φρονεῖν περὶ πάσης παραβολῆς, ἧς μὴ ἀναγέγραπται ἢ διήγησις ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν, ὅτι καὶ Ἰησοῦς «τοῖς ἰδίους μαθηταῖς κατ' ἰδίαν ἐπέλυε πάντα» καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκρυψαν οἱ τὰ εὐαγγέλια γράφοντες τὴν σαφήνειαν τῶν παραβολῶν, ἐπεὶ μείζονα ἦν τὰ κατ' αὐτὰς δηλοῦμενα τῆς τῶν γραμμάτων φύσεως, καὶ ἦν γε ἑκάστη λύσις καὶ ἡ σαφὴ νεία τῶν τοιούτων παραβολῶν τοιαύτη, ὡς μηδὲ αὐτὸν «τὸν κόσμον χωρεῖν τὰ γραφόμενα» εἰς τὰς τοιαύτας παραβολὰς «βιβλία». γένοιτο δ' ἀνευρεθῆναι καρδίαν ἐπιτηδεῖαν καὶ διὰ τὴν καθαρότητα χωροῦσαν τὰ γράμματα τῆς σαφηνείας τῶν παραβολῶν, ὥστε ἐν αὐτῇ γραφῆναι «πνεύματι θεοῦ ζῶντος». ἀλλ' ἐρεῖ τις ὅτι μήποτε ἀσεβοῦμεν οἱ θέλοντες (διὰ τὸ ἀπόρητον τινῶν καὶ μυστικῶν) τῶν ὑπεράνω γραμμάτων εἶναι δηλωτικὰ ταῦτα <καὶ> πειρώμενοι ταῦτα σαφηνίσαι, κἂν δοκῇ καθ' ὑπόθεσιν, ὅτι ἔγνωμεν ἐπιμελῶς αὐτῶν τὸ βούλημα. λεκτέον δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ὅτι οἱ μὲν ἀκριβῶς εἰληφότες αὐτὰ νοεῖν οἶδασι τὸ πρακτέον αὐτοῖς, ἡμεῖς δὲ οἱ ὁμολογοῦντες ἀπολείπεσθαι τοῦ δυνηθῆναι ἐπὶ τὸ βάθος φθάσαι τῶν δηλουμένων ἐν τούτοις, εἰ καὶ τινα βραχυτέραν περίνοιαν ἐπὶ ποσὸν λαμβάνομεν τῶν κατὰ τὸν τόπον, φήσομεν ὅτι τινὰ μὲν ὦν ἐκ πολλῆς βασάνου καὶ ζητήσεως εὐρίσκουν δοκοῦμεν, εἴτε χάριτι θεοῦ εἴτε δυνάμει τοῦ ἐν ἡμῖν νοῦ, οὐ τολμῶμεν ἐμπιστεῦσαι γράμμασι, τινὰ δὲ γυμνασίας ἡμετέρας καὶ τῆς τῶν ἐντενυξομένων χάριν ἐπὶ ποσὸν ἐκτιθέμεθα. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἀπολελογήσθω διὰ τὸ τῆς παραβολῆς βάθος· πρὸς δὲ τὸ πότε ἠθέλησεν ὁ τῆς παραβολῆς βασιλεὺς ἄνθρωπος συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, φήσομεν ὅτι ἔοικεν περὶ τὸν κεκμημένον τῆς κρίσεως καιρὸν τὸ τοιοῦτο γίνεσθαι. παριστᾶσι δὲ τοῦτο μία μὲν πρὸς τοῖς τελευταίοις τοῦ προκειμένου εὐαγγελίου παραβολή, μία δὲ ἐκ τῶν κατὰ Λουκᾶν. καὶ ἵνα μὴ αὐτὴν ἐκτιθέμενοι τὴν λέξιν μηκύνωμεν τὸν λόγον, δυναμένου τοῦ βουλομένου ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς λαβεῖν, φήσομεν ὅτι ἡ μὲν κατὰ Ματθαῖον παραβολὴ ἐστὶ δηλοῦσα ὅτι «ὡς ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ», καὶ τινὲς μὲν πέντε, τινὲς δὲ δύο, τινὲς δὲ ἐν τάλαντον. εἴτ' ἐκεῖνοι πεποιθήκασι περὶ τὰ ἐγκεχειρισμένα, καὶ «μετὰ πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων» καὶ αὐταῖς λέξεσι γέγραπται ὅτι «καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον». <τήρησον οὖν ὃ λέγει· «καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον»> καὶ σύγκρινον τῷ καὶ ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, καὶ ὄρα ὅτι ἀποδημίαν μὲν ἐκάλεσε τοῦ οἰκοδεσπότου τὸν χρόνον καθ' ὃν «ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου», ἐπιδημίαν δὲ αὐτοῦ, ὅτε «μετὰ πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων», τὸν ἐπὶ συντελείᾳ ἐν τῇ κρίσει καιρὸν· μετὰ γὰρ χρόνον πολὺν «ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον» καὶ τὰ ἐξῆς γίνεται. ἡ δὲ κατὰ Λουκᾶν σαφέστερον παρίστησιν ὅτι εὐγενῆς ἄνθρωπος πορευθεὶς «εἰς

χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι», πορευόμενος ἐκάλεσε δέκα δούλους καὶ «ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· πραγματεύσασθε ἐν ᾧ ἔρχομαι». οὗτος δὲ ὁ εὐγενὴς ἄνθρωπος, μισούμενος ὑπὸ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἀποστειλάντων «πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ», οὐ θελόντων αὐτὸν βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἐπανήλθε λαβὼν «τὴν βασιλείαν καὶ εἶπεν φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους οἷς δεδώκει τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῶ τί διεπραγματεύσαντο». ἰδὼν δὲ ἃ πεποιήκασι, τῷ μὲν τὴν μνᾶν δέκα μνᾶς ποιήσαντι ἔπαινον ἀποδοὺς διὰ τοῦ «εὗγε, ἀγαθὲ δούλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου», δίδωσιν αὐτῷ ἐξουσίαν δέκα πόλεων τῶν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. καὶ ἄλλῳ <τῷ> τὴν μνᾶν πενταπλα σιάσαντι τὸν μὲν ἔπαινον ὃν ἐπὶ τοῦ πρώτου ἔταξεν οὐκ ἀποδέδωκεν οὐδὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐξουσίας ὡς ἐπὶ τοῦ προτέρου ὠρίσατο, εἶπε δὲ αὐτῷ· «καὶ σὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων». τῷ δὲ τὴν μνᾶν ἀποδήσαντι ἐν σουδαρίῳ εἶπεν· «ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δούλε», «καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν· ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι». τίς οὖν καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς παραβολῆς οὐ φήσει ὅτι ὁ μὲν εὐγενὴς ἄνθρωπος πορευθεὶς «εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι» ὁ Χριστὸς ἐστὶν οἰονεὶ ἀποδημῶν ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὴν βασιλείαν καὶ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, οἱ δὲ τὰς δέκα λαβόντες μνᾶς οἱ ἐγκεχειρισμένοι εἰσὶ διοικεῖν λόγον ὃν ἐπιστεύθησαν, οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ (ἐμπολιτευσαμένου <τούτῳ> τῷ κόσμῳ κατὰ τὸ ἐνηνθρωπηκέναι), οἱ μὴ θελήσαντες αὐτὸν βασιλεῦσαι, τάχα μὲν ὁ ἀπιστήσας αὐτῷ Ἰσραὴλ ἐστὶ, τάχα δὲ καὶ τὰ ἀπιστήσαντα αὐτῷ ἔθνη; 14.13 Πλὴν ταῦτά μοι εἴρηται διὰ τὸ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἀναφέρειν ἐλθόντος μετὰ τῆς βασιλείας ἐπὶ τὴν συντέλειαν, ὅτε «εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους οἷς [ἐ]δε δώκει τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῶ τί διεπραγματεύσαντο», καὶ διὰ τὸ ἐκ τούτου βούλεσθαι ἀποδεικνύειν καὶ τῆς περὶ τῶν ταλάντων παραβολῆς, ὅτι καὶ <τὸ> ὅστις ἠθέλησε συναῖρει λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ ἀναφέρεται ἐπὶ τὴν συντέλειαν, ὅτε ἤδη βασιλεὺς ἐστὶν ἀπολαμβάνων τὴν βασιλείαν, δι' ἣν (καθ' ἑτέραν παραβολὴν) «ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι». ὑποστρέψας οὖν καὶ λαβὼν «τὴν βασιλείαν» ἠθέλησε συναῖρει λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, καὶ ἀρξαμένου αὐτοῦ συναῖρειν, προσηνέχθη εἰς ὀφειλὴς τῶν πολλῶν ταλάντων· προσηνέχθη δὲ ὡς βασιλεὺς ὑπὸ τῶν αὐτοῦ τεταγμένων λειτουργῶν, οἷμαι ἀγγέλων. καὶ τάχα εἰς τίς ἐστὶν τῶν ὑπὸ τὴν βασιλείαν ἐγχειρισθεὶς τίνα οἰκονομίαν μεγάλην καὶ μὴ καλῶς αὐτὴν διοικήσας, ἀλλὰ διασκορπίσας τὰ ἐγχειρισθέντα, ὡς ὀφείλει αὐτὸν γενέσθαι πολλῶν ταλάντων ὧν ἀπολώλεκεν. οὗτος δὲ τάχα μὴ ἔχων ἀποδοῦναι, κελεύεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως πραθῆναι ἅμα τῇ γυναικί, ἀφ' ἧς γέγονε κοινωνὸς αὐτῇ πατῆρ τινῶν τέκνων. ἔργον δὲ οὐ τὸ τυχόν ἐστὶν ἰδεῖν ἐν νοητοῖς πατέρα καὶ μητέρα καὶ τέκνα. ὡς μὲν οὖν πρὸς τὸ ἀληθές, θεὸς ἂν εἰδείη τοῦτο τὸ ἔργον ὃ βούλεται· καὶ ἡμῖν δέ, εἴτε αὐτὸς δέδωκεν εἴτε μή, ὁ δυνάμενος κρινέτω. πλὴν τοιαῦτα κατὰ τὸν τόπον ὑπολαμβάνομεν ὅτι, ὡς περὶ Ἱερουσαλὴμ μήτηρ ἐστὶ Παύλου καὶ τῶν παραπλησίων αὐτῷ ἢ ἄνω, οὕτως εἶη ἂν ἐτέρων μήτηρ, ἀνάλογον Ἱερουσαλὴμ μητρί, φέρ' εἰπεῖν Σοῦνη τῆς Αἰγύπτου ἢ <Μέμφις, ἐτέρων δὲ Τύρος> καὶ Σιδῶν ἢ ὅσαι ὠνομάσθησαν ἐν ταῖς γραφαῖς πόλεις. εἶθ' ὡς περὶ Ἱερουσαλὴμ νύμφη ἐστὶ κεκοσμημένη «τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς» Χριστῷ, οὕτως εἶεν ἂν ἐκεῖναι αἱ μητέρες δυνάμεων τινῶν τῶν κεκληρωμένων αὐτὰς οἰονεὶ γυναῖκες ἢ νύμφαι. καὶ ὡς περὶ ἐστὶ τίνα τέκνα τῆς Ἱερουσαλὴμ ὡς μητρός καὶ Χριστοῦ ὡς πατρός, οὕτως εἶη ἂν τίνα τέκνα Σοῦνης ἢ Μέμφεως ἢ Τύρου ἢ Σιδῶνος καὶ τῶν ἐπιτεταγμένων αὐταῖς ἀρχόντων <ὡς πατέρων>. τάχα οὖν καὶ οὗτος ὁ εἰς προσαχθεὶς ἀνθρώπων βασιλεὺς ὀφειλέτης πολλῶν ταλάντων ἔχει (ὡς ἀποδεδώκαμεν) γυναῖκα καὶ τέκνα, ἅτινα πρότερον μὲν ἐκέλευσε πραθῆναι ὁ βασιλεὺς, πραθῆναι δὲ καὶ πάντα ἃ εἶχεν, ὕστερον δὲ σπλαγχνισθεὶς ἀπέλυσε αὐτὸν καὶ πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἀφήκεν αὐτῷ,

οὐκ ἀγνοῶν τὸ μέλλον, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν τὸ γεγενημένον, οὕτως ἀναγέγραπται πεποηκέναι. ἕκαστος οὖν τῶν ἐχόντων (ὡς ἀπο δεδώκαμεν) γυναῖκα καὶ τέκνα, λόγον ἀποδώσει, ἢνίκα ἂν ἔλθῃ ὁ βασιλεὺς συνᾶραι λόγον, λα βῶν «τὴν βασιλείαν» καὶ ὑποστρέψας· καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἔχει, ὡς ἄρχων τινὸς <ἦ> Σοῆνης ἢ Μέμφεως ἢ Τύρου ἢ Σιδῶνος ἢ τινος παραπλησίου, καὶ τοὺς ὀφειλέτας. Οὗτος οὖν, ἀπολυθεὶς καὶ συγ χωρηθεὶς πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν, ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ βασιλέως εὗρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ διὰ τοῦτο (οἶμαι) ἔπνιγεν, ἐπεὶπερ ἦν ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ βασιλέως· οὐκ ἂν γὰρ μὴ ἐξελθὼν ἔπνιγε τὸν σύνδουλον αὐτοῦ. εἶτα παρατήρει τὴν ἀκρίβειαν τῆς γραφῆς, ὅπως ὁ μὲν πεσὼν προσεκύνει, ὁ δὲ πεσὼν οὐ προσεκύνει ἀλλὰ παρ ἐκάλει. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς σπλαγχνισθεὶς ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἀφήκεν αὐτῷ, ὁ δὲ δούλος οὐδὲ ἐλεῆσαι ἠθέλησε τὸν σύνδουλον αὐτοῦ. κάκεινος μὲν <καὶ> πρὸ τῆς ἀφέσεως ἐκέλευσεν αὐτὸν πραθῆναι καὶ τὰ αὐτοῦ, ὁ δὲ συγχωρηθεὶς ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν. καὶ πρόσχες ὅτι οἱ σύνδουλοι οὐ διέβαλον ἢ εἰρήκασιν ἀλλὰ διε σάφησαν, καὶ ὅτι τὸ πονηρὸν οὐκ εἶπε κατ' ἀρχὰς περὶ τῶν χρημάτων, ἀλλ' ἐτήρησεν ὕστερον περὶ τοῦ συνδούλου. ἴδε δὲ καὶ τὸ μέτριον τοῦ βασιλέως· οὐκ εἶπε· προσεκύνησάς μοι, ἀλλά· παρεκάλεσάς με καὶ οὐκέτι <ἐκέλευσεν> αὐτὸν πραθῆναι καὶ τὰ αὐτοῦ, ἀλλὰ παρέδωκε τοῖς βασανισταῖς <ὡς πεισόμενον> τὸ χεῖρον διὰ τὴν πονηρίαν. τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι ἢ οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοι; ἅμα δὲ πρόσχες διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν αἰρέσεων χρωμένους τῇ παραβολῇ ὅτι, εἴπερ κατηγοροῦσι τοῦ δημιουργοῦ ὡς ὀργίλου διὰ τὰ ἐμφαίνοντα ὀργὴν θεοῦ ῥήματα, ἐχρῆν αὐτοὺς καὶ τοῦ βασιλέως τούτου κατηγορεῖν, ἐπεὶπερ ὀργισθεὶς παρέδωκε τὸν ὀφειλέτην τοῖς βασανισταῖς. ἔτι δὲ λεκτέον τοῖς μὴ βουλομένοις παραδίδοσθαί τινα ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῖς βασανισταῖς ὅτι διηγήσασθε ἡμῖν, ὧ οὗτοι, τίς ὁ βασιλεὺς ὁ παραδιδούς τὸν πονηρὸν δούλον τοῖς βασανισταῖς; προσεχέτωσαν δὲ καὶ τῷ οὕτως οὖν ποιήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος. τοῖς αὐτοῖς δὲ ἔτι μᾶλλον λεχθεῖν ἂν τὰ ἐν τῇ τῶν δέκα μνῶν παραβολῇ ὅτι ὁ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ υἱὸς εἶπε· «πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους τοὺς μὴ θελήσαντάς με» καὶ τὰ ἐξῆς. τὸ συμπέρασμα μέντοι τῆς παραβολῆς καὶ τοῖς ἀπλουστέροις ἀρμόζει· πάντες γὰρ ἅμα διδασκόμεθα πείσεσθαι, οἱ ἄφρονοι ἀμαρτημάτων εἰληφότες καὶ μὴ συγχωροῦντες τοῖς ἀδελφοῖς, τὰ τοῦ συγχωρηθέντος καὶ μὴ συγχωρήσαντος τῷ <συν>δούλῳ. 14.14 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους (19, 1[-2]). Ὁ ἕκαστον τῶν προκειμένων προβλημάτων ἐντελῶς διεξιὼν, ὡς μηδὲν αὐτῶν ἐνδεὲς καταλιπεῖν, οὗτος τελεῖ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους. θαρσαλεώτερον δ' αὖ τις ἀποφανεῖται περὶ τούτου προσέχων ἐπιμελέστερον πάσῃ ἀναγνώσει παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης. ἐὰν γὰρ ἐπὶ μηδενὸς ἢ τεταγμένον τὸ ἐτέλεσε τοὺς λόγους τούτους, ἢ Μωσέως ἢ τινος τῶν προφητῶν, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ Ἰησοῦ, τότε τολμήσας ἂν τις εἴποι ὅτι μόνος ἐτέλεσε τοὺς λόγους ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἐλθὼν τέλος ἐπιθεῖναι τοῖς πράγμασι καὶ πληρῶσαι τὸ ἐνδεὲς τοῦ νόμου διὰ τοῦ «ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν· «ἵνα πληρωθῇ τὰ εἰρημένα διὰ τῶν προφητῶν». εἰ δὲ που γέγραπται καὶ ἐν ἐκείνοις, τότε ἂν συνεξετάζοι καὶ τελεσθέντας ὑπ' ἐκείνων λόγους τελεσθεῖσιν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, ἵνα εὖρη τὴν διαφορὰν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους. καίτοιγε καὶ ἐκεῖ ζητηθεῖν ἂν, εἰ ἐπὶ τῶν κατὰ χρηματισμὸν λεγομένων κεῖται τὸ ἐτέλεσεν, ἢ ἐπὶ τῶν Μωσέως ἢ τινος τῶν προφητῶν εἰρημένων ἢ ἐπὶ συναμφοτέρων· ἢ γὰρ ἐπιμελῆς τήρησις μέγιστα ἂν ὑποβάλλοι νοήματα τοῖς ἐπισταμένοις «πνευματικὰ πνευματικοῖς» συγκρίνειν καὶ διὰ τοῦτο λαλοῦσιν «οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος». ἄλλος δ' ἂν τις περιεργότερον ἀκούων τοῦ ἐτέλεσεν, τεταγμένου ἐπὶ τῶν μυστικωτέρων (καθὸ ὁ μὲν τις «παρὲ δωκε τοῖς ὑποχειρίοις μυστήρια καὶ τελετὰς» οὐκ ἐπαινετῶς, ὁ δὲ τις μυστήρια θεοῦ τοῖς ἀξίοις, καὶ ἀνάλογον τοῖς τοιοῦτοις μυστηρίοις τελετὰς) εἴποι ὅτι

τελετήν ἐποίησε μῆσας αὐτούς, δι' ἣν τελετήν ἀνεφάνησαν οἱ λόγοι συνατοί, ὡς κηρυχθῆναι «τὸ εὐαγγέλιον» Ἰησοῦ «ἐν ὄλω τῷ κόσμῳ» καὶ κρατῆσαι διὰ τὴν θείαν τελετήν πάσης ψυχῆς, ἣν ἔλκει ὁ πατήρ πρὸς τὸν υἱὸν κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ σωτήρος· «οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς με ἐὰν μὴ ὁ πατήρ ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτόν». διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ λόγος τῶν χάριτι θεοῦ πρεσβευόντων τὸ εὐαγγέλιον καὶ «τὸ κήρυγμα» αὐτῶν «οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας» γέγονε «λόγων, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως», οἷς ἐτελέσθησαν οἱ λόγοι τῆς διδασκαλίας Ἰησοῦ. καὶ σὺ μὲν οὖν τηρήσεις, ὡς ἄκουσας εἴρηται τὸ ἐτέλεσε καὶ ἐπὶ τίσιν· λήψη δὲ παράδειγμα τὸ ἐπὶ τοῖς μακαρισμοῖς καὶ ὅλη τῇ διδασκαλίᾳ λελεγμένον, οἷς ἐπιφέρεται· «καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο πάντες οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ». Ἀναφέρεται δὲ καὶ νῦν τὸ ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους προσεχῶς μὲν ἐπὶ τὴν μυστικωτάτην παραβολήν, καθ' ἣν «ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἑνὶ ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἠθέλησε συναῖραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ», ἔτι δὲ ταύτης ἀνωτέρω εἰς τὰ πρὸ αὐτῆς ἀναγεγραμμένα. 14.15 πλὴν ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, λαλήσας αὐτοὺς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περὶ τὴν Καφαρναούμ, τότε μετήρην ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὰ τῆς Ἰουδαίας ὄρια, ἕτερα τυγχάνοντα παρὰ τὴν Γαλιλαίαν. ἦλθε δὲ ἐπὶ τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας καὶ οὐκ ἐπὶ τὰ μέσα, ἀλλ' οἴονε τὰ ἄκρα· ἔνθα ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, οὓς ἐθεράπευσε παρ' ἀνθρώπων τοῖς ὀρίοις τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἔνθα τὸ βάπτισμα ἐδίδοτο ἀνθρώποις. τηρήσεις δὲ διαφορὰν ὄχλων ἀπλῶς ἀκολουθησάντων καὶ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀφέντων πάντα καὶ ἀκολουθησάντων καὶ Ματθαίου, ὅς «ἀναστάς ἠκολούθησεν αὐτῷ». οὐκ ἀπλῶς ἠκολούθησεν, ἀλλ' «ἀναστάς»· μεγάλη γὰρ ἡ προσθήκη τὸ «ἀναστάς». εἰσὶν οὖν αἱ οἱ μὲν (ὡς ὄχλοι) πολλοὶ ἀκολουθοῦντες, μήτε ἀναστάντες ἵνα ἀκολουθήσωσι μήτε ἀφέντες πάντα τὰ πρότερα· ὀλίγοι δὲ οἱ ἀναστάντες καὶ οἱ «πάντα ἀφέντες» ἀκολουθήσαντες, οἱ καὶ καθεδοῦνται [οἱ] «ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ» «ἐπὶ δώδεκα θρόνους». πλὴν εἰ βούλεται τις θεραπευθῆναι, ἀκολουθησάτω τῷ Ἰησοῦ. 14.16 Μετὰ τοῦτο γέγραπται ὅτι προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτόν καὶ λέγοντες· εἰ ἔξοστι ἀνθρώπων ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; (τὸ ἰσοδυναμοῦν ἀνέγραψε καὶ ὁ Μάρκος) (19, 3[-12]). Οὐκοῦν τῶν προσιόντων καὶ πυθθανομένων τῷ Ἰησοῦ ἦσαν τινες οἱ πειράζοντες ἐπηρώτων αὐτόν· πειραζομένου δὲ τοῦ τηλικούτου σωτήρος ἡμῶν, τίς ἂν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀγανακτοίη, τεταγμένος εἰς διδασκαλίαν, ἐπὶ τῷ πειράζεσθαι ὑπὸ τινῶν καὶ πυθθανομένων οὐκ ἐκ φιλομαθείας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πειράζειν ἐθέλειν; πολλὰ δ' ἂν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγαγῶν εὐροῖς, ἐν οἷς ἐπεὶ ρασαν τὸν Ἰησοῦν ἡμῶν οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἄλλοι παρὰ τούτους (ὡς νομικός τις, τάχα δὲ καὶ γραμματεὶς), ἵν' ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ περὶ τῶν πειραζόντων αὐτόν συναγαγῶν, εὐροῖς τι [τὰ περὶ τῶν πειραζόντων αὐτόν] ἐκ τῆς ἐξετάσεως χρησιμὸν εἰς τὸ εἶδος τῶν λόγων τούτων. πλὴν ὁ σωτὴρ καὶ τοῖς πειράζουσιν ἀποκρίνεται δόγματα «εὐσεβείας»· οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον· εἰ ἔξοστι ἀνθρώπων ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ οἶμαι, ὅτι κατὰ τοῦτο προέτεινον τὸν λόγον οἱ Φαρισαῖοι τοῦτον, ὡς ἐπιληψόμενοι αὐτοῦ, ὅτι ποτ' ἂν εἴπη· οἷον εἰ μὲν εἶπεν· ἔξοστι, ἐνεκάλεσαν «ἂν» αὐτῷ ὡς ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι διαλύονται τοὺς γάμους· εἰ δὲ οὐκ ἔξοστι, ὡς καὶ μετὰ ἀμαρτημάτων ἐπιτρέπονται συνοικεῖν ἄνδρα γυναικί. «οὐκ ἐώρων δὲ τίνα τρόπον ἀνεπιλήπτως καὶ σοφῶς αὐτοῖς ἀποκρινείται», ὡς ἐπὶ τοῦ κήνσου· εἰ μὲν γὰρ εἶπε διδόναι, ἐνεκάλεσαν «ἂν» ὡς ὑποτάσσοντι τὸν λαὸν «τοῦ θεοῦ ἀνθρώποις καὶ προσποιοῦντα αὐτόν» τοῖς Ῥωμαίοις καὶ οὐ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, εἰ δὲ μὴ διδόναι, ὡς πόλεμον ἐμποιοῦντι καὶ στάσιν καὶ διεγείροντι τοὺς μὴ δυναμένους στήναι πρὸς τηλικαύτην στρατιάν. [οὐκ ἐώρων δὲ τίνα τρόπον

άνεπιλήπτως καὶ σοφῶς αὐτοῖς ἀποκρίνεται]. <ὄρα δὲ πῶς άνεπιλήπτως ἀπεκρίνατο> πρότερον μὲν ἀποφάσκων τὸ ἀπολύειν τὴν γυναῖκα κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, δεύτερον δὲ ἀποκρινόμενος πρὸς τὰ περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ κατὰ τὸ ἀποστάσιον ***. ἑώρα γὰρ ὅτι οὐ πᾶσα αἰτία εὐλόγως λύει γάμον, καὶ ὅτι δεῖ τὸν ἄνδρα συνοικεῖν τῇ γυναικὶ «ὡς ἄσθε νεστέρω σκευεῖ ἀπονέμοντα τιμὴν» καὶ βαστάζοντα αὐτῆς τὰ ἐν ἁμαρτήμασι «βάρη». καὶ δυσωπεῖ ἐκ τῶν ἐν τῇ Γενέσει ἐγγεγραμμένων τοὺς ἐπὶ τοῖς Μωσέως γράμμασιν ἀρχοῦντας Φαρισαίους λέγων τὸ οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἐπιφέρων αὐτοῖς διὰ τὸ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν ἀκόλουθον τῷ εἰς σάρκα μίαν διδασκαλίαν τὴν ὥστε οὐ κέτι εἰσὶ δύο ἀλλὰ σὰρξ μία. δυσωπητικὸν δὲ πρὸς τὸ μὴ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα κατὰ πᾶσαν αἰτίαν καὶ τὸ ὅ ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. Παρατηρητέον μέντοιγε ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἀπὸ τῆς Γενέσεως ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ῥητῶν, ὅτι οὐ τὰ ἐφεξῆς ἀλλήλοις γεγραμμένα εἴρηται. ἐγὼ δὲ οἶμαι ὅτι οὐδὲ περὶ τῶν αὐτῶν λέγεται, τῶν κατ' εἰκόνα θεοῦ γενομένων καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς καὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ Ἀδάμ. ὅπου μὲν γὰρ λέλεκται τὸ «ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς», περὶ τῶν κατ' εἰκόνα ἐστίν· ὅπου δὲ καὶ εἶπεν· «ἔνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς, οὐκ ἔστι περὶ τῶν κατ' εἰκόνα· ὕστερον γὰρ ποτε ἐκείνων «ἔπλασε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς» καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τὴν βοηθόν. ἅμα δὲ πρόσχες ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν κατ' εἰκόνα οὐκ ἀνὴρ καὶ γυνὴ εἴρηται, ἀλλὰ «ἄρρεν καὶ θῆλυ». τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ τετηρήκαμεν· ἀνὴρ μὲν γὰρ δηλοῦται τῇ ΙΣ φωνῇ, ἄρρεν δὲ τῇ ΖΑΧΑΡ· καὶ πάλιν γυνὴ μὲν τῇ ΕΣΣΑ φωνῇ, θῆλυ δὲ τῇ ΟΥΝΚΗΒΑ· οὐδέποτε γὰρ γυνὴ κατ' εἰκόνα οὐδὲ ἀνὴρ, ἀλλ' οἱ μὲν διαφέροντες ἄρρεν οἱ δὲ δεύτεροι θῆλυ. ἀλλὰ καὶ ἐὰν καταλίπη ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, κολλᾶται οὐ τῷ θῆλει ἀλλὰ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ γίνονται (ἐπεὶ ἐν σαρκὶ ἀνὴρ καὶ γυνὴ) εἰς σάρκα μίαν. εἶτα διαγράφων ὁ δεῖ εἶναι ἐν τοῖς ὑπὸ θεοῦ συνεζευγμένοις ἀξίως τοῦ συνεζευχθαι ὑπὸ θεοῦ, ἐπιφέρει ὁ σωτὴρ τὸ ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο. καὶ ὅπου γε ὁμόνοια καὶ συμφωνία καὶ ἀρμονία ἀνδρός ἐστι πρὸς γυναῖκα <καὶ γυναικὸς πρὸς ἄνδρα>, τοῦ μὲν ὡς ἄρχοντος, τῆς δὲ <ὡς> πειθομένης τῷ «αὐτός σου κυριεύσει», ἀληθῶς ἔστιν εἰπεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων τὸ οὐκέτι εἰσὶ δύο. εἶτ' ἐπεὶ ἔδει τηρεῖσθαι τῷ κολλῶ μὲν κυρίως τὸ γενέσθαι αὐτὸν πρὸς αὐτὸν «ἐν πνεῦμα», λέλεκται ἐπὶ τῶν ὑπὸ θεοῦ συνεζευγμένων μετὰ τὸ ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο τὸ ἀλλὰ σὰρξ μία. καὶ ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ συζεύξας τὰ δύο εἰς ἓν, ἵνα μηκέτι ὡς δύο, <ὅπου> «παρὰ θεοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή». καὶ ἐπεὶ ὁ θεὸς συνέζευξε, διὰ τοῦτο χάρισμά ἐστιν ἐν τοῖς ὑπὸ θεοῦ συνεζευγμένοις· ὅπερ ὁ Παῦλος ἐπιστάμενος ἐπίσης τῷ εἶναι τὴν ἀγνὴν ἀγαμίαν χάρισμά φησι καὶ τὸν κατὰ λόγον θεοῦ γάμον εἶναι χάρισμα, φάσκων· «θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς ἑμαυτόν, ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως». οἱ δὲ ὑπὸ θεοῦ συνεζευγμένοι καὶ φρονοῦσι καὶ ποιοῦσι τὸ «οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν». ὁ μὲν οὖν σωτὴρ ἐνετείλατο, ἵν' ὅπερ ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζῃ· ἄνθρωπος δὲ χωρίζει βούλεται ὁ ὁ θεὸς συνέζευξεν, ὅτε ἀποστάς «τῆς» ὑγιῶς «πίστεως», προσέχων «πνεῦμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλύόντων» οὐ πορνεύειν μόνον ἀλλὰ καὶ «γαμεῖν», διαλύει καὶ τοὺς φθάσαντας τῇ προνοίᾳ συνεζευχθαι τοῦ θεοῦ. ταῦτα μὲν οὖν τηρουμένων τῶν ῥητῶν εἰς τὰ περὶ ἄρρενος καὶ θήλεος, καὶ ἀνδρός καὶ γυναικός, ὡς ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Φαρισαίους ἀποκρίσει, λελέχθω. 14.17 Ἐπεὶ δὲ ὁ ἀπόστολος «εἰς τὸν Χριστὸν» ἐκλαμβάνει «καὶ τὴν ἐκκλησίαν» τὸ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, λεκτέον ὅτι οὐκ ἀπέλυσεν ὁ Χριστὸς τὴν προτέραν (ἵν' οὕτως ὀνομάσω) γυναῖκα αὐτοῦ (τὴν προτέραν

συναγωγήν) κατ' ἄλλην αἰτίαν, τηρῶν τὸ ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω, ἢ ὅτε ἐπόρνευσεν ἐκείνη ἢ γυνὴ μοιχευθεῖσα ὑπὸ τοῦ πονηροῦ καὶ μετ' ἐκείνου ἐπιβουλεύσασα τῷ ἀνδρὶ καὶ ἀποκτείνασα αὐτὸν ἐν τῷ λέγειν· «αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον» <καί>· «σταύρου σταύρου αὐτόν». ἐκείνη οὖν ἑαυτὴν ἀπέστησε μᾶλλον ἢ ὁ ἀνὴρ αὐτὴν ἀπέστειλεν ἀπολύσας· διόπερ ὄνειδίζων αὐτῇ ἀποστάση αὐτοῦ ἐν Ἡσαΐα φησί· «ποῖον τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν, ᾧ ἀπέστειλα αὐτήν;» καὶ ὁ κτίσας γε ἀπ' ἀρχῆς τὸν κατ' εἰκόνα (ὡς «ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων») ἄρρεν αὐτὸν ἐποίησε καὶ θῆλυ τὴν ἐκκλησίαν, ἐν τῷ κατ' εἰκόνα ἀμφοτέροις χαρισάμενος. καὶ καταλέλοιπέ γε διὰ τὴν ἐκκλησίαν κύριος ὁ ἀνὴρ πρὸς ὃν ἦν πατέρα ὅτε «ἐν μορφῇ θεοῦ» ὑπῆρχε, καταλέλοιπε δὲ καὶ τὴν μητέρα, καὶ αὐτὸς υἱὸς ὢν τῆς ἄνω Ἰερουσαλήμ, καὶ ἐκολλήθη τῇ ἐνταῦθα καταπεσοῦση γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ γεγόνασιν ἐνθάδε οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. διὰ γὰρ αὐτὴν γέγονε καὶ αὐτὸς σὰρξ, ὅτε «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», καὶ οὐκέτι γέ εἰσι δύο, ἀλλὰ νῦν μία γέ ἐστι σὰρξ, ἐπεὶ τῇ γυναικὶ <ἐκκλησίᾳ> λέγεται τὸ «ὕμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»· οὐ γὰρ ἐστὶ τι ἴδιον σῶμα Χριστοῦ ἕτερον παρὰ τὴν ἐκκλησίαν οὖσαν «σῶμα» αὐτοῦ «καὶ μέλη ἐκ μέρους»· καὶ ὁ θεὸς γε τούτους τοὺς μὴ δύο, ἀλλὰ γενομένους σάρκα μίαν συνέζευξεν, ἐντελλόμενος ἵνα ἄνθρωπος μὴ χωρίζῃ τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ κυρίου. καὶ ὁ προσέχων γε ἑαυτῷ ὡς μὴ χωρισθῆναι <ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ>, θαρρεῖ ὡς μὴ χωρισθησόμενος καὶ φησι· «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;» ἐνταῦθα μὲν οὖν γέγραπται πρὸς τοὺς Φαρισαίους λεγόμενον τὸ ὃ ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· λέγοιτο δ' ἂν πρὸς τοὺς Φαρισαίων κρείττονας· ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, μηδὲν χωριζέτω, μήτε ἀρχή, μήτε ἐξουσία· ἰσχυρότερος γὰρ ὁ συζεύξας θεὸς πάντων, ὢν ἂν ὀνομάσαι τις νοήσας αὐτὰ δυνήθη. 14.18 Μετὰ ταῦτα διαληφόμεθα τὸν τῶν Φαρισαίων λόγον ὃν εἶπον τῷ Ἰησοῦ· τί οὖν Μωσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολύσαι; εὐλόγως δ' εἰς τοῦτο παραληφόμεθα τὴν ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου λέξιν περὶ τοῦ τῆς ἀποστασίας βιβλίου ἔχουσαν οὕτως· «ἐὰν δὲ λάβῃ τις γυναῖκα καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ, καὶ ἔσται ἐὰν μὴ εὖρη χάριν ἐναντίον αὐτοῦ ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «καὶ οὐ μίανετε τὴν γῆν ἣν κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν δίδωσιν ὑμῖν ἐν κλήρῳ». ζητῶ δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, πότερον οὐδὲν πέρα τῆς λέξεως χρὴ ζητεῖν ἐν αὐτῷ (ἐπεὶ μὴ ὁ θεὸς ἔδωκεν αὐτόν), ἢ πρὸς μὲν τοὺς Φαρισαίους ἀναγκαίως εἴρηται (χρησαμένους τῷ Μωσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολύσαι) τὸ ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. ἐὰν δὲ τις ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον ἀναβῆ Ἰησοῦ, διδάσκον ὅτι «ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστὶ», καὶ τούτου ζητήσῃ τοῦ νόμου πνευματικὸν νοῦν. φήσῃ δὲ καὶ ταῦτα ὁ θέλων τροπολογεῖν ὅτι, ὡς περὶ τῷ Παύλῳ θαρροῦντι ἐφ' ἣ εἶχε θεῖα χάριτι λέλεκται τὸ «γυνὴ δέδεται ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ. μακαριώτερα δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτως μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην· δοκῶ δὲ κάγῳ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν» (ἐν τούτοις γὰρ τῷ «κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην», ἵνα μὴ καταφρονηθῇ ὡς κενὴ πνεύματος θεοῦ, καλῶς ἐπήγαγε τὸ «δοκῶ κάγῳ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν»), οὕτως καὶ Μωσεὶ διὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐξουσίαν νομοθετεῖν, ὥστε αὐτόν καὶ πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν τοῦ λαοῦ ἐπιτρέψαι τινά, ἐν οἷς ἦν καὶ τὸ ἀπολύειν τὰς γυναῖκας, ἦν ἂν πείθεσθαι, ἐφ' οἷς κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐνομοθέτει, ὡς καὶ ἐν τούτοις μετὰ πνεύματος θεοῦ τῆς νομοθεσίας γενομένης. καὶ ἐρεῖ ὅτι, εἰ οὖν τις μὲν νόμος πνευματικὸς ἐστὶ, τις δὲ οὐκ ἔστι τοιοῦτος, νόμος δὲ ἐστὶ καὶ οὗτος, πνευματικὸς ἐστὶ καὶ οὗτος, καὶ ζητητέον αὐτοῦ τὸ πνευματικόν. 14.19 Μεμνημένοι δὲ τῶν ἄνω τέρῳ ἡμῖν λελεγμένων εἰς τὸ τοῦ Ἡσαΐου περὶ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας ῥητὸν φήσομεν ὅτι ἑαυτὴν ἀπέστησεν

ἄνδρὸς τοῦ Χριστοῦ ἢ μήτηρ τοῦ λαοῦ, μὴ λαβοῦσα τὸ τῆς ἀποστασίας βιβλίον. ὕστερον δέ, ὅτε εὐρέθη ἐν αὐτῇ «ἄσχημον πρᾶγμα» καὶ οὐχ εὔρε «χάριν ἐναντίον αὐτοῦ», ἐ γράφη αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. δυνάμει γὰρ ἢ καινὴ διαθήκη, τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων καλοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τὴν προτέραν γυναῖκα ἀποβεβληκότος, τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου δέδωκε τῇ προτέρᾳ ἀποστάσει τοῦ ἀνδρὸς νόμου καὶ λόγου. διὸ καὶ αὐτὸς αὐτῆς ἀποστάς ἔγημεν (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) ἑτέραν, δούς «εἰς τὰς χεῖρας» τῆς προτέρας τὸ τοῦ ἀποστασίου βιβλίον· διὸ μηκέτι δύνανται πράσσειν τὰ κατὰ τὸν νόμον αὐτοῖς προστεταγμένα διὰ τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου. καὶ ση μείον τοῦ εἰληφέναι αὐτὴν βιβλίον ἀποστασίου τὸ Ἱερουσαλήμ μὲν καθηρῆσθαι μετὰ τοῦ κληθέντος ὑπ' ἐκείνων ἀγιάσματος <καὶ τῶν> ἐν αὐτῷ πεπιστευμένων γεγονέναι σεμ νῶν καὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ πάσης τῆς παρ' αὐτῷ λατρείας. σημεῖον δὲ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας καὶ τὸ μήτε ἑορτάζειν αὐτοὺς δύνασθαι κἂν κατὰ τὸ γράμμα, τοῦ βουλήματος τοῦ νόμου προστάξαντος «ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται κύριος ὁ θεὸς» ἑορτάζειν αὐτούς. ἀλλὰ καὶ τὸ πᾶσαν τὴν συναγωγὴν λιθοβολεῖν τοὺς <τάδε ἢ> τάδε ἡμαρτηκότας γενέσθαι μὴ δυνάμενον καὶ ἄλλα δὲ μυρία τῶν προστεταγμένων, σημεῖόν ἐστι τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας, καὶ ὅτι «οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης», καὶ ὅτι λέγουσι· «σημεῖα οὐκ εἶδομεν» ἔτι· ἀφείλε γὰρ (φησὶ) κύριος «ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ (κατὰ τὸν τοῦ Ἡσαίου λόγον) ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσιν, γίγαντα καὶ ἰσχύοντα» καὶ τὰ λοιπὰ μέχρι συνετοῦ ἀκροατοῦ. Δύνανται δὲ πρῶτον μὲν εἰληφέναι γυναῖκα τὴν συναγωγὴν καὶ συνωκηκέναι αὐτῇ ὁ Χριστός, ὅστερον δὲ ἐκείνην μὴ εὐρηκέναι «χάριν ἐναντίον αὐτοῦ»· ἢ δὲ αἰτία τοῦ μὴ εὐρηκέναι <αὐ>τὴν «χάριν ἐναντίον αὐτοῦ» τὸ εὐρεθῆναι «ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα». τί γὰρ ἄσχημον ἐστὶν τοῦ (προκειμένου ἀπολύσαι ἐν τῇ ἑορτῇ ἕνα) ἀπολύσαι μὲν αὐτοὺς ἠξιοκέναι Βαραβᾶν τὸν ληστήν, καταδικάσαι δὲ Ἰησοῦν; καὶ τί ἄσχημον ἐστὶν τοῦ πάντας εἰρηκέναι ἐπ' αὐτῷ «σταύρου, σταύρου αὐτόν» καὶ «αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον»; πῶς δὲ οὐκ ἂν ἄσχημον καὶ τὸ «τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»; διὸ ἐκδικουμένου αὐτοῦ ἐκυκλώθη «ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ» καὶ ἐπέστη «ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς», καὶ ἀφείθη αὐτοῖς «ὁ οἶκος» αὐτῶν, καὶ ἐγκατελείφθη «ἡ θυγάτηρ Σιών ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελώνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυῖνι λάτῳ, καὶ ὡς πόλις πολιορκουμένη». κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ (οἶμαι) καιρὸν τῇ μὲν προτέρᾳ γυναικὶ ἔγραψεν ὁ ἀνὴρ «βιβλίον ἀποστασίου» καὶ ἔδωκεν «εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς» καὶ ἐξαπέστειλεν «αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ», τῆς δὲ ἀπὸ τῶν ἔθνων ἀπαλήλιπται τὸ χειρόγραφον· περὶ οὗ φησὶν ὁ ἀπόστολος τὸ «ἔξαλείψας τὸ χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ». καὶ Παῦλος γὰρ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἔθνων *** προσήλυτοι ἐγένοντο τοῦ Ἰσραὴλ. ἐξῆλθε τοίνυν ἢ προτέρα γυνὴ ἢ μὴ «εὐροῦσα χάριν ἐναντίον» τοῦ ἀνδρὸς τῷ εὐρηθῆναι «ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα», ἀπὸ «τῆς οἰκίας» τοῦ ἀνδρὸς, «καὶ ἀπελθοῦσα» γεγένηται «ἀνδρὶ ἑτέρῳ» ᾧ ἑαυτὴν ὑπέταξεν, εἴτε Βαραβᾶν τὸν ληστήν χρὴ λέγειν τὸν ἄνδρα (ὄντα τροπικῶς τὸν διὰ βολον) εἴτε τινὰ δυνάμιν πονηράν. καὶ ἐπὶ τινῶν μὲν τῆς συναγωγῆς ἐκείνης συμβέβηκε τὸ πρότερον ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένον, ἐφ' ἑτέρων δὲ τὸ δεύτερον· ὁ γὰρ ἔσχατος ἀνὴρ ἐμίσησε τὴν γυναῖκα «καὶ γράψει αὐτῇ» ποτε ἐπὶ τέλει τῶν πραγμάτων «βιβλίον ἀποστασίου (τοῦτο οἰκονομοῦντος τοῦ θεοῦ) καὶ δώσει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς καὶ ἐξαποστελεῖ αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ»· ὡς γὰρ «ἔχθραν» ὁ ἀγαθὸς θεὸς θήσει «ἀνά μέσον» τοῦ ὄψεως καὶ «τῆς γυναικὸς καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος» αὐτοῦ, «καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς», οὕτως οἰκονομήσει, ἵνα «μισήσῃ αὐτὴν ὁ ἀνὴρ ὁ ἔσχατος». 14.20 Εἰσὶ δὲ οἷς συμβέβηκε συνοικεῖν τὸν ἄνδρα μὴ μισήσαντα αὐτοὺς τῷ παραμεῖναι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἐσχάτου ἀνδρὸς καὶ λαβόντος αὐτῶν τὴν συναγωγὴν ἑαυτῷ γυναῖκα. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτων ἀποθνήσκει ὁ ἔσχατος ἀνὴρ, τάχα ἡνίκα ἂν «ὁ

ἔσχατος ἐχθρὸς Χριστοῦ κατ' ἀργηθῆναι θάνατος». ὁπότερον δὲ τοῦ τῶν ἄν γένηται εἴτε τὸ πρότερον εἴτε τὸ τελευταῖον τῆ γυναικί, «οὐ δυνήσεται (φησὶν) ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερος ὁ ἐξαποστείλας αὐτὴν ἐπαναστρέψας λαβεῖν αὐτὴν τοῦ εἶναι ἑαυτῶ γυναικα μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν, ὅτι βδέλυγμα (φησὶν) ἐστὶν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου». ἀλλὰ ταῦτα δόξει μὴ κατάλληλα εἶναι τῷ «ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, πᾶς ὁ Ἰσραὴλ σωθήσεται». ὅρα δὲ εἰ δὴ νῆται καὶ πρὸς τοῦτο λέγεσθαι ὅτι πάντως, εἰ σωθήσεται, τῷ τὸν ἄνδρα αὐτῆς τὸν πρότερον ἐπαναστρέψαντα «λαβεῖν αὐτὴν τοῦ εἶναι αὐτῶ γυναικα μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν» σωθήσεται. ἱερεὺς μὲν οὖν «πόρνην» καὶ «ἐκβεβλημένην» «οὐ λήψεται» ἑαυτῶ γυναικα, <ἄλλος> δὲ τις οὐ κλύεται (ὡς ὑποβεβηκῶς τὸν ἱερέα) ποιῆσαι τὸ τοιοῦτον. ἀλλ' ἐὰν περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως τὸ «πόρνην» ζητῆς, χρῆσι τῷ «λάβε σεαυτῶ γυναικα πορνείας καὶ τέκνα πορνείας» καὶ τοῖς ἐξῆς. ὡς γὰρ «οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῶ τὸ σάββατον βεβηλοῦντες ἀναίτιοί εἰσιν», οὕτως ἐν καιρῶ λαμβάνων γυναικα πορνείας ὁ ἐκβάλλων τὴν προτέραν γυναικα [καὶ] ἀναίτιός ἐστι, ποιήσας αὐτὸ κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ (ὅτ' ἔδει) εἰπόντος (καὶ ἕως ἐχρῆν) τὸ γυναικα «πόρνην οὐ λήψεται», καὶ (ὅτε εὐλογον ἦν) φήσαντος «λάβε σεαυτῶ γυναικα πορνείας». ὡς γὰρ «κύριός ἐστι τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» καὶ οὐ δοῦλος τοῦ σαββάτου ὡς ὁ λαός, οὕτως κύριός ἐστιν ὁ τὸν νόμον διδούς διδόναι μὲν «ἄχρι καιροῦ διορθώσεως» καὶ ἀλλὰ σσειν νόμον, ἐπιστάντος δὲ τοῦ καιροῦ τῆς διορθώσεως καὶ διδόναι μετὰ τὴν προτέραν ὁδὸν καὶ μετὰ τὴν προτέραν καρδίαν «ὁδὸν ἑτέραν καὶ καρδίαν ἑτέραν» «καιρῶ δεκτῶ» «καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας». καὶ ταῦτα μὲν κατὰ μίαν διήγησιν λελέχθω εἰς τὸν περὶ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας νόμον. 14.21 Ζητήσαι δ' ἂν τις, εἰ δὴ νῆται ἢ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ τροπικῶς λέγεσθαι γυνή καὶ ὁ προϊστάμενος αὐτῆς ἄγγελος καὶ ἄρχων αὐτῆς (πρὸς ὃν «ἢ ἀναστροφή») γίνεται αὐτῆς κατακυριεύοντα αὐτῆς) ἀνὴρ, ὡς κατὰ τοῦτο ἕκαστον νομίμως συνοικεῖν τῇ ψυχῇ τῇ ἀξία προστασίας θεοῦ ἀγγέλου. γένοιτο δ' ἂν ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ πλεῖον διατριβὴν καὶ συνοίκησιν αἰτία ἐν ψυχῇ τοῦ μὴ εὐρίσκειν «χάριν ἑναντίον» τοῦ κυριεύοντος καὶ ἄρχοντος αὐτῆς ἀγγέλου τὸ εὐρίσκεσθαι «ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα», καὶ γὰρ φοιτο ἂν ὡς γράφεται χειρόγραφα, γράφοιτο δὲ «βιβλίον ἀποστασίας», διδόμενον «εἰς τὰς χεῖρας» τῆς ἐκβαλλομένης, ἵνα μηκέτι οἰκεία ἢ τοῦ προτέρου προστάτου ἢ ἐξαποστελλομένη «ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ». καὶ γένοιτο δ' ἂν ἢ «ἀπελθοῦσα» ἀπὸ τῆς προτέρας οἰκίας «ἐτέρω» ἀνδρὶ καὶ ἀτυχήσαι ἂν παρ' αὐτῶ, οὐ μόνον ὡς ἐπὶ τοῦ προτέρου μὴ εὐρίσκουσα «χάριν» ἐνώπιον αὐτοῦ τῶ εὐρίσκεσθαι «ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα», ἀλλὰ καὶ μισουμένη ὑπ' αὐτοῦ. καὶ γράφοιτο δ' ἂν καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου αὐτῇ «βιβλίον ἀποστασίας» καὶ διδοῖτο ἂν «εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς» ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου ἀνδρὸς ἐξαποστέλλοντος αὐτὴν «ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ». εἰ δὲ δύναται γενέσθαι μετὰστασις ζωῆς τῆς σὺν ἄνθρώποις ἀγγέλων, ὡς τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸν αὐτῶν (ὅσον πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς σχέσιν) θάνατον, τολμηρῶς μὲν πλὴν ὅμως ζητῆσαι τις ἂν. ὅπως δ' ἂν γένηται, ἢ ἅπαξ ἀποπεσοῦσα προτέρου ἀνδρὸς οὐκ ἐπανέλθεται πρὸς αὐτόν· «οὐ» γὰρ «δυνήσεται ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερος ὁ ἐξαποστείλας αὐτὴν ἐπαναστρέψας λαβεῖν αὐτὴν τοῦ εἶναι αὐτῶ γυναικα μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν». εἰ δὲ χρῆ τολμήσαντα καὶ ἀπὸ τίνος φερομένης μὲν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γραφῆς, οὐ παρὰ πᾶσι δὲ ὁμολογουμένης εἶναι θείας, τὸ τοιοῦτον παραμυθήσασθαι, ληφθεῖν ἂν τὸ ἀπὸ τοῦ Ποιμένου περὶ τινῶν ἅμα μὲν τῷ πιστεῦν ὑπὸ τῷ Μιχαὴλ γινομένων, διὰ δὲ φιληδονίαν ἀποπιπτόντων ἐκείνου καὶ γινομένων ὑπὸ τὸν τῆς τρυφῆς, εἶτα ὑπὸ τὸν τῆς τιμωρίας, μεθ' ὃν ὑπὸ τὸν τῆς μετανοίας. ὁρᾶς γὰρ ὅτι οὐκέτι μὲν ἐπανέρχεται ἐπὶ τὸν πρῶτον ἄρχοντα ἢ ἅπαξ τρυφήσασα γυνή ἤτοι ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τιμωρίας ὑπὸ τινος ὑποδεέστερον γίνεται παρὰ τὸν Μιχαὴλ· ὑποδεέστερος γὰρ ἐκείνου ὁ τῆς μετανοίας. προσεκτέον οὖν ἡμῖν μήποτε εὐρεθῆν ἐν ἡμῖν «ἄσχημον πρᾶγμα», καὶ μὴ

εὐρωμεν «χάριν» ἐνώπιον ἀνδρός, τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ τεταγμένου ἐφ' ἡμῖν ἀγγέλου· ἐὰν γὰρ μὴ προσέχωμεν, τάχα καὶ ἡμεῖς τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου ληψόμεθα, καὶ ἢ χηρεύσομεν προ στάτου ἢ ἐπὶ ἄνδρα ἕτερον ἔλευ σόμεθα–ἐγὼ δὲ ἠγοῦμαι ὅτι οὐκ αἴσιον τοῦτο (ἴν' οὕτως ὄνο μάσω)–ληψόμενοι ἀγγέλου[ς] πρὸς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν γάμον. 14.22 Γενόμενος δὲ κατὰ τὸν τόπον εἵποιμ' ἂν ὅτι ζητούμενόν τι κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων νομο θεσίαν τάχα ἤδη νοῆσαι καὶ σαφῶς παραστήσαι (δύσληπτον καὶ δυσθεώ ρητον τυγχάνον) δυνησόμεθα. οὐδένα γὰρ τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ὑπερο χήν τινα παρὰ τοὺς πολλοὺς ὡς ἐν συμβόλοις ἀνειληφότα βούλεται ὁ Παῦλος δευτέρου πεπειρᾶσθαι γάμου. περὶ μὲν γὰρ ἐπισκόπων νομοθετῶν ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον προτέρᾳ φησίν· «εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφά λιον, σώφρονα» καὶ τὰ ἐξῆς. περὶ δὲ διακόνων «διάκονοι» φησίν «ἔστω σαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων» καὶ τὰ λοιπά. καὶ χήρας δὲ καθιστὰς «χήρα» φησίν ἔστω «μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα, ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή», καὶ μετὰ ταῦτά φησι τὰ ἐπιφερόμενα ὡς τούτου δεῦ τερα καὶ τρίτα. ἐν δὲ τῇ πρὸς Τίτον «τούτου» φησὶ «χάριν ἀπέλιπόν σε ἐν Κρήτη, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορ θώση, καὶ καταστήσης κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγὼ σοι διαταξά μην, εἴ τις ἔστιν ἀνεγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστὰ» δηλαδὴ καὶ τὰ ἐξῆς. ἐπιπροϋμένον δὲ, ὁρῶντες δυνατὸν εἶναι βελτίους πολλῶ τυγχάνειν τινὰς διγάμους μονογάμων, τί δήποτε οὐκ ἐπι τρέπει ὁ Παῦλος διγάμους εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καθίστασθαι ἀρχάς· καὶ γὰρ ἐδόκει μοι ζητήσεως ἄξιον εἶναι τὸ τοιοῦτον, τῷ ἐνδέχεσθαι ἀτυχήσαντά τινα περὶ δύο γάμους, ἔτι νέον ὄντα ἀποβαλόντα τὴν δευτέ ραν, ἐγκρατέστατα καὶ καθαρώτατα βεβιωκένα παρὰ τὸν λοιπὸν μέχρι γήρωσ χρόνον. Τίς οὖν οὐκ ἂν εὐλόγως ἐπα πορήσαι, τί δήποτε ζητουμένου τοῦ ἄρξοντος τῆς ἐκκλησίας τὸν μὲν τοιόνδε δίγαμον οὐ καθίσταμεν διὰ τὰς <περὶ> τοῦ γάμου λέξεις, τὸν δὲ μονὸ γαμον καὶ (εἰ τύχοι) μέχρι γήρωσ συμβιώσαντα τῇ γυναικὶ κρατοῦμεν ἄρχοντα, ἔσθ' ὅτε μηδὲ γυμνασά μενον εἰς ἀγνείαν καὶ σωφροσύνην; ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων εἰς τὸν περὶ τοῦ βιβλίου τῆς ἀποστασίας νόμον ἐφίστημι μὴ ποτε, ἐπεὶ σύμβολόν ἐστι καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ πρεσβύ τερος καὶ ὁ διάκονος ἀληθινῶν κατὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα πραγμάτων, ἔβου λήθη αὐτοὺς συμβολικῶς μονογά μους καταστήσαι, ἴν' ὁ δυνάμενος ἐπιστῆσαι τοῖς πράγμασιν εὐρη ἐκ τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἀνάξιον ὄντα ἀρχῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκεῖνον, οὔ ἢ ψυχὴ οὐχ «εὔρε χάριν ἐναντίον» τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τῷ εὐρηθῆσαι «ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα» καὶ ἀξίαν αὐτὴν γεγονέναι τοῦ τῆς ἀποστά σεως βιβλίου. δευτέρω γὰρ συνοικὴ σασα ἢ τοιαύτη ψυχὴ καὶ παρὰ τῷ τοιοῦτῷ μισηθεῖσα οὐκέτι δύναται μετὰ τὸ δευτέρον βιβλίον τοῦ ἀπο στασίου ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὸν πρότερον ἄνδρα. εἰκὸς μὲν οὖν καὶ ἄλλους παρὰ τοῖς πολλῶ ἡμῶν σοφωτέροις καὶ μᾶλλον βλέπειν τὰ τηλικαῦτα δυναμένοις εὐρεθῆσθαι λόγους, εἴτε εἰς τὸν περὶ τοῦ τῆς ἀποστασίας βιβλίου νόμον εἴτε εἰς τὰ ἀποστο λικὰ κωλύοντα διγάμους ἄρχειν τῆς ἐκκλησίας ἢ προκαθέζεσθαι προτε τιμημένους ἐν αὐτῇ. ἡμεῖς δέ, ἕως εὐρεθῆ τὰ κρεῖττονα καὶ δυνάμενα τῇ τοῦ τῆς γνώσεως φωτὸς πολλῇ ὑπεροχῇ ἀμαυρῶσαι τὰ ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα, εἵπομεν τὰ ὑποπεσόντα εἰς τοὺς τόπους ἡμῖν. 14.23 Εἰ καὶ ἐδόξαμεν δὲ βαθυτέ ρων ἢ κατὰ δύναμιν ἦφθαι εἰς τοὺς τόπους πραγμάτων, οὐδὲν ἦττον ἔτι διὰ τὴν λέξιν καὶ ταῦτα λεκτέον ὅτι τινὲς τῶν νόμων ἐγράφησαν οὐχ ὡς διαφέροντες, ἀλλ' ὡς συμπεριφερόμενοι τῇ ἀσθε νεῖα τῶν νομοθετουμένων. τοιοῦτον γὰρ τι δηλοῦται ἐν τῷ Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν <ὑμῖν> ἀπολυῖσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· τὸ δὲ προηγούμε νον καὶ διαφέρον νόμου τοῦ διὰ τὴν σκληροκαρδίαν γεγραμμένου δηλοῦται ἐν τῷ ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. καὶ ἐν τῇ καινῇ δὲ διαθήκῃ ἐστὶ τινα νενομοθετημένα ἀνάλογον τῷ ὅτι

Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολυῖσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν. οἷονεὶ γὰρ πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ἡμῶν γέγραπται (διὰ τὴν ἀσθένειαν) τὸ <«καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι» διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται, καὶ ἕκαστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχεται» καὶ τὸ «τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ» ἐπιφέρεται γοῦν αὐτοῖς: «τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν». ἀλλὰ καὶ τὸ «γυνὴ δέδεται ἔφ' ὅσον χρόνον ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ζῆ· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ» πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ἢ ἀσθένειαν ἡμῶν παρὰ Παύλῳ εἴρηται τοῖς μὴ βουλομένοις ζηλοῦν «τὰ χαρίσματα τὰ μερίζονα» καὶ μακαριωτέροις γε νέσθαι. ἤδη δὲ παρὰ τὰ γεγραμμένα καὶ τινες τῶν ἡγουμένων τῆς ἐκκλησίας ἐπέ τρεψάν τινα ὥστε «ζῶντος τοῦ ἀνδρός» γαμεῖσθαι γυναῖκα—παρὰ τὸ γεγραμμένον μὲν ποιοῦντες (ἐν ᾧ λέλεκται: «γυνὴ δέδεται» ἔφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς) καὶ τὸ «ἄρα οὖν μοιχαλὶς χρηματίζει ἡ γυνὴ γενομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ ζῶντος τοῦ ἀνδρός»), οὐ μὴν πάντῃ ἀλόγως· εἰκὸς γὰρ τὴν συμπεριφορὰν ταύτην συγκρίσει χειρόνων ἐπιτρέπεσθαι παρὰ τὰ ἀπ' ἀρχῆς νεομοθετημένα καὶ γεγραμμένα. 14.24 Τάχα δὲ τῶν τολμώντων τις Ἰουδαϊκὸς ἀνὴρ ἐναντιοῦσθαι τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίᾳ φήσει ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς, εἰπὼν ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι, ἐπέ τρεψεν ἀπολυῖσαι τὴν γυναῖκα ὁμοίως Μωσεῖ, ὃν εἶπε πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν τοῦ λαοῦ νεομοθετηκέναι, καὶ ταυτόν γε φήσει εἶναι τῷ λόγῳ τῆς πορνείας, δι' ὃν εὐλόγως ἂν γυνὴ ἐκβληθεῖ ἀπὸ ἀνδρός, τὸ «ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα». ἀλλὰ λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι, εἴπερ ἡ κατὰ τὸν νόμον μοιχευομένη λιθοβοληθήσεται, δηλονότι οὐ κατὰ τοῦτο νοεῖται τὸ «ἄσχημον πρᾶγμα»· οὐ γὰρ ἐπὶ μοιχείᾳ δεῖ γράφειν «βίβλιον ἀποστασίου» καὶ διδόναι «εἰς τὰς χεῖρας» τῆς γυναικὸς ἢ τινι τηλικαύτῃ ἀσχῆ μοσύνη. ἀλλὰ γὰρ τάχα Μωσῆς πᾶν ἀμάρτημα <γυναικὸς> ἄσχημον εἶπε πρᾶγμα, ὅπερ ἐὰν εὗρεθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδρός ἐν γυναικὶ μὴ εὕρισκον χάριν ἐνώπιον τοῦ ἀνδρός, γράφεται τὸ τοῦ ἀποστασίου βιβλίον καὶ ἔξα ποστέλλεται «ἐκ τῆς οἰκίας» τοῦ ἀνδρός ἢ γυνῆς. ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως, μετὰ ταῦτά φησιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν, μηδαμῶς ἐπιτρέπων ἐπ' ἄλλῳ ἀμαρτήματι διαλύειν γάμους ἢ μόνῃ πορνείᾳ εὕρισκομένη ἐν τῇ γυναικὶ, τὸ ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. ζητηθεῖ δ' ἂν, εἰ διὰ τοῦτο <μόνον> κελεύει τὴν γυναῖκα ἀπολυῖσαι <τί ἔσται> ἐὰν μὴ ἐπὶ πορνείᾳ μὲν ἀλῶ, φέρε δ' εἰπεῖν ἐπὶ φαρμακείᾳ ἢ ἀναιρέσει (παρὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἀνδρός) τοῦ γεννηθέντος αὐτοῖς παιδίου ἢ ἔφ' οἰωδῆποτε φόνῳ. εἰ δὲ καὶ ὑφαίρουμένη καὶ <διαρρίπτουσα ἢ> συλῶσα τὴν οἰκίαν εὗρεθείη τοῦ ἀνδρός μὴ πορνεύουσα δέ, ζητήσαι τις ἂν, εἰ εὐλόγως τὴν τοιαύτην ἀποβαλεῖ, ὡς τοῦ σωτῆρος κωλύοντος παρεκτὸς λόγου πορνείας ἀπολυσαί τινα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα. ἐκατέρως γὰρ ἐμφαίνεται τι ἄτοπον, οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἀληθῶς ἄτοπον. τηλικούτων γὰρ ἀνέχεσθαι ἀμαρτημάτων, ἃ ἔοικε χειρόνα εἶναι μοιχείας καὶ πορνείας, ἄλογον εἶναι δόξει· πάλιν τ' ἂν ποιῆσαι παρὰ τὸ βούλημα τῆς διδασκαλίας τοῦ σωτῆρος πᾶς ἂν ὁμολογήσαι ἀσεβὲς τυγχάνειν. Ἐφίστημι τοίνυν διὰ τί μὲν οὐκ εἶπε· μηδεὶς ἀπολυέτω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, φησὶ δέ· ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. ποιεῖ μὲν γὰρ ὁμολογουμένως (τὸ ὅσον ἔφ' ἑαυτῷ) μοιχευθῆναι τὴν γυναῖκα ὁ ἀπολύων αὐτὴν μὴ πορνεύσασαν. εἰ γὰρ «ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίζει ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ», ἀπολύσας δὲ αὐτὴν πρόφασιν αὐτῇ δίδωσι δευτέρου γάμου, δηλονότι παρὰ τοῦτο ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. τὴν δ' ἀλοῦσαν φαρμακίδα ἢ φόνον <ἢ τι τοιοῦτον> δράσασαν *** ἀπολογίαν ἔχειν ἢ μὴ, καὶ σὺ ζητήσαις ἂν. δύναται γὰρ καὶ παρ' ἄλλας αἰτίας παρὰ τὴν ἀπόλυσιν ποιεῖν ὁ ἀνὴρ μοιχευθῆναι τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, οἷον πέρα τοῦ δέοντος ἐπιτρέπων πράττειν

αὐτὴν ἄ βούλεται καὶ εἰς φιλίαν συγκαταβαίνειν ἀνδράσιν οἷς βούλεται· πολλάκις γὰρ ἐξ ἀπλό τητος τῶν ἀνδρῶν τοιαῦτα παῖς ματα συμβαίνει <ἐ>ν γυναιξίν. ἀλλ' εἰ ἔστιν ἀπολογίας τόπος ἢ μὴ τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν ἐπὶ τοῖς τοιού τοις συμπτώμασιν, ἐπιμελῶς ζητή σας ἀποφανεῖ καὶ εἰς τὰ ἐπηπορημένα ἡμῖν κατὰ τὸν τόπον. καὶ <ὀ> ἀποστερῶν δὲ ἀπὸ τῆς γυναι κὸς ἑαυτὸν ποιεῖ αὐτὴν πολλάκις μοιχευθῆναι, μὴ ἐκπληρῶν αὐτῆς τὰς ὀρέξεις, κἂν φαντασίᾳ πλείονος σεμνότητος καὶ σωφροσύνης τὸ τοι οὔτο ποιῆ· καὶ τάχα μᾶλλον οὔτος ἐπίληπτος ὁ (τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῶ) ποιῶν αὐτὴν μοιχευθῆναι μὴ ἐκπληρῶν αὐτῆς τὰς ὀρέξεις ἢ ὁ ἀπολύσας αὐτὴν παρεκτὸς λόγου μὲν πορνείας, ἐπὶ φαρμακείᾳ δὲ ἢ φόνῳ ἢ τινι τῶν βαρυτάτων ἁμαρ τημάτων. ὥσπερ δὲ μοιχαλὶς ἐστὶ γυνή, κἂν δοκῆ γαμεῖσθαι ἀνδρί, ἔτι ζῶντος τοῦ προτέρου, οὔτως καὶ ἀνήρ γαμεῖν δοκῶν ἀπολελυμένην οὐ γαμεῖ (κατὰ τὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀπόφασιν) ὅσον μοιχεύει. 14.25 Μετὰ δὲ ταῦτα κατανοή σαντες οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταί, ὅσα δύναται γενέσθαι συμπτώματα ἐν γάμοις, ὧν ἀνέχεσθαι δεῖ τὸν ἄνδρα, καὶ κατὰ τοῦτο <ἀνεχόμενον> ἀπαλλάσσειν σκληρότατα ἢ μὴ ἂν ἐχόμενον παρανομεῖν εἰς τοὺς Χριστοῦ λόγους, φασὶν αὐτῶ, <ὡς> ἐπὶ εὐ χερέστερον τὴν ἀγαμίαν καταφεύ γοντες καὶ μᾶλλον συμφέρον ἢ ὡς δοκεῖ συμφέρειν γάμος· εἰ οὔτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναι κὸς, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. πρὸς τοῦτο δὲ εἶπεν αὐτοῖς ὁ σωτήρ, διδάσκων ἡμᾶς δῶρον εἶναι τὸ διδόμενον ἀπὸ θεοῦ τὴν παντελεῖ καθάρουσιν, καὶ οὐ μόνον ἀσκήσει παραγινόμενον ἀλλὰ μετ' εὐχῶν <πολλῶν> ὑπὸ θεοῦ διδόμενον, τὸ οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον, ἀλλ' οἷς δέδοται. εἶτ' ἐπεὶ τινες συκοφαντοῦσι τὸ οἷς δέδοται, ὡς ἐχόντων ἀπο λογίαν τῶν βουλευθέντων μὲν καθα ρεῦσαι ἐν ἀγαμία, νικηθέντων δὲ ὑπὸ τῶν ὀρέξεων, λεκτέον, ὅτι εἶπερ πιστεύομεν τοῖς γεγραμμένοις, τί δήποτε ἐπι λαμβανόμεθα μὲν τοῦ ἀλλ' οἷς δέδοται, οὐκέτι δὲ προσέχομεν τῷ «αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν» καὶ τῷ ἐπιφερομένῳ αὐτῷ «πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει»; εἰ γὰρ χωροῦσι τὸν περὶ τοῦ παντελῶς καθαρεύειν λόγον οἷς δέδοται, ὁ βουλόμενος αἰτεῖτω, πειθόμενος καὶ πιστεύων τῷ λέγοντι· «αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν», καὶ <λήψεται> μὴ ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ «πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει». ἔνθα δὴ γενόμενος ζητήσεις, τίς ὁ αἰτῶν. οὐδεὶς γὰρ τῶν μὴ λαμβανόντων, εἰ καὶ ἔδοξεν ἡτηκέναι, ἡτήσεν· ἐπεὶ οὐ θεμιτὸν φάσκειν ψεῦδος εἶναι τὸ «πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει». τίς οὖν ὁ αἰτῶν ἢ ὁ πεισθεὶς τῷ Ἰησοῦ λέγοντι· «ἐὰν στήκητε προσευχόμενοι», «πι στεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ λήψεσθε»; χρή δὲ τὸν αἰτοῦντα ποιεῖν πάντα τὰ παρ' αὐτῷ, ἵνα προσεύχηται «πνεύματι», προσεύχηται «δὲ καὶ τῷ νοῖ», καὶ <τοῦ> «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» μεμνημένον καὶ τοῦ «ἔλεγε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι αὐτοὺς καὶ μὴ ἐκκακεῖν, λέγων· κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει» καὶ τὰ ἐξῆς. χρήσιμον δὲ εἰς τὸ γινώσκειν, τί τὸ αἰτεῖν καὶ τὸ λαβεῖν ἐστὶ καὶ τί τὸ «πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει», καὶ τὸ «λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστάς διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει <αὐτῷ> ὅσων χρῆζει»· ἐπιφέρει γοῦν· «κἀγὼ ὑμῖν λέγω, αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν» καὶ τὰ ἐξῆς. ἔτι προτρεπτικὸν διὰ τὸ οὐ πάν τες χωροῦσι τὸν λόγον, ἀλλ' οἷς δέδοται, εἰς τὸ αἰτεῖν ἀξίως τοῦ λαβεῖν καὶ τὸ «τίς δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα υἱὸς αἰτήσῃ ἰχθύν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;» καὶ τὰ ἐξῆς. δώσει οὖν τὸ ἀγαθὸν δόμα, τὴν παντελεῖ καθάρουσιν ἐν ἀγαμία καὶ ἀγνείᾳ ὁ θεὸς τοῖς «ἐξ ὅλης ψυχῆς» καὶ μετὰ πίστεως καὶ «ἀδιαλείπτως» ἐν προσ ευχαῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. 15.τ Τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν Ὁρι γένους τόμος ιε'. 15.1 Εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι οἵτι νες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεν νήθησαν οὔτως ἕως τοῦ ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω (19, 12). Δύο ἐσομένας περὶ τὸν τόπον τοῦτον παρεκδοχὰς πρὸ τῆς φαινο μένης ἡμῖν ἀληθοῦς εἰς τὸν τόπον διηγήσεως ἐκθέμενοι καὶ μετὰ τοῦτο ὡς δυνατὸν ἡμῖν ἀνα τρέψαντες αὐτάς, ἴν' ὅσον ἐπὶ τοῖς λεχθησομένοις πᾶν σφάλμα φυλαξά μενοι τὸ ἀληθές

βούλημα τῶν κατὰ τὸν τόπον ἂν χωρῶμεν, τό<τε> κρείττον βιώσωμεν, οὕτως ἤκωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. τινὲς μὲν γάρ, ὡς ἀκόλουθον τῇ ἐνεργείᾳ τῶν κατὰ τὸ σωματικὸν ὀρωμένων δύο εὐνουχισμῶν καὶ τὸν τρίτον σωματικὸν νομίσαντες, ἐτόλμησαν ἑαυτοὺς παρασχεῖν ἀπὸ φόβου μὲν τοῦ πρὸς θεόν, ἀνεπιστημόνως δέ, εὐνουχισμῶ ὅμο γενεῖ τοῖς δύο προτέροις καὶ ἑαυτοὺς ὑποβεβλήκασι ὄνει δισμῶ, τάχα δὲ καὶ αἰσχύνῃ οὐ παρὰ μόνοις τοῖς ἀλλοτρίοις τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πᾶσι μᾶλλον τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασι συγγινώσκουσιν ἢ τῷ (φαντασίᾳ φόβου θεοῦ καὶ σωφροσύνης ἀμέτρῳ ἔρωτι) γεν νήσαντι πόνους καὶ σώματος ἀκρωτηριασμὸν καὶ εἴ τι ἕτερον πάθει ἂν ὁ τηλικούτῳ ἑαυτὸν παρασχῶν πράγματι. ἕτεροι δὲ καὶ οἱ πολλοὶ οὕτω νενοήκασι, μὴ βασανίσαντες τρόπον ἀκολουθίας λόγων· τοὺς μὲν προτέρους δύο αὐτόθεν καὶ σωματικῶς ἐξειλήφασιν εἰρηῆσθαι τῷ σωτήρι ὡς οὐδὲν πλέον τῶν αἰσθητῶν ἐμφαίνοντι, τὸν δὲ τρίτον οὐκέτι κατὰ τὴν λέξιν λελέχθαι νενομίκασι, ἀλλ' εὐνουχισμὸν ἠγήσαντο τὸν ἀπὸ λόγου ἐν τῷ τρίτῳ σημαίνεσθαι, ὅτε προθέσει τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τῷ τηρικτωτάτῳ λόγῳ ἐκτεμόντες τὸ τῶν τοιούτων ἐπιθυμητικὸν καταπεφρονήκασι τῶν ὕβρεων τοῦ σώματος, μὴ δυναμένων ἔτι νικῆσαι ψυχὴν τῷ λόγῳ ἐκτεμηκυῖαν τὴν ἐπιθυμίαν. χρῆ δὲ εἰδέναι ὅτι οἱ μὲν πρότεροι τοῦ εὐαγγελικοῦ γενόμενοι φίλοι γράμματος καὶ μὴ ἐπιστήσαντες ὅτι καὶ ταῦτα ἐν παραβολαῖς ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ πνεύματι εἴρηται, ἀκολουθότερον μὲν νενοήκασι τὰ κατὰ τὸν τόπον τοῖς ὁμολογοῦσι τοὺς προτέρους δύο εὐνουχισμοὺς σωματικῶς λελέχθαι, ἐξωμάλισαν γὰρ ἀκολούθως τοῖς προτέροις δύο τὸν τρίτον, οὐ πταίνοντες μὲν ὡς πρὸς τὸ ἀκόλουθον τοῖς τρισίν, ἀναγκαίως δὲ πταίσαντες τῷ τὴν ἀρχὴν τῶν κατὰ τὸν τόπον παρεωρακέσθαι· τῷ γὰρ σωματικῶς λελέχθαι τοὺς δύο ἔπεται καὶ τὸν τρίτον εἶναι σωματικόν. οἱ δὲ δεύτεροι τῷ μὲν τρίτῳ ὑγιῶς ἐπιβεβλήκασι τὴν ἀπὸ λόγου νομίσαντες δηλοῦσθαι ἐκτομὴν τοῦ παθητικοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς. οὐκέτι δὲ τεθεωρήκασι ὅτι ἀρμόζον ἦν τῇ τοιαύτῃ ἐκδοχῇ καὶ τοὺς προτέρους δύο εὐνουχισμοὺς ὁμοίως τῷ τρίτῳ ἀλληγορῆσαι, ἢ ἐξομαλίσει παραπλησίως τοῖς προτέροις δυοῖν καὶ τὸν τρίτον. εἴπερ οὖν ἐπ' ἄλλων τινῶν οὐ μόνον τῆς διαθήκης τῆς παλαιᾶς ῥητῶν ἀλλὰ καὶ τῆς καινῆς ἀρμόζει λέγειν· «τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ», τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν προκείμενον τόπον ὁμολογητέον· τηρηθὲν γὰρ τὸ γράμμα τῶν δύο εὐνουχισμῶν εἴποι τις ἂν ὅτι ἀπέκτεινε τοὺς ἀκολούθως τοῖς προτέροις τὸν τρίτον νοήσαντας καὶ τολμήσαντας εἰπεῖν (ὡς κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου χωροῦντας αὐτὸ νοεῖν) ἐπὶ τῷ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁμοίως τοῖς προτέροις εὐνουχισθεῖσιν εὐνοῦ χίσει ἑαυτοῦς. 15.2 Εἰ δὲ βούλεται τις καὶ ἄλλα παραδείγματα λαβεῖν τῆς καινῆς διαθήκης ἐχούσης γράμμα ἀποκτείνον, ἀκουέτω παραδείγματος χάριν τίνα τρόπον ὁ σωτὴρ πρὸς τοὺς ἀποστόλους εἶπεν· «ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μὴ τινος ὑστερήσατε;» οἷς ἐπιφέρεται τὸ «οἱ δὲ εἶπον· οὐδενός. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν, καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν». εἴ τις γὰρ διὰ τὰ ταῦτα εἰρηκέναι τὸν Ἰησοῦν μὴ ἐνιδῶν τῷ βουλήματι τῶν λελεγμένων πωλήσει τὸ αἰσθητὸν ἑαυτοῦ ἱμάτιον καὶ ἀγοράσει μάχαιραν ἂν δροφόνον, ὡς λαβῶν «μάχαιραν» τοιαύτην καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Ἰησοῦ ποιήσας, παρεκδεξάμενος αὐτοῦ τὸν λόγον ἀπολεῖται μὲν, τάχα δὲ καὶ «ἐν μαχαίρᾳ» ἀπολεῖται. ποδαπὴ δὲ ἢ μάχαιρα, οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ διηγήσασθαι. ἀλλὰ καὶ τὸ «μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε» εἴ τις μὴ ἔξε τάσας, τί βουλόμενος ὁ Ἰησοῦς τοῦτο προσέταξεν, ὡς ζηλῶν ἀποστολικὸν βίον «μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν» ἀσπάσοιτο, ἀπάνθρωπος <καὶ μωρὸς> ἂν εἶναι δόξαι τοῖς θεωροῦσιν αὐτὸν τοιοῦτον· οἵτινες τὴν αἰτίαν τοῦ οὕτως νοήσαντος ἐπὶ ἀναφέρωσιν ἐπὶ τὸν λόγον, δι' ὃν ἐκεῖνος ἔδοξε τοῦτο πράττειν, ἐναχθεῖεν ἂν πρὸς τὸ μισεῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὡς ἀγρίους καὶ ἀπανθρώπους

κατασκευάζοντα τοὺς ἐν αὐτῷ. καὶ τούτου τὴν αἰτίαν λαβὼν ὁ «μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν» ἀσπαζόμενος πάθοι ἂν προφάσει τοῦ γράμματος θάνατον, τοῦ γράμματος αὐτὸν ἀποκτείναντος. εἰ δὲ καὶ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν τις ἐκκόπτοι ὡς αἴτιον τοῦ κακῶς βλέπειν, ἢ τὴν δεξιὰν τοῦ σώματος χεῖρα ἢ τὸν δεξιὸν κατὰ σάρκα πόδα, πάθοι ἂν μετὰ *** τῶν ἀποκτινυμένων διὰ τὸ γράμμα, ὡς καὶ αὐτὸς μείνας ἐπὶ τοῦ γράμματος, δεὸν ἀναβαίνειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ λεγομένου. Ἄλλοι μὲν οὖν τῶν πρὸ ἡμῶν οὐκ ὤκνησαν ἰδίους συγγράμμασιν ἀφορμὰς παρασχεῖν τοῦ τὸν τρίτον εὐνοῦ χισμὸν τολμήσαι τινας παθεῖν προφάσει βασιλείας οὐρανῶν, παραπλήσιον ὄντα τοῖς προτέροις δυσί. 15.3 ἡμεῖς δὲ Χριστὸν (τὸν λόγον τοῦ θεοῦ) «κατὰ σάρκα» καὶ κατὰ τὸ γράμμα ποτὲ νοήσαντες, «ἀλλὰ» νῦν οὐκέτι» γινώσκοντες, οὐκ εὐδοκοῦμεν ὡς καλῶς ἐξειληφόσι τοῖς καὶ τὸν τρίτον εὐνοῦχισμὸν ἑαυτοῖς προφάσει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπάγουσι. καὶ οὐκ ἂν ἐπὶ πλεῖον προσδιετρίψαμεν τῇ ἀνατροπῇ τοῦ τὸν τρίτον παραπλησίως τοῖς προτέροις δυσὶ σωματικῶς ἐκλαβεῖν θέλοντος, εἰ μὴ καὶ ἐωρᾶ κειμεν τοὺς τολμήσαντας καὶ ἐντετεῦ χειμεν τοῖς δυναμένοις θερμότεραν κινήσαι ψυχὴν (καὶ πιστὴν μὲν οὐ λογικὴν δὲ) πρὸς τὸ τοιοῦτον τόλμημα. φησὶ δὲ Σέξτος ἐν ταῖς Γνώμαις, βιβλίῳ φερομένῳ παρὰ πολλοῖς ὡς δοκίμῳ· «πᾶν μέρος τοῦ σώματος τὸ ἀναπειθόν σε μὴ σωφρονεῖν ῥίψον· ἄμεινον γὰρ χωρὶς τοῦ μέρους ζῆν σωφρόνως ἢ μετὰ τοῦ μέρους ὅλεθρίως». καὶ πάλιν προβάς ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ἀφορμὴν διδούς ἐπὶ τὸ παραπλήσιον λέγει· «ἄνθρωπος ἴδοις ἂν ὑπὲρ τοῦ τοῦ λοιποῦ τοῦ σώματος ἔχειν ἐρρωμένον ἀποκόπτοντας αὐτῶν καὶ ρίπτοντας μέρη· πόσω βέλτιον ὑπὲρ τοῦ σωφρονεῖν;» καὶ Φίλων δέ, ἐν πολλοῖς τῶν εἰς τὸν Μωσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκίμων καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι, φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν· Περὶ τοῦ τοῦ χειρὸν τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπὶ τίθεσθαι, ὅτι «ἐξευνοῦχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίαν ἐκνόμους λυτᾶν». Ἄλλ' οὐ πιστευτέον αὐτοῖς μὴ τὸ βούλημα τῶν ἱερῶν γραμμάτων περὶ τούτων ἐξειληφόσιν. εἰ γὰρ ἐν τοῖς καρποῖς «τοῦ πνεύματος» κατείλεκται μετὰ ἀγάπης καὶ χαρᾶς καὶ μακροθυμίας καὶ τῶν λοιπῶν καὶ ἡ ἐγκράτεια, καρποφορητέον μᾶλλον τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸ δεδομένον ἀπὸ θεοῦ σῶμα ἄρρεν τηρητέον, ἢ ἕτερον ἄλλο τι τολμητέον, ἵνα καὶ παραβαίη τις τὸ καὶ ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν χρησίμως λέγον· «οὐ φθερεῖς τὴν ὄψιν τοῦ πύγωνός σου». χρησίμων εἰς ἀποτροπὴν θερμῶν μὲν τῇ <δὲ> πίστει νεωτέρων, οἷς ὁμολογεῖν χρή ὅτι ἔρωτα σωφροσύνης ἔχουσιν «ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν», καὶ τὸ «ἐὰν δὲ μάχωνται ἄνθρωποι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἄνθρωπος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμὸς σου ἐπ' αὐτῇ». εἰ γὰρ ἀποκόπτεται χεὶρ ἐπιλαβομένη διδύμων ἀνδρός, πῶς οὐχὶ καὶ ὁ ἑαυτὸν δι' ἄγνοιαν ὁδοῦ φερούσης ἐπὶ σωφροσύνην τοιαύτη περιστάσει ἐπὶ δεδωκῶς; ἐπιλογισάσθω οὖν ὁ μέλων τὸ τοιοῦτον τολμᾶν, ἃ πείσεται ὑπὸ τῶν ὀνειδιζόντων καὶ συγχρωμένων τῷ «οὐκ εἰσελεύσεται θλαδίας καὶ ἀποκεκομμένος εἰς ἐκκλησίαν κυρίου», συναριθμούντων αὐτὸν τοῖς ἀποκεκομμένοις τὸν ἄνδρα. οὕτω λέγω καὶ ἃ πάθοι ἂν τις παρὰ καιρὸν ἐμποδισθέντων τῶν (ὡς ἰατρῶν παῖδες φασιν) ἀπὸ κεφαλῆς καταβαινόντων ἐπὶ τοὺς ἄρρενας τόπους σπερμάτων καὶ ἐν τῷ καταβαίνειν διὰ τινῶν περὶ τὰς παρεῖας φλεβῶν τῇ φυσικῇ τῶν καταβαινόντων θερμότητι τρίχας ποιούντων φύειν τοὺς ἀνδρας περὶ τὰ γένεια· ὧν τριχῶν στέρονται καὶ οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς δεῖν σωματικῶς εὐνοῦχίζειν διὰ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. τίνα δ' ἂν πάθοιεν, ἢ καρηβαρίας ἢ σκοτώσεις ἔσθ' ὅτε φθανούσας καὶ ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ταραττούσας τὸ φανταστικὸν ἀλλόκοτα φαντασιούμενον ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὕλης; πρὶν δὲ ἔλθω ἐπὶ τὴν διήγησιν τῶν κατὰ τὸν τόπον, λεκτέον ὅτι, εἴπερ τι ἀκόλουθον ἑαυτῷ ὁ Μαρκίων ἐποίηκε φάσκων μὴ δεῖν ἀλλαγῶν τὴν γραφὴν, καὶ τοὺς τόπους τούτους ἠθέτησεν ὡς οὐχ ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένους, νομίσας δεῖν ἦτοι

παραδέξασθαι (μετὰ τοῦ φά σκειν τὸν σωτῆρα ταῦτα εἰρηκέναι) τὸ καὶ ἐπὶ τὰ τοιαῦτα τολμᾶν ἑαυτὸν παραδιδόναι πεισόμενον τὸν πεπιστευκότα, ἢ μὴ ἂν εὐλόγως τολμήσαντα τὰ τηλικαῦτα, ἐσόμενα εἰς δυσφημίαν τὴν κατὰ τοῦ λόγου, μηδὲ πιστεύειν εἶναι τοῦ σωτῆρος τοὺς λόγους, εἴ γε μὴ ἀλληγο ροῦνται. 15.4 Ἡμεῖς δὲ οἱ βουλόμενοι τὴν ἀκολουθίαν σώζειν τῶν τριῶν εὐνουχισμῶν καὶ εὐ δοκούντες τῆ τροπολογία τοῦ τρίτου, τοιαῦτα φήσομεν καὶ περὶ τῶν προτέρων δύο. εὐνοῦχοι τροπικῶς νῦν οἱ ἄργοι πρὸς ἀφροδίσια λέγοντ' ἂν καὶ μὴ ἐπιδιδόντες ἑαυτοὺς ταῖς κατὰ ταῦτα ἀσελγείαις καὶ ἀκαθαρ σίαις ἢ τοῖς παραπλησίοις αὐταῖς. εἰσὶ δὲ τῶν πρὸς ταῦτα ἀργούντων διαφοραὶ (οἶμαι) τρεῖς. οἱ μὲν γὰρ ἐκ κατασκευῆς εἰσι τοιοῦτοι, περὶ ὧν λέγοιτ' ἂν τὸ εἶσιν εὐνοῦ χοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μὴ τρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως. οἱ δὲ ἐκ λόγων μὲν <ἀνθρωπίνων> ἀσκοῦσι προτραπέντες τὴν τῶν ἀφροδισίων ἀποχὴν καὶ πάσης τῆς περὶ τὸν τόπον ἀκολασίας· οὐ μὴν τὸ γεννῆ σαν αὐτοῖς τὴν τοιαύτην πρό θεσιν καὶ ἄσκησιν καὶ τὴν (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) κατόρθωσιν λόγος γέγονε θεοῦ, ἀλλὰ ἀνθρώπινοι λόγοι εἴτε τῶν φιλοσοφησάντων παρ' Ἑλλήσιν εἴτε «τῶν κωλυόντων γὰ μεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων» ἐν ταῖς αἰρέσεσιν· οὗτοι δὴ μοι δοκοῦσι δηλοῦσθαι ἐν τῷ εἶσιν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνου χίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. τὸ δ' ἀποδοχῆς ἄξιον, εἰ τὸν λόγον τις ἀναλαβὼν τὸν ζῶντα καὶ ἐνεργῆ καὶ τομώτερον «ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον» καὶ «τὴν» (ὡς ὠνόμασεν ὁ ἀπόστολος) «μάχαιραν τοῦ πνεύματος» ἐκ τέμνοι τὸ τῆς ψυχῆς παθητικὸν μὴ ἀπτόμενος τοῦ σώματος, καὶ τοῦτο ποιῶι *** καὶ νοήσας βασιλείαν οὐρανῶν καὶ μέγιστον συμβαλλόμενον πρὸς τὸ κληρονομῆσαι βασιλείαν οὐρα νῶν τὸ ἐκτεμεῖν λόγῳ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. τοῖς δὲ τοιούτοις ἀρμόζοι ἂν, καὶ οὐχ ὡς οἴονται οἱ σωματικῶς τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐξειληφότες, τὸ εἶσιν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐ νούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. 15.5 Μεγάλῃ δὲ δύνამις τὸ χωρῆσαι τὸν ἀπὸ λόγου τῆς ψυχῆς εὐνουχισμόν, ὃν οὐ πάντες χωροῦσιν, ἀλλ' οἷς δέδοται· δέδοται δὲ πᾶσι τοῖς αἰτήσασιν ἀπὸ θεοῦ τὴν λογικὴν μάχαιραν καὶ δεόντως αὐτῇ χρησαμένοις, ἴν' εὐνουχίσωσιν ἑαυτοὺς διὰ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. εἰ δὲ χρῆ καὶ ἱστοριῶν ἐφάψασθαι τῶν κατὰ τὰς γραφὰς μετὰ τῆς ὑποφαινομένης ἡμῖν εἰς αὐτὰς ἀναγωγῆς, φήσομεν ὅτι εἰσὶ τινες εὐνοῦχοι τοῦ Φαραῶ ἄγονοι παντὸς καλοῦ, ἴν' οἰνοχοῶσιν αὐτῷ καὶ σιτοποιῶσιν εὐνουχισθέντες, εἰσὶ δὲ καὶ τοῦ θεοῦ ἄνθρωποι διὰ τοῦτο εὐνοῦχοι <ἄγονοι παντὸς κακοῦ>, ἴν' οἰκοδομήσωσι πεσοῦσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. περὶ μὲν οὖν τῶν προτέρων ἐν τῇ Γενέσει γέγραπται τῶν δὲ δευτέρων παράδειγμα ὁ ἐν τῷ δευτέρῳ Ἔζρα γεγραμμένος ὃς φησι· «καὶ ἐγὼ ἤμην εὐνοῦχος τῷ βασιλεῖ. καὶ ἐγένετο ἐν μηνὶ Νισὰν ἔτους εἰκοστοῦ Ἀρσαθερθᾶ βασιλεῖ» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «καὶ ἡγαθύνθη ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπέστειλέ με». καὶ σὺ δὲ ἐντυγχάνων τῷ δευτέρῳ Ἔζρα εὐρήσεις ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον καὶ ἐπιστήσεις διὰ τί ἄξιός ἐστιν εὐνοῦχος γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ ἀνοικοδομηθῆναι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ. φασὶ γὰρ Ἑβραίων παῖδες τὸν Δανιήλ καὶ τοὺς τρεῖς σὺν αὐτῷ (Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν, Μι-σαήλ) ἐν Βαβυλῶνι εὐνουχίσθαι, πληρουμένης τῆς πρὸς τὸν Ἑζεκιάν εἰρημένης προφητείας ὑπὸ Ἡσαΐου ἐν τῷ «ἀπὸ τοῦ σπέρματός σου λήψονται, καὶ ποιήσουσι σπάδοντας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος». φασὶ δὲ ὅτι περὶ τούτων καὶ Ἡσαΐας προεφήτευσεν φάσκων· «μὴ λεγέτω ὁ ἀλλογενὴς ὁ προσκεῖμένος κυρίῳ· ἀφοριεῖ με ἄρα κύριος ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «κρείττονα υἱῶν καὶ θυγατέρων». καλὸν οὖν, ὡς πρὸς τὸν μυστικὸν τόπον, τὸ μὴ γεννᾶν ἐν Βαβυλῶνι, ἀλλὰ ἄγονον εἶναι πρὸς τὴν Βαβυλῶνα ὡς ὁ Δανιήλ, ἵνα γεννῆ σῶμεν συλλαβόντες ἀπὸ τοῦ θείου πνεύματος (ὡς ἐκεῖνος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ) ὁράματα καὶ προφητείας. δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι οὐκ ὀλίγας εὔροι ἂν πιθανότητος εἰς κατασκευὴν τοῦ τοῦ τρεῖς σωματικῶς εἶναι εὐνουχισμοὺς ὁ βουλόμενος παραστῆναι τῷ λόγῳ καὶ συναγορευσαὶ καὶ τοῖς

προειρημένοι καὶ <τοῖς> διὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦτο διδάξασιν. οὐκ ἐβουλήθημεν δὲ ἐκθέσθαι αὐτάς, μὴ γυμνασίας εἶνεκεν τιθέντες τοὺς λόγους καὶ τὴν λύσιν ἐκάστου ἐκθέμενοι, πρόφασις γενώμεθα τοῖς μὴ ὡς βούλεται ὁ Ἰησοῦς χωροῦσι τὸν περὶ εὐνουχίας λόγον πρὸς τὸ ἐν ἐτέρῳ <ἦ> δεῖ <νοῖ> νοεῖν τὸ χωρεῖν, καὶ σωματικῶς αὐτὸ ὑπο λαμβάνειν, δέον «πνεύματι» ζῶντα «καὶ πνεύματι» στοιχοῦντα καὶ τοὺς τρεῖς εὐνουχισμοὺς πνευματικῶς πεπεῖσθαι λελέχθαι. 15.6 Τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ παιδία καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ καὶ ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπορεύθη ἐκεῖθεν (19, 13–15). Τότε μὲν ἡ ἀναγεγραμμένη ἱστορία γέγονε τοῦ καὶ προσενηνέχθαι παιδία τῷ Ἰησοῦ, βουλο μένων τῶν προσφερόντων ἐπιθεῖναι αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτοῖς καὶ προσεύξασθαι. ἰστέον δὲ ὅτι οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ προσφέρεται παιδία τὴν ψυχὴν τῷ Ἰησοῦ, ἐφ' οἷς λέγοι ἂν (ὡς παρακαταθήκην αὐτὰ ἀπὸ θεοῦ λαβῶν) τὸ «ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός». καὶ ἀπὸ τῶν παιδίων γε τούτων τινὰ μὲν χρηματιζέτω νήπια ἄλλα δὲ λεγέσθω θηλάζοντα ὡς τῶν νηπίων ὑποδεέ στερα, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν «ἐκ στόματος» ἀμφοτέρων καταρτιζέτω «αἶνον», ἵνα ἡσθημένοι τῆς τοιαύτης αὐτοῦ εἰς τὰ παιδία εὐεργεσίας λέγωμεν τὸ «ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον». παιδία δὲ λεκτέον τοὺς ἐν Χριστῷ σαρκίνους καὶ νηπίους, ὁποίους Κορινθίους ἐπιστάμενος ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε· «κἀγὼ οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς ἀλλ' ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ». τὰ τοιαῦτα δὲ παιδία προσηνέχθη <καὶ> τότε καὶ αἰεὶ προσάγεται τῷ Ἰησοῦ. σημεῖον δὲ τῆς τῶν νηπίων προσαγωγῆς οἱ πολλοὶ τῆς ἐκκλησίας ἐν Χριστῷ νηπιοὶ καὶ θηλάζοντες, «χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, οὐ στερεῆς τροφῆς», πρὸς οὓς λέγοι ἂν <ὁ λέγων> («ὡς ἂν τροφὸς θάλπουσα τὰ ἑαυτῆς τέκνα» θάλπων αὐτοῦς) τὸ «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὐπω γὰρ ἠδύνασθε, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε». Εἶτ' ἐπεὶ οἱ μνησθέντες εὐαγγελιστὰι τῶν κατὰ τὸν τόπον, ὅτι μὲν (ὡς ὁ Ματθαῖός φησι) προσηνέχθη παιδία τῷ Ἰησοῦ ἢ (ὡς ὁ Μάρκος) «προσέφερον αὐτῷ <παιδία> ἢ (ὡς ὁ Λουκᾶς) «προσέφερον δὲ αὐτῷ» καὶ βρέφη» ἀνέγραψαν, ὑπὸ τίνος δὲ προσηνέχθη ἢ τίνες προσέφερον, ἅμα <πάντες> παραλελοίπασιν, ἡμῖν καταλιπόντες ἐξετάζειν τὸ παραλελειμμένον, ἄξιον ἰδεῖν πότερον κατὰ συντυχίαν ὑπὸ τῶν τριῶν τὸ τοιοῦτον παραλέλειπται (δυναμένων ἀναγράψαι· προσηνέχθη αὐτῷ ἀπὸ τῶν γονέων ἢ ἀπὸ τῶν μητέρων, ἢ «προσέφερον αὐτῷ βρέφη» ἢ «παιδία» αἰ μητέρες αὐτῶν), ἢ γνώσεως λογισμῶ καὶ σοφία τὸ τοιοῦτον πεποιήκασιν εἰς παράστασιν τοῦ ὅτι προσελθόντες ἄγγελοι τῷ Ἰησοῦ καὶ διακονοῦντες αὐτῷ, αὐτοὶ νῶν θειοτέρῳ τὰς τῶν παιδίων ὁρῶντες διαφορὰς ἢ βρεφῶν οἶδασι τίνας προσφέρειν δεῖ τῷ Ἰησοῦ, ἵνα προσενηχθέντες αὐτῷ χειροθετηθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πότε· οἶδασι δὲ καὶ τίνας οὐ χρὴ ἢ ὅτι ἐπὶ τινὰ χρόνον οὐ χρὴ· οὐ γὰρ ἄτερ ἡγοῦμαι ἀγγελικῆς οἰκονομίας τὰ τοιαῦτα παιδία προσέρχεσθαι τῷ Ἰησοῦ. τὸ δὲ βούλημα τῶν προσφερόντων τὰ παιδία ἐστὶ κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῆ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ προσεύξηται, κατὰ δὲ τὸν Μάρκον «ἵνα ἄψηται αὐτῶν», κατὰ δὲ τὸν εἰπόντα «βρέφη» αὐτὰ εἶναι Λουκᾶν «ἵνα αὐτῶν ἄπτηται». τῇ γὰρ προσευχῇ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῇ ἀφῆ αὐτοῦ τὰ παιδία καὶ τὰ βρέφη, οὐ δυνάμενα ἀκούειν ἄπερ ἀκούουσιν οἱ ἤδη πνευματικοί, ἀρκεῖται εἰς βοήθειαν καὶ ἦν χωρεῖ ὠφέλειαν· ἄπτεται γὰρ αὐτῶν ἡ δύναμις Ἰησοῦ, μόνον χεῖρας ἐπιθέντος τὰς τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς αὐτοῖς, καὶ οὐκέτι αὐτῶν ἄπτεται τι τῶν χειρόνων. τάχα δὲ καὶ (ὡς πρὸς τὸ ρητόν) τὸ βούλημα τῶν προσφερόντων αὐτῷ βρέφη καὶ παιδία τοιοῦτον ἦν, διαλαβόντων ὅτι οὐχ οἷόν τε ἦν, ἀψαμένου Ἰησοῦ βρεφῶν ἢ παιδίων καὶ δύναμιν διὰ τῆς ἀφῆς ἐναφιέντος αὐτοῖς, σύμπτωμα ἢ δαιμόνιον [ἦ] τι ἄψασθαι οὐ φθάσας ὁ Ἰησοῦς ἤψατο. 15.7 Οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἐπεὶ πολλὰι πονηραὶ δυνάμεις περὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἀρχήθεν ἀσχολοῦνται ποικίλως αὐτῇ ἐπιβουλεύουσαι, διὰ τοῦτο ὡς ἤδη ἐκ τῶν προτέρων τὴν δύναμιν αὐτοῦ μαθόντες οἱ προσφέροντες τῷ

σωτήρι τὰ <παιδιά ἢ τὰ> βρέφη τοῦτ' ἐποίουν, ἵνα διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ τῆς περὶ τῶν παιδίων καὶ τῶν βρεφῶν εὐχῆς <καὶ> διὰ τῆς ἀφῆς ἀπελαύνηται μὲν τὰ χείρονα, δύναμις δὲ ἐγγινομένη διαφέρουσα καὶ πρὸς τὰ ἐξῆς διαρκῆ ὡς κωλυτικὴ τυγχάνουσα ἐπαφῆς τῶν ἐναντίων. καὶ ὁ σωτὴρ οὖν οὐχ <ὡς> ἀπλοῦν τι καὶ ἄκαιρον ἐπιστάμενος τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ σωτήριον τοῖς ὑπ' αὐτοῦ χειροθετούμενοις ὧν ἦπτετο, φησὶ τοῖς ἐπιτιμῶσι μαθηταῖς καὶ διὰ τοῦ ἐπιτιμῶν κωλύουσιν αὐτῶ προσφέρεσθαι τὰ παιδία <ἢ τὰ βρέφη> τὸ ἄφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με. εἰ μὲν οὖν ἔχει λόγον τὰ ἀποδεδομένα περὶ τοῦ ὑπὸ τίνων προσηνέχθη ἢ τίνες προσέφερον, ἀκολουθῶς ἂν ἐκείνοις μαθηταῖς τινες ἐξαίρετοι νοοῖντο τοῦ Ἰησοῦ δυνάμεις ἅγαι μεμαθητευμένοι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ· φθάνειν γὰρ καὶ ἐπὶ τοιαύτας τὸ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ ὄνομα εὐλογον, ἵνα μὴ μόνον οἱ ἄνθρωποι αὐτῶ μαθητεύονται, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι, οἷς ὥφθη, καὶ εἴ τις αὐτῶ πιστεύειν βούλεται ἀπὸ «παντὸς ὀνόματος ὄνομα μαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». εἰ μὲντοι τὸ τοιοῦτόν τις βίβιον νομίζει, θέλων μὴ ἐπ' ἄλλων τάσσεισθαι ἢ ἀνθρώπων τὸ τῶν μαθητῶν ὄνομα, ἐπιτιμῶντων τοῖς προσφέρουσι τῷ Ἰησοῦ τὰ βρέφη καὶ τὰ παιδία, εἶεν ἂν οἱ τῶν διδάσκων τὸν λόγον ἐπιχειρούντων ἀπλούστεροι καὶ μέχρι παιδίων λόγον ἔχοντες, γάλακτι εἰκότα ποτίζοντι τοὺς γάλακτος χρήζοντας, προσφέροντες τῷ Ἰησοῦ βρέφη καὶ παιδία· οὐ γὰρ δύναται λόγῳ πνευματικώτερω τῆς τούτων καταστάσεως *** πείθειν *** ὡς ὁ δυνάμενος λέγειν· «Ἑλλησί τε καὶ βαρβάρους, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί». τούτων δὲ προσφερόντων τῷ Ἰησοῦ βρέφη καὶ παιδία <τοιαῦτα, τουτέστι νηπίους πίστεως καὶ ἥττον ἔτι μεμαθητευμένους, οἱ> λογικώτεροι νομιζόμενοι εἶναι τῶν διδασκόντων <ἐκείνων τῶν ἀπλουστέρων> καὶ διὰ τοῦτο μαθηταὶ χρηματίζοντες Ἰησοῦ, πρὶν μάθωσι τὰ περὶ τῶν βρεφῶν καὶ τῶν παιδίων <τοιοῦτων>, ἐπιτιμῶσι τοῖς ἀπλούστερον διδάσκουσι καὶ παιδία <καὶ βρέφη τῷ Ἰησοῦ> προσφέρουσι. Σαφῶς δὲ τὸ τοιοῦτον νοήσεις, ἐπιστήσας τῷ «βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς· ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεὸς» καὶ «τὰ ἀσθενῆ» καὶ «τὰ ἀγενῆ» καὶ «τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ». βλέπω τις οὖν τινὰ τῶν ἐπαγγελλομένων κατήχησιν ἐκκλησιαστικὴν καὶ διδασκαλίαν προσφέροντα «τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου», καὶ «τὰ ἐξουδενωμένα» «καὶ τὰ ἀγενῆ» *** καὶ διὰ τοῦτο λεχθησόμενα ἂν καὶ παιδία <καὶ βρέφη>, καὶ βλέπων ἐπιτιμῶν (ὡς ἀκρίτως ποιοῦντι) τῷ προσφέροντι τηλικαῦτα τῷ σωτήρι καὶ διδασκάλῳ βρέφη καὶ παιδία. καὶ πρόσχευς εἰ μὴ ἀρμόζει ἀναφέρειν τὰ νῦν ἐξεταζόμενα ἐπὶ τὰ τοιαῦτα, τῶν μὲν προσφερόντων παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθῆ Ἰησοῦς καὶ προσεύξηται, τῶν δὲ μαθητῶν ἐπιτιμῶντων αὐτοῖς. εἶποι δ' ἂν πρὸς τοὺς ἐπιτιμῶντας ἐπὶ παιδίοις προσαγομένοις τῷ Ἰησοῦ <ὁ> διδάσκαλος καὶ σωτὴρ καὶ κύριος· ἄφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με. εἶτα προτρέπων τοὺς μαθητὰς <αὐτοῦ ἤδη> ὄντας ἄνδρας συγκαταβαίνειν τῇ ὠφελείᾳ τῶν παιδίων (ὅπως γίνονται τοῖς παιδίοις <ὡς> παιδία, ἵνα τὰ παιδία κερδήσωσι) λεγέτω ὁ σωτὴρ τὸ τῶν γὰρ τοιοῦτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ γὰρ αὐτὸς «ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμόν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ», γέγονε παιδίον, ὥστε λελέχθαι τοῖς μάγοις ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου περὶ αὐτοῦ· «πορευθέντες ἀκριβῶς ἔξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου», καὶ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου ὅτι «ὁ ἀστὴρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς ἕως οὗ ἐλθῶν ἐστάθη οὗ ἦν τὸ παιδίον» καὶ μετ' ὀλίγα «ἐλθόντες (φησὶν) εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ». καὶ ὁ φανὴς δὲ τῷ Ἰωσήφ ἄγγελος παιδίον ἐκάλεσε τὸν <τοιοῦτον καὶ> τηλικούτον ἡμῶν σωτῆρα εἰπών· «ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον». πάλιν τε αὖτε τελευτήσαντος τοῦ Ἡρώδου ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ λέγων·

«ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ». καὶ ὁ Ἰησοῦς οὖν οὐ μόνον κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ἔταπεινῶσεν «ἑαυτὸν ὡς παιδίον», ὥστ' ἂν εἰπεῖν ὡς τὸ «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ», οὕτως καὶ τὸ «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ» γενομένου ὡς παιδίον, πῶς λέγω τὸ *** τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τοιοῦτων ὅποια ἐστὶ τὰ παιδιά, περὶ ὧν οὐκ ἐπιτρέπει τοὺς μαθητὰς ἐπιτιμᾶν τοῖς προσφέρουσιν αὐτά. καὶ Παῦλος δὲ ὡς ἐπιστάμενος τὸ τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, δυνάμενος «ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ» ἀπόστολος, ἐγένετο νήπιος καὶ παρὰ ραπλήσιος τροφῶν θαλπούση τὸ ἑαυτῆς παιδίον καὶ λαλούση λόγους ὡς παιδίον διὰ τὸ παιδίον. 15.8 Τούτων δὲ ἐπιμελῶς ἀκουστέον, ἵνα μὴ φαντασία σοφίας καὶ τοῦ διαβεβηκέναι καταφρονῶμεν ὡς μεγάλοι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρῶν καὶ παιδίων, ἀλλ' εἰδότες πῶς εἴρηται τὸ τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τοιοῦτοι γενώμεθα, ἵνα καὶ δι' ἡμῶν σώζηται τὰ παιδιά. οὐ μόνον δὲ [οὐκ] ἀφιέντες τὰ παιδία προσφέρεσθαι τῷ Ἰησοῦ οὐδὲ μόνον μὴ κωλύοντες αὐτὰ προσφέρεσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν παιδίων γενόμενοι παιδιά <ἐν ταπεινότητι> τὸ βούλημα τοῦ σωτῆρος ποιήσωμεν, ἵνα σωζομένων καὶ δι' ἡμᾶς τοιοῦτους γενομένους τῶν παιδίων, ὡς ταπεινώσαντες ἑαυτοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὑψωθῶμεν· καὶ τοιοῦτον γὰρ τι δύναται νοεῖσθαι εἰς τὸ «πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται», μάλιστα ἐπεὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω γέγραπται τὸ «ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». καὶ ταῦτα μὲν ἔστω χρήσιμα πρὸς τοὺς ἐπιτιμῶντας μαθητὰς παιδίων προσφερομένων τῷ Ἰησοῦ τοῖς προσφέρουσιν. ἴστω δὲ τὰ παιδιά, κἂν μὴ πᾶσιν (ὡς παιδιά) παρακολουθεῖν δύνηται τοῖς λεγομένοις, ὅτι ἐπέθηκε μὲν τοῖς παιδίοις ὁ Ἰησοῦς τὰς χεῖρας, ἐπιθεῖς δὲ ἐπορεύθη ἐκεῖθεν. καὶ δύναμις ἑνὰ φεῖς τοῖς παιδίοις διὰ τῆς ἀφῆς ἐπορεύθη ἀπὸ τῶν παιδίων, *** μὴ δυνηθέντων ὁμοίως τοῖς *** μαθηταῖς ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ. Εἶπερ δὲ «λόγια κυρίου» ἐστὶ καὶ τὰ εὐαγγελικά, καὶ «λόγια ἀγνὰ» καὶ «ἀργύριον πεπυρωμένον», «δοκίμιον», ἀπεσταλμένον «τῇ γῆ» καὶ ἀκριβῶς «κεκαθαρμένον» καὶ «ἑπταπλασίως», ὀφείλει τις εἶναι εὐλογος αἰτία, δι' ἣν ἐκτιθέμενος τὰ κατὰ τὸν τόπον ὁ Ματθαῖος δύο μὲν εἶπε τὰ βουλήματα τοῦ προσενηνέχθαι τῷ Ἰησοῦ τὰ παιδιά, οὐκέτι δὲ πρὸς τὰ δύο τὰ ἐξῆς ἐπιφέρει. προσηνέχθη μὲν γὰρ τὰ παιδιά, οὐκέτι ἵνα μόνον τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθῆ ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ πρὸς τούτῳ ἵνα καὶ προσεύξηται. 15.9 γέγραπται δὲ <μετὰ τοῦτο> ὅτι καὶ ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπορεύθη ἐκεῖθεν, οὐ γὰρ προσέθηκε· καὶ προσευξάμενος (ἡδύνατο γὰρ λέγεσθαι· καὶ ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας αὐτοῖς καὶ προσευξάμενος ἐπορεύθη ἐκεῖθεν). ὅρα οὖν εἰ δύνασαι μείζοσι μὲν τῶν παιδίων τηρεῖσθαι λέγειν τὴν προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ, δυναμένοις χωρῆσαι καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐπ' αὐτοὺς καὶ τὴν περὶ αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα εὐχὴν, μικρότεροις δὲ παιδίοις ἀρκεῖν λέγειν τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ. εἰς δὲ τὰ ἀποδοδομένα περὶ τοῦ τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, προτρεπόμενα καὶ τὸν σοφώτατον μὴ ὑπερηφανεῖν τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικροὺς μηδὲ καταφρονεῖν τῶν παιδίων καὶ νηπίων ἐν Χριστῷ, χρήσιμον παραλαβεῖν ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν τὸ «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον», ὁ οὐ παιδίον μὲν ὢν ἀλλὰ ἀνὴρ «τὰ τοῦ νηπίου» καταργήσας, γινόμενος δὲ τοῖς παιδίοις <ὡς> παιδίον», καὶ λέγων αὐτοῖς· «οὐκ ἠδυνήθη ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς ἀλλ' ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ. γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα». ὅλη γοῦν ἡ σύμφρασις τοῦ κατὰ Λουκᾶν τοιαύτη ἐστίν· «προσέφερεν δὲ αὐτῷ καὶ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἄπτηται» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν». σχεδὸν δὲ ταῖς αὐταῖς λέξεσι καὶ ὁ Μάρκος μάλιστα τὰ τελευταῖα ὡσαύτως ἐξέθετο. 15.10 Καὶ ἰδοὺ εἰς προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα σχῶ ζωὴν αἰώνιον; καὶ τὰ

ἐξῆς, ἕως τοῦ πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι (19, 16–30). Ἐν μὲν Ψαλμοῖς γέγραπται, ὡς δυναμένου τοῦ ἀνθρώπου ποιεῖν ἀγαθόν, ὅτι «ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθά; παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλῃ σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Ἐνταῦθα δὲ ὁ σωτὴρ πρὸς τὸν εἰ πόντα· τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; εἶπεν, ὡς τοῦ κυρίως ἀγαθοῦ ἐπὶ μηδένα ἀναφερομένου ἢ τὸν θεόν, τὸ τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός. χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐνταῦθα μὲν κυρίως τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ τοῦ θεοῦ τέτακται μὴ νοῦ, ἐν ἄλλοις δὲ καταχρηστικῶς καὶ ἐπὶ ἔργων ἀγαθῶν καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου ἀγαθοῦ καὶ ἐπὶ δένδρου ἀγαθοῦ, καὶ σὺ δ' ἂν εὖροις καὶ ἐπ' ἄλλων πλειόνων τασσόμενον τὸ ἀγαθόν· οὐ νομιστέον οὖν μάχεσθαι τὸ «ποιήσον ἀγαθόν» πρὸς τὸ τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός λελεγμένον πρὸς τὸν πυθόμενον καὶ εἰπόντα δι δάσκαλε, τί ἀγαθὸν ποιήσω; ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος, ὡς περὶ ἀγαθοῦ ἔργου ἐρωτηθέντος τοῦ σωτῆρος ἐν τῷ τί ἀγαθὸν ποιήσω; ἀνέγραψεν. ὁ δὲ Μάρκος καὶ Λουκᾶς φασι τὸν σωτῆρα εἰρηκέναι· «τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός», ὡς τὸ τεταγμένον «ἀγαθός» ὄνομα ἐπὶ τοῦ θεοῦ μὴ ἂν ταχθῆναι καὶ ἐφ' ἑτέρου τινός· οὐ γὰρ ἦ ἀγαθός ὁ θεός, ταύτη λέγοιτ' ἂν «ἀγαθός ἀνθρώπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ <τῆς καρδίας αὐτοῦ>» προφέρων τὰ ἀγαθά. Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ὡς ἔστιν «εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου», οὕτως καὶ «τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ εἰκὼν» καὶ <ἐπὶ> παντὸς δὲ τοῦ ὑποδεεστέρου, ᾧ ἐφαρμόζεται ἡ «ἀγαθός» φωνή, ἄλλο σημαίνονμενον ἔχει τὸ ἐφ' αὐτοῦ λεγόμενον, εἶπερ ὡς μὲν πρὸς τὸν πατέρα «εἰκὼν» ἐστὶν «ἀγαθότητος», ὡς δὲ πρὸς τὰ λοιπὰ ὅπερ ἢ τοῦ πατρὸς ἀγαθότητος πρὸς αὐτόν. ἢ καὶ μᾶλλον ἔστι τινὰ ἀναλογίαν προσεχῆ ἰδεῖν ἐπὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν σωτῆρα ὄντα εἰκόνα «τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ», ἢ περ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος πρὸς ἀγαθὸν ἀνθρώπον καὶ ἀγαθὸν ἔργον καὶ ἀγαθὸν δένδρον. πλείων γὰρ ἢ ὑπεροχὴ πρὸς τὰ ὑποδεέστερα ἀγαθὰ ἐν τῷ σωτῆρι, καθὼ ἐστὶν «εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος» αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, ἢ περ ἢ ὑπεροχὴ τοῦ θεοῦ ὄντος ἀγαθοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα σωτῆρα· «ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν», ὄντα πρὸς ἐτέρου καὶ εἰκόνα «τῆς ἀγαθότητος» τοῦ θεοῦ. τάχα δὲ τοῦ βουλήματος ἔχεται τῶν λελεγμένων πρὸς τὸ τί ἀγαθὸν ποιήσω; (λέλεκται δὲ πρὸς αὐτό· τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός) τὸ «ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ δια ταχθέντα ὑμῖν, ὀφείλετε λέγειν, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν. ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν». ἐὰν γὰρ ποιῆσωμεν πάντα τὰ διαταχθέντα, οὐδ' οὕτως (ὡς πρὸς τὰς ἐνθάδε λέξεις) ἀγαθόν τι πεποιήκαμεν· οὐκ ἂν γάρ, ἀγαθῶν ὄντων ὧν ποιούμεν, ἐλέλεκτο δεῖν λέγειν ἐπὶ τῷ πεποιηθέντι τὰ διαταχθέντα τὸ «δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν». ἔστι δὲ καταχρηστικῶς αὐτὰ εἰπεῖν εἶναι ἀγαθὰ ὁμοίως τῷ «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν». οἶμαι δ' ὅτι ὁ ποιῶν τὸ προστεταγμένον ἐν τῷ «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν» ὡς μὲν πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἐπιτελούμενα ποιεῖ ἀγαθόν, ὡς δὲ πρὸς τὸ ἀληθῶς *** ἀγαθόν. ὡς περ <δ'> «οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πᾶς ζῶν», πάσης ἀνθρώπινης δικαιοσύνης ἐλεγχόμενης ὡς οὐ δικαιοσύνης, ἐπὶ ἀνθεωρηθῆ ἢ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνης, οὕτως οὐδὲ ἀγαθὸς χρηματίσει[εν] ἐνώπιον τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ πᾶς, ὃς πρὸς τὰ ὑποδεέστερα συγκρίσει ἐκείνων ἀγαθὸς ἂν λεχθείη. 15.11 Λέγοιτο δ' ἂν ὑπότινος, ὡς ἄρα γινώσκων ὁ σωτὴρ τὴν τοῦ πυνθανομένου ἕξιν καὶ προαίρεσιν πάνυ ἀποδέουσαν τοῦ ποιεῖν τὸ ἐφικτὸν ἀνθρώποις ἀγαθόν εἶπεν αὐτῷ (πυνθανομένω· τί ἀγαθὸν ποιήσω;) τὸ τί με ἐπερωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; ὡσεὶ ἔλεγε· μὴ παρεσκευασμένος ὢν πρὸς τὰ λεχθησόμενα ἂν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ πυνθάνῃ τί ἀγαθὸν ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσεις; εἶτα διδάσκει ὅτι ἀληθῶς ἀγαθός εἷς ἐστὶ, περὶ οὗ καὶ ὁ νόμος λέγει τὸ «ἄκουε, Ἰσραὴλ· κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος <εἷς> ἐστίν· κυρίως γὰρ [ὁ] σωτὴρ καὶ κυρίως κύριος καὶ κυρίως ἀγαθός οὗτός ἐστιν, ὃν πείθομαι πάντα ὡς ἀγαθὸν ποιεῖν. ζητήσεις δὲ πῶς τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ πνεῖ καὶ τὰ μὴ

νοούμενα ὑπὸ τῶν ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς συκοφαν τούντων τὸν τοῦ νόμου θεὸν καὶ κατηγορούντων αὐτοῦ ἃ οὐδὲ περὶ ἀνθρώπου τάχα λέγειν εὐκόλον ἐστὶ· πείθομαι γὰρ θεοῦ ἀγαθότητος πνεῖν καὶ τὸ «ἐγὼ ἀποκτενῶ» οὐκ ἔλαττον τοῦ «καὶ ζῆν ποιήσω», ὁμοίως δὲ καὶ τὸ «πατάξω» οὐχ ἥττον τοῦ «κάγῳ ἰάσομαι». εἰ δὲ καὶ «αὐτὸς ἀλγεῖν ποιεῖ», ἰστέον ὅτι πολλακίς καὶ ἰατρὸς ἀλγεῖν ποιεῖ, ποιήσας δὲ ἀλγεῖν ὁ θεὸς «πάλιν ἀποκαθίστη σιν». οὕτω δὲ καὶ ἀπὸ ἀγαθότητος οὐς ἔπαισεν «ἔπαισεν»· «ὡς» γὰρ «υἱοῖς» τοῖς παιδευομένοις «προσφέρεται ὁ θεός· τίς γὰρ υἱὸς ὄν οὐ παιδεύει πατῆρ»; ἀλλὰ καὶ «πᾶσα παιδεία πρὸς <μὲν> τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρη νικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμέ νοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης». διόπερ ὡς ἔπαισεν ὁ θεὸς οὕτως καὶ ἰάσατο· ἀληθὲς γὰρ τὸ «ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο». εἰ καὶ παράδοξον δὲ τὸ λεχθησόμενον, ὅμως λεχθῆ σεται· ἀγαθοῦ θεοῦ «ἐστὶν καὶ αὐτὸς ὁ» ὀνομαζόμενος θυμὸς (<αὐτοῦ, ὅς> ἔργον σωτήριον ποιεῖ ἐλέγχων) καὶ ἡ λεγομένη ὀργὴ αὐτοῦ (ἐπεὶ ἐστὶν ἀγαθοῦ θεοῦ) παιδεύει, <ἵνα διορ θοῖ>. πολλὰ δ' ἂν λέγοιτο πρὸς τοὺς δυναμένους μὴ βλάπτε σθαι περὶ ἀγαθότητος θεοῦ καὶ «τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητος αὐτοῦ», ἦν εὐλόγως ἔκρυσπε «τοῖς φοβου μένοις» αὐτόν, ἵνα μὴ «τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας» κατα φρονήσαντες, κατὰ τὴν ἑαυτῶν «σκλη ρότητα καὶ ἀμετανόητον καρδίαν» θησαυρίσωσιν ἑαυτοῖς «ὀργὴν» πλεί ονα, ἦν οὐκ ἂν ἐθησαύριζον κρυπτο μένου «τοῦ πλήθους τῆς χρηστό τητος» τοῦ θεοῦ αὐτοῖς. περὶ μὲν οὖν τοῦ τίς ὁ ἀγαθὸς καὶ πρὸς τὸ τί ἀγαθὸν ποιήσω; λελέχθω ἃ δεδυνήμεθα εἰς τὸν τόπον ἰδεῖν. 15.12 Ἐξῆς δὲ ἔστι θεωρησάι πῶς εἴρηται τὸ εἰ δὲ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς. ἐν ᾧ πρόσχες ὅτι ὡς ἔξω τῆς ζωῆς ἔτι τυγχάνοντι τῷ πυνθανομένῳ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ φησι τὸ εἰ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν. ἔνθα δὴ ζητῶ ποσαχῶς ἔστι νοῆσαι τὸ ἔξω τῆς ζωῆς εἶναι καὶ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν. μήποτε οὖν καθ' ἓνα μὲν τρόπον ἔξω τῆς ζωῆς ἐστὶν ὁ ἔξω τυγχάνων τοῦ εἰπόντος· «ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή», καὶ ἀλλότριος ὢν αὐτοῦ· καθ' ἕτερον δὲ πᾶς ὁ ἐπὶ γῆς (κἂν δικαιοτάτος ἦ) δύναται μὲν εἶναι ἐν τῇ σκιᾷ τῆς ζωῆς λέγων· «πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος, οὗ εἶπομεν ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν», οὐ μὴν ἐν αὐτῇ τῇ ζωῇ, ἄτε σῶμα θανάτου περικείμενος καὶ λέγων· «τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» καί· «κα θήμενος ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου» καὶ μηδέπω ἔλθων ἐπὶ τὴν τῶν ζώντων γῆν. καὶ γὰρ ἡ ζωὴ οὐ μόνον τῶν φαύλων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔτι ἐπὶ γῆς Παύλου καὶ τῶν ἀποστόλων κεκρυμμένη ἦν ἐν τῷ θεῷ. φησὶ γοῦν· «ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χρι στῷ ἐν τῷ θεῷ· ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ». τηρήσεις δὲ πάντα τὰ περὶ τοῦ «ἔσω» καὶ τοῦ «ἔξω», ἵνα ἀναλέξῃ τὰ κατάλληλα τῷ εἰ θέ λεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν οἶον· «δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ»· ζητήσεις γάρ· «ἐκβάλλῃ» πόθεν; καὶ εἴπερ ἐν θάδε εἰσὶν οἱ ἐργάται ἐκβεβλημένοι εἰς τὸν θερισμὸν τοῦ κυρίου, ἔξω εἰσὶν οὗ ἔξεβλήθησαν χωρίου, καὶ τὰ τοῦ θερισμοῦ καλῶς ποιήσαντες ἔργα εἰσελεύσονται εἰς τὴν ζωὴν, καθαρισθέντες μὲν «ἀπὸ νεκρῶν ἔργων» τὰ δὲ ἐναντία ἐκείνοις πράττοντες ἔργα ζῶντα, καὶ μη-κέτι μὲν νεκρὰ λαλοῦντες λέγοντες δὲ κατὰ τὸν ζῶντα λόγον «τοῦ θεοῦ» <ζῶντα> καὶ ἐνεργῆ. οὕτω δὲ ἐστὶν ἀνάλογον ῥήμασι <νεκροῖς καὶ ῥήμασι> ζωῆς αἰωνίου ἐναντία *** λογισμοῖς τοῖς κατηγοροῦσιν, ὅτε «τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων» ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, σωθήσεται μὲν ἐκεῖνος οὗ οἱ λογισμοὶ ἀπολογοῦνται, ἀπολεῖται δὲ οὗ οἱ λογισμοὶ γίνονται κατήγοροι. εἰ τοίνυν καὶ ἡμεῖς θέλομεν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἀκούσωμεν τοῦ λέγοντος Ἰησοῦ· εἰ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς, καὶ κατὰ τὴν ἀνα-λογίαν γε τῆς τῶν ἐντολῶν τηρή-σεως εἰς τὴν ζωὴν εἰσελευσό-μεθα, γινόμενοι αὐτῆς ἦτοι εἰς τὰ ἐνδότατα καὶ μακαριώτατα ἢ <εἰς τὰ μέσα ἦ> ὅπου ποθ'

ἡμᾶς φέρει τῆς ζωῆς ἢ ἐλαττόνων καὶ ἀμυδρο-τέρων τῶν ἐντολῶν τήρησις. 15.13 Ὁ δὲ ἀκούσας τήρησον τὰς ἐντολὰς λέγει· ποίας; ἵνα μάθωμεν ποίας μάλιστα τηρεῖν ἡμᾶς ἐντολὰς ὁ Ἰησοῦς βούλεται· εἶπε γὰρ πρὸς τὸ ποίας; τὸ οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρή-σεις, τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. καὶ τάχα <ταῦτ'> ἀρκεῖ πρὸς τὸ (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) εἰς τὴν ἀρχὴν τινα τῆς ζωῆς εἰσελθεῖν, οὐκ ἀρκοῦντα πρὸς <τὸ εἰσάγειν τινὰ εἰς> τελειότητα ταῦ-τα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ὡς τὸν ἔνοχον [παραπλήσια] μιᾶς τούτων τῶν ἐντολῶν μηδὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς εἰσελθεῖν δύνασθαι. καθαρευτέον οὖν τῷ κἂν ἔλθεῖν βουλο-μένῳ εἰς τὴν <ἀρχὴν τῆς> ζωῆς ἀπὸ μοιχείας καὶ φόνου καὶ πάσης κλοπῆς. ὡς γὰρ μοιχὸς καὶ φονεὺς οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν ζωὴν, οὕτως οὐδὲ ὁ κλέπτων· τῇ τοιαύτῃ δὲ ἀμαρτία πολλοὶ τῶν λεγομένων πιστεύειν τῷ Χριστῷ ἔνοχοί εἰσιν ἐλεγχομένοι ἐν ταῖς πραγματείαις τοῦ βίου καὶ οἷς πιστεύονται χρηματι-κοῖς καὶ ταῖς μέσαις τέχναις ἃς ἐργάζονται, ὡς οὐ καθαροὶ κλοπῆς. οὐ μόνος δὲ ὁ κλέπτης οὐκ εἰσε-λεύσεται εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ὁ κοινωνὸς αὐτοῦ καὶ ὁ συντρέ-χων αὐτῷ· ἐν μὲν γὰρ τῷ Ἡσαΐα γέγραπται· «κοινωνοὶ κλεπτῶν ἀγα-πῶντες δῶρα», ἐν δὲ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ Ψαλμῷ κωλύεται διηγεῖσθαι «τὰ δικαιώματα» τοῦ θεοῦ καὶ ἀναλαμβάνειν ἐπὶ χειλέων ἑαυτοῦ «τὴν διαθήκην» αὐτοῦ ὁ ἐλεγχο-μενος ἐν τῷ «εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ» (ὡσπερ πρῶτον εἴρηται) καὶ τῷ «μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθεις». καὶ <ὄρα ὅτι> οὔτε κλέπτην οὔτε μοιχὸν εἶπε τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ συντρέχοντα μὲν κλέπτη «μετὰ μοιχῶν» δὲ τιθέντα ἑαυτοῦ «τὴν μερίδα». τὸν δὲ ἔλευ-σόμενον εἰς τὴν ζωὴν οὐδὲ ψευδο-μαρτυρεῖν δεῖ, ἐκβάλλεται δὲ τῆς ζωῆς καὶ ὁ μὴ πληρῶν τὴν λέγου-σαν ἐντολήν· τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα. ἀλλὰ τούτων μὲν ἴσως κρατῆσαι τῶν ἐντολῶν οὐ πάνυ χαλε-πόν· ἔργον δὲ ἔστιν <πᾶσιν> ὡς μείζον καὶ χρήσιμον τοῖς διὰ τῶν προτέρων <ἐντολῶν> εἰσαχθεῖσιν εἰς αὐτὴν τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν πληρῶσαι, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸ «οὐ φονεύ-σεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, καὶ εἴ τις ἕτερα ἐντολή, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγα-πήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». <καὶ εἰ πᾶσα ἐντολή «ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγα-πήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν»>, τέλειος δὲ ὁ πᾶσαν πληρώσας ἐντο-λήν, δηλονότι τέλειος ἂν εἴη ὁ πλη-ρώσας <καὶ> τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν ἐν-τολήν. 15.14 Εἰ δὲ τέλειος οὗτος, ζητήσαι τις ἂν πῶς τοῦ νεανίσκου εἰπόντος ταῦτα πάντα ἐφυλαξά-μην ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ; ἀπεκρίνατο ὁ σωτὴρ ὡς μή-<πω> τελείου ὄντος τοῦ ταῦτα πάν-τα πεπονηκότος, καὶ ὡς συγκατατι-θέμενος τῷ ταῦτα πάντα ἐποίησα, τὸ εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρ-χοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. πρόσ-χες οὖν, εἰ δυνάμεθα πρὸς τὴν προκειμένην ζήτησιν καθ' ἓνα μὲν τρόπον οὕτως ἀπαντῆσαι, ὅτι μή-ποτε τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν ὑπονοεῖσθαι δύ-ναται ὡς οὐχ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἐνταῦθα παρειληφθαι, ἀλλ' ὑπὸ τινος τὴν ἀκρίβειαν μὴ νοήσαντος τῶν λεγομένων προστεθεῖσθαι. συνα-γορεύσει δὲ τῇ ὑπονοήσει τοῦ προστε-θεῖσθαι ἐνταῦθα τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν ἢ τῶν ὁμοίων παρὰ τῷ Μάρκῳ καὶ τῷ Λουκᾷ ἔκθεσις, ὧν οὐδέτερος προστέθηκε ταῖς κατὰ τὸν τόπον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ παραληφθείσαις ἐντολαῖς τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. καὶ φήσει γε ὁ κρα-τύνων τὸ περὶ τοῦ προσερρίφθαι ἀκαίρως τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλη-σίον σου ὡς ἑαυτόν ἐντολήν ὅτι, εἰ τὰ αὐτὰ διαφόροις λέξεσι παρὰ τοῖς τρισὶν ἀναγέγραπται, οὐκ ἂν τὸ «ἔν σοι ὑστερεῖ» ἢ «ἔτι ἐν σοι λεί-πει» εἰρήκει ὁ Ἰησοῦς τῷ ἐπαγγει-λαμένῳ πεπληρωκένας τὴν ἀγα-πήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν ἐντολήν· μάλιστα εἰ κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸ «οὐ φονεύσεις» καὶ τὰ <ἐξῆς «καὶ» εἴ τις ἕτερα ἐντολή, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται, τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». ἀλλ' ἐπεὶ καὶ κατὰ τὸν Μᾶρκον «ἐμβλέψας» τῷ

πλουσίω τούτῳ (εἰπόντι· «πάντα ταῦτα ἐφύ-λαξα ἐκ νεότητός μου») «ἠγάπησεν αὐτόν», ἔοικεν συγκατατεθεῖσθαι τῷ <ἐπαγ-γειλαμένῳ> πεποιηκέναι ἃ ἐπηγγεί-λατο πεπληρωκέναι. ἐνατενίσας γὰρ αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ, εἶδεν ἄνθρωπον εὐσυνειδήτως ἐπαγγειλάμενον πεπλη-ρωκέναι τὰς προκειμένας ἐντολάς. οὐκ ἂν δὲ εἰρημένου πρὸς ταῖς ἐτέραις ἐν-τολαῖς καὶ τοῦ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν τὴν κε-φαλαιωδεστέραν καὶ διαφέρουσαν παρέλιπον ἐντολὴν ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς, ἐὰν μὴ ἔρα τις ὅμοια μὲν φήσῃ εἶναι τὰ γεγραμμένα, οὐ περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ λελέχθαι. πῶς δὲ κἂν ὡς οὐδέπω τελείῳ τῷ πρὸς ἐτέ-ροις [ἐπαγγειλαμένῳ] καὶ τὴν ἀγα-πήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν ἐντολὴν πεπληρωκότε ἔφη ὁ Ἰησοῦς τὸ εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτω-χοῖς καὶ τὰ ἐξῆς; Καὶ εἰ μὲν μὴ καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν διαφωνία ἦν πρὸς ἄλληλα τῶν ἀντιγράφων, ὥστε πάντα τὰ κατὰ Ματθαῖον μὴ συνάδειν ἀλλή-λοις, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ εὐαγγέ-λια, κἂν ἀσεβῆς τις ἔδοξεν εἶναι ὁ ὑπονοῶν ἐνταῦθα προσερρίφθαι οὐκ εἰρημένην ὑπὸ τοῦ σωτήρος πρὸς τὸν πλούσιον τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν ἐντολὴν. νυνὶ δὲ δῆλον ὅτι πολλὴ γέγονεν ἡ τῶν ἀντιγράφων διαφορὰ, εἴτε ἀπὸ ῥαθυμίας τινῶν γραφέων, εἴτε ἀπὸ τόλμης τινῶν μοχθηρᾶς <εἴτε ἀπὸ ἀμελούντων> τῆς διορθώσεως τῶν γραφομένων, εἴτε καὶ ἀπὸ τῶν τὰ ἑαυτοῖς δο-κοῦντα ἐν τῇ διορθώσει <ἢ> προστι-θέντων ἢ ἀφαιρούντων. τὴν μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης διαφωνίαν θεοῦ διδόντος εὐρομεν ἰάσασθαι, κριτηρίῳ χρη-σάμενοι ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν· τῶν γὰρ ἀμφιβαλλομένων παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα διὰ τὴν τῶν ἀντιγράφων διαφωνίαν τὴν κρίσιν ποιησάμενοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐκδό-σεων τὸ συναῖδον ἐκείναις ἐφυλάξα-μεν, καὶ τινὰ μὲν ὠβελίσσαμεν <ὡς> ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ μὴ κείμενα (οὐ τολμήσαντες αὐτὰ πάντη περιελεῖν), τινὰ δὲ μετ' ἀστερίσκων προσεθήκαμεν, ἵνα δῆλον ἦ ὅτι μὴ κείμενα παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων συμφώνως τῷ Ἑβραϊκῷ προσεθήκαμεν, καὶ ὁ μὲν βουλόμενος προ-<σ>ῆται αὐτά, ᾧ δὲ προσκόπτει τὸ τοιοῦτον ὃ βούλεται (περὶ τῆς παραδοχῆς αὐ-τῶν ἢ μὴ) ποιήσῃ. ὁ τοίνυν θέλων μὴ παρερρίφθαι ἐνταῦθα τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλη-σίον σου ὡς ἑαυτὸν ἐντολὴν, ἀλλ' ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ κυρίου μετὰ τὰς προτέρας εἰρησθαι τότε, ἐρεῖ ὅτι ἡρέμα καὶ ἀμισῶς ἐλέγξει βουλόμενος ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὸν πλούσιον ἐκεῖνον ὡς οὐκ ἀληθεύοντα ἐν τῷ εἰρηκέναι καὶ τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν ἐντολὴν τετηρηκέναι, ἔφη αὐτῷ τὸ εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς· οὕτως γὰρ φανήσῃ ἀληθεύων περὶ τοῦ τὴν ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν ἐντολὴν τετηρηκέναι. 15.15 Ἐὰν δέ τις τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐνορῶν ἀσθενεῖα καὶ τῷ δυσκόλως ἂν τινα τὸ τοιοῦτον ὑπὲρ τῆς ἐν θεῷ τελειότητος ποιῆσαι καταφρονῇ μὲν τῆς λέξεως τράπηται δὲ ἐπ' ἀλληγορίας, δυ-σωπηθήσεται ἔκ τινων καὶ Ἑλ-ληνικῶν ἱστοριῶν, ἐν αἷς διὰ τὴν παρ' Ἑλλησι σοφίαν ἱστοροῦνται τινες τὸ ἐνταῦθα τῷ πλουσίῳ ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένον πεποιηκέναι. Κράτῃτα γὰρ τὸν Θηβαῖον ἐλόμενον δι' ἑλευθε-ρίαν <τῆς ψυχῆς αὐτοῦ> καὶ παρά-δειγμα εὐτελοῦς βίου καὶ (ὡς ᾤετο) μακάριον ἑαυτὸν παραστήσαι βου-λόμενον τοῖς Ἑλλησι μηδενὸς <<τοῦ κόσμου τούτου>> χρήζοντα, φασὶν ἀποδόμενον πᾶσαν τὴν οὐσίαν τῷ Θηβαίων δήμῳ δεδωρῆσθαι, μετὰ τοῦ εἰρηκέναι ὅτι «σήμερον ὁ Κράτης Κράτῃτα ἐλευθεροῖ». εἶπερ δὲ δι' Ἑλληνικὴν σοφίαν καὶ δόγματα ἐλευθεροῦντα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὸ τοιοῦτον τις πεποίηκε, πῶς οὐχὶ μᾶλλον δυνατὸν τὸ τοιοῦτον πρᾶξαί τινα μνῶμενον <δέχεσθαι Χρι-στοῦ ἐν> ἑαυτῷ τὴν τελειότητα; εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς πεισθῆναί τις βούλεται περὶ τοῦ πρᾶγμα δυνατὸν εἶναι τὸ τοιοῦτον, ἀκουσάτω τῶν ἱστορουμένων ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεσι περὶ τῶν προτραπέντων ὑπὸ τῆς ἐν τοῖς ἀποστόλοις δυνάμεως πιστεύ-ειν καὶ βιοῦν τελείως κατὰ τὸν Ἰησοῦ λόγον. οὕτως δ' ἔχει τὰ ῥήματα· «πάντες δὲ οἱ πιστεύσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶχον ἅπαντα

κοινά» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «αἰνοῦντες τὸν θεὸν καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν». καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ γέγραπται βίβλῳ ὅτι «τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων ἦν καρδία καὶ ψυχὴ μία» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «ἤγαγε τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς ἀποστόλους». εἶτα ἐπιφέρεται τούτοις τὰ περὶ τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας, ἀποδομένων μὲν «κτῆμα» ἑαυτῶν, νοσφισαμένων δὲ «ἀπὸ τῆς τιμῆς» καὶ οὐχ ὅλον ἀλλὰ μέρος ἀποθεμέων παρὰ τοῖς «τῶν ἀποστόλων» ποσί, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ ἁμαρτία παθόντων τὰ ἀναγεγραμμένα. ἄξιοι γὰρ ἦσαν τοῦ ἐκ θείας ἐπισκοπῆς ἀπολαβεῖν ἐνταῦθα τὸ ἡμαρτημένον διὰ τὸν νοσφισμόν, ἵνα καθαρώτεροι ἀπαλ-λαγῶσιν ἀπὸ τοῦ βίου <τούτου>, καθαρθέντες τῇ ἀπαντησάσῃ αὐτοῖς παιδεύσει ἐν κοινῷ θανάτῳ, διὰ τὸ καὶ πεπιστευκέναι καὶ «μέρος τι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων» τεθεικέναι. Δοκεῖ δέ μοι ὅτι «ἀκούων Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους» διὰ τοῦτο «πεσὼν ἀπέψυξεν», ἐπεὶ οὐκ ἤνεγκε τὸν ἔλεγχον <Πέτρου>, ἀλλὰ βασανιζόμενος τοσοῦτον ἐκολάσθη ὡς καὶ ἐκψῦξαι, καθικομένων τῶν λόγων Πέτρου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. καὶ οὐ Πέτρον γε νομιστέον ἐνταῦθα ἀνηρηκέναι τὸν Ἀνανίαν, ἀλλ' ἐκεῖνον μὴ ὑπομεμενηκέναι τὴν σφοδρὴν τῆρα τοῦ εἰπόντος πρὸς αὐτὸν Πέτρου· «διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου;» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας». εἰκὸς δὲ πρὸς τὴν τοῦ Ἀνανίου ἀπόδοσιν, ἐν ἣ περὶ τοῦ Πέτρου ἀπελογησάμεθα, ἐνστήσεσθαι τινα διὰ τὴν Σάπφειραν, ἐπεὶ αὕτη «μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονός εἰσῆλθε. καὶ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὴν ὁ Πέτρος λέγων· εἰ τοσοῦτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; εἰπούσης αὐτῆς· το σούτου, ὁ Πέτρος πρὸς αὐτὴν φησι· τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ καὶ ἐξοίσουσί σε». «ἔπεσε» γὰρ «παραχρῆμα» καὶ αὕτη «πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἐξέψυξεν». ἀλλὰ λεχθεῖν ἂν ὅτι κάκεινη, ἐπιπλησομένη καὶ βαρηθεῖσα τὴν ψυχὴν (πῆ μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῇ ἁμαρτία ἐλέγχου, πῆ δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρός συμφορᾷ καὶ λύπῃ τῇ περὶ αὐτοῦ, πῆ δὲ ἐπὶ τῇ κατὰ τὸν θεὸν λύπῃ) ἐξέψυξε, προεωρακότος τοῦ Πέτρου τῷ πνεύματι τὸ ἀπαντησόμενον αὐτῇ. ταῦτα δὲ ἡμῖν ὅλα εἴρηται βουλομένοις κατασκευάσαι τὸ δυνατόν εἶναι, βουλευθέντα τινα τέλειον γε νέσθαι πεισθῆναι τῷ Ἰησοῦ λέγοντι· ὑπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς. γενναίων δ' οἶμαι καὶ ἐχόντων τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν ἐπίσκοπον πάντα ἔργον ἢ προτρέψασθαι τοὺς καὶ δυναμένους καὶ πειθομένους τῇ προτροπῇ καὶ διὰ τοῦ παρέχειν ἐκ τοῦ κοινοῦ αὐτοῖς τὰ ἐφόδια καὶ ἄλλους ἐπὶ τοῦτο παρακαλεῖν· ἐγένετο γὰρ ἂν εἰκὼν τις τοῦ κατὰ τοὺς ἀποστόλους τῆς συμφωνίας τῶν πιστευόντων βίου. 15.16 Ζητήσαι δ' ἂν τις <ἀκο λούθως> ὅτι, εἴπερ τέλειός ἐστιν ὁ πάσας ἔχων τὰς ἀρετὰς καὶ μηκέτι <τι> ἀπὸ κακίας πράττων, πῶς τέλειος γένοιτ' ἂν ὁ πωλήσας ἑαυτοῦ τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς. ἔστω γὰρ τινα τοῦτο πεποιηκέναι, πῶς δ' αὖ καὶ ἀόργητος γένοιτ' ἂν ἄθρως, εἰ τύχοι εὐέμπυτος ὢν εἰς ὀργήν; πῶς δὲ καὶ ἄλυπος καὶ κρείττων παντὸς οὔτινοσοῦν συμβῆναι δυναμένου <τοῦ> τὴν λύπην προκαλουμένου; πῶς δὲ καὶ ἐξω φόβου πάντη ἔσται τοῦ περὶ πόνων ἢ θανάτου ἢ τῶν ὅσα δύναται τὴν ἔτι ἀτελεστέραν ψυχὴν φοβῆσαι; τίνα δὲ τρόπον ὁ ἀποδόμενος τὰ ὑπάρχοντα καὶ διαδοὺς πτωχοῖς ἐκτὸς ἔσται πάσης ἐπιθυμίας; λέγοι γὰρ ἂν τις ὅτι δυνατόν, παρ' αὐτὸ τὸ ἀποδίδοσθαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα παθόντα τι ἀνθρώπινον ὑπὸ τῆς πενίας, μετανοῆσαι μὲν ἐπὶ τῷ τετολμημένῳ ἐπιθυμῆσαι δὲ τῆς παραπλησίου κτήσεως. εἰ δὲ καὶ ἡ λεγομένη ἡδονή, ἄλογος οὕσα ἔπαρσις τῆς ψυχῆς, πάθος ἐστί, πῶς ἂν τις ἅμα τε ἀποδοῖτο πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ διαδοῖη πτωχοῖς, ἅμα δὲ ἀπαλλαγείη τοῦ ἀλόγως ἐπαίρεσθαι; προσθεῖη δ' ἂν τις τῇ ἐπαπορήσει ὅτι πῶς δύναται παρὰ τὸ ἀποδεδόσθαι τὰ ὑπάρχοντα καὶ πτωχοῖς [τις] διαδεδωκέναι σοφὸς γενέσθαι <καὶ δέχεσθαι> τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, ὥστε λόγον διδόναι παντὶ τῷ ἐρωτῶντι αὐτὸν περὶ τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως, περὶ ἐκάστου τῶν πεπιστευμένων καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς

γραφαῖς κεκρυμμένως εἰρημένων; ὄρα δὲ ὅτι γενικὴ ἐστὶν ἡ ἐπαπόρησις, ἥτοι γενναία καὶ οὐκ εὐλυτος, εἴτε γὰρ παρ' αὐτὸ τοῦτο μόνον φήσομέν τινα τέλειον γεγονέναι, κἂν μὴ ἀναλαβὼν ἢ ἂ ἐξεθέμεθα, ἀτόπῳ περιπεσοῦμεθα λέγοντες εἶναι τινα καὶ τέλειον ἅμα καὶ ἀμαρτωλόν (ἀμαρτωλὸς γὰρ ὁ ὀργίλος καὶ ὁ τὴν τοῦ κόσμου λύπην λυπούμενος καὶ ὁ τὰ ἐπίπονα ἢ θάνατον φοβούμενος καὶ <ὁ> ἐπιθυμῶν τῶν ἀπόντων καὶ <ὁ> ἀλόγως ἐπαιρόμενος τὴν ψυχὴν ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς τοῖς οὐκ ἀγαθοῖς). εἴτε ἅμα τῷ ἀποδόσθαι τινα τὴν οὐσίαν καὶ διαδοῦναι πτωχοῖς φήσομεν αὐτὸν ὡς περὶ θεόληπτον γενόμενον πάσας τὰς ἀρετὰς ἀνειληφέναι καὶ πᾶσαν κακίαν ἀποτεθεῖσθαι, πιστῶς μὲν (ἵνα κοινότερον ὀνομάσω) ἐροῦμεν, οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἀληθῶς· καὶ τάχα καταγελάσσονται ἡμῶν, ὡς οὐ φρόνιμα λεγόντων, οἱ ἀκούσαντες τοι αὐτῆς λύσεως προσαγομένης τῷ ἐπηπορημένῳ. 15.17 Φρονιμώτερον οὖν τις δόξει ἂν <λέγειν>, τηρῶν τὰ τῆς λέξεως καὶ μηδαμῶς τροπολογῶν τὰ κατ' αὐτήν, οὕτως ἀπαντῶν, ὡς πιστὸς μὲν, εἰ δὲ καὶ ἀξίως τῶν κατὰ τὸν τρόπον νοῶν τὰ λεγόμενα ἢ μὴ, καὶ αὐτὸς κρινεῖς. φήσει οὖν ὅτι, εἴπερ βοθηθεῖται ὁ τοῖς πένησι μεταδιδούς ὑπὸ τῆς ἐκείνων εὐχῆς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, λαμβάνων τὸ ἐν τοῖς δεομένοις τῶν σωματικῶν ἐν πνευματικοῖς περίσσευμα εἰς τὸ ἑαυτοῦ <ἐν πνευματικοῖς> ὑστέρημα (ὡς ὑπέφηνεν ὁ ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους δευτέρᾳ), τίς ἂν ἄλλος τοῦτο πάθει καὶ με γάλην βοήθειαν βοθηθεῖη, ἐπακούοντος τοῦ θεοῦ ταῖς τῶν τοσούτων πενήτων ἀναπεπαυμένων εὐχαῖς, ἐν οἷς τάχα ἂν εἶέν τινες παραπλήσιοι τοῖς ἀποστόλοις ἢ ὀλίγῳ ὑποδεέστεροι αὐτῶν, πένητες μὲν ἐν τοῖς σωματικοῖς ὡς ἐκεῖνοι, πλουτοῦντες δὲ ἐν τοῖς πνευματικοῖς; οὗτος δὲ ὁ ἀνθυπαλλασσόμενος ἀντὶ πλούτου πενίαν ὑπὲρ τοῦ τέλειος γενέσθαι (πεισθεῖς τοῖς Ἰησοῦ λόγοις) ἀθρόως ἂν βοθηθεῖη ὡς καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὸ γενέσθαι σοφὸς ἐν Χριστῷ καὶ ἀνδρεῖος καὶ δίκαιος καὶ σώφρων καὶ ἐκτὸς παντὸς πάθους. φήσει δὲ ὁ οὕτως ἀπολογούμενος ὅτι οὐκ ἀνάγκη τοῦτο νοηθῆναι αὐτῆς ἡμέρας ἀπαντῆσαι τῷ ἀποδομένῳ τὰ ὑπάρχοντα καὶ διαδόντι πτωχοῖς, ἀλλ' ἴσως ἀπ' ἐκείνης μὲν τῆς ἡμέρας ἄρξεται ἡ θεία ἐπισκοπὴ ἐπὶ τὰ τοιαῦτα αὐτὸν ἄγειν, λέγω δὲ τὴν ἐπαινετὴν ἀπάθειαν καὶ πᾶσαν τὴν ἀρετὴν. «προβαίνων» δὲ ὡς ὁ Ἰσαὰκ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς αὐτὸν ἐν Χριστῷ βοήθειαν «μείζων» ἔσται, «ἕως οὔ» αὐξάνων «μέγας» γένηται «σφόδρα σφόδρα» ἐν πάσῃ ἀρετῇ, πάσης ἐξαφανισθείσης τῆς κακίας ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἀναγκασθήσεται γε ὁ ταῦτα ἀποδεδωκὼς τὴν διήγησιν εἰπεῖν τέλειον παρ' αὐτὸ τοῦτο γενέσθαι ἄνθρωπον, ὅτι παρέδωκε τὰ ὑπάρχοντα τοῖς πτωχοῖς, τὰ ἄλλα ἀμαρτάνοντα. 15.18 Ἄτερος δὲ (οὐκ οἶδα μὲν εἰ ἀκμάζων τῇ πίστει <καὶ> φαντασίᾳ τοῦ διαβαίνειν ἐπὶ τὴν φρόνησιν, οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ μέγεθος τι ζητήσας καὶ εὐρῶν εἰς τοὺς τόπους νοημάτων ἀξίων τοῦ θεοῦ) καταλιπὼν τὴν λέξιν ἐπὶ τροπολογίαν ἀναβήσεται καὶ ἐρεῖ ὑπάρχοντα ἐκάστῳ εἶναι τὰ ἐπόμενα αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον, ὡς εἶναι τῶν ὑπαρχόντων δικαίους μὲν ἀγαθὴν ὑπαρξίν, φαύλους δὲ τὴν ἐναντίαν. ἐνταῦθα οὖν φήσει τὸν πολλὰ ἔχοντα κτήματα πλούσιον σύμβολον εἶναι τοῦ πολλὰ κεκτημένου φαῦλα, ἐν οἷς εἶναι δύναται καὶ ἡ φιλοπλουτία καὶ ἡ φιλοδοξία καὶ ἄλλα γήϊνα πράγματα πεπληρωκότα αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ψεκτοῦ πλούτου. ἐπεὶ οὖν δύναται ποτε ὁ οὕτως πλούσιος ἀπέχεσθαι μὲν τινῶν φαύλων, ὡς μοιχείας καὶ φόνου καὶ κλοπῆς καὶ ψευδομαρτυρίας, καὶ καθήκοντα δὲ ἀποδιδόναι πρὸς γονεῖς μετὰ τινοῦς τιμῆς, εἶναι δὲ τις καὶ φιλόανθρωπος πρὸς τὸν πλησίον οὐ μὴν καὶ τέλειος, συμβολικῶς τῷ τοιούτῳ προστάσει ὁ σωτὴρ ἀποδόσθαι τὰ μοχθηρὰ ὑπάρχοντα <πάντα> καὶ ὡς περὶ παραδοῦναι αὐτὰ ταῖς ἐνεργηκυῖαις αὐτὰ δυνάμεσι πτωχευούσαις παντὸς καλοῦ καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὑφίσταμέναις τὴν ἀπειλήν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «πτωχὸς δὲ οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν». ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι σφόδρα βίαιος εἶναι δόξει ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις, λύουσα μὲν οὐκ ἀγεννῶς τὰ περὶ τελειότητος ἠπορημένα, οὐ πάνυ δὲ πείθουσα πω

τὸ ἀποθέ<μενόν τινα νοεῖ>σθαι τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπὸ κακίας ἀπο δόσθαι ὑπαρξιν καὶ δοῦναι πτωχοῖς. <Ἐρῶ δ' ὡς> ἐν τοιοῦτῳ προκατ ειλημμένος τόπῳ· ὁ ταῦτη παρὶ στάμενος τῇ δόξῃ φήσει πεπλη ρῶσθαι τὸν ἀμαρτωλὸν πνευμά των κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀμαρτημάτων· οἷον εἰ πόρνος εἴη τοῦ λεγομένου ἐν τοῖς προφήταις πνεύματος πορνείας, εἰ δὲ θυμικὸς πνεύματος θυμοῦ, οὕτω δὲ καὶ εἰ κατάλαλος πνεύματος καταλαλιᾶς. ταῦτα οὖν τις ἐκτίησατο τὰ ὑπάρ χοντα φαῦλος ὢν καὶ γενόμενος τῇ μετοχῇ τῶν χειρόνων πνευμάτων Τυφῶνος πολυπλοκώτερος. ὥσπερ δ' ἐκτίησατο αὐτὰ ὠνησά μενος προαιρέσει εἰκούση τοῖς φαύ λοις, οὕτως ἀποδοῖτο ἂν <αὐτὰ καὶ δοίη ἂν> οἷς θέλει ὁ λόγος οὗτος πτωχοῖς διὰ τοῦ πείθεσθαι τῷ Ἰησοῦ· ὡς γὰρ «ἡ εἰρήνη» τῶν ἀποστόλων πρὸς αὐτοὺς ἀνακάμπει, ἐὰν μὴ «υἱὸς εἰρήνης» τύχοι εἶναι ὁ ἀκούων τὸ «εἰρήνη» ὑμῖν, οὕτως ἡ πορνεία καὶ πάντα τὰ ἄμαρ τήματα [πάντα] ἀνακάμψαι ἂν πρὸς τοὺς αἰτίους τῶν ἀμαρτημάτων πτω χούς, καὶ ἔστι μὴ διστάσαι περὶ τοῦ <εὐθέ ως> τέλειον γίνεσθαι τὸν οὕτω πωλή σαντα πάντα τὰ ἀποδοδομένα ὑπάρ χοντα καὶ δόντα πτωχοῖς. εἰ δὲ χρόνῳ πολλῶ ἀποδίδοται τὰ ὑπάρχοντα καὶ πολλοῦ δεῖται χρό νου πρὸς τὸ δοῦναι αὐτὰ οἷς εἴπομεν πτωχοῖς, οὐδὲν ἂν κωλύοιτο ὁ λόγος χρόνῳ διδούς (κατ' ἀναλογίαν ὢν ἀποδέδοται τοῖς πτωχοῖς) τέ λειον γίνεσθαι τὸν ταῦτα ποιοῦντα. σαφῶς δὲ ὁ ταῦτα πράξας ἔξει θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ καὶ αὐτὸς γινόμενος ἐπουράνιος· «οἷος» μὲν γὰρ «ὁ χοϊκὸς (ὁ πονηρὸς δηλαδή), τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος (τουτέστιν ὁ Χριστός), τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι». ἐν τῷ οὖν αὐτοῦ μέρει οὐρανοῦ ἔξει θησαυρὸν ὁ βουληθεὶς τέλειος γενέσθαι καὶ πωλήσας πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ δούς τοῖς πτω χοῖς. ἀλλὰ μὴ ὑπολάβῃς τὸν τη λικοῦτον δύνασθαι ἐν τοῖς κατὰ τὰ βιωτικὰ πλουσίοις εὐρεθῆναι. τίς γὰρ αὐτῶν ἀπέθετο τὴν φιλο πλουτίαν καὶ τὴν (ἴν' οὕτως ὄνο μάσω) φιλοκοσμίαν; τίς δὲ πάντη ἀπέθετο τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας, ἵνα χωρήσῃ ἐν τῷ ἑαυτοῦ οὐρανῷ θησαυρὸν δόξης θεοῦ καὶ πλούτου τοῦ ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ σοφίᾳ θεοῦ; τίς δὲ ἀπέθετο τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀργῆς; ἀγαπητὸν γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων τὸ τοιοῦτον <καὶ τῶν ἐκείνοις ὁμοίων τὸν> φιλαλήθως ἐξετάζοντα τὰ πράγματα ἀποφῆ νασθαι. οὗτος δὲ καὶ δύναται ἀκο λουθῆσαι τῷ Ἰησοῦ, ὁ (ὡς ἀποδε δώκαμεν) πάντα ἀποδόμενος καὶ ἔχων θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· οὐ γὰρ περιέλκεται ὑπὸ τινος μοχθηροῦ κτήματος, ἵνα μὴ ἀκολουθῇ τῷ Ἰησοῦ. 15.19 Ἐξῆς δὲ τούτοις λέγεται ὅτι ἀκούσας <δὲ> τὸν λόγον ὁ νεανίσκος ἀπῆλθε λυπού μενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. καὶ ὄψει γε (ὡς πρὸς τὴν ἀναγωγήν), τίνα τρόπον δυσασποσπᾶστος ἔχομεν τοῦ φρονεῖν τὸν πλοῦτον ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὴν κάτω δόξαν. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον θέλο μεν, ἐπεὶ ἀγαπῶμεν τὴν ἐπιθυμίαν, τυχεῖν τῶν καὶ φαύλως ἐπιθυμου μένων ἢ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐπιθυ μίας, καὶ μᾶλλον μὴ περιπεσεῖν οἷς φανταζόμεθα φοβεροῖς ἢπερ ἀπο θέσθαι τὸν ἐχθρὸν τῷ φόβῳ τοῦ θεοῦ φόβον. ἀλλ' οὐδὲ πρεσβύτερός τις εἰσήκται καθεστηκῶς οὐδὲ ἀνήρ καταργήσας «τὰ τοῦ νηπίου», ἀλλὰ νεανίσκος ὁ τὸν λόγον ἀκούσας καὶ ἀπελθὼν λυ πούμενος. τοιοῦτος γὰρ ἦν τὴν ψυχὴν, διὸ καὶ καταλιπὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπῆλθεν (ἐπὶ ψόγῳ γὰρ εἴρηται τὸ ἀπῆλθε), καὶ ἀπῆλθε λυπούμενος λύπην τὴν «τοῦ κόσ μου», τὴν «θάνατον» κατεργαζομένην. ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά ἄπερ ἡγάπα, ἀγαπῶν τὸ ὀργίζεσθαι καὶ τὸ λυπεῖσθαι (διὸ ἀπῆλθε λυπούμενος) καὶ ὅσα ἀπὸ κα κίας ἦν <αὐτῷ γεγεννημένα> κε κρατηκότα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. εἰ μέντοι ἐπὶ τῆς ἱστορίας μένοις κατὰ τινὰ τῶν προαποδοδομένων διήγησιν, ἐξ ἡμῶν σείας εὐροις ἂν ἐπαινετὸν καὶ ἐξ ἡμισείας ψεκτὸν τὸν νεανίσκον τοῦ τον. ἢ μὲν γὰρ οὐκ ἐμοίχευσεν οὐδὲ ἐφόνευσεν οὐδὲ ἔκλεψεν οὐδὲ ἐψευ δομαρτύρησεν, ἀλλὰ καὶ ἡδη νεανίσκος ὢν ἐτίμησε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ ἐλυπήθη ἐπὶ τοῖς τὴν τελειότητα ὑποτιθεμένοις λόγοις τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπαγγελλομένοις αὐτήν, εἰ ἀπο δοῖτο τὰ ὑπάρχοντα, ἀστεῖόν τι ἦν ἐν αὐτῷ. ἢ δὲ ἀπῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ

λυπούμενος διὰ τὰ κτήματα, δέον αὐτὸν χαίρειν, ὅτι ἀντ' ἐκείνων ἔμελλεν ἔχειν θησαυρὸν ἐν οὐρα νῶ, καὶ ἀκολουθῶν τῷ Ἰησοῦ κατ' ἴχνη βαίνειν υἱοῦ θεοῦ, ψεκτὸς ἦν. 15.20 Ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἐφ' ᾧ παρατηρῆ τέον ὡς τοῦ σωτήρος ἀκριβῆ λόγον τὸν ἀναγεγραμμένον. οὐκ εἶπε μὲν γὰρ ὅτι πλούσιος οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ εἰ τὸ τοιοῦτον εἰρήκει, ἀποκεκλείκει ἂν <πάντως> τὸν πλούσιον ἀπὸ τῆς τῶν οὐρα νῶν βασιλείας. φησὶ δὲ ὅτι πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται· τὸ χαλεπὸν μὲν πρὸς σωτηρίαν τοῦ πλουσίου παριστὰς οὐ μὴν <τὸ> ἀδύνατον ***, ὅπερ ἐπὶ μὲν τοῦ ῥητοῦ αὐτόθεν λόγον ἔχειν φαίνεται, δυναμένων πλουσίων μετὰ δυσκολίας ἀντιστήναι τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς ἀμαρτίαις καὶ μὴ πάντη ὑπ' αὐτῶν ἀλῶναι. εἰ δὲ τροπολογούμενος <ὁ> πλούσιος παραλαμβάνοιτο, ζητήσεις πῶς κἂν δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τὴν δὲ δυσκολίαν τῆς εἰσόδου τοῦ ἑκατέρως νοουμένου <πλουσίου εἰς σωτηρίαν> ἐμφαίνει ἡ παραβολὴ τῷ εὐκοπώτερον ἐστὶ κάμηλον διὰ τρύπης ῥα φίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἐν ἣ παραβολῇ ὁ μὲν πλούσιος παραβάλλεται κα μῆλω, οὐ διὰ τὸ ἀκάθαρτον τοῦ ζώου μόνον ὡς ὁ νόμος ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ <διὰ> τὴν ὄλην αὐτοῦ σκολιότητα, ἡ δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλεία τρυμαλιᾶ ῥαφίδος, εἰς παράστασιν τοῦ πάνυ στενὴν εἶναι καὶ εἰς ὑπερβολὴν τεθλιμμένην τὴν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἰσοδὸν τῷ ἑκατέρω πλουσίῳ. δηλοῖ δ' ὅτι <ὡς> αὐτόθεν μὲν ἀδύνατον τὴν κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, <δυνατὸν δὲ ὅσον πρὸς τὸν θεόν, οὕτως καὶ τὸν πλούσιον ὅσον πρὸς αὐτὸν ἀδύνατον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν>. τῷ δὲ δυνατὰ εἶναι τῷ θεῷ πάντα καὶ τὸ τοιοῦτον αὐτῷ δυνατὸν ἐστίν, ἀφάτω δυνάμει <ἢ> τὴν παχύτητα τοῦ φαύλου λεπτύνοντι ἢ τὴν στενότητα τῆς εἰσόδου χωρητὴν αὐτῷ ποιοῦντι. ὅτι γὰρ τοῦ δυσκόλως εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα νῶν τὸν πλούσιον παράδειγμα ἔλαβε τὴν τρυμαλιάν καὶ τὴν κάμηλον ἀλλ' οὐ τοῦ ἀδυνάτου, δηλὸν ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰρησθαι (φήσαντας· τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;) τὸ παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατον ἐστίν, παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά. οὐκοῦν δυνατὸν καὶ τὴν κάμηλον εἰσελθεῖν διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος, ἀλλ' οὐ παρὰ ἀνθρώποις δυνατὸν, <παρὰ δὲ θεῷ>. οὕτως δὲ καὶ τὸν πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. τὰς δὲ ἐφόδους τοῦ πῶς ἂν τὰ τοιαῦτα ποιῆσαι ὁ θεὸς δυνατὰ, αὐτὸς ἂν εἰδείη καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ καὶ ᾧ ἂν ἀποκαλύψῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν διαβεβηκῶς ἐν σοφίᾳ καὶ λόγῳ ἐπιτολήσῃ ἂν ἐπὶ πλεῖον καὶ τῇ περὶ τῆς ῥαφίδος καὶ τῆς τρυμαλιᾶς αὐτῆς διηγήσῃ. ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον παραθησόμεθα ὅτι ἐστὶ τινα ἐν τῷ νόμῳ γινόμενα τέχνη ῥαφιδευτοῦ χρήζοντος ῥαφίδος, ἵνα κατὰ σοφίαν θεοῦ ποιῆσῃ τὰ ἔργα <τις> ἢς ἀνείληφε τέχνης. ὡς οὖν νοηθεῖ τὰ τοῦ ῥαφιδευτοῦ ἔργα κάκεινη ἢ ῥαφίς, νοηθήσεται καὶ τὰ τῆδε λελεγμένα· ἄπερ νῦν λέγειν καὶ σαφηνίζειν τάχα μὲν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστίν, τάχα δὲ καὶ τῷ εἰδότι πολλῆς ἂν καὶ ἀκαίρου ἔχοιτο παρεκβάσεως. δύο δὲ προκειμένων, τοῦ κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν καὶ τοῦ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, εὐκοπώτερον εἶναι φησὶ τὸ πρότερον. καὶ ζητήσεις γε ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἄλλον μὲν τὸν κάμηλον <γενόμενον> εἰσερχόμενον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος, ἄλλον δὲ τὸν πλούσιον (ἀδυνάτως <μὲν> ἀνθρώποις δυνατῶς δὲ τῷ θεῷ) εἰσερχόμενον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οὕτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κάμηλου καὶ ἐπὶ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος, ὅστις ποιοῦν ἐὰν εὑρεθῇ κάμηλος καὶ ἠτίσοῦν ἐὰν νοηθῇ [κάμηλος] τρυμαλιᾶ ῥαφίδος, [ἢ] εἰσελεύσεται δι' ἐκείνης· ὅτι ἀδύνατον μὲν ἀνθρώποις, παρὰ δὲ θεῷ καὶ τοῦτο δυνατὸν. εἰ δὲ ἐμφαίνει ταῦτα καὶ παρίστησι τελικὰ τινα μυστήρια καὶ ἐπὶ <τι> τέλος ἄγοντα διὰ τινων ὁδῶν θεῷ μόνῳ δυνατῶν ἢ μὴ, ὁ δυνάμενος ἐξεταζέτω. 15.21 Ἐξῆς ἔστιν ἰδεῖν τὰ περὶ τοῦ τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ

ήκολου θήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; καὶ ταῦτα δὲ ὁ μὲν τις τηρήσει κατὰ τὴν λέξιν, ὁ δὲ τις ἀνασκευάσας τὸ τῆς λέξεως ὡς ὡς οὐ μεγαλοφυῆς τροπολο γήσει. ὁ μὲν οὖν τῇ λέξει παριστάμενος τοιαῦτα ἐρεῖ· ὡς περ ἐπὶ τῆς δόσεως οὐ τὸ διδόμενον, ἀλλὰ τὴν <τοῦ διδόντος> προαίρεσιν ἀποδεχόμενος ὁ θεὸς δικαιοῖ καὶ <μᾶλλον> ἀποδέχεται τὸν τὸ ἔλαττον προαίρεσει τελειότερα δεδωκότα παρὰ τὸν τὸ πλεῖον ἐκ πλειόνων καὶ διαθέσει ὑποδεστέρα (ὡς δὴλόν ἐστιν ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων περὶ τῆς <μεγάλης> δόσεως τῶν πλουσίων καὶ τῶν δύο λεπτῶν, ἅτινα ἡ χήρα εἰς λόγον πενήτων ἔβαλεν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον), οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἀγάπην καταλιπόντων ἃ κέ κτηνται, ἴνα ἀπερισπάστως ἀκολουθῶσι τῷ Χριστῷ τοῦ θεοῦ πάντα πράττοντες κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, οὐ πάντως μᾶλλον ἀπόδεκτος ὁ τὰ πλείονα καταλιπὼν τοῦ τὰ ἐλάττονα, καὶ μάλιστα ὅτε τύχοι ὅλη ψυχῇ τις καταλιπὼν τὰ ἐλάττονα, παρὰ τὸν δοκοῦντα καταπεφρονηκέναι τῶν πλειόνων. εἰ καὶ μικρὰ οὖν καὶ εὐτελεῖ ὁ Πέτρος καταλέλοιπεν ἅμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἀνδρέα, ἡνίκα ἀκούσαντες ἀμφοτέρω τὸ «δεῦτε ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων», «εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ», ἀλλ' οὐ μικρὰ λελογισται παρὰ τῷ θεῷ κατανοήσαντι ὅτι ἀπὸ ἕξω αὐτὸ τοιαύτης πεποιήκασιν, ὡς εἰ καὶ ἐκέκτηντο πολλὰ κτήματα καὶ πλεῖστα ὑπάρχοντα, μὴ ἂν ὑπ' αὐτῶν κατασχεθῆναι μηδὲ ἐμποδιοθῆναι τὴν ὁρμὴν βουλομένων ἀκολουθῆσαι τῷ Ἰησοῦ. καὶ θαρρῶν (οἶμαι) ἐπὶ τῇ προαίρεσει μᾶλλον ἢ τῇ ὕλῃ ὧν καταλέλοιπεν ὁ Πέτρος παρρησιασάμενος εἶπε τῷ Ἰησοῦ τὸ ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθησαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; εἰκὸς δὲ νοεῖν μὴ δίκτυα μόνον αὐτὸν καταλελοιπέναι ἀλλὰ καὶ οἶκον καὶ γυναῖκα, ἧς ἡ μήτηρ ἐπιστάντος τοῦ Ἰησοῦ ἀπήλλακται τοῦ πυρετοῦ· στοχάσαιτο δ' ἂν τις ὅτι δυνατόν καὶ τέκνα αὐτὸν καταλελοιπέναι, οὐκ ἀδύνατον δὲ καὶ κτῆσιν τινα βραχεῖαν. Μέγα οὖν δηλοῦται περὶ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐπεὶ ἀκούσαντες τὸ «δεῦτε ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων» μηδὲν ἀναβαλλόμενοι «εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ», οὐ μιμησάμενοι τὸν εἰπόντα· «ἀλλὰ πρῶτον ἐπίτρεψόν μοι εἰς τὸν οἶκόν μου ἀπελθεῖν καὶ ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου», οὐδὲ παραπλήσιον τι ποιήσαντες τῷ λέγοντι· «ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου». καὶ πρόσχες ἐπὶ μελῶς ὅτι ἀξιολόγως πληγέντες ὑπὸ τῆς προστάξεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, καὶ πιστεύσαντες ὅτι ὀλίγην ἀλιευτικὴν καταλιπόντες τὴν ἰχθύων ἀνθρώπους ἔμελλον ἀγρεύειν πρὸς σωτηρίαν, καὶ οἶονεῖ τρωθέντες ὑπὸ τῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἧς ἐπηγγείλατο αὐτοῖς διακονίας φιλανθρώπου μέλουσιν ἀνθρώπους θηρεύειν, «εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα» καὶ ὡς περὶ ἐπιλαθόμενοι τῶν οἴκοι «ἠκολούθησαν αὐτῷ», ὡς ἄξιον γε γονέναι <τοῦ> ἐπ' ἐκείνη τῇ ὁρμῇ τὸν Πέτρον σεμνύνασθαι καὶ εἶρη κέναι τὸ προειρημένον. ἅμα δὲ παρατηρητέον ὅτι τοῦτο εἶρηκεν ὁ Πέτρος κατανοήσας μὲν τὴν εἰρημένην ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ φωνήν· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι, θεασάμενος δὲ καὶ τὸν ἀκούσαντα νεανίσκον καὶ μετὰ λύπης ἀπεληλυθότα, ἐπεὶ προκεκρίκει τὰ πολλὰ ἐπὶ τῆς γῆς κτήματα τοῦ τέλειος ἐν θεῷ γενέσθαι, νοήσας δὲ καὶ τὸ δύσκολον περὶ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν τοῦ πλουσίου, ὡς περὶ καὶ αὐτὸς οὐκ εὐχερὲς πρᾶγμα ποιῶν ἐν τῷ πάντα καταλελοιπέναι καὶ ἠκολούθηκέναι τῷ σωτῆρι, εἶπε τὰ προκείμενα. διὸ καὶ παρρησιασάμενος τῷ Πέτρῳ ἀποκρίνεται τὰ τῆς ἐπιφερομένης μεγάλης ἐπαγγελίας ὁ σωτὴρ περὶ τοῦ μέλλειν ἕνα τῶν κριτῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἔσεσθαι τὸν Πέτρον. 15.22 Ὁ δὲ τῆς λέξεως <ὡς> οὐχ ἰκανῆς πείσαι μεγαλοφυῆ ἀκροατὴν καταφρονήσας, ὡς καὶ ἄλλων λέξεων τῆς γραφῆς τὸ σεμνὸν ἐν τῇ ἀναγωγῇ ἔχουσῶν, τοιαῦτα φησὶ ὅτι αὐτὸ τὸ ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθησαμέν σοι, δικτυδίου καταλειφθέντος καὶ πενιχρᾶς οἰκίας καὶ ἐπιπόνου ἐν πενίᾳ βίου, οὐ

πάνυ τι <μέγα ἐστὶν οὐδὲ> ἀξίως λέλεκται τοῦ τηλικούτου μαθητοῦ, ᾧ «σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἄπε κάλυψεν» ὅτι Ἰησοῦς εἶη «ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος», «ἀλλ' ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατήρ» αὐτοῦ, καὶ ᾧ λέλεκται τὸ «σὺ εἶ ὁ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». ἀλλὰ μήποτε τὰ <προ-> αποδεδομένα εἰς τὴν διήγησιν τοῦ ὑπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰ ἐξῆς χρήσιμα <καὶ ἀληθινὰ> εἰς τὰ προκεῖμένα ἐστὶ. Πέτρος γὰρ ἀφήκε πάντα, ἐφ' οἷς ἀμαρτωλὸς ἦν καὶ δι' ἃ εἶπεν· «ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, κύριε, ὅτι ἀνὴρ ἀμαρτωλὸς ἐγώ εἰμι», καὶ μέγας αὐτοῦ ἔπαινος ἦν τεθαρρηκότος ἐπὶ τῷ μηκέτι ἀμαρτάνειν λέγειν· ἀφήκαμεν πάντα, καὶ οὐ μόνον τὰ χεῖρονα καταλελοίπαμεν ἀλλὰ καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι. τὸ δὲ σοὶ ἠκολουθήσαμεν ἴσον δύναται εἶναι τῷ ἀποκαλύψαντος ἡμῖν <κατὰ πάντα, ὡς Πέτρῳ, τοῦ> πατρὸς ὅστις εἶ, καὶ ὅτι δικαιοσύνη εἶ, ἠκολουθήσαμεν σοι καθὸ δικαιοσύνη τυγχάνεις, οὕτω δὲ καὶ καθὸ ἀγιασμὸς καὶ καθὸ σοφία καὶ καθὸ εἰρήνη καὶ καθὸ ἀλήθεια καὶ καθὸ ὁδὸς ἢ φέρουσα πρὸς θεὸν καὶ καθὸ ζωὴ ἀληθινή. διόπερ ὡς ἀθλη <τῆς νικη>τῆς μετὰ τὸν ἀγῶνα πυθνόμενος τοῦ ἀγωνοθέτου, εἰ τύχοι μὴ ἐπιστάμενος τὰ ἐπὶ τῷ ἀγῶνι ἄθλα, πυθνάνεται τοῦ σωτήρος λέγων μετὰ τῆς ἐπὶ τοῖς ἀνδραγαθήμασι παρρησίας τὸ τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; καὶ εἶπερ βουλόμεθα τὰ πρὸς Πέτρον εἰρημένα κατὰ τὴν πεῦσιν αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ λαβεῖν, ἀφῶμεν ὁμοίως πάντα, μηκέτι περιεχόμενοι τῆς κακίας καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας, καὶ ἀκολουθήσωμεν τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ, ἵνα ἡμῖν εἴπη καὶ πᾶσι τοῖς ἀκολουθήσασιν αὐτῷ τὰ ἐπιφερόμενα οὕτως ἔχοντα· ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι καὶ τὰ ἐξῆς. ἅπερ καὶ αὐτὰ καὶ ἀπλούστερον ἔχει τινὰ προτρεπτικὸν ἐπὶ τὸ καταλιπεῖν τὰ ὑπάρχοντα νοῦν, καὶ ἕτερον παρὰ τοῦτον βαθύτερον. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν λέξιν ἐρμηνεύων τὸν τρόπον τοῦ εὐαγγελίου τοιαῦτα ἐρεῖ· <οὐ> πάντας εἶπεν ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ ὁ λόγος, ἀλλὰ τοὺς μὲν τότε ἀποστόλους καὶ <τούς> ὁμοίως ἐκείνοις ἐπιμόνως αὐτῷ ἀκολουθήσαντας <ἀκολουθήσαντας ἑαυτῷ> ὠνόμασεν· τοὺς δὲ μεταγενεστέρους ἐδήλωσε <τῷ> καὶ πᾶς ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς καὶ τὰ ἐξῆς. ἀλλ' ὡς βιαίως διηγησάμενον τὸ ἀκολουθεῖν ἀνατρέψει τις λέγων περὶ πάντων εἰρησθαι τὸ ἀκολουθεῖν ἐν τῷ «ὅς ἂν μὴ ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσῃ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιός ἐστιν μαθητής». Οἱ τοίνυν ἀκολουθήσαντες τῷ σωτήρι καθεδοῦνται ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. καὶ ταύτην λήψονται τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ παλιγγενεσία καινὴ τις γένεσις οὕσα, ὅτε οὐρανὸς καινὸς καὶ [ἡ] γῆ καινὴ τοῖς ἑαυτοῦ ἀνακαινώσασσι κτίζεται καὶ καινὴ διαθήκη παραδίδοται καὶ τὸ ποτήριον αὐτῆς. 15.23 ἐκείνης δὲ τῆς παλιγγενεσίας προοίμιόν ἐστὶ τὸ καλούμενον παρὰ τῷ Παύλῳ λουτρὸν παλιγγενεσίας, καὶ ἐκείνης τῆς καινότητος <μυστήριόν ἐστι> τὸ ἐπιφερόμενον τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἐν τῷ «ἀνακαινώσεως πνεύματος». τάχα δὲ καὶ κατὰ μὲν τὴν γένεσιν «οὐδεὶς ἐστὶ καθαρὸς ἀπὸ ρύπου, οὐδ' εἰ μία ἡμέρα εἶ ἢ ἡ ζωὴ αὐτοῦ» διὰ τὸ περὶ τῆς γενέσεως μυστήριον, ἐφ' ἧ τὸ ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ ἐν πεντηκοστῷ Ψαλμῷ λελεγμένον ἕκαστος ἂν τῶν εἰς γένεσιν ἐληλυθότων λέγοι, ἔχον οὕτως ὅτι «ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου». κατὰ δὲ τὴν ἐκ λουτροῦ παλιγγενεσίαν πᾶς μὲν «καθαρὸς ἀπὸ ρύπου» ὁ γεννηθεὶς «ἄνωθεν» «ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος», ἵνα <δὲ> τολμήσας εἴπω καθαρὸς «δι' ἐσόπτρου» καὶ «ἐν αἰνίγματι». κατὰ δὲ τὴν ἄλλην παλιγγενεσίαν, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, πᾶς ὁ εἰς τὴν ἐν Χριστῷ παλιγγενεσίαν ἐκείνην φθάσας καθαρῶτατός ἐστιν «ἀπὸ ρύπου» <καὶ βλέπει> «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον», καὶ αὐτὸς «διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας» φθάνων ἐπ' ἐκείνην τὴν παλιγγενεσίαν. εἰ δὲ βούλει τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο νοῆσαι, σύνες πῶς Ἰωάννης, ὁ «ἐν ὕδατι» βαπτίζων «εἰς μετάνοιαν» λέγει περὶ τοῦ σωτήρος τὸ «αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει

ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί». Ἐν μὲν οὖν τῇ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίᾳ συνετάφημεν τῷ Χριστῷ· «συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ (κατὰ τὸν ἀπόστολον) διὰ τοῦ βαπτίσματος». ἐν δὲ τῇ τοῦ διὰ πυρὸς καὶ πνεύματος λουτροῦ παλιγγενεσίᾳ σύμμορφοι γινόμεθα «τῷ σώματι τῆς δόξης» τοῦ Χριστοῦ καθεζόμενοι ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ καθεζόμενοι ἐπὶ δώδεκα θρόνους, εἰ καὶ ἀφέντες πάντα (ὅποτερωσοῦν *** μᾶλλον δὲ κατὰ τὸ δεύτερον) ἠκολουθήσαμεν Χριστῷ. τότε δὲ ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, πληροῦται ἡ λέγουσα προφητεία· «εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». καὶ τότε <τε> «δεῖ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ», ἕως οὗ «ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς θάνατος» καταργηθῇ, οὗ καταργηθέντος οὐκέτι ἔσται πρὸ προσώπου τῶν σωζομένων θάνατος ἀλλὰ μόνη ζωὴ ἢ πιστευομένη. θανάτου μὲν γὰρ ὄντος πρὸ προσώπου <ἀνθρώπων> δι' ἐκεῖνον ἀπιστεῖται ὑπὸ τῶν κρατουμένων ὑπ' αὐτοῦ ζωὴ· καταργηθέντος δὲ θανάτου πιστεύεται ὑπὸ πάντων ἢ ζωὴ. ἐν δὲ τῷ νόμῳ εὐρήσεις καὶ τὸ «τέθεικα τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον πρὸ προσώπου σου» καὶ τὸ «ἔσται ἡ ζωὴ σου κρεμασμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν» καὶ· «οὐ μὴ πιστεύσητε τῇ ζωῇ ὑμῶν». καθέζεται δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, οὐδενὸς ἀτίμου καὶ ἀδόξου ἐν θεῷ βασιλευμένου ὑπ' αὐτοῦ· πάντες γὰρ τότε οἱ μὴ «δόξαν παρὰ ἀνθρώπων» λαμβάνοντες μηδέ <τι> ποιῶντες πρὸς τὸ δοξασθῆναι «ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων», ἀλλὰ τὴν δόξαν τὴν ἀπὸ «τοῦ μόνου» ζητοῦντες, βασιλευθῆσονται ὑπὸ τοῦ καθημένου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. τότε δὲ καὶ ἀποδίδεται τὰ τῆς εὐχῆς τῷ σωτῆρι εὐξαμένῳ καὶ εἰπόντι· «πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι». 15.24 Εἰ δὲ δύνασαι νοῆσαι τὸν λόγον ἀποκαταστάντα μὲν μετὰ τὸ γεγενῆσθαι αὐτὸν σάρκα καὶ ὅσα γέγονε τοῖς γεννητοῖς, γινόμενος αὐτοῖς ὅπερ ἕκαστος αὐτὸν <εαυτῷ> ἔχρηζε γενέσθαι, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ, καὶ ἀποκαταστάντα, ἵνα γένηται ὁποῖος «ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν», (θεὸς λόγος ὢν) ἐν τῇ ἰδίᾳ δόξῃ, ὡς λόγου τοιοῦτου δόξῃ· ὅψει αὐτὸν καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἕτερον αὐτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν κατὰ τὸν Ἰησοῦν ἀνθρώπον νοοῦμενον· ἐν γὰρ οὗτος τῷ λόγῳ γίνεται, παντὸς μᾶλλον τῶν διὰ τὸ κολλᾶσθαι «τῷ κυρίῳ» γινομένων «ἐν πνεύματι» πρὸς αὐτόν. τότε δέ, ἡνίκα ἂν ταῦτα ἐν τῇ ἀποκατάστασι τοῦ σωτῆρος γένηται, καὶ οἱ ἀφέντες πάντα καὶ ἀκολουθήσαντες αὐτῷ καθεδοῦνται, ὡς σύμμορφοι γινόμενοι «τῷ σώματι» καὶ τῷ θρόνῳ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ θρόνους δώδεκα κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. ὁ γὰρ ὅλος βίος τῶν δικαίων κρινεῖ τὰς μὴ πεπιστευκυίας δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ κρινοῦσιν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ τὸν ἀποστολικὸν ἐξηλωκότες βίον καὶ κατωρθωκότες τοὺς εὐγενεῖς μὲν (διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς Ἰσραηλίτας) οὐ τὰ ἄξια δὲ τῆς εὐγενείας πεποικίωτας. τάχα δὲ τὸ μὲν «ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος» πρὸς Κορινθίους λελεγμένον λέγεται πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, τὸ δὲ καθίσεσθε καὶ αὐτοὶ ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς τὸν ἀποστολικὸν βίον ἐξηλωκότες, κρινοῦντας τοὺς εὐγενεστέρους τοῦ ὅλου κόσμου ὄντας τὸν Ἰσραὴλ. ἀλλὰ νόησον ἐν τούτοις ἀξίως τῆς μεγαλονοίας τοῦ εὐαγγελίου τὸν Ἰσραὴλ εὐγενῆ μὲν καὶ πεφυκότα κρειττόνως, οὐ πεπιστευκότα δέ. ἀνάγειν δὲ μετὰ τὸν περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν περὶ τῶν δώδεκα φυλῶν λόγον (ὥστε δώδεκα τάγματα εἰπεῖν γενικὰ ψυχῶν καὶ εὐγενεστέρων, ὧν αἱ μὲν διαφέρουσαι ἐν ὑπεροχῇ εἰσὶν αἱ δὲ καθ' ἑνδεκα μοίρας τεταγμέναι λοιπαὶ <ἐν> τάξει δευτέρας), ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστὶ μὴ τηλικαῦτα θεωροῦντας, ὡς δυνηθῆναι παραστήσαι πῶς δώδεκά εἰσιν ἀστέρες οἱ πατέρες τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ὡσπερ ἐδήλου τὸ προφητικὸν (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) ὄναρ τοῦ Ἰωσήφ. οἶονεὶ δὲ καὶ ἕκαστος τῶν κρινομένων Ἰσραηλιτῶν ὑπότινος ἢ συνωνύμου ἄστρου ἢ ἄστρω παραπλησίῳ ἀποστόλου καὶ τοῦ τὸν

ἀποστολικὸν βίον βιώσαντος κριθήσεται. 15.25 Εἰ μὲν οὖν τις πάντα ἀφῆκε καὶ ἠκολούθησε τῷ Ἰησοῦ, τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν Πέτρον κατὰ τὴν πεῦσιν αὐτοῦ τεύξεται· εἰ δὲ οὐ πάντα μὲν τὰ δὲ ἐπιφερόμενα, ὁ τοιοῦτος πολλαπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. τίνα δὲ οὐ πάντα ἀλλ' εἰδικῶς λελεγμένα, κατανοητέον ἐκ τοῦ καὶ πᾶς ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ τοῦτο δὲ ὅτι μὲν ἔχει οὐκ εὐκαταφρόνητον λόγον καὶ κατὰ τὸ ἀπλοῦν τῆς ἐκδοχῆς καὶ προ τρεπτικὸν ἐπὶ τὸ πάσης σαρκικῆς συγγενείας καταφρονεῖν καὶ πάσης τῆς κτήσεως, πᾶς ὅστισοῦν ὁμοιολογήσει. εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἐπιδέχεται ἀναγωγὴν, ὁ μὲν τις διστάσει ὁ δὲ καὶ ἀποφανεῖται ὅτι ἔχει. καὶ σαφές γε κατὰ τὸ ρητὸν ὅτι πολλοὶ τῶν πιστευσάντων εἰς τὸν σωτήρα ἡμῶν ἐμισήθησαν ὑπὸ συγγενῶν καὶ εἴλαντο τούτους καὶ πᾶσαν κτῆσιν καταλιπεῖν ὑπὲρ τοῦ κληρονομήσαι τὴν αἰώνιον ζωὴν, πεισθέντες ὅτι πᾶς ὅστις ἀφῆκε τοὺς κατὰ σάρκα ἀδελφούς καὶ τὰς συγγενεῖς μόνῳ τῷ σώματι ἀδελφὰς καὶ γονεῖς τῶν σωμάτων καὶ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς καὶ τοὺς ἐν τῇ ἐπικαταράτῳ γῆ ἀγρούς καὶ τὰς ἐν αὐτῇ οἰκίας, καὶ ἀφῆκεν οὐ δι' ἄλλο τι ἀλλ' ἔνεκεν τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ, πολλαπλασίονα λήψεται· πολλαπλασίονα γὰρ καὶ (εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσασθαι) ἀπειροπλασίονα τὰ πνευματικὰ παρὰ τὰ σωματικά, καὶ πρὸς τῷ λαβεῖν πολλαπλασίονα οὐκ ἐν προσκαίρῳ ζωῆς, ἀλλ' ἐν αἰωνίῳ γενόμενος, κληρονομήσει αὐτά. πολλαπλασίονας μὲν γὰρ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς ὧν τις ἀφῆκε διὰ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, εὐχερὲς διηγῆσασθαι· καὶ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πολλαπλασίους οἱ κατὰ τὴν πίστιν ἀδελφοὶ τῶν δι' ἀπιστίαν καταλειμμένων ὑπὸ τῶν πιστευσάντων. οὕτω δὲ καὶ γονεῖς πάντας τοὺς ἀνεπιλήπτους ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἀνεγκλήτους πρεσβυτέρους λαμβάνει τις, ἀνθ' ὧν καταλέλοιπε δύο· ὁμοίως δὲ καὶ τέκνα πάντας τοὺς ἡλικίαν ἔχοντας τέκνων. πῶς δὲ πολλαπλασίονας ἀγρούς ἢ οἰκίας ὧν τις καταλέλοιπε κληρονομεῖ, οὐκέτι ὁμοίως ἀποδοῦναι δύναται, ἂν μὴ ἄρα τις βιασάμενος ἐπ' ὀλίγων τὸ τοιοῦτον παραστήσῃ, ὅπερ οὐκ εὐλόγον· ἅπαξ δὲ ἀλληγορῶν τοὺς ἀγρούς καὶ τὰς οἰκίας ἀναγκασθήσεται κατὰ τὸ ἀκόλουθον καὶ τὰ ἀνωτέρω τούτων ἀποδοῦναι. Εἰσὶν οὖν (οἶμαι) ἐν ταῖς ἀγίαις καὶ μακαρίαις δυνάμεσιν ἀδελφοὶ οἱ «εἰς ἄνδρα τέλειον» κατηντηκότες τῶν τὸ «μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ» κεχωρηκότων καὶ ἀδελφαὶ πάντες οἱ παρθένοι ἀγνή παραστησάμενοι Χριστῷ οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων (οἶμαι) μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων. γονεῖς δὲ τοιοῦτοι εἶεν ἂν τίνες ἢ περὶ ὧν εἴρηται πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «σὺ δὲ ἀπελεύση πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης, τραφεῖς ἐν γῆρᾳ καλῶ»; εἰ δὲ γίνονται ποτε οὗτοι (ἀνάλογον ἐκείνοις τοῖς πατράσιν) ἐτέρων πατέρες, πολλαπλασίονα καὶ τέκνα λήψονται ὁμοίως τῷ Ἀβραάμ. καὶ τοὺς ἀγρούς δὲ καὶ τὰς οἰκίας πολλαπλασίονας τῶν καταλειπομένων νόμιμοι ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῦ θεοῦ παραδείσου καὶ τῇ πόλει τοῦ θεοῦ, περὶ ἧς «δεδοξασμένα ἐλαλήθη», ἧς «ὁ θεὸς ἐν ταῖς βάρεισι γινώσκειται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς», ὥστ' ἂν εἰπεῖν πρὸς τοὺς τὰς ἐκεῖ οἰκίας κληρονομοῦντας· «καθάπερ ἠκούσαμεν, οὐ τὴν εἶδομεν ἐν πόλει κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν», περὶ ἧς λέγεται· «καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς». ἐπὶ τοιούτοις δὲ κληρονομεῖν τὴν αἰώνιον ζωὴν μακάριον, τοσοῦτους ἔχοντας κληρονομίαν ἀγρούς καὶ τοσαῦτα δένδρα ὑπὸ θεοῦ γεωργούμενα καὶ οἰκίας ἐκ λίθων ζώντων, ἐν αἷς ἀναπαύσεται πᾶς ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς καὶ τὰ λοιπά. 15.26 Μετὰ τοῦτο ἔστι τὸ πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι. καὶ τοῦτο δὲ ἔχει μὲν τίνα καὶ κατὰ τὸν ἀπλούστερον νοῦν προτρέψασθαι δυνάμενα τοὺς ἄρτι προσερχομένους τῷ θεῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ σπεύδειν διὰ τῶν προστεταγμένων ἀναβῆναι παρὰ πολλοὺς τῶν νομιζομένων ἐγγεγρακέναι τῇ πίστει ἐπὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοὺς βίον καὶ λόγον, ὡς οὐκ ἐμποδίζοντος οὔτε χρόνου τοῖς ὕστερον πιστεύουσιν οὔτε γονέων μοχθηρῶν τοῖς αὐτοὺς ἀνεγκλήτως ἀγωνιζομένους παραστήσασιν. ἀγὼν δὲ ἔστι καὶ καθελεῖν οἶημα διὰ τὸ ἐκ πατέρων

<Χριστιανῶν> ἀνα τετράφθαι ἐν Χριστιανισμῶ μέγα φρονούντων, καὶ μάλιστα ἐπὶ τύχη πατράσιν ἐπαυχεῖν καὶ προγόνοις προ εδρίας ἡξιωμένοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπι σκοπικοῦ θρόνου ἢ πρεσβυτερίου τι μῆς ἢ διακονίας εἰς τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ· ἀμφοτέρω γὰρ διδασθέντες τὸ πολὺ ἔχονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι ὑπομνη σθήσονται μήτε ἐπὶ τῷ νομίζεῖν εἶναι πρῶτοι μέγα φρονεῖν μήτε συστέλλεσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι, ὡς ἔλαττον <τι> ἔχοντες τῶν προτέρων διὰ τὸ ἔσχατοι ἐκείνων τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ παρεληφέναι δόγματα. Ἔχει δ' οἶμαι τὸ ῥητὸν <καὶ ἕτερον> λόγον ἀθρώως ἡμᾶς ἐπιστήσαι δυνάμενον τοῖς πολλοῖς πρὸ ἡμῶν πρῶτοις χρηματίσασιν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ γενομένοις διὰ τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀπιστίαν καὶ προδοσίαν ἐσχάτοις, καὶ ἡμῖν τοῖς ἐσχάτοις τὰ πρωτεῖα δυναμένοις λαβεῖν, ἐὰν ἐπιμένωμεν τῇ πίστει «μὴ ὑψηλο φρονούντες ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συν απαγόμενοι». τί δέ; ἐὰν κοινωνήσαντες τῇ ρίζῃ τῶν πατριαρχῶν καὶ τῇ ἀπὸ τοῦ λόγου τῶν πατέρων πίστιν συμφυεῖς γενώμεθα τῷ βουλήματι τοῦ πνευματικοῦ νόμου καὶ τῶν ἀνάλογον αὐτῷ νοουμένων προ φητῶν, ἡμεῖς οἱ ἔσχατοι ἐσόμεθα πρῶτοι, κάκεινοι οἱ πρῶτοι, διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκκοπέντες ἀπὸ τῆς καλλιελαίου γεγόνασιν ἔσχατοι· καὶ γὰρ διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν «εἰς κρίμα» τῷ κόσμῳ ἐπιδημήσαντος, ἵνα (τὰ ἔθνη) «οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι καὶ οἱ βλέποντες (Ἰσραὴλ) τυφλοὶ γένωνται» διὰ τὴν ἀπιστίαν, «ὁ» μὲν «προσήλυτος» ἡμεῖς λαὸς γεγόναμεν «ἄνω ἄνω» καὶ πρῶτοι, ὁ δὲ πρὸ ἡμῶν Ἰσραὴλ ὁ πρῶτος γέγονεν ἔσχατος καὶ «κάτω κάτω». οὕτω δὲ δύναται νοεῖσθαι καὶ τὸ «εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος», ὡς εἰ ἔλεγεν· ἐπεὶ νῦν τὰ πρωτεῖα λαμβάνουσιν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν εἰς ἐμὲ πιστεύοντες ἔσχατοι νομιζόμενοι ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ἔσχατοι δὲ κρίνονται παρὰ τῷ θεῷ ὅλος ὁ λαὸς τῶν ἀπιστησάντων ἐν Ἰσραὴλ, κἂν νομίζονται «διὰ τὸν χρόνον» εἶναι πρῶτοι. εἴ τις <οὖν> βούλεται τὸ ἀληθινὸν πρῶτον ἀναλαβεῖν, γενέσθω ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ νῦν Ἰσραὴλ ἐσχάτοις εἶναι νενομισμένοις· ὅς ἂν γὰρ θέλῃ ἐν τοῖς οἰομένοις εἶναι πρῶτος, τῶν μὲν πρωτείων ἐπὶ τὰ ἔθνη μεταβεβηκότων ἀποπεσεῖται, ἐν δὲ ἐσχάτοις ἀριθμηθήσεται· καὶ γὰρ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κεφαλὴ διὰ τὴν πίστιν γίνονται, ὁ δὲ ἄπιστος Ἰσραὴλ διὰ τὴν ἀπιστίαν οὐρά. κατὰ τοῦτον τὸν λόγον πολλοὶ μὲν (οὐ πάντες δὲ) ἔχονται ἐκ πρώτων ἔσχατοι καὶ πάλιν πολλοὶ μὲν τῶν ἐσχάτων ἔχονται πρῶτοι. οὐ μὴν εἴ τις ἔσχατος προσελήλυθε, τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύουσι συναριθμεῖσθαι δοκῶν, οὗτος ἐν πρώτοις λογισθήσεται. εἰσὶ γὰρ καὶ πρῶτοι <γενόμενοι καὶ οὐδὲν ἤττον διαμένοντες> πρῶτοι, ὡς οἱ τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολοι, Ἰσραηλίται τυγχάνοντες καὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ. καὶ εἰσὶν ἔσχατοι <οὐδὲν ἤττον διαμένοντες> ἔσχατοι, οἱ πολλῶν ὑποδεέστερον βιοῦντες τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας χρηματιζόντων ***. 15.27 Μετὰ ταῦτα ἐπίστησον εἰς δύο νασαι τὸ τῶν ἀγγέλων γένος πρῶτον ὡς τιμιώτερον λέγειν εἶναι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους νομιζομένων ἐσχάτων. καὶ γὰρ ὡς ἐν τῷ Ἰωβ γέγραπται· «ὅτε ἐγεννήθησαν ἄστρα, ἤνεσαν τὸν θεὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ», ὡς πρεσβύτεροι καὶ τιμιώτεροι οὐ μόνον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς μετ' αὐτοὺς κοσμοποιίας. <καὶ οὕτως ἂν τις> τολμήσῃ ἀποφύνασθαι ὅτι πολλοὶ μὲν ἀγγέλων οἱ πρῶτοι ἦσαν ἀνθρώπων γίνονται τινῶν ἀνθρώπων ἔσχατοι, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἔσχατοι τῇ φύσει τυγχάνουσι τῶν ἀγγέλων γίνονται διὰ τὸν βίον καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον τινῶν ἀγγέλων (ἐν πρώτοις μὲν τε ταγμένων, γενομένων δὲ ἔκ τινῶν αἰτιῶν ἐσχάτων) πρῶτοι. παραλαβὼν δὲ εἰς τοῦτο ἀπὸ τῆς <Πέτρου> πρώτης ἐπιστολῆς καὶ τῆς Παύλου πρὸς Κορινθίους προτέρας ῥητὰ προσαχθήσῃ ὡς ὑγιῶς εἰρημένῳ τῷ λόγῳ. λέγει γὰρ ὁ μὲν Πέτρος· «εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὀρώντες (δηλονότι Ἰησοῦν Χριστὸν) πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶτε» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι»· ὁ δὲ Παῦλος· «ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν, μήτι γε βιωτικά»; ὅρα οὖν εἰ μὴ οὗτοι μὲν, ὅσον ἐτήρουν «τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν» καὶ οὐκ ἀπέλιπον «τὸ ἴδιον

οίκητήριον», πολὺ λῶ ἀνθρώπων διέφερον καὶ ἦσαν αὐτῶν πρῶτοι, ὧν ἀνθρώπων «ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἢ ψυχὴ» γενομένων ἐν τῷ τῆς ταπεινώσεως σώματι καὶ μόγις ποτὲ λεγόντων τὸ «ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τοῦ του»; οἱ δὲ ἄνθρωποι, ὅσον εἰς σύγκρισιν ἀγγέλων ἔσχατοι τυγχάνοντες, γίνονται ἀγγέλων πρῶτοι τῶν μὴ τηρησάντων «τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν», ἀλλὰ ἀπολιπόντων «τὸ ἴδιον οἰκητήριον», λαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ «ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων» ἢ «ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω πέντε πόλεων». γενόμενοι δὲ ἐν οἰκητηρίῳ ἀγγέλων τινὲς ἀπολελοί πασιν <αὐτό, γίνονται δὲ πρῶτοι ἄνθρωποι,> ἐπὶ ποιήσωσι κηρυχθεῖσης αὐτοῖς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὰ ἀνάγοντα αὐτοὺς ἐπ' αὐτήν· καὶ γὰρ οἱ μὲν ἐν γῆ τῶν οὐρανίων ἔσχατοι, οἱ δὲ ἐν οὐρανῷ τῶν ἐν γῆ πρῶτοι. καὶ γίνονται πολλοὶ μὲν τῶν οὐρανίων καὶ πρῶτων ἔσχατοι, «εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ἐν ζόφῳ» τηρούμενοι· πολλοὶ δὲ τῶν ἐσχάτων καὶ ἐπὶ γῆς γένεσιν ἀνειληφῶτων ἀναβαίνοντες, ὥστε τεθαρρηκότως λέγειν· «ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει», <πρῶτοι γίνονται>. καὶ αὐτὸς γε ὁ ὡς ἀστραπὴ «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ» πεσὼν πρῶτος ἦν, ἠνίκα περιεπάτει «ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ» ἄμωμος, ἕως εὐρέθη ἀνομία ἐν αὐτῷ καὶ γέγονεν ἔσχατος εἰς ἄδου καταβάς, ὡς τοὺς ἰδόντας αὐτὸν θαυμάζειν ἐπ' αὐτῷ καὶ λέγειν· «καὶ σὺ ἐάλως ὡσπερ καὶ ἡμεῖς, ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης. κατέβη εἰς ἄδου ἢ δόξα σου, ἢ πολλὴ εὐφροσύνη σου». οὕτω δὲ καὶ ἔσχατος ἦν πᾶς καὶ ἀνόητος καὶ ἀπειθής, δουλεύων «ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ» διάγων, στύγητος καὶ μισῶν, ἀλλὰ γέγονε πρῶτος, «ὅτε ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλικὴ θρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτήρος ἡμῶν θεοῦ» «διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου», καὶ ἐδέξατο τὸν εἰπόντα· «ὁ δεχόμενος ἐμὲ δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με». Ἀλλὰ κατὰ μὲν ταῦτα πρῶτους ἀποδεδώκαμεν τοὺς σωθησομένους, ἐσχάτους δὲ τοὺς μὴ ἀξιῶν τῆς τοιαύτης τῶν σωθησομένων τάξεως ἀλλὰ κολάσεως καὶ τοῦ ἐγκαταλεῖσθαι φθῆναι, ἥτοι ἕως «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ» ἢ ἕως ἐκπληρώσωσι τὰ περὶ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων. ἢ μέντοι ἐπιφερομένη τῷ πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι παραβολὴ σώζεσθαι μὲν ἐπαγγέλλεται καὶ τοὺς <ἐσχάτους> τῆς παραβολῆς, πρῶτους μὲν ἐργασαμένους, ἐσχάτους δὲ λαμβάνοντας τὸν μισθὸν καὶ διὰ τοῦτο πρῶτους ὄντας καὶ εἰς ἐσχάτους λελογισμένους. διαφέρειν δὲ αὐτῶν λέγει τοὺς ἐσχάτους μὲν ἐπὶ τὰ ἔργα κεκλημένους, ἀπολαβόντας δὲ τὸν μισθὸν οὐ μόνον πρῶτους ἀλλὰ καὶ ἴσον τοῖς γογγύσασιν κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ εἰρηκόσιν· «οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους αὐτοὺς ἐποίησας ἡμῖν τοῖς βαστάσασιν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα». καὶ πρῶτοί γε οἱ ἔσχατοι κληθέντες ἐπὶ τὸ ἔργον λέγονται παρὰ τὸ πρῶτους αὐτοὺς εἰληφέναι τὸν μισθόν. θεῶ δὲ εὐξάμενοι καὶ ἐπικαλεσάμενοι «τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ <Χριστοῦ>» ἐκθώμεθα τὴν παραβολὴν καὶ ἴδωμεν, τίνα ἡμῖν ἐξετάσαι καὶ εἰπεῖν εἰς αὐτήν ἢ καὶ ὑπαγορευσαί δοθήσεται· ἔχει δὲ οὕτω.

15.28 Ὅμοιά ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτ' ἐμισθώσασθαι ἐργάτας καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοὶ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. (, 1-16) Δύναται μὲν οὖν ἡ πᾶσα παραβολὴ διὰ τοῦτο παρειληφθαι, εἰς τὸ μαθεῖν ἡμᾶς πῶς οἱ ἔσχατοι ἐλθόντες εἰς τὸ ἔργον ὡσεὶ πρῶτοι κληθέντες τὸν μισθὸν ἔλαβον πρῶτοι, καὶ τίνα τρόπον οἱ πρῶτοι κληθέντες ἐν ἐσχάτῃ χώρᾳ παρὰ τῷ οἰκοδεσπότη ἐτάχθησαν, διὸ καὶ τελευταῖοι τὸν μισθὸν ἀπειλήφασιν. χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι, ὡς Ἰησοῦ παραβολὴ («ἐν ᾧ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεώς εἰσιν ἀπόκρυφοί») ἔξεταζομένη, τὸσαῦτα δόγματα τῆς ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης σοφίας εὐρεθήσεται τοῖς τὰ τοιαῦτα εὐρίσκουσιν δυναμένοις ἀνιτισσομένη, ὥστε εὐλόγως ἂν ἐπὶ ταύτῃ μάλιστα εἰπεῖν τῇ παραβολῇ τὸν σωτήρα τὸ «ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, φθέγγομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς» καὶ «ἐρεῦξομαι

κεκρυμμένα ἀπὸ κα ταβολῆς». ἀναγκαῖον γὰρ ἰδεῖν τὸν μέλλοντα νοῆσαι τὴν παραβολὴν τὴν ἐν αὐτῇ δηλουμένην ἡμέραν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ὥρας, καὶ ὅτι οὐ κατὰ ἀπο κλήρωσιν ὁ οἰκοδεσπότης πέντε τάγμασιν ἐργατῶν παραδίδωσι τὰ ἔργα τοῦ ἀμπελῶνος. ἐξετάσει δὲ ὁ δυνάμενος τὴν αἰτίαν τοῦ πρῶτ' μι σθώσασθαι τινὰς ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ μετὰ τοῦτο οὐ περὶ δευτέραν μὲν περὶ τρίτην δὲ ὥραν ἄλλους, καὶ ἐξῆς ταύτη οὐ περὶ τετάρτην ἢ πέμπτην ἀλλὰ περὶ ἕκτην, εἶτα μετὰ τοῦτο <οὐ περὶ ἑβδόμην ἢ ὀγδόην, ἀλλὰ περὶ ἑννάτην, εἶτα ἐπὶ τέλει οὐ περὶ δεκάτην, ἀλλὰ> περὶ τὴν ἑνδεκάτην. ὀφείλει γὰρ τις λόγος εἶναι ἄξιος Ἰησοῦ <τοῦ> εἰς τὸν μετὰ τὸν ἑωθινὸν καιρὸν τρία ἴσα διαστήματα τρίτης καὶ ἕκ της καὶ ἑννάτης ὥρας, καὶ μετ' αὐτὸν ἕλαττον διάστημα τῶν περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἑστώτων, ὅποσον ἦν διὰστημα ἀπὸ τοῦ ἅμα πρῶτ' ἐπὶ τὴν τρίτην. οὐ παρέργως δὲ προσεκτέον καὶ τῷ συμπεφωνηκέναι μὲν τὸν οἰκοδεσπότην τοῖς ἅμα τῇ ἕω παραληφθεῖσι τὸ ἀνά δηνάριον, οὓς ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, τοῖς δὲ περὶ τὴν τρίτην κληθεῖσιν οὐ τεταγμένως τὸν μισθὸν ὠνομακέναι, ἀλλὰ τὸ ὃ ἂν ἦ δι' αὐτὸν δώσω ὑμῖν. προσεκτέον δὲ ὅτι ὡσαύτως ἐποίησε τοῖς περὶ τὴν ἕκτην καὶ ἑννάτην ὥραν κληθεῖσι, καὶ ὅτι τοῖς περὶ τὴν ἑνδεκάτην εἶπεν ἀπολογησαμένοις περὶ τῆς δι' ὅλης ἡμέρας ἀργίας τὸ ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ἀλλὰ καὶ <ὅτι> ὡς ἕξω τοῦ ἀμπελῶνος γενόμενος καὶ εὐρῶν ἐκεῖ τοὺς ἐργάτας, τοὺς μὲν πρώτους ἀποστέλλει εἰς τὸν ἀμπελῶνα, τοῖς δὲ δευτέροις φησὶν ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ὁμοίως δὲ τὴν αὐτὴν λέξιν καὶ τοῖς <περὶ> τὴν ἑνδεκάτην κεκλημένοις ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα. ὁ δὲ δυνάμενος κατανοησάτω τίς ἡ ἀγορά, ἐν ἣ ἑστώτας τοὺς ἀργοὺς εὔρε τοὺς δευτέρους ἐξεληθῶν ὁ οἰκοδεσπότης. οὕτω δὲ καὶ ἐξετασθήτω τίνες οἱ εὐρεθέντες ἑστώτες περὶ τὴν ἑνδεκάτην, οἷς λέγει ὁ οἰκοδεσπότης τὸ τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; ἐπιστησάτω <δέ> τις καὶ τῇ ἀπολογίᾳ τῶν ὅλην τὴν ἡμέραν ἑστώτων ἀργῶν καὶ τὸν πόνον τοῦ ἐστηκέναι <τῶν τῶν ἀργοὶ ἐστηκέναι> δι' ὅλης ἡμέρας ὑπο μεινάντων, μετὰ παρησίας εἰπόντων ὅτι πρόθυμοι μὲν ἦσαν τοῦ ἐρ γάσασθαι, οὐδεὶς δὲ αὐτοὺς ἐμι σθώσατο, ὡς πολλῶν ὄντων τῶν μισθωσαμένων μὲν ἂν οὐ μισθωσαμένων δέ. 15.29 Μὴ παρέργως δὲ ἐπιστησάτω τις καὶ τῷ ὀψίας <γενομέ νης> λέγειν τὸν τοῦ ἀμπελῶνος κύριον τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων. τί δὲ κινήθηκε τὸν κύριον τοῦ ἀμπελῶνος, ὥστε κε λεῦσαι τῷ ἐπιτρόπῳ καλέσαι τοὺς ἐργάτας καὶ ἀποδοῦναι τὸν μισθὸν ἀρξάμενον ἀπὸ τῶν ἐσχάτων, καὶ οὕτως ἀναβαίνειν ἕως τῶν πρώτων, ἵνα πρῶτοι μὲν ἀπολάβωσιν οἱ τὴν ἑνδεκάτην, δευτέροι δὲ οἱ τὴν ἑννάτην καὶ τρίτοι οἱ τὴν ἕκτην καὶ μετὰ τούτους <τέταρτοι> οἱ τὴν τρίτην, καὶ τελευταῖοι οἱ πρῶτ'; τοῦτο γὰρ σαφῶς δηλοῦται ἀπὸ τοῦ ἀπόδος τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων. τίς δὲ παρὰ τὸν κύριον τοῦ ἀμπελῶνος ὁ τοῦ κυρίου ἐπιτροπος, διδοὺς τὸν μισθὸν κατὰ τὸ τοῦ κυρίου πρόσταγμα; ἀλλὰ καὶ εἶπερ οἱ ἐν τῇ ἑννάτῃ κληθέντες ὥρα οὐκ ἐβάστασαν τὸ βᾶρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα, δηλονότι οὐχ οὗτοι ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότην λέγοντες ὅτι οὗτοι οἱ ἕσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησαν τοῖς βαστάσασιν τὸ βᾶρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα. ἀλλ' οὐδὲ οἱ τῇ ἕκτῃ κληθέντες τὸ βᾶρος ἐβάστασαν τῆς ἡμέρας, ἀλλ' εἰ ἄρα τοῦ ἡμίσεος τῆς ἡμέρας. καὶ οἱ τῇ τρίτῃ δὲ κληθέντες οὐ τῆς ὅλης ἐβάστασαν ἡμέρας τὸ βᾶρος, ἀλλ' (εἰ δεῖ ἀκριβῶς ὀνομάσαι) τοῦ ἡμίσεος καὶ τοῦ τετάρτου τῆς ἡμέρας. μόνοι δὲ οἱ ἀπὸ τῆς ἕως μεμισθωμένοι τὸ βᾶρος ἐβάστασαν τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα ὅλον μὲν [οἱ ἀπὸ τῆς ἕως μεμισθωμένοι], οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ τοὺς τελευταίους ἀνάλογον τῷ καιρῷ ὃ ἐν τῷ ἀμπελῶνι πεποιήκασιν <ἐβάστασαν>. 15.30 Ἐπεὶ δὲ διαφοροὶ εἰσι παραβολαὶ ὀνομάζουσαι ἀμπελῶνα, ζητηθεῖται ἂν πότερον κατὰ διαφορῶν πραγμάτων καθ' ἕκαστον ὁ ἀμπελῶν παραλαμβάνεται ἢ κατὰ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. ἐγὼ νομίζω δεῖν

ἐξετάσαι <καί> διὰ τί οὐ πρὸς πάντας τοὺς ἐλθόντας πρώτους καὶ νομί ζοντας ὅτι πλέον λήψονται καὶ γογγύσαντας κατὰ τοῦ οἴκο δεσπότητος ἀπεκρίνατο ὁ οἰκοδεσπότης, ἀλλ' ἐνὶ μόνῳ εἶπεν αὐτῶν τὸ ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; καί· θέλω τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. ὅτι μὲν οὖν ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἐπιδέχεται ἢ ἐκκειμένη παραβολὴ ἢ ζητήσαι τις ἂν εἰς αὐτήν, διαβεβαιωσαίμην ἂν· ὅτι δὲ οὐκ ἔστιν κατ' ἀξίαν εἰπεῖν εἰς τὴν παραβολὴν ἄλλον ἢ τὸν φήσαντα ἂν μετὰ τοῦ ἀληθεύειν τὸ «ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν», καὶ τοῦτο θαρρῶν ἀποφανοῦμαι. «τίς» οὖν ἄρα «ἔγνω» τὸν ἐν τῇ παραβολῇ ταύτῃ «νοῦν Χριστοῦ» ἢ ὁ ἐμπαρασχὼν ἑαυτὸν τῷ παρακλήτῳ, περὶ οὗ φησιν ὁ σωτὴρ ὅτι «ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ὅσα εἶπον ὑμῖν»; μὴ διδάσκοντος γὰρ τοῦ παρακλήτου πάντα ἢ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ταύτην τὴν παραβολὴν, οὐκ ἂν λέγοιτο τι ἄξιον Ἰησοῦ εἰς αὐτήν. καὶ εἰ τοιαῦτά γε ἐζήτουν κατὰ τὴν Ἰησοῦ φωνὴν ἀπὸ τοῦ παρακλήτου πάντες οἱ τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀναγινώσκοντες, οὐκ ἂν προσέσχον τινὲς ὡς παρακλήτῳ «πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν», ὥστε τὰ τῆς πλάνης πνεύματα καὶ τὰ δαιμόνια ἀναγορευοῦσαι τῷ μεγάλῳ τοῦ παρακλήτου ὀνόματι, ὅπερ ὁ σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις καὶ εἴ τις τοῖς ἀποστόλοις παραπλήσιός ἐστιν ἐπηγείλατο. καὶ πείθομαί γε ὅτι ὁ Ματθαῖος ἤδει μὲν τὰ κατὰ τὴν παραβολὴν ταύτην μυστήρια, ὡς καὶ τὰ κατὰ τὴν τοῦ σπόρου καὶ τῶν ἐπεσπαρμένων τῷ σίτῳ ζιζανίων, οὐκ ἔκρινε δὲ εὐλογον εἶναι ὁμοίως ταῖς περὶ ἐκείνων διηγήσεις καὶ τὴν περὶ ταύτης ἀναγράφαι, μὴ πιστεύσας γράμμασι κἂν τὴν ἐπὶ ποσὸν τῆς παραβολῆς ταύτης σαφήνειαν, ὥσπερ ἐκείνων ἐξ ὅλων τὴν διήγησιν ἀνέγραψεν. εἰ δὲ εὐλόγως ὁ Ματθαῖος τὴν περὶ τῆς παραβολῆς διήγησιν ἀπεσιώπησε, δηλονότι κἂν ἐκ μέρους τις αὐτὴν νοῆσαι δυνηθῆ, τάχα μὲν εὐλόγως ἂν αἰνίξαιτο <τι> τῆς φαινομένης αὐτῷ διηγήσεως, οὐ μὴν πάντα τὰ ἀποκαλυπτόμενα αὐτῷ σαφηνίζων καὶ γραφῇ πιστεύων ἕξω κινδύνου τοῦ περὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν μυστηρίων ἔσται. 15.31 Φέρε οὖν ἡμεῖς, οἱ σφόδρα ἀπολειπόμενοι τοῦ κατὰ τὴν παραβολὴν βάθους τῶν πραγμάτων καὶ σφόδρα ὀλίγα εἰς αὐτὴν φανταζόμενοι, πῆ μὲν μετ' εὐχῆς τινα ἐκ μέρους ἀποδῶμεν, τινὰ δὲ ἐπ' ὀλίγον καὶ τῶν φαινομένων δείξαντες οὕτω παρέλθωμεν μετὰ τὸ εἰπεῖν καθηκόντως εἰς τὴν παραβολὴν καὶ ἐπὶ τὰ ἐξῆς αὐτῆς. <καί> πρῶτον τοίνυν ἴδωμεν τὰ περὶ τῆς ἐν τῇ ζητούμεν παραβολῇ ἡμέρας. καὶ ὅρα εἰ δυνάμεθα τὸν ὅλον ἐνεστῶτα αἰῶνα ἡμέραν τινὰ εἰπεῖν, μεγάλην μὲν ὡς πρὸς ἡμᾶς, μικρὰν δὲ τινα καὶ ὀλιγοχρόνιον ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ζωὴν. τάχα γὰρ καὶ τινῶν τῶν μακαρίων δυνάμεων καὶ ἐπαναβεβηκυῶν, συγκρίσει τῶν πολλῶν γένους τῶν ὑποκάτω τῆς ἀρχικῆς τριάδος. <τοῦτον γὰρ τὸν> λόγον ἔχει ὁλος ὁ ἐνεστῶς αἰῶν ὡς πρὸς τὴν ζωὴν αὐτῶν, ὃν λόγον ἔχει ἢ παρ' ἀνθρώποις ἡμέρα πρὸς ὅλον τὸν δυνατὸν ἀνθρώπῳ ζῆν χρόνον. εἰ δὲ τοιοῦτόν τι μυστήριον ἐν Δευτερονομίῳ δηλοῦται κατὰ τὴν ὥδην ἐν ἧ ἔγγραπται· «μνήσθητε ἡμέρας αἰῶνος» ἢ μή, ζητήσῃ ὁ δυνάμενος. εἶτα, εἰ τοιαῦτα αἱ ἡμέραι αἰῶνός εἰσιν, ἀκόλουθον ἂν εἴη τὴν παραπλήσιον ἐκδοχὴν ἐν νοεῖν εἰς τὸ «ἔτη αἰῶνια ἐμνήσθη καὶ ἐμελέτησα· νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου ἠδολέσχουν, καὶ ἔσκαλλεν τὸ πνεῦμά μου. καὶ εἶπα· μὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπώσεται κύριος;» καὶ τάχα (ἵνα τολμηρότερον εἴπω) εἰς μὲν «τοὺς αἰῶνας» οὐκ ἀπώσεται κύριος» (πολὺ γὰρ καὶ εἰς ἕνα αἰῶνα ἀπώσασθαι κύριον), ἀπώσεται δὲ τάχα καὶ εἰς δεύτερον αἰῶνα, ὅτε οὐκ ἀφίεται ἢ τοιάδε ἁμαρτία «οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι». Τίς οὖν ἄρα ἰκανὸς τὰς ἐξ ἡμέρας καὶ τὴν τῆς ἀναπαύσεως ἑβδόμην ἐπὶ τοιαύτας ἀναγαγεῖν ἡμέρας καὶ μετὰ τὰ σάββατα τὰς νομηνίας καὶ τὰς ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ ἑορτὰς καὶ <τὸ ἐν> τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ μηνὸς ἡμέρα πάσχα καὶ ταῖς ἐξῆς τῶν ἀζύμων; οὕτω δὲ ἀνάλογον εἰς ἄβυσσόν τις

ἐμπεσεῖται νοημάτων καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς ἐν τοιαύταις φανταζόμενος ἡμέραις καὶ ὅλον τὸν ἑβδομαδικὸν ἑνιαυτὸν, ἐν ᾧ πτωχοῖς καὶ προσηλύτοις καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς χαρίζεται ὁ θεὸς τοὺς ἐκ προτέρας γεωργίας ἀνατέλλοντας καρπούς ἐν καιρῷ μὴ γεωργουμένης <τῆς γῆς>. τίς δὲ δύναται ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν τῆς ἀβύσσου ἐν τῇ πεντηκονταετηρίδι ἡμερῶν (ἀβύσσου δὲ λέγω διὰ τὸ βάθος τῶν δογμάτων), ἵνα τις ἀναβῆ καὶ ἴδῃ τὸν πεντηκοστὸν ἑνιαυτὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ νενομοθετημένα πληρούμενα; ἀλλὰ γὰρ ζητοῦντες τὴν μίαν τῆς ἐκκειμένης παραβολῆς ἡμέραν καὶ νομίσαντες αὐτὴν ὅλον τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα, ἐλάθομεν ἐμβάντες εἰς βάθη θεοῦ, δεόμενοι πνεύματος τοῦ «πάντα» ἐρευνῶντος, «καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ». ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι, ὡσπερ ἐπ' ἐξόδῳ συντελείας τοῦ ἑνιαυτοῦ εἶρη ταῖς τινὰ δεῖν γίνεσθαι, οὕτως (οἰονεῖ) <καὶ> «ἐπὶ» πλειόνων «αἰώνων συντελεία», εἴτε ἑνιαυτὸν τινὰ συμπληροῦντων εἴτε ὅτι δήποτε, «εἰς ἀθέτησιν ἀμαρτίας ἐφανερώθη» ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν, ἵνα μετὰ τὴν ὡς <ἐνδὸς> ἑνιαυτοῦ ἡμερῶν συντέλειαν τῶν αἰώνων πάλιν ἄλλη ἀρχὴ διαδέξηται, καὶ «ἐνδείξεται ὁ θεὸς ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ» εἰς οὓς αὐτὸς οἶδε δεῖν ἐνδείξασθαι. καὶ ταῦτα μὲν διὰ τὴν ἐν τῇ <ἐκκειμένη> παραβολῇ λελέχθω ἡμέραν, ἅτινα δύο νασαι κατασκευάσαι καὶ ἐκ τῆς Ἰωάννου ἐπιστολῆς φάσκοντος· «παιδιά, ἐσχάτη ὥρα ἐστί, καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγονόσιν· ὅθεν γινώσκωμεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν». ἐσχάτη γὰρ ὥρα μετὰ τὴν ἐν δεκάτῃ τῆς προκειμένης παραβολῆς, ἐπεὶ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὁ κατὰ τὴν παραβολὴν οἰκοδεσπότης ἀνθρώπος ἐξεληθὼν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; 15.32 Μετὰ δὲ τοῦτο ζητοῦμεν, πῶς οὐ κατὰ ἀποκλήρωσιν ὁ οἰκοδεσπότης πέντε τάγμασιν ἐργατῶν παραδίδωσι τὰ ἔργα τοῦ ἀμπελῶνος· πρῶτῳ μὲν ὅτε ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτῳ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα, δευτέρῳ δὲ ὅτε ἐξεληθὼν περὶ τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς, τρίτῳ δὲ καὶ τετάρτῳ ὅτε πάλιν ἐξεληθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐννάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως, πέμπτῳ δὲ τῷ περὶ τὴν ἐνδεκάτην, ἠνίκα ἐξεληθὼν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; καὶ ὅρα εἰ δύνασαι πρῶτον μὲν τάγμα εἰπεῖν τὸ κατὰ τὸν Ἀδάμ ἅμα τῇ κοσμοποιίᾳ· ἐξῆλθε γὰρ ἅμα πρῶτῳ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Εὐάν ἐμισθώσατο, ἴν' ἐργάσωνται τὸν ἀμπελῶνα τῆς θεοσεβείας· δεύτερον δὲ τάγμα τὸ κατὰ τὸν Νῶε καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διαθήκην, καὶ τρίτον τὸ κατὰ τὸν Ἀβραάμ ᾧ συνεξακούεται τὰ κατὰ τοὺς πατέρας μέχρι Μωσέως συμπαρειλιῆ φθαι, τέταρτον δὲ τὸ κατὰ τὸν Μωσέα καὶ πᾶσαν τὴν Αἰγύπτου οἰκονομίαν καὶ τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ νομοθεσίαν, τελευταῖον δὲ τάγμα τὸ κατὰ τὴν παρουσίαν ἐστὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὸ περὶ τὴν ἐνδεκάτην. πλὴν εἰς ἀνθρώπος οἰκοδεσπότης (ὅσον ἐπὶ τῇ προκειμένη παραβολῇ) πεντάκις ἐξεληλύθε καὶ ἐπὶ τὰ τῆδε ἐλήλυθε πράγματα, ἴν' ἐργάτας ἀνεπαισχύντους, ὀρθοτομοῦντας «τὸν λόγον τῆς ἀληθείας» ἐξαποστείλῃ ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, τοὺς ἐργασομένους αὐτοῦ τὰ ἔργα. εἰς γὰρ Χριστὸς (ὁ ἀνθρώποις συγκαταβάς πλεονάκις) τὰ τῆς κλήσεως τῶν ἐργατῶν ἀεὶ ὠκονόμησεν. 15.33 Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τῶν ἀπὸ αἰσθήσεως ἀρξαμένων τὰ ἔργα ποιεῖν σύμβολόν τι ἔχουσιν αἱ πέντε τῶν ἐργατῶν παραλήψεις, ὁ δυναμὸς ἐπιστησάτω. γεγυμνάσθω δὲ κἂν μὴ βούληταί τις εἰς δόγματα παραδέξασθαι καὶ τὰ λεχθησόμενα. ἐρεῖ γὰρ τις ὅτι ἀφή μὲν ἐστὶ κατὰ τὴν πρώτην κλήσιν—διὸ «εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει» ὅτι «εἶπεν ὁ θεός· οὐ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ οὐδ' οὐ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ», ὄσφρησις δὲ κατὰ τὴν δευτέραν—ὅθεν ἐπὶ τοῦ Νῶε «καὶ ὡσφράνθη κύριος ὁσμὴν εὐωδίας», γεῦσις δὲ κατὰ τὸν Ἀβραάμ—διὸ καὶ ἐστιῶν τοὺς ἀγγέλους παρατίθησιν αὐτοῖς ἐγκρυφίας ἀπὸ σεμιδάλεως καὶ τὸν ἀπαλὸν μόσχον, ἀκοή δὲ ἐπὶ Μωσέως—ὅτε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀκουστὴ γέγονεν ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ, ὅρασις δὲ ἡ πασῶν τῶν αἰσθήσεων

τιμωτέρα κατὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν—ὄτε ἐωράκασι τὸν Χριστὸν τοῖς μακαρίοις ὀφθαλμοῖς, λελέχθω δὲ καὶ ταῦτα, εἴτε γυμνασίας χάριν λογικῆς εἴτε βούλεται τις καὶ δογματικῆς, διὰ τὰς πέντε κλήσεις. 15.34 Οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἔργα τοῦ ἀμπελῶνος ἦν δεόμενα καθ' ὥραν ἐργατῶν. ἔδει γὰρ ἅμα τῇ ἔω ἔργα γίνεσθαι ἐν τῷ ἀμπελῶνι, καὶ εἶδεν ὁ καλῶν οἰκοδεσπότης τοὺς ἐργάτας, τίνες ἦσαν ἐπιτήδειοι πρὸς τὰ ἀπὸ τῆς ἔω ἔργα. ἄλλο δὲ ἔργον περὶ τὴν τρίτην ὥραν ἦν τὸ ἐπὶ τοῦ Νῶε, ὅτε ἔστησεν αὐτῷ ὁ θεὸς διαθήκην. εἶτα αἱ δέκα ἀπὸ τοῦ Νῶε ἐπὶ τὸν Ἀβραάμ γενεαὶ καταλήγουσαι ἐπὶ τὸν Ἀβραάμ, ἀρχὴν ἄλλης ὑπερβαλλούσης κλήσεως· καὶ ἦν ἐργάτης τοῦ ἀμπελῶνος τότε ἀρξάμενος ὁ Ἀβραάμ. καὶ μετ' αὐτὸν Μωσῆς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ παρελήφθη εἰς τὸν ἀμπελῶνα. ἔλειπε δὲ τι τελευταῖον ἔργον τῷ ἀμπελῶνι, ὅπερ ἔχρηζε νεαρᾶς κλήσεως καὶ καινῆς, ἀκμαίως καὶ ἀθρόως ἐν βραχεῖ τὸ λείπον ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἔργα ζομένης· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, ἴσα μὲν οὖν διαστήματα τῶν περὶ τρίτην καὶ ἔκτην καὶ ἑννάτην κληθέντων· ἀνάλογον δὲ τῷ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὴν τρίτην ὥραν τὸ ἀπὸ τῆς ἑννάτης Μωσέως ὥρας ἐπὶ τὴν ἑνδεκάτην τῆς Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐν σαρκὶ ἐπιδημίας <διάστημα>. συμπεφώνηκε δὲ ὁ οἰκοδεσπότης τοῖς ἅμα τῇ ἔω παραληφθεῖσι δηνάριον· τοῦτο δ' (οἶμαι) ἐστὶ τὸ τῆς σωτηρίας νόμισμα, οὐ συνεξεταζομένων αὐτῇ τῶν κατὰ τὴν δόξαν. σωτηρίας γὰρ ὄνομα (οἶμαι) τὸ δηνάριον, δόξης δὲ τὸ ὑπὲρ τὸ δηνάριον, εἴ που ὠνομάσθη νομίσματα τοῦ πενταπλασιάσαντος τὴν δεδομένην μνᾶν ἢ δεκαπλασιάσαντος. ὁ δὲ λέγων τοῖς περὶ τὴν τρίτην παραληφθεῖσιν· ὁ ἐὰν ἦ δίκαιον δώσω ὑμῖν, προετρέψατο μὲν τοὺς τῆς τρίτης ὥρας ἐργάτας ἐπὶ τὸ πᾶν ὅτι ποτε δύνανται ἐργάσασθαι· ἐαυτῷ δὲ τετήρηκε τὸ κρῖναι τὸν δίκαιον πρὸς τὸ γενόμενον ἔργον μισθόν. ἐπεὶ δὲ ὡσαύτως ἐποίησε τοῖς περὶ τὴν ἔκτην καὶ ἑννάτην ὥραν, δηλονότι καὶ αὐτοῖς εἶπεν· ὁ ἐὰν ἦ δίκαιον δώσω ὑμῖν. καὶ δύνανται γε <ἴσον> ἔργον ἐν τῷ ἀμπελῶνι πεποιηκέναι τοῖς ἅμα τῇ ἔω ἐργασαμένοις οἱ ἐν ὀλιγωτέρῳ χρόνῳ ἐπιτείνειν βουλόμενοι τὴν εἰς τὸ ἔργον δύναμιν καὶ ἐνέργειαν οὐ προκαμόντες, ὅπερ συμβέβηκε τοῖς ἅμα τῇ ἔω κεκλημένοις. ἀλλὰ ζητήσει τις, πῶς οὐ μόνον ἀργοῖς ὑπάρχουσιν ἀλλὰ καὶ ἐστὶ κόσιν ὄλην τὴν ἡμέραν, τουτέστι παρὰ πάντα τὸν πρὸ τῆς ἑνδεκάτης ὥρας καιρόν, φησὶν ὁ οἰκοδεσπότης ἐξελθὼν περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν· τί ὧδε ἐστήκατε ὄλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; ἐγὼ δὲ ὑπονοῶ τὸν περὶ ψυχῆς ἀπόρρητον καὶ ἐν τούτοις κεκρύφθαι λόγον, ὅτε ἤργουν ὄλην τὴν ἡμέραν μετὰ τῆς ἑνδεκάτης ὥρας, θέλοντες μὲν ἐργάσασθαι, οὐ παραλαβόντες βανόμενοι δὲ εἰς τὸν ἀμπελῶνα οἱ τεθαρρηκότως ἀπολογούμενοι καὶ λέγοντες· οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. ἡμεῖς μὲν οὖν ἐτολμήσαμεν τοιαυτὰ τινα, καὶ ἐκ πολλῶν μὲν φαντασθέντες γραφῶν καὶ ἐκ τῆς προκειμένης δὲ παραβολῆς, εἶπεῖν εἰς τὸ καταστῆσαι πῶς ὄλην τὴν ἡμέραν ἐστήκασιν ἀργοί παρὰ τὸ μηδένα αὐτοὺς μεμισθῶσθαι οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν κεκλημένοι. 15.35 Οἱ δὲ μὴ ἀρεσκόμενοι τοῖς τοιοῦτοις δόγμασι λεγέτωσαν ἡμῖν τὴν ὄλην ἡμέραν καὶ τοὺς ἐστῶτας ὄλην τὴν ἡμέραν ἀργούς θέλοντας <μὲν> ἐργάσασθαι, μὴ κεκλημένους <δὲ> εἰς τὸν ἀμπελῶνα καὶ παρρησιαζομένους ἐν τῷ οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. εἰ γὰρ συνεσπάρη ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, πῶς ὄλην τὴν ἡμέραν εἰστήκεισαν ἀργοί; ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν, τίς ἢ ὄλην ἡμέραν καὶ αἱ ἐν αὐτῇ διάφοροι κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας κλήσεις τῶν ἐργατῶν. πότερον δὲ μακάριοι μὲν οἱ ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν παραβολὴν οἰκοδεσπότητος μεμισθωμένοι (ἦσαν δὲ καὶ ἄλλοι μεμισθωμένοι ἐργάται ἤτοι ὑπὸ ἐτέρων οἰκοδεσποτῶν ἢ τοῦ αὐτοῦ) καὶ ἤτοι οὐ μακάριοι ἢ οὐχ οὕτως μακάριοι, ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστὶ κατ' ἀξίαν τὸ τοιοῦτον νοῆσαι ἢ καὶ ὡς νοοῦμεν γραφῇ τὰ νοούμενα πιστεῦσαι. ἐγὼ ζητῶ καὶ τὰ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ὅπου <καὶ> εὐρίσκονται οἱ ἐργάται ὑπὸ τοῦ ἐξελθόντος αὐτοὺς μισθώσασθαι, καὶ ἐπισκοπῶ μή ποτε ἡ χώρα τῶν πρὸ τοῦ σώματος ψυχῶν ἐστὶν ὁ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος τόπος, ἀμπελῶν δὲ οὐ μόνον τὰ τῆδε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξω τοῦ σώματος, ἔνθα (οἶμαι) ἐργάζονται οἱ ἐργάται· οὐ γὰρ ἐν ἀργίᾳ

είσιν αἱ ἀπαλλαγεῖσαι τοῦ σώματος ἐργατῶν παραληφθέντων εἰς τὸ χωρίον τοῦ οἰκοδεσπότου ψυχαί. καὶ Σαμουὴλ γούν ἔξω σώματος εἰργάσατο προφητεύων καὶ Ἰερεμίας εὐχόμενος «ὑπὲρ τοῦ λαοῦ». φιλοτιμώμεθα οὖν καὶ ἐργαζώμεθα τὸν ἀμπελῶνα «εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες» ληψόμενοι ὃ ἐὰν ἦ δίκαιον. καὶ οὐδεὶς γε (ὅσον ἐπὶ τῇ παραβολῇ) μὴ ἐργασόμενος τὰ τοῦ ἀμπελῶνος ἔργα ἔξαποστέλλεται εἰς αὐτόν· οὐδένα γὰρ ὡς ἐλλιπέστερον τὸ ἔργον πεποιηκότα ὁ οἰκοδεσπότης ἐμέμψατο, εἰ καὶ ἐπὶ τῷ πλείονα καὶ μείζονα ἐλπίσαι μισθὸν ἐμέμψατο. καὶ τάχα ὁ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος τόπος ἐστὶν ἡ ἀγορά, ἔνθα ἦσαν οἱ ἐστῶτες ἀργοί. μεγάλη δὴ ἀπολογία πρὸς τὸ ἀξίους αὐτοὺς γενέσθαι τοῦ τῆς ὅλης ἡμέρας μισθοῦ τοῖς εἰποῦσι λέλεκται ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο· διόπερ αὐτοὺς ἐμισθώσατο καὶ (ἴν' οὕτως εἴπω) ἀποδέδωκεν αὐτοῖς μισθὸν τοῦ μακροθύμως ἐστηκέναι ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ περιμένειν μέχρι ἐσπέρας τὸν μισθωσόμενον. Μετὰ ταῦτα ὁψίας γενομένης, τουτέστι τῆς συντελείας τῆς τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς κατὰ τὴν παραβολὴν ἡμέρας, λέγει τῷ ἐπιτρόπῳ ἑαυτοῦ ὁ κύριος, εἴτε τινὶ ἀγγέλω τῷ ἐπὶ τῶν μισθῶν εἴτε καὶ ἐνὶ ἑκ πολλῶν ἐπιτροπευσάντων ἐπιτρόπῳ, καθὼς λέλεκται «ὑπὸ ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους» εἶναι τὸν κληρονόμον παρὰ τὸν χρόνον ὃν «νήπιός ἐστι». κατὰ τὸ πρόσταγμα τοίνυν τοῦ οἰκοδεσπότητος καλοῦνται οἱ ἐργάται ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου, ἵνα ὁ μισθὸς τοῖς ἐσχάτοις πρώτοις δοθῇ· οἱ γὰρ πρότεροι ἐργάται «μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ, περὶ ἡμῶν κρεῖττον τι προβλεψάμενοι» <τοῦ οἰκοδεσπότητος> (τῶν ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ ὥρᾳ κεκλημένων), «ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι». καὶ ἐλεήθη μὲν γε ἐπὶ τῷ ὅλην τὴν ἡμέραν στήναι καὶ βεβουλησθαι ἡκείνῳ τὸν μισθωσόμενον, ἡργηκέναι δὲ καὶ μετὰ ἀπολογίας ἡξιῶσθαι τοῦ ἔργου, καὶ ἐλεηθέντες πρώτοι τὸν μισθὸν ἀπολήψασθαι προσδοκῶμεν οἱ Χριστοῦ γνώριμοι. εἴτ' ἐπαναβαίνων δώσει τὸν μισθὸν τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐργασάμενοις, εἴτα τοῖς πρὸ ἐκείνων καὶ οὕτως μέχρι τῶν πρώτων. ἰδὼν δὲ τις τὸν τόπον ἔνθα διέτριβε Σαμουὴλ καὶ ἀκολούθως σκοπήσας περὶ τῶν <πρὸ> τῆς ἐνδεκάτης κληθέντων ἐργατῶν ὄψεται, τίνα τρόπον ἐβάστασαν τὸ βάρος καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας οἱ πρότεροι· οἱ δὲ περὶ τὴν ἐνδεκάτην κληθέντες <ἡμεῖς> ὡς ἐκείνοι μὲν οὐκ ἐβάστασα<με>ν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα, ἐβάστασα<με>ν δὲ τὸ βάρος τοῦ ἐστηκέναι ἀργοὶ πρὸ τῆς ἐφ' ἡμᾶς [οὖν] παρουσίας τοῦ <οἴκου> δεσπότητος, ὃς εἶπεν ἡμῖν· «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς»· φορτίον γὰρ ἦν <αὐτῆ> ἡ ἀργία καὶ τὸ μὴ ἀξίους πωκριθῆναι τῶν ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἔργων. καὶ καύσωνά γε ἐβάστασαν οἱ πρὸ τῆς ἐνδεκάτης <κληθέντες>, ἕκαστος κατ' ἀναλογίαν τῆς κλήσεως. μὴ εἰδότες <δὲ> τὸ τοῦ οἴκου δεσπότητος ἀξίωμα οἱ πρότεροι καὶ ὅτι οὐ χρὴ γογγύζειν κατὰ τούτου, πλείον τι σωτηρίας ἢ λαμβάνουσιν οἱ τελευταῖοι ὥρθησαν λήψασθαι καὶ ἐγγύζον κατὰ τοῦ οἴκου δεσπότητος, φθονοῦντες ἡμῖν τοῖς ἐσχάτοις μίαν ὥραν τὴν μέχρι τῆς συντελείας πεποιηκόσι καὶ ἴσοις γεγονόσι τοῖς ἀρχῆθεν κεκλημένοις ἐπὶ τὸν θεῖον ἀμπελῶνα. ἀλλ' ὁ οἰκοδεσπότης ἐνὶ αὐτῶν εἶπε (τάχα τῷ Ἀδάμ)· ἔταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησά σοι; ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε (σὸν γὰρ ἡ σωτηρία τὸ δηνάριον)· θέλω γὰρ καὶ τούτῳ <τῷ ἐσχάτῳ> (φησὶ) δοῦναι ὡς καὶ σοί. καὶ οὐκ εἶπε· τούτοις <τοῖς ἐσχάτοις>, ἀλλ' ἔδειξέ τινα κατ' ἐξοχὴν ἕνα· ὃν τολμηρότερον μὲν εἶπεῖν ὅστις ἐστίν, οὐκ ἀπιθάνως δ' ἂν τις στοχάσαιτο Παῦλον μὲν εἶναι τὸν ἀπὸ στολον μίαν ὥραν ἐργασάμενον <καὶ> τάχα ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ. εἰ δὲ δεῖ καὶ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος τι εἶπεῖν λαβόντα ἀφορμὴν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἐρμηνεύσαντος ἐν τοῖς περὶ ἄλλης παραβολῆς τὸν ἀμπελῶνα, φήσομεν ὅτι ἀμπελῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. οὕτως γὰρ αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ· «ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνεσι ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς». πάντες οὖν οἱ τὰ ἔργα τοῦ ἀμπελῶνος ἐργαζόμενοι, τὰ ἔργα τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἀξίως σωτηρίας ἐπιτελοῦν

τες, τὸ δηνάριον λήψονται. 15.36 Μετὰ τὸ ὑπαγορευῆσαι ταῦτα εἰς τὴν ἐκκειμένην <ταύτην> παραβολὴν καὶ ταῦτα ὑπέπεσεν ἡμῖν εἰς αὐτήν, χρήσιμα εἶναι δυνάμενα τοῖς προ[σ]κόπτουσι<ν ἔν> τῇ βαθυτέρᾳ καὶ ἀπορρητοτέρᾳ διηγήσει. φήσει γοῦν τις τὸν πάντα τῶν ἀνθρώπων βίον εἶναι τὴν κατὰ τὴν παραβολὴν ἡμέραν. δηλοῦσθαι οὖν τοὺς μὲν ἐκ παίδων καὶ πρώτης ἡλικίας κληθέντας ἐπὶ τὸ ἐργάζεσθαι τὰ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἔργα εἶναι τοὺς ἅμα τῇ ἔφ' μισθωθέντας ὑπὸ τοῦ οἴκου δεσπότου, τοὺς δὲ μετὰ τὸ μειράκιον ἐρχομένους ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν τοὺς ἀπὸ τρίτης ὥρας παραγενομένους, τοὺς δὲ ἤδη ἄνδρας τοὺς περὶ τὴν ἕκτην ἐξαποστελλομένους ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα· τοὺς δὲ πρεσβύτας ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν ἀγομένους εἶναι <τοὺς περὶ> τὴν ἐννάτην ὥραν μετὰ τὸν ἐν νεότητι καύσωνα καὶ τὸ βάρος τῶν μέχρι τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας πράξεων παραληφθέντας ἐπὶ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, τοὺς δὲ πρὸς αὐτῇ τῇ ἐξόδῳ γέροντας <ἤδη> δηλοῦσθαι τοὺς <περὶ> τὴν ἐνδεκάτην ὥραν κεκλημένους εἰς τὰ τοῦ ἀμπελῶνος ἔργα. ἐπεὶ τοίνυν προαίρεσις καὶ οὐ χρόνος ἐξετάζεται, ὃν ἐν πίστει πεποίηκέ τις, διὰ τοῦτο τοῖς ἐξ οὗ κέκληνται τὰ ἐπιβάλλοντα πεποιηκόσι πᾶσι δίδοται ὁ ἴσος τῆς σωτηρίας μισθός. ἐφ' ᾧ ἀγανακτοῦσιν οἱ ἐκ παίδων πιστοὶ καὶ καμὸντες καὶ βιασάμενοι τὴν νεότητα, εἰ μέλλουσιν ἔχειν ἴσην σωτηρίαν τοῖς ἀργοῖς ἀπὸ <νεότητος περὶ> θεοσεβείας μέχρι γήρωος γεγενημένοις καὶ <ἀργοῦσιν ἐν ἀπιστίᾳ καὶ κατ'> ὀλίγον καιρὸν ἐπὶ τὴν πίστιν καὶ τὰ ἔργα τῆς πίστεως ἐληλυθόσιν. 15.37 Ἀμπελῶν δὲ κατὰ ταύτην τὴν διήγησιν εἶη ἂν ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ, ἀγορὰ δὲ καὶ τὰ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος τὰ ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ὅθεν ὁ λόγος παραλαμβάνει τοὺς καλουμένους καὶ πέμπει ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, τὴν ἐκκλησίαν. οὐκ ἀριθμηθεῖεν δ' <ἀν> (κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην) εἰς τοὺς ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος, ὅσοι ἐκλήθησαν μὲν εἰς τὴν θεοσέβειαν πρότερον, μὴ τηρήσαντες δὲ τὰ τῆς πίστεως νικηθέντες ὑπὸ παθῶν ἐξῆλθον· κἂν γὰρ μετὰ τὸ ἐμφορηθῆναι τῶν ἐν ἀμαρτίαις ἡδονῶν θέλωσιν ὡς μετανουνοῦντες <πάλιν ἀπ' ἀρχῆς> ἐργάσασθαι τὸν ἀμπελῶνα, οὐ δύνανται λέγειν τῷ οἰκοδεσπότη· οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο· ἐμισθώθησαν γὰρ καθ' ὃν καιρὸν πρότερον ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἐκλήθησαν. ἀλλ' οὐδὲ λελέξεται αὐτοῖς· τί ὥδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; μάλιστα εἰ «ἀρξάμενοι πνεύματι» καὶ ὕστερον «σαρκί» ἐπιτελούμενοι πάλιν ἐπανερχέσθαι βούλοιντο ἐπὶ τὸ ἐξ ὑπαρχῆς πνεύματι θέλειν ζῆν. καὶ οὗ φαμεν ταῦτα ἀποτρεπόμενοι ἀνίστασθαι τοὺς πεπτωκότας ἢ <ἐμποδίζοντες> ἐπαναστρέφειν τοὺς πεπλανημένους ἢ παλινδρομεῖν ἐπὶ τὸν πατρῶον οἶκον τοὺς <ἀσελγεῖς υἱοὺς τοὺς> κατασωτευσάμενους τὴν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας οὐσίαν. ἐχέτωσαν μὲν γὰρ διὰ τὴν μετάνοιαν καὶ τὸ καταλαμβάνεσθαι ἐν ἐπεστραμμένῳ βίῳ κρείττονα τῶν καταλαμβανόμενων ἐν ταῖς ἀμαρτίαις <παραμυθίαν σωτηρίας>. οὐ μὴν χρὴ ὑπολαμβάνειν περὶ αὐτῶν ὅτι ὁμοιοῖ εἰσι τοῖς παρὰ τοῦτο ἡμᾶς τηκόσιν ἐν τῇ νεότητι, παρὰ τὸ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὰ τῆς πίστεως μεμαθημένα. θέλει οὖν ὁ οἰκοδεσπότης καὶ τοῖς ἐσχάτοις δοῦναι ὡς καὶ τοῖς πρώτοις τὸ δηνάριον, τὴν σωτηρίαν, ἐπεὶ ἔξεστι<ν αὐτῷ> ποιεῖν ὃ θέλει ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ ἐλέγχει τὸν ἔχοντα πονηρὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τῷ τὸν οἰκοδεσπότην εἶναι ἀγαθόν. ἔσονται οὖν πολλοὶ τῶν ἐσχάτων πρῶτοι καὶ τινες τῶν πρώτων κληθέντων ἔσχατοι· καὶ γὰρ οἱ κλητοὶ μὲν πολλοί, οἱ δὲ ἐκλεκτοὶ εἰσιν ὀλίγοι. Εἰκὸς μὲν οὖν, τὸν ἡμῶν σοφώτερον καὶ κριθέντα παρὰ θεῷ ἄξιον τρανοτέρου τοῦ ἐν λόγῳ σοφίας διὰ πνεύματος θεοῦ χαρίσματος καὶ πλουσιωτέρου καὶ δωρεᾶς τῆς ἐν λόγῳ γνώσεως κατὰ τὸ πνεῦμα, ὑψηλότερα καὶ μείζονα [καὶ] μετὰ πάσης καταλήψεως εὐρήσειν εἰς τὴν παραβολὴν καὶ ἀποδείξεων εὐπορήσειν παραλαμβάνοντα εἰς αὐτὰς ῥητὰ μεγαλοφυέστερα. καὶ ἡμεῖς δέ, ὡς ἐχωρήσαμεν ἐκθέμενοι τὸν νοῦν τῆς παραβολῆς, αἰτοῦμεν ἀπὸ τῶν ἐντυγχανόντων συγγνώμην, εἰ καὶ μὴ κατ' ἀξίαν καθικέσθαι τοῦ βουλήματος τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων δεδυνήμεθα· τάχα γὰρ τῆς προθυμίας καὶ τοῦ μὴ ἀπωκνηκέναι χάριν δόξομεν ἔχειν ἀποδοχῆς τι ἄξιον. 16.t <Ὠριγένους> τῶν

εις τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐξηγητι κῶν τόμος ι´. 16.1 Μέλλων δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβε τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ εἶπεν αὐτοῖς καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται (, 17–19). τὰ δὲ ἴσο δυναμοῦντα τούτοις καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ ἀναγράφεται τοῦτον τὸν τρόπον· «ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται». καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ δόξει τούτοις συνάδειν γράψας· «παραλαβὼν δὲ τοὺς δεκαδύο εἶπε πρὸς αὐτούς» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα». Ὁ προτρεπόμενος ἡμᾶς Παῦλος μιμεῖσθαι αὐτόν, ὡς καὶ αὐτὸς Χριστὸν ἐμιμήσατο, καὶ εἰπὼν· «μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἐγὼ Χριστοῦ», ἰδὼν Χριστὸν ὁμόσε τοῖς προφανέσι κινδύνοις χωροῦντα καὶ <προθύμως> ἀναβαίνοντα εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ τοῦ προεγνωκέναι ὅτι παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ κατακριθήσεται θανάτῳ καὶ τὰ ἐξῆς, τὸ παραπλήσιον πεποίηκεν. ὁ μὲν γὰρ Ἄγαθος λαβὼν αὐτοῦ «τὴν ζώνην», δῆσας ἑαυτὸν χειρῶν καὶ ποδῶν ἔλεγε· «τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη οὕτω δῆσουσιν» ἀπελθόντα εἰς «Ἱεροσόλυμα». μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Παῦλος, ὡς τὸν διδάσκαλον μιμούμενος ἀνέβαινε προθύμως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. παθὼν δὲ τι ἀνθρώπινον ὑπὸ τῶν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην κλαίωντων καὶ κωλυόντων «αὐτὸν ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα» εἶπε· «τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντες μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι εἰς Ἱεροσόλυμα γενόμενος ἐτοιμῶς ἔχω, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ». ταῦτ' οὖν κατανοοῦντες, ἔστιν ὅτε καὶ γινώσκοντες ἐπικεῖ μένους ἐπιπόνους πειρασμούς, ὁμόσε αὐτοῖς <ἡμεῖς αὐτοῖ> κατὰ τὸ εὐλογον χωρήσωμεν, λαβόντες παράδειγμα τῶν τοιούτων προηγουμένως μὲν τὸν σωτήρα, μετὰ δὲ τοῦτον καὶ τὸν ἀπόστολον αὐτοῦ. μὴ νομίσης δὲ ἐναντιοῦσθαι ταῦτα καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα τῷ «ἐὰν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν» καὶ τοῖς ἐξῆς, καὶ τῷ τὸν Ἰησοῦν ἀκούσαντα «ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη» εἰς φυλακὴν ἀνακεχωρηκέναι. φαιμέν γὰρ ὅτι οὔτε πάντοτε καθήκει ἐκκλίνειν τοὺς κινδύνους οὔτε ἀεὶ ὁμόσε χωρεῖν πρὸς αὐτούς· σοφοῦ δὲ τινος ἐν Χριστῷ χρεια εἰς τὸ δοκιμάζειν, ποῖος μὲν ἀπαιτεῖ καιρὸς ἀναχώρησιν, ποῖος δὲ τὴν εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίαν χωρὶς ἀναχωρήσεως καὶ πολλῶν πλέον χωρὶς φυγῆς. καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ βούλημα τῆς ἐκκειμένης γραφῆς λελέχθω εἰς προτροπὴν τὴν περὶ τοῦ <ποτε> καὶ θανάτου κινδύνων καταφρονεῖν. 16.2 Ἐξῆς δὲ παρατηρητέον ὅτι μέλλων ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἶπερ παρέλαβε τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν, εἷς δὲ τῶν δώδεκα ἔτι ὁ Ἰούδας ἦν, καὶ τὸν Ἰούδαν παρέλαβε κατ' ἰδίαν· ἔτι γὰρ (εἰκὸς) ἄξιός ἦν τοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἕνδεκα παραλαμβάνεσθαι κατ' ἰδίαν. καὶ ὅτε ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς τὸ ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τὰ ἐξῆς, δηλονότι καὶ τοῦτον ἔκρινεν ἕνα εἶναι τῶν ἀκουόντων ἃ πείσεται ὁ διδάσκαλος, οὐκ ἀπογινώσκων ὅτι ἔτι Ἰούδας ἠγνῶναι ἃ ποιήσει, ὡς ἕκαστος ἡμῶν (καὶ γὰρ πᾶσιν ἡμῖν λέλεκται· «μὴ καυχῶ τὰ εἰς αὐρίον, οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἢ ἐπιούσα»)· οὕτω γὰρ (οἶμαι) βεβλήκει ὁ διάβολος «εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα παραδῶ» τὸν Ἰησοῦν. καὶ ἐπεὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον πρόκειται νῦν ἐξετάζειν, ἐπιμελέστερον ὁ δυνάμενος ἀρχῆθεν τοῦ εὐαγγελίου ἐπιστῆσαι τοῖς μέχρι τῶν προκειμένων ζητησάτω μήποτε οὐδέπω Ἰούδας κατηγορηταὶ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν δώδεκα εἶπε τὸ «<καὶ> Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν». πλείονα δὲ εἰς κατασκευὴν τοῦ καὶ Ἰούδαν ὅμοιον τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις πρότερον γεγονέναι λέλεκται ἡμῖν, ἠνίκα ἐξετάζομεν τὸ «τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς λέγων» τὰ ἀναγεγραμμένα. συγκριτέον δὲ τὰ ἐνταῦθα λελεγμένα τοῖς ἀνωτέρω παραπλησίως ἀναγεγραμμένοις· ἐπεὶ ἐκεῖ μὲν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις λόγοις προφητευόμενοι ὑπὸ τοῦ σωτήρος «προσλαβόμενος αὐτόν ὁ

Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων· ἰλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἀνεγράφησαν οἱ μαθηταὶ εἰρηκότες ἢ πεποικότες ἐπὶ τοῖς περὶ τῶν ἀπαντησομένων σκυθρωποτέρων ἀπηγγελμένοις. καὶ οἶμαι ὅτι διὰ τοῦτο ἐσιώπησαν νῦν οἱ μαθηταί, ἐπεὶ ἐν τοῖς ἄνω τέρω, ὅτε «προσλαβόμενος» τὸν Ἰησοῦν «ὁ Πέτρος ἤρξατο αὐτῷ ἐπιτιμᾶν λέγων· ἰλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», «στραφεῖς» ὁ Ἰησοῦς «εἶπε τῷ Πέτρῳ· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων». εἰκὸς οὖν αὐτοὺς μεμνημένους τῶν πρὸς τὸν Πέτρον λελεγμένων πεφυλάχθαι ταῦτα ἢ καὶ χεῖρονα ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ διδασκάλου. 16.3 Οὐδὲν δὲ λυπεῖ ἐκθέσθαι τὴν προτέραν καὶ παραπλησίαν τοῖς ἐκ κειμένων λέξιν οὕτως ἔχουσαν· «τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι». ἐπὶ τούτοις γὰρ εἴρηται τὸ «καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος» καὶ τὰ ἐξῆς. ἔτι δὲ ἀνωτέρω μὲν εἴρηται «ἀποκτανθῆναι» μέλλειν τὸν σωτήρα· ἐνταῦθα δὲ <καὶ> τὸ εἶδος τῆς ἀναιρέσεως γέγραπται, τὸ σταυρωθῆναι. ἕως μὲν οὖν Ἰησοῦς οὐ παρεδίδοτο ἐν Ἱεροσολύμοις τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσιν οὐδὲ κατεκρίνετο θανάτῳ οὐδὲ ἐνεπαίζετο ἢ ἐμαστιγοῦτο ἢ ἐσταυροῦτο, Ἱεροσόλυμα συνειστήκει καὶ τὸ καλούμενον ἀγίασμα οὐ κατεβάλλετο. ὅτε δὲ ταῦτα τῷ Ἰησοῦ ποιῆσαι τετολμήκασι, τότε οἱ παραδόντες αὐτὸν ἐγκατελείφθησαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ εἶναι ἀρχιερεῖς ἐπαύσαντο ὡς μηδὲ μετ' αὐτοὺς εἶναι ἀρχιερεῖς, τότε δὲ καὶ οἱ κατακρίναντες τὸν Ἰησοῦν θανάτῳ γράμματεῖς πωρωθέντες τὴν διάνοιαν καὶ τυφλωθέντες τὸν λογισμὸν οὐκ ἔβλεπον τὸ βούλημα τῶν ἀγίων γραμμάτων. καὶ πάντες ἐκεῖνοι <οἱ> κατακρίναντες τὸν Ἰησοῦν θανάτῳ παρεδόθησαν τῷ ἐχθρῷ Χριστοῦ θανάτῳ, καὶ ἐμπαίζαντες τῷ Ἰησοῦ εἰς ἐμπαίγμον γέγονασιν κυκλωθείσης «ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ» ὅτε καὶ «ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς», ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰησοῦν μαστιγώσαντες αὐτοὶ ἐμαστιγώθησαν καὶ μαστιγοῦνται ἕως «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ»· ὁ γὰρ «βάλλων λίθον εἰς ὕψος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ βάλλει». καὶ πάντα ταῦτα γεγένηται, ἵνα ἐκείνων μὲν ἀποστῆ ἢ ἐπισκοπή, ἐπὶ δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μεταστῆ, σωζομένους ἅμα τῷ «κατ' ἐκλογὴν» λείμματι· «εἰ μὴ» γὰρ «κύριος Σαβωὴ ἐγκατέλιπεν» αὐτοῖς «σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν» ἐγενήθησαν, «καὶ ὡς Γόμορρα ἂν» ὡμοιώθησαν. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι ὡσπερ <ἡ> «ὑποδείγματι καὶ σκιά» λατρεία πάλαι ἐπιτελουμένη «τῶν ἐπουρανίων» κατελύθη διὰ τὰ ἐπουράνια καὶ ἐλθόντος <τοῦ> ἀληθινοῦ ἀρχιερέως ὁ συμβολικὸς ἀρχιερεὺς ἐπαύσατο καὶ τῶν ἀληθινῶν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν θυσιῶν ἐπιτελουμένων αἱ συμβολικαὶ <θυσίαι> καθηρέθησαν, οὕτως ὅτε ἡ ἀληθινὴ Ἱερουσαλήμ τὸν Ἰησοῦν ἐδέξατο ἀναβάντα ἐπὶ τὸ ὑποζύγιον ἑαυτοῦ σῶμα (ἐφ' ᾧ καὶ ἔχαιρε σφόδρα θυγάτηρ Σιών καὶ ἐκήρυσσεν ἡ θυγάτηρ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ), τότε καθηρέθη Ἱερουσαλήμ ἡ σκιά καὶ καταπέπτωκεν ὁ ναὸς ὁ ἐκ νεκρῶν λίθων διὰ τὸν ἐκ ζώντων λίθων ναὸν <ἐγερθησόμενον>, κατεσκάφη δὲ καὶ τὸ κάτω θυσιαστήριον, ἐπεὶ ἐχρημάτισε τὸ ἐπουράνιον, τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ ἀληθινῇ λατρείᾳ ποιήσαντος. εἰ δὲ κατὰ τι τῶν σημαινομένων οἱ ἄνθρωποι ἢ πόλις εἰσί, καὶ νῦν ἐν Ἱεροσολύμοις (οὕτω δὲ καλῶ τοὺς ἔχοντας τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τὸν ἐπὶ γῆς τόπον) παραδίδοται ὁ Ἰησοῦς τοῖς ἐπαγγελλομένοις τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν Ἰουδαίοις, καὶ <οἱ> ὡσπερ εἰ ἀρχιερεῖς τυγχάνοντες καὶ οἱ τὰ θεῖα γράμματα ἀρχοῦντες διηγέσθαι γράμματεῖς κατακρίνουσι θανάτῳ τὸν Ἰησοῦν δι' ὧν κακῶς λέγουσιν αὐτόν, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ παραδιδόασιν τοῖς ἔθνεσιν Ἰησοῦν ἐμπαίζοντες αὐτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ παρ' αὐτοῖς, καὶ αἰετὰς γλώσσαις αὐτῶν μαστιγοῦσιν τὴν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ θεοσεβείαν. καὶ αὐτοὶ μὲν αὐτὸν σταυροῦσιν δι' ὧν ἀναθεματίζουσι καὶ ἀναιρεῖν θέλουσιν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. ὁ δὲ κρείττων αὐτῶν <πάντων> τυγχάνων ὀλίγον διαλιπὼν ἐγείρεται καὶ ζῶν τοῖς <ἔθνεσι τοῖς> εἰληφόσι

τὸ βλέπειν φαίνεται. νῦν γὰρ «τίς τυφλὸς (ὡς Ἡσαΐας ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ φησιν) <ἀλλ' > ἢ οἱ παῖδές μου, καὶ τίνες κωφοὶ ἀλλ' ἢ οἱ κυριεύοντες αὐτῶν»; φησὶ γὰρ μετὰ μεγάλου καὶ προφητικοῦ ἤθους καὶ πνεύματος· «οἱ κωφοί, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοί, ἀναβλέψατε ἰδεῖν. καὶ τίς τυφλὸς ἀλλ' ἢ οἱ παῖδές μου, καὶ τίνες κωφοὶ ἀλλ' ἢ οἱ κυριεύοντες αὐτῶν; καὶ ἐτυφλώθησαν οἱ δούλοι τοῦ θεοῦ· ἦλθε γὰρ Ἰησοῦς «εἰς κρίμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες (εἰσὶ δ' οὗτοι τὰ ἔθνη) βλέπωσι καὶ οἱ βλέποντες (ὁ Ἰσραὴλ) ἐκεῖνοι τυφλοὶ γένωνται». τηλικούτου γοῦν φωτὸς ἀληθινοῦ ἀνατείλαντος καὶ δεικνύντος τοῦ λόγου αὐτὸν καὶ φάσκοντος· «ἰδοὺ ἀνήρ, Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῶ», οὐκ εἶδον τὸ φῶς, ἐπεὶ «ἐτύφλωσεν αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια θεοῦ», καὶ παράδοξον γε γένηται τῷ λαῷ ἐκείνῳ καὶ τοῖς ἔθνεσι. λύχνον μὲν γὰρ ἕκαστον τῶν προφητῶν τυγχάνοντα ἑώρα ὁ λαός, ἀνατείλαντα δὲ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον οὐκ ἔγνωσαν· διὸ καὶ εἶ τινα ἐδόκουν ἔχειν λύχνον, ἀφηρέθη ἀπ' αὐτῶν. «λαός» δὲ ὁ τῶν ἐθνῶν «ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς», οὐχ ὅποιον ὁ Ἰσραὴλ μικρὸν (μικρὸν γὰρ φῶς ἕκαστος ἦν τῶν προφητῶν), ἀλλὰ «λαός ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα», τὸν κύριον καὶ σωτήρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὗ τὸ μέγεθος φαίνεται διατείνοντος «ἀπὸ πέρατος γῆς εἰς τὸ πέρασ αὐτῆς εὐρύστωσ, καὶ διοικούντος» τὰς ἐκκλησίας «χρηστῶσ», ὅτε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, πληρωθείσης τῆς λεγούσης προφητείας, «ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἔμφανες» ἔσεσθαι «τὸ ὄρος τοῦ θεοῦ» καὶ νῦν «πορεύονται ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη», καὶ ἔστι τοῦτο Χριστὸς Ἰησοῦς. 16.4 Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ ἀκούσαντες δὲ οἱ δέκα ἠγάνακτες περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν (, -24). τὸ δ' ὅμοιον αὐτῷ καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψε τοῦτον τὸν τρόπον· «καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου καὶ λέγουσιν αὐτῷ» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου». Ἄξιον ἐν τοῖς προκειμένοις ζητῆσαι νοῦν οὐκ εὐκαταφρόνητον καὶ ἀληθῶς εὐαγγελίῳ πρέποντα Ἰησοῦ Χριστοῦ. <προπαρεθέμεθα δὲ τοῦ το,> ἐπεὶ τὸ ῥητὸν τοῖς μὲν ἀπλουστέροις καὶ πάντη ἀκεραίοις καὶ βάρη θεοῦ καὶ τῶν γραφῶν αὐτοῦ μὴ ἐπισταμένοις ζητεῖν ἐμφαίνει ἀπλότητα ἀξιωσέως <τινος> καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν τοῦ Ἰησοῦ ἀποκρίσεως. τοῖς δὲ κἂν ἐπὶ ποσὸν δυναμένοις βασανίζειν προβλήματα ὁ αὐτόθεν ἐμφαινόμενος νοῦς βραχύς ἐστι καὶ εὐτελής καὶ οὐδὲν ἔχων <μέγα>, μάλιστα ὅτε Ἰησοῦς ἀποκρίνεται ἀρμόζον αὐτοῦ τῇ μεγαλονοίᾳ. ὡς περὶ γὰρ ἐπὶ κοσμικῆς βασιλείας ἐν προαγωγῇ δοκοῦσιν εἶναι οἱ συγκαθεζόμενοι τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐσθῆτι καθεζομένῳ καὶ ὀτιποτοῦν τῶν τῆς βασιλικῆς πραγμάτων διέποντι, οὕτω δόξει (κατὰ τὴν λέξιν) φανταζομένη ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (ἢ ὡς ὁ Μάρκος ἀνέγραψεν Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης) ἀξιούσιν ἀπὸ τοῦ σωτήρος τὸ καθεσθῆναι τὸν μὲν ἕτερον ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τυγχάνοντος, τὸν δὲ λοιπὸν ἐξ ἀριστερῶν. καὶ οὐδὲν μὲν ἦν παράδοξον, γυναικῶσ <γυναικείας> ἀπὸ ἀπλότητος καὶ ἰδιωτείας τοιαῦτα νομίζειν <δεῖν> ἀξιούσιν. δεδόσθω δὲ ὅτι καὶ οἱ δύο ἀπόστολοι, ὡς ἄνθρωποι ἔτι ἀτελεῖς καὶ μηδὲν νοοῦντες βαθύτερον περὶ τῆς βασιλείας Χριστοῦ, τοιαῦτα ὑπελάμβανον περὶ τῶν συγκαθεζομένων τῷ Ἰησοῦ· ἐπὶ δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς ὡς συγκατατιθέμενος τῷ μέγα εἶναι τὸ καθεσθῆναι τινὰ ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἐπαίρη τὴν ἀξίωσιν καὶ λέγει· οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε καὶ οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷσ ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου, ζητῆσαι τις ἂν συντετὸς δοκῶν εἶναι ἄκροα τῆς τῆς γραφῆς, τί βούλεται τὸ καθεσθῆναι ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων Ἰησοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Καὶ πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντάσ γε περιεργότερον ἡμᾶσ ταῦτα ζητεῖν συνακτέον τὰ περὶ καθίσεων ἀναγεγραμμένα θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα τῇ βασάνῳ τῶν εἰς τοῦτο συναγομένων καὶ παραθέσει αὐτῶν πρὸς ἄλληλα ἀνατεῖλαι δυναθῆ μεθός τι δόγματος ἀπὸ ἀπλουστέρου παραδείγματος ληφθέντος. οἷον ἐν μὲν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν γέ

γραφται ὅτι «εἶπε Μιχαίας»· «εἶδον θεὸν Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ εἰστήκει περὶ αὐτὸν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων ὁ αὐτὸς Μιχαίας φησὶ παραπλήσια τούτοις ἐν τῷ· «ἀκούσατε λόγον κυρίου. εἶδον κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ πᾶσα δύναμις τοῦ οὐρανοῦ εἰστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ ἐν Ἡσαΐα δὲ γέγραπται· «καὶ ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ οὗ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεὺς εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου» καὶ τὰ ἐξῆς. ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ τοιαῦτα γέγραπται· «ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο» καὶ τὰ ἐξῆς. παραπλήσια τούτοις ἔστιν εὐρεῖν καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας αὐτοῦ, ὅτε φησὶν· «ὑπερ ἄνω τοῦ στερεώματος τοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν (δηλὸν δ' ὅτι τῶν χερουβὶμ) ὡς ὄρασις λίθου σαπφείρου, ὁμοίωμα θρόνου ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ θρόνου ὁμοίωμα ὡς εἶδος ἀνθρώπου ἄνωθεν». ἐν δὲ τῷ ἑκατοστῷ ἐν νάτῳ Ψαλμῷ τὸ «εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου» ἐμφαίνει κάθισιν τοῦ πατρὸς καὶ ἄλλην τοῦ σωτῆρος καθεζομένου ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ. καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ Ψαλμῷ εὐχόμενος ὁ προφήτης φησὶν· «ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ ἐμφάνηθι», καὶ πάλιν· «ὁ θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ». εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων παρὰδειγμα βούλει λαβεῖν, ἄκουε Ματθαίου ἀναγράφοντος τίνα τρόπον ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς· «ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς [καί· «ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως»]. καὶ ὁ Ματθαῖος <καί> ταῦτα φησιν· «ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς, καί· «ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως». τὸ δὲ ἰσοδυναμοῦν αὐτῷ καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψεν ἐν τῷ «καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ», καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ τὸ ὁμοίον φησιν ἐν τῷ «ἀπὸ γὰρ τοῦ νῦν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ». Καὶ τί με δεῖ ἐπὶ πλεῖον τὰ τοιαῦτα συνάγειν, βουλόμενον <μετὰ> τὴν εὐτελεῖ καὶ ἀπλουτέραν καὶ ταπεινότεραν ἐκδοχὴν περὶ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ καθίσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ καθεδουμένων παραστῆσαι <καί> μυστικωτέραν, ἵν' εὐλόγως δυνηθῇ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὰ θεῖα νοήματα ἀναβαίνειν οἷων τε ὄντων ἐξετασθῆναι καὶ εὐρεθῆναι τι ἄξιον τοῦ ἀνακρίνοντος «πάντα» πνευματικοῦ καὶ «ὑπ' οὐδενός» ἀνακρινόμενου, ἀνάλογον ταῖς τοῦ Παύλου περὶ πνευματικῶν φωναῖς <καὶ περὶ> τῶν εὐαγγελικῶν ἐροῦντος. ὡς γὰρ Παῦλος κατὰ τὸν πνευματικὸν ἐκλαβὼν νόμον τὰ περὶ τοῦ μάννα καὶ τῆς πέτρας καὶ τοῦ ἁπ' αὐτῆς ὕδατός φησι· «καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός», οὕτως εἶποι ἂν ὁ ἐπὶ τὴν πέτραν ταύτην ἐστὼς πνευματικὸς καὶ ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστῶν τῷ θεῷ καὶ λέγων καὶ περὶ ἑαυτοῦ· «ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου», ὅτι πνευματικὴ ἔστιν ἡ κάθισις θεοῦ ἐπὶ πνευματικοῦ θρόνου καὶ ἡ Χριστοῦ ὁμοίως, καὶ τὸ «ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως» καθέζεσθαι τὸν Χριστὸν πνευματικὸν ἔστιν. οὐδὲν γὰρ κατὰ ταῦτα δηλοῦται περὶ σωματικῆς καθίσεως, (ἦν ὠρίσαντο ἔδρασμὸν εἶναι ἐπὶ τῶν ἰσχύων ἐδραζομένων ἐπὶ τινος ἔδρας)· καὶ γὰρ γελοῖον διὰ τὸ σωματικῶς ταῦτα ὠνομάσθαι νομίζειν θρόνους τινὰς <σωματικῶς> εἶναι δεδημιουργημένους, οὐκ οἶδα ἐκ ποίας ὕλης, δεκτικούς τῆς καθίσεως τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν καθεζομένων ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων Χριστοῦ, οἷς ἠτοίμασε τὸ τοιοῦτον ὁ πατήρ. οὐκ οἶδα δὲ εἰ εὐαγές ἐστὶ σωματικὸν νομίζειν εἶναι τὸ «ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ

εὐωνύμων» τοῦ θεοῦ ἐστηκέναι τὴν στρατιὰν «τοῦ οὐρανοῦ» σωματικῶς, ἢ πάλιν οἶε σθαι τοὺς μὲν σωζομένους καὶ ἔπαι νουμένους ἐν τοῖς σωματικοῖς εἶναι δεξιοῖς τοῦ βασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺς δὲ ψεκτοὺς καὶ ἀπο λουμένους ἐν τοῖς ἀνάλογον τούτοις σωματικοῖς εὐωνύμοις. 16.5 Ἄλλὰ μήποτε τὸ μὲν ἀπο καταστῆναι ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀπο λαβόντα τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν Χριστόν, καταργηθείσης τῆς βασιλευούσης ἐν τοῖς θνητοῖς σώμασι τῶν ἀνθρώπων ἀμαρτίας καὶ πάσης τῆς ἀρχούσης τῶν πονηρῶν ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, τοῦτ' ἔστι τὸ καθεσθῆναι αὐτὸν «ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ»· τὸ δὲ καὶ δεξιὰ <καὶ εὐώνυμα> ποιῆσαι πάντα τῷ θεῷ, ἵνα μηκέτι ἦ σκαιόν τι πρὸς αὐτόν, τοῦτ' ἔστι τὸ ἐσόμενον ἐν τοῖς «ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως» ἐσομένοις, πρὸς παράδειγμα μέλλουσι βλέπειν τὸ «ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως» καθέζεσθαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ Χριστοῦ τοῦ λόγου· οὐς ἀποκαθίστησιν ὁ θεὸς συνεργήσας αὐτοῖς καὶ ἐτοιμάσας τὸ ἐγγίξειν τῇ Χριστοῦ ὑπεροχῇ, ἵν' ὁ μὲν προηγούμενος τῶν <ἄλλων τῶν Χριστῶ> ἐγγιζόντων ἦ ἐκ δεξιῶν καὶ οἷον ἀπτόμενος αὐτοῦ καὶ κολλώμενος τοῖς τοῦ λόγου δεξιοῖς, ὁ δὲ ὑποδεέστερος ἐγγὺς τῶν ἀριστερῶν αὐτοῦ. δεξιὰ δὲ ὄρα εἰδύνασαι νοῆσαι Χριστοῦ τὰ ἀόρατα ὄνομα ζόμενα κτίσματα, ἀριστερὰ δὲ τὰ ὄρατὰ καὶ σωματικά. ἀλλὰ Χριστὸς μὲν πάντων βασιλεύει· ἤδη δὲ τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ οἱ μὲν κεκλήρωται τὰ δεξιὰ καὶ νοητά, οἱ δὲ τὰ ἀριστερὰ καὶ αἰσθητά. καὶ μήποτε ἡ ἀληθινὴ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (οὐς ἐκάλεσε Βοανερ γὲς ὁ σωτήρ, «ὃ ἔστιν υἱοὶ βροντῆς»), ἡ βροντὴ <αὐτῆ>, μεγάλη κρίνασα περὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου (καὶ γὰρ ἦσαν μεγάλοι) καὶ ὑπολαβοῦσα αὐτοὺς τὰ πρωτεῖα δύνασθαι ἔχειν παρὰ πᾶσαν γεννητὴν φύσιν ὡς χωρήσαντας τὴν μεγαλοφωνίαν αὐτῆς, προσελθοῦσα ἡξίου τὸν κύριον, ἵνα ἰδρῦσῃ τὸν μὲν ἕτερον αὐτῶν ἐκ δεξιῶν, τὸν δ' ἄλλον ἐξ εὐωνύμων. ὁ δὲ σωτήρ διελέγχων καὶ τὴν τηλικαύτην μεγαλόφωνον μητέρα τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου ὡς ἀγνοοῦσαν, τίνες οἱ ὑπερέχοντες καὶ ὅτι ἡ τηλικαύτη δωρεὰ χάρις ἐστὶ <μόνου> τοῦ ἐπὶ πᾶσι θεοῦ συμπνέοντος καὶ συνεργοῦντος καὶ ἰδρύνοντος ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑπεροχῇ, οὐς εἶδεν ἐπιτηδείους, εἶπε τὸ οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε καί· τὸ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου ἢ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοιμάσται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου. ἐπιστήσει δὲ ὁ δυνάμενος τίνα μὲν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος δίδοται, τίνα δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὁρῶν ὅτι ἔστι τινὰ ἃ οὐ δοίη ἂν ὁ υἱός, ἀλλ' αὐτὸς ὁ πατήρ. εἰ δὲ τοιοῦτόν τι παρίστησι καὶ τὰ εὐαγγέλια, ὅπου μὲν εἰσάγοντα τὸν σωτήρα εὐχόμενον περὶ τινῶν δυνάμεων ἵνα αὐτῷ ὑπαρχθῇ τὰ αἰτήματα ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ὅπου δὲ χωρὶς εὐχῆς ποιοῦντα ὡς ἤδη ἔχοντα ἐκεῖνα περὶ ὧν ἡξίωτο, τολμηρὸν μὲν ζητῆσαι, ὅμως δὲ ὁ δυνάμενος μετὰ εὐλαβείας καὶ ταῦτα ἐξεταζέτω. παραστήσαι δ' οἶμαι βουλόμενος τῇ μητρὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου καὶ αὐτοῖς, ὅτι καὶ ἔλειπεν αὐτοῖς πρὸς τὸ τελειῶσαι τὰ ἐν ἀνθρώποις ἐφικτὰ οὐ τὰ τυχόντα, ἀποκριθεὶς εἶπε μετὰ τὸ οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε τὸ δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν (ἢ ὡς ὁ Μάρκος ἀνέγραψε· «δύνασθε τὸ ποτήριον πιεῖν ὃ ἐγὼ πίνω ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;») 16.6 Καὶ ἐν τούτοις δὲ ζητήσῃ τις τί τὸ ποτήριον καὶ τί τὸ βάπτισμα, ὡς ἕτερα ἀλλήλων <ὄντα ἀμφότερα καὶ οὕτως ὠνομασμένα> καὶ δεόμενα οὐ τῆς τυχούσης δυνάμεως τῆς τοῦ πιομένου ἢ τοῦ βαπτισθησομένου, καὶ πιομένου οὐκ ἄλλο ποτήριον ἢ ὃ ἔμελλε πίνειν ὁ Ἰησοῦς βαπτισθησομένου τε παραπλησίως βάπτισμα, ὃ αὐτὸς ἔμελλε βαπτίζεσθαι ὁ κύριος. οἱ πολλοὶ μὲν οὖν τὰ ἀμφότερα ἄγουσιν εἰς τὴν κατὰ τὸ μαρτύριον οἰκονομίαν, οὐ παριστάντες οὔτε εἰ δύο ἐπινοίας ἔχει δηλουμένας διὰ τῶν δύο ὀνομάτων ἐν τῇ ὑποστάσει τυγχανόντων, οὔτ' εἰ δύναται καὶ δύο δηλοῦσθαι ἐν τούτοις πράγματα. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀποδοκιμάζομεν μὲν καὶ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν, ἐφίστα μὲν δὲ εἰ δύναται καὶ ἄλλο τι δηλοῦν παρὰ ταῦτα τὰ δύο ὀνόματα. καὶ ἐπεὶ πολὺ ἔστι τὸ νῦν ἀκριβῶς διαλαβεῖν περὶ αὐτῶν, ὀλίγα εἰς τὸ στήναι τὰ ἐμφαινόμενα ἡμῖν παραστήσομεν εἰς τὸν τόπον. καὶ εἰς μὲν τὸ δηλοῦσθαι ἐν τούτοις

τὸ μαρτύριον οὐ μόνω χρήσεται τις τῷ «πάτερ, εἰ δυνατόν, παρένεγκε τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ», ὡς ἐπιπόνως πινόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνα δεχομένου τοὺς ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἀγῶνας, ἕως τις ἐκπῆ ὑπομείνας τὰ κατὰ τὸν ἐν τῷ μαρτυρίῳ πειρασμὸν πάντα τὰ προσαγόμενα αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐν ἑκατοστῷ πεντεκαὶ δεκάτῳ Ψαλμῷ εἰρημένῳ· «τί ἄντα ποδώσω τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι». «τὰς εὐχὰς μου τῷ κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ». «τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ». οὐδὲν γὰρ δυνάμεθα πλεῖον ἀποδοῦναι τῷ κυρίῳ ἔφ' οἷς εὐηργετήθημεν ἢ τὸ τοῦ σωτηρίου ποτήριον προθύμως λαβεῖν καὶ ἐπικαλέσασθαι τὸ τοῦ κυρίου ὄνομα εἰς τὸ πιεῖν αὐτό· ἐν ᾧ ἐκπινομένῳ ἀποδίδωσί τις τὰς εὐχὰς αὐτοῦ πάσας «τῷ κυρίῳ ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ». σαφῶς δὲ ἐδίδαξεν ἐν τούτοις ὅτι τὸ ποτήριον <τὸ μαρτύριον> ἐστὶν ὁ ἐπαγαγὼν τοῖς κατὰ τὸ ποτήριον τὸ «τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ». τῇ δὲ ἐπινοίᾳ τὸ μαρτύριον δύο ἐστίν, ὧν τὸ μὲν ἐν καλεῖται «ποτήριον σωτηρίου», τὸ δὲ λοιπὸν βάπτισμα. καὶ καθὸ μὲν ὑπομένει τις τοὺς πόνους, ποτήριον ἐστὶν ἐκπινομένον ὑπὸ τοῦ φέροντος πάντα τὰ προσαγόμενα εἰς ἑαυτόν, ἀναλαμβάνοντος καὶ οἶονεὶ πίνοντος τὰς ἀληθινὰς καὶ μὴ ἀπωθουμένου αὐτὰς μηδὲ ἀποβάλλοντος ἢ ἐμοῦντος. καθὸ δὲ ἄφεσιν λαμβάνει ἀμαρτημάτων ὁ ὑπομείνας, βάπτισμά ἐστίν· εἰ γὰρ τὸ βάπτισμα ἄφεσιν ἀμαρτημάτων ἐπαγγέλλεται, καθὼς παρὲν λήψαμεν περὶ τοῦ ἐν ὕδατι καὶ πνεύματι βαπτίσματος, ἄφεσιν δὲ λαμβάνει ἀμαρτημάτων καὶ ὁ τὸ τοῦ μαρτυρίου ὑπομείνας βάπτισμα, βάπτισμα τὸ μαρτύριον εὐλόγως λέγοιτ' ἄν. Ὅτι δὲ ἄφεσις ἀμαρτημάτων γίνεται <παντί> τῷ τὸ μαρτύριον ὑπομείναντι, δῆλον ἐκ τοῦ «πᾶς ὃς ἐὰν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». ὁμολογεῖ δὴ ἔμπροσθεν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς ὁ σωτὴρ πάντα τὸν ὁμολογήσαντα, κἂν τύχη πρὸ τῆς ὁμολογίας ὅτιποτ' οὖν ἀμαρτῶν· εἰ γὰρ τοὺς ὅτιποτ' ἀμαρτῶντας ὁμολογήσαντας οὐχ ὁμολογήσει, οὐκ ἔσται ἀληθὲς τὸ «πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ» καὶ τὰ ἐξῆς. οὐκ οἶμαι δ' ὅτι ἔμπροσθεν τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς ὁμολογήσει ὁ σωτὴρ τὸν ὀποιωποτοῦν ἔνοχον ἀμαρτήματι· παρρησιαζομένου γὰρ <υἱοῦ> ἐνώπιον πατρὸς ἐστὶν ἡ ὁμολογία ἐπὶ τῷ ὁμολογουμένῳ ὡς ἀξίῳ τῆς <Χριστοῦ> ἐπὶ τοῦ πατρὸς ὁμολογίας. μὴ σαινέτω δὲ ἡμᾶς εἰ ὁ σωτὴρ παρὰ τῷ Μάρκῳ καὶ τὸ ποτήριον πίνει, καὶ τὸ βάπτισμα βαπτίζεται· καὶ γὰρ ἠνίκα ὁ Ἰωάννης «ἦλθεν εἰς πᾶσαν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρῦσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν», καὶ Ἰησοῦς «παραγίνεται πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ» οἶονεὶ ἀπολουόμενος τὰ ἡμέτερα ἀμαρτήματα, ἵν' ἡμεῖς τῷ λουτρῷ αὐτοῦ καθαρισθῶμεν. μᾶλλον δὲ ἐμφαίνεται τὸ καθαρίζεσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τῷ μαρτυρίῳ αὐτῷ, καθὸ ἐβαπτίζετο ἀναλαβὼν ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας, ἵνα αὐτὰς λύσῃ καὶ ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ· διόπερ «ὁ ἀπέθανεν, ἀπέθανε τῇ ἀμαρτίᾳ» ἡμῶν, ἐπεὶ αὐτὸς ἀπέθανε «τῇ ἀμαρτίᾳ» οὐ τῇ ἑαυτοῦ ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ, εἰ γὰρ ἔχειν λόγον τὸ τοιοῦτον δόξει τις. πεπώκασι δὲ <κατὰ ταῦτα, ὡς ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ τὸ> ποτήριον καὶ τὸ βάπτισμα ἐβαπτίσθησαν οἱ τοῦ Ζεβεδαίου υἱοί, ἐπεὶ περὶ Ἡρώδης μὲν ἀπέκτεινεν «Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν» Ἰωάννου μαχαίρα», ὁ δὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς (ὡς ἡ παράδοσις διδάσκει) κατεδίκασε τὸν Ἰωάννην μαρτυροῦντα διὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον εἰς Πάτμον τὴν νῆσον. διδάσκει δὲ τὰ περὶ τοῦ μαρτυρίου ἑαυτοῦ Ἰωάννης, μὴ λέγων τίς αὐτὸν κατεδίκασε, φάσκων ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ταῦτα· «ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν Ἰησοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ ἔοικε τὴν ἀποκάλυψιν ἐν τῇ νήσῳ τεθεωρηκέναι. 16.7 Ὁ δὲ προστιθεὶς μετὰ τὴν ἀποδεδομένην διήγησιν εἰς τὸ ποτήριον καὶ τὸ βάπτισμα τοιαῦτά φησιν· ὥσπερ ἔστι τι βρῶμα τοῦ σωτήρος, περὶ οὗ

λέγει· «ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον», οὕτως ἀνάλογόν ἐστι ποτήριον ἐκεῖ νῶ τῷ βρώματι. ὁ τολμηρὸν μὲν διορίσαι ἀπὸ τοῦ βρώματος καὶ παραστήσαι πραγματικῶς, ὅμως δὲ ὁ δυνάμενος ἐπιστησάτω μήποτε τὸ μὲν πρακτικὸν ἐστὶ τὸ βρῶμα τὸ δὲ θεωρητικὸν τὸ πόμα. κατὰ γὰρ τὸ ἐσθίειν τὸν Χριστόν, ἐν τῷ ποιεῖν «τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος» αὐτὸν καὶ τελειοῦν ἐκείνου «τὸ ἔργον», τὸ καὶ πίνειν <αὐτόν ἐστιν, ἐν τῷ νοεῖν> «τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος» αὐτὸν καὶ τελειῶσαι αὐτοῦ τὴν γνῶσιν. εἰ δὲ δύναται ἢ μὴ εἰς ταύτην τὴν διαφορὰν ἀναφέρεσθαι <καὶ> τὸ «ἡ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις», καὶ σὺ κρινεῖς. λέγει γὰρ ἄν τις ὅτι ἀληθῶς μὲν βρῶσις ἢ πρᾶξις, ἀληθῶς δὲ πόσις ἢ θεωρία, καὶ ὁ τοῦτο φάσκων ἐρεῖ ὅτι διὰ τοῦτο πρῶτον δίδωσι τὸν «ἄρτον εὐλογήσας» καὶ κλάσας «τοῖς μαθηταῖς»-ἐπεὶ πρώτη ἐστὶν ἢ πρᾶξις, καὶ μετὰ τοῦτο «λαβὼν ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες»-ἐπεὶ δεῖ τὰ τῶν πράξεων ρυθμίσαντα καὶ τὸ πρακτικὸν κατορθώσαντα οὕτως ὁδεύειν διὰ τῶν πραγμάτων καὶ ἐπὶ θεωρίαν αὐτῶν. καὶ γὰρ κατὰ τὸν προφήτην λέγεται τὸ «σπεύρατε ἕαυ τοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς», ἵνα πρῶτον πράξω μεν τὸ δέον· καὶ μετὰ τοῦτο φησὶ· «φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως», <ὡς> ὁδῶ γὰρ τις μετὰ τὸ τὰ ἦθη καθᾶραι ὁδεύοι ἂν ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ φωτίζοιτο ἐν αὐτῇ. Καὶ ταῦτα δὲ παρεκβατικῶς λέλεκται διὰ τὴν περὶ τοῦ ποτηρίου βαθυτέραν ἐξέτασιν. καὶ ἐν εἰκοστῷ δευτέρῳ Ψαλμῷ λέλεκται πρῶτον μὲν τὸ «ἠτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με», ἐξῆς δὲ καὶ τό· «ποτήριόν σου με θύσκον με ὡσεὶ κράτιστον». μὴ ὑπολαμβανέτω δ' ἡμᾶς ὁ ἐντυγχάνων τῆδε τῇ γραφῇ κρατεῖν ὅτι ἐχρῆν πως διηγήσασθαι τὰ περὶ τῶν ἀναγεγραμμένων καθίσεων τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ. ἀπολογούμεθα γὰρ ὅτι δυσωπῆσαι μόνον ἀπὸ τῶν ῥητῶν προέκειτο τὰ περὶ καθίσεως καὶ ἀποστήσαι τὸν ἐντυγχάνοντα ἀπὸ τῆς ταπεινοτέρας ἐκδοχῆς. ἄλλω γὰρ καιρῷ ἐχρῆν προηγουμένην τινὰ σκέψιν ποιήσασθαι περὶ καθίσεως καὶ στάσεως καὶ περιπάτου θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ οὐκ ἀπαιτεῖ ἢ παροῦσα διήγησις· μεγίστη γὰρ ἂν καὶ ἄκαιρος ἐγένετο ἢ παρέκβασις. 16.8 πλὴν τούτων λεχθέντων ὑπὸ τοῦ σωτήρος πρὸς τὴν ἀξίωσιν τῆς μητρὸς Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου ἢ αὐτῶν τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου ἀκούσαντες (φησὶν) οἱ δέκα ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν ὡς ἀξιωσάντων προτιμηθῆναι τῶν λοιπῶν. παρατῆρει δ' ὅτι καὶ Ἰούδας ἐν τοῖς ἀγανακτοῦσιν ἦν (καὶ ἀνέγραψε τοῦτο καὶ ὁ Μᾶρκος). εἰ δὲ ἐν τοῖς ἀγανακτοῦσιν ἦν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐννέα, μήποτε ἔτι οὐδέ πω βεβλήκει ὁ διάβολος «εἰς τὴν καρδίαν» αὐτοῦ, «ἵνα αὐτόν» τὸν κύριον ἡμῶν «παραδῶ», ἀλλ' ἔτι καὶ τῇ προαιρέσει εἰς τῶν ἀποστόλων ὁ Ἰούδας ἦν. πολλὰ δὲ περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰπόντες, νῦν οὐκ ἐπαναλαμβάνομεν περὶ τοῦ κατασκευάσαι ὅτι Ἰούδας προαιρέσεως ὧν ὁποίας καὶ οἱ λοιποὶ πέπτωκε καὶ ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα τοῦ πονηροῦ, καὶ φιλαργυρήσας καὶ προδοῦς τὸν σωτήρα. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν· οἱ δατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ <τὰ> ἐξῆς ἕως τοῦ καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν (, 25-28). τούτοις τὰ ἰσοδυναμοῦντα καὶ ὁ Μᾶρκος ἀνέγραψεν. ἐτηρήσαμεν δὲ ὡς περὶ ἐπ' ἄλλων πλειόνων καὶ τὴν τάξιν τῶν ἀναγεγραμμένων τηροῦντας Ματθαῖον καὶ Μᾶρκον, εἴτε θεραπειῶν εἴτε λόγων, οὕτως καὶ ἐν ταῦθα. ἐξῆς γὰρ τὰ ἀπὸ τοῦ «μέλων δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα [καὶ] παρέλαβε τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν» μέχρι τοῦ «εὐθέως δὲ ἀποστέλλει αὐτοὺς» πάντα τῇ τάξει τετήρηκε καὶ ὁ Μᾶρκος ἀπὸ τοῦ «ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα» μέχρι τοῦ «εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν ὧδε». σὺ δὲ παραθεῖς τὰ εὐαγγέλια ἀλλήλοις κατὰ τοὺς τόπους τούτους καὶ συγκρίνων αὐτοὺς εὐρήσεις τὸ λεγόμενον. καὶ ὁ Λουκᾶς μέντοι ἐκ μέρους τὸ ὅμοιον ἀνέγραψε προτάξας αὐτῶν τὸ «ἐγένετο δὲ φιλονεικία αὐτῶν, τὸ τίς αὐτῶν <ἂν εἴ>η μείζων». ἐν τούτοις γὰρ

ἐπιφέρει· «ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οἱ βασιλεῖς τῶν ἔθνων κυριεύουσιν αὐ τῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως» καὶ τὰ ἐξῆς. ταῦτα μὲν οὖν λελέχθω, ἴν' ἡμᾶς μὴ λανθάνῃ τὰ περὶ τῆς ἰσοδυναμίας τῶν κατὰ τὸν τόπον τετηρημένης Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ, καὶ ἐκ μέρους τῷ Λουκᾷ. ἤδη δὲ καὶ τὴν διάνοιαν τῶν λεγομένων ἡμῖν ἐξεταστέον. Προεῖρηται ὅτι τῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ πρωτείων ἐπεδικάζοντο Ἰά-κωβος καὶ Ἰωάννης, καὶ ἤξιοιεν λαβεῖν τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐ τοῦ (ἢ ἡ μήτηρ αὐτῶν τοῦτο ἦται περὶ αὐτῶν), καὶ λέλεκται ὅτι ἐπὶ τούτοις, ὡς καὶ αὐτοὶ τῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ πρωτείων ἐπιδικαζόμενοι, οἱ λοιποὶ «ἠγανάκτησαν δέκα», εἰ ὑφαρπάζειν βούλονται Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ὡς ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς δέκα ὄντες, τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν κατὰ τὴν δόξαν ἐγγύτητα. τούτων δὲ προειρημένων κατὰ τὸ εὐλογον ὁ Ἰησοῦς προσκαλεῖται ἤτοι τοὺς ἀγανακτήσαντας δέκα, ἢ καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν δύο, καὶ διδάσκει τὴν ὁδὸν καθ' ἣν μέγας καὶ πρῶτός τις ἔσται παρὰ τῷ θεῷ. τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτον ἦν ὅτι οἱ μὲν τῶν ἔθνων ἄρχοντες (ἢ «δοκοῦντες» αὐτῶν «ἄρχειν») οὐκ ἀρκούμενοι τῷ κυριεύειν τῶν ὑποταξαμένων, βιαιότερον αὐτῶν κρατεῖν θέλοντες καὶ κατακυριεύουσιν αὐτῶν. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ὡς κατὰ τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀξίαν ἐν τοῖς ἔθνεσι μεγάλοι οὐχ ἴστανται ἐπὶ τοῦ ἐξουσιάζειν τῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ κατεξανιστάμενοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. ἐν ὑμῖν δὲ τοῖς ἐμοῖς γνωρίμοις μὴ ἔστω ταῦτα, μηδὲ οἱ ἀρχὴν τινα ἐγκεχειρισμένοι τῶν εἰς ἐμὲ πιστευόντων ἢ ἐξουσίαν ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ πατρός μου καὶ θεοῦ ἔχειν νενομισμένοι κατακυριεύεωσαν τῶν ἰδίων ἀδελφῶν ἢ κατεξουσιαζέτωσαν τῶν ἐπὶ τὴν δι' ἐμοῦ θεοσέβειαν καταπεφυγόντων. ἀλλ' εἶπερ βούλεται τις παρὰ τῷ πατρί μου κριθῆναι μέγας καὶ συγκρίσει τῶν ἑαυτοῦ ἀδελφῶν ὑπὲρ ἔχων, πᾶσι διακονεῖτω ὧν βούλεται εἶναι μείζων. εἰ δὲ καὶ τῶν παρ' ἐμοὶ πρωτείων τις ὀρέγεται, ἴστω μηδενὸς ἔσεσθαι πρῶτος, ὧ παρὸν δουλεύειν μὴ ἐδούλευσε δουλείαν τὴν καὶ ἐν μετριότητι καὶ τῇ ἐπαινετῇ ταπεινότητι, τὸν τε δουλεύοντα ὠφελῆσαι δυναμένην ὀνήσαι δὲ ἢ ἀναπαῦσαι καὶ τοὺς δουλεομένους. ὁ δὲ Λουκᾶς βασιλεῖς καὶ ἐξουσιάζοντας ἔθνων παραλαμβάνει εἰς τὸν λόγον, ἀποτρέπων τὸν βουλούμενον εἶναι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μείζονα μιμεῖσθαι τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἢ τὴν τῶν ἐξουσιαζόντων τῆς κολακείας ἐπιθυμίαν, διδάσκων <δ> ἡμᾶς ἴν' ὁ μὲν ἀληθῶς ἐν ἡμῖν «μείζων» γένηται «ὡς ὁ νεώτερος» (τουτέστιν ὡς παιδίον) ἀπλότητος καὶ ἰσότητος χάριν, ὁ δὲ «ἠγούμενος (οὕτω δὲ οἶμαι ὀνομάζειν τὸν καλούμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπίσκοπον) ὡς ὁ» τοῖς ὑπηρετούμενοις διακονούμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τοῦ θεοῦ διδάσκει ἡμᾶς λόγος. ἡμεῖς δὲ ἤτοι μὴ νοοῦντες τὸ βούλημα τῆς διδασκαλίας ἐν τούτοις Ἰησοῦ ἢ καταφρονοῦντες τῶν τηλικούτων ὑποθηκῶν τοῦ σωτῆρος, τοιοῦτοί ἐσμεν ὡς ἐνίστε καὶ τὸν τῶν κακῶς ἀρχόντων ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὑπερβάλλειν τῷ φονεῖν καὶ μονονουχὶ ζητεῖν ὡς οἱ βασιλεῖς δορυφόρους, καὶ φοβεροὺς ἑαυτοὺς καὶ δυσπροσίτους μάλιστα τοῖς πένησι κατασκευάζοντες, τοιοῦτοί ἐσμεν πρὸς αὐτούς, ἐντυγχάνοντας ἡμῖν καὶ περὶ τινῶν ἀξιοῦντας, ὡς οὐδὲ οἱ τύραννοι καὶ ὠμότεροι τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς ἰκέτας. καὶ ἔστι γε ἰδεῖν ἐν πολλαῖς νομιζομέναις ἐκκλησίαις, καὶ μάλιστα ταῖς τῶν μειζόνων πόλεων, τοὺς ἠγούμενους τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ μηδεμίαν ἰσολογίαν <ἔχοντας ἢ πρὸς αὐτοὺς ἔχειν> ἐπιτρέποντας, ἔσθ' ὅτε καὶ τοῖς καλλίστοις τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν *** εἶναι πρὸς αὐτούς. καὶ ὁ μὲν ἀπόστολος τοῖς κυρίοις περὶ τῶν οἰκετῶν ἐντολὴν δίδωσι λέγων· «οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανῷ»· διδάσκει δὲ καὶ ἀνιέναι τὴν ἀπειλήν τοὺς δεσπότης κατὰ τῶν οἰκετῶν. ἔστι δὲ τινὰς ἰδεῖν <ἐπισκόπους> ὡμῶς ἀπειλοῦντας, ὅτε μὲν προφάσει ἀμαρτίας, ὅτε δὲ τῷ καταφρονεῖν τῶν πτωχῶν, παρὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον ἐν ᾧ λέλεκται· «δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβα κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν· μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύω

μεν», καὶ πάλιν τὴν πρὸς τοὺς ὑπο χειρίους ἰσότητα μήτε ἐννοοῦντας μήτε φανταζομένους ὅτι καθήκει ἀτυφίαν καὶ ἰσότητα μάλιστα Χριστιανοῖς ἐμπολιτεύεσθαι, καὶ ἔξει ρέτως ἐν τοῖς ὑπεροχὴν τινὰ ὄνομα τὸς ἐκκλησιαστικοῦ φοροῦσι· γέγραπται γάρ· «ὅσω μέγας εἶ, το σούτω ταπεινοῦ σεαυτόν, καὶ ἔναντι κυρίου εὐρήσεις χάριν». ἐχρῆν δ' ἡμᾶς εἰδέναι καὶ τὸ ἐν Παροιμίαις οὕτως εἰρημένον· «πρὸ συντριβῆς ὑψοῦται καρδία ἂν δρός, καὶ πρὸ δόξης ταπεινοῦται», ἐκκλίνειν δὲ καὶ τὸ περιπεσεῖν τῷ <μέγα> φρονῆσαι ἢ εἰπεῖν λόγον, ὃν εἶπεν ὁ «θέλων ἑαυτὸν δικαιῶσαι» πρὸς τὸν Ἰησοῦν διδάξαντα τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν», ὃς οὐκ ἠδέσθη τῷ σωτῆρι εἰπεῖν· «καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;» ἔδει δὲ καὶ ἀπὸ Παύλου ἀνεγνω κέναι τὸ «δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι, ἐγενήθημεν ἡπιοὶ ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἐὰν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα». ἐχρῆν μιμῆσασθαι καὶ τὸ «ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα ἑμαυτὸν ταπεινῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε»; Οἱ ἄρχοντες οὖν τῶν μὲν ἔθνῶν κατακυριεύεωσαν αὐτῶν, τῆς δὲ ἐκκλησίας δουλευέωσαν αὐτῇ. ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλοι μὲν τῶν ἔθνῶν κατεξουσιαζέωσαν αὐτῶν, τῶν δὲ πιστῶν ἀκουέωσαν τοῦ «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». παιδευόμεθα δὲ καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀποδέχεσθαι κολακείας μηδὲ ἠδέως καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' οἷς ἂν δόξωμεν εἶ τινὰς πεποικέναι, «εὐεργέται». οὐ ταῦτα δὲ φαμεν ἀνεπισημόνως, ταπεινοῦν ἑαυτοὺς θέλοντες «ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ» καὶ κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διακονίαν· ἔστι δ' ὅτε χρῆ (κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν) «τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων» ἐλέγχειν, «ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν». ἔστι δ' ὅτε δεῖ χρησάμενον τῇ ἐξουσίᾳ «παραδοῦναί» τινὰ «τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου». σπανίως δὲ τὸ τοιοῦτο ποιητέον· νουθετητέον γὰρ «τοὺς ἀτάκτους» καὶ παραμυθητέον «τοὺς ὀλιγοψύχους» καὶ ἀνθεκτέον «τῶν ἀσθενῶν» καὶ «πρὸς πάντας» δὲ μακροθυμητέον καὶ οὐδενὶ «κακὸν ἀντὶ κακοῦ» ἀποδοτέον. καὶ οὐ χρῆ ἡγεῖσθαι ἐχθρὸν εἶναι τὸν ἁμαρτάνοντα, ἀλλ' ἀκουστέον τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν». καὶ ταῦτα πάντα μοι λέλεκται βουλομένῳ κατὰ τὸν λόγον παραστῆσαι ὅτι οὐ μιμητέον τῷ ἄρχοντι τῆς ἐκκλησίας τὸν ἄρχοντα τῶν ἔθνῶν, οὐδὲ ζηλωτέον τοὺς κατακυριεύοντας καὶ κατεξουσιάζοντας καὶ βασιλεῖς· ἀλλ' ὅση δύναμις καὶ ἐν τούτοις Χριστὸν μιμητέον τὸν εὐεντευκτότατον καὶ γυναιξὶν ὀμιλοῦντα καὶ παιδίῳ ἐπιτιθέντα χεῖρας. εἰ καὶ μείζονα δὲ ἔχει λόγον τὸ Ἰησοῦν βεβληκέναι «ὕδωρ εἰς νιπτῆρα» καὶ «τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν» κεκαθαρέναι, οὐδὲν ἦττον καὶ κατὰ τὴν λέξιν ἀκουστέον αὐτοῦ περὶ τούτων λέγοντος· «ὑμεῖς φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ» καὶ τὰ ἐξῆς· διὰ τούτων γὰρ διδάσκει μιμητὰς αὐτοῦ τῆς ἐπαινετῆς ταπεινότητος γίνεσθαι τοὺς μαθητάς. τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ κύριος ὢν ἐδούλευσεν ὑπὲρ ἀνθρώπων σωτηρίας τῷ γένει ἡμῶν, κατὰ τοῦτο λέγεται «μορφὴν δούλου» ἀνελήφεναι καὶ τε ταπεινωκέναι ἑαυτὸν γενόμενον «ὑπὲρ κοῦν μέχρι θανάτου». καὶ εἴπερ διὰ τοῦτο «ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν», ὁ βουλούμενος ὑψοῦσθαι τὰ παραπλήσια ποιησάτω τῷ διὰ τὰδε τινὰ ὑπερυψοῦσθαι. Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι· ἐπεὶ εἰ καὶ διηκονήθη, ἠνίκα «ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ» καὶ πάλιν διηκονήθη ὑπὸ τῆς Μάρθας, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἐλήλυθε τὸ διακονηθῆναι· ἐπεδήμησε γὰρ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ἵνα διακονήσῃ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὁδούσῃ διακονῶν ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ, ὡς δοῦναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν λύτρον ἀντὶ πολλῶν τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν. καὶ εἰ καθ' ὑπόθεσιν πάντες ἐπὶ στενον εἰς αὐτόν, δεδώκει ἂν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πάντων. τίνοι δὲ ἔδωκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν; οὐ γὰρ δὴ τῷ θεῷ· μήτι οὖν τῷ πονηρῷ; οὗτος γὰρ ἐκράτει ἡμῶν, ἕως δοθῆ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῷ λύτρον ἢ τοῦ

Ἰησοῦ ψυχὴ, ἀπατηθέντι <δηλονότι καὶ φαντασθέντι> ὡς δυναμένῳ αὐτῆς κυριεῦσαι καὶ οὐχ ὀρώντι ὅτι οὐ φέρει τὴν ἐπὶ τῷ κατέχειν αὐτὴν βάσανον. διὸ καὶ «θάνατος αὐτοῦ» δόξας κεκυριευκέναι «οὐκέτι κυριεύει» γενομένου <μόνου> «ἐν νεκροῖς» ἐλευθέρου καὶ ἰσχυροτέρου τῆς τοῦ θανάτου ἕξουσίας, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχυροτέρου ὥστε καὶ πάντας τοὺς βουλομένους αὐτῷ ἀκολουθεῖν τῶν κρατουμένων ὑπὸ τοῦ θανάτου δύνασθαι ἐλευθεροῦν, οὐδὲν ἰσχύοντος κατ' αὐτῶν ἔτι τοῦ θανάτου. πᾶς γὰρ ὁ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ <ὦν> ἀνεπίληπτός ἐστι τῷ θανάτῳ. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἐξεταζομένοις τοῦ εὐαγγελίου ῥητοῖς γέγραπται ὁ σωτὴρ ἡμῶν δεδωκέναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν λύτρον ἀντὶ πολλῶν. παρὰ δὲ τῷ Πέτρῳ εἴρηται ὅτι «οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, ἔλυ τρώθημεν ἐκ τῆς ματαίας ἡμῶν ἀναστροφῆς πατροπαράδοτου, ἀλλὰ τι μίῳ αἵματι» καὶ ὁ ἀπόστολος δέ φησι· «τιμῆς ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων». οὐκοῦν ἠγοράσθημεν μὲν τῷ τιμίῳ τοῦ Ἰησοῦ αἵματι, δέδοται δὲ λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν ἢ ψυχὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οὔτε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ (πρότερον γὰρ αὐτὸ παρέθετο τῷ πατρὶ λέγων· «πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθειμαι τὸ πνεῦμά μου») οὔτε τὸ σῶμα (οὐδὲν γὰρ εὔρομένῳ τοιοῦτον περὶ αὐτοῦ γεγραμμένον). καὶ ἐπεὶ δέδοται ἢ ψυχὴ αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν, οὐκ ἔμενε δὲ παρ' ἐκείνῳ ὧς ἐδέδοτο λύτρον ἀντὶ πολλῶν, διὰ τοῦτο φησὶν ἐν πεντεκαιδεκάτῳ Ψαλμῷ τὸ «οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην». Γενόμενος δὲ ἅπαξ κατὰ τὸν τόπον ὑπομνήσαιμ' ἂν τοὺς φαντασίᾳ δοξολογίας τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ συγγέαντας τὰ περὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως τοῖς περὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος Ἰησοῦ, τάχα δὲ καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, καὶ ἐν πάντῃ ἀσύνθετον οἰομένους εἶναι τὸ ὄφθῆναι καὶ ἐπιδημήσαν τῷ βίῳ, ὅτι μὴ ὑγιῶς λέγουσι. πυθώμεθα γὰρ αὐτῶν εἰ ἢ θειότης τῆς εἰκόνης «τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου» καὶ ἢ ὑπεροχὴ τοῦ πρωτοτόκου «πάσης κτίσεως», εἰ ἐκεῖνος ἐν ὧς «ἔκτισται τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὀρατὰ εἴτε ἀόρατα, εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἕξουσία» λύτρον ἐδόθη ἀντὶ πολλῶν· καὶ τίνοι ἐδόθη ἐκείνη λύτρον πολεμῶν κατέχοντι ἡμᾶς αἰχμαλώτους ἕως λάβῃ τὸ λύτρον, καὶ εἰ ἐχώρει τὸ τηλικούτον καὶ τοσοῦτον ἐκεῖνος λύτρον ἀντὶ τῶν αἰχμαλώτων λαβεῖν. καὶ οὐ ταῦτά φημι ὡς καταφρονῶν τῆς ψυχῆς Ἰησοῦ καὶ σμικρύνων αὐτήν, ἀλλὰ βουλόμενος ταύτην μὲν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον λύτρον δεδόσθαι ὑπὸ τοῦ ὄλου σωτήρος, τὴν δὲ ὑπεροχὴν καὶ τὴν θεότητα ἐκείνην μηδ' ἂν δεδυνῆσθαι λύτρον δοθῆναι. πλὴν σήμερον οὐ λύω τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ πολλῶν πλέον οἶδα ἐν εἶναι Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν πρωτότοκον «πάσης κτίσεως» ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὡς πλέον (εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι) εἶναι ἐν ὄλον τοῦτο, ἢ περὶ «ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνεύμα ἔστιν». 16.9 Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰεριχὼ ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ <τὰ> ἐξῆς (, 29–30[34]). Ἔστω μὲν καὶ τὰ τῆς ἱστορίας τῶν κατὰ τὸν τόπον ἀληθῆ, καὶ ἐκπορευομένῳ ἀπὸ τῆς Ἰεριχὼ τῷ Ἰησοῦ μετὰ τῶν μαθητῶν ἠκολούθησθαι αὐτῷ ὄχλον πολύν. καὶ τυφλοὶ δύο παρὰ τὴν ὁδὸν καθεζόμενοι τῆς ἀπὸ Ἰεριχὼ ἐξόδου ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παρέρχεται τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ αὐτοὶ κράξαντες εἰρηκέτωσαν· ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, υἱὲ Δαυὶδ καὶ συμπεφωνηκέτωσαν ἐν τῷ κέκραγόντι τὸ ἀναγεγραμμένον εἰρηκέτω. καὶ διὰ τοὺς τυφλοὺς ἀξιώσαντας ἐλεηθῆναι στὰς ὁ Ἰησοῦς πεφωνηκέτω αὐτούς, ἵνα μὴ παράγων καὶ παρερχόμενος αὐτούς καλῆ ἀλλὰ καὶ ἐστηκώς, καὶ πυνθανόμενος εἰρηκέτω αὐτοῖς· τί θέλετε ἵνα ποιῶσω ὑμῖν; τὴν τε ἀξίωσιν ἰδικότερον ἤδη παριστάντες οἱ τυφλοὶ εἰρηκέτωσαν αὐτῷ θέλῃν ἵνα ἀνοιγῶσιν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν. καὶ ὁ φιλόθεος ἡμῶν καὶ συμπαθὴς σωτὴρ σπλαγχνισθεὶς ἐπὶ τοῖς τυφλοῖς, σπλαγχνισθεὶς δ' (οἶμαι) τῷ προειληφέναι ἐκείνους τὸ προκαλούμενον τὸν (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) ἔλεον τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ἦν τὸ κέκραγόντι εἰρηκέτω· ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, υἱὲ Δαυὶδ

καὶ πεπιστευκότας ἠξιώκεναι ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, ἀψάμενος αὐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν <καὶ> δύναμιν διὰ τῆς ἀφῆς ἰατρικὴν ἐνιῆς τοῖς ὀφθαλμοῖς ποιηκέτω τοὺς τυφλοὺς ἀναβλέπειν, κάκεῖνοι εὐχαρίστως ἠκολουθηκέ τωσαν τῷ Ἰησοῦ. καὶ πιστεύσας τις τούτοις καὶ γινώσκων δὲ τὸ «ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε», ἐκ τοῦ πεπιστευκέναι «κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως» τὸ συνιέναι εἰληφένω, καὶ εἰληφῶς λεγέτω τὰ περὶ τῶν κατὰ τὸν περὶ αὐτῶν τῆς πίστεως θεμέλιον περὶ αὐτῶν ἐρμηνεύων κατὰ τὸ «ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα», καὶ ἔστω ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον πιστεύων τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς κατὰ τὸν τόπον τοῦτον ἀναγεγραμμένοις, ἀλλὰ καὶ γινώσκων τὸν περὶ αὐτῶν νοῦν. ὁ γὰρ μένων ἐν τῇ τῆς πίστεως ἀληθείᾳ καὶ διὰ τῶν ἔργων τοῦ λόγου ἐμμένων «τῷ λόγῳ» κατὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπαγγελίαν γινώσκει «τὴν ἀλήθειαν» καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐλευθεροῦται. Καὶ ἡμεῖς δέ, ἐπεὶ μὴ πιστεύοντες μὲν οὐ συνίεμεν τοῦ βουλήματος τῶν λεγομένων συνιέντες δὲ ἐκ τοῦ πιστεύειν συνίεμεν, φέρε τὰ ὑποπίπτοντα ἡμῖν εἰς τὸν τόπον, εὐξάμενοι τῷ ῥυομένῳ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ κεκαλύφθαι ἡμῖν «τὸ εὐαγγέλιον», καθὼ χωροῦμεν παραστήσωμεν. καὶ πρῶτόν γε κατανοήσωμεν τί τὸ ἐκ πορευομένων ἀπὸ Ἰεριχῶ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τοῦ σωτῆρος ἠκολουθηκέναι αὐτῷ πολὺν ὄχλον. ὅρα τοῖνυν εἰ δύνασαι, μεμνημένος τῶν ἡμῖν ὑπαγορευθέντων εἰς τὴν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ παραβολὴν τὴν «ἄνθρωπός τις κατ' ἐββαίεν ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ εἰς Ἰεριχῶν, καὶ περιέπεσε λησταῖς», ἐπιστήσας λέγειν μήποτε καὶ ἐνταῦθα Ἰεριχῶ σύμβολόν ἐστι τοῦ περὶ γείου τόπου συνήθως καλουμένου κατὰ τὴν γραφὴν κόσμου. ὁ μὲν οὖν καταβαίνων «ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ εἰς Ἰεριχῶν» Ἀδὰμ (τουτέστιν ἄνθρωπος) περιπέπτωκε «λησταῖς». διὰ δὲ τοὺς ἐν Ἰεριχῶ πολλοὺς (πολὺς γὰρ ὄχλος ἐν Ἰεριχῶ) ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν ἅμα τοῖς μαθηταῖς γε νόμος ἐν αὐτῇ ἐκπορευέσθω πραγματευόμενος (διὰ δὲ τοῦ εἰς τὴν Ἰεριχῶ εἰσεληλυθέναι) τὸ τοὺς βουλομένους ἔπεσθαι ὁδηγεῖν. οὐ γὰρ οἶδασιν οἱ ἐν Ἰεριχῶ ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος, ἐὰν μὴ θεάσωνται οὐ μόνον τὸν Ἰησοῦν ἐκ πορευόμενον ἀπὸ τῆς Ἰεριχῶ ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. ταῦτα δὲ θεωρήσαντες ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ ἔστι κατανοοῦντα τοὺς κατὰ τὸν λόγον βιοῦν θέλοντας καὶ τοῦ κόσμου καὶ τῶν περιγείων <ὄλων> καταφρονεῖν βουλομένους, ἀκολουθοῦντας τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ κατ' ἴχνη βαίνοντας αὐτοῖς ἐκπορευόμενοι ἀπὸ Ἰεριχῶ, βλέπειν τὰ κατὰ τὸν τόπον. ἀκολουθοῦσι μὲντοι ὁ πολὺς ὄχλος τῷ Ἰησοῦ, ἵν' ὀπίσω αὐτοῦ βαδίζοντες καὶ αὐτῷ ὁδηγῶ χρώμενοι ἀναβῶσιν εἰς τὴν Ἰερουσαλὴμ ***. 16.10 (μετ' ὀλίγα οὖν ἐπιφέρεται ὅτι «ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγήν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς» καὶ τὰ ἐξῆς). Εἴθ' ἐξῆς γέγραπται, οἷον εἰ δεικνύντος τοῦ λόγου τοὺς ὅσον οὐ δέπω θεραπευθησομένους τυφλοὺς τὸ καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, υἱὲ Δαυὶδ. καὶ πρόσχευ ἐν τούτοις τῷ καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ, εἰ μὴ δεῖξιν περιέχει τὸ ἰδοὺ. εἴπερ οὖν δεικνύντι τῷ λόγῳ τοὺς δύο τυφλοὺς παρακολουθεῖν δυνάμεθα καὶ βλέπειν αὐτούς, φήσομεν ὅτι Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδα οἱ πρὸ τῆς Ἰησοῦ ἐπιδημίας τυφλοὶ ἦσαν, πλην καθεζόμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν τῷ ἐν νόμῳ καὶ προφῆταις ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς· τυφλοὶ μὲν τῷ μὴ βλέπεσθαι αὐτοῖς πρὸ τῆς Ἰησοῦ εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπιδημίας τὸν ἐν νόμῳ καὶ τοῖς προφῆταις ἀληθῆ λόγον· κεκραγότες δὲ τὸ ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, υἱὲ Δαυὶδ παρὰ τὸ συναισθέσθαι ἑαυτῶν <τυφλῶν>, μὴ βλέπόντων τὸ βούλημα τῶν γραμμάτων καὶ βουλομένων ἀναβλέψαι καὶ ἰδεῖν τὴν ἐν αὐτοῖς δόξαν. ὡς ἔτι δὲ τυφλοὶ καὶ μηδὲν μέγα περὶ τοῦ Ἰησοῦ φανταζόμενοι, ἀλλὰ τὸ κατὰ σάρκα αὐτοῦ μόνον νοοῦντες, καλοῦσι τὸν γενόμενον «ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα», ἐπεὶ μηδὲν τούτου πλέον συνίεσαν, υἱὸν Δαυὶδ. καὶ πᾶσα αὐτῶν ἡ δοκοῦσα διὰ τὴν θεοσέβειαν μεγαλοφωνία οὐδὲν πλέον ἤδει λέγειν περὶ τοῦ σωτῆρος ἢ ὅτι

υἱὸς ἦν τοῦ Δαυΐδ. ἐὰν δὲ λέγω δύο τυφλοὺς τὸν πρὸ τῆς Ἰησοῦ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐπιδημίας Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδαίαν, ἀναγε σαυτὸν ἐπὶ τὰς <δύο> βασιλείας, καὶ κατανόησον κατὰ τοὺς χρόνους Ῥοβοὰμ διαιρούμενον τὸν λαὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδαίαν· καὶ ἐξῆς ὄρα τοὺς προφήτας, ὅτε μὲν τῷ Ἰσραὴλ ὅτε δὲ τῷ Ἰουδαίαν προφητεύοντας, ὅπου δὲ ἅμα ἀμφοτέροις, ἰδίᾳ μὲν οὖν πῶς ἑκατέρω προφητεύουσιν εὐροῖς ἂν προσέχων τῇ ἀναγνώσει τῶν προφητῶν, ἅμα δὲ Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδαίαν, ἡνίκα διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐπαγγέλλεται ὁ θεὸς συντελέσειν «ἐπὶ τὸν οἶκον <Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον> Ἰουδαίαν διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν ἐποίησεν» ὁ θεὸς «τοῖς πατράσιν» ἐκπορευομένοις «ἐκ γῆς Αἰγύπτου». καὶ τυφλοὶ γε ὄντες ὁ Ἰσραὴλ (περὶ οὗ πολλάκις ἀποδεδώκαμεν ἀντιδιαστελλόμενοι αὐτὸν πρὸς τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ) καὶ Ἰουδαίαν ὁμοίως ἀκούσαντες (φησὶν) ὅτι Ἰησοῦς παρ' ἀγέει, ἔκραξαν· ἀκούσαντες [φησὶν ὅτι] γὰρ (οἶμαι) τῶν κηρυσσόντων τὰ περὶ τῆς Ἰησοῦ ἐπιδημίας καὶ ὅτι παράγει τὴν παρελευσομένην Ἰεριχώ (ἐπιδημῶν μὲν <ἐν> αὐτῇ, ἐξελευσόμενος δὲ ἀπ' αὐτῆς), εὐλαβοῦνται μὴ παρέλθῃ αὐτοὺς μὴ ἐλεθέντας· διὸ κεκράγασι πρὸς αὐτὸν λέγοντες· ἔλεῃ σὸν ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαυΐδ. εὐεργετῶν δὲ ὁ σωτὴρ οὐ παράγει, ἀλλ' ἴσταται, ἵνα στάντος αὐτοῦ μὴ παραρρέῃ ἡ εὐεργεσία καὶ παρέρχηται, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηγῆς ἐστῶσης ἐγγένηται τοῖς εὐεργετουμένοις. 16.11 Στὰς οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ πληγεῖς ἀπὸ τῆς κραυγῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἀξιώσεως καλεῖ αὐτοὺς πρὸς ἑαυτὸν, τὴν ἀρχὴν τῆς εὐεργεσίας ἣδη ποιούμενος, ὅτε ἐφώνησεν αὐτούς· οὐκ ἂν γὰρ κενῶς ἐφώνησε καὶ ἐπὶ τῷ μηδὲν ἀνυσθῆναι ἐν τοῖς φωνηθεῖσιν. ὡς εἶθε καὶ ἡμῶν πρὸς αὐτὸν κεκραγόντων καὶ λεγόντων· ἔλεῃ σὸν ἡμᾶς, κύριε, φωνήσαι ἡμᾶς ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ υἱὸς Δαυΐδ, καὶ στάς γε φωνήσαι ἡμᾶς ὡς προσέχων ἡμῶν τῇ ἀξιώσει. εἶπεν οὖν ἐκείνοις· τί θέλετε ἵνα ποιήσω ὑμῖν; ὅπερ τοιοῦτον εἶναι νομίζω· τί θέλετε παραστήσατε, δηλώσατε, ἵνα πάντες οἱ ἐκπορευόμενοι ἀπὸ Ἰεριχώ καὶ ἀκολουθοῦντές μοι ἀκούσωσι καὶ θεάσωνται τὸ γινόμενον. ἀλλ' ἐκείνοι ἀπεκρίναντο· κύριε, ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν· ἦντινα ἀπόκρισιν οἱ εὐγενεῖς μὲν (τῷ εἶναι ἀπὸ Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδαίαν) τυφλωθέντες δὲ (ὑπὸ τῆς ἀγνοίας καὶ συνησθημένοι αὐτῆς) καὶ ἀκούσαντες τῶν λεγόντων περὶ τοῦ σωτῆρος <κεκρά>γασι πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγουσι θέλεις ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν. καὶ μάλιστα τοῦτο φασὶν οἱ ἐν τῷ ἐντυγχάνειν τῇ ἱερᾷ γραφῇ μὴ ἀναισθητοῦντες ἕαυ τῶν τυφλωτῶν πρὸς τὸν ἐν αὐτῇ νοῦν. οὗτοι γὰρ φασὶ τὸ ἔλεῃ σὸν ἡμᾶς καὶ τὸ θέλομεν ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. ὡς εἶθε καὶ ἡμεῖς αἰσθανόμενοι, ἐν οἷς τυφλωτῶμεν καὶ οὐ βλέπομεν, παρ' αὐτὴν καθεζόμενοι τῶν γραφῶν τὴν ὁδὸν <καὶ> ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, διὰ τῆς ἡμετέρας ἀξιώσεως στήσαιμεν αὐτὸν καὶ εἴπομεν ὅτι θέλομεν ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. ὅπερ ἐὰν εἴπωμεν ἀπὸ διαθέσεως ὀρεγομένης τοῦ βλέπειν ἃ χαρίζεται βλέπειν ἀψάμενος τῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν Ἰησοῦς, σπλαγχνισθῆσεται ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ὡς δύναμις καὶ λόγος καὶ σοφία καὶ πάντα ὅσα ἀναγράφονται περὶ αὐτοῦ τυγχάνων, ἄψεται τῶν πρὸ αὐτοῦ μὴ βλέπόντων ὀφθαλμῶν ἡμῶν. καὶ ἀψάμενου αὐτοῦ φεύζεται μὲν τὸ σκότος καὶ ἡ ἀγνοία, εὐθέως δὲ οὐ μόνον ἀναβλέψομεν, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθήσομεν αὐτῷ, αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέπειν ἡμᾶς παρ' αὐτὸν συνεργουῦντος πρὸς τὸ μὴ ἄλλο τι πρᾶξαι ἢ ἀκολουθεῖν τῷ ἀναβλέψαι ποιήσαντι, ἵνα αἰεὶ ἐπόμενοι αὐτῷ ὁδηγηθῶμεν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν καὶ ὀρώμενοι τοῖς ἀναβλέψασιν δι' αὐτὸν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τὸν θεὸν μετὰ τῶν μακαριζομένων ἐπὶ τῷ καθαρᾷ ἔχειν τὴν καρδίαν. ἔχομεν οὖν τοὺς ἐκπορευομένους ἀπὸ Ἰεριχώ καὶ ἀκολουθοῦντας τῷ Ἰησοῦ ὄντας ὄχλον πολύν, τοὺς οὐκ Ἰσραὴλ οὐδὲ Ἰουδαίαν· τοὺς δὲ δύο τυφλοὺς ἀκούσαντας ὅτι Ἰησοῦς παράγει καὶ εἰδότες ὅτι υἱὸς ἐστὶ Δαυΐδ καὶ συναισθημένους τῆς ἑαυτῶν τυφλότητος καὶ ἀξιοῦντας ἀνοιγῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδαίαν τοὺς ἀποδεδομένους, ὧν κεκλεισμένοι οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ συμμεμυκότες διὰ τῆς ἀφῆς ἀνα

βλέπουσιν Ἰησοῦ. ταῦτα μὲν κατὰ τὸν Ματθαῖον. 16.12 Ἐπεὶ δὲ Μάρκος καὶ Λουκᾶς κατὰ τινὰς μὲν τὴν αὐτὴν ἱστορίαν ἐκτίθενται κατὰ δὲ τινὰς ἑτέραν παραπλησίαν, ἄξιόν γε καὶ τὰ τούτων ἰδεῖν. καὶ πρῶτόν γε κατανοητέον τὴν κατὰ τὸν Μάρκον, οὕτως ἀναγράφαντα τὰ κατὰ τὸν τόπον· «καὶ ἔρχεται εἰς Ἱεριχὼ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκεῖθεν καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, ἰδοὺ ὁ υἱὸς Τιμαίου Βαρτιμαῖος τυφλός» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «καὶ ἤκοι λούθει αὐτῷ ἐν τῇ ὁδῷ». ὁ μὲν οὖν τῇ ἱστορίᾳ ψιλῆ παριστάμενος καὶ μὴ βουλόμενος διαφωνεῖν τοὺς εὐαγγελιστάς, ἐρεῖ οὐχ ἅμα γεγονέναι τὸ κατὰ τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Μάρκον, ἀλλὰ τινὲς μὲν ἐπιδημία τῇ ἐν Ἱεριχῷ γεγονέναι τὰ κατὰ τοὺς ἀναβλέψαντας δύο τυφλοὺς, ἑτέρα δὲ τὰ κατὰ τὸν ἕνα τοῦτον υἱὸν Τιμαίου Βαρτιμαῖον, καὶ ἄλλη τὰ κατὰ τὸν Λουκᾶν. εἴπερ γὰρ ἀκριβῶς πιστεύομεν ἀναγεγράφθαι συνεργούντος καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὰ εὐαγγέλια, καὶ μὴ ἐσφάλησαν ἐν τῷ ἀπομνημονεύειν οἱ γράψαντες αὐτά, δῆλον ὅτι, ἐπεὶ μὴ δυνατόν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐπιδημίᾳ ἀληθὲς εἶναι δύο τυφλοὺς τεθεραπεῦσθαι καὶ ἕνα, ἑτέρα μὲν τις ἐπιδημία δεδήλωται ὑπὸ τοῦ Ματθαίου ἑτέρα δὲ ὑπὸ τοῦ Μάρκου, ἤδη δὲ καὶ ἄλλη ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ, ὡς τῷ ἐπιστήσαντι ἐκ τῆς πρὸς τοὺς λοιποὺς διαφορᾶς ἔστι καὶ τοῦτο τεθαυρηκότως ἀποφήνασθαι. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπιτηρήσαντά τινα τῶν ἐν Ἱεριχῷ τὴν προτέραν θεραπείαν διὰ τῆς <αὐτῆς> λέξεως καὶ τῆς ὁμοίας ἀξιώσεως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ βεβουληθῆσθαι θεραπευθῆναι. εἴποι δ' ἂν τις <ὅτι> οὕτω καὶ ἄλλος ἐστὶν ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν τυφλὸς θεραπευθεὶς. ὁ μὲντοιγε ὄλων τούτων ζητῶν βαθυτέραν διήγησιν φήσει ὅτι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διαφόροις λέξεσι παρίσταται. δύο μὲν γὰρ τυφλοὶ εἰσιν (ὡς ἀποδέδοται) Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδας, εἷς δὲ ὁ ὅλος τούτων λαός, ὅτε εἷς δηλοῦται θεραπευόμενος τυφλός. «ὄχλου» οὖν «ἱκανοῦ» τοῦ ἀπὸ τῶν ἔθνων συνεκπορευομένου ἀπὸ τῶν κοσμικῶν τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἰσραηλιτικὸν τι λείμμα «παρὰ τὴν ὁδὸν» καθεζόμενον <τουτέστι παρὰ τὰς προφητικὰς γραφὰς> καὶ πενόμενον τοῖς νοήμασι καὶ ἐπαιτοῦν τὰ εἰς τὴν χρεῖαν τῆς ψυχῆς, ἀκοῦσαν «ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνός ἐστιν», ἄρχεται μέγα βοῶν ἀξιοῦν τὸν σωτῆρα ὡς υἱὸν Δαυὶδ ἔλεον αὐτῷ παρασχεῖν. καὶ ἐπὶ ἴδης τῶν ἀπὸ Ἰουδαίων πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν τὴν περὶ τοῦ σωτῆρος πίστιν, ὅτε μὲν ἐκ Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωσήφ οἰομένων αὐτὸν εἶναι ὅτε δὲ ἐκ Μαρίας μὲν μόνης καὶ τοῦ θεοῦ πνεύματος, οὐ μὴν καὶ μετὰ τῆς περὶ αὐτοῦ θεολογίας, ὅψι πῶς οὗτος ὁ τυφλὸς λέγει τὸ «υἱὸς Δαυὶδ, ἐλέησόν με», ὃ ἐπιτιμῶσιν οἱ «πολλοί»· πολλοὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῆς Ἱεριχῷ ἐκπορευόμενοι νοὶ ἀπὸ τῶν ἔθνων, ἐπιτιμῶντες τῇ πτωχείᾳ τῶν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων πιστεύειν δοκούντων. καὶ ἀνάγων δὲ ἐπὶ τὴν εὐγενῆ ψυχὴν τὰ τοιαῦτα πτωχεύσασαν καὶ μέχρι ἐπαιτήσεως φθάσασαν, οὐ πάνυ τι διαμαρτήσῃ τοῦ λόγου. Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε τῷ Μάρκῳ καὶ τὸ τοῦ πατρὸς τοῦ τυφλοῦ ὄνομα ἀναγράψαι ὅτι Τιμαῖος ἦν, καὶ τὸ τοῦ τυφλοῦ ὅτι Βαρτιμαῖος ἐκαλεῖτο, ζητοῦμεν μὴ πῆ ἐνενόησέ τι ὁ Μάρκος βαθυτέρον κατὰ τὸν τόπον. καὶ ἀναγκαίως τάχα μὲν ἀπὸ τῆς ἱστορίας λαβὼν προσέθηκε τὸ ὄνομα, εἴποι δ' ἂν τις καὶ ποιήσας αὐτὸ ὡς χρήσιμον. καὶ εἰ μὴ δόξομεν ψυχρεῦσθαι μέχρι τῆς τῶν τοιούτων ἐξετάσεως φθάνοντες, ζητοῦμεν τὸν τῆς τιμῆς ἐπώνυμον Τιμαῖον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βαρτιμαῖον, ὅπερ ἐστὶν υἱὸν Τιμαίου. μήποτε δὲ διὰ τὸ τίμιον τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ τροπικῶς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ Τιμαῖος· οἱ δὲ τὴν εὐγένειαν ἀπ' ἐκείνου κεκτημένοι ὁ Βαρτιμαῖος τυφλὸς διὰ τὰ προειρημένα, ὁμοίως δὲ καὶ καθεζόμενος «παρὰ τὴν ὁδὸν» καὶ «ἐπαιτῶν». εἶτα ἐπεὶ λέγοντι αὐτῷ· «υἱὸς Δαυὶδ, ἐλέησόν με», ἐπιτιμῶν οἱ «πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ», ζητῶ εἰ δύνασαι πολλοὺς μὲν εἰπεῖν ἐπιτιμῶντας «ἵνα σιωπήσῃ» τῷ Ἐβιωναίῳ καὶ πτωχεύοντι περὶ τὴν εἰς Ἰησοῦν πίστιν τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων, οἵτινες παρ' ὀλίγους ἅπαντες πεπιστεύκασιν αὐτὸν ἐκ παρθένου γεγενῆσθαι, καὶ ἐπιτιμῶσιν «ἵνα σιωπήσῃ» τῷ οἰομένῳ αὐτὸν ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι, κατάγοντα τὸ γένος ἀπὸ

τοῦ Δαυΐδ. ἀλλὰ καί τοιγε τῶν πολλῶν ἐπιτιμώντων «πολ λῶ μᾶλλον» κέκραγε, πιστεύων μὲν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν ἀνθρωπικώτερον δὲ πιστεύων, καὶ κέκραγώς λέγει· «υἱὸς Δαυΐδ, ἐλέησόν με». ἀλλ' ὁ φιλόανθρωπος σωτὴρ στάς, οὐκέτι (κατὰ τὸν Ματθαῖον) αὐτὸς αὐτὸν φωνεῖ, ἀλλ' εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι· οἱ δὲ προσταχθέντες εἶπον αὐτῷ· «θάρσει, ἔγειραι» (καθεζομένῳ γὰρ αὐτῷ καὶ ἀναπεπτωκῶτι φασίν· «ἔγειραι») καὶ λέγουσι· «φωνεῖ σε». μετὰ ταῦτα φησὶν ὁ Μᾶρκος ὅτι «ἀπο βαλὼν τὸ ἱμάτιον ἀναπηδήσας ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν». ἄρ' οὖν οὐδὲν ἐννοήσας ἀνέγραψε περὶ τοῦ ἀποβαλόντα αὐτὸν τὸ ἱμάτιον ἀνα πεπηδηκότα ἐληλυθέναι πρὸς τὸν Ἰησοῦν; καὶ τολμήσομεν φῆσαι μὰ τὴν ταῦτα προσερριφθῆναι τῷ εὐαγγελίῳ; ἐγὼ μὲν οὖν ἰῶτα ἐν ἡμίαντα κεραίαν οὐ πιστεύω κενὴν εἶναι θείων μαθημάτων, τὸ δὲ ἐπιτυχάνειν ἐρμηνεύοντα ἡγοῦμαι πολλοῦ δεῖσθαι λόγου διὰ τὸ δυσερμήνευτον τῶν πραγμάτων. μήποτ' οὖν τὰ ὡς τυφλοῦ καὶ ἐπαίτου *** ἐπικαλύμματα καὶ περιβόλαια, οἷς περιβέβλητο ὁ Βαρτιμαῖος, δηλοῦνται ἄτινα ἀπέβαλεν ὁ τυφλὸς ἀκούσας· «θάρσει, ἔγειραι, φωνεῖ σε» καὶ ἀποβαλὼν τὰ τῆς ἐπαιτήσεως καλύμματα καὶ περιβόλαια «ἀνεπήδησε καὶ ἀνέστη», ἵνα ἔλθῃ πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ τυχὼν τῆς παρ' αὐτοῦ ἀποκρίσεως εἰρημένης πρὸς τὴν ἀξίωσιν τῆς «τί θέλεις ποιήσω;» καὶ αὐτὸς εἶπη μείζονα φωνὴν τῆς «υἱὲ Δαυΐδ, ἐλέησόν με»· μείζον γὰρ ἐπι νενόηται τοῦ «υἱὲ Δαυΐδ» τῷ λέγοντι «Ῥαββουνί» καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐλέους παραστήσαντι διὰ τοῦ «ἵνα ἀναβλέψω». καὶ ὁ σωτὴρ γε διὰ μὲν τοῦ «υἱὲ Δαυΐδ, ἐλέησόν με» οὐ δίδωσι τὴν εὐεργεσίαν οὐδ' ὅτε τὸ ἱμάτιον τῆς <τυφλότητος καὶ τῆς> ἐπαιτήσεως περιέκειτο οὐδ' ὅτε ἐκαθέζετο παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπαίτων. διὰ δὲ τὸ «Ῥαββουνί, ἵνα ἀναβλέψω» εἶπεν αὐτῷ· «ὑπάγε, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε». καὶ ὁ μὲν σωτὴρ εἶπεν αὐτῷ· «ὑπάγε», ὁ δὲ τοῦ προστάγματος τοῦ του κρείττον πεποίηκεν· οὐ γὰρ ἀπὸ ἐλήλυθεν, ἀλλὰ «ἠκολούθει» τῷ Ἰησοῦ «ἐν τῇ ὁδῷ», ἐπεὶ «εὐθέως ἀνέβλεψεν». 16.13 Ἴδωμεν δὲ καὶ τὸ τοῦ Λουκᾶ οὕτως ἔχον· «ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἰεριχὼ καὶ τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπαίτων» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ». καὶ τοῦ του δὲ τὰ μὲν κοινὰ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἤδη τῆς κατὰ τὸ φανερὸν ἡμῖν διηγήσεως τετευχότα οὐκ ἐπαναληψόμεθα, τὰ δὲ καίρια καὶ ἴδια κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν παραστήσομεν. καὶ πρῶτον γε παρατήρει ὅτι Ματθαῖος μὲν καὶ Μᾶρκος ἐκπορευομένου μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Ἰεριχῶ ἀνέγραψαν γεγονέναι τὰ περὶ τοὺς τυφλοὺς ἢ τὸν τυφλόν· ὁ δὲ Λουκᾶς φησὶν· «ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἰεριχὼ». οὐ κοῦν κατὰ τὸν Λουκᾶν εἰσερχόμενος εἰς τὴν Ἰεριχὼ καὶ ἐγγὺς αὐτῆς γενόμενος ἐπιτελεῖ τὴν κατὰ τὸν τυφλὸν οἰκονομίαν. καὶ εἴποι τις ἂν κατὰ τὸν μυστικὸν λόγον ὅτι πρῶτον ἐστὶ τὸ τοῦ Λουκᾶ, δεύτερον δὲ τὸ τοῦ Μάρκου, καὶ τρίτον τὸ τοῦ Ματθαίου. πρῶτον γὰρ δεῖ ἐγγίξαι τῇ Ἰεριχῶ, εἶτα εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ <μετὰ ταῦτα δὲ> ἐκπορευθῆναι ἀπ' αὐτῆς. ἀνέγραψε τοίνυν ὁ μὲν Λουκᾶς τὸ «ἐγένετο ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἰεριχὼ», ὁ δὲ Μᾶρκος· «καὶ ἔρχεται εἰς Ἰεριχὼ, καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκεῖθεν», ὁ δὲ Ματθαῖος οὔτε τὸ ἐγγίξειν τῇ Ἰεριχῶ ἀνέγραψεν οὔτε ὅτι ἔρχεται εἰς Ἰεριχὼ, ἀλλὰ μόνον ὅτι ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰεριχῶ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. δύναται οὖν τὸ μὲν κατὰ τὸν Λουκᾶν ἐγγίξαι τῇ Ἰεριχῶ πεποιηθέναι, τὸ δὲ κατὰ τὸν Μᾶρκον ἐλθὼν εἰς Ἰεριχὼ, τὸ δὲ κατὰ τὸν Ματθαῖον ἐκπορευθεὶς ἀπ' αὐτῆς. ὁρᾷς δὲ ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν τυφλὸς «ἀκούσας ὄχλου διαπορευομένου (καὶ οὐ δήπου τοῦ Ἰησοῦ) ἐπὶν θάνετο τί ἂν εἶη», ὁ δὲ κατὰ τὸν Μᾶρκον «ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς ἐστὶν ἤρξατο κράζειν», οἱ δὲ κατὰ τὸν Ματθαῖον δύο τυφλοὶ καθ' ἡμέραν παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν. καὶ οὐκ ἔστιν ὁ κατὰ τὸν Ματθαῖον παρὰ τοῖς τυφλοῖς Ἰησοῦς Ναζαρηνός, ἀλλ' ὁ παρὰ τοῖς λοιποῖς, ὧν ὁ μὲν κατὰ τὸν Μᾶρκον <τυφλὸς> ἀκούει ὅτι «Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνός ἐστίν», ὁ δὲ κατὰ τὸν Λουκᾶν, ὅτε ἐπυνθάνετο παρὰ τοῦ ὄχλου «τί ἂν εἶη τοῦτο»,

ἔμαθεν ἀπαγγειλάντων αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς παρέρ χεται. Ἐξῆς δὲ τούτοις παρατήρει ὅτι τῷ βοήσαντι τυφλῷ <καὶ> λέγοντι· «υἱὲ Δαυΐδ, ἐλέησόν με» «οἱ προάγοντες ἐπέτιμων, ἵνα σιωπήσῃ», ὡσεὶ ἔλεγεν· οἱ πρῶτοι πιστεύσαντες ἐπέτιμων τῷ λέγοντι· «υἱὲ Δαυΐδ», ἵνα σιγήσῃ καὶ μὴ ἀναγορεύσῃ αὐτὸν τῷ ἐλάττονι ὀνόματι, ἀλλ' οἴονεὶ λέγει· υἱὲ θεοῦ, ἐλέησόν με. ἀλλ' ἐκεῖνος «πολλῶ μᾶλλον ἔκραξεν· υἱὲ Δαυΐδ, ἐλέησόν με». εἶτα (φησὶ) «σταθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν». καὶ ὄρα εἰ μὴ (ὡς παραπετηρήκαμεν) ὑποδεέστερός ἐστιν οὗτος ὁ τυφλός· οὔτε γὰρ ὁ Ἰησοῦς αὐτὸν ἐφώνησεν οὔτε εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι, ἀλλ' ὡς μὴ χωροῦντα ταῦτα «ἐκέλευσεν αὐτόν» <ὡς> μὴ δυνάμενον καθ' αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν «ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν». εἶτα (φησὶν) «ἐγγίσαντος αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰπὼν· τί σοι θέλεις ποιῆσαι;» καὶ οὐ πρότερον ἐπηρώτησεν αὐτόν ἢ ὁ ἐρωτώμενος ἤγγισεν αὐτῷ, ἀλλ' ἐπεὶ ἤγγισε, διὰ τοῦτο ἐρωτηθεὶς εἶπε τὸ «ἵνα ἀναβλέψω, κύριε». εἶτα (φησὶν) ἀποκριθεὶς «εἶπεν αὐτῷ Ἰησοῦς· ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε». πλεῖον δὲ <τι> ἔχουσιν οἱ κατὰ τὸν Ματθαῖον τυφλοὶ, ἐφ' ὧν γέγραπται ὅτι σπλαγχνισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀμμάτων αὐτῶν· οὐχ ἤψατο δὲ οὔτε τοῦ κατὰ τὸν Μάρκον οὔτε τοῦ κατὰ τὸν Λουκᾶν. ἔχει δὲ πάλιν πλεονέκτημά τι ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἐπεὶ ἠνίκα «παρακρήμα ἀνέβλεψεν», οὐ μόνον «ἠκολούθει αὐτῷ», ἀλλὰ πλεῖον τι εἶχε παρὰ τοὺς λοιπούς· «ἠκολούθει» γὰρ (φησὶν) «αὐτῷ δοξάζων τὸν θεόν». καὶ ἦν τὸ τέλος τοῦ του, ἐν τῷ ἀκολουθεῖν καὶ δοξάζοντος τὸν θεόν, <τὸ> πάντα τὸν ὄχλον ἰδόντα δοῦναι «αἶνον τῷ θεῷ». ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμεῖς εἰς τοὺς τόπους, <εἴτε γνόντες> εἴτε λαβόντες, εἶδομεν· θεὸς δὲ δοίη ᾧ βούλεται λόγον σοφίας πλουσιώτερον καὶ λόγον ἐν φωτὶ γνώσεως τρανότερον, ἵνα ταῦτα τοῖς ἀπὸ τοιούτων χαρισμάτων συγκρινόμενα εὐρεθῆ ὡς λύχνος παρ' ἡλίου. 16.14 Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγή πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν καὶ τὰ ἔξῃς ἕως τοῦ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου (ματθ. 21, 1-5). καὶ ὁ Μάρκος δὲ κατὰ τὸν τόπον οὕτως ἀνέγραψε· «καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν» καὶ <τὰ> ἔξῃς ἕως τοῦ «καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ»· ὁ δὲ Λουκᾶς τοῦτον τὸν τρόπον· «καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπορεύετο ἔμπροσθεν ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα» καὶ τὰ ἔξῃς, ἕως τοῦ «οὕτως ἐρεῖτε· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρειαν ἔχει». Ἄξιόν ἐστι μάλιστα ἐπὶ τῶν τοιούτων τοῦ εὐαγγελίου ῥητῶν ἐπιστῆσαι τῷ βουλήματι τῶν ἀναγραφόντων καὶ τῇ προαιρέσει αὐτῶν, τί σκοποῦντες ἀνέγραψαν πρὸς τοῖς τεραστίοις καὶ παραδόξοις τῶν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος γεγεννημένων καὶ τὰ μηδὲν ἐμφαίνοντα τοιοῦτον. ἔστω γὰρ περὶ τυφλῶν ἀναβλέψεως καὶ παρέτων ἰάσεως καὶ νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ λεπτῶν καθαρῶν πεπραγματεῦσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς εἰς οἰκοδομὴν τὴν περὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῖς ἐντευχομένοις αὐτῶν τῇ γραφῇ, τί βούλεται αὐτοῖς τὸ προκείμενον ῥητόν, καθὼς ἠνίκα τοῖς Ἱεροσολύμοις ἤγγισεν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ ἐλήλυθεν εἰς Βηθφαγὴν πλησίον τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο μαθητὰς ἐντελλόμενος αὐτοῖς περὶ ὄνου καὶ πώλου, ἵνα λύσαντες ἀγάγωσιν αὐτῷ, τῷ ἔσθ' ὅτε μὴ ὀκνήσαντι πλεῖον ὁδὸν πεζεῦσαι, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ τὴν ὁδοπορίαν ἐκτελέσαι, ὡς ὅτε ἀπὸ Ἱεροσολύμων διήρχετο διὰ τῆς Σαμαρείας <εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ> φθάσας ἐπὶ τὸ φρέαρ, κοπιάσας «ἐκ τῆς ὁδοπορίας» ἕκα θέσθη παρ' αὐτῷ; τί δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Ἰησοῦ πρόκειται ὄνον δεδεμένον μετὰ πώλου λυεσθαι κελεύοντι <καὶ> προστάσσοντι λέγειν τῷ ὅτι ποτοῦν ἐπὶ τούτῳ φάσκοντι ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρειαν ἔχει· εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς; ὁ γὰρ τηλικούτος κύριος, χρειαν ἔχων ὄνου καὶ πώλου τῶν πάλαι δεδεμένων, ἐμφανέτω *** τι ἄξιον αὐτοῦ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς. Ἐπιτείνει δὲ τὴν κατὰ τὸν τόπον ζήτησιν προφήτης Ζαχαρίας ὁ τοῦ Βαραχίου, προφητεύσας περὶ τούτων προφητείαν ἀξίαν ἐπιστάσεως, ἐν ἧ ἀυταῖς λέξεσι γέγραπται ταῦτα· «χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται

σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπι βεβηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον». εἰ δὲ βούλει ἀπὸ τοῦ προφήτου μαθεῖν πῶς ἐστὶ [χαῖρε σφόδρα] χαρᾶς ἄξια τῆς θυγατρὸς Σιών τὰ προφητευόμενα, ἄκουε τοῦ «καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἐφραΐμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν, καὶ πλῆθος καὶ εἰρήνη ἐξ ἐθνῶν· καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης καὶ ποταμῶν διεκβολὰς γῆς. καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης ἐξαπέστειλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ. καθήσεσθε ἐν ὀχυρώματι δέσμοι τῆς συναγωγῆς, καὶ ἀντὶ μιᾶς ἡμέρας παροικίας σου διπλᾶ ἀνταποδώσω σοι». καὶ ἵνα μὴ μηκύνωμεν τὸν λόγον ἐπὶ πλεῖον, καταλίπωμεν τῷ βουλομένῳ συγκρίναι τὴν προφητείαν τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἱστορίας ὅλα κατὰ τοὺς τόπους ἐξετάσαι παρακειμένης τῆς λέξεως. ἐσημειωσάμεθα δὲ ὡς περὶ ἐπὶ ἄλλων ὅτι μὴ αὐταῖς λέξεσιν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐξέθεντο τὸ προφητικόν· οὐ γὰρ ταῦτόν τὸ «χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, <κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ>» τῷ εἶπατε τῆς θυγατρὸς Σιών <ἢ τῷ «μὴ φοβοῦ, θυγάτηρ Σιών»>, ἀλλὰ <καὶ τὰ> μετὰ τὸ «ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι» προτεταγμένα τοῦ «πραῦς» οὐκ ἐξέθετο ὁ Ματθαῖος, οὕτως ἔχοντα· «δίκαιος καὶ σώζων αὐτός». ἔτι δὲ ἀντὶ τοῦ καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου <κεῖται· «καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὄνον» καὶ πῶλον νέον» ἢ ὡς ἔν τισι «πῶλον ὑπόζυγιον». ὁ δὲ Ἰωάννης ἀντὶ τοῦ «ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὑπόζυγιον <καὶ πῶλον νέον>» πεποίηκε· «καθὲν μενος ἔρχεται ἐπὶ πῶλον ὄνου»· ὅστις ἐμφαίνει ὅτι γνώσεως δεῖται τὸ κατὰ τὸν τόπον, ἐπιφέρει τὸ «ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρότερον». 16.15 Ζητήσαι δ' ἂν τις πῶς εὐλόγως προστάσσεται κατὰ τὸν προφήτην χαίρειν σφόδρα θυγάτηρ Σιών καὶ κηρύσσειν θυγάτηρ Ἱερουσαλήμ διὰ τὸν ἐπιβεβηκῶτα «ἐπὶ ὑπόζυγιον καὶ πῶλον νέον», ὅτε μετὰ βραχὺ ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλήμ «ἔκλαυσεν <ἐπὶ αὐτήν» ὁ Ἰησοῦς λέγων «Ἱερουσαλήμ Ἱερουσαλήμ, ἢ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας» καὶ τὰ ἐξῆς. πρόσχεος οὖν εἰ δύνασαι Σιών νῦν δὴ λεγομένην θυγατέρα τοῦ προστάσσοντος αὐτῇ χαίρειν καὶ Ἱερουσαλήμ πάλιν θυγατέρα τοῦ κηρύσσειν αὐτῇ κελεύοντος, εἰπεῖν εἶναι <μὴ τὴν τὸν κύριον σταυρώσαν, ἀλλὰ τὴν δεξαμένην τὸν ἐσταυρωμένον, Σιών> τὴν ἐπουρανίαν, περὶ ἧς ἐν μὲν τῇ πρὸς Ἑβραίους γέγραπται τὸ «ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει», ἐν δὲ τῇ πρὸς Γαλάτας· «ἢ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν». μήποτε γὰρ σύμβολα ἐστὶ ταῦτα τοῦ σωτῆρος λύσαντος τῶν δεσμῶν διὰ τῶν μαθητῶν τὰ ἴδια ὀχήματα, τοὺς τε ἀπὸ τοῦ λαοῦ πιστεύσαντας ἐκείνου τότε καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. δεδεμένη γὰρ ταῖς ἀμαρτίαις ἦν ἢ τότε συναγωγή, δεδεμένος δὲ καὶ ὁ πῶλος μετ' ἐκείνης ὁ ὕστερον γενόμενος νέος ἀπὸ τῶν ἐθνῶν <πιστεύων> λαός· καὶ τούτους ἀμφοτέρους ἐγγίζων τῇ εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ ἀνόδῳ ὁ σωτὴρ ἐκέλευσεν ὑπὸ τῶν μαθητῶν διδασκόντων λυθῆναι, δούς αὐτοῖς τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ εἰπὼν· «λάβετε πνεῦμα ἅγιον. ἂν τινῶν ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινῶν κρατήτε, κεκράτηνται». καὶ αἰεὶ γε οἱ μαθηταὶ <Χριστοῦ>, οὓς «ἰκάνωσε διακόνους καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος», λύοντες τὴν δεδεμένην ὄνον καὶ τὸν πῶλον ἄγουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν βουλόμενον ὀχήμασι χρῆσασθαι τοῖς ὑπὸ τῶν γνησίων αὐτοῦ μαθητῶν λελυμένοις ἀπὸ τῶν πάλαι <ἀμαρτιῶν> δεσμοῦ. καὶ πρέπει γε τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ οὕτω χρεῖαν ἔχειν (φιλάνθρωπος γὰρ ἐστὶ) τῆς δεδεμένης ὄνου καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς δεδεμένου πώλου· χρεῖαν δ' αὐτῶν ἔχει, ἵνα αὐτοῖς ἐπικαθίσας ἀναπαύση μᾶλλον ἢ περ ἀναπαύσεται τοὺς οἷς ἐπικαθεζεται. 16.16 Ἀλλὰ ζητήσαι τις, πῶς ὁ λόγος τῶν ἐξῆς ἀκόλουθος ἔσται τοῖς ἀποδοδομένοις, οὕτως ἔχόντων· εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτοὺς ἢ· «καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ πάλιν ὡςδε». λύσεις δὲ τὸ ἐπηπορημένον ζητήσαι τὴν ἀποστολὴν ἢ τῶν κατὰ τὸν Ματθαῖον δύο ἢ τοῦ κατὰ τὸν Μάρκον πώλου. ὅτι δὴ κύριος οὐδεὶς ἄλλος ἦν τῶν δεδεμένων <ἢ ἐκεῖνος περὶ οὗ φησιν ὁ ἀπόστολος>·

«ἀλλ' ἡμῖν εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα», ὧς <ὅτι> μηδαμῶς ἀντιλέγειν ἔμελλε τῶν λεγόντων τις· «εἷς τί λύτετε τὸν πῶλον;» ἢ ὅτιποτ' οὖν φασκόντων, δῆλον· ὡς γὰρ μὴ ἀντερούντων αὐτῷ εἶπεν ὁ σωτὴρ τὸ καὶ ἔάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει ἢ· «ἔάν τις ὑμῖν εἴπῃ· τί λύτετε τὸν πῶλον; εἶπατε ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει»· καὶ κατὰ τὸν Λουκᾶν δέ· «ἔάν τις (φησὶν) ὑμᾶς ἐρωτᾷ· διὰ τί λύτετε; οὕτως ἐρεῖτε· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει». καὶ ζητήσεις εἰ μετὰ <τὸ ἀναβεβη κέναι εἰς> τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸ ἐπιβεβηκέναι τούτοις ἢ τούτῳ τὸν σωτῆρα, ἀποστολή τις ἐπὶ τι ἔργον ἀναγκαῖον πρὸς τὸν τόπον γίνεσθαι ἔμελλεν, ἵνα τι ποιήσωσιν ἢ ὄνος καὶ ὁ πῶλος ἔργον κατὰ τὸ σιωπῶμενον, ἐμφαινόμενον μὲν οὐ τρανῶς δὲ δεδηλωμένον. ἔννοϊαν δὲ τοῦ τοιοῦτου λαμβάνω ἐπιστήσας τῇ τάξει τῶν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον μακαρισμῶν, ἐν οἷς μετὰ τὸ «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» ἐξῆς γέγραπται τὸ «μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». τήρει γὰρ ἐν τούτοις ὅτι πρῶτον μὲν τῶν μακαριζομένων «ἡ βασιλεία» ἐστὶ «τῶν οὐρανῶν»· δευτέρον δὲ «κληρονομήσουσι τὴν γῆν», οὐχ ὥστε τὸν πάντα αἰῶνα εἶναι ἐπ' αὐτῆς· παρακληθέντες γὰρ καὶ διὰ τὸ πεπεινηκέναι καὶ δεδιψηκέναι δικαιοσύνης κορεσθέντες αὐτῆς καὶ ἐλεηθέντες καὶ τὸν θεὸν ἰδόντες καὶ υἱοὶ αὐτοῦ κληθέντες πάλιν ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀποκαθίστανται τῶν οὐρανῶν. Ἐὰν δὲ ὄνος καὶ πῶλος, οἷς ὁ σωτὴρ ἐπιβαίνει, οἱ ἀποδοδομένοι τυγχάνωσι, μὴ προσκόψῃς τῷ λόγῳ παραβάλλοντι ἀλόγοις ζώοις ἀχθοφόροις τοὺς φέροντας τὸν Ἰησοῦν αὐτοῖς ὀχούμενον. τάχα γὰρ τι τοιοῦτον νοήσας καὶ ὁ προφήτης εἶπε τὸ γενονέναι <ὡς> κτηνώδης, οὐχ ἀπαξιαπλῶς ἀλλὰ παρὰ τῷ θεῷ ἢ παρὰ τῷ Χριστῷ, κατὰ τὸ «κἀγὼ κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί». ὡς γὰρ πρὸς τὸν αὐτόλογον καὶ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ μεγαλειότητα κτηνώδεις ἐσμὲν οὐχ ἡμεῖς μόνοι, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν πολλῶν λογικώτεροι καὶ σοφώτεροι· οὕτω δὲ καὶ ὡς πρὸς τὸ λογικὸν τοῦ ποιμένου πρόβατά ἐσμὲν αὐτοῦ, τῷ τὸν ἐν ἄνθρωποις καὶ τοῖς τελειοτάτοις λόγον παραβαλλόμενον τῷ αὐτολόγῳ πλεῖον ἔχειν ἀπόστημα ἀπ' ἐκείνου, ἢ ὅσον ἔχει ἀπόστημα ὄνου καὶ πώλου ψυχῆ ἢ προβάτου πρὸς ἄνθρωπον. καὶ τάχα ἀναβαίνοντα μὲν εἰς Ἱεροσόλυμα (ἐποχουμένου τοῦ Ἰησοῦ) τὸ ὑποζύγιον ἢ καὶ ὁ πῶλος τοιαῦτά ἐστιν, γενόμενα δὲ ἐκεῖ οὐ μένει ὑποζύγιον οὐδὲ πῶλος, ἀλλὰ ἀποστέλλεται μεταβαλόντα καὶ ὡφεληθέντα καὶ μετασχόντα τῆς τοῦ λόγου θεϊότητος καὶ ὑπεροχῆς τῆς γνώσεως, ὥστε εἰς δόξαν <ἀξιῶσθαι> θεοῦ ἀποστέλλεσθαι αὐτὰ εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐλύθη πρότερον, τοῦ κυρίου μεταποιήσαντος αὐτὰ καὶ μισθὸν αὐτοῖς δεδωκότος τοῦ ἐνηνοχέναι αὐτὸν τὴν τοιαύτην μεταβολήν, ὡς καὶ ἀποσταλῆναι αὐτὰ ἐπὶ τὸν πρότερον τόπον, οὐκέτι <δ'> ἐπὶ τοῖς ἔργοις τοῖς πρότερον. οὐ γὰρ ἔμελλεν ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν <ὦν> κύριος, ἅπαξ αὐτὰ παραδεξάμενος τιμῆσαι τῇ τε ἀπὸ τῶν δεσμῶν λύσει καὶ τῇ ἑαυτοῦ ὀχίσει, πάλιν αὐτὰ πέμπειν ἐπὶ τοὺς δεσμούς ἢ ἔργα ἐλάττονα οὐ πεποίηκεν ἔργου, δεξάμενα τοῖς νώτοις τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. πρέπον δὲ ἦν ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ μυστηρίῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ λεγομένοις σφόδρα χαίρειν καὶ ἐπιτείνειν χαρὰν (τὸν καρπὸν «τοῦ πνεύματος») τὴν θυγατέρα τοῦ θεοῦ Σιών καὶ θυγατέρα αὐτοῦ τὴν Ἱερουσαλήμ κηρύσσειν· ἤρχετο γὰρ αὐτῇ «ὁ βασιλεὺς δίκαιος καὶ σώζων», <καὶ οὐχ ἀπλῶς «σώζων»> ἀλλὰ <«δίκαιος καὶ σώζων», τουτέστι> μετὰ τοῦ τηρεῖν τὸ δίκαιος εἶναι καὶ σώζων μετὰ δικαιοσύνης, καὶ εὐτρεπίζων εἰς σωτηρίαν τοὺς σωζομένους. αὐτὸς δὲ ἤρχετο εἰς Σιών καὶ Ἱερουσαλήμ «πραῦς καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον» (ὡς ἀποδεδώκαμεν) ἐπισκοπῶν τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῷ ἐξολοθρευεῖν «ἄρματα ἐξ Ἐφραΐμ», παραπλήσια τυγχάνοντα ἄρμασι Φαραώ, ὅτε «ἄρματα Φαραώ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν». ἤρχετο δὲ καὶ «ἵππον» ἐξολοθρευῶν τὸ πολέμικόν ζῶον ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἵνα εἰρήνην ποιήσῃ τῷ Ἰσραὴλ ἐπιστρέφων τὰ ἀπολωλότα αὐτοῦ πρόβατα, εἰρήνην δὲ καὶ τῇ Ἱερουσαλήμ

ἐπανάγων αὐτῆς ἐκπεσόντα τὰ τέκνα. πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε μεγάλης χαρᾶς εἶναι ἄξιον τὸ οὕτως ἔρχεσθαι τὸν δίκαιον βασιλέα καὶ σώζοντα καὶ πρᾶον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε ἔμελλεν ἐξολοθρευέσθαι πᾶν «τόξον πολεμικόν», ἵνα μηκέτι «οἱ ἄμαρτω λοι» ἐκτείνωσι τόξα μηδὲ ἐτοιμάζωσι «βέλη εἰς φαρέτραν τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῆ καρ δία»; ἔμελλε δὲ τότε «καὶ πλῆθος καὶ εἰρήνη» εἶναι ἀπὸ τῶν πιστευόντων καὶ σωζομένων «ἐθνῶν», κατὰρ χοντος «ὑδάτων ἕως θαλάσσης» τοῦ σωτήρος, κατὰρχοντος δὲ καὶ «ποταμῶν διεκβολὰς γῆς» καὶ διεξόδους ποιουμένων καὶ ποτιζόντων τὰ πολλὰ αὐτῆς. Ὁ δὲ θέλων ἀπλούστερον ἐπὶ τοῦ <τῶν Ἰουδαίων> λαοῦ οἷς ἐπιδεδήμηκεν ὁ σωτήρ ἀκούειν τὸ «θύγατερ Σιών» καὶ «θύγατερ Ἱερουσαλήμ» φήσει ὅτι ὁ λόγος μὲν προστάσσει χαίρειν τῇ θυγατρὶ Σιών καὶ κηρύσσειν τῇ θυγατρὶ Ἱερουσαλήμ· εἰ δὲ τινες ἠπείθησαν οὐ τὰ τοῦ χαίρειν ποιήσαντες ἄξια οὐδὲ παρὰδεξάμενοι τὸ περὶ τοῦ κηρύσσειν πρόσταγμα, αὐτοὶ γεγόνασιν ἑαυτῶν αἴτιοι τοῦ παθεῖν ἃ πεπόνθασιν, ὥστε λεχθῆναι αὐτοῖς· «ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον καταγγεῖλαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». χρὴ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι ὅτι πέντε περιτυχόντες ἐκδόσει τοῦ Ζαχαρίου παρὰ μὲν τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ τῷ Ἀκύλα εὐρομεν τὸ «αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον» ἢ «ἐπὶ ὄνου καὶ πώλου υἱοῦ ὀνάδων», παρὰ δὲ Θεοδοτίωνι· «αὐτὸς ἐπακούων καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὄνου», παρὰ δὲ Συμμάχῳ· «αὐτὸς πτωχὸς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὀνάδος», ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ ἐκδόσει· «αὐτὸς πτωχὸς καὶ ἐπὶ βεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον υἱὸν ὄνων». καὶ δύνатаί γέ τις ταῦτα ἐφαρμόζειν τῇ κατὰ τὸν ἔξεται ζόμενον τοῦ εὐαγγελίου τόπον ἴστο ρία, ὅτε πρᾶος καὶ ἐπακούων καὶ πτωχὸς ἐλήλυθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ σωτήρ· «ἐπτώχευσε» γὰρ «πλούσιος ὢν, ἵνα» οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ τοῦ ἐπακούοντος ἡμῶν «τῇ πτωχείᾳ» αὐτοῦ πλουτήσωσιν. 16.17 Ἴδωμεν δὲ περὶ τῆς Βηθ φαγῆ μὲν κατὰ Ματθαῖον, Βηθθανίας δὲ κατὰ τὸν Μάρκον, Βηθ φαγῆ δὲ καὶ Βηθθανίας κατὰ τὸν Λουκᾶν. ταῦτα δὲ ἦν «πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν». ἐρμηνεύεσθαι δὲ φαμεν τὴν Βηθφαγῆ μὲν ΟΙΚΟΝ ΣΙΑΓΟΝΩΝ (ἦτις τῶν ἱερέων ἦν χωρίον), Βηθθανία δὲ ΟΙΚΟΣ ΥΠΑΚΟΗΣ. ἐπὶ τὸν οἶκον οὖν τῆς ὑπακοῆς ἄγεται τὰ λυόμενα ἢ τὸ λυόμενον, ἵν' ἐκεῖθεν ἐπιβῆ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἢ ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς σιαγόνος, περὶ ἧς ἔστιν εἰπεῖν λαβόντα ἀφορμὰς καὶ ἀπὸ τῶν Κριτῶν, ἐν οἷς πηγὴ ἔστιν ἐπίκλητος σιαγόνος, ἀφ' ἧς ἔπιεν ὁ Σαμψὼν διψήσας, ἢ τάχα ἐπεὶ «τῷ τύπτοντι εἰς τὴν σιαγόνα» δεῖ παρέχειν καὶ τὴν ἑτέραν, σύμβολον τῆς τῶν σωζομένων ἀνεξικακίας ἢ Βηθ φαγῆ ἦν, ὅθεν ἐκαθέζετο ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ Ἰησοῦ λυθέντων. καὶ τὸ ὄρος δὲ τῶν Ἐλαιῶν <ἢ ἐκκλησία> ἔστιν, αἵτινες λέγουσι καρποφοροῦσαι καλὸν λίλαιος οὔσαι· «ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἔλαια κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ»· καὶ οἱ ἀρχόμενοι δὲ καὶ εἰσαγόμενοι ἐν αὐτοῖς εἰσιν «ὡσεὶ νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς» Χριστοῦ «τραπέζης», τεκνία καὶ «υἱοὶ» ὄντες αὐτοῦ. εἰ δὲ δεῖ ἐπιστῆσαι καὶ τοῖς δύο μαθηταῖς, οὓς ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὴν δεδεμένην ὄνον καὶ τὸν μετ' αὐτῆς πῶλον, ἵνα λύσαντες ἀγάγωσιν αὐτῷ, λεκτέον <τάχα οὐκ ἀλόγως> μή ποτε δύο μαθηταὶ Πέτρος εἰσὶ καὶ Παῦλος, δεξιὰς διδόντες ἀλλήλοις «κοινωνίας», ἵνα Πέτρος μὲν εἰς τὴν περιτομὴν πρὸς τὸ ὑποζύγιον γένηται, τὸν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου γεγενημένον <λαόν>, Παῦλος δὲ εἰς τὰ ἔθνη, τὸν νέον καὶ ἀδάμαστον πῶλον. καὶ ἦσαν ἀμφοτέροι (λέγω δέ· τὸ ὑποζύγιον καὶ ὁ πῶλος) πρὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐν κώμῃ καὶ οὐ πόλει, ἔνθα ἦσαν δεδεμένοι. ἀλλ' οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ λύουσι καὶ ἄγουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀμφοτέρω. Ἔτι δ' ἐπανάγων τῷ λόγῳ τοὺς δύο μαθητὰς φήσεις ὅτι ἐστὶ μὲν ἐν τάγμα τῶν διακόνου μένων τοῖς ἐκ περιτομῆς, ἄλλο δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. πλὴν κοινὴ νία ἐστὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, λυόντων τὰ προστεταγμένα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λύεσθαι· ὧν λυόντων, ἕαν τις λέγῃ αὐτοῖς· «τί λύετε τὸν πῶλον;» ἢ ὅτιποτοῦν, λέγει περὶ ἀμφοτέρων·

κηρύσσομεν ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν τῶν πρότερον δεδεμένων χρειάν ἔχει. χρειάν δὲ αὐτῶν ἔχει ἐπιβαίνων αὐτοῖς, λελυμένοις ἀπὸ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ ἄφεσιν αὐτῶν εἰληφόσι· δεδεμένοις γὰρ ἔτι καὶ «σειραῖς τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν» σφιγ γομένοις ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπικαθέζεται. κατὰ μέντοι τὸν Μάρκον καὶ τὸν Λουκᾶν <καὶ> πῶλός ἐστι δεδεμένος, «ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐκάθισεν»· οὐδὲν γὰρ λογικὸν καὶ κατὰ τρόπον <ἀνθρώπινον> γινόμενον ἐπέπρακτό <ποτε> καὶ ἴδρυτο τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πῶλῳ. καὶ οὗτος ἐφ' ὃ οὐδὲν λογικὸν πρότερον ἐφί δρυτο εὐτύχησε θεὸν αὐτῷ ἐπι καθεσθῆναι λόγον, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑπ' αὐτοῦ ἀγόμενος ἠνιοχοῦντος καταντήσῃ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ τοῦ θεοῦ. τοσαῦτα μὲν ἡμεῖς εἰς τὸν τόπον ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶδομεν· ὁ δὲ δυνάμενος καὶ χωρῶν μείζονα εἰς τὸν τόπον χάριν λεγέτω μείζονα καὶ βελτίονα, κάκεινος μᾶλλον ἀκουέσθω ὑπὸ τῶν διψώντων εὐαγγελικῆς σαφηνείας. 16.18 Πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ ὁ ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας (ματθ. 21, 6–11). ὁ δὲ Μάρκος οὕτω κατὰ τὸν τόπον ἐξέθετο· «καὶ ἀπελθόντες εὗρον πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου, καὶ λύουσιν αὐτὸν» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυΐδ· εἰρήνη ἐν τοῖς ὑψίστοις». καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ τοιαῦτά φησιν· «ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον καὶ θῶς εἶπεν αὐτοῖς ἐστῶτα τὸν πῶλον» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράζονται». Ἀκολουθῶντες τοῖς ἀποδεδομένοις περὶ τῶν ἀποσταλέντων δύο μαθητῶν ἐπὶ τὸ λύσαι τὴν δεδεμένην ὄνον καὶ τὸν πῶλον τὸν μετ' αὐτῆς καὶ πᾶσι τοῖς εἰς τὸν τόπον εἰρημένοις, διηγησόμεθα καὶ τὰ ἐκκεῖ μενα, ἐν οἷς λέλεκται ὅτι πορευθέντες οἱ δύο μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες τὰ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος αὐτοῖς προστεταγμένα ἤγαγον πρὸς αὐτὸν τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον· οὐς οὐκ ἀφήκασιν γυμνοὺς ἀλλὰ κόσμον αὐτοῖς περιέθηκάν ἐν ἱματίοις εὐσχημοσύνην περιποιούσι, κοσμήσασιν τὴν ὑπ' αὐτῶν λελυμένην ὄνον καὶ τὸν μετ' αὐτῆς πῶλον οἷς καὶ αὐτοὶ ἦσαν κεκοσμημένοι καὶ ἐσκεπασμένοι, [καὶ] ἵνα κεκοσμημένοι τῇ ὄνῳ καὶ τῷ πῶλῳ τοῖς ἐνδύμασι τῶν διδασκάντων μαθητῶν ἐπαναβῆ καὶ ἀναπαύσῃται καὶ ἐφιδρυθῇ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, γινόμενος ἐπάνω μόνος καὶ ἠνίοχος τῶν λελυμένων καὶ βασταζόντων αὐτόν. ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐκ τῶν διδασκάντων ἱματίοις ἐπιτεθεῖσι τῇ ὄνῳ καὶ τῷ πῶλῳ ὁ Ἰησοῦς ἐπικαθέζεται, ἐπειδὴ ἕκαστον ἐχρῆν συμβαλέσθαι τὸ Χριστῷ πραεῖ βασιλεῖ ἐπιβεβηκότι ὑποζυγίῳ καὶ πῶλῳ νέῳ *** <Ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ.> ἦν δὲ πλεῖστος ὄχλος ὁ συνεισερχόμενος εἰς Ἱερουσαλήμ τῷ Ἰησοῦ, καὶ οὗτοι ἔδειξαν καρπὸν τῆς τοῦ σωτῆρος ἀποδοχῆς ἐν τῷ τὰ ἑαυτῶν ἱμάτια ὑποστρώσαι, καὶ ὃν εἶχον κόσμον καὶ σκέπην, τῷ ἐπικαθεζομένῳ τῇ ὄνῳ καὶ τῷ πῶλῳ. ἐν τῇ ὁδῷ τοίνυν καθ' ἣν ἦγε τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔστρωσαν τὰ ἑαυτῶν ἱμάτια ὁ πλεῖστος ὄχλος, ἵνα καθαροῖς γῆς καὶ γηίνων πραγμάτων <ποσὶ> καὶ μηδαμῶς ἔχουσι κονιορτὸν ἢ ὄνος καὶ ὁ πῶλος ἐπιβῆ τῇ Ἱερουσαλήμ. καὶ τρίτον δέ τι τάγμα τὸ παρά τοὺς δύο μαθητὰς καὶ τὸν ὑποστρώσαντα πλεῖστον ὄχλον τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ νῦν κατείλεκται· ἄλλοι γὰρ ὠραιότητά <τινα> περιεποιούσιν τῇ ὁδῷ δι' ἣς ὤδευεν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς ὀχούμενος τοῖς προειρημένοις· ἡ δὲ ὠραιότης ἦν κοπτομένων κλάδων ἀπὸ δένδρων καὶ στρωννυμένων παρ' ἐκάτερα τῶν ἐστρωμένων ἱματίων· εἰ μὴ ἄρα τοῦτο τέταρτον τάγμα ἦν. ἄλλοι γὰρ οἱ λύνοντες μαθηταί, <καὶ> ἄλλη ἡ λυομένη ὄνος καὶ ὁ μετ' αὐτῆς πῶλος, καὶ τρίτοι ὁ πλεῖστος ὄχλος, καὶ τέταρτοι οἱ κόπτοντες τοὺς κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ στρωννύντες ἐν τῇ ὁδῷ. νόει δέ μοι ἀπὸ τούτων καὶ πέμπτον καὶ ἕκτον τάγμα κατελεγμένον τῶν τὸν Ἰησοῦν προαγόντων καὶ τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ. καὶ προάγοντας μὲν φήσεις ἀπὸ τῶν πρὸ τῆς παρουσίας εἶναι ἐκ τοῦ λαοῦ, δικαίων τάχα καὶ προφητῶν· ἀκολουθούντας δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν μετὰ τὴν

παρουσίαν έπομένων τῷ λόγῳ καὶ ἀκολουθούντων αὐτῷ εἴτε δικαίων εἴτε καὶ ἀποστόλων Χριστοῦ. πλὴν οὐκ ἄλλα μὲν ἔλεγον οἱ προάγοντες, ἄλλα δὲ οἱ ἀκολουθοῦντες· ἔκραζον γὰρ πάντες ἅμα ὡς χορὸς συνάδων καὶ σύμφωνος καὶ ἔλεγον, καὶ τὸ ἀνθρώπινον ὑμνοῦντες τοῦ σωτήρος ἐν τῷ ὡσαν νὰ τῷ υἱῷ Δαυῖδ καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπιδημίαν <ἐν τῷ> εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου καὶ τὴν εἰς τὰ ἅγια ἀποκατάστασιν ἐν τῷ ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. 16.19 Τούτων δὴ τῶν τριῶν ἐκφωνήσεων λεγομένων ὑπὸ τῆς συμφωνίας τῶν προαγόντων καὶ ἀκολουθούντων τῷ Ἰησοῦ, ὁ μὲν εἰσῆει εἰς τὰ ἀληθινὰ Ἱεροσόλυμα· ξενισθεῖσαι δὲ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις, αἴτινες λέγονται πᾶσα εἶναι ἡ πόλις, ἔφασκον τίς ἐστὶν οὗτος; ἀνάλογον τοῖς προφητεῦ θείσιν ἐν εἰκοστῷ τρίτῳ Ψαλμῷ περὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ σωτήρος καὶ τοῦ ξενισμοῦ τῶν οὐρανίων δυνάμεων ξενιζομένων ἐπὶ τῷ καινῷ τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ ὀχήματος θεάματι. ἔχει δὲ οὕτως ἐν τῷ Ψαλμῷ· «ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης» καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ ἐν Ἡσαΐα δὲ παραπλήσια προφητεύεται περὶ τῆς μετὰ τὴν οἰκονομίαν ἀνόδου τοῦ σωτήρος· γέγραπται γάρ· «τίς οὗτος ὁ παραγεγνημένος ἐξ Ἑδῶμ, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ· οὗτος ὡραῖος ἐν στολῇ;» τὰ δὲ κατὰ τὸν τόπον ὅλα καὶ σὺ δυνήσῃ ἀναλεξάμενος κατανοῆσαι, τί τε λέγουσιν αἱ ξενιζόμεναι δυνάμεις ἐπὶ τῆς τοῦ σωτηρίου σώματος ἀνόδου καὶ τί αὐταῖς ἀποκρίνεται. ταῦτα δὲ μοι παρείληπται βουλομένῳ σῶσαι τὴν ἀκολουθίαν τῆς κατὰ τὴν γραφὴν τροπολογίας ὅτι εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσεισθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα· τίς ἐστὶν οὗτος; μετὰ δὲ τοῦτο ἐξῆς γέγραπται ὅτι πολλοὶ ἔλεγον· οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας, ὁμοιογῶντες τὸν προφητευθέντα ὅτι «Ναζωραῖος κληθήσεται» ὁ κυρίως τῷ θεῷ αἰεὶ ἀνακείμενος. ἀλλὰ κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην περιγεγράφθω τὰ κατὰ τὸν τόπον καὶ ἀρχὴ τις ἔστω ἐτέρας περικοπῆς τὰ ἐπιφερόμενα, ἵνα μὴ ἀναγκάζεται τις (συνάπτων καὶ τὴν περὶ ἐκείνων διήγησιν τοῖς προτέροις) ζητεῖν ἐκβαλλομένους ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ θεοῦ τινὰς τοὺς ἐπιπληττομένους ὡς πεποικηκότες τὸν «τῆς προσευχῆς» οἶκον «ληστῶν σπῆλαιον». οὐκ οἶδα δὲ εἰ, κἂν βιάσῃται τις, δύναται ἀκολουθῶν τῷ «χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών» σῶσαι τὴν πᾶσαν καὶ τῶν ἐξῆς τοῖς ἐκκειμένοις ἀκολουθίαν. Μετὰ ταῦτα ἐξετάσωμεν καὶ τὸ ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυῖδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις ποῖον ἔχει νοῦν. σαφῶς μὲν οὖν τὸ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου αὐταῖς λέξεσι κεῖται ἐν τῷ πρὸ τοῦ μεγίστου Ψαλμοῦ Ψαλμῷ, λεγομένῳ ἔντισιν ἀντιγράφοις ἑκατοστῷ ἑπτακαίδεκάτῳ. δοκεῖ δὲ μοι τὰ ἀντὶ τοῦ «ὦ κύριε, σῶσον δὴ» προτεταγμένα τοῦ «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου» ἐβραϊκῶς ἐκκεῖσθαι ἐν τῷ «ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυῖδ»· οὕτω δὲ καὶ εἶχεν ἡ ἐβραϊκὴ λέξις· ANNA ADONAI ΩΣΙΑΝNA, ANNA ADONAI ΑΣΛΙΑΝNA, ΒΑΡΟΥΧ ΑΒΒΑ ΒΣΑΙΜ ΑΔΩΝΑΙ. εἶτα δοκεῖ μοι ὑπὸ Ἑλλήνων συνεχῶς γραφόμενα τὰ εὐαγγέλια μὴ εἰδόντων τὴν διάλεκτον, συγκεχύσθαι ἐν τοῖς κατὰ τὸν τόπον ἔχουσι ταῦτα ἀπὸ τοῦ προειρημένου Ψαλμοῦ. εἰ δὲ τὸ ἀκριβὲς βούλει μαθεῖν τῆς λέξεως, ἄκουε Ἀκύλου ἑρμηνεύσαντος ὡδί· «ὦ δὴ κύριε, σῶσον δὴ· ὦ δὴ κύριε, εὐδόωσον δὴ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου». ἀλλὰ γὰρ ἐπανακεφαλαιώσωμεθα τὰ κατὰ τὸν τόπον καὶ λέγωμεν ὅτι ἦτοι Παῦλος καὶ Πέτρος ἢ ἄλλα δύο εἶδη τῶν διδασκόντων, λύσαντες ἀπὸ τῶν δεσμῶν κατὰ τὴν τοῦ Ἰησοῦ πρόσταξιν τοὺς ἀπὸ περιτομῆς καὶ τοὺς ἀπὸ ἀκροβυστίας, ἐκόσμησαν αὐτοὺς καὶ πεποιήκασιν εὐπρεπεῖς πρὸς τὸ ὀχῆσθαι αὐτοῖς τὸν λόγον ἀνιόντα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. καὶ <οὕτως καὶ> τὰ λοιπὰ κατὰ μὲν μίαν ἔσται διήγησιν. κατὰ δὲ ἑτέραν αἰεὶ ἐνέστηκεν *** τῶν ἀποδεχομένων τὸν Ἰησοῦν στρωννύντων αὐτῷ διὰ τῶν ἰδίων ἐνδυμάτων τὴν ὁδὸν καὶ κοσμοῦντων αὐτὴν τοῖς κλάδοις καὶ προαγόντων καὶ ἐπακολουθούντων. καὶ ἄλλως δὲ ἕκαστος διὰ μὲν τῶν ἤδη πεπραγμένων προάγει τὸν Ἰησοῦν, διὰ δὲ τῶν

πραχθησομένων έπακο λουθει αύτω και λέγει τὰ άναγε γραμμένα. και εις ταύτα δε ήμεϊς μὲν τοσαύτα είδομεν· ο δε ήμῶν διαφέ ρων πλείονα και βλεπέτω και διδα σκέτω. πλην έν τινι τῶν εις τὸ κατά Ίωάννην εύαγγέλιον επί ποσόν και ταύτα έξητάσαμεν, οτε προέκειτο διηγήσασθαι τὸ «τῆ έπαύριον οὖν ὄχλος πολὺς ο έλθῶν εις τὴν έορτήν» και τὰ έξῆς. 16.20 Καί εισήλθεν ο Ίησοῦς εις τὸ ιερὸν τοῦ θεοῦ και έξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας και άγοράζοντας έν τῷ ιερῷ και τὰ έξῆς (ματτη. 21, 12–13). Τὰ δε κατά τὸν τόπον και οί λοιποὶ τρεῖς εύαγγελισταὶ έξέθεντο, ὡν τὴν πρὸς άλλήλους διαφορὰν οὐ τοῦ προκειμένου καιροῦ έστι διη γήσασθαι· άρκέσει γάρ τὸ έν τῷ έξεταζομένῳ εύαγγελίῳ κατά τὸ δυ νατὸν ήμῖν σαφηνίσει. τῶν τεσσάρων <δὲ> εύαγγελιστῶν άναγραφάν των τὰ κατά τὸν τόπον, πλείονα [τὰ] κατά τὸ δυνατὸν ήμῖν έξήτασται ύπαγορεύουσιν εις τὸ κατά Ίωάννην και ὡς οἶόν τε ήν σαφηνίζουσι τὸ «και εὔρεν έν τῷ ιερῷ τοὺς πωλοῦν τας βόας και πρόβαρα και περιστε ρὰς» και τὰ έξῆς. ένθα κατεσκευάζο μεν οὐκ έλάττονα τῶν παραδόξων δυνα μεων είναι τοῦ Ίησοῦ και τὴν προ κειμένην ὅτι τέκτονος μὲν νομιζόμε νος είναι υἱὸς τοσαύτη παρρησία και έξουσία έχρησατο, έκβάλλων έν παν ηγύρει από τοῦ ιεροῦ τοὺς άναγε γραμμένους, ὁποία οὐδ' ο τοῦ έθνους ήγούμενος χρώμενος εύχερῶς άν ήνυσε τοῦθ' ὅπερ Ίησοῦς πεποίηκε. και έτροπολογήσαμεν γε δουλεύσαν τες τῆ λέξει, ὡς έχωροῦμεν, τὸ Ίωάν νου βούλημα. άλλ' έπει και νῦν ο εἰρμὸς ήμᾶς άπαιτεῖ ειπεῖν κατά τὴν Ματθαίου λέξιν περι τῶν έκκειμένων, τὸν πατέρα τῆς σοφίας επικαλεσάμε νοι φέρ' ἴδωμεν ει άξιόν τι δυνάμεθα τῆς Ίησοῦ μετα θάρσους πράξεως ειπεῖν εις τὸν τόπον. και πρῶτον <μὲν> λεκτέον τί τὸ ιερὸν τοῦ θεοῦ, ὅπερ ὁμολογῶν ο θεὸς ειπεν έν τῷ προφήτῃ· ο οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται. ανάλογον μὲν οὖν τῆ κατά σάρκα περιτομή και ταῖς σωμα τικαῖς τοῦ νόμου έορταῖς και θυσίαις ιερὸν ένομιζέτο τοῦ θεοῦ είναι τὸ εκ λίθων άναισθήτων κατασκευ άσμα οἰκοδομηθὲν υπό Σολομῶντος

πρῶτον και άνοικοδομηθὲν έτι υπό Ἔσδρα, πλην μετα τὴν τοῦ σωτήρος οἰκονομίαν υπό Ῥωμαίων καθαιρε θέν. και οἶκος εκείνος ύπελαμβά νετο είναι εύχῆς, οὔ καθαιρεθέντος άναγκαῖον Ίουδαίους, ὡς μηκέτι έχοντας οἶκον προσευχῆς, λέγειν μηκέτι έχειν τὸ έξαίρετον τῆς έπι σκοπῆς τοῦ θεοῦ, ὃ έχειν ὤοντο παρὰ τὸ έν τῷ οἴκῳ τῆς προσευχῆς εὔχεσθαι, μηδὲ τὸ τὰ τῆς νομικῆς λατρείας έπιτελεῖν. και εκβεβληκέτω σωμα τικῶς άπ' εκείνου ο και σύμβολα ποιήσας τῶν ιδίων πνευματικῶν πράξεων σωτήρ ήμῶν τοὺς πωλοῦντας και άγορά ζοντας και τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καταβεβληκέτω και τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς και ειρηκέτω τὰ εκκείμενα εις έπιστροφὴν τοῦ τότε λαοῦ, άντι σεμνῆς πανηγύρεως έπι τελουμένης έν ὀνόματι θεοῦ σχολα ζόντων τῷ πωλεῖν και άγοράζειν, οὐκ έν τῆ καθηκούση χώρα έν ή εδει πωλεῖν και άγοράζειν, άλλ' έν τῷ ιερῷ, ένθα έχρηγν μὲν συνερχομένους εὔχεσθαι ὡς έν οἴκῳ προσευχῆς, έποιοῦν δε τὰ έναντία τῆ εύχῆ έν αύτῷ, ὡς έν οἴκῳ έμπορικῷ πωλοῦν τες και άγοράζοντες και άργύρια κολ λυβίζοντες και επί καθεδρῶν καθ εζόμενοι, ἴνα πωλῶσι περιστερὰς. και τὸ άσεμνον τῶν γινομένων παρὰ Ίουδαίοις τότε ο Ίησοῦς ήμῶν καθηρηκέτω, έλέγξας τοὺς άντι τοῦ κατά τὸν νόμον έορτάζειν έμ πορευομένους και σωματικῶς τρυ φῶντας. 16.21 Καί νῦν δε νομίζω ιερὸν εκ λίθων ζώντων οἰκοδομηθὲν είναι τὴν εκκλησίαν, και είναι έν αύτῆ τινας οὐχ ὡς έν εκκλησία ζώντας άλλ' ὡς «κατά σάρκα» στρατευομέ νους, οἵτινες και ποιοῦσι τὸν τῆς προσευχῆς εκ ζώντων λίθων <οἰκο δομηθέντα> οἶκον ληστῶν δια τὴν αύτῶν κακίαν σπήλαιον. τίς γάρ κατανοήσας τὰ έν τισιν εκ κλησίαις άμαρτανόμενα υπό τῶν <τοιούτων Χριστιανῶν τῶν> νομι ζομένων «πορισμὸν είναι τὴν» έτέρων «εύσέβειαν», και δέον «εκ τοῦ εύαγγε λίου» μόνον διαζῆν, τοῦτο μὲν μη ποιούντων, πλοῦτον δε και πολλὴν κτῆσιν συναγόντων, οὐκ έρεῖ σπήλαιον ληστῶν γεγονέναι τὸ τηλικούτον τῆς εκκλησίας

μυστήριον; ὥστ' ἂν εἰπεῖν τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐν ᾧ ὥκο δόμησεν ἱερῶ ζῶντι τό τε ἀπὸ τῶν Ψαλμῶν οὕτως ἔχον· «τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθοράν;» καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ (ὡς οἶμαι) Ὡσηέ, ἔνθα ἢ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ λέγει δυσαρεστομένη τῷ βίῳ τῶν ἁμαρτανόντων καὶ ἐν τῷ ἱερῶ εἶναι δοκούντων τὸ «οἶμοι ὅτι ἐγενήθη ὡς συναγών κα λάμην ἐν ἀμητῶ καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῶ, οὐκ ὄντος στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα. οἶμοι ψυχῆ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει». καὶ ἔὰν προσκόπτης γε τῷ ταῦτα λέγειν τὸν Ἰησοῦν καὶ πενθοῦντα ἡμῶν τὰ πταίσματα φάσκειν τὸ «οἶμοι ψυχῆ», συνεξέτασον τοῦ τοις τὸ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ἔνθα γέ γραπται ὅτι ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλήμ «ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπε». καὶ μᾶλλον γε, εἴπερ εὐλόγως ἔκλαυσεν ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, εὐλογώτερον κλαύσεται ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, οἰκοδομηθεῖσαν μὲν ἵνα οἶκος προσευχῆς ᾗ, γενομένην δὲ διὰ τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τρυφήν τινῶν (ἄλλ' εἶθε μὴ καὶ τῶν ἡγουμένων τοῦ λαοῦ) σπῆλαιον ληστῶν. Ἀλλὰ τότε μὲν εἰσηλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν τοῦ θεοῦ καὶ ἐκάθαρσεν αὐτὸ ἐκβαλὼν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῶ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καταστρέψας μετὰ τῶν καθεδρῶν ἐν αἷς ἐκαθέζοντο οἱ πωλοῦντες τὰς περιστεράς. νῦν δέ, ὅσον μὲν οὐκ ἐπισκοποῦνται, οἱ <ἐν> τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ γινόμενοι «ἐπὶ τὸ αὐτὸ» ἐν συναγωγαῖς εἰσὶν οἱ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες ἐν τῷ ἱερῶ καὶ τὰ λοιπὰ <πάντα> ποιοῦντες, καὶ οὐδαμοῦ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐπιφαίνεται, ἵνα ἐκβαλὼν <αὐτούς> σώσῃ τοὺς λοιποὺς ἢ κάκεινους ἐκβληθέντας ποιήσῃ συναισθηθῆναι τῆς ἁμαρτίας καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸ ἱερόν, οὐκέτι μετὰ τοῦ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν ἢ τὰ λοιπὰ ποιεῖν· ἐπὶ δὲ ἐπισκέψῃται ἐπὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ὡς ἀγαπῶν ἡμᾶς ἐπιδημήσῃ, ἵνα παιδεύσῃ καὶ μαστιγώσῃ ὡς υἱοὺς ὅπως ἡμᾶς παραδέξῃται, τότε εἰσελεύσεται ἡ δύναμις Ἰησοῦ συναγομένων ἡμῶν καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ εἰσελθοῦσα ἐκβαλεῖ πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῶ· πωλοῦντας μὲν καὶ ὡσπερ εἰς ἀπολοῦντας εἰ καὶ τι χρηστὸν εἶχον, ἀγοράζοντας δὲ ἀντ' ἐκείνων τὰ φαῦλα, καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἱερῶ τοῦ θεοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ, πράττοντας. ἄλλ' εἶθε εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν τοῦ πατρός, τὴν ἐκκλησίαν, τὸν οἶκόν τῆς προσευχῆς, καταβάλοι ὁ Ἰησοῦς τὰς τῶν κολλυβιστῶν καὶ <αἰσχροκερδῶν καὶ> φιλαργύρων τραπέζας καὶ εἰς πολλὰ εὐτελῆ καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξια κατακερατιζόντων τὰ δόκιμα ἀργύρια, ἵνα βλάψῃ μὲν ἐκείνους οἷς κολλυβίζουσιν, αὐτοὶ δὲ μὴ εἰς δέον χρῆσονται τῷ ἀργυρίῳ. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἐν τῷ ἱερῶ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες τὰς Χριστοῦ περιστεράς καὶ παραδιδόντες τοὺς ἀκεραίους ὡς περιστεράς, τοὺς εὐξαμένους καὶ εἰπόντας· «τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς, καὶ πετασθήσομαι καὶ καταπαύσω;» καὶ ἐπακουσθέντας ἄρχουσιν οἷς οὐ δεῖ. 16.22 Καὶ νομίζω ἀρμόζειν τὸν περὶ τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς λόγον τοῖς παραδιδούσι τὰς ἐκκλησίας αἰσχροκερδέσι καὶ τυραννικοῖς καὶ ἀνεπιστήμοσι καὶ ἀνευλαβέσι ἐπισκόποις ἢ πρεσβυτέροις ἢ διακόνοις. διόπερ μόνων τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς καθεδρᾶς ὠνόμασεν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος, ἃς φασὶν κατεστράφθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. ὡς εἶθε τούτων ἤκουον μετὰ τοῦ πρέποντος νοῦ τῆς θείας γραφῆς οἱ «ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωσέως» ἀρχοῦντες καθεζεσθαι καὶ πωλοῦντες ὅλας ἐκκλησίας περιστερῶν καὶ παραδιδόντες αὐτὰς τοιοῦτοις προσεσηκῶσι, περὶ ὧν λέγοιτ' ἂν τὸ ἐν τῷ Ἱερεμῖα ὑπὸ τοῦ κυρίου λεγόμενον· «οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεισαν· υἱοὶ ἄφρονές εἰσι καὶ οὐ συνετοί, σοφοὶ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλῶς ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν» καὶ τὸ ἐν τῷ Μιχαῖα (οἶμαι) οὕτω λελεγμένον· «οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐκβληθήσονται ἐξ οἴκου τρυφῆς αὐτῶν». εἰ γὰρ ἤκουον, οὐκ ἂν ἐπώλησαν τὰς Χριστοῦ περιστεράς, ἀλλὰ κατέστησαν ἄρχοντας αὐτῶν φειδομένους τῶν περιστερῶν καὶ προνοουμένους τῆς σωτηρίας αὐτῶν καὶ οὐ περιβλεπομένους τίνα ὡς παρὰ χεῖραν περιστερᾶν θύσαντες

κατα θοινήσονται. λέγει δὲ Ἰησοῦς τοῖς ἐκβαλλομένοις ὡς πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσι καὶ τοῖς κολλυβισταῖς καὶ τοῖς πωλοῦσι τὰς περιστεράς, δυσωπῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς λεγομένων προφητειῶν, ὅτι τὸ μὲν γεγραμμένον ἐστίν· ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται. οὐδὲν γὰρ ἄλλο δεῖ εἶναι ἐν ἐκκλησίᾳ θεοῦ ἢ εὐχὴν πάσης ἀγίας πράξεως καὶ προκαλουμένης τὴν τοῦ θεοῦ ἐπι σκοπήν, εἰς εὐχὴν παρὰ θεῶ λογίζο μένης, καθὸ καὶ τὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» δυνατόν ἐστιν. ὑμεῖς δέ, ὧ οὔτοι, ταῖς ὑμετέραις κακίαις τὸν τῆς προσευχῆς οἶκον σπήλαιον ληστῶν πεποιήκατε. καὶ εὐρεῖν ἔστι πολλαχοῦ κατὰ βραχὺ οὕτως εἰς διαστροφὴν ὀδεύσαντα τὰ τῆς νομιζομένης ἐκκλησίας πράγματα, ὡς μηδὲν σπηλαίου ληστῶν διαφέρειν τὸ ἄθροισμα συναγόμενον ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, ὥστ' ἂν λέγεσθαι αὐ τοῖς· «δι' ὑμᾶς διὰ παντὸς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Εἰ δὲ δεῖ τὰ εἶδη τρία τυγχάνοντα τῶν ἐνταῦθα κατειλεγμένων προσφιλονεικήσαντα τῇ σαφηνείᾳ τῆς γραφῆς ἐπιμελέστερον διηγήσασθαι, μήποτε οἱ μὲν ἐν τῷ λαῷ μηδενὶ ἐν τῷ κόσμῳ σχολάζοντες ἢ περὶ τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν μόνον τὰς διατριβὰς ἔχοντες καὶ σπανίως ταῖς προσευχαῖς προσκαρτεροῦντες καὶ οἷς ἀπαιτεῖ ἔργοις ὁ θεῖος λόγος, εἰσὶν οἱ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ μὴ καλῶς διάκονοι διοικοῦντες τὰ τῆς ἐκκλησίας χρήματα, ἀλλ' αἰεὶ μὲν ταῦτα ψηλαφῶντες, οὐ καλῶς δὲ αὐτὰ οἰκονομοῦντες ἀλλὰ σωρεύοντες τὸν νομιζόμενον πλοῦτον καὶ χρήματα, ἵνα πλουτῶσιν ἀπὸ τῶν εἰς λόγον πτωχῶν διδομένων, οὗτοί εἰσιν οἱ κολλυβισταὶ τραπέζας χρημάτων ἔχοντες, ἃς κατέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς. οἱ δὲ τὰς πρωτοκαθεδρίας πεπιστευμένοι τοῦ λαοῦ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ ὡσπερὶ ἀποδιδόμενοι ὅλας ἐκκλησίας οἷς οὐ χρὴ καὶ καθιστάντες οὐς οὐ δεῖ ἄρχοντας, οὗτοί εἰσιν οἱ πωλοῦντες τὰς περιστεράς, ὧν τὰς καθέδρας κατέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς. ἕκαστος οὖν τῶν ἐπὶ καθέδρας καθεζομένων ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀγαπώντων «τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς» προσεχέτω, μήποτε οὕτω καθέζεται ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ὥστε ἐλθόντα τὸν Ἰησοῦν καταστρέψαι αὐτὴν ὡς ἀξίαν καταστροφῆς. ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν ἀπὸ διακονίας συναγόντων «ἑαυτοῖς πλοῦτον καὶ ἀποστερούντων πτωχῶν» χρήματα, νοήσας τὴν προκειμένην γραφὴν μηκέτι σωρευέτω εἰς τὰς τραπέζας ἀργύριον, ἵνα μὴ καταστρέψῃ αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς. ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπὸ μεριμνῶν τε καὶ φροντίδων βιωτικῶν <αἰεὶ> ἀγόμενοι εἰς ἀγορασμοὺς καὶ πράξεις φροντιζέτωσαν, μήποτε ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐκβάλῃ αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ <τοῦ θεοῦ>, ὅτε ὁ ἐκβεβλημένος οὐδὲ ἐλπίδα τοῦ εἰσελθεῖν ἔχει ὅθεν ἐξεβλήθη. καὶ ὑποφαίνεται μοι ἐρευνῶντι τὴν ἐκ κειμένην γραφὴν, μήποτε ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ποιήσῃ [καὶ] κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιδημίαν ἢ κατὰ τὴν προσδοκωμένην θείαν κρίσιν. εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὸ ἱερόν τοῦ θεοῦ ὅλον, τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν, τὴν (ἐξ οὗ συνέστη ἐκκλησία) ἐν ὀνόματι Χριστοῦ συνεστηκυῖαν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, οὐς ἂν εὕρῃ τῷ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν σχολάσαντας τῶν νομιζομένων εἶναι ἐν τῷ ἱερῷ <ὡς ἀναξίους τοῦ ἱεροῦ> τοῦ θεοῦ ἐκβαλεῖ· καὶ οὐς ἂν εὕρῃ τραπέζας πῆξαντας καὶ γινομένους κολλυβιστὰς ἐλέγξει καταστρέψας αὐτῶν τὰς τραπέζας καὶ τῷ λόγῳ δείξας οἷα περὶ τὸ ἀργύριον ἡμαρτή κασι· τότε δὲ καὶ τὰς (ὡς διηγησάμεθα) καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς καταστρέψει. εἰ δὲ τις οὐδὲν τῶν τριῶν τούτων εἰδὼν ἔχει καὶ ἐν τῷ ναῷ εὐρίσκεται τοῦ θεοῦ, θαρρείτω· οὔτε γὰρ ἐκβληθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ οὔτε τι τῶν αὐτοῦ καταστραφήσεται οὐθ' ὡς ποιήσας τὸν οἶκον προσευχῆς σπήλαιον ληστῶν ὀνειδισθήσεται ὡς ληστής, ὅτε κολασθήσονται οἱ ποιήσαντες τῇ ἑαυτῶν ληστείᾳ καὶ ἀδικίᾳ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς σπήλαιον ληστῶν. 16.23 Εἰρημένης τοίνυν εἰς τὸ ῥητὸν τῆς ὑποπεσούσης ἡμῖν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν διχῶς ἀποδοδομένης διηγήσεως, φέρε μετὰ ταῦτα ἴδωμεν εἰ δύναται καὶ οὕτω τὰ κατὰ τὸν τόπον νοηθῆναι. οὐκ ἔλαττον τῆς ἐκκλησίας φύσει ἱερόν ἐστι θεοῦ πᾶσα λογικὴ φύσις, κατεσκευασμένη ἵνα χωρήσῃ δόξαν θεοῦ, περὶ ἧς γέγραπται (ἐν

τῆ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων καὶ τῆ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν) ὄφθεισος μετὰ τὴν οἶκο δομὴν τοῦ νεῶ ἐν αὐτῷ. τοῦτο δὴ τὸ φύσει ἱερὸν τοῦ θεοῦ, τὴν ψυχὴν, πεπληρώκαμεν οἱ ἅμαρ τάνοντες πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων λογισμῶν καὶ ἄλλων περὶ ἀργυρίου πάντα σκοπούντων διαλογισμῶν· πεπληρώκαμεν δὲ ἅμαρτάνοντες καὶ ἄλλων πωλούντων καὶ ἀπεμπολούντων εἴ τι ἅγιον κατάλειμμα ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν γεγένηται, ὅπερ ἦν περιστέρα. λέγει οὖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν ὁ Ἰησοῦς καὶ πεπληρωμένοις ληστῶν λογισμῶν τὸ γέγραπται· ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν πεποιήκατε σπήλαιον ληστῶν. ὁ μὲν οὖν Ἰησοῦς τοὺς ποιήσαντας σπήλαιον ληστῶν τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς ληστὰς ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ. οἱ δὲ τὰ αὐτὰ τοῖς λησταῖς φρονοῦντες περὶ μὲν Ἰησοῦ εἰρήκασιν· «σταύρου σταύρου αὐτόν», περὶ δὲ τοῦ ληστοῦ Βαραββᾶ· «ἀπόλυσον ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν». διόπερ μέχρι σήμερον Ἰουδαῖοι Ἰησοῦν μὲν οὐκ ἔχουσιν (οὐ γὰρ πεπιστεύκασιν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ), ἔχουσι δὲ μετ' ἑαυτῶν τὸν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν «τῆς πονηρίας» Βαραββᾶν τὸν ληστὴν ἤδη κεκρατημένον καὶ «εἰς φυλακὴν» κατακεκλεισμένον, ὃν καθ' ἑαυτῶν ἠξίωσαν ἀπολυθῆναι. διὰ τοῦτο ἄρχει τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων Βαραββᾶς ὁ ληστής. 16.24 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. (ματθ. 21, 14–16). Τὰ μὲν τῆς λέξεως δῆλα. ἀκολούθως δὲ ταῖς προαποδομέναις ἀναγωγαῖς λεκτέον ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ, τῷ οἴκῳ τῆς προσευχῆς, τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ πάντες εἰσὶ βλέποντες οὐδὲ (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) ὀρθοποδοῦντες· εἰσὶ γὰρ τινες καὶ τυφλοὶ καὶ ἄλλοι χωλοὶ τῶν ἀθροιζομένων, οἵτινες ἐκ τοῦ συναισθῆσθαι τῆς ἑαυτῶν τυφλότητος καὶ χωλότητος καὶ τοῦ γινώσκειν ὅτι οὐδενὸς ἢ τοῦ θεοῦ ἔργον ἐστὶ καὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ τὸ θεραπεῦσαι αὐτούς προσελθόντες αὐτῷ θεραπεύονται. 16.25 μετὰ τοῦτο γέγραπται ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, καίτοιγε ἰδόντες τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τῶν παίδων ἀκούοντες δοξαζόντων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἱερῷ, τῇ ἐκκλησίᾳ, ἠγανάκτησαν καταφρονοῦντες τῶν ὑμνούντων τὸν Ἰησοῦν παίδων, καὶ ἀγανακτήσαντες φασὶ τῷ σωτῆρι· ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ δυσωπῶν αὐτούς ἀπεκρίνατο ὅτι τοσοῦτω χρόνῳ ἐν ταῖς θείαις ἀναστρεφόμενοι γραφαῖς μέχρι τοῦ δεῦρο οὐκ ἀνέγνωτε, ἵνα μὴ καταφρονήσητε τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρῶν καὶ παιδίων ὑμνούντων ἐμὲ καὶ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα μου, ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; Μήποτε οὖν, ὡς κατὰ τὴν ἴστορίαν ψεκτοὶ εἰσὶν οὗτοι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς, οὕτως καὶ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν εἰσὶ τινες ψεκτοὶ ἀρχιερεῖς, τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς οὐ κοσμοῦντες τῷ ἑαυτῶν βίῳ οὐδὲ ἐνδεδυμένοι τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὗτοι οὖν, καίτοιγε βλέποντες τὰ τοῦ θεοῦ θαυμάσια, οὐ δὲν ἤττον καταφρονοῦσι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρῶν μὲν καὶ νηπίων ὑμνούντων δὲ τὸν θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, καὶ ἀγανακτοῦσιν ἐπὶ τῇ τούτων προκοπῇ καὶ κατηγοροῦσιν αὐτῶν παρ' αὐτῶν τῷ Ἰησοῦ ὡς ἅμαρτανόντων τῶν μὴ ἁμαρτανόντων, καὶ ὡς <μὴ> ἀκούοντι <μηδὲ> πᾶσαν τάξιν τηροῦντι λέγουσιν αὐτῷ· ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσι; καὶ τοῦτο δὲ ἔτι μᾶλλον συνήσομεν ἐπιστήσαντες, τίνα τρόπον πολλακίς τοῖς ζέουσι τῷ πνεύματι καὶ μέχρι φυλακῶν πρὸς τοὺς ἀπίστους παραβαλλομένοις καὶ <παντὸς> κινδύνου καταφρονοῦσι καὶ μετὰ πάσης εὐτονίας ἀσκοῦσιν ἀγενεῖαν καὶ παρθενίαν ἰδιώταις τῇ λέξει, ἐπιπλήσουσιν ὡς ἀτάκτοις οἱ ψεκτοὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἐγκαλοῦσιν αὐτοῖς παρὰ τῷ Ἰησοῦ, ὡς αὐτοὶ δικαιότερον πράττοντες τῶν οὕτως <ἀπλῶν καὶ> σπουδαίων καὶ χρηστῶν παίδων. ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς τοῖς παιδίοις μὲν μαρτυρεῖ, τοῖς δὲ ἀρχιερεῦσιν ἀμαθίαν <γραφῶν> ἐγκαλεῖ διὰ τοῦ λέγειν· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; καὶ ἐπὶ ἰδῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς κατὰ τὸν Πέτρον «ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα» ἐπι

ποθοῦντας καὶ θηλάζοντας αὐτό, γάλα ποτιζομένους, ἔτι καὶ ὑμνοῦν τας τὸν θεὸν τῇ πίστει καὶ τῷ βίῳ, θεώρει ὅτι πληροῦται ἐπ' αὐτῶν τὸ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. ἑαυτῷ γὰρ ὁ θεὸς αἶνον ἐν τοῖς τοι οὗτοις καταρτίζεται, ἐφ' οἷς εὐχαριστῶν τῷ πατρὶ ὁ υἱὸς λέγει· «ἔξο μολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο» καὶ τὰ ἐξῆς. 16.26 Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως [ἔως] εἰς Βηθανίαν καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε. (ματθ. 21, 17–22.)

Τίνας καταλιπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθε τῆς τῶν Ἱεροσολύμων πόλεως, ἀφ' ἧς ἐξεληθὼν ἐν Βηθανίᾳ ἦν ἡ τοὺς ἰδόντας μὲν ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ «τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησε καὶ τοὺς παῖδας κράζον τας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ», οὐδὲν δ' ἤττον ἀγανακτήσαντας ἐπὶ τοῖς αἰνοῦσι τὸν Χριστόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλεγχθέντας ὡς μὴ νενοηκό τας τὸ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; καὶ ἐπεὶ κατέλιπεν ἐκεῖνα τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔξω γέγονε τῆς πόλεως, διὰ τοῦτο πέπτωκε καὶ «λίθος ἐπὶ λίθον» ἤρξατο μὴ μένειν ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖσθαι ἕως πάντα καταλυθῆ. ἦλθε δ' εἰς Βηθανίαν, τὸν τῆς ΥΠΑΚΟΗΣ ΟΙΚΟΝ, τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα καὶ ἠύλισθη καὶ ἀνεπαύσατο, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἐν Ἱεροσολύμοις «ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ», ἄτε τοιοῦτων ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ὄντων ἐν αὐτοῖς. ὅτε δὲ ἀνεπαύσατο ἐν τῇ Βηθανίᾳ, τῷ τῆς ΥΠΑΚΟΗΣ ΟΙΚΩΙ, μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ συστήναι τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀναπαύσασθαι τὸν Χριστόν ἐν αὐτῇ, τότε ἐπανάγει εἰς τὴν πόλιν ἦν καταλέλοιπε καὶ ἧς ἔξω γέγονε, καὶ ἐπανάγων εἰς αὐτὴν πεινᾷ, καὶ μίαν ἰδὼν συκὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὸ δένδρον τοῦ λαοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ βρώσιμον ἀλλὰ μόνον ζωῆς ἕμφασιν· φύλλα γὰρ χωρὶς καρπῶν ἦν ἐν τῇ συκῇ. εἶτ' ἐπεὶ ἔμψυχος ἦν αὕτη ἡ συκὴ, διὰ τοῦτο λέγει ὡς ἀκουοῦση τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἀράν. τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτον ἦν· ὅσον συνέστηκεν ὁ ἐνεστὼς αἰὼν, μὴ κέτι γένοιτο ἔν σοι καρπός. διὰ τοῦτο ἄκαρπός ἐστιν ἡ Ἰουδαίων συνἀγωγή, καὶ τοῦτο γίνεται αὐτῇ «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος», ἕως «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ». ἐξηράνθη δὲ ἡ συκὴ, ἔτι ἐπιδημοῦντος τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν ἀνθρώποις ὡς ἀνθρώπου περιπατοῦντος Ἰησοῦ. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λέγοντες· πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκὴ; τοῖς γὰρ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς εἶδον τὸ τῆς ξηρανθείσης συκῆς μυστήριον καὶ ἐθαύμασαν οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ ἐξηράνθαι αὐτήν, ὡς ἐπὶ τῷ παραχρῆμα ἐξηράνθαι, ἔβλεπον γὰρ ξηρὰν τὴν συκὴν, τὸν λαὸν τὸν Ἰσραὴλ ἐκεῖνον. καὶ θαυμάζουσι τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ἑωρακεῖν παραχρῆμα τὴν συκὴν ἐξηραμένην, ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν (ἐμπεδῶν τὸ λεγόμενον τῷ ἀμῆν) ὅτι ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ εἰπῆτε· ἄρθῃτι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται. οὐκοῦν οἱ πιστεύοντες μαθηταὶ καὶ μὴ διακρινόμενοι ποιῶσι καὶ τὸ τῆς συκῆς λέγοντες αὐτῇ· «ὕμῃν ἦν ἀναγκαῖον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη», καὶ καταλιπόντες αὐτὴν ξηραίνουσιν αὐτήν, ἴν' ἡ ζωτικὴ δύναμις αὐτῆς μεταβῆ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸ πρότερον συνέχον πνεῦμα τὸν λαὸν ἐκεῖνον μεταστῆ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Πρὸς τῷ δὲ ποιεῖν τὸ τῆς συκῆς τοὺς μαθητὰς «ἔτι» ἐπαγγέλλεται αὐτοῖς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐὰν ἔχωσι πίστιν καὶ μὴ διακριθῶσιν, ὅτι «καὶ» τῷ «βλεπομένῳ τε καὶ» δεικνυμένῳ ὑπ' αὐτοῦ ὄρει, τῇ ἀντικειμένη ἐνεργείᾳ ἐπαιρομένη κατὰ τῶν ἀνθρώπων, λέγουσιν· ἄρθῃτι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ γίνεται. αἴρεται γὰρ ἀφ' ἐκάστου τῶν ὠφελουμένων ὑπὸ μαθητῶν Ἰησοῦ τὸ βαρὺ τῆς κακίας ὄρος, ὁ σατανᾶς, αἶροντος αὐτὸν τοῦ νικήσαντος αὐτόν, καὶ βάλλεται εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν ἄβυσσον, βάλλοντος αὐτὸν εἰς τὸν ἄξιον αὐτοῦ τόπον τῆς κολάσεως. καὶ περὶ ταύτης τῆς θαλάσσης ἐν Ψαλμοῖς λέγεται τὸ «αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ

πλοῖα διαπορεύεται, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων, δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῶ». καὶ ἐν ἄλλω Ψαλμῶ· ἐκεῖ «συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος», δῆλον δὲ ὅτι ἐν τῇ θαλάσῃ, καί· ἐκεῖ «συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψιν». αἴρεται οὖν καθ' ἕκαστον τῶν ὑπὸ τοῦ λόγου καταρτιζομένων εἰς σωτηρίαν ὅρος τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ βλεπόμενον καὶ δεικνύμενον, καὶ βάλλεται εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὸν τοῦ ἐπιτυχάνοντος μαθητοῦ Ἰησοῦ ἐν διδασκαλίᾳ λόγον, λέγοντος τῶ ἐν τῶ καθ' ἕκαστον τῶν ἀκουόντων ὅρει· ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, λέγοντος δὲ μετὰ τοῦ ἔχειν πίστιν καὶ μὴ διακρίνεσθαι, ἵνα καὶ τὸ λεγόμενον γένηται. καὶ τὰ πάντα δὲ ὅσα ἔαν ὁ ἔχων πίστιν καὶ μὴ διακρινόμενος αἰτήσῃ ἐν τῇ προσευχῇ, πιστεύων λήψεται. 16.27 Αὕτη δὲ ἐστὶ Βηθανία, ἔνθα ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Ἰησοῦ φίλος κατῴκει. καὶ πᾶς δὲ ὁ ὑπακούων τῶ λόγῳ τοῦ θεοῦ καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπακοῆς ἐνιδρυμένον <καὶ ἐναυλιζόμενον> ἔχων ἑαυτῶ, ΟΙΚΟΣ ἐστὶν ΥΠΑΚΟΗΣ καὶ Βηθανία, ἐν ἣ ἀυλί ζεταὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀναπαύεται. ἐπεὶ δὲ πράγματα δεῖ λαμβάνειν ἀπὸ τῶν λεγομένων ἄξια σοφίας θεοῦ ἀφ' ἧς τὰ εὐαγγέλια γέγραπται, πρόσχες εἰ μὴ κατὰ μὲν τοὺς ἀπλούστερον νοοῦντας παρέλκει τὸ καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως· πῶς γὰρ ἐδύνατο ἔξω τῆς πόλεως γενέσθαι μὴ καταλιπὼν τοὺς προτέρους παρ' οἷς ἦν; κατὰ δὲ τοὺς συνετώτερον ἀκούοντας τῶν λεγομένων <οὐ> πάντως καταλείπει τοὺς προτέρους ὅτε παρ' ἑτέροις γίνεται, ἀλλὰ φαύλους μὲν καὶ ἁμαρτωλοὺς καταλείπει, δικαίους δὲ συνὼν καὶ παρ' ἑτέροις γίνεται μετ' ἐκείνους καὶ σὺν ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ εἰς Βηθανίαν ἀυλισθεὶς οὐ καταλιπὼν τὴν Βηθανίαν εἰς τὴν πόλιν ἐπανήγει· ἦν γὰρ καὶ ἐν Βηθανίᾳ καὶ ἐπανήγειν εἰς τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἰησοῦς αἰεὶ τῶν ἐν τῶ δικαίῳ βουλόμενος μεταλαβεῖν καρπῶν τοῦ <ἐν αὐτοῖς ἀγίου> πνεύματος, καὶ ἔστιν αὐτοῦ <βρώματα> (ἴν' οὐ τὴν ὀνομάσῃ) τὰ σῦκα ὧν πεινῶν ἐσθίει ἢ ἀγάπη τοῦ καρποφοροῦντος αὐτήν, πρῶτος οὖσα «καρπὸς τοῦ πνεύματος», καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ μακροθυμία καὶ τὰ λοιπά. ἅτινα ὅσον μὲν καρποφοροῦμεν οὐ ξηρανθησόμεθα, ἐπὶ δὲ ἐπιστάντι αὐτῶ καὶ ζητοῦντι <τοιοῦτον> καρπὸν ἵνα φάγη μὴ παρέχωμεν, λελέξεται πρὸς ἡμᾶς· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα· χωρὶς γὰρ τῆς προαποδομένης περὶ συκῆς ὡς τοῦ λαοῦ διηγήσεως ἔστι καὶ ἐπὶ ἕκαστον ἀνάγειν τὸν λόγον, συκὴν ὄντα ἦτοι ξηρανομένην ἢ φέρουσαν καρπὸν καὶ ζῶσαν καὶ γεωργουμένην, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ. Τάχα δὲ ὡς περὶ ἐπὶ τοῦ σπόρου «ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν» καὶ «ἂ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτά», ἀλλὰ δὲ εἰς τὰς πέτρας καὶ ἄλλα εἰς «τὰς ἀκάνθας» καὶ ἄλλα εἰς «τὴν κληνὴν» καὶ ἀγαθὴν γῆν, οὕτως καὶ συκαὶ εἰσι διάφοροι. καὶ ἔαν μὲν ἦ συκὴ ἐπὶ τῆς καλῆς καὶ ἀγαθῆς γῆς, καὶ φέρει «καρπὸν» καὶ πεινῶντι τῶ Ἰησοῦ παρέχει αὐτόν. ἐπὶ δὲ ἦ «παρὰ τὴν ὁδὸν», ὡς αὕτη περὶ ἧς γέγραπται τὸ καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐλθόντι τῶ Ἰησοῦ οὐ δίδωσι καρπὸν· οὐδὲν γὰρ εὐρίσκει ἐν τῇ «παρὰ τὴν ὁδὸν» συκῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον. διὸ λέγει αὐτῇ, ἐπεὶ «παρὰ τὴν ὁδὸν» ἦν καὶ φύλλα μόνον εἶχεν ἔμφασι τοῦ ζῆν ἀλλ' οὐ μετὰ καρποῦ, τὸ μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα. ὅσον μὲν οὖν οὐκ ἔρχεται ἐπὶ τινὰ συκὴν οὐδὲ ἤδη ζητεῖ τὸν καρπὸν αὐτῆς, ἀλλὰ μακροθυμεῖ περιμένων εἰ πῶς οἴσει καρπὸν ἢ συκῇ, οὐ ξηραίνεται. ἐπὶ δὲ ἐπιστάντος τοῦ πεινῶντος <καὶ ἐπιζητοῦντος> ἡμῶν τοὺς καρποὺς εὐρεθῶμεν οὐδὲν ἔχοντες εἰ μὴ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς πίστεως μόνην *** οὐ συνόντων αὐτῇ καρπῶν, παραχρῆμα ξηρανθησόμεθα καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι πιστοὶ ἀπολωλεκότες. καὶ ἔστιν εὐρεῖν τοιοῦτους τινὰς ἐπὶ πολλὸν φορέσαντας χρόνον τὸ τῆς πίστεως ὄνομα καὶ ἐμφάναντας ὅτι ζῶσι, καὶ παντελῶς <δ'> εἰσὶ ξηροί· οὐκ ἐπὶ τὸ μὴ καρποφορεῖν ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἀφισταμένους παντελῶς τοῦ λόγου καὶ ξηρανθέντας. ἐνθάδε μὲν οὖν ξηραίνεται ἢ μὴ δεδωκυῖα πεινῶντι τῶ Ἰησοῦ καρπὸν· ἄλλη δὲ συκὴ ἐκκόπτεσθαι

κελεύεται, ἵνα μὴ «τὴν γῆν» καταργῆ. εἶθ' οἱ μαθηταί, ἐπὶ ἴδωσί τινα μετὰ ζωτικὴν ἔμφασιν ξηρανθέντα, θαυμάζουσι λέγοντες· πῶς πα ραχρήμα ἐξηράνθη ἡ συκῆ; Ἔτι δὲ μᾶλλον νοήσομεν τοῖς καθ' ἓνα ἐφαρμόζοντες τὰ κατὰ τὸν τόπον, ἐπιστήσαντες τίνα τρόπον ἐν τοῖς πειρασμοῖς ὁ μὲν Ἰησοῦς αἰτεῖ τοὺς καρπούς, φέρ' εἰπεῖν ἐν διωγμῷ τὴν ὁμολογίαν καὶ τὸ μαρτύριον, καὶ ἐν τῷ γυναικὰ ἐπιμαίνεσθαί τινα τὴν τοῦ Ἰωσήφ ἐγκράτειαν καὶ σω φροσύνην, καὶ οὕτως καθ' ἕκαστον πειρασμὸν τὸν ἀκόλουθον αὐτῷ καρπὸν. ὁ δὲ μὴ παρασκευασάμενος διδόναι πεινῶντι τῷ Ἰησοῦ καὶ ἐφισταμένῳ τὴν ὁμο λογίαν ἢ τὴν ἐγκράτειαν, παραχρῆμα ξηραίνεται· ὁ γὰρ ἀρνησάμενος ξηραίνεται, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ πορνεύ σας, καίτοι παρὰ τὸν πρὸ τῶν πειρασ μῶν καιρὸν ζωτικὴν ἐμφαίνων δύ ναμιν καὶ οἶονεὶ τὰ φύλλα τῆς συκῆς περικείμενος. καὶ θαυμάζουσιν ἐπὶ τῶν τοιούτων οἱ μαθηταί, πῶς ὁ μὲν Ἰησοῦς ἐπέστη πεινῶν καὶ ζῆ τῶν τὸν καρπὸν, τῷ δὲ μὴ εὐρηκέναι εὐθέως «εἶπε» «καὶ ἐγένετο», καὶ παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ μὴ παρεσκευασμένη εἰς τὸ φέρειν καρπὸν συκῆ. καὶ πολλάκις τις γενόμενος συκῆ ἔτεσι πλείοσιν οὐ ξηραίνεται, ἐπὶ στάντος δὲ Ἰησοῦ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ἀπαιτοῦντος τὸν καρπὸν, οὐ δεδωκώς αὐτῷ παρα χρῆμα ἐξηράνθη καὶ τὴν τῶν το σούτων ἀπολώλεκεν ἐτῶν ζωὴν. καὶ τοῦτο γίνεται ἐπεὶ περ, κατὰ τὸν τοῦ σωτήρος λόγον, «παντὶ τῷ ἔχοντι δο θήσεται καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ», ἵνα μὴ ἀργὸν ᾖ «ὃ δοκεῖ ἔχειν». ἕκαστος δὲ τῶν μα θητῶν, ἐὰν ἔχη πίστιν καὶ μὴ διακριθῆ, καὶ τὸ τῆς συκῆς ποιεῖ καὶ τὸ ἐξῆς αὐτῷ ἐπιφερόμενον. 16.28 Καὶ ἔργον ἐστὶ δεῖξαι, πῶς ὁ Ἰησοῦ μαθητῆς ζητήσας καρπὸν ἐν συκῆ καὶ μὴ εὐρῶν λέγει αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα παραχρῆμα καὶ ἐπ' αὐτῷ ξηρανθῆ ἡ συκῆ. καὶ εἰς ταῦτα δὲ νόησόν τινα τὰ τῆς πί στεως ἐπαγγελόμενον καὶ οἶόμε νον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν καὶ τὸν Ἰησοῦν «ἐν ταῖς πλατείαις» τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δεδιδα χέναι. εἶτα ἡκέτω μαθητῆς ζητῶν καρπὸν σοφίας καὶ λόγου ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν περὶ τοῦ διδάσκειν τὰ θεῖα ἐπαγγελίαν, καὶ ζητῶν καὶ ἐρευνῶν τῷ λόγῳ αὐτὸν μηδένα καρπὸν εὐ ρισκέτω· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν παρι στὰς τοῖς θεωροῦσι κενὸν τοῦ Χρι στοῦ, παριστάτω τῷ λόγῳ ὅτι οὐχ οἶόν τε τινὰ καρπὸν ἔτι γενέσθαι αὐ τῷ εἰς τὸν αἰῶνα ὑπὸ τῆς οἰή σεως βεβλαμμένῳ. ὅρα οὖν εἰ μὴ ἐν τοιούτῳ ὁ ἔχων πίστιν καὶ μὴ διακριθεὶς τὸ τῆς συκῆς παραπλησίως πως τῷ Ἰησοῦ ποιεῖ. καὶ κρεῖττόν γέ ἐστι, τὴν ἀπατηλὴν συ κὴν καὶ νομιζομένην μὲν ζῆν μὴ καρ ποφοροῦσαν δέ, ἐλεγχθεῖσαν ὅτι ἄκαρ πός ἐστι, ξηρὰν τοῖς λόγοις τῶν μαθη τῶν Ἰησοῦ φανῆναι, ἢ ἀπατᾶν ἔτι τῇ νομιζομένῃ ζωῇ καὶ τῇ προσποιήσει <τῆς ἐπαγγελίας> «τὰς τῶν ἀκάκων» καὶ εὐεξαπατήτων «καρδίας». καλὸν οὖν ἐφάνη καὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἔργον τὸ κατὰ τὴν ξηρανομένην συκῆν. ἐν ἐκάστῳ δ' (οἶμαι) ἀπίστῳ καὶ ἀνό μῳ ὅρος ἐπίκειται κατὰ τὴν ἀναλο γίαν τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ἀνομίας, τῷ λόγῳ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ αἰρό μενον καὶ βαλλόμενον εἰς τὴν θά λασσαν τῆς κολάσεως αὐτοῦ. καὶ πάντα δὲ ὅσα ἐὰν αἰτῶσιν ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες οἱ Ἰη σοῦ μαθηταί λήψονται, ὡς μαθηταί οὐδὲν τῶν μὴ δεόντων αἰτήσοντες, καὶ ὡς πειθόμενοι τῷ διδασκάλῳ, μηδὲν ἄλλο αἰτοῦντες ἢ τὰ μεγάλα καὶ τὰ ἐπουράνια· εἶπε γὰρ ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «αἰτεῖτε τὰ με γάλα, καὶ τὰ μικρὰ προστεθήσεται ὑμῖν· καὶ αἰτεῖτε τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια προστεθήσεται ὑμῖν». 16.29 Ὁ δὲ Μᾶρκος ἀναγράφας τὰ κατὰ τὸν τόπον ἀπεμφαίνόν τι (ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν) προσέθηκε ποιή σας ὅτι «ἰδῶν» ὁ Ἰησοῦς «ἀπὸ μακρὸ θεν συκῆν ἔχουσαν φύλλα ἦλθεν» ὡς εὐρήσων τι «ἐν αὐτῇ»· «ἐλθὼν» δὲ «ἐπ' αὐτὴν» καὶ μηδὲν εὐρῶν «εἰ μὴ φύλλα» μόνον («οὐ γὰρ ἦν ὁ καιρὸς σύκων») «ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· μη κέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγη». εἶποι γὰρ ἄν τις· εἰ μὴ «ὁ καιρὸς σύκων ἦν», πῶς ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ὡς εὐρήσων τι «ἐν αὐτῇ» καὶ πῶς δικαίως εἶπεν αὐτῇ· «μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φά γη»; πρὸς τοῦτο

δὲ λελέξεται ὅτι οἱ κατειλεγμένοι παρὰ τῷ ἀποστόλῳ καρποὶ τοῦ πνεύματος, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, ἔστι μὲν ὅτε ἐν οἰκείῳ ἀποδίδονται καιρῷ. βέλτιον δὲ εἶ, τῶν περιστη κόντων ἐπὶ τὸ ἐναντίον τῷ καρποφορεῖν προκαλουμένων, δυνηθεῖ τις καὶ διὰ τὸ πάνυ ὠφελῆσθαι ἐκ τοῦ λόγου οὐδὲν ἤττον καὶ τότε δίδοναι τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος. ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν· εἷς τῶν καρπῶν τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη. ταύτης δὲ καιρὸς μὲν ὅτε οὐ χαλεπὸν ἀποδοῦναι τὸν καρπὸν τοῦ ἀγαπᾶσθαι· καὶ ἔστιν ἀγαπᾶν τὸν ἀγαπῶντα καρπὸς μὲν τοῦ πνεύματος, οὐ μὴν ἐν οὐ καιρῷ (ἴν' οὕτως ὄνομάσω) σύκων. ἐπὶ δὲ ἐπὶ τὸ μισεῖν προκαλῆται τις τὸν πιστεύοντα τοιοῦτον ἀπατῶν καὶ ἐπιβουλεύων καὶ *** τοῖς ἡθεσι βεβλαμμένος ὢν, ὥστε δοκεῖν ἄξιός εἶναι τοῦ μισεῖσθαι, ὃ δὲ δίκαιος μηδὲ τὸν τοιοῦτον μισῆ ἄλλ' (ὡς υἱὸς «τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς») καὶ τότε αὐτὸν ἀγαπᾶ, οἰοεὶ ἐν οὐ καιρῷ σύκων τῆς ἀγάπης διδοὺς τὸν καρπὸν, μακάριός ἐστι. τὸ δ' ὅμοιον νοήσεις καὶ ἐπὶ τῆς χαρᾶς. φέρειν μὲν γὰρ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος τὴν χαρὰν μηδενὸς ἐπὶ τὸ λυπεῖσθαι προκαλουμένου καὶ δυσαρεστεῖσθαι, οὐ χαλεπὸν· ὅταν δὲ τὰ μὲν περιστη κόντα ἐπὶ λύπην καὶ ἀθυμίαν καὶ δυσἀρέστησιν προκαλῆται, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον ὠφελείας τις ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτη, ὡς <καὶ> ἐν καιροῖς τῆς δοκούσης δυσαρεστεύσεως εὐαρεστεῖσθαι καὶ ἐν καιροῖς τοῦ ἀτιμάζεσθαι καὶ τοῦ μαστιγοῦσθαι χαίρειν καὶ ἀπλῶς ἐν παντὶ περιστατικῷ καιρῷ μεμνησθαι τοῦ «πάντοτε χαίρετε», μακάριος ἂν ὁ τοιοῦτος εἴη καρπὸν φέρων τὴν χαρὰν καὶ ἐν οὐ καιρῷ (ἴν' οὕτως ὄνομάσω) σύκων. Τὸ παραπλήσιον δὲ οὐ χαλεπὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καρπῶν ποιῆσαι τοῦ πνεύματος. βούλεται γὰρ εἶναι κρεῖττονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸν προσιόντα τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὁ θεὸς καὶ ἀπαιτεῖ αὐτὸν παράδοξα καὶ (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπου ἔργα. διὸ καὶ πᾶσι λέγει οὐς καλεῖ ἐπὶ τὴν μακαριότητα· «ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες», μεμφομένοι δὲ τοῖς μὴ βουλομένοις ἀποθεωθῆναι καὶ υἱοῖς ὑψίστου γενέσθαι λέγει· «ὕμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε»· κατὰ γὰρ ἐκάστην ἀμαρτίαν, ὅτε ἐσμὲν «σὰρ κιννοὶ καὶ κατὰ ἄνθρωπον» περιπατοῦντες, οὐδὲν ἄλλο ἐνεργοῦμεν ἢ τὸ ἀποθνήσκειν, καὶ φανερὸν ὅτι «εἰ κατὰ σάρκα» ζῶμεν, μέλλομεν «ἀποθνήσκειν», ὡς ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος. ταῦτα καὶ διὰ τὸ «οὐ γὰρ ἦν ὁ καιρὸς τῶν σύκων». ὃ δὲ κατὰ τὸν Μάρκον Πέτρος ἰδὼν «τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν» εἶπε τῷ σωτῆρι· «ἰδοὺ ἡ συκὴ ἦν κατηράσω ἐξηράνθη»· κατὰ γὰρ τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου ἀξία ἢ μὴ φέρουσα τῷ λόγῳ καρπὸν ζητοῦντι. ἐπὶ τέλει δὲ τι ἔχει ὁ λόγος προτρεπτικὸν τοῦ πιστεύοντος λήψεσθαι· οὐχὶ ἄλλως γὰρ ληψόμεθα, εἰ μὴ αἰτήσομεν. ἔστω οὖν καὶ ἡ διὰ θεοῦ ἀξία τοῦ τυχεῖν ὢν αἰτούμεν καὶ ἡ εὐχὴ μετ' ἐπιστήμης ἀναπεμπομένη ἀξία τοῦ ἐπιτευχθῆναι, καὶ τὰ αἰτήματα ἔστω ἐπουράνια καὶ μετὰ γάλα καὶ ἄξια τοῦ δίδοσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. 17.τ Τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Ὁριγένους ἐξηγητικῶν τόμος ιζ'. 17.1 Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν προσήλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ λέγοντες· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ οὐδὲ ἐγὼ ὑμῖν λέγω ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ (ματθ. 21, 23–27). Τριῶν εὐαγγελιστῶν ὡς ἀναγκαστῶν ἀναγραφάντων τὸν προκειμένον λόγον, ἄξιον ἰδεῖν ὅτι ποτε νοοῦντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ἐπυνθάνοντο τοῦ σωτῆρος, οὐχ ἔν πύσμα, ἀλλὰ δύο προσάγοντες αὐτῷ, ἐν μὲν τὸ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἕτερον δὲ τὸ καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην; καὶ τί βουλόμενος ὁ σωτῆρ ἐπὶ τούτου μόνον ἀντηρώτησεν ὑπὲρ τοῦ μὴ πρὸς τὸ πύσμα ἀποκρίνασθαι· ἕωρα γὰρ οὐκ ἀξίους ἐκείνους τῆς πρὸς τὸ πύσμα ἀποκρίσεως καὶ τῆς τοῦ προβλήματος διηγήσεως. ὅτι δὲ οὐχ, ὡς οἴονται τινες, ἀπλᾶ ἔστι τὰ κατὰ τὸν τόπον καὶ εὐπερὶ νόητα, ἀλλὰ μυστικά καὶ βαθεῖας δεόμενα καρδίας, δηλὸν ἔσται ἐκ τῆς ἐπιστάσεως. φέρ' οὖν συναγορεύομεν τῇ πιθανῇ τῆτι τῶν ἀπλούστερον

ἐκδεχομένων τὰ κατὰ τὸν τόπον· φήσουσι γὰρ ὅτι δύο γενικὰς <ἐξουσίας> ἐπιστάμενοι, ἀμείνω μὲν τὴν τοῦ θεοῦ χειρίστην δὲ τὴν τοῦ διαβόλου, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρὸς βύτεροι τοῦ λαοῦ ἐπυνθάνοντο τοῦ σωτήρος, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ τούτων τῶν δύο ποιεῖ τὰ τεράστια καὶ ἀπὸ τίνος αὐτὴν λαβῶν. εἶθ' ὁ Ἰησοῦς ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀντιλογησαί ἄντηρώτησεν, ἅμα καὶ ἐλέγξει βουλόμενος τοὺς πυθομένους αὐτοῦ, ὡς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ποιήσαντας ἐν τῷ ἠπιστηκέναι Ἰωάννη τῷ βαπτιστῇ. καὶ ἦν αὐτοῦ τὸ ἀντερώτημα δύο οἰκονομούμενον, τὸν τε ἐπὶ τῇ εἰς τὸν Ἰωάννην ἀπιστίᾳ ἔλεγχοι καὶ τὸ περισπᾶσαι τοὺς πυθομένους, ἵνα δόξῃ αὐτοῖς εὐλόγως μὴ ἀποκρίνεσθαι. ἀλλ' εἶποι τις ἂν πρὸς ταῦτα ὅτι γελοῖον ἦν τὸ πυνθάνεσθαι ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ἐποίει ὁ Ἰησοῦς· οὐκ ἂν γὰρ ἀπεκρίνατο ὅτι ἐν τῇ τοῦ διαβόλου ἐξουσίᾳ, καὶ οὐ φημι ὅτι ὁ σωτὴρ τοῦτο οὐκ ἂν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' οὐδὲ «ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ἐπαιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα» εἶποι ἂν τοῖς πυνθανομένοις τὸ ἀληθές ὅτι ἐν τῇ τοῦ διαβόλου ἐξουσίᾳ ποιεῖ πᾶσαν δύναμιν καὶ «σημεῖα καὶ τέρατα», ἐν οἷς καταπλήξεται καὶ ἀποπλανήσεται «εἰ δυνατόν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς». εἰ δὲ οὐδὲ ἐκεῖνος εἶποι ἂν ἐν τῇ τοῦ διαβόλου ἐξουσίᾳ ποιεῖν τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τοῦ «ψεύδους», τὰ «ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις» ἐπιτελούμενα, πόσῳ πλέον ὁ σωτὴρ οὐκ ἂν (εἰ καὶ μὴ ἀντηρώτησεν) ἄλλο τι ἀπεκρίνατο ἢ ὅτι ἐν τῇ τοῦ θεοῦ; πρὸς δὲ τὴν οὕτως προφανῆ ἀπόκρισιν καὶ ἐκείνους πυνθάνεσθαι καὶ τὸν σωτὴρα μὴ ἀποκρίνεσθαι, εὐηθὲς εἶναί μοι φαίνεται. 17.2 Μήποτ' οὖν τὰ κατὰ τὸν τόπον τοιαῦτα ἔστιν. ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, περιεχούσῃ ἐπιστήμην θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν τούτων αἰτιῶν, εἰσὶ «θησαυροὶ» ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς «τῆς σοφίας» θησαυροὺς καὶ «τῆς γνώσεως» καὶ εἰσὶν οὗτοι «ἀπόκρυφοι»· καὶ εἴ τίς ἐστιν ἀξιωθεὶς εἰδέναι τὰ «ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι», εἰδείῃ ἂν τὴν «ἐν μυστηρίῳ σοφίαν», «τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν» τῶν δικαίων. εἰσὶν οὖν ἐν τοῖς «τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως» ἀποκρύφοις θησαυροῖς λόγοι βαθεῖς καὶ ἀπόρρητοι περὶ διαφορῶν ἐξουσιῶν, γενικῶς μὲν δύο, εἰδικῶς δὲ καθ' ἑκατέραν τῶν δύο πλείονες καὶ δυσθεώρητοι. αἱ δὲ γενικαὶ δύο ἐξουσίαι τοιαῦτα εἰσὶν· αἱ μὲν εἰσὶ τοῦ κρείττονος τάγματος, καὶ ὡς περ εἰσὶν ἄνθρωποι θεοῦ οὐχ οἱ τυχόντες καὶ ἄγγελοι θεοῦ μακάριοι καὶ προφήται τοῦ θεοῦ θεοφορούμενοι, οὕτως εἰσὶ τινες ἐξουσίαι τοῦ θεοῦ, περὶ ὧν ὁ ἀπόστολος Χριστὸν δοξολογῶν λέγει ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς ὅτι· ἐστὶν ὁ σωτὴρ «εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως», ἐν ᾧ «ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὀρατὰ εἴτε ἀόρατα, εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων». ἐν οὖν εἶδος τῶν ὑπὸ τὸν θεὸν αἱ ἐν Χριστῷ κτισθεῖσαι ἐξουσίαι, ἕτεραι παρὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς θρόνους καὶ τὰς κυριότητας· καὶ ἑκάστη ἐξουσία ζεῖ τινῶν, τεταγμένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατὰ τινὰ ἀπόρρητον ἀξίαν ἐπὶ τῶν ἀξίων ἐξουσιάζεσθαι κατὰ τὴν διαφορὰν αὐτῶν ὑπὸ ἑκάστην τῶν ἐξουσιῶν. καὶ «πολύς» ἂν «ὁ λόγος καὶ δυσερμηνεύτος» εἴη περὶ τῶν κατὰ τὰς ἐξουσίας ταύτας καὶ τῶν ἐξουσιαζομένων ὑπ' αὐτῶν πραγμάτων. ὡς δὲ εἰσὶ τινες ἐξουσίαι τοῦ θεοῦ, οὕτως εἰσὶ καὶ ἐναντία ἀνάλογον τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἀνθρώποις καὶ τοῖς ἀγγέλοις τοῦ διαβόλου. καὶ ἔστι γε τοῖς μηκέτι «πρὸς αἷμα καὶ σάρκα» παλαίουσιν ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπαναβεβηκέναι τῇ δυνάμει πρὸς τὰ ὑπὲρ ταῦτα ἀγωνιζομένοις «ἡ πάλη» «πρὸς τὰς» ἀνταγωνιζόμενας τοῖς ἀθληταῖς τῆς θεοσεβείας «ἐξουσίας». ὡς δὲ πλείονα τάγματα ἦν ὑπὸ τὸν θεόν, οὕτως καὶ ἐν τῇ ἐναντίᾳ χώρᾳ οὐ μόνον ἐξουσίαι εἰσὶν ἀλλὰ καὶ κοσμοκράτορες «τοῦ σκότους τούτου» καὶ «πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις», τάχα δὲ καὶ ἀρχαί, ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ πάντα ὁμώνυμα τοῖς τοῦ θεοῦ ἐστὶ κατὰ τὴν ἐναντιότητα. διειληφότες οὖν οἱ τὰ διαφέροντα ὀνόματα κεκληρωμένοι ἐν τῷ Ἰσραὴλ, τουτέστιν

οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, περὶ ἐξ ουσιῶν πλείονα <καὶ ταγματῶν τῶν ἐν οὐρανῷ μυστηρίων> εἴτε ἐκ παραδόσεων [εἴτε καὶ] ἐπιβάλλοντες εἴτε καὶ ἐξ ἀποκρύφων (οὐκ οἶδα εὖ λόγως ἢ καὶ ἀλόγως) κινούμενοι, ἐώρων τὸν Ἰησοῦν τὰ τεράστια ἐπιτελοῦντα οὐ χωρὶς τινος συνούσης αὐτῷ ἐξουσίας. ταύτης οὖν τὸ εἶδος <καὶ τὴν ἰδιότητα> ἀπὸ τῆς ἐπιστῆμης τοῦ Ἰησοῦ μαθεῖν ἐβούλοντο ἢ τῆς δοκούσης αὐτοῖς εἶναι ἐπιστῆμης ἐν αὐτῷ. Καὶ εἰ μὲν ἦσαν ἄρχιερεῖς τινες ἅγιοι καὶ μακάριοι (ὁποῖος ὁ Ἀαρὼν ἢ ὁ Ἐλεάζαρ ἢ ὁ Φινεὲς ἢ ὅσοι ἐπαινετῶς τὰ τῆς λειτουργίας διετέλεσαν) οἱ πυθόμενοι τοῦ σωτῆρος τότε καὶ πρεσβύτεροι παραπλήσιοι οἷς κατ' ἐντολὴν θεοῦ Μωσῆς ἐξελέξατο, εἰ κὸς ὅτι ὡς οὐ πειράζουσιν ἀλλὰ φιλομαθοῦσι καὶ ἀξίοις τῶν τηλικούτων μαθημάτων παρέστησεν ἂν ἀρξάμενος ὁ σωτὴρ λόγον, ὃν οὐδὲ ὁ κόσμος ὅλος χωρεῖν ἠδύνατο. καὶ ἀρξάμενος ἂν παρεδίδου τὴν ἐπιστήμην περὶ τῶν μακαρίων ἐξουσιῶν καὶ τῆς διαφοράς αὐτῶν καὶ τῆς αἰτίας τοῦ ἐληλυθέναι αὐτὰς ἐπὶ τὸ εἶναι ἐξουσίας καὶ τῶν ὑπ' αὐταῖς, εἴτε ψυχῶν εἴτε καὶ ὁποιωνποτοῦν λογικῶν, διεξῶ δευσε δ' ἂν καὶ τὸν περὶ τῶν ἐναντίων ἐξουσιῶν λόγον, καὶ τὰς διαφορὰς αὐτῶν παρέστησεν ἂν. εἰκὸς δ' ὅτι ἐδίδαξεν ἂν ἀνάλογον τῷ «ὁ νόμος» «διαταγεῖς δι' ἀγγέλων» καὶ τῷ «εἰ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος» (ἀνάλογόν φημι τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῶν διακονησαμένων τῷ νόμῳ ἀγγέλων καὶ τῆς κατὰ τὰς γραφὰς ἐξουσίας), οἷον ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ διακονουμένη τῷ θεῷ ἢ ποίαις <ἐναντίαις ἐξουσίαις> ἕκαστον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τεραστίων γεγένηται, καὶ τίς μὲν ἢ ἐξουσία διακονουμένη τῇ μεταβαλοῦσιν εἰς ὄφιν ῥάβδῳ Μωσέως, τίς δὲ ταύτη ἐναντία διακονουμένη τῇ μεταμορφώσει τῶν Αἰγυπτιακῶν ῥάβδων εἰς δράκοντας· καὶ εἶπεν ἂν τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας ἀφ' ἧς κατέπιεν ἢ τοῦ Ἀαρὼν ῥάβδος τὰς τῶν Αἰγυπτίων. εἶπε δ' ἂν καὶ τίς ἢ ἐξουσία τῆς εἰς χιόνα μεταβολῆς χειρὸς Μωσέως, καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων τῶν ποίᾳ ἦν ἐξουσία συμπνέουσα καθ' ἕκαστον τοῖς ἐπαίδοις τῶν Αἰγυπτίων, ὅτε ἐδόκουν μιμεῖσθαι τὰ σημεῖα τοῦ θεοῦ. καὶ οὕτως ἂν διεξῶ δευσε τὰς δέκα τῶν Αἰγυπτίων πληγὰς καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἀποστολήν δι' ἀγγέλων πονηρῶν. εἶπε δ' ἂν καὶ τίς ἐξουσία ὑπηρετήσατο τῇ διὰ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διόδῳ τοῦ λαοῦ καὶ καταποντώσει τῶν Αἰγυπτίων, τίς τε ἐξουσία ὑπηρετήσατο τῇ διὰ ξύλου μεταβολῇ ὕδατος πικροῦ εἰς γλυκύτητα. εἶπε δ' ἂν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἢ διηκονήσατο τῷ ἀπὸ πέτρας ὕδατι. καὶ ἦτοι τὴν αὐτὴν ἢ ἄλλην παρέστησεν <ἂν> ἐξουσίαν διακονησαμένην τῷ ὕετῳ τοῦ μάννα καὶ τῇ τῶν ὀρτυγομητρῶν ἐφόδῳ. εἶπε δ' ἂν καὶ τίς ἢ ἐξουσία ἢ τὸ αὐτὸ μάννα τῶν μὲν ἐξ ἡμερῶν τρέπουσα εἰς σκώληκας καὶ δυσωδίαν, τῇ δὲ τοῦ σαββάτου ἡμέρᾳ φυλάττουσα. Καὶ τί με δεῖ ἀναλεγόμενον τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ τεράστια μέχρι τῆς Μωσέως τελευτῆς παριστάνειν, ὅτι εἶπεν ἂν ὁ σωτὴρ τὰ περὶ τῆς ἐξουσίας, εἰ ἦσαν ἄξιοι οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ τῆς πρὸς τὸ πύσμα αὐτῶν ἀποκρίσεως; καὶ σοὶ πάρεστι τὸ ἀνάλογον ἐπερχομένων τὴν ὅλην γραφὴν ὁρᾶν, τίς τε ἢ ἐξουσία τοῦ στήναι τὸν ἥλιον κατὰ Γαβᾶν καὶ σελήνην κατὰ φάραγγα Ἐλώμ, καὶ πολὺ πρότερον τοῦ διοδευθῆναι τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ τοῦ παύσασθαι τὸ μάννα. καὶ ἐπὶ τῆς βίβλου δὲ τῶν Κριτῶν πολλὰ ἂν τοιαῦτα ζητηθῆναι καὶ εὑρεθῆναι, οἷον περὶ τὸν Γεδεὼν καὶ τὸν Σαμψὼν, παράδοξα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Βασιλειῶν τὰ περὶ τὸν Σαμουὴλ καὶ τὸν Ἡλίαν καὶ τὸν Ἐλισσαῖον καὶ τὸν Ἐζεκίαν. καὶ οὕτως ἐπελθὼν ἂν ὁ σωτὴρ καὶ τὸ κατὰ τὰς διαφόρους ἐξουσίας διελθὼν μυστήριον ἐδίδαξεν ἂν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ καὶ πῶς ὑπερεχούσῃ ἐποίει ἃ ἔβλεπεν ὁ λαὸς τεράστια, δοθείσῃ αὐτῷ οὐκ ἀπὸ τινος ἀγγέλου καὶ λειτουργοῦ θεοῦ οὐδὲ διὰ τινος τῶν ὑποδεεστέρων τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πατρός. 17.3 Ἐπεὶ δὲ οἱ ἐναντῆς ἄρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ οὐδαμῶς ἄξιοι ἦσαν τοιούτων θεωρημάτων, διὰ τοῦτο αὐτοῖς οὐκ ἀποκρίνεται ἀλλ' ἀντερωτᾶ, ἵνα διὰ τοῦ μὴ ἀποκρίνεσθαι ἐκείνους εἰς τὰ περὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ αὐτὸς πείσῃ εὐλόγως τοὺς πυθόμενους, ὅτι μὴ μάτην αὐτοῖς

ἀπεκρίνατο λέγων· οὐδὲ ἐγὼ ὑμῖν λέγω ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. ζητῶ δὲ κατὰ τὸν τόπον, εἰ ἕκαστος τῶν πεποηκόντων ἐν τινὶ ἐξουσίᾳ παράδοξα ἐν μιᾷ <ἀεὶ> πεποίηκεν, ἢ τινὲς μὲν κατ' ἀρχὰς ἐν τῇδε προκόψαντες δὲ ἐν τινὶ μείζονι. πλὴν ὁ σωτὴρ ἔοικεν ἐν μιᾷ ἐξουσίᾳ ταῦτα πεποηκέναι, ἢ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ πατρὸς· τὸ γὰρ οὐδὲ ἐγὼ ὑμῖν λέγω ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ διὰ δάσκοντος ἦν, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ <μιᾷ> μὲν πεποίηκεν· ἐν ποίᾳ δὲ οὐ παρέστησεν ἐκείνοις, οὐδὲ τὴν ἰδιότητα αὐτῆς ἀνέπτυξε καὶ ὅσα ἂν ὠρίσατο περὶ αὐτῆς παριστὰς αὐτῆς τὸ ἐξαιρετικὸν παρὰ τὰς λοιπὰς ἐξουσίας, ἐν αἷς οἱ πρὸ αὐτοῦ προφήται πεποίηκισαν. καὶ νῦν δ' ἐν τῷ ἱερῷ, τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ διδάσκει ἐν αὐτῷ καὶ τινες παρὰ πλήσιοι ἐκείνοις τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις τοῦ λαοῦ πῦν θάνονται μὲν αὐτοῦ, οὐ τυγχάνουσι δὲ τῆς ἀποκρίσεως, ἀνάξιοι τοῦ εἶδέ ναι περὶ ὧν βούλονται μαθεῖν. ζητήσῃ δὲ τις, πότερον βουλόμενος αὐτὸν τοὺς ἀποσεῖσασθαι ἀποκληρωτικῶς ἐπύθετο περὶ τοῦ Ἰωάννου ὡς εἰ καὶ περὶ ἄλλου τινὸς τοιοῦτου πυθόμενος ἦν, ἢ ἀναγκαιῶς περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐπύθετο, ἵνα πρὸς τὴν περὶ αὐτοῦ ἀπόκρισιν τὰ ἀκόλουθα περὶ τῆς ἐξουσίας ἀποκρίνηται. ἐμοὶ δὴ φαίνεται μὴ ἀποκληρωτικῶς εἶναι τὸ κατὰ τὸν τόπον, ἀλλ' ἐπεὶ Ἰωάννης «φωνῆ βοῶντος» ἦν «ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου», καὶ οὗτος ἦν περὶ οὗ ὁ προφήτης ἔλεγε· «ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου», διὰ τοῦτο (οἶμαι) πῦν θάνεται περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἀγνοῶν μὲν ὅτι ἐπισκοπήσαντες ἐροῦσιν· οὐκ οἶδα μὲν, διὰ τὰ ἀναγεγραμμένα, καθ' ὑπόθεσιν δὲ εἰπὼν ἂν πρὸς τὸ ἐξ οὐρανοῦ τὴν ἀκόλουθον τῇ ἐξ οὐρανοῦ εἶναι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἀποκρίσει ἐξουσίαν. 17.4 Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἂν θρωπὸς εἶχε τέκνα δύο· προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπε· τέκνον, ὑπάγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελώνι <μου> καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ ἡμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὑστερον τοῦ πιστεῦσαι ἐν αὐτῷ. (ματθ. 21, 28–32). Μόνος ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψε τὴν παραβολὴν ταύτην, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ περιέχουσαν τὸν περὶ τοῦ ἀπειθήσαντος Ἰσραὴλ τῷ θεῷ λόγον καὶ τὸν περὶ τοῦ πιστεύσαντος λαοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· οὗτοι γὰρ τὰ δύο τέκνα, ἃ εἶχεν ὁ «ὡς ἄνθρωπος τροποφορῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ» θεός, καὶ οὗτος προσελθὼν τῷ πρώτῳ, ὃν «ἐκτίσατο» «ἀπ' ἀρχῆς», ὃν «προέγνω καὶ προώρισεν», εἶπεν αὐτῷ· τέκνον, ὑπάγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελώνι μου. καὶ ὑπερῆθε φεύγων τὸ χωρίον τοῦτο διὰ τὸν ἐν αὐτῷ «καύσωνα» καὶ τοὺς καμάτους καὶ εἶπεν· οὐ θέλω· ἀλλ' ὑστερόν ποτε ἐπὶ συντελείᾳ μεταμεληθεὶς ἐπὶ τῷ εἰρηκέναι τῷ πατρί· οὐ θέλω ἦλθεν εἰς τὸν ἀμπελῶνα καὶ ἐργάσατο τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς. ἡνίκα μὲντοι ὁ πρῶτος εἶπεν· οὐ θέλω, προσῆλθεν ὁ πατὴρ τῷ ἐτέρῳ καὶ εἶπεν ὡσαύτως. εἶτα ἀποκριθεὶς ὁ δεῦτερος εἶπε μὲν· ἐγὼ κύριε, οὐκ ἐλήλυθε δὲ ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα τοῦ λόγου καὶ ἐπὶ τὸν ἄγρον τοῦ πατρὸς. καὶ φανερόν ὅτι ὁ εἰπὼν οὐ θέλω καὶ ὑστερον μεταμεληθεὶς καὶ ἀπελθὼν καὶ ἐργασάμενος εἰς τὸν ἀμπελῶνα ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς <οὐ τῷ λόγῳ, ἀλλὰ> τῷ ἔργῳ· ὁ γὰρ τῷ λόγῳ ἐπαγγελάμενος καὶ μὴ ποιήσας τοῖς ἔργοις ἠρνήσατο ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς. πρόσχε δὲ εἰ δύνασαι χρησθαι τῇ παραβολῇ καὶ πρὸς τοὺς ἐλάττονα μὲν ἢ μηδὲν ἐπαγγελλομένους, μήτε παρθενίαν μήτε ἄλλην κατὰ τὸ εὐαγγέλιον <πνευματικὴν> πράξιν, τοῖς δὲ ἔργοις παριστάντας τὰ ἐναντία, ἃ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπηγγείλα<ν>το κατὰ φωνὰς λόγων ἀγαθῶν πράξεων, ἔτι δὲ πρὸς τοὺς μεγάλα μὲν ἐπαγγελλομένους μηδὲν δὲ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν πράττοντας. ὁ μὲν γὰρ τις οἶονεὶ λέγει· μείζον ἢ κατ' ἐμέ, παρθενίαν ταύτην οὐ θέλω, καί· τῆς ἐμῆς ἀξίας βέλτιον τὸ ἀποταξάμενος τῷ βίῳ σχολάζειν τῷ λόγῳ· ὁ δὲ φησὶν ἕκαστον ἀκούων τῶν ἐν τῇ γραφῇ μεγάλων ἔργων· ἐγὼ κύριε. καὶ ἔστιν ἰδεῖν οἶονεὶ ἐκ μεταμελείας τινὰς ἐπιδιδόντας εἰς τὸ βέλτιον καὶ ἐπιμελουμένους ἑαυτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον παρὰ τὴν ἀρχὴν προσδοκίαν, ἅλλοι δὲ προπετέστερον μὲν πολλὰ ἐπαγγελαμένους τοῖς δὲ ἔργοις ἀντιπράξαντας ταῖς ἐπαγγελίαις. 17.5 Μετὰ δὲ τὴν παραβολὴν ἐπι

φέρεται πρὸς μὲν τὸν εἰπόντα οὐ θέλω καὶ ὕστερον μεταμεληθέντα καὶ ἀπελθόντα τὸ ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, πρὸς δὲ τὸν εἰπόντα ἐγὼ κύριε καὶ μὴ ἀπελθόντα τὸ ἦλθε γὰρ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ. καὶ πάλιν πρὸς μὲν τὸν πρότερον· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ, πρὸς δὲ τὸν εἰπόντα· ἐγὼ κύριε καὶ μὴ ἀπελθόντα καὶ τὸ ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὅστερον τοῦ πιστεῦσαι ἐν αὐτῷ. ἐπιστήσας δὲ τις τοῖς ἀπὸ μοχθηροτάτου βίου προσερχομένοις τῷ λόγῳ καὶ πιστεύουσι τῷ Χριστῷ καὶ τοῖς ἀρχαῖοις τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας καὶ ἀπιστοῦσι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ καὶ ἀκολάστως βιοῦσι καὶ ὠμότεροι πρὸς τοὺς ὁμοφύλους τυγχάνουσιν, ὅψεται τὸν Ἰησοῦ λόγον ἀληθῆ, ὅτι οἱ μὲν τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐκεῖνος Ἰσραὴλ οὐδὲ μέχρι δεῦρο μεταμελεῖται, ἵνα κἂν ὕστερον πιστεύῃ τῇ ἀληθείᾳ. πρόσχες δὲ καὶ τῷ προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οὐκ ἀποκλείοντι τὸν Ἰσραὴλ εἰσερχεσθαι <ποτε> εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οὐδεὶς γὰρ προάγει τὸν οὐδαμῶς ἐσόμενον ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ προῆξεν. ὅρα οὖν μήποτε ἐμφαίνεται ὅτι, ὅταν «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ», τότε «πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται». νοεῖσθω δὲ ὁ Ἰσραὴλ οὐχ ὁ «κατὰ σάρκα», ἀλλ' ὁ ἐν τῇ εὐγενείᾳ τῆς ψυχῆς χαρακτηριζόμενος καὶ ἔχων μὲν τὸ εὐφυὲς πρὸς σύνεσιν καὶ τὸ διορατικόν, οὐ μὴν ἀξίως τῆς εὐφυΐας ἀνατραφεὶς ἐν πίστει καὶ βίῳ ἀγαθῷ. 17.6 Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. ἄνθρωπος ἦν οἰκοδεσπότης ὃς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε καὶ ὠρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ καιροῦ δοθῆσεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρπούς αὐτῆς. (ματθ. 21, 33–43). Τῷ μὴ ἐπὶ πλεῖον βασανίζοντι τὰ τῆς παραβολῆς μηδὲ ἐκάστην λέξιν ἐξετάζοντι πάνυ σαφῆς εἶναι δόξει οὕτως ἂν διηγήσεως τυχοῦσα. ὁ πρὸ ἡμῶν λαὸς καὶ «μερίς» ὢν τοῦ θεοῦ ὁ φυτευθεὶς ἦν ἀμπελῶν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν παραβολὴν οἰκοδεσπότου, καὶ ἡ τοῦ θεοῦ φρουρὰ περὶ αὐτὸν ὁ φραγμὸς ἦν καὶ πύργος μὲν ὁ ναὸς ληνὸς δὲ ὁ τόπος τῶν σπονδῶν, καὶ γεωργοὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ σοφοὶ τοῦ λαοῦ, ἀποδημία δὲ τοῦ δεσπότης ὅτε κύριος ὁ συνὼν αὐτοῖς ἐν νεφέλῃ «ἡμέρας» καὶ «στύλῳ <πυρρός>» νυκτός, ἕως αὐτοῦ καταφυτεύσει εἰσαγαγὼν «εἰς ὄρος ἅγιον» αὐτοῦ «καὶ εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ», οὐκέτι οὕτως αὐτοῖς ἐπεφαίνετο. ὁ δὲ ἐγγίσας καιρὸς τῶν καρπῶν ὁ χρόνος ἦν τῶν προφητῶν ἀπαιτούντων τὸν καρπὸν ἀπὸ τῶν γεωργῶν καὶ τοῦ ἀμπελῶνος, ἵνα ἤδη δεῖξωσι παρεληφότες τὸν νόμον τὸ βεβιωκέναι κατ' αὐτόν. δοῦλοι δὲ οἱ πρὸς τοὺς γεωργοὺς πεμψθέντες λαβεῖν τοὺς καρπούς οἱ πρῶτοι προφήται, οὓς οἱ ἄρχοντες καὶ σοφοὶ τοῦ λαοῦ ὑβρίσαν τύπτοντες, τινὰς δὲ καὶ ἀνεῖλον καὶ ἄλλους λιθολεύστους πεποιήκασιν. ἄλλοι δὲ μετὰ τούτους δοῦλοι πλείονες τῶν πρώτων ὁ καιρὸς τῶν πολλῶν προφητῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων γέγραπται καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ καὶ τοῖς Δώδεκα καὶ τῷ Δανιὴλ· εἶποι γὰρ ἂν τις καὶ τὸν Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν, Μισαὴλ προφήτας γεγονέναι. καὶ τούτοις οὖν τοῖς πλείοσι παρὰ τοὺς προτέρους προφήτας ὡσαύτως ἐχρήσαντο, τύπτοντες καὶ ἀναρῶντες καὶ λιθοβολοῦντες. τελευτᾶν δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀποστέλλει ὁ οἰκοδεσπότης, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐντρέψαι δυνάμενον τὸν ἀμπελῶνα καὶ τοὺς γεωρούς. ἀλλ' οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ σοφοὶ τοῦ λαοῦ τὸν υἱὸν ἰδόντες, οὐ πάντῃ ἀναίσθητοι τῆς ἑαυτῶν γενόμενοι ὑπεροχῆς, κληρονόμον εἶναι αὐτὸν ὑπελήφασιν. τολμῶσι δὲ καὶ ἀποκτεῖναι αὐτόν, ἵνα αὐτοὶ κύριοι τοῦ ἀμπελῶνος γένωνται, καὶ ἐκβαλόντες αὐτόν καὶ ἔξω κρίναντες τῶν τοῦ Ἰσραὴλ πραγμάτων ἀπέκτειναν. καὶ εὐθέως ὁ τοῦ ἀμπελῶνος κύριος ὃν ἀπέκτειναν ἐπιδημῆ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, καὶ κακοῦς κακῶς τοὺς μὲν γεωρούς ἀπόλλυσιν, ἄλλοις δὲ γεωργοῖς τοῖς ἀποστόλοις ἕαν τοῦ παραδίδωσι τοὺς ἀπὸ τοῦ λαοῦ πιστεύσαντας, τουτέστι τὸν ἀμπελῶνα, οἱ ἀποδιδόασιν ἐν τοῖς ἰδίοις καιροῖς τοὺς

καρπούς τῷ οἰκοδεσπότη. εἶτα εἰπόντων μετὰ τὴν παραβολὴν τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω πυθομένων τὸ «ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;» τὰ ἀπὸ τοῦ κακοῦ κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς ὁ σωτὴρ ἀποκρίνεται, διδάσκων αὐτοὺς ἀπὸ τῆς προφητείας ὅτι ὑπ' ἐκείνων μὲν <τῶν οἰκοδόμων> ἀπεδοκιμάσθη, παρὰ δὲ τῷ θεῷ ἐστὶν ἔντιμος καὶ κεφαλὴ τῆς ὅλης οἰκοδομῆς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν συνοχῆς, καὶ κεφαλὴ γε θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν εἰδόντων βλέπειν αὐτὴν. εἶτα, προφητεύων περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κλήσεως, φησὶ τοῖς μὴ πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν διδασκάλοις Ἰουδαίων· ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς. Ἄλλ', ὡς προείπαμεν, ὄλοσχε ρεστέρα τις καὶ οὐ κατὰ λέξιν ἐστὶν ἡ τοιαύτη διήγησις· πρὸς ἣν πολλά τις ἂν «πνευματικὸς» ὦν καὶ ἀνακρίνειν δυνάμενος «πάντα» ἐπαπορήσαι, κρούων τὴν ἀσάφεια αὐτῆς, τουτέστι τὴν >κεκλεισμένην θύραν τῶν ἐνταῦθα κεκρυμμένων νοημάτων, καὶ ὀρθῶς ζητήσας εὖροι καὶ αἰτήσας ἀπὸ τοῦ θεοῦ λάβοι. καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸ μέτριον ἡμῶν τοιαῦτα εἰς τὸν τρόπον φανταζόμεθα ὅτι ὁ μὲν οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος ὁ θεὸς ἐστὶ, περὶ οὗ γέγραπται· «ἐτροποφόρησέ σε κύριος ὁ θεός σου ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ». οὕτως γάρ, διὰ τὸ τροποφορεῖν καὶ φέρειν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὠφελεῖν τρόπον ἀνθρώπινον τὸν ὠφελούντα ἀνθρώπου, ἐν τισὶ παραβολαῖς λέγεται εἶναι ἄνθρωπος, καὶ ἐνταῦθα μὲν ἄνθρωπος οἰκοδεσπότης καλεῖται διὰ τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὸν περικείμενον τῷ ἀμπελῶνι φραγμὸν καὶ τὴν ληνὸν ἣν ὠρυξε καὶ τὸν πύργον ὃν ὠκοδόμησε καὶ οὐς κέκτηται δούλους καὶ οὐς πέμπει πρὸς τοὺς γεωργοὺς καὶ δευτέρον ἀποστέλλει πλείονας, ὡς οἰκοδεσπότης δὲ ἐξέδοτο γεωργοῖς τὸν ἀμπελῶνα, ἀφ' ὧν ἀφελὼν αὐτὸν δίδωσιν ἑτέροις. ἔτι δὲ πάλιν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἄνθρωπος οἰκοδεσπότης εἴρηται διὰ τούτων· «ὁμοία γάρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτ' ἀμισθῶσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ» καὶ ὡς οἰκοδεσπότης γε ἀμπελῶνα ἔχει καὶ μισθοῦται γεωργοῦς, ἔστι δὲ αὐτῷ καὶ ἐπίτροπος ὃς λέγει· «κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος τὸν μισθόν, ἀρχάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων». ἐν δὲ τῇ περὶ τοῦ δεῖπνου παραβολῇ καὶ τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς κλήσεως οὐκ οἰκοδεσπότης ἀλλὰ βασιλεὺς εἴρηται· μεῖζων γάρ ἡ οἰκοδεσπότης ἐστὶ πέμπων στρατεύματα ὡς βασιλεὺς καὶ ἀναιρῶν τοὺς κρατήσαντας «τοὺς δούλους αὐτοῦ» καὶ ὑβρίσαντας καὶ ἀποκτείναντας αὐτούς, καὶ ἐν βασιλικῇ ἐξουσίᾳ, οὐχ ὡς οἰκοδεσπότης μόνον, «εἶπε τοῖς διακόνοις» δεῖσαι «πόδας καὶ χεῖρας» τοῦ εἰσελθόντος εἰς τοὺς γάμους μὴ ἔχοντος «ἐνδύματα γάμου» καὶ ἐκβαλεῖν «αὐτὸν εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος». ὅτε δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέγεται· «ἄνθρωπος εἶχε τέκνα δύο», οὔτε οἰκοδεσπότης οὔτε βασιλεὺς ὠνόμασται ἀλλ' ἀπλῶς ἄνθρωπος. Εἰσὶν οὖν, ὡς περὶ πολλὰ ἐπίνοια τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς θείας γραφάς, οὕτω καὶ διαφοραὶ τοῦ ἀνθρώπου αὐτὸν ὠνομάζεσθαι, ἢτοι ἀπλῶς ἢ οἰκοδεσπότην ἢ βασιλέα. καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν Ματθαῖον· κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν ἢ ὁμοία τῇ ἐκκεῖ μὲνη παραβολῇ ἀνθρώπου αὐτὸν ὠνόμασεν ἐν τῷ· «ἄνθρωπος ἐφύτευεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς». ἀλλὰ καὶ Μάρκος φησιν· «ἄνθρωπος τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ περιέθηκεν αὐτῷ φραγμὸν». πάλιν τε αὖ ὁ Λουκᾶς τὴν τῆς κλήσεως ἐκτιθέμενος παραβολὴν «ἄνθρωπος τις», φησὶν, «ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς». καὶ σὺ δὲ συναγαγὼν εἴπῃ ὠνόμασται ἄνθρωπος ὁ θεὸς καὶ «πνευματικὰ πνευματικοῖς» ἐν τῷ περὶ τούτου συγκρίνων λόγῳ καὶ ζητήσας ὀρθῶς τὰ κατὰ τοὺς τρόπους, εὖροι ἂν ἀνάλογον τῇ ζητήσει σου πλείονα εἰς τὸ ἀνθρώπου λέγεσθαι τὸν θεόν. οὗτος δὲ ἐφύτευσεν ὁ οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος ἀμπελῶνα, ὅντινα ἐπιμελέστερον ζητητέον, μὴ ἀβασανίστως παρερχόμενον τὴν τοσαύτην παραβολὴν. 17.7 Τίς οὖν ὁ ἀμπελῶν ἕτερος ὢν παρὰ τοὺς γεωργοὺς τοὺς πρώτους καὶ τοὺς δευτέρους, ὃν ἐφύτευσεν ὁ οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος; ὁ δὲ ἀμπελῶν οὗτος πρότερον μὲν ἐκδιδόμενός ἐστι γεωργοῖς ὑβρίσταϊς,

δεύτερον δὲ κατὰ τοὺς ἀποκριναμένους περὶ τοῦ ἀμπελῶνος ἐκδιδόμενος ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες δὴ σουσι τοὺς καρποὺς αὐτοῦ ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν, κατὰ δὴ τὸν σωτήρα λέγοντα· ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. ἄρα γὰρ δεήσει ταῦτόν εἰπεῖν εἶναι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ τῷ ἀμπελῶνι, αἶρο μένην ἀπὸ τῶν προτέρων <γεωργῶν> διδομένην δὲ ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, ἢ ἄλλο μὲν εἶναι τὸν ἀμπελῶνα ἄλλο δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; ἴδωμεν δὲ πρῶτον, παραστήσαντες ἀπὸ τῆς γραφῆς ὅτι ἀμπελῶν καλεῖται ὁ λαός, εἰ δύναται ἐφαρμόσαι πάντα τὰ κατὰ τὸν τόπον τῆς τοιαύτης διηγήσει. φησὶν οὖν Ἡσαΐας· «ἄσω δὴ τῷ ἡγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ τῷ ἀμπελῶνί μου. ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ ἐν κέρατι ἐν τόπῳ πίονι. καὶ φραγμὸν περιέθηκα καὶ ἐχαράκωσα, καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον σωρήκ» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «ἐποίησε δὲ ἀνομίαν καὶ οὐ δικαιοσύνην ἀλλὰ κραυγὴν». Ἐξεθέμην δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου ἄσμα βουλόμενος αὐτὸ συνεξετάσαι <ταύτη> τῆς παραβολῆς, εἰ κατὰ τοῦ αὐτοῦ κεῖται ὁ ἀμπελῶν σημαινομένου ἐν ἑκατέρῃ τῆς γραφῆς. καὶ ὅρα, τίνα μὲν ὅμοια ἔχουσιν αἱ ἐκτεθεῖσαι λέξεις τίνα δὲ οὐχ ὅμοια, ἵνα βλέπων τὰς διαφορὰς τῶν ὁμοίων πρὸς τὰ ἀνόμοια οὕτως ἐπιστήσης τῷ νῶ τῆς γραφῆς. ὅμοιον οὖν τὸ ἐφύτευσε ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε καὶ ὠρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ὠκοδόμησε πύργον τῷ «ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ ἐν κέρατι ἐν τόπῳ πίονι. καὶ φραγμὸν περιέθηκα καὶ ἐχαράκωσα, καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον σωρήκ, καὶ ὠκοδόμησα πύργον ἐν μέσῳ αὐτοῦ, καὶ προλήνιον ὠρυξα ἐν αὐτῷ». παράθεσ γὰρ τῷ ἐφύτευσε ἀμπελῶνα τὸ «ἐφύτευσα ἄμπελον σωρήκ», καὶ τῷ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε τὸ «φραγμὸν περιέθηκα», καὶ τῷ ὠρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν τὸ «καὶ προλήνιον ὠρυξα ἐν αὐτῷ», καὶ τῷ ὠκοδόμησε πύργον τὸ «καὶ ὠκοδόμησα πύργον ἐν μέσῳ αὐτοῦ». Κατ' ἀμφοτέρους δὲ τοὺς τόπους <ἀνόμοιον> περὶ τῶν καρπῶν λέγεται τοῦ ἀμπελῶνος, παρὰ μὲν τῷ Ἡσαΐᾳ ὅτι «ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, καὶ ἐποίησεν ἀκάνθας», ἐν δὲ τῆς τοῦ εὐαγγελίου παραβολῆς σαφῶς οὐχ ὁ ἀμπελῶν κατηγορεῖται ὡς μὴ δεδωκὼς τοὺς καρποὺς ἐγγίσαντος τοῦ καιροῦ αὐτῶν, ἀλλ' οἱ γεωργοί, οἱ καὶ λαβόντες τοὺς τοῦ οἰκοδεσπότης δούλους ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν. καὶ ἠνίκα ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, πάλιν οἱ γεωργοὶ κατηγοροῦνται ποιήσαντες αὐτοῖς ὡσαύτως. καὶ τρίτον δὲ οἱ γεωργοὶ κατηγοροῦνται εἰπόντες· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ σχῶμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀποκτείναντες αὐτόν. καὶ ἐν μὲν τῷ Ἡσαΐᾳ αὐτῷ τῷ ἀμπελῶνι ἀπειλεῖ ὁ λόγος λέγων· «ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν, <καὶ> καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα. καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ οὐ μὴ τμηθῆ ἢ οὐδὲ μὴ σκαφῆ, καὶ ἀναθήσεται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χερσὸν ἄκανθα». ἀλλὰ καὶ ὅτε «ταῖς νεφέλαις» ἐντελεῖσθαι ἐπαγγέλλεται «τοῦ μὴ βρέξαι εἰς τὸν ἀμπελῶνα ὑετόν», τῷ ἀμπελῶνι ἀπειλεῖ, ὄντινα ὁ προφήτης εἶπεν εἶναι τὸν «τοῦ Ἰσραὴλ» οἶκον καὶ τὸν «ἄνθρωπον τοῦ Ἰούδα», μὴ ποιήσαντα τὸν καρπὸν, τὴν «κρίσιν» καὶ τὴν δικαιοσύνην, ποιήσαντα δὲ ἀκάνθας, τὴν «ἀνομίαν» καὶ τὴν «κραυγὴν». ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ τὸν μὲν ἀμπελῶνα οὐδὲν εὐρίσκομεν πάσχοντα, ἀλλ' (εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν) μᾶλλον προνοούμενον τοῦ φέρειν τοὺς οἰκείους καρποὺς τῷ οἰκοδεσπότη· προνοῶν γὰρ οὗτος τοῦ ἀμπελῶνος αἶρει αὐτὸν ἀπὸ τῶν προτέρων γεωργῶν, οἵτινες ἀποκρίνονται τῷ σωτήρι πυθόμενῳ καὶ εἰπόντι ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκεῖνοις; καὶ λέγουσιν, εἴτε ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀκολουθίας ἀναγκαζόμενοι εἴτε καὶ ἄκοντες (ἴν' οὕτως εἴπω) τὰ περὶ αὐτῶν προφητεύοντες, ὡς ἄρα κακοὺς κακῶς ἀπολέσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ἐλθὼν τοὺς γεωρούς, καὶ προνοούμενος τοῦ ἀμπελῶνος ἐκδώσεται αὐτὸν ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ

Ἰερεμία ἀκολουθῶς τῷ «ὁ γὰρ ἀμπελῶν κυρίου σαβαώθ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα νεόφυτος ἠγαπημέ νον» εἴρηται πρὸς τὸν ἀμαρτάνοντα λαόν· «ἐγὼ δὲ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν», καὶ ἀνάλογον τῷ «ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας» καὶ τῷ «ἔμεινα <τοῦ> ποιήσαι κρίσιν, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν καὶ οὐ δικαιοσύνην ἀλλὰ κραυγὴν» τὸ «πῶς ἐστράφη<ς> εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτρία;» Οὐκοῦν ὁρᾷς ἐν μὲν ταῖς προφητικαῖς λέξεσι τὸν λαὸν λεγόμενον εἶναι ἀμπελῶνα καὶ τὸν φυτεύσαντα αὐτὸν ἀπειλοῦντα καὶ λέγοντα αὐτῷ· «ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν» καὶ τὰ λοιπὰ, ἐν δὲ ταῖς εὐαγγελικαῖς οὐδεμίαν μὲν μέμψιν προσαγομένην τῷ ἀμπελῶνι πᾶσαν δὲ τοῖς γεωργοῖς, καὶ πρὸς τῷ μηδεμίαν εἶναι ἀπειλήν τῷ ἀμπελῶνι καὶ πρόνοιαν αὐτοῦ γινομένην, ἵνα διδῶ τῷ οἰκοδεσπότῃ τοὺς καρπούς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. καὶ οὐκ ἂν δύναται, τὴν ἀκρίβειαν βουλόμενος σῶσαι τῆς εὐαγγελικῆς γραφῆς, τρανῶς παραστῆσαι ὅτι ἀμπελῶν ὁ λαὸς ἦν. ἀλλὰ μήποτε ὁ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀμπελῶν ἢ βασιλεία ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἢ αὐτὴ (οἶμαι) τυγχάνουσα τῆ τῶν γραφῶν μετ' ἐπισκοπῆς θεοῦ διδασκαλία. τὸ γὰρ ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἢ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς ἐπιφερόμενον τῇ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολῇ σαφῶς (οἶμαι) δηλοῖ τὰ μυστήρια τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας λέγεσθαι εἶναι τὸν ἀμπελῶνα, ὃν ἐφύτευσεν ὁ οἰκοδεσπότης ἄνθρωπος. τοῦτον δὲ τὸν ἀμπελῶνα, ὄντα (ὡς οἶμαι) νόμον καὶ προφητίαν καὶ πᾶσαν τὴν θείαν γραφήν, ἐξέδοτο ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος γεωργοῖς· προτέροις μὲν τῷ λαῷ ἐκείνῳ (καὶ γὰρ πρῶτοι «ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ»), δευτέροις δὲ ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς, τῇ ἀπὸ τῶν ἔθνῶν ἐκκλησίᾳ. ἀλλ' ἔργον ἐξομαλίσαι οὕτω νοουμένου τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀμπελῶνος τὸν περιτεθέντα αὐτῷ φραγμὸν, οὐδὲν πάσχοντα ὁποῖον <ὁ> ἐν τῷ Ἰσραὴλ φραγμός, περὶ οὗ γέγραπται· «ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν», καὶ τὴν ὀρυχθεῖσαν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ τὸν οἰκοδομηθέντα πύργον. Καὶ ὅρα εἰ δυνάμεθα τὴν μὲν κατὰ τὴν θείαν γραφήν φυσιολογίαν τὸν ἀμπελῶνα εἰπεῖν, τὸν δὲ ἀκόλουθον τῇ ἀληθεῖ φυσιολογίᾳ βίον ἐν ἀρετῇ καὶ καλλίστοις ἤθεσι καρποφοροῦντα λέγειν εἶναι τὸν τοῦ ἀμπελῶνος καρπὸν, τὸν δὲ λογικὸν τόπον καὶ πᾶν τὸ γράμμα τῆς γραφῆς τὸν φραγμὸν εἶναι τοῦ ἀμπελῶνος περιεκείμενον ἔξωθεν ὡς μὴ κατοπτρεύεσθαι τοῖς ἔξωθεν τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὸν ἐν κρυπτῷ μάλιστα καρπὸν αὐτοῦ, τὸ δὲ βάθος *** τῆς δεχομένης τοὺς καρπούς τοῦ τοῦ ψυχῆς πᾶν ἐπιπόλαιον ἀποβαλοῦσης τὴν ὀρυχθεῖσαν εἶναι ἐν τῷ ἀμπελῶνι ληνόν. ὁ δὲ οἰκοδομηθεὶς ἐν τῷ ἀμπελῶνι πύργος, ἀνάστημα ἔχων καὶ διάρμα καὶ ὕψος ὑπὲρ τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὸν φραγμὸν καὶ τὴν ληνόν, ὁ περὶ θεοῦ (οἶμαι) λόγος ἐστὶ, ναὸς ὢν τοῦ ἐν αὐτῷ θεοῦ νοῦ. καὶ περὶ τοιοῦτου νομίζω λελέχθαι πύργου ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τὸ «τίς ἐξ ὑμῶν βουλόμενος πύργον οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον ψηφίζει», εἰ δύναται θεῖναι τὸν θεμέλιον καὶ ἐκτελέσαι, «ἵνα μὴ» «ἄρξωνται οἱ θεωροῦντες ἐμπαίζειν» τῷ μὴ τε λειώσαντι; διὰ γὰρ παραβολῆς καὶ κεῖ δοκεῖ μοι λέγεσθαι ὅτι μέλλων θεολογεῖν σκόπησον, εἰ δύνασαι ἀρξάμενος πάντα ἃ ἀπαιτεῖ σε ὁ λόγος εἰς θεολογίαν τελειῶσαι, ἵνα μὴ ἀρξάμενος τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἀτελεῖ καταλίπῃς τὸν περὶ θεοῦ πύργον καὶ στεφάνην αὐτῷ μὴ ἐποικοδομήσης· εἰ γὰρ στεφάνην οὐκ ἐποικοδομήσεις, πεσεῖταί τις ἀπὸ τῆς περὶ θεοῦ ἐννοίας καὶ ἀποθανεῖται. τοῦτον δὲ τὸν (ὡς ἀποδεδώκαμεν) ἀμπελῶνα ἐξέδοτο γεωργοῖς, τῷ πρὸ ἡμῶν λαῷ, ὁ θεός, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιωπήν, δούς ἀφορμὰς τοῖς γεωργοῖς, ἐξ ὧν αὐτὸς ἐφύτευσεν καὶ περιέθηκε καὶ ὠρυξε καὶ ὠκοδόμησε, τοῦ φέρειν τοὺς καρπούς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. ἤγγισαν μὲν οὖν καθ' ἕκαστον οἱ καιροὶ τῶν καρπῶν, οἶμαι δ' ὅτι καὶ <γενικῶς> ὄλω τῷ λαῷ. τὸ δὲ ἐγγίσει τοὺς καιροὺς τῶν καρπῶν ἀκριβῶς μὲν διηγήσασθαι ἔξωθεν μείζονός ἐστίν ἢ καθ' ἡμᾶς καὶ καρδίας πολλῶν καθαρωτέρας καὶ διορατικωτέρας παρ' ἡμᾶς. ὅμως δὲ κατὰ δύναμιν ἐπιβαλοῦμεν οὕτως τῷ τόπῳ,

ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν κα θένα. 17.8 Καὶ νοεῖσθω ἐν ἐκάστη ψυχῇ ὁ λόγος ἄμπελος πεφυτευμένη ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου, καὶ ἀμπελῶν αἱ ἀφορμαὶ πάντων <τῶν> ἀναγκαίων εἰς σωτηρίαν προβλημάτων. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἀμπελῶν ἐστὶ τις καιρὸς ὅτε ἐκφύει φύλλα, καὶ ἄλλος ὅτε τὰς ἀρχὰς τῶν καρπῶν δείκνυσιν ἔτι βραχείας, καὶ ἄλλος ὅτε κυπρίζει τὰ δειχθέντα, <καὶ ἄλλος ὅτε ὄμ φακίζει> καὶ ἄλλος ὅτε περκάζει, καὶ ἄλλος ὅτε καιρὸς ἐστὶ τοῦ τρυγᾶν τετελειωμένους τοὺς καρποὺς καὶ ἐτοιμοὺς πρὸς τὸ φέρειν οἴνου ποιότητα–οὕτως ὁ μὲν πρῶτος τῶν ἀνθρώπων τῆς ζωῆς καιρὸς κατὰ τὴν νηπιότητα ἐχέτω τὴν ἄμπελον οὐδὲν περικειμένην ἀλλὰ μόνον ἔχουσαν τὸ ζωτικόν· εἴτ' ἐπὶ ὁ λόγος συμπληροῦσθαι ἄρχεται, ὁ καιρὸς ἔστω τῆς πρώτης ἀνθήσεως, ὅσον δὲ προκόπτει γεωργουμένη ἡ ψυχὴ τοσοῦτον καὶ ὁ γεωργούμενος ἀμπελῶν δείγματα φέρει μελλόντων βοτάνων, κυπριζόντων μὲν καὶ ὁσμὴν εὐωδίας (μελλούσης ἀρετῆς) φερόντων κατ' ἀρχάς, ὕστερον δὲ ἤδη καὶ ὄμφακίζόντων, ὅτε κακία μὲν <νεό τητι ἔν> ἐστὶν οὐχ ἡ παραμένουσα δὲ ἀλλ' ἡ ἀναγκαίως ὑφισταμένη καὶ οὐδέποτε νεομένη ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ' αἰεὶ (εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι) ἐπ' ἀρετὴν ὀδεύουσα. ἐὰν δὲ παραμένη ἡ κακία, καὶ μὴ χρῆσθεθα ἄλλῃ ὡς ἐπ' ἀρετὴν διόδω αἰεὶ αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἐπ' ἀρετῇ προκοπὴν ἄγοντες, γίνεται ὄμφαξ, ὃν φαγὼν τις κατὰ τὸν προφήτην αἰμωδιᾷ. ἐπὶ πλεῖον δὲ τις προκόπτων οἰονεῖ περκάζουσαν μὲν οὐδέπω δὲ τετελειωμένην ἔχει τὴν σταφυλὴν. ἔστι δὲ τις <καὶ> μετὰ τὴν προκοπὴν κατάστασις σπουδαία, ὅτε ἡ γεωργηθεῖσα ἄμπελος φέρει τὸν καρπὸν, βότρυας ἀγάπης τελείους καὶ χαρᾶς καὶ εἰρήνης καὶ μακροθυμίας καὶ τῶν λοιπῶν, ἃ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ κατείλεκται καὶ ἐν μυρίαῖς ἄλλαις γραφαῖς. ἔστι γὰρ τις βότρυς κατὰ τὸ «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» καὶ ἄλλος κατὰ τὸ «μακάριοι οἱ πενθοῦντες» καὶ ἄλλος κατὰ τὸ «μακάριοι οἱ πραεῖς» καὶ ἄλλος κατὰ τὸ «μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ» καὶ ἄλλος κατὰ τὸ «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ». καὶ τί με δεῖ καταλέγειν τοὺς αἰτίους τῶν μακαρισμῶν βότρυας; ταῦτα δὲ ἐπὶ πλεῖον ἐξήτασα ἅτε τὸ ὅτι ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, νοῆσαι καὶ σαφηνίσαι θέλων. 17.9 Τοῦ οἰκοδεσπότου δὲ ἐστὶ <μόνου> καὶ τῆς θείας ἐπιστήμης αὐτοῦ εἰδέναι τὸν ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων καιρὸν, πότε ἤγγισεν καὶ πότε ἔτι πόρρω ἐστὶν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν. καὶ ἡμεῖς δέ, ἐὰν ἐπὶ πλεῖον ἐπιστήσωμεν συγκρίνοντες τὸν χρόνον ἀφ' οὗ ἐκλήθημεν τῷ παντὶ χρόνῳ τῆς πίστεως ἡμῶν, δυνήσμεθα ὁρᾶν πῶς τινες ὥσπερ «ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν» ἔχουσι διδάσκεισθαι «τίνα τὰ στοιχεῖα <τῆς ἀρχῆς> τῶν λογίων τοῦ θεοῦ». οὕτως ὀφείλοντές τινες, ὅσον ἐπὶ τῷ χρόνῳ τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας καὶ τῷ κατὰ τὴν κλήσιν ἀπάντων, ἤδη φέρειν τοὺς καρπούς, ἢ πάντως οὐκ <ἔχουσιν ἢ ὀφείλοντες ἔχειν τελείους> ἔχουσι μὲν ἀκαίρως δὲ κυπρίζοντας καὶ οὐκ ἐν καιρῷ ὄμ φακίζοντας. εἰ νενόηταί σοι δὴ καθ' ἕκαστον, πῶς δεῖ ἐκλαμβάνειν τὸ ὅτι δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, μετάβα (εἰ δύνασαι) τῷ λόγῳ ἐπὶ τοὺς παραλαβόντας διὰ Μωσέως τὸν νόμον, ὅτι κάκεινων ἤγγισέ ποτε ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν καὶ ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους πρὸς τοὺς γεωργοὺς τοὺς πρώτους πιστευθέντας «τὰ λόγια τοῦ θεοῦ» ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν τοὺς καρπούς τοῦ ἐν ἐκάστῳ ἀμπελῶνος. εὐχερὲς μὲν οὖν εἶπεῖν ὅτι δούλους λέγει τοὺς προφήτας. ἀλλὰ ζητητέον πῶς ἀποστέλλονται πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς τοῦ ἀμπελῶνος καρπούς. εἴποι γὰρ ἂν τις ὅτι οὐκ ἐπὶ τῷ λαβεῖν ἀποστέλλονται τοὺς καρποὺς οἱ προφῆται, ἀλλ' ἐπὶ τῷ γεωργῆσαι μᾶλλον καὶ συνεργῆσαι τοῖς καρποῖς. Ὅρα οὖν εἰ δυνάμεθα λέγειν τὰ πνευματικὰ καρπώματα καὶ τὰς θείας προσφορὰς δίδοσθαι ἀπὸ τῶν γεωργησάντων τὸν ἀμπελῶνα τοῖς ἀποστελλομένοις δούλοις, ἵνα προσγάγωσιν ὡς ἱερεῖς τῷ θεῷ τοὺς καρπούς τοῦ προσφέροντος <λαοῦ>. ἀλλὰ λαβόντες οἱ γεωργοὶ ἐν τῷ λαῷ τοὺς ἀποσταλέντας δούλους λαβεῖν τοὺς καρπούς τοῦ ἀμπελῶνος, ὃν μὲν ἔδειραν, ὡς «τὸν Μιχαῖαν ἐπάταξεν εἰς τὴν σιαγόνα» «Σεδεκίας υἱὸς Χαναάν», ὅτε καὶ εἶπεν αὐτῷ προφητεύσαντι ὁ ψευδοπροφήτης· «ὄποιον

πνεῦμα κυρίου τὸ λαλήσαν ἐν σοί;» ὄν δὲ ἀπέκτει ναν, ὡς Ζαχαρίαν «μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου», ὄν δὲ ἐλιθοβόλησαν, ὡς τὸν Ἀζαρίαν υἱὸν τοῦ Ἰωδαῆ τὸν ἱερέα, κα θάπερ γέγραπται ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων· ἠνίκα γὰρ «πνεῦμα θεοῦ ἐνέδυσσε τὸν Ἀζαρίαν τὸν τοῦ Ἰωδαῆ τὸν ἱερέα, καὶ ἀνέστη ἐπάνω τοῦ λαοῦ καὶ εἶπε· τάδε λέγει κύριος· τί παραπορεύεσθε τὰς ἐντολάς κυρίου; καὶ οὐκ εὐδοωθήσεσθε· ὅτι ἐγκατελίπετε τὸν κύριον, καὶ ἐγκαταλείψει ὑμᾶς», «ἐπέθεντο αὐτῷ, καὶ ἐλιθοβόλησαν αὐτὸν δι' ἐντολῆς Ἰωᾶς τοῦ βασιλέως ἐν αὐλῇ οἴκου κυρίου. καὶ οὐκ ἐμνήσθη Ἰωᾶς τοῦ ἐλέους οὗ ἐποίησε μετ' αὐτοῦ Ἰωδαῆ ὁ πατήρ αὐτοῦ, καὶ ἐθανάτωσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ. καὶ ὡς ἀπέθνησκεν, εἶπεν· ἴδοι κύριος καὶ κρινάτω». 17.10 Ἐξῆς ἐστὶν ἐν τῇ παραβολῇ ὅτι πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. πλήρης δὲ ἡ γραφή ἐστὶ τῶν συμβεβηκότων τοῖς προφήταις, οὓς ἀπέστειλεν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἵνα τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀναφέρωσιν ὡς ἅγιοι ἱερεῖς τῷ θεῷ διὰ τῶν εὐχῶν. ὕστερον δὲ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ τοὺς προφήτας τὸν Χριστόν. ζητήσεις δέ, πῶς ὁ ἀποστέλλων τὸν υἱὸν λέγει μὲν· ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου, ὡς οὐ προκαταλαβὼν δὲ τὸ μέλλον αὐτῷ συμβαί νειν τοῦτο εἶπεν· οὐ γὰρ φαίνονται κατὰ τὸ ῥητὸν ἐντραπέντες αὐτόν. καὶ φάσκειν γε ἐν τούτοις μὴ προεγνωκέ ναι τὸ μέλλον τὸν πατέρα τοῦ ἀποσταλέντος υἱοῦ, ἀλλὰ ἐψεῦσθαι ἄλλα εἰπόντα ἄλλων γενομένων, ἀσεβές. πάλιν τε αὖ εἶπειν ὅτι ἐνετράπησαν αὐτόν οἱ γεωργοί, παρὰ τὴν ἐνάργειάν ἐστίν· οἱ γὰρ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ μὲν οὖν τις εἰς ταῦτα φήσει ὅτι ἀναγκαῖον συμβῆναι τὸ ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου, εἰ καὶ μὴ τότε συμβέβηκε ν. ὁ δὲ τις ἐρεῖ ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ πατήρ πέμπων τὸν υἱόν· λήψεται ὁ υἱός μου τὸν καρπὸν ἀπὸ τῶν γεωργῶν, ἀλλ' ὅτι ἐντραπήσονται· ἐνετράπησαν μὲν γὰρ τῷ ἐγνωκέ ναι ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς ἦν καὶ εἰρηκέ ναι αὐτοὺς ἐν ἑαυτοῖς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, οὐ πάντως δέ, εἰ ἐνετράπησαν καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐπλήχθησαν, ἥδη καὶ τὰ τῶν ἐντρεπομένων πεποιή κασιν. 17.11 Ἄμα δὲ καὶ ζητήσει τις, τίνες οὗτοι οἱ γεωργοὶ οἱ εἰπόν τες· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν. οὐ γὰρ φαίνονται Ἰουδαῖοι ἀποκτείναντες αὐτόν ὡς υἱὸν τοῦ οἴκο δεσπότου. καὶ πρὸς τοῦτο δὲ φήσει τις ὅτι, ἠνίκα διελάλουν πρὸς ἀλλή λους ὅστις εἶη, τινὲς εἶπον ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, πρὸς οὓς ἀπεκρί ναντο ἄλλοι· «ὁ Χριστὸς ὅταν ἔρχη ται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί· τοῦτον δὲ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν». εἶτ' ἐπεὶ ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τῶν τεραστίων καὶ θείων δυνάμεων πλητ τόμενοι ἐφρόνουν μὲν αὐτόν εἶναι τὸν Χριστόν τοῦ θεοῦ, οὐχ ὠμολό γουν δέ, καὶ ἀληθὲς μὲν τὸ ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου, ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ (ἀπεγνωκότων αὐτῶν ὅτι εἶη ὁ υἱός) λελέχθαι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν. διὰ τοῦτο φησιν ὁ σωτήρ· «κάμῃ οἶδατε καὶ οἶδατε πόθεν εἰμί». ἐπιστήσας δὲ τις τοῖς ἀναγεγραμ μένοις περὶ τοῦ Ἡρώδου, ἠνίκα ἔμαθεν ἀπὸ τῶν μάγων τετέχθαι τὸν βασιλέα «τῶν Ἰουδαίων», ὄψεται ὅτι δύνανται οἱ ἀποκτείναντες τὸν σωτήρα, ἐγνωκότες ὅτι υἱὸς εἶη, οὐ δὲν ἤττον ἐπιβεβουλευκέ ναι αὐτῷ. καὶ γὰρ ὁ Ἡρώδης, μαθὼν ἀπὸ τῶν γραμματέων ὅτι «ἐν Βηθλεὲμ» «γεν νᾶται ὁ Χριστός» καὶ συγκαταθέ μενος ὅτι Χριστὸς εἶη ὁ γεννώμενος, ἀποστέλλει μὲν αὐτοὺς λέγων· «πο ρευθέντες ἀκριβῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου, ἵνα κἀγὼ ἐλθὼν προσ κυνήσω αὐτῷ», οὐδὲν δ' ἤττον ἐπανελθόντων αὐτῶν ἐπεβούλευσε τῷ παιδίῳ, οὐκ ἀπι στῶν ὅτι ὁ Χριστὸς ἦν. οὐκ ἂν γὰρ πάντη ἀπιστῶν πάντα τὰ παιδία ἀνείλε «τὰ ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν τοῖς ὀρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω κατὰ τὸν χρόνον ὄν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων»· ἀλλὰ καὶ ἐπίστευσε ν αὐτόν εἶναι τὸν Χριστόν τὸν προφητευόμενον καὶ ἐβούλετο αὐτόν ἀποκτεῖναι καὶ τὸ ὅσον γε ἐφ' ἑαυτῷ ἀπέκτεινε ν αὐτόν. Οὕτως οὖν δύνανται καὶ οἱ ἐπιβουλεύσαντες τῷ σωτήρι ἐγνω κέ ναι μὲν (οὐχ ὥστε καὶ εἰς ἄλλους φθάσαι τὸν λόγον αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς γὰρ εἶπον· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος), οὐδὲν <δ>

ἤττον αὐτὸν ἀνηρηκέαι. ὤήθησαν γὰρ ἀποκτείναντες τὸν Χριστὸν καὶ μὴ νοοῦντες αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν («εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἔσταύρωσαν») αὐτοὶ κύριοι ἔσσεσθαι τῶν πραγμάτων, ἐπεὶ ἀπετύφλωσαν αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια θεοῦ, καὶ ὡς μὴ ἐγνωκότες αὐτὰ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελώνος τὸν υἱὸν καὶ ἀπέκτειναν αὐτόν. τὸ δὲ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελώνος τοιοῦτον εἶναί μοι φαίνεται· τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλότριον αὐτὸν εἶναι ἔκριναν καὶ τοῦ ἀμπελώνος καὶ τῶν γεωργῶν, ἡνίκα κατεψηφίζοντο αὐτοῦ τὴν πρὸς θάνατον ψῆφον. καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ σωτὴρ πυνθάνεται τῶν καὶ αὐτῶν γεωργῶν πονηρῶν λέγων αὐτοῖς ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελώνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκεῖνοις; οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν κριθησόμενοι καὶ καταδικασθησόμενοι ὡς κακοὶ κακῶς ἀπολούμενοι καὶ μηκέτι μέλλοντες ἔχειν «τὰ λόγια τοῦ θεοῦ», τὸ κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελώνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἳ τινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. καὶ οἶονεὶ προφητεύουσιν ὁμοίως τῷ Καιάφα τῷ ἀρχιερεῖ «τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου», καὶ «ἄφ' ἑαυτοῦ» μὴ εἰρηκότι τὸ ἀληθές, ἀλλ' ἐπεὶ «ἀρχιερεὺς» ἦν <προφητεύσαντι>· προφητεύουσι δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν ὅτι δώσουσι τῷ οἰκοδοσπότη τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. 17.12 Εἶτα ὁ σωτὴρ ἐπὶ τούτοις ἀπὸ τῆς γραφῆς αὐτοὺς δυσωπεῖ, νομίζοντας εἶναι καὶ οἰκοδόμους τοῦ λαοῦ, ὅτι λίθον αὐτὸν ὄντα καὶ ἀποδοκιμασθέντα ἀπ' αὐτῶν ὁ πατὴρ θήσει τῆς ὅλης οἰκοδομῆς κεφαλὴν, συνέχοντα δύο γωνίας παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης καὶ δύο λαῶν οἰκοδομάς. τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ τὸ οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγε νήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; κεῖται δὲ ἡ λέξις ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἑπτακαϊδεκάτῳ Ψαλμῷ, ὅς ἐστι πρὸ τοῦ πολυστιχῶτά του Ψαλμοῦ τεταγμένος, καὶ ἔχει οὕτως τὸ ῥητόν· «λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. αὕτη ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ». καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν περὶ Χριστοῦ προφητευομένων δύναται δυσωπῆσαι τὸν ἀγνωμόνως ἐξετάζοντα τὰ γεγραμμένα, καὶ τοῦτο ἐν αὐτοῖς ἂν ταχθεῖ. εἰ γὰρ μὴ περὶ λίθου ὁ προφήτης ἀναισθήτου ταῦτα λέγει, ὡς εἴποι τις ἂν ἡλίθιος ἀνὴρ, δηλὸν ἂν εἴη ὅτι ὁ ἀποδοκιμασμένος ὑπὸ τῶν ἐν τῷ λαῷ ἐκείνῳ σοφῶν καὶ ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων Ἰησοῦς, οὗτος ἀληθῶς ἐγένετο ὡς κεφαλὴ ἐκκλησίας εἰς κεφαλὴν γωνίας, ἐνῶν καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγων τὰς δύο διαθήκας. καὶ ἔστιν αὕτη ἡ κεφαλὴ δῶρον παρὰ κυρίου τῇ ὅλῃ οἰκοδομῇ δεδομένα καὶ θαυμαστὴ κεφαλὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, δυναμένων αὐτὴν βλέπειν. καὶ διὰ τοῦτο, ἐπεὶ ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες τοῦτον τὸν λίθον, ἦρθη μὲν ἀπὸ τῶν γεωργῶν ἐκείνων καὶ τῶν οἰκοδόμων ἐκείνων «τὰ λόγια τοῦ θεοῦ», ἐν οἷς ἦν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἐδόθη δὲ ἔθνεϊ ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. εἰ δὲ ἀληθές τὸ «ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ» δοθήσεται ἔθνεϊ ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, δηλονότι οὐδενὶ τῶν μὴ ποιοῦντων τοὺς καρποὺς τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας δίδεται ἡ τοῦ θεοῦ βασιλεία· οὐδενὶ γὰρ βασιλευομένῳ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας δίδεται ἡ τοῦ θεοῦ βασιλεία. Ἄλλ' ἐρεῖ τις πῶς, εἰ μηδενὶ δίδεται ἡ τοῦ θεοῦ βασιλεία τῷ μὴ ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, ἐδόθη ἐκείνοις ἡ τοῦ θεοῦ βασιλεία ἀφ' ὧν ἦρθη, κατὰ τὸ εἰρημένον· ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ; καὶ πρόσχες εἰ δυνάμεθα, ὡς ἐν τηλικαύτῃ δυσχερείᾳ ὄντες οὐ πάνυ τι εὐαποδότου προβλήματος, ἐπιστήσαντες τῇ διαφορᾷ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ἀμπελώνος πρότερον καὶ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ δευτέρου, ἐπιλύσασθαι τὸ ζητούμενον. οὐκ εἴρηται δὴ περὶ τοῦ ἀμπελώνος ὅπερ εἴρηται περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. περὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀμπελώνος κατὰ τὸ πρότερον γέγραπται ὅτι ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, περὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ὅτι

δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. ἦν δ' ἂν ἄλυτον τὸ κατὰ τὸν τόπον εἶ, ὡς περ ἐξέδο το αὐτὸν γεωργοῖς γεγραμμένον <ἦν> ἐπὶ τοῦ προτέρου, οὕτως εἴρητο καὶ περὶ τοῦ δευτέρου· ἐκδοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, καὶ εἶ, ὡς περ εἴρηται περὶ τῶν δευτέρων· καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, εἴρητο καὶ περὶ τῶν προτέρων ὅτι ἔδωκεν αὐτὸν γεωργοῖς. καὶ ταῦτα μὲν ἡμεῖς εἰς τὸν τόπον ἐπηπορήσαμεν καὶ τὸ φανὲν ἡμῖν εἶ ρήκαμεν· ὁ δὲ βέλτιον δυνάμενος καὶ νοεῖν καὶ λέγειν, ἐκεῖνος ἡμῶν μάλ λον ἀκουέσθω. 17.13 Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἄρ χιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει· καὶ ζη τούντες κρατῆσαι αὐτὸν ἐ φοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπεὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον. (ματθ. 21, 45–46.) Ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ, ὧν τῆς μὲν ἐτέρας ἀρχὴ ἦν· «ἄνθρωπος τις εἶχε τέκνα δύο», τῆς δὲ λοιπῆς· «ἄνθρωπος ἦν οἰκο δεσπότης ὃς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα», ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει· κατὰ μὲν τὴν ἐτέραν παραβολὴν ὅτι εἶπεν ὁ δεύτερος υἱός· «ἐγὼ κύριε, καὶ οὐκ ἀπῆλθε», κατὰ δὲ τὴν λοιπὴν ὅτι, ἐπεὶ εἴρηται αὕτη κατὰ τὰ λελεγμένα κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων προτέρων γεωργῶν, <ὁ Ἰησοῦς εἶπε> τὸ «ἄρ θήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς». καὶ γνόντες ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει, ἐζήτησαν μὲν αὐτὸν κρατῆσαι καὶ ποιῆσαι αὐτῷ ὅτι ποτ' ἂν δυνηθῶσιν· οὐκ ἠδυνήθησαν δέ, ἐπεὶ μὴ οἰοῖ τε ἦσαν ὑπομεῖναι ὄχλων ὄρμην τῶν ἐχόντων τὸν Ἰησοῦν εἰς προφήτην. καὶ ὅσοι γε ἐπιβουλευτικῶς βούλονται κρατῆσαι τὸν λόγον, ἴν' ὡς κεκρατημένον παρ' αὐτοῖς καθέλωσιν αὐτόν, οὗτοι οὐκ ἂν ποτε κρατῆσαιεν <οὔτε θανατώσαιεν> αὐτόν, τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ὄχλων προφήτην τινὰ τοῦ θεοῦ αὐτὸν ὑπολαμβάνοντων, περισπώντων τοὺς βουλομένους αὐτὸν κρατεῖν καὶ ἐπιβουλεῦσαι αὐτῷ. Μετὰ ταῦτα ἰστέον ὅτι τῶν ζη τούτων κρατεῖν τὸν Ἰησοῦν διαφοραὶ εἰσιν. ἄλλως γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐζήτησαν κρατῆσαι αὐτόν, ἄλλως ἢ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τῶν ἁσμάτων νύμφη, <ἢ> ζητήσασα αὐτὸν καὶ ἀναστᾶσα καὶ κυκλοῦσα ἐν πόλει, «ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις» μόγις ποτὲ εὔρεν αὐτόν, ὅτε μικρὸν παρῆλθε τοὺς τηροῦντας καὶ κυκλοῦντας «ἐν τῇ πόλει» καὶ εὐ ρούσα ἐκράτησεν αὐτόν, ὅτε καὶ λέγει· «ἐκράτησα αὐτόν καὶ οὐκ ἀφήσω αὐτόν, ἕως οὔ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς οἶκον μητρός μου καὶ εἰς ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με». ἀλλὰ καὶ αὕτη <αὔτη> ἢ νύμφη κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ Ἰσραὴλ τῶν ἁσμάτων «ἐκράτησά» φησιν «αὐτόν εἰς οἶκον μητρός μου καὶ εἰς ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με», πρὸς δὲ τῷ τέλει τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὡς προκόψασα καὶ ἐτέρως αὐτόν μέλλουσα κρατεῖν καὶ βέλτιον παρὰ τὸ πρότερον, φησὶν· «εἶπα· ἀναβήσομαι ἐν τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὕψων αὐτοῦ». ἵνα δὲ νοήσης τοὺς ζητοῦντας αὐτόν κρατῆσαι ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους καὶ μὴ κρατοῦντας αὐτόν, κατανόησον ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων παρὰ τὸν Χριστοῦ λόγον λόγων οἷόν τέ ἐστι κρατῆσαι καὶ περιδράξασθαι <καὶ χωρίσαι> τοῦ νοῦ (τῶν ὀτιποτέρων δογματισάντων) καὶ θεωρημένως ἀνατρέψαι αὐτόν καὶ (ὡς ἡ γραφὴ ὠνόμασε) συμβιβᾶσαι. *** οὕτω γὰρ ὁ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον σο φός, ὡς «πνευματικὸς» ἀνακρίνων «πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενός» ἀνα κρινόμενος, ἀνακρίνει μὲν καὶ βα σανίζει καὶ διελέγχει τοὺς ἄλλους λόγους εἴτε τῶν τοῦ κόσμου σοφῶν εἴτε τῶν ἐν ταῖς αἰρέσεσι διαπρέπειν δοκούντων, οὐ κατακρίνεται δὲ οὐδὲ καταλαμβάνεται ὁ ἐν αὐτῷ νοῦς τοῦ Χριστοῦ οὐδὲ κρα τεῖται ὑπὸ τῶν προθεμένων αὐτόν ἀνατρέπειν· «τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου, ὃς συμβιβᾶσει αὐτόν;» καὶ σα φές ὅτι, εἴπερ μέλλει τις συμβιβᾶσαι τινὸς νοῦν, πρότερον αὐτόν γνώσεται καὶ μετὰ τοῦτο συμβιβᾶσει· «νοῦν» δὲ «κυρίου τίς» γνώσεται «ὃς συμβιβᾶσει αὐτόν»; ἀλώσεται γὰρ ὑπ' αὐτοῦ καὶ εἴξει αὐτῷ. καὶ ταῦτα δέ μοι λελέχθω διὰ τὸ καὶ ζητοῦντας αὐτόν κρατῆσαι ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπεὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον. 17.14 Πλὴν κἂν εὐφημῶσιν οἱ ὄχλοι τὸν Ἰησοῦν, φρονοῦσι μὲν τι περὶ αὐτοῦ ἀληθές, οὐ μὴν <καὶ> τὸ μέγεθος συνιᾶσιν αὐτοῦ. ἦν μὲν

γὰρ Ἰησοῦς καὶ προφήτης, ὡς δῆλον τῷ νοήσαντι τὸ «προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ἀναστήσει ὑμῖν κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν λαλήσῃ» ὁ προφήτης ἐκεῖνος. ὅς δ' ἂν «μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται». πλὴν οὐχ ἡ ὑπεροχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ προφήτῃ αὐτὸν εἶναι ἦν ἀλλ' ἐν τῷ υἱὸν θεοῦ πρωτότοκον «πάσης κτίσεως» καὶ εἰκόνα «τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου», ἐν ᾧ «ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τῷ οὐρα νῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὄρατα εἴτε ἀόρατα», καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ μᾶλλον ἦν αὐτοῦ ἡ ὑπεροχὴ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν σοφίαν τὴν λέγουσαν· «ὁ θεὸς ἐκτήσατό με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ», πρὸ τοῦ τι ποιῆσαι, καὶ «πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι» καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ τούτους γε τοὺς ὄχλους οὕτως φρονούντας περὶ αὐτοῦ καὶ ἐτοιμῶς ἔχοντας ὑπερπολεμῆν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολεμοῦντας, φοβοῦνται οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ οὐ δύνανται, ἴν' ἐπιβουλεύσωσι θέλοντες κρατῆσαι τοῦ Ἰησοῦ, κρατῆσαι αὐτοῦ. ἐνταῦθα μὲν οὖν γέγραπται· ἐπεὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον· παρὰ τοῦτο δ' ἂν ποιήσαις ὅτι οἱ ὄχλοι, κἂν μὲν τῇ λέξει ὡς προφήτην αὐτὸν ἔχωσιν, εἰς ὅ τι ποτ' ἂν ἔχωσιν αὐτόν, πολλῶ ἔλαττον ἔχουσιν αὐτόν οὗ ἔστιν, οὐ φθάνοντες οὐδὲ ἐπὶ τὴν «ἐκ μέρους» γνῶσιν τῶν «ἐκ μέρους» αὐτὸν γινωσκόντων καὶ οὐδὲν <ἄξιον> τρανοῦντες περὶ αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ λέγω περὶ τῶν ἀληθῶς περὶ αὐτοῦ φρονούντων. οὐ νομιστέον γὰρ εἶναι «ὑπὲρ» αὐτοῦ τοὺς τὰ ψεύδη φρονούντας περὶ αὐτοῦ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν αὐτόν, ὁποῖοί εἰσιν οἱ συγχέοντες πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔννοϊαν καὶ τῇ ὑποστάσει ἓνα διδόντες εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, τῇ ἐπινοίᾳ μόνῃ καὶ τοῖς ὀνόμασι <μόνοις> διαιροῦντες τὸ ἐν ὑποκείμενον. καὶ οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων φαντασίᾳ τοῦ μεγάλα περὶ αὐτοῦ φρονεῖν «ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος» λαλοῦντες καὶ κακῶς λέγοντες τὸν δημιουργὸν οὐκ εἰσὶν «ὑπὲρ» αὐτοῦ· οὐ γὰρ εἰσι «μετ'» αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτό εἰσι «κατ'» αὐτοῦ, «ὁ γὰρ μὴ ὢν (φησὶ) μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστιν». οὕτω δὲ κἂν συνάγωσιν οἱ μὴ τὰ ἀληθῆ περὶ τοῦ υἱοῦ φρονοῦντες ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, σκορπίζουσι μᾶλλον ἢ συνάγουσι. φησὶ γὰρ ὁ σωτήρ· «καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει»· καὶ πρόσχες ὅτι μὴ εἴρηται ἀπλῶς· «ὁ μὴ συνάγων σκορπίζει», ἀλλὰ μετὰ ἀκριβοῦς προσθήκης τῆς «μετ' ἐμοῦ», δεῖ γὰρ τὸν συνάγοντα μετ' αὐτοῦ συνάγειν. νοήσεις δὲ τὸν μετ' αὐτοῦ συνάγοντα ἐπιστήσας τῷ «συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός»· τὸ γὰρ «συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ» δηλοῖ τὸν συνάγοντα μετ' αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἂν λέγοις τὸ «συναχθέντων ὑμῶν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ» ἀρμόζειν τοῖς ἦτοι μετὰ τοῦ κακῶς βιοῦν συνάγουσιν ἦτοι συναγομένοις ἢ μετὰ τοῦ κακῶς καὶ ἀσεβῶς φρονεῖν περὶ τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Ταῦτα καὶ διὰ τὸ τοὺς ὄχλους φρονούντας περὶ τοῦ Ἰησοῦ, τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πολλῶ ἔλαττον φρονούντας τῆς ἀξίας αὐτοῦ, λέγεσθαι εἰς προφήτην αὐτὸν ἐσχηκέναι. συνεξετάσας δὲ τούτοις τὴν τοῦ Λουκᾶ περὶ τῶν ὁμοίων λέξιν τρανότερον (οἶμαι) κατασκευάσεις τὰ προειρημένα· ὅστις φησὶ· «καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οὐχ εὕρισκον τί ποιήσουσιν· ὁ γὰρ λαὸς ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων». καὶ ἐν τούτοις γὰρ δηλοῦται ὅτι οἱ τῶν Ἰουδαϊκῶν προϊστάμενοι παρανόμως ὄχλων (ὀνομαζόμενοι ἀρχιερεῖς) καὶ γραμματεῖς (ἐχθροὶ τῷ Ἰησοῦ) καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ζητοῦσι μὲν τὸν Ἰησοῦν ἀπολέσαι καὶ ἀφανίσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ πίστιν· οὐχ εὕρισκον δὲ τί ποιήσουσιν εἰς ὅπερ βούλονται ἀνύσαι, ἅτε προληφθέντος παντὸς τοῦ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντος λαοῦ καὶ ἐξηρητημένου τῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀγάπης καὶ ἐκκρεμαμένου ἐν τῷ ἀκούειν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ. καὶ ἔστι γε τοῦτο ἰδεῖν μέχρι τοῦ δεῦρο, τίνα τρόπον ζητοῦσι καθελεῖν οἱ προβαλλόμενοι τὴν θεραπείαν τοῦ

θεοῦ ὡς ἄρ χιερεῖς αὐτοῦ καὶ τὴν θείαν γραφὴν ὡς γραμματεῖς καὶ τὸ ἀρχαῖον ὡς [οἱ] πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, <καὶ> ζητοῦσιν ἀπολέσαι τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐξαφανίσει τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν, πάντα εἰς τοῦτο ἀκολουθῶν τῷ βουλήματι τῶν πατέρων αὐτῶν πράττοντες, οὐ μὴν εὐρίσκοντες τί ποιήσουσιν, ἵνα τὸν ἐξηρημένον τοῦ Ἰησοῦ λαὸν ἀποστήσωσιν αὐτοῦ καὶ ἀπαλείψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς διανοίας αὐτῶν. Τάχα δὲ καὶ πάντες οἱ ἦντιν οὖν δόξαν ἔχοντες περὶ τοῦ θείου καὶ πρεσβεύοντες περὶ αὐτῆς ἀλλοτρίως τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας ἀπολέσαι μὲν θέλουσι τὸν Ἰησοῦν, οὐ δὲ νανταὶ δέ, ἐπεὶ πᾶς ὁ ὄχλος αὐτοῦ ἐκκρέμαται ἀκούων. ἀλλὰ καὶ οἱ οἰστισιν οὖν συγγράμμασιν ἧς δὴ ποτε σοφίας προσέχοντες καὶ διὰ τοῦτο τροπικῶς λεγόμενοι γραμματεῖς ἀπολέσαι θέλουσιν ἐξ ἀνθρώπων τὸν Ἰησοῦν, οὐ μὴν εὐρίσκουσιν εἰς τοῦτο ἀνύσιμον ὃ ποιήσουσι. καὶ πάντες δὲ οἱ πρεσβύτεροι, <οἱ ἀλλότριον> τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας λόγιοι Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἀπολέσαι θέλουσι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ' οὐ δύνανται νικῶμενοι ἀπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ Ἰησοῦ, ἐκκρεμα μένου τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ ἀκούειν καὶ συναισθάνεσθαι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. καὶ ὁ Μάρκος δὲ τὰ παραπλήσια ὑποβάλλει λέγων· «καὶ ἤκουσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν, ὅτι πᾶς ὁ λαὸς ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ». πᾶς γὰρ ὁ λαὸς Χριστοῦ ἐκπλήσσεται «ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ», καὶ οὐδὲν δύναται γενέσθαι ὑπὸ τῶν προειρημένων ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, ζητούντων ἀπολέσαι τὸν Ἰησοῦν ἐξ ἀνθρώπων καὶ ἐκλύσαι τὴν ἔκκληξιν παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. 17.15 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πάλιν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ποιῶν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ· πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί (ματθ. 22, 1–14). Καὶ αὕτη ἡ παραβολὴ ὀλοσχερῆτερον νοουμένη δόξει σαφῆς εἶναι, ἐν ἧ ἄνθρωπος μὲν βασιλεὺς τροπικῶς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ Χριστοῦ Ἰησοῦ εἶναι λέγεται, οἱ δὲ γάμοι τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως ἢ ἀποκατάστασις τῆς νύμφης ἐκκλησίας Χριστοῦ πρὸς Χριστόν τὸν νυμφίον αὐτῆς. οἱ δὲ ἀποστελλόμενοι δούλοι καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους οἱ κατὰ καιρὸν εἰσι προφηταὶ ἐπιστρέφοντες τοὺς ἀπὸ τοῦ λαοῦ διὰ τῶν προφητειῶν ἐπὶ τὴν εὐφροσύνην ἀγομένην ἐπὶ τῇ ἀποκαταστάσει τῆς ἐκκλησίας πρὸς Χριστόν. οἱ δὲ μὴ θέλοντες ἐλθεῖν προηγουμένως ὄντες κλητοὶ οἱ μὴ ἀκούοντες τῶν λόγων τῶν προφητῶν ἦσαν, οἱ δὲ ἀποστελλόμενοι ἄλλοι δούλοι ἄλλο ἄθροισμα προφητῶν, τὸ δὲ ἡτοιμασμένον ἄριστον, ἐν ᾧ οἱ ταῦροι τοῦ βασιλέως καὶ τὰ σκευὰ αὐτοῦ τεθυμένα ἦν, αἱ στερεαὶ ἦσαν καὶ λογικαὶ τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ τροφαί· οὕτω δὲ καὶ πάντα ἔτοιμα, οἱ περὶ πάντων τῶν ὄντων λόγοι <ἔτοιμοι>, οὓς («ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον») οἱ τῇ κλήσει ἀκούθησαντες φάγονται καὶ πίνονται. ἐπεὶ δὲ τῶν κεκλημένων διὰ τῶν προφητῶν οἱ μὲν μόνον ἡμέλουν τῶν λεγομένων καὶ τοῖς βιωτικῶς ἐσχόλαζον πράγμασιν, οὐ μὴν καὶ ἐπονηρεύοντο <κατὰ τῶν προφητῶν, ἄλλοι δὲ καὶ ἐπονηρεύοντο> κατ' αὐτῶν, διὰ τοῦτο τὴν διαφοράν αὐτῶν παραστήσαι βουλόμενος εἶπεν· οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὃς μὲν ἐπὶ τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὃς δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες αὐτοῦ τοὺς δούλους ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. εἶτα ἀκολουθῶν <ταύτη> τῇ ὀλοσχερεστέρᾳ διηγήσει ἡ ὀργὴ τοῦ βασιλέως νοεῖται, ἣν καὶ ὁ ἀπόστολος περὶ Ἰουδαίων ὀνομάζων λέγει· «ἔφθασε δὲ ἡ ὀργὴ ἐπ' αὐτοὺς εἰς τέλος». εἶτα προφητεύεται ὁ κατὰ Ἰουδαίων πόλεμος καὶ ἡ ἄλυσις Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν ἐν τῷ καὶ πέμψας τὸ στράτευμα αὐτοῦ ἀνεῖλε τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε. 17.16 τὸ δὲ τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμος, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι· πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὕρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους ἀναφέροισιν ἂν ἐπὶ τοὺς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποστόλους λέγοντας Ἰουδαίοις· «ὕμῖν ἦν ἀναγκαῖον ἀναγαγεῖν τὸν λόγον τοῦ

θεοῦ· ἐπεὶ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρε φόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». αἱ διέξοδοι οὖν τῶν ὁδῶν τὰ <ἐκτὸς τῶν ἔθνων> ἔξω τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ πράγματα, παρ' αἷς οἱ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων εὕρισκόμενοι καλοῦνται εἰς τοὺς γάμους, συναγόντων τῶν ἀποστόλων πάντας οὓς ἔαν εὔρωσιν. εὔρισκον δὲ τοὺς ἀκούοντας καὶ οὐκ ἐφρόντιζον καλοῦντες πότερον ποτε πρὸ τῆς κλήσεως πονηροὶ ἢ ἀγαθοὶ ἦσαν οἱ καλούμενοι· πάντας γὰρ τοὺς εὕρισκομένους ἐκά λουν. ἀγαθοὺς δὲ νομιστέον ἐνταῦθα ἀπλούστερον λέγεσθαι τοὺς μετριωτέρους τῶν ἐρχομένων ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν, οἷς ἐφαρμόζοις ἂν τὸ τοιοῦτο ἀποστολικόν· «ὅταν δὲ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶσιν, οἱ τοιοῦτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος· οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως». καὶ ἐπλήσθη γε ὁ Χριστοῦ <καὶ> τῆς ἐκκλησίας γάμος καὶ ἀποκαταστάτων <τῷ θεῷ>, τῶν εὐρεθέντων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀνακειμένων ἐπὶ τῷ εὐφρανθῆναι ἐπὶ τοῖς γάμοις. εἴτ' ἐπεὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καλεῖσθαι <μὲν ἔ>δει, οὐ μὴν ὥστε τοὺς πονηροὺς μένειν πονηροὺς, ἀλλὰ μεταμφιασμένους καὶ ἀποθεμένους τὰ ἀλλότρια τοῦ γάμου ἐνδύματα ἐνδύσασθαι τὰ τοῦ γάμου, «σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν» (ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ τοῦ γάμου ἐνδύματα), διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, πρὶν αὐτοῖς παραῆλθὲν τὸ ἡτοιμασμένον ἄριστον, τοὺς ταύρους καὶ τὰ τεθυμένα σιτιστὰ καὶ πάντα τὰ ἔτοιμα, ἵνα θεασάμενος τὴν ῥῆσιν μὲν τοὺς ἔχοντας ἔνδυμα γάμου καὶ εὐφράνη καταδικάσῃ δὲ τοὺς ἐναντίους. εἰσελθὼν οὖν εὐρίσκει τινὰ τῶν κεκλημένων καὶ ἐληλυθότων ἐπὶ τὴν κλῆσιν μὴ ἀλλάξαντα ἑαυτοῦ τὸ ἦθος μηδὲ ἐνδυσάμενον ἔνδυμα γάμου καὶ λέγει αὐτῷ· πῶς εἰσηλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; εἴτ' ἐπεὶ ὁ ἁμαρτῶν καὶ μὴ ἀνακαί νωθεῖς μηδὲ ἐνδυσάμενος τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς μὴ ἔχων «τόπον ἀπολογίας» φιμοῦται, διὰ τοῦτο γέγραπται τὸ ὁ δὲ ἐφιμώθη. καὶ οὐκ ἄρκεῖ γε τὸ ἐκβληθῆναι τοῦ γάμου τὸν ἀτιμάσαντα τὴν κλῆσιν· δεῖ γὰρ αὐτὸν ὑπὸ τῶν διακόνων τοῦ βασιλέως τῶν πρὸς τοῖς δεσμοῖς τεταγμένων, δεθέντα τὴν πορείαν ἢ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο καὶ τὴν δραστήριον δύναμιν ἐν ἣ ἡ πράξις ἀγαθὴν οὐκ ἐτέλεσεν, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ γάμου ἐκβληθῆναι, ἀλλ' ὥστε καὶ εἰς τὸν ἀλλότριον φωτὸς <παντὸς> καταδικασθῆναι τόπον, ἔνθα σκότος ἦν τὸ ὡς ἐν σκότεσι βαθύτερον καὶ καλούμενον σκότος ἐξώτερον. καὶ εἴ τίς γε ἡμῶν ἐπὶ τὴν κλῆσιν ἐλθὼν τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, δοκεῖ μὲν ὑπακούειν καὶ ἔρχεσθαι μετὰ τῶν κεκλημένων, οὐ μὴν ἐνδέδεται τὸ προειρημένον ἔνδυμα γάμου, ταῦτα πείσεται καὶ δεθεῖς ποδῶν καὶ χειρῶν ἐκβληθήσεται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἔνθα κατὰ τὸ «οὐαί, οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι κλαύσετε», ὁ κλαυθμὸς τοῖς τὰ τοῦ κλαυθμοῦ καὶ θρήνου ἄξια ἁμαρτήσασιν· κλαύσονται δὲ θρηνοῦντες τὰς ἰδίας τλαιπωρίας. εἴθ' ἵνα παραστήσῃ ὁ λόγος τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον καὶ τὰ σκυθρωπὰ πράγματα καὶ τοὺς πόνους ἐν οἷς ἔσονται οἱ μὴ ἐν δεδυμένοι ἔνδυμα γάμου, εἶπε τὸ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ οὐ μόνον ὁ κλαυθμὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. καὶ ἐπιφέρεται τῇ ὅλῃ παραβολῇ, διὰ τὸ πολλοὺς δεδηλωσθαι τοὺς κληθέντας οὐ πάντας δὲ ἐληλυθέναι ἀλλ' ὀλίγους ἐξ αὐτῶν, τὸ πολλοὶ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. 17.17 Ταῦτα μὲν οὖν ὀλοσχερέστερον εἰς τὴν παραβολὴν λελέχθω, περὶ ἡμῶν δὲ ἐπανελθόντες ἐρευνῆσαι κατὰ τὴν παροῦσαν δύναμιν αὐτήν, ἔαν ἄρα βοηθηθέντες ὑπὸ τοῦ τῆς σοφίας πνεύματος δυνηθῶμεν τινα καὶ βαθύτερα εἰς τὴν παραβολὴν εὐρόντες οἰκοδομησάμενοι καὶ κατὰ τὸ εὐλογον σιωπῆσαι ἢ αἰνίξασθαι ἢ ἐκθέσθαι. ἡ βασιλεία τοίνυν τῶν οὐρανῶν ὡμοιώθη κατὰ μὲν τὸν βασιλεύοντα ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, κατὰ δὲ τὸν συμβασιλεύοντα τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὰ βασιλεύόμενα τοῖς δούλοις καὶ τοῖς κεκλημένοις εἰς τοὺς γάμους, ὧν οἱ μὲν οὐκ ἤθελον [τοῦ] εἰσελθεῖν, οἱ δὲ ἀμελήσαντες τοῦ εἰσελθεῖν ἀπήλθον, ὅς μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὅς δὲ ἐπὶ τὴν

ἐμπορίαν αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι <δὲ> κρατήσαντες τοὺς δούλους ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. ἔτι τῶν βασιλευμένων ἐστὶ καὶ τὸ στράτευμα τοῦ βασιλέως, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν <διεξόδων τῶν> ὁδῶν συναγόμενοι πονηροὶ καὶ ἀγαθοί, ἕως ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων, καὶ ὁ ἐν τοῖς ἀνακειμένοις οὐκ ἔχων ἔνδυμα γάμου, καὶ οἱ κελευσθέντες διὰ κοινοὶ δῆσαι τὸν μὴ ἔχοντα ἔνδυμα γάμου ποδῶν καὶ χειρῶν καὶ ἐκβαλεῖν αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Ἐδύνατο μέντοι γεγράφθαι ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ χωρὶς τῆς ἄνθρωπος προσθήκης. ἀλλ' ἐπεὶ πρόσκειται καὶ τὸ ἀνθρώπῳ, ἀναγκαστὸν καὶ τοῦτο διηγήσασθαι, οὕτως ἂν (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) σαφὴ νισθῆναι. τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ποιήσας τις βιβλία νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας, τὰς ὡςπερὶ ἀνθρωποπαθῆ παριστάσας λέξεις τὸν θεὸν διηγούμενος καὶ τὰς τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐμφαινούσας, ἐνὶ μὲν ῥητῶν ἐχρήσατο περὶ τοῦ ὡς ἀνθρώπου λέγεσθαι εἶναι τὸν θεὸν ἀνθρώπους οἰκονομοῦντα, τῷ «ἐτροποφόρησέ σε κύριος ὁ θεὸς σου ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ», ἐνὶ δὲ περὶ τοῦ μὴ ὡς ἀνθρώπου εἶναι τὸν θεόν, τῷ «οὐχ ὡς ἀνθρώπος ὁ θεὸς διαρτηθῆναι». 17.18 ἡμεῖς δὲ πολλὴν ἀφθονίαν ἔχομεν ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν περὶ τοῦ θεοῦ παραδειγμάτων, ἐν οἷς ὡμοιώθη κατὰ τινὰς παραβολὰς ἀνθρώπῳ. χρῆσόμεθα οὖν ταῖς ἀνθρώπου ὄνομαζούσαις παραβολαῖς τὸν θεὸν εἰς ἀπολογία τῶν ὅσον ἐπὶ ταῖς λέξεσιν ἀνθρωποπαθῆ φασκουσῶν εἶναι τὸν Χριστοῦ πατέρα, καὶ φησομέν γε πρὸς τοὺς ἕτεροδόξους, διὰ τὸ μὴ νενοηκέναι τὰ οὕτως λεγόμενα ἐν τοῖς παλαιοῖς γράμμασι προσκόπτοντας τῷ θεῷ νόμου καὶ προφητῶν καὶ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως ὅτι, εἴπερ ἀνθρώπῳ ὡμοίωται (κατὰ τὰς τοῦ εὐαγγελίου παραβολὰς) ὁ θεός, διὰ τί ἀκολούθως ταύταις ταῖς παραβολαῖς οὐ παραδέχεσθε παραβολὴν εἶναι τὴν ὄργην <καὶ> τὸν θυμὸν καὶ τὴν μεταμέλειαν καὶ τὴν ἀποστροφήν τοῦ προσώπου καὶ τὴν κάθισιν καὶ τὴν στάσιν καὶ τὸν περίπατον τοῦ θεοῦ; τὸν γὰρ ἀναγεγραμμένον ἐν ταῖς προφητείαις ὕπνον αὐτοῦ ἦτοι οὐ παρετήρησαν ἢ ὅμοιο λογίσουσιν εἶναι παραβολὴν. καὶ ἔτι πρὸς ἐκείνους ἐροῦμεν ὅτι, εἰ μὴ βούλεσθε, ἀκολούθως τῷ ἐν παραβολῇ ἀνθρώπου λέγεσθαι τὸν θεόν, ἐν παραβολῇ ἀκούειν τῶν ἀνθρωποπαθῶν περὶ αὐτοῦ ἀπαγγελουσῶν γραφῶν, παραστήσατε πῶς ἀνθρώπος ὁ τῶν ὄλων κατὰ τὸ εὐαγγέλιον λέγεται θεός, οὐδὲν ἀνθρώπινον (ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε) λεγόμενος ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. Ἐκ περιουσίας δὲ ἐλέγξομεν αὐτοὺς μηδὲ τὰ τῆς καινῆς διαθήκης γράμματα ἐξητακότας, ἐν οἷς κατὰ τὴν ἐνταῦθα παραβολὴν ὁ ποιῶν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ βασιλεὺς ἀνθρώπος ὡρ γίσθη ἐπὶ τοῖς μὴ θελήσασιν κατὰ τὴν κλήσιν αὐτοῦ ἐλθεῖν εἰς τοὺς γάμους καὶ τοῖς ἀμελήσασιν μὲν τοῦ δειπνήσαι εἰς τοὺς γάμους, ἀπεληλυθόσι δὲ εἰς τὸν ἴδιον ἀγρὸν ἢ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν, ὡργίσθη δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς κρατήσασιν τοὺς δούλους αὐτοῦ καὶ ὕβρισαν καὶ ἀποκτεῖναι. λεγέτωσαν γὰρ ἡμῖν πότερον ὁ ὀργισθεὶς οὕτως, ἅτε ποιῶν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὁ πατήρ ἐστι τοῦ Χριστοῦ ἢ ἄλλος τις παρὰ τὸν (ὅσον ἐπὶ τῇ παραβολῇ) ὀργισθέντα πατήρ ἐστιν αὐτοῦ. ἕκατέρως δὲ στενοχωρηθήσονται, εἴτ' ἐκ τοῦ μὴ θέλειν τὸν ὀργισθέντα ποιῶντα γάμους τῷ υἱῷ πατέρα εἶναι τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ὄργην, εἴτ' ἐκ τοῦ ἀναγκάζεσθαι διὰ τοὺς γάμους καὶ τὸν υἱὸν παραδέχεσθαι ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πατήρ Χριστοῦ καὶ ὅτι ὀργίζεται. ἐὰν δὲ διήγησιν τῷ ὀργίζεσθαι πειραθῶσι φέρειν, φησομεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι· ὡς οὗτοι, τίς ἢ ἀποκλήρωσις, μὴ φεύγειν μὲν τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ποιῶντα γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ διὰ τὴν ὄργην καὶ ἄλλον ζητεῖν, ἐν δὲ τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις διὰ τὸ αὐτὸ τῆς ὄργης ὄνομα καὶ τὰ παραπλήσια αὐτῇ ζητεῖν ἀναπλάττειν ἕτερον παρὰ τὸν [τοῦ] νόμου καὶ προφητῶν θεόν; 17.19 Ὅσον οὖν ἀνθρωποῖ ἐσμεν, καὶ οὐ συμφέρει ἡμῖν τὸν πλοῦτον «τῆς χρηστότητος» τοῦ θεοῦ καὶ τὸ «πολὸν πλῆθος τῆς χρηστότητος» αὐτοῦ κεκρυμμένης ὑπ' αὐτοῦ (ἵνα μὴ βλαβῶμεν) θεωρεῖν, ἀναγκαστὸν ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ἵνα ἀνθρώποις λαλήσῃ ὡς ἀνθρώπος καὶ ἀνθρώπους οἰκονομήσῃ μὴ

χωρούντας οικονομηθῆναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, πάντη μένοντος θεοῦ καὶ ἐν τῷ λέγειν διὰ προφη τῶν καὶ ἐν τῷ οικονομεῖν ἀνθρώπους. καὶ τότε παύσεται ὁμοίου μένη ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπων, ὅταν παυσαμένου ζήλου καὶ ἔριδος καὶ τῶν λοιπῶν παθῶν καὶ ἀμαρτημάτων καὶ τοῦ «κατὰ ἄνθρωπον» περιπατεῖν, ἄξιοι γενώμεθα ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ θεοῦ· «ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες», ἢ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, μηκέτι πράττοντες τοιαῦτα ἐφ' οἷς λέγοιτ' ἂν <ἡμῖν>· «ὕμεις δὲ ὡς ἂν θρωποὶ ἀποθνήσκετε». ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι οὐ μόνον τὸ ἀνθρώπων βασιλεῖ ὁμοιοῦσθαι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν παύσεται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μυρία ὧν χρῆζει ἀμαρτωλὸς ἂν θρωπος, οἷον γέγραπται ἐν τῷ Ὠσηέ· «ἐγὼ δὲ εἶμι ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραΐμ, καὶ ὡς λέων τῷ οἴκῳ Ἰούδα», καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ· «ἅπαν τήσομαί» φησιν «αὐτοῖς ὡς ἄρκτος ἀπορουμένη». παύσεται οὖν ποτε ὧν ὡς πάνθηρ καὶ ὡς λέων καὶ ὡς ἄρκτος ἀπορουμένη, ὅτε διὰ τὸ τοὺς τάδε πεποιηκότας μηκέτι χρῆζειν τοῦ ὡς πάνθηρος καὶ τοῦ ὡς λέοντος καὶ τοῦ ὡς ἄρκτου <ἀπορουμένης θεοῦ>, αὐτὸς οὐκέτι ἔχων τοὺς <τοιούτους> τοιούτου ἑαυτοῦ χρῆζοντας, ἐμφανίσει ἑαυτὸν «καθὼς ἐστιν». ἐγὼ δὲ οὕτως ἀκούω καὶ τοῦ «ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον», ἐπεὶ ὅσον μὲν <ἐν ἡμῖν> ἐστὶ τὰ τοῦ καταναλίσκεσθαι ἄξια, ἐπὶ τοσοῦτον «ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ ἐστὶ καταναλίσκον» ἐκεῖνα· ἐπὶ δὲ ἀναλωθῆ ὑπὸ τοῦ καταναλίσκεσθαι πυρὸς τὰ πεφυκότα ὑπ' ἐκείνου ἀναλίσκεσθαι, τότε οὐκέτι μὲν ἔσται «ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον», μόνον δὲ ὡς εἶπεν Ἰωάννης φῶς, λέγων· «ὁ θεὸς φῶς ἐστὶ». τούτων δὲ κινήσεων πρόσχες εἰ δύνασαι τὸ ἀπὸ τῆς Ἰωάννου καθολικῆς ἐπιστολῆς οὕτως ἔχον· «ἀγαπητοί, νῦν τέκνα θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὐπω ἐφανερῶθη τί ἐσόμεθα. οἶδα μὲν ὅτι ἐὰν φανερωθῆ ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστὶ», τὸν τρόπον τοῦτον ἐκλαβεῖν. νῦν μὲν γάρ, κὰν ἀξιωθῶ μὲν βλέπειν τὸν θεὸν τῷ νῷ καὶ τῇ καρδίᾳ, οὐ βλέπομεν «αὐτὸν καθὼς ἐστὶν» ἀλλὰ καθὼς διὰ τὴν ἡμετέραν οἰκονομίαν ἡμῖν γίνεται· ἐπὶ δὲ τέλει τῶν πραγμάτων καὶ τῆς «ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων· ἐξ αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ», ὁψόμεθα αὐτόν, οὐχ ὡς νῦν, ὃ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ὡς πρέπει τότε, ὃ ἐστὶν. 17.20 Ἄπαξ δὲ ταῦτα εἰπόντες εἰς τὸ ὁμοιωθῆ ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπων βασιλεῖ δυνάμεθα καὶ τὴν αἰτίαν εὑρεῖν τοῦ συνεχῶς τὸν σωτῆρα υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἢ υἱὸν ἀνθρώπου ἑαυτὸν ὠνομακέναι, δηλοῦντα ὅτι, ὡςπερ ὁ θεὸς ἀνθρώπους οἰκονομῶν ὡς ἐν παραβολαῖς ἄνθρωπος λέγεται, τάχα δὲ πως καὶ γίνεται, οὕτως καὶ ὁ σωτῆρ προηγουμένως <μὲν> υἱὸς ὧν τοῦ θεοῦ καὶ «θεός» ἐστὶ καὶ υἱὸς «τῆς ἀγάπης αὐτοῦ» καὶ «εἰκῶν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου»· οὐ μένει δὲ ἐν ᾧ ἐστὶ προηγουμένως, ἀλλὰ γίνεται κατ' οἰκονομίαν (τοῦ ἐν παραβολαῖς λεγομένου ἀνθρώπου ὄντος δὲ θεοῦ) υἱὸς ἀνθρώπου, κατὰ τὸ μιμεῖσθαι, ὅταν ἀνθρώπους οἰκονομῆ, τὸν θεόν, λεγόμενον ἐν παραβολαῖς καὶ γινόμενον πως ἄνθρωπον. καὶ οὐ χρῆται ἄνθρωπον ζητεῖν κάκεινου λέγειν υἱὸν εἶναι τὸν σωτῆρα, ἀλλὰ σπάντα ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ θεοῦ καὶ τῶν λεγουσῶν παραβολῶν αὐτὸν εἶναι ἄνθρωπον συνετῶς ἀκούειν αὐτοῦ λέγοντος ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. παρ' ἡμῖν μὲν οὖν τοῖς ἀνθρώποις ὁμοιωθῆ ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν <ἀνθρώπων> βασιλεῖ, παρὰ δὲ τοῖς κατὰ τὰς γραφὰς λεγομένοις θεοῖς, ὧν «ἐν συναγωγῇ ἔστη ὁ θεός, ἐν μέσῳ θεοῦ» διακρίνων, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὡς ἔστιν ὁμοίω θεῶ βασιλεῖ. 17.21 ζητήσεις δὲ εἰ, ὡςπερ ἐν ἀνθρώποις τοῖς ὑποδεεστέροις (ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν φύσει) ἀγγέλων καὶ θρόνων καὶ κυριοτήτων καὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν ὁμοιωθῆ ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπων βασιλεῖ, <οὕτως> ἐν θρόνοις ὁμοιωθῆ ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θρόνων βασιλεῖ, κυριότησι δὲ κυριότητι βασιλεῖ, ἀρχαῖς δὲ ἀρχῇ βασιλεῖ, καὶ ἐξουσίαις ἐξουσία βασιλεῖ. φήσει γάρ τις· τίς ἢ ἀποκλήρωσις τοῖς μὲν ἐλάττωσιν ὁμοιωθῆ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπων βασιλεῖ, τοῖς δὲ κρείττοσιν ἀνθρώπων μὴ τὸ ἀνάλογον τούτω γίνεσθαι; Οὕτως δὲ ὁ ὁμοιωθεὶς ἀνθρώπων βασιλεῖ ποιῶν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἀπέστειλε τοὺς

δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κε κλημένους εἰς τοὺς γάμους. καὶ ἐπιστήσεις εἰ, ὥσπερ <ἐπὶ τῶν σωματικῶν> ἄλλη ἢ γαμουμένη νύμφη παρὰ τοὺς καλοῦντας δούλους καὶ τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν μυστικῶν πραγμάτων οἱ μὲν τινές εἰσιν ἀναλαμβανόμενοι εἰς τὸ σύστημα τῆς νύμφης, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀποστελ λομένων δούλων καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ τρίτοι παρὰ τούτους οἱ κεκλη μένοι εἰς τοὺς γάμους. θεὸς δ' ἂν εἰδείη τὰ διάφορατάγματα τῶν ψυχῶν ἢ σὺν αὐταῖς καὶ δυνάμεων, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ τούσδε μὲν ἐπὶ τὸ σύστημα τῆς νύμφης ἀναλαμ βάνεσθαι, ἐτέρους δὲ ἐπὶ τοὺς δούλους τοὺς διακονουμένους <ταύτη> τῇ κλήσει, καὶ ἄλλους ἐπὶ τοὺς καλουμένους. ἐν πνευματικοῖς δὲ γάμοις κοινῶς νόει λόγου νυμφίου <ὑποδοχὴν> τόκον δὲ καλῶς ποιούμενα νύμφης ψυχῆς, γαμουμένης λόγῳ καὶ μὴ φθειρομένης ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην τὴν πρὸς αὐτὸν κοινῶς ἀφθαρσίας μεταλαμβάνουσης καὶ γεννώσης, ὅποια γένοιτο ἐκ τοιούτων γάμων λογικὰ γεννήματα. 17.22 καὶ ἐν τοιούτοις γάμοις νόει τὸ ἐτοιμαζόμενον ἄρι στον ἐκ στερεᾶς ἐν πνευματικοῖς λογίοις τροφῆς. καὶ τὸ στερεὸν τῆς τροφῆς τροπολογούμενόν μοι νόει ἐν τοῖς ταύροις, ἀλλὰ καὶ τὸ πνευματικὸν τῆς αὐτῆς θεωρίας ἐν τοῖς θυομένοις σιτιστοῖς, καὶ τὴν ἄλλην δὲ ποικιλίαν, τὴν ἀνάλογον τοῖς σωματικοῖς πνευματικῆς θεωρίας, <ἐν> τῷ καὶ τὰ πάντα ἔτοιμα. ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐν δασιλείᾳ βασιλικῆς ἀξίως τῆς βασιλείας καὶ τοῦ πλούτου ἑαυτοῦ τὸ τοιοῦτον ποιεῖ ἄριστον. Δοκεῖ δὴ μοι εὐγενῶν τινῶν ψυχῶν Ἰσραηλιτικῶν γεγονέναι ἢ προηγουμένη κλήσις εἰς τοὺς γάμους. προηγουμένως γὰρ διὰ τῶν καλούντων τῷ τῆς διδασκαλίας λόγῳ βούλεται ὁ θεὸς ἡκεῖν εἰς τὴν μακαρίαν ταύτην ἐστίαν τοὺς πρὸς σύνεσιν εὐφρεστερούς. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὅτι οὐ θέλουσιν οἱ τοιοῦτοι ἐλθεῖν εἰς τὴν κλήσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀποστέλλονται ἄλλοι δούλοι προκαλούμενοι τοὺς μὴ θέλοντας ἐλθεῖν καὶ ἐπαγγελλόμενοι, εἰ ἔλθοιεν οἱ κεκλημένοι, μεταλήψεσθαι αὐτοὺς ἐτοιμασθέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀρίστου, καὶ ταύρων τῶν ὡς ἐν καθαροῖς πάντων τῶν καρθῶν μειζόνων, καὶ σεσιτευμένων τῇ ποικίλῃ καὶ πολλῇ ἀποδείξει τῶν εἰς ἕκαστον πρόβλημα νοημάτων. οἰονεὶ γὰρ σιτιστὸν παρατίθησι λόγον ἢ διηρημένον καὶ ἐν τροπολογίᾳ λεγόμενον τεθυμένον ὁ τὴν περὶ τοῦ προκειμένου προβλήματος ἀπὸ δεξιῶν πολλὴν φέρων καὶ πλήρη. ὡς εἰ (καθ' ὑπόθεσιν) ὀλίγα τινὰ καὶ ἀσθενῆ φέροιτο εἰς τὴν τῶν προβλημάτων ἀπόδειξιν κατὰ τὰ δοκοῦντα κατασκευάζειν αὐτά, εἶεν ἂν τὰ τεθυμένα λεπτά τινα καὶ ἰσχνὰ καὶ (ἴν' ὁμοίως ὀνομάσω) ξηρὰ καὶ ἄσαρκα. ἀλλ' οὐ τοιαῦτα τὰ ἐτοιμασθέντα ἐν τῷ τοῦ βασιλέως ἀρίστῳ, ἐν ᾧ φησὶν· οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, οὕτω δὲ καὶ τὰ πάντα ἔτοιμα, ἴν' ἐν τῇ στάσει τῶν παίδων καὶ τῇ λειτουργίᾳ τῶν πνευματικῶν οἶνοχόων ἕκαστος τῶν διακόνων φέρῃ εἰς τὸ ἄριστον τεταγμένος ἐκεῖνα μάλιστα, ἐν οἷς ἔμαθε διακονεῖσθαι. καὶ προτρεπόμενός γε τοὺς (ὡς εἶπον) κατὰ τὴν παραβολὴν δευτέρου, εἶπε τὸ ἰδοὺ τὸ ἄριστον ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. 17.23 Ἄλλ' οἱ προηγουμένως καλούμενοι ὡς πτωχοὶ καὶ ἄποροι τὸν νοῦν ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, περὶ ἐπόντες τὰ ἴδια καὶ εὐφραϊνόμενοι μᾶλλον ἐπ' αὐτοῖς ἢ οἷς ἐπηγγέλετο διὰ τῶν ἀποσταλέντων δούλων ὁ βασιλεὺς. καὶ ὅρα ὅτι ὁ μὲν τις αὐτῶν ἔχων ἴδιον ἀγρὸν οὐκ ἦλθεν εἰς τοὺς γάμους, ὁ δὲ ἐμπορίαν κεκτημένος μιμεῖσθαι πῶς θέλων τὰ λεγόμενα ἐν τῇ περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν μαργαριτῶν παραβολῇ, ζητούντος τοὺς «καλοὺς μαργαρίτας» καὶ εὐρόντος «ἕνα πολὺτιμον» καὶ ἀποδομένου τοὺς πολλοὺς, ἵνα ἀγοράσῃ τὸν ἕνα. πλὴν οὐκ αἴσιος ἢ ἐμπορία αὕτη, ἐφ' ἣν ἀπελθὼν ὁ κεκλημένος οὐ μετέλαβε τοῦ ἐτοιμασθέντος τῷ βασιλεῖ ἀρίστου καὶ τῶν τεθυμένων ταύρων καὶ σιτιστῶν καὶ πάντων τῶν ἐτοιμῶν. ὅσοι μὲν οὖν τῶν διορατικῶν κληθέντες οὐκ ἔρχονται εἰς τὴν κλήσιν, οὐ μὴν καὶ τοὺς ἀποσταλέντας δούλους ἐπὶ τὸ καλεῖν ὑβρίζουσι καὶ ἀναιροῦσι, μετριώτεροί εἰσι τῶν ταῦτα τετοληκότων καὶ

ἀναπαύονται ὅς μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὅς δὲ ἐπὶ τῇ ἐμπορίᾳ αὐτοῦ. οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ τούτους ἴδωμεν τίνες εἰσὶ. δοκεῖ δὴ μοι ὅτι ἐκπεπτώκασιν οὗτοι ἐπὶ παρασκευῆν ἐριστικῶν καὶ σοφιστικῶν λόγων, ἐν οἷς κρατοῦντες τῶν ἀποστελλομένων δούλων οὐ παρεσκευασμένων πρὸς τὸ λύειν σοφίσματα ἢ κρατεῖν δοκοῦντες, ὑβρίζουσι τοὺς διακονουμένους τῇ κλήσει. καὶ ἔστι γε ἰδεῖν τοὺς προσπεπονθότας τῇ ἀσκήσει τῶν θείων λόγων καὶ μετὰ τῆς θείας σοφίας βουλομένους αὐτοὺς πρεσβεύειν, ὑβριζομένους ὑπὸ τῶν διορατικῶν μὲν οὐ βουλομένων δὲ πιστεῦειν τῇ ἀληθείᾳ· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ ἀναιρουμένους ὑπ' ἐκείνων, οἷς ὁ βασιλεὺς ὀργισθῆναι λέγεται, ἐπειδὴ «ἔφθασε ἡ» καλουμένη «ὄργη ἐπ' αὐτούς». Τὸ δὲ ἔργον τῆς ὀργῆς ἐστὶ πεμφθῆναι τὸ στράτευμα τοῦ βασιλέως, ἦτοι τὸ «πλήθος τῆς οὐρανίου στρατιᾶς» ἢ τοὺς τεταγμένους ἐπὶ τῶν κολάσεων ἀγγέλους· καὶ ἀναιροῦσιν γε τοὺς φονεῖς τῶν διακόνων τοῦ λόγου καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν αὐτῶν ἐμπύρηνσιν ὁ βασιλεὺς. οἶονεὶ γὰρ πόλις <ἀσεβῶν> καὶ σύστημα καθ' ἕκαστόν ἐστι τῶν συγκεκροτημένων ἐν τῇ σοφίᾳ «τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου» δογμάτων, ἣν ἐμπύρηνσιν ὁ βασιλεὺς καὶ ἕξα φανίζει, ὡς ἐκ μοχθηρῶν οἰκοδομημάτων συνεστηκυῖαν. καὶ ἐπὶ ποτε κατανοήσεως καθαίρεσιν εἴτε «ψευδωνύμου γνώσεως» εἴτε ὁποῖων ποτοῦν λόγων ἐπαγγελλομένων ἀλήθειαν, καὶ ἀνατροπῆν αὐτῶν γενναίαν, μὴ ὄκνει λέγειν τὸ τοιοῦτον γεγονέναι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ θεοῦ ἐμπιπράντων τὰς τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας <τοῦ θεοῦ> πόλεις. ἐνεπρήσθη μὲντοι καὶ ἡ πόλις τῆς Ἰουδαϊκῆς διδασκαλίας μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἣς ἐμπρησθείσης εἶπε τοῖς δούλοις αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς ἀποστόλοις Χριστοῦ ἢ ἀγγέλοις θεοῦ τεταγμένοις ἐπὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμος, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι· πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἐὰν εὔρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἀπὸ πάσης ὁδοῦ ἰδιωτικῶν καὶ οὐκ ἰδιωτικῶν δογμάτων τῶν κατὰ τὰ ἔθνη τῶν ἐθνῶν καὶ πόλεων καὶ κωμῶν καὶ τόπων τοὺς καλουμένους εἰς τοὺς γάμους ἀπὸ τῶν προσταχθέντων τοῦτο ποιεῖν. ἐξεληθόντες δὲ οἱ δούλοι, εἴτε ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἰερουσαλήμ οἱ Χριστοῦ ἀπόστολοι, εἴτε ἀπὸ τῶν ἔνδον ὁρίων ἐν οἷς ἦσαν οἱ μακάριοι ἄγγελοι, καὶ ἐληθόντες εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ συνήγαγον καὶ συνάξουσι πάντας οὓς ἐὰν εὔρωσι, πονηροὺς ***, ἵνα ἀποθέμενοι τὴν πονηρίαν (τὸ ἀλλότριον τοῦ γάμου ἔνδυμα) καὶ ἐνδυσάμενοι μετὰ τῶν λεγομένων <ἔργων> ἀγαθῶν τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου πληρώσωσι τὴν τοῦ γάμου ἐστίαν ἑαυτῶν ἀνακειμένων. 17.24 Ἐπὶ οὖν πλησθῆ ὁ γάμος ἀνακειμένων καὶ προσαναπαυσαμένων τῇ πίστει καὶ τῇ θεοσεβείᾳ, τότε εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς ἐπιθεωρῆσαι καὶ κρίναι περὶ τῶν ἀνακειμένων, ἵνα τὸν μὲν οὐκ ἔχοντα ἔνδυμα γάμου ἐλέγξας κολάσῃ, τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ ἠτοιμασμένον ἄριστον παραθῆ καὶ τὰ τεθυμένα σιτιστὰ μετὰ τῶν ταύρων καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ὅσα ἠτοίμασεν. ἕνα δὲ εἶδε τὸν οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, εἰς ἕνα γένος ἢ εἶδος ἀναφέρων τοὺς τὴν πρὸ τῆς πίστεως κακίαν τηρήσαντας καὶ μὴ ἀποδυσασμένους αὐτήν. καὶ μέμφεται γε τῷ τοιοῦτῳ, ὡς κακῶς ποιήσαντι κατὰ τὸ τετολμηκέναι εἰσελθεῖν εἰς τοὺς τοιοῦτους γάμους μὴ ἀναλαβόντι τὸ τοῦ γάμου ἔνδυμα, τὸ ὕφασμα τῆς ἀρετῆς, τὸ λαμπρὸν ἱμάτιον, περὶ οὗ Σολομῶν ἐν Ἐκκλησιαστικῇ ἐνετείλατο λέγων· «ἐν παντὶ καιρῷ ἔστρωσαν τὰ ἱμάτιά σου λευκά». φημοῦται δὲ ὁ τολμήσας εἰσελθεῖν χωρὶς ἐνδύματος γάμου εἰς τὸν λαμπρὸν τοῦτον γάμον καὶ οὐ δύναται λέγειν· ὅστις ὡς ἄξιος κολάσεως καὶ κρίσεως καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος τοῖς διακόνοις (ἄλλοις παρὰ τὰ ἄνω στρατεύματα), ἵνα δῆσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας οἷς οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο (οὔτε γὰρ ἦν ἔδει πορείαν περιεπάτησεν οὔτε ἄς ἐχρῆν πράξεις ἐπετέλεσεν), ἐκβάλλωσιν αὐτὸν οὐ μόνον ἔξω τῆς ἐστίας τοῦ γάμου ἀλλὰ καὶ εἰς <σβάλλωσιν εἰς> τὸ ἐξώτερον σκότος καὶ πάντη φωτὸς ἀμιγῆς, ἵνα διψήσας φωτὸς μετὰ τὸ γεγονέναι ἐν σκότῳ τῷ ἐξωτέρῳ κλαύσῃ πρὸς τὸν δυνάμενον αὐτὸν

εὐεργετήσαι κάκειθεν ρύσα σθαι θεόν, καὶ τοὺς ὀδόντας βρῦξῃ τοὺς διὰ τὴν κακίαν φαγόντας τὸν ὄμ φακα καὶ διὰ τοῦτο αἰμωδιάσαντας. τοῦ γὰρ φαγόντος τὸν «ὄμφακα οἱ ὀδόντες» αἰμωδιάσουσιν· ὄμφακα δὲ κάκει νομιστέον λέγεσθαι τὴν κακίαν τοῦ μὴ <ἐπιλανθανομένου τῶν «ὀπίσω» μηδ'> ἐπεκτεινομένου «τοῖς ἔμπροσθεν» ἀλλὰ παραμείναν τος αὐτῇ, δέον ὀδεῦσαι ἐπὶ τὸ πέπειρον καὶ γλυκεῖαν ποιῆσαι τὴν τῆς ἀρετῆς σταφυλήν. Ἐπιφέρει δὲ ὅλη τῇ παραβολῇ διὰ μὲν τοὺς πολλοὺς τῶν κεκλημένων καὶ μὴ γενομένων ἀξίων τὸ πολλοὶ γὰρ εἰσιν κλητοί, διὰ δὲ τοὺς εἰσελθόντας εἰς τὸν γάμον καὶ ἀνακλιθέντας ἐκεῖ ὡς ὀλίγους τὸ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. καὶ εἴ τίς γε κατανοῆσαι τὰ πολυάνθρωπα ἀθροίσματα τῶν (ἴνα ἀπλούστερον ὀνομάσω) ἐκκλησιῶν καὶ ἐξετάσαι, πόσοι μὲν οἱ βιοῦντες ἐπιεκτικέστερον καὶ μεταμορφούμενοι «τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός», πόσοι δὲ οἱ ῥαθυμότερον πολιτευόμενοι καὶ συσχηματιζόμενοι «τῷ αἰῶνι τούτῳ», ἴδοι ἂν ὅτι χρήσιμός ἐστιν ἡ λέγουσα τοῦ σωτῆρος φωνή· πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. Καὶ ἀλλαχοῦ λέλεκται· «πολλοὶ ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσι» καὶ «ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι ὀλίγοι εὕρισκουσιν αὐτήν». 17.25 Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον (ματθ. 22, 15–22). Τὸ βούλημα τῆς ἐκκειμένης λέξεως κατὰ τὸ ρητὸν τοιοῦτον εἶναι μοι φαίνεται. Ἰουδαῖοι, ἅτε ἰδίαν ἔχοντες τὴν κατὰ τὸν Μωσέως νόμον διδασκαλίαν καὶ πολιτείαν ἀπεξενωμένην τῆς τῶν ἔθνῶν ἀγωγῆς καὶ δόγμα ἔχοντες τὸ λέγον· «ἕως θανάτου ἀγωνίσασι περὶ τῆς ἀληθείας, καὶ κύριος πολεμήσει περὶ σοῦ», ἀνθὶ σταντο τοῖς κρατοῦσιν αὐτῶν ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ μὴ παραβῆναι τὸν νόμον τοῦ θεοῦ. καὶ πολλάκις γε ἄρδην ἀπολέσθαι κινδυνεύκασιν ἐπὶ Ῥωμαίων βουλομένων ἀνδριάντα Καίσαρος εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν νεὼν τοῦ θεοῦ, ἀνθιστάμενοι καὶ κωλύοντες τοὺς ἰσχυροτέρους αὐτῶν γενομένους ἐκ τοῦ ἡμαρτηκένα Ἰουδαίους. εὐρομεν δὲ ἐκ τῶν κατὰ τὸν χρόνον Τιβερίου Καίσαρος ἱστοριῶν γραφάς, ὡς ἄρα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἐκινδύνευσεν ὁ λαός, τοῦ μὲν Πιλάτου βιαζομένου ἀνδριάντα Καίσαρος ἀναθεῖναι ἐν τῷ ναῷ τῶν δὲ καὶ παρὰ δύναμιν κωλυόντων· τὸ δ' ὅμοιον ἀναγέγραπται γεγονέναι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους Γαΐου Καίσαρος. καὶ στοχαζόμεθα ὅτι, ὅσον μὲν ἐπεσκοπεῖτο ὁ λαός καὶ τὸν λεγόμενον κατὰ τοὺς προφήτας φραγμὸν περιτετεῖχιστο «ὁ ἀμπελὼν τοῦ κυρίου οἶκος Ἰσραὴλ, καὶ τὸ ἡγαπημένον νεόφυτον αὐτοῦ ἀνθρώπος Ἰούδα», οὐδὲν τηλικούτον ἐγένετο. τὸ παραδοξότατον δὲ αὐτὸς πρῶτος ἐτόλμησε μιᾶναι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ὁ Πιλᾶτος, ὃν παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν. Καὶ κατὰ τὸν χρόνον οὗν τοῦ σωτῆρος, ἠνίκα φόρον ἐπετάχθησαν δοῦναι Ἰουδαῖοι Ῥωμαίοις, σκέψις καὶ βουλή ἦν ἐν Ἰουδαίοις περὶ τοῦ πότερον καθήκει τοὺς ἀνακειμένους τῷ θεῷ καὶ μερίδα ὄντας αὐτοῦ διδόναι φόρον τοῖς ἄρχουσιν ἢ ὑπὲρ ἔλευθερίας πολεμεῖν, εἰ μὴ συγχωροῖντο ζῆν ὡς βούλονται, καὶ μὴ διδόναι φόρον. καὶ ἰστόρηται ὅτι Ἰούδας μὲν ὁ Γαλιλαῖος, οὗ μέμνηται καὶ Λουκᾶς ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεσιν, ἀποστήσας πολὺ πλῆθος Ἰουδαίων, ἐδίδασκε μὴ δεῖν διδόναι Καίσαρι φόρον μηδὲ κύριον ἀναγορεύειν τὸν Καίσαρα· ὁ δὲ κατὰ τὸν καιρὸν αὐτοῦ τετράρχης πείθειν ἐβούλετο τὸν λαὸν εἶκειν τῇ παρουσίᾳ καταστάσει καὶ μὴ αὐθαίρετον αἰρεῖσθαι πρὸς ἰσχυροτέρους πόλεμον, διδόναι δὲ τοὺς φόρους. καὶ ἡ προκειμένη δὲ τοῦ εὐαγγελίου λέξις οὐ σαφῶς μὲν <ἀλλὰ> ἐμφαίνει τὰ τοιαῦτα, τῷ δὲ δυναμένῳ βεβασιωσμένως ὁρᾶν τὸ ἐκκείμενον ρητὸν παρίστησι ταῦτα οὕτως ἔχειν. χώραν γὰρ οὐκ εἶχον <ἂν> Φαρισαῖοι βουλόμενοι παγιδεύσαι ἐν λόγῳ τὸν Ἰησοῦν, ἀποστείλαντες ἑαυτῶν τοὺς μαθητὰς μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν πυθέσθαι τοῦ Ἰησοῦ, πότερον ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ, εἰ ὁμολογούμενον ἦν ὅτι οὐ δεῖ δοῦναι, καὶ εἰ συμπεφωνημένον ἦν τὸ <μὴ> διδόναι. 17.26 Καὶ ὅρα εἰ μὴ δηλοῦται τὰ τῆς ἐκκειμένης ἱστορίας ἐκ τοῦ τοὺς βουλομένους παγιδεύσαι ἐν λόγῳ τὸν Ἰησοῦν

Φαρισαίους μὴ μόνους ἀπεσταλκέναι τοὺς μαθητὰς ἕαυ τῶν πευσομένους περὶ τοῦ κήνσου, ἀλλὰ μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν. εἰκὸς γὰρ ὅτι ἐν τῷ λαῷ τότε οἱ μὲν διδάσκοντες τελεῖν τὸν φόρον Καίσαρι ἐκαλοῦντο Ἑρωδιανοὶ ὑπὸ τῶν μὴ θελόντων τοῦτο γίνεσθαι· οἱ δὲ φαντασίᾳ ἐλευθερίας κωλύοντες διδόναι τὸν φόρον τῷ Καίσαρι, ἔδο κουν εἶναι οἱ ἀκριβοῦντες τὰ Ἰουδαίων μαθήματα Φαρισαῖοι. εἰ δὲ μὴ βούλεται τις ταῦθ' οὕτως ἔχειν, δηλωσάτω πῶς βουλόμενοι αὐτὸν παγιδεῦσαι ἐν λόγῳ ἀποστέλλουσι τοὺς ἑαυτῶν μαθητὰς οἱ Φαρισαῖοι, ἀποστέλλουσι δὲ καὶ τοὺς Ἑρωδιανούς πευσομένους περὶ τοῦ φόρου. ποία γὰρ παγίς ἦν ἐν τῷ ἀποκρίνεσθαι τὸν Ἰησοῦν, εἴτε βούλεται κήνσον δίδοσθαι Καίσαρι εἴτε μὴ, εἰ μὴ (ὡς ἀποδεδώκαμεν) κωλύοντος μὲν αὐτοῦ διδόναι κήνσον Καίσαρι, ἔμελλον Ἑρωδιανοὶ παραδιδόναι αὐτὸν Ῥωμαίοις, ὡς ἀποστασίαν διδάσκοντα, ἐπιτρέποντος δὲ οἱ Φαρισαῖοι ἔμελλον κατηγορεῖν τοῦ Ἰησοῦ ὡς βλέποντος εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ περὶ διδάσκοντος ἐν ἀληθείᾳ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ; βασάνισον δὲ παρὰ σαυτῶν ὅτι οἱ τῶν Φαρισαίων μαθηταὶ λέγοντες· διδάσκαλε, οἳ δαμεν ὅτι ἀληθῆς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου οἷον προκαλοῦνται αὐτὸν διὰ <τούτου> τοῦ ἐπαίνου ἐπὶ τὸ μὴ λαβεῖν πρόσωπον τῶν Ἑρωδιανῶν καὶ τῶν οἱ ἐφρόνουν τὰ Καίσαρος, ἵνα ἀποφηνάμενος κατὰ τὸ βούλημα τῶν Φαρισαίων περὶ τοῦ μὴ δεῖν Καίσαρι διδόναι φόρον, ὑπὲρ αὐτῶν παραδοθῆ τοῖς Ἑρωδιανοῖς. ὄρα δὲ καὶ τὸ γνούς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πανουργίαν αὐτῶν εἶπε· τί με πειράζετε, ὑποκριταί; οὐκοῦν ἴδει πειραζόμενος ὑπὸ τῶν Φαρισαίων μετὰ πανουργίας αὐτῶν προσερχομένων, ἴν' ὅ τί ποτ' ἂν ἀποκρίνηται ἐκ τῆς ἀποκρίσεως ἐπιβουλεύσωσιν αὐτῶν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τοῦ προκειμένου εὐαγγελίου λελέχθω εἰς τὸν τόπον ὡς πρὸς τὴν λέξιν, οἷς συνάδει καὶ τὰ τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Λουκᾶ ῥητὰ περὶ τῶν ὁμοίων, ὡς δυνατόν σοι παραθεμένῳ τὰ εὐαγγέλια καὶ συνεξετάζοντι αὐτὰ ἀλλήλοις ἰδεῖν· οὐκ ἄλλος γὰρ νοῦς ἐστὶ παρὰ τοῦτον εἰρημένος τῷ Ματθαίῳ περὶ τῶν κατὰ τὸν τόπον, καὶ παραπλησίως Ματθαίῳ παρὰ τῷ Μάρκῳ. ἅμα δὲ καὶ διδασκόμεθα ἀπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μὴ τοῖς ὑπὸ τῶν πολλῶν λεγομένοις καὶ διὰ τοῦτο ἐνδόξοις φαινομένοις προφάσει τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας προσέχειν, ἀλλὰ <τοῖς> ὑπὸ τῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου παριστάμενοις. πρόσχες γὰρ ὅτι, ζητούμενου τοῦ εἰ δεῖ διδόναι Καίσαρι κήνσον ἢ μὴ, οὐχ ἀπλῶς ἀπεφήνατο τὸ δοκοῦν ἑαυτῶν ἀλλὰ εἰπὼν ἐπιδείξαστέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου ἐπέθετο, τίνος ἢ εἰκῶν καὶ ἢ ἐπιγραφή, καὶ εἰποῦσιν ὅτι Καίσαρος, ἀπεκρίνατο ὅτι δεῖ ἀποδιδόναι τῷ Καίσαρι τὰ αὐτοῦ αἰτῶνται καὶ μὴ ἀποστερεῖν αὐτὸν τῶν ἰδίων φαντασίᾳ θεοσεβείας· οὐ δὴπου δὲ τὰ μὲν Καίσαρος ἀποδιδόναι δεῖ τῷ Καίσαρι οὐχὶ δὲ καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ, καὶ οὐ κωλύεται τις ἀποδιδόναι Καίσαρι τὰ Καίσαρος ἀποδιδόναι τῷ θεῷ τὰ τοῦ θεοῦ. 17.27 Δύναται δὲ τις τὰ κατὰ τὸν τόπον οὕτως τροπολογῆσαι. συνεστήκαμεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος (ὑπερκεῖσθω δὲ νῦν λέγειν ὅτι καὶ ἐκ πνεύματος) καὶ ὀφειλομένον τινα διδόναι ὡς περὶ φόρον σωμάτων ἄρχοντι λεγομένῳ Καίσαρι, τὰ ἀναγκαῖα τῷ σώματι, ἔχοντα τὴν εἰκόνα τοῦ τῶν σωμάτων ἄρχοντος σωματικῆν· ταῦτα δὲ ἐστὶ τροφή καὶ σκέπη καὶ ἀναγκαῖα διανάπαυσις καὶ ὕπνοι. καὶ ἄλλα ὀφείλομεν, ἐπεὶ ἡ ψυχὴ φύσει κατ' εἰκόνα ἐστὶ θεοῦ, τῷ βασιλεῖ αὐτῆς θεῷ, ἅπερ ἐστὶ συμφέροντα καὶ κατάλληλα τῇ τῆς ψυχῆς φύσει καὶ οὐσίᾳ· ταῦτα δὲ εἰσὶν <πάσαι> αἰετὶ ἀρετὴν ἄγουσαι ὁδοὶ καὶ αἰετὶ ἀρετὴν πράξεις. οἱ οὖν διδασκόμενοι τὸν νόμον τοῦ θεοῦ περὶ τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων καὶ ὀφειλομένων αὐτῶν οὐ τὰ αὐτὰ δοξάζουσιν. οἱ μὲν γὰρ τὸ ἀνάλογον ποιῶσι τοῖς συμβουλευούσι μὴ διδόναι κήνσον Καίσαρι, ὅση δύναμις νηστείας καὶ ἀγρυπνίας κακοῦντες τὸ σῶμα καὶ ἀποχῆ πάσῃ τῇ διὰ τὸ σῶμα καὶ τὰς ἀναγκαῖας αὐτοῦ πράξεις. ἕτεροι δὲ παρὰ τούτους εἰσὶν, οἱ ἀτρανώτως μὲν διαλαμβάνουσι περὶ τῶν κατὰ τὸν τόπον, φαντάζονται δὲ ὅτι καὶ τῷ σώματι χρὴ διδόναι τὰς ὀφειλάς.

ἀλλ' ὁ σωτὴρ ἡμῶν «ὁ λόγος τοῦ θεοῦ», τρανῶς χωρίζων τὰς εὐλόγους τῷ σώματι ὀφειλὰς ἀπὸ τῶν <πνευματικῶν> ὀφειλῶν τῆς ψυχῆς φησιν· ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ· εἰκόνα γὰρ ἔχει Καίσαρος καὶ σωματικῶν πραγμάτων ὁ φόρος, ὃν μόνον καὶ οὐδὲν πλέον αὐτοῦ ὀφείλομεν τῷ σώματι. 17.28 Οἶδα δὲ καὶ ἄλλην εἰς τὸν τόπον τοιαύτην φερομένην διήγησιν. ὁ μὲν ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐν τροπολογία καλεῖται Καίσαρ ὁ δὲ <πάντων> τῶν αἰώνων βασιλεὺς ἐν οὐδενὶ συμβόλῳ τυγχάνων θεὸς πανταχοῦ ὀνομάζεται. ἐπεὶ τοίνυν ἔχομέν τινα τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, τουτέστι τὰ κατὰ κακίαν, καὶ οὐ πρότερον δυνάμεθα ἀποδιδόναι τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ, ἐὰν μὴ ἀποδῶμεν, ἀποθέμενοι πάντα τὰ τῆς κακίας, τῷ Καίσαρι τὰ τοῦ Καίσαρος, διὰ τοῦτο ὁ σωτὴρ ἐπιδειχθέντος τοῦ νομίσματος καὶ τῆς ἐν αὐτῷ εἰκόνας φησίν· ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. καὶ τοῦτο δὲ κατὰ τὸν τόπον σκοπήσωμεν ὅτι, ἐὰν ποτε πειραζόμενοι ὑπὸ τῶν ζητούντων ἀφορμὰς, προτεινόντων προβλήματά <τινα> οὐχ ἵνα μάθωσιν ἀλλ' ἵνα ὄση δύναμις ἡμῶν κατηγορήσωσιν, ἀκούωμεν λόγους πειραστικoὺς ἡμῶν, οὔτε πάντη σιωπᾶν ὀφείλομεν οὔτε ὡς ἔτυχεν ἀποκρίνασθαι, ἀλλὰ περιεσκεμμένως καὶ μετὰ περισκέψεως, εἰς τὸ (ὄση δύναμις) ἐκκόψαι τὰς ἀφορμὰς «τῶν θελούντων» ἀφορμὰς, καὶ διδάσκειν ἀνεπιλήπτως τὰ σῶζοντα τοὺς βουλομένους ἐν τῷ ἀκούειν σῶζεσθαι. δύνανται δὲ οἱ μὲν Φαρισαῖοι λαμβάνεσθαι εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν διαφόρων Ἰουδαϊκῶν παραδόσεων, οἱ δὲ Ἑρωδιανοὶ εἰς τὸν νομιζόμενον παρὰ τοῖς πολλοῖς βασιλικὸν Ἰουδαίων τῶν οὕτως ἀπλούστερον λεγομένων λόγον. ἀφ' ἑκατέρων οὖν πυθάνονται τοῦ σωτῆρος τὰ περὶ τοῦ κήνσου. ὁ δὲ αὐτοῖς ἀποκρίνεται, ὡς ἀποδεδώκαμεν· πλὴν ἐπεὶ οὐ μαθεῖν βούλονται ἐκ τοῦ ἐρωτᾶν αὐτόν, ἀλλὰ παγιδεῦσαι ἐν λόγῳ καὶ πειράζειν αὐτόν, διὰ τοῦτο ἀκούσαντες τὰ δοκοῦντα αὐτῷ πρὸς τὸ πύσμα αὐτῶν καὶ θαυμάσαντες, ὅτι μὴ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀφορμὰς τοῦ αὐτῷ ἐπιβουλεύειν οὐκ ἔμειναν μὲν παρ' αὐτῷ, ὡς οἱ μαθηταί, οὐδὲ ἀπλῶς ἀπῆλθον, ὡς περὶ ἄλλων γέγραπται, ἀφέντες δὲ αὐτόν ἀπῆλθον. καὶ τοιοῦτοί γε εἰσιν οἱ ἀφιέντες τὸν λόγον καὶ ἀπιστοῦντες αὐτῷ καὶ ἀπίοντες ἀπ' αὐτοῦ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι αὐτοῦ. καὶ οὐχ ἁμαρτήσῃ λέγων περὶ τῶν μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ἀποστάντων καὶ τοῦ ἀκούειν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀφέντες τὸν Ἰησοῦν ἀπῆλθον· ἡμεῖς δὲ ἐροῦμεν τὸ τῆς νύμφης· «ἐκράτησα αὐτόν, καὶ οὐκ ἀφήκα αὐτόν». 17.29 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. (ματθ. 22, 23–33). τὰ δὲ ἰσοδυναμοῦντα τούτοις ἢ τὰ αὐτὰ αὐτοῖς εἴρηται καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ καὶ τῷ Λουκᾷ ἐν ἄλλαις κατ' ὀλίγα λέξεσιν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· ποία ἢ ὅτε «πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτόν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ», καὶ πυθάνονται τὰ περὶ τοῦ κήνσου; εἰκὸς γὰρ ὅτι, ἀποκριναμένου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν περὶ τοῦ κήνσου, καὶ εἰπόντος· «ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ», καὶ θαυμασάντων <πάντων> τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ, ᾤθησαν οἱ Σαδδουκαῖοι, εἰδότες αὐτοῦ τὰς συνεταὶς ἀποκρίσεις, ἥτοι αὐτοὶ διὰ τῆς ἐπαπορήσεως παραστήσειν ἑαυτοὺς κρείττονα λόγον ἔχοντας, μὴ εἶναι λέγοντας ἀνάστασιν τῶν ἐλπίζόντων αὐτήν, ἢ τάχα καὶ μαθήσεσθαι, πῶς δύναται εἶναι ἀνάστασις κατὰ τὴν Μωσέως γραφήν καὶ ποῖος ὁ βίος ἔσται τῶν ἀναστησομένων. παρατήρει δὲ ὅτι σχεδὸν πᾶσα ἢ τοῦ καιροῦ τούτου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλία πρὸς πεύσεις ἐγίνετο. καὶ πρῶτόν γε «ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ λέγοντες· ἐν ποία ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς ἔδωκέ σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;» πρὸς οὓς ἀντερωτήσας τὰ περὶ Ἰωάννου ἔδοξεν εὐλόγως παρητησθαι τὴν πρὸς τὸ βούλημα αὐτῶν ἀπόκρισιν. εἶτα μετὰ τοῦτο λέγει παραβολὴν τὴν περὶ τῶν δύο τέκνων, τοῦ τε <μὴ> ὑποσχομένου ἐργάσασθαι «ἐν τῷ ἄμπελῶνι» καὶ [μὴ] ἐργασαμένου, καὶ τοῦ ἐπαγγειλαμένου μὲν μὴ ἐργασαμένου δέ.

εἶτα μετὰ ταῦτα λέγει τὴν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολὴν καὶ τῶν ἀποκτεινάντων γεωργῶν τοὺς δούλους καὶ τὸν υἱόν, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ των περὶ τῶν εἰς τοὺς γάμους κλητῶν ἄλλην παραβολήν. καὶ μετὰ τοῦ το δευτέραν πεῦσιν τὴν περὶ τοῦ κήνσου ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, καὶ τρίτην τὴν τῶν Σαδδουκαίων περὶ ἀναστάσεως ἐπαπόρησιν. ἀλλὰ καὶ τετάρτη μετὰ ταύτην ἐπερώτησις γε γένηται ἀπὸ τινος Φαρισαίου πειρὰ ζοντος αὐτὸν περὶ τοῦ· «ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;» τοσοῦτων δὲ ἐρωτήσεων προσαγομένων αὐτῷ καὶ αὐτὸς «συνηγμένων τῶν Φαρισαίων ἐπρώτησεν αὐτοῦς» τὰ «περὶ τοῦ Χριστοῦ». Οἱ Σαδδουκαῖοι μέντοι λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, οὐ <μόνον> τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ τῶν ἀπ λουστέρων ὀνομαζομένην ἀνάστασιν σαρκὸς ἠθέτουν, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀνήρουν τὴν τῆς ψυχῆς οὐ μόνον ἀθανασίαν ἀλλὰ καὶ ἐπιδιαμονήν, οἴομενοι μὴ δαμοῦ ἐν τοῖς Μωσέως γράμμασι σημαίνεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς μετὰ ταῦτα ζωὴν. τὸ δὲ αὐτὸ τοῖς Σαδδουκαίοις δόγμα περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς φρονοῦσι μέχρι τοῦ δεῦρο Σαμαρεῖς καὶ οἱ δοκοῦντες ἐξ αὐτῶν εἶναι νομομαθεῖς καὶ ἕως θανάτου ἀγωνιζόμενοι περὶ τοῦ Μωσέως νόμου καὶ τῆς περιτομῆς. τοῦτο δὲ τὸ περὶ ἀναστάσεως σημαινόμενον (λέγω δὲ τὸ παρὰ Σαδδουκαίοις καὶ Σαμαρεῦσιν, <τοῖς> ἀθετοῦσι τὴν τῆς ψυχῆς μετὰ ταῦτα ζωὴν) νοοῦντές τινες <καὶ> τῶν κατὰ τὸν τοῦ ἀποστόλου χρόνον Κορινθίων ἐδογματίζον μὴ εἶναι ἀνάστασιν, περὶ ὧν ταῦτα γράφει· «εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ἐκ νεκρῶν ὅτι ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινες ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;» ὅτι δὲ οἱ ἐν Κορίνθῳ λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν νεκρῶν κατὰ τὸ Σαδδουκαίων σημαινόμενον ἠθέτουν [τὴν ἀνάστασιν] τὴν ἐπι διαμονήν τῆς ψυχῆς, δηλὸν ποιεῖ ἐκ τοῦ «εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπιότες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν». ὅπερ ἐπιμελῶς ἐξετάσας ὄψει ὅτι ὁ μὲν ἀθετῶν τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεπιστευμένην ἀνάστασιν νεκρῶν, κἂν ψευδόμενος ἀθετῇ, οὐ πάντως ἐν «τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐν Χριστῷ» ἠλπι κῶς ἐστὶ «μόνον». ἵνα γὰρ καθ' ὑπόθεσιν μὴ ἦ ἀληθὴς ἡ πεπιστευμένη παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀνάστασις, οὐκ «ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ» ἠλπικε «μόνον» «ἐν Χριστῷ» ὁ ἐκείνην ἀθετῶν ζώσης τῆς ψυχῆς, οὐκ ἐκεῖνο μὲν ἀπολαμβανούσης τὸ σῶμα ἐν δυομένης δὲ αἰθερίοντι καὶ κρεῖττον. ἀλλ' οὐδὲ «ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν», εἰ τὴν μὲν ψυχὴν λέγομεν ζῆν καὶ ὑπάρχειν, τὸ δὲ σῶμα τοῦτο μὴ περιτιθεῖμεν αὐτῇ μηδὲ λέγομεν ἀπολαμβάνειν αὐτό. Ἔτι δὲ εἰς κατασκευὴν τοῦ πρὸς τὸ σημαινόμενον τοῦτο μάλιστα ἴστασθαι τὸν ἀπόστολον ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ συγγραφήματι καὶ τῷ «εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν;» καὶ τῷ «εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν». ἔστω γὰρ τὸ νομὶ σθέν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀληθὲς εἶναι μὴ εἶναι ἀληθὲς τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, πῶς τούτῳ ἀκολουθεῖ τὸ μάτην ἡμᾶς κινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀγωνιζομένους; πῶς δὲ οὐδὲν ὄφελος τῷ διὰ Χριστὸν θηριομαχήσαντι *** οἰκονομουμένη κατ' ἀξίαν, τὸ δὲ πρότερον σῶμα μὴ ἀπολαμβάνοι; πῶς δὲ ἀκολουθεῖ τῷ μὴ εἶναι σαρκὸς ἀνάστασιν τὸ «φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν»; οὐ ταῦτα δὲ φαμεν ἀπιστοῦντες τῷ ἐν Ἡσαΐα γεγραμμένῳ τοῦτον τὸν τρόπον· «ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ» ἢ τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰωβ λεγομένῳ· «ὅτι ἀένναός ἐστιν ὁ ἐκλύειν με μέλλων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀναστῆσαι τὸ δέρμα μου τὸ ἀνατλοῦν ταῦτα». οὐκ ἀπιστοῦμεν δὲ οὐδὲ τῇ ἀποστολικῇ φωνῇ λεγούσῃ· «ζῶοποιήσει τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ὑμῖν». ἀλλ' ὅση δύναμις καθαίρωμεν τὸ ἐν τῇ ἐκκειμένη λέξει τοῦ εὐαγγελίου σημαινόμενον ἀπὸ τῆς ἀνάστασις φωνῆς, διὸ παρεθέμεθα καὶ τὰ ἀπὸ τῆς προτέρας πρὸς Κορινθίους ῥητά. Προσηλθὸν οὖν τῷ Ἰησοῦ Σαδδουκαῖοι, οἵτινες ἔλεγον μὴ εἶναι ἀνάστασιν,

ἀνάστασιν δὲ τὴν (ὡς ἀποδεδώκαμεν) κατ' αὐτούς, καὶ ἐπηρώτησαν ἡμῶν τὸν κύριον λέγοντες· Μωσῆς εἶπεν· ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. 17.30 ἄξιον οὖν εἰς τοῦτο μοι δοκεῖ παραθέσθαι τὴν Μωσέως λέξιν, εἰς ἣν ἀνέφερον Σαδδουκαῖοι τὰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γεγραμμένα ὑπὲρ αὐτῶν εἰρησθαι. ἔχει οὖν οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τὸ ῥητόν· «ἐάν δὲ κατοικήσωσιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ ἀποθάνῃ εἷς ἐξ αὐτῶν» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «οἶκος τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα». τούτου δὴ τοῦ ῥητοῦ οἱ Σαδδουκαῖοι, ὡς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως μὴ ἔχοντες, φαύλως ἀκούσαντες καὶ μηδὲν θεοῦ ἄξιον ἐνθυμηθέντες εἰς τὸν ἐκκεείμενον νόμον, ὤηθησαν ἀκολουθεῖν τῷ εἶναι ἀνάστασιν τὸ καὶ τὸν ἄνδρα ἄνδρα πάλιν ἔσσεσθαι ἀναστάντα ἄρρενα μόρια ἔχοντα, καὶ τὴν γυναῖκα γυναῖκα ἀναστήσεσθαι σῶμα γυναικεῖον περικειμένην. καὶ ταπεινῶς ὑπολαμβάνοντες λέγεσθαι τὰ περὶ ἀναστάσεως ἐκ τοῦ ταῦτα αὐτοῖς νομίζειν ἀκολουθεῖν, πλάσαντές τινα μῦθον τὸν περὶ ἑπτὰ ἀδελφῶν γαμησάντων μίαν γυναῖκα, ἐπηπόρουσαν τίνος ἂν γένοιτο γυνὴ τοιαύτη ἀναστᾶσα, φθάσασα ἅπαξ ἑπτὰ χρηματίσαι ἂν δρῶν γυνή. ἐδύναντο δὲ καὶ χωρὶς τοῦ τοιούτου πλάσματος ἐπαπορῆσαι ἐκ τῶν πολυγάμων γυναικῶν, τάχα δὲ καὶ πολυγάμων ἀνδρῶν. καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀποκρινόμενος αὐτοῖς τὸ μὲν βούλημα τοῦ κατὰ Μωσέα νόμου οὐ διηγῆσατο, ὡς οὐκ ἀξίους γνώσεως τηλικούτου μυστηρίου· μόνον δὲ ἀπὸ τῶν ἀπὸ ἐφῆνατο λέγων καὶ τὰς θείας γραφὰς ἀπαγγέλλειν περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ὅτι ἐκεῖ μὴ εἰσι γάμοι, ἀλλὰ γίνονται οἱ ἐκ νεκρῶν ἀνιστάμενοι ὡς οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι, καὶ ὡς περὶ οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμοῦνται, οὕτω (φησὶ) καὶ οἱ ἀνιστάμενοι ἀπὸ τῶν νεκρῶν. ἐγὼ δ' οἶμαι διὰ τούτων δηλοῦσθαι ὅτι οὐ μόνον κατὰ τὸ μὴ γαμεῖν καὶ τὸ μὴ γαμεῖσθαι ὡς οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι γίνονται οἱ καταξιοῦμενοι τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μετασχηματιζόμενα αὐτῶν τὰ σώματα «τῆς ταπεινώσεως» γίνεσθαι τοιαῦτα, ὅποιά ἐστι τὰ τῶν ἀγγέλων σώματα, αἰθέρια καὶ ἀυγοειδῆ φῶς. Ξενίζον δὲ τι τοὺς πολλοὺς τῶν πιστευόντων δόγμα ζητήσαι τις ἂν, τάχα μὲν καὶ πολλαχόθεν σαφῶς δ' ὅτι καὶ ἐντεῦθεν ἐπαπορῶν, εἰ ὡς περὶ εἰσὶν οἱ ἀνιστάμενοι ἐκ νεκρῶν ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τάγμα τι ἀγγέλων, μεταβάλλοντες ἐξ ἀνθρώπων, οὕτως καὶ ἄλλοι ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι, ἀνθρωποὶ ποτε ὄντες καὶ καλῶς ἀγωνισάμενοι ἐν ἀνθρώπου σώματι, γεγόνασιν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι ὡς τινες ἕτεροι πρὸ αὐτῶν. ὁ δὲ τὸ ξενίζον τοῦτο δόγμα ζητῶν ἐκ τῆς προκειμένης λέξεως, τάχα δὲ καὶ ἀλλαχόθεν, ὁράτω περιαιρήσας ὅλην τὴν τε γραφὴν καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων, καὶ τί ἔπεται τῷ ταῦτα τιθέντι, <καὶ> σκοπεῖτω εἰ χρή παραδέξασθαι τοιοῦτον λόγον ὃς ἔπεται τοιαῦτα ἅτινα δηλοῦται ἐκ τοῦ «ἀγγέλου κρινοῦ μὲν» καὶ τοῦ «εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι». εἰ δὲ καὶ τὴν Ἰουδαίαν προσοιτὸς τις ἐπιστολήν, ὁράτω τί ἔπεται τῷ λόγῳ διὰ τὸ «ἀγγέλου τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν». ὁράτω δὲ ὅτι ταῦτα τοιαῦτα τολμῶν ζητεῖν, πῶς αὐτῶν δεῖ ἀκούειν τῶν ἐν Γενέσει γεγραμμένων ὅτι «ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαὶ εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς εἰς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἔξε λέξαντο». σαφῶς δὲ τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐπαπορῆσαι καὶ τὴν ἀκολουθίαν αὐτῶν ἐπισκοπήσαι καὶ χάρτη πιστεῦσαι τὴν τῶν τηλικούτων σαφήνειαν, μήποτε οὐκ ἀσφαλὲς ἦ· ἀρκεῖ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἡμᾶς ἐπὶ τοσοῦτον παρακεκινδύνευκεναι. 17.31 Οὐκ ἄκαιρον δὲ νομίζω ἅπαξ ἐκθεμένους τὴν λέξιν τοῦ νόμου ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου, ἰδεῖν ὁποῖόν γέ ἐστιν αὐτοῦ τὸ βούλημα. ζητητέον οὖν ἐν αὐτῷ τίς ἢ μία γυνὴ καὶ τίνες οἱ δύο ἄνδρες οἱ ἀλλήλων ἀδελφοί, <ὧν> πρότερον μὲν γαμῶν ὁ ἕτερός <ἐστι> τὴν γυναῖκα οὐ καρποφορῶν δὲ ἐξ αὐτῆς, δεύτερον δὲ γαμῶν ὁ τοῦ τεθνηκότος ἀδελφὸς καὶ γεννῶν παιδίον ἐξ ὀνόματος τοῦ

τετελευτηκότος. καὶ μετὰ ταῦτα ζητήσεις τίς ἐστὶν ὁ μὴ βουλόμενος «λα βεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ» καὶ διὰ τοῦτο «ἐναντίον τῆς γερουσίας» ὑπολύμενος «τὸ ἐν ὑπόδημα» καὶ ἐμπυόμενος «εἰς τὸ πρόσωπον» ὑπὸ τῆς γυναικὸς καὶ ἀναβάσης «ἐπὶ τὴν πύλην» καὶ λεγούσης· «οὐ θέλει ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρός μου ἀναστῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν Ἰσραήλ». ζητηθεῖ δ' ἂν ἐν τῷ τόπῳ καὶ τίς ἢ γερουσία καὶ ἡ πύλη ἐφ' ἣν ἀναβαίνει «ἡ γυνή» λέγουσα τὰ γεγραμμένα. ὅτι μὲν οὖν σεμνὸν τι εἶναι καὶ αἰδοῦς ἄξιον χρῆ πεπεῖσθαι πάντα νόμον ἐπαγγελλόμενον εἶναι θεοῦ ἢ μὴ ὄντα σεμνὸν μὴ εἶναι νόμον θεοῦ, πᾶς ὁ μὴ πάντῃ ἀσύνητος ὁμολογῆσαι ἂν· εἰ δὲ εὐρίσκομεν ἡμεῖς τὸ τοῦ νόμου τούτου σεμνὸν καὶ αἰδέσιμον ἢ μὴ, πρῶτον μὲν ὁ θεὸς ἂν εἰδείη καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ κατὰ τὴν γραφὴν ὀνομαζόμενος δόκιμος τραπεζίτης καὶ εἰδὼς «πάντα» δοκιμάζειν καὶ τὸ μὲν «καλὸν» κατέχειν, ἀπέχεσθαι δὲ «παντὸς εἴδους πονηροῦ». φέρε οὖν τὸ προκείμενον πρόβλημα νομικὸν διηγήσασθαι θέλοντες, ἐπικαλεσάμενοι τὸν εἰπόντα· «φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς», εἴπωμεν «καλὸν» μὲν εἰ «κατέχομεν» τὰ ὑπ' αὐτοῦ διδόμενα, εἰ δὲ μὴ γε τὰ ὑποπίπτοντα ἡμῖν εἰς τὸν τόπον· κρινεῖ δὲ ὁ ἐντυγχάνων τοῖς λεχθησομένοις. Δοκεῖ δὲ μοι κατὰ μίαν διήγησιν γυνὴ εἶναι ἢ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆ, γαμουμένη πρότερον μὲν τῷ τοῦ νόμου γράμματι καὶ μὴ τεκνοῦσα ἐξ αὐτοῦ, δευτέρον δὲ τῷ πνευματικῷ νόμῳ καὶ ἀπὸ τούτου καρποφοροῦσα καὶ γεννώσα καὶ μὴ ἀφισταμένη ἐν τῷ γεγεννημένῳ τῆς πρὸς τὸν ἀποθανόντα αὐτῆς νόμον γράμματος τιμῆς. καὶ τάχα ἐκάστη ἢ ἐσομένη μακαρία ψυχὴ καὶ τροπικῶς <λεγομένη> γυνὴ πάντως γαμεῖται πρότερον κατὰ τὰς εἰσαγωγὰς τῷ τοῦ νόμου γράμματι, ὃς ἀποθνήσκει προκοπτούσης τῆς γυναικὸς ψυχῆς, ἴν' αὐτῆ τοῦ σεμνοτέρου καὶ τεκνοποιοῦ ἐπιτύχη γάμου, ὅτε «σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας», ἐπὶ τὰ τέκνα μείνη «ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης», οὐ σωθησομένη πρὸ τῆς τεκνογονίας ἢ χωρὶς αὐτῆς. τέκνα δὲ τῆς γυναικὸς ταύτης ψυχῆς ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἀνδρός, τοῦ πνευματικοῦ νόμου, τὰ κατ' αὐτὸν ἐστὶν ἔργα. ἀδελφοὶ δὲ <δύο> καὶ ἀπὸ μιᾶς μητρὸς διανοίας γεννώμενοι οἱ δύο νόμοι ***, οἵτινες αἰεὶ κατοικοῦσιν «ἐπὶ τὸ αὐτό»· οὐ γὰρ κεχώρισται ὁ οἶκος αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' «ἀδελφοί» εἰσι καὶ ἀμφοτέραι αἱ ἐκδοχαὶ ὡς ἐν οἴκῳ ἐνὶ τῷ περιέχοντι αὐτοὺς γράμματι. καὶ ὅρα εἰ μὴ τοῦτο δηλοῦσθαι δύναται ἐκ τοῦ «ἂν δὲ κατοικῶσιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτό». εἶτα ἐξῆς ἐστὶ· «καὶ ἀποθάνῃ εἷς ἐξ αὐτῶν, σπέρμα δὲ μὴ ἦ αὐτῷ», ἃ κατὰ δύναμιν διηγησάμεθα. ἴδωμεν δὲ καὶ τὸ «οὐκ ἔσται ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκότος ἕξω ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι», καὶ τίς μὲν γυνὴ ψυχὴ παραβαίνει τοῦτον τὸν νόμον τίς δὲ τηρεῖ. ὡς ἐν τοιοῦτοις δὴ τόποις ὑπολαμβάνω μετὰ τὸν θάνατον τῆς κατὰ τὸ γράμμα ἐκδοχῆς τοῦ νόμου καὶ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῆς τὴν μὲν τινὰ ψυχὴν ποιοῦσαν παρὰ τὴν θεῖαν ἐντολήν, γυναῖκα πρότερον γενομένην τοῦ τεθνηκότος καὶ ἐκεῖνῳ πιστεύσασαν, «ἕξω» πάντῃ γίνεσθαι τοῦ νόμου «ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι», ὅτε παραδέχεται λόγον αὐτὸν <μὴ> ἐγγίζοντα *** τῆς ἐκδοχῆς τοῦ γράμματος, ἀλλὰ πάντῃ ἀλλότριον (τοιαῦται δὲ εἰσὶν αἱ τῶν ἑτεροδόξων ψυχαί, αἷς καὶ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ κατὰ τὸν νόμον γράμματος ἐτελεύτα, καὶ οὐκ ἐβουλήθησαν τῷ <αἰ> «ἐπὶ τὸ αὐτό» ἐκεῖνῳ οἰκοῦντι γαμηθῆναι πνευματικῷ νόμῳ, ἀλλὰ τινὶ «ἕξω» ἀμφοτέρων τούτων λόγῳ καὶ μηδαμῶς «ἐγγίζοντι» κοινωνῆσαι). ἑτέραν δὲ ψυχὴν <γυναῖκα εἶναι τὴν> κατὰ θεὸν βιοῦσαν ἀποθανόντος καὶ ἀνατραπέντος τοῦ προτέρου ἀνδρός, οὐ βουλομένην «ἕξω» γενέσθαι καὶ «ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι», ἀλλὰ γαμουμένην τῷ ἀδελφῷ τοῦ τετελευτηκότος καὶ «ἐπὶ τὸ αὐτό» αὐτῷ οἰκήσαντι, ὅτε «ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρός αὐτῆς εἰσέρχεται πρὸς αὐτήν» καὶ γίνεται ἔνδον τῆς ψυχῆς αὐτῆς καὶ λαμβάνει «αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα» καὶ συνοικεῖ αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἐπὶ μακροσμίῳ αὐτῆς, ἄτε κατὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ γαμουμένης τῷ δευτέρῳ καὶ πνευματικῷ νόμῳ. «τὸ δὲ παιδίον ὃ ἐὰν τέκη» καὶ γεννήσῃ ἢ συνοικήσασα τῷ δευτέρῳ καὶ πνευ

ματικῶ ἀδελφῶ ψυχὴ γυνή, καθίσταται «ἐκ τοῦ ὀνόματος» τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ «τοῦ τετελευτηκό τος», καὶ γίνεται οὐκ ἐκ τοῦ προ τέρου μὲν ὁμώνυμος δὲ τῷ προ τέρω· ὄνομα γὰρ τῷ γεννήματι ἐκ τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἐστὶ τὸ ὄνομα τοῦ τετελευτηκότος, ἐπεὶ κάκεῖνος ἐκαλεῖτο νόμος <νόμος> θεοῦ, καὶ οὐ χρὴ γε ἐξαλειφῆσθαι ἀπὸ τοῦ διορατικοῦ καὶ ἀληθῶς Ἰσραήλ «τὸ ὄνομα» τοῦ ἀποθανόντος ἀν δρός, κὰν αὐτὸς ἐξαλειφθῆ. 17.32 Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ μέρους εἰρήσθω περὶ τοῦ νόμου. θεοῦ δὲ ἡμῖν πάλιν ἢ καὶ μᾶλλον χρεῖα, ἐν Χριστῷ φωτίζοντος τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς θεάν τῶν ἐξῆς. «ἐὰν» γὰρ «μὴ βούληται (φησὶν) ὁ ἄνθρωπος λαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ ἀναβήσεται ἢ γυνὴ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πύλην ἐπὶ τὴν γε ρουσίαν καὶ ἐρεῖ» τὰ ἐπιφερόμενα. καὶ πρῶτόν γε παρατήρει ὅτι, ἐς ὅσον <μὲν> καὶ ἢ γυνὴ ἐποίει τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου προστεταγμένον, καὶ ὁ ἀνὴρ εἰσιῶν πρὸς αὐτὴν συνῶκει αὐτῇ καὶ ἐτέκνου ἐξ αὐτῆς, ἄνθρωπος οὐκ εἴρητο ἀλλὰ «ἀδελφός» ἀνδρὸς τῆς γυναικός· ὅτε δὲ οὐ βούλεται «λαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ» καὶ «οὐ θέλει ἀναστῆσαι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐν Ἰσραήλ», καὶ καλούμενος ὑπὸ τῆς γερουσίας «τῆς πόλεως» λέγει· «οὐ βούλομαι λαβεῖν αὐτὴν» καὶ ἀτιμοῦται ὑπολυόμενος «τὸ ὑπὸ δημα» καὶ ἐμπτύεται «εἰς τὸ πρό σωπον» ἀπὸ τῆς γυναικός καὶ μετο νομάζεται, ἵνα «τὸ ὄνομα αὐτοῦ» ἢ «[ὁ] οἶκος τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα», τότε <οὐκέτι ἀδελφός ἀλλ' > «ἄνθρωπος» λέγεται· οἶονεὶ γὰρ διὰ μὲν τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου ἐλέγετο αὐτῷ τὸ «ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε <καὶ υἱοὶ> ὑψίστου <πάντες>»· διὰ δὲ τοῦ τὰ ἐναντία τῷ νόμῳ ποιεῖν οἶονεὶ ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ λόγου φάσκοντος πρὸς αὐτόν· «ὕμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε». καὶ πρόσχες εἰ δύνασαι νοῆσαι μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἐκδοχῆς τοῦ γράμματος εἶναι ἄλλην <τινὰ> ἐκ δοχὴν τοῦ νόμου διημαρτημένην καὶ οὐ πνευματικὴν οὐδὲ ἀνεπίληπτον, πλὴν τὴν γένεσιν ἔχουσαν <ἐκ τοῦ νόμου> ἡμαρτημένην μὲν ἀπὸ δὲ τῆς ἀφορμῆς τῶν ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένων ἀρχομένην, καὶ οὐ βουλομένην «ἀναστῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ» καὶ τιμῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ νόμου. οὐ βούλεται δὲ ἢ τοιαύτη ἐκδοχὴ παραλαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ψυχὴν· οὐδὲ γὰρ θέλει καρποφορῆσαι ἐπὶ τῷ δοξάσαι τὸ ὄνομα τοῦ τεθνηκότος ἀδελφοῦ. διὸ ἢ γυνὴ οὐ κάτω ἔστηκεν ἢ ἐτοίμη τιμῆσαι τὸν πρότερον ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ ἀναβαίνει «ἐπὶ τὴν πύλην» καὶ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως ἑαυτῆς ἔχουσαν καὶ «γερουσίαν». καὶ νοεῖσθω ταῦτα γινόμενα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν εἰς αὐτὴν εἰσαγωγὴν καὶ εἴσοδον. Ἐλέγχει οὖν ἢ γυνὴ τὸν μὴ βουλόμενον ἄνδρα καρποφορῆσαι τὸν τοιόνδε λόγον καὶ λέγει· «οὐ θέλει ὁ ἀδελφός τοῦ ἀνδρός μου ἀναστῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν Ἰσραήλ». εἶτα «ἢ γερουσία τῆς πόλεως» ἐκείνης ἐξετάζουσα τὸν τοιοῦτον ἄνδρα πυνθάνεται εἰ ἀληθῶς οὐ βούλεται. ἀποκριναμένου δὲ ἐκείνου τὸ μὴ βούλεσθαι, προσέρχεται αὕτη πρὸς τὸν μὴ βουληθέντα ἐξαναστῆσαι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς γερουσίας ἐλέγχει αὐτόν καὶ ἀτιμάζει ὑπολύουσα «τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ τὸ ἔν». καὶ σκόπει ἐν τούτοις διὰ τὸ «λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου» εἰρημένον πρὸς Μωσέα καὶ Ἰησοῦν καὶ τὸ «<οὔ> οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ», γεγραμμένον ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν καὶ <ἐν τῷ> κατὰ Μᾶρκον καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, μήποτε οὐ ταυτόν ἐστὶ τὸ λύσαι τὸ ὑπόδημα τῷ ὑπολύσαι· οὐ γὰρ ὑπολύσασθαι κελεύεται Μωσῆς ἢ Ἰησοῦς, οὐδὲ Ἰωάννης περὶ τοῦ σωτῆρος ὠνόμασε τὸ ὑπο<λύσαι ἀλλὰ τὸ> λύσαι. οὔτος οὖν ὁ παρα νομῶν οὔτε ἐξ ὄλων ὑπολέλυται οὔτε πάντῃ τῇ ὑποδέσει κεκόσμηται, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας ἐκάτερον ἔχει. διὸ ἐμπτύει «εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ» ἢ ἐπὶ τῆς γερουσίας ἐλέγξασα αὐτόν γυνὴ· ἐμπτύει γὰρ πᾶσα ψυχὴ τῷ οὐ τεκνοποιοῦντι οὐδὲ καρποφοροῦντι λόγῳ, καὶ διὰ τῆς ἀνατροπῆς ὑπολύει αὐτόν ἐν οἷς πταίει καὶ «ἀποκριθεῖσα» λέγει ὅτι «οὕτως ποιήσουσι τῷ ἀνθρώπῳ ὃς οὐκ οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». καὶ πρόσχες πάλιν ἐνταῦθα ὅτι δεύτερον τὸ ἄνθρωπος ὠνόμασται ἐπὶ τοῦ

ἀμαρτάνοντος, νῦν δ' ἤδη καὶ μὴ οἰκοδομοῦντος «τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». πᾶς οὖν ὁ βλέπων τοῦτον τὸν ἄνθρωπον ὑπολυόμενον ἀπὸ γυναικὸς καὶ ἐμπυόμενον καὶ ἀκούων αὐτῆς λεγούσης· «οὕτω ποιήσουσι τῷ ἄνθρωπῳ, ὃς οὐκ οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ», «πάντα πρὸς οἰκοδομήν» τοῦ ἀδελφοῦ ποιεῖτω· εἰ γὰρ μὴ οἰκοδομήσαι «τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ» <νόμου>, ὑπολυθήσεται «τὸ ἐν ὑπόδημα» καὶ ἐμπυσθήσεται καὶ «τὸ ὄνομα» παντὸς τοῦ τοιοῦτου «ἐν Ἰσραὴλ» παρὰ <πᾶσι> τοῖς ὁρώσι «κληθήσεται οἶκος τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα». Ἰδωμεν δὲ καὶ δευτέραν εἰς τὸν ἐκκείμενον τόπον διήγησιν, καὶ ἔστωσαν δύο νόμοι ἀδελφοί, καθ' οὓς ὁ μὲν τηρήσας τὸν πρότερον οὐκ ἦν «ἄνομος θεοῦ», ὁ δὲ τὸν δεύτερον φυλάσων ἐστὶν «ἔννομος Χριστοῦ». καὶ νόμι μοι κατὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν τεθνηκέναι τὸν πρότερον νόμον, ἄνθρωπον τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς, ἐπεὶ μὴ «δεδοξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει» πρότερον «ἔνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης» τῆς κατὰ τὸ δεύτερον· δεύτερον δὲ νόμον τοῦ Χριστοῦ, ἀδελφὸν ὄντα τοῦ προτέρου καὶ διὰ Μωσέως καὶ υἱὸν τοῦ αὐτοῦ λόγον, ὃς καὶ τὸν πρότερον ἐγέννησε. κατοικούντων οὖν τούτων τῶν δύο ἀδελφῶν «ἐπὶ τὸ αὐτὸ» μάλιστα κατὰ τὴν παρουσίαν ἀπέθανεν ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν καὶ οὐκ ἦν αὐτῷ σπέρμα. ἀλλὰ ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκότος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προτέρου ἀνδρός, ἡ ὑπὸ νόμον ψυχὴ, οὐ γίνεται «ἔξω ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι»· ἐγγίζει γὰρ ἀνὴρ, ὁ τοῦ εὐαγγελίου νόμος, ὡς ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς τεθνηκότος τῷ προτέρῳ νόμῳ, καὶ εἰσέρχεται πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ. οἷον ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἰδέ μοι τὴν Παύλου ψυχὴν «ὑπὸ νόμον», εἶτα διὰ Χριστὸν ἐξαγοράσαντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νόμου γενομένην ὑπὸ τὸ εὐαγγέλιον. καὶ ὄρα εἰ μὴ ἀπέθανεν ὁ ἀνὴρ τῆς Παύλου ψυχῆς, καὶ οὐδὲν ἦττον ἀποθανόντος ἐκείνου ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκότος οὐ γέγονεν «ἔξω», ὡς οἴονται οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων, οὐδὲ «ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι». ὁ γὰρ «ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς» εἰσηλθε πρὸς αὐτὴν καὶ ἔλαβεν «αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα» καὶ συνώκησεν αὐτῇ, καὶ γέγονεν ὁ καρπὸς καὶ τὸ γέννημα καὶ «τὸ παιδίον» καὶ τὸ τεχθὲν «ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος». κατὰ γὰρ τὸν πνευματικὸν νόμον τὸ εὐαγγέλιον ὄνομα μάζει πάντα, καὶ οὐκ ἐξήλειπται τὸ ὄνομα τοῦ τετελευτηκότος, ὅτε ἐλήλυθεν ὁ νόμος τοῦ εὐαγγελίου· παρὰ γὰρ τῷ ἀληθινῷ Ἰσραὴλ τηρεῖται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προτέρου. τίς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ μὴ βουλόμενος ἄνθρωπος «λαβεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ» ἢ ὁ ἐν ταῖς αἰρέσεσι λόγος, μὴ βουλόμενος τὴν τιμήσασαν ψυχὴν τὸν πρότερον ἄνδρα καὶ τὴν μνήμην τοῦ προτέρου ἀνδρὸς παραδέξασθαι; καθ' οὗ ἀναβαίνει ἡ γυνὴ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ «ἐπὶ τὴν πύλην», περὶ ἧς λέλεκται τὸ «αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ» καὶ ἀναβαίνει «ἐπὶ τὴν γερούσιαν» καὶ διαμαρτύρεται περὶ τοῦ μὴ βουλομένου «ἀναστῆσαι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐν Ἰσραὴλ» μηδὲ τιμῆσαι τὸν τοῦ θεοῦ διὰ Μωσέως νόμον. ἐπὶ οὖν «ἡ γερούσιαν» πύθηται τοῦ τοιοῦτου ἀνθρώπου εἰ ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ λέγει ἡ γυνὴ καὶ οὐ βούλεται ἐξαναστῆσαι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, τότε προσέρχεται «ἡ γυνὴ» τοῦ τεθνηκότος «ἐναντίον τῆς γερούσιαν» καὶ ὑπολύει «τὸ ὑπόδημα τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ», ἵνα κἂν ἢ ὑποδεδεμένος τὸ Χριστοῦ ὄνομα, ὑπολελυμένος τε ἢ τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα καὶ διὰ τοῦτο γε οὐκ ἐνδόξως οὐδὲ ἀληθῶς τὸ Χριστοῦ φορῶν ὄνομα. ἐμπύει δὲ καὶ «εἰς τὸ πρόσωπον» τοῦ τοιοῦτου ἡ γυνὴ καὶ ὀνειδίζει ὡς ἄνθρωπῳ αὐτῷ, καὶ οὐ βουληθέντι θεοποιηθῆναι ἐκ τοῦ καρποφορῆσαι· καὶ φησιν οὕτω παντὶ ἔσεσθαι τῷ μὴ οἰκοδομήσαντι «τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ», τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, ὃς νομικός ἐστι καὶ προφητικός. καὶ ἄλλο ὄνομα οὐχ ἔξει ὁ μὴ οἰκοδομῶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις ἢ τοῦτο ὅτι «οἰκός» ἐστὶν οὗτος «τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα». πᾶς οὖν ὁ ἐν αἰρέσεσι, μάλιστα ταῖς διακοπούσαις τὴν θεότητα καὶ τὸν νόμον ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου χωριζούσαις, καλινδούμενος «οἰκός» ἐστὶ «τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα», ἐμπυόμενος «εἰς πρόσωπον» καὶ ὑπολυόμενος

«τὸ ἐν ὑπόδημα». Καὶ τρίτην δὲ τοιαύτην ὑπὸ νοιαν εἰς τὸν τόπον ἐξεδεξάμεθα, ἦν διὰ βραχέων ἐροῦμεν. γυνὴ μὲν ἢ σοφία εἴρηται διὰ τὸ «ταύτην ἐζήτησα νύμφην ἀγαγέσθαι ἐμαυτῶ», <ἦν> καὶ ἐρᾶν δεῖ κατὰ τὸν εἰπόντα Σολομῶνα· «ἐράσθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε», ἀνὴρ δὲ αὐτῆς ὁ σοφός. ἐὰν οὖν ὁ σοφός μὴ γεννῆ σας τινὰς ἐκ τῆς σοφίας ἀπαλλαγῆ τοῦ βίου, ὁ κατοικήσας μετ' αὐτοῦ ἀδελφός καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀνα παυσάμενος λόγοις πρεσβευέτω τῶν αὐτῶν, ἵνα γεννηθῆ ἐκ τῆς σοφίας ὁ κλέος περιποιήσων τῶ ἀπαλλαγέντι τῆς συμβιώσεως <τῶ> τὸν καρπὸν παραστήσαι. εἰ δὲ μὴ βούλοιο πρεσβεῦσαι ὁ καταλειπόμενος ἀδελφός τῶν λόγων, ἀτιμασθήσεται ὑπὸ τῆς σοφίας ἐξ ἡμισείας αὐτὸν ὑπο λυούσης· οὔτε γὰρ οὐχ ὑπολυθήσεται ὁ τοιοῦτος οὔτε τελείως ὑπολυθήσεται. εἰς δὲ κατασκευὴν τοῦ τὸν νόμον ἄνδρα λέγεσθαι κατὰ τὴν γραφὴν γυναικὸς τῆς ψυχῆς, παραθησόμεθα τὰ ἀπὸ τῆς πρὸς Ῥωμαίους οὕτως ἔχοντα· «ἢ ἄγνο εἶτε, ἀδελφοί, γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ;» καὶ τὰ ἐξῆς ἕως τοῦ «γενομένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ». εἴρηται δὲ πλείονα ἡμῖν εἰς τὸν τόπον διηγουμένοις τὸ χωρίον του<τι> τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς ἐν τοῖς εἰς αὐτὴν ἐξηγητικοῖς. 17.33 ταῦτα μὲν, εἰ καὶ μετὰ παρεκβάσεως λε λέχθαι δοκεῖ, εἰρήσθω εἰς σαφήνειαν τοῦ παρὰ Μωσεῖ νόμου, οὗ μνη σθέντες οἱ Σαδδουκαῖοι ἐπύθοντο τοῦ σωτῆρος λέγοντες τὸ Μωσῆς εἶπεν· ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα καὶ τὰ ἐξῆς. Φέρε δὲ μετὰ ταῦτα τὰ ἄλλα τοῦ εὐαγγελίου ἐξετάσωμεν τὰ ἀπὸ τοῦ ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γήμας ἐτελεύτησε καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ μὲν Ἡσαΐας ἐν τῇ προφητεῖα φησὶν· «ἐπιλήψονται ἑπτὰ γυναῖκες ἀνθρώπου ἑνὸς λέγουσαι· τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγόμεθα καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περιβαλούμεθα· πλὴν τὸ ὄνομα τὸ σὸν κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς, ἄφελε τὸν ὄνειδισμὸν ἡμῶν». οἱ δὲ προσελθόντες Σαδδουκαῖοι τῶ σωτῆρι τὸ ἀνάπαλιν τῇ προφητεῖα φασὶ περὶ ἀνδρῶν ἑπτὰ γαμησάντων μίαν γυναῖκα. πλάσμα δὲ δοκεῖ μοι εἶναι τὸ πρόβλημα αὐτῶν, προθεμένων διὰ τοῦ πλάσματος τὸν περὶ ἀναστάσεως ἀθετήσαι λόγον καὶ οἰθηθέντων ἀκολουθεῖν τῇ ἀναστάσει τὸ ἕκαστον τῶν ἀνισταμένων τὴν αὐτὴν ἔχειν σχέσιν πρὸς οὓς εἶχεν ἐν τῶ βίῳ τούτῳ, ἵν' ὁ μὲν ἀνὴρ ἀπολάβῃ καὶ τὴν γυναῖκα μετὰ τὸ τυχεῖν ἀναστάσεως, ὁ δὲ πατὴρ μείνῃ ἐν τῇ σχέσει τῇ πρὸς τὸν υἱὸν καὶ ὁ ἀδελφός πρὸς τὸν ἀδελφόν. ἠγνόουν δὲ ἄρα ὅτι ὁ δημιουργὸς πάντα ποιῶν πρὸς τὸ χρησιμὸν, ὅπου μὲν γενέσεις ἐστὶ καὶ φθορά, πεποίηκεν ἀναγκαίως τὰς τοιαύτας σχέσεις, ἵν' ὁ μὲν τις ἢ ἀνὴρ διὰ γυναικὸς διακονούμενος παίδων γε νέσει, οἱ δὲ γεννώμενοι σχῶσι τι ἐκ τῆς διὰ τῶν αὐτῶν γενέσεως συγγενές, ὄντες ἀδελφοί· γενέσεως δὲ ἔργον ἦν καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ μήτηρ καὶ θυγάτηρ. εἰ οὖν ἐν τῇ μακαριότητι οἱ γέρωσ ἀξιούμενοι διὰ τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα ἐν ᾧ καλῶς ἐβίωσαν ἐν ἐκείνῃ ἔσονταί τῃ ζωῇ, καὶ οὐδεὶς τῶν μὴ ἀγωνισαμένων ἐνταῦθα καταζιοῦται τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, δηλονότι ὧν ἐνταῦθα διὰ γενέσιν χρεια ἦν, ταῦτα οὐκ ἔσται ἐκεῖ. οὐδὲν γὰρ παρέλκον ὁ θεὸς ποιεῖ οὐδὲ μάτην τι παρ' αὐτῶ γίνεται. ἐχρῆν δὲ ὄραν <τότε> τοὺς Σαδδουκαίους τὸ ἀκόλουθον αὐτῶν τῇ ὑπονοίᾳ περὶ τοῦ ἕκαστον ἀπο λήψεσθαι τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ὅτι πάλιν ἐκεῖ τεκνογονία καὶ παίδων γενέσεις καὶ θάνατοι· εἰ δὲ ταῦτα καὶ νόσοι, εἰ δὲ γενέσεις καὶ νηπιότητες καὶ προβάσεις ἀπὸ νηπιότητος ἐπὶ τὸ συμπληροῦσθαι <τὴν> διάλεκτον καὶ ὕστερον τὸν λόγον καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τοῦ λόγου κακίαν, καὶ μόλις ποτὲ πάλιν ἄρε τὴν ἐν ὀλίγοις τοῖς ζητοῦσιν αὐτὴν εὐρίσκεσθαι. Τούτων δὲ τί ἂν εἴη ματαιότερον; καὶ βέλτιόν γέ ἐστι μὴ εἶναι ἀνάστασιν τοῦ τοιαύτην εἶναι ὁποῖαν ὑπενόουν οἱ Σαδδουκαῖοι, ὑπολαμβάνοντες ἀκολουθεῖν τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει τὸ ἀπολαμβάνειν ἕκαστον τὴν γυναῖκα· ᾧ ἀκόλουθον ἦν καὶ ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἔσεσθαι. εἶπερ οὖν καινὸς αἰὼν ἐστὶν ἐλπιδόμενος καὶ (ὡς ὠνόμασεν Ἡσαΐας) «οὐρανὸς καινὸς καὶ γῆ καινὴ» καὶ ὡς ἐν τῶ εὐαγγελίῳ γέγραπται «ποτήριον» καινῆς διαθήκης, ἀπὸ ἀμπέλου οἶμαι καινῆς, ἕτεροῖα δεῖ εἶναι πάντα τὰ τῆς ἐκεῖσε ζωῆς καὶ ἀληθῶς

μακάρια. ὡσπερ δέ, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν, ἠκολούθησε τῷ εἶναι γυναῖκα καὶ ἄνδρα τὸ ἔσεσθαι καὶ τέκνα πατέρων καὶ ἀδελφούς ἀδελφῶν καὶ μητέρας τῶν γεννωμένων, οὕτω μὴ ποτε ἀκολουθεῖ τῷ μὴ εἶναι γυναικὴ ἢ ἄνδρα τὸ μηκέτι ἔσεσθαι πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀλλήλων τινὰς ἀδελφούς, τάχα οὐ περὶ μελλόντων μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν παρεληλυθότων. ἐκεῖ γὰρ οὐκέτι τοῦ κατὰ σάρκα γένους ἔσται μνήμη παρὰ τοῖς εὐλόγως ἀκούουσι τοῦ «μὴ μνημονεύετε τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ἀρχαῖα μὴ συλλογίζεσθε· ἰδοὺ ποιῶ καινὰ πάντα». καὶ κατὰ τοῦτο ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐ χρηματίσει πατήρ τοῦ Ἀβραάμ ὁ Θάβρα οὐδὲ τοῦ Ἰσμαήλ καὶ τῶν ἀπὸ Χεττοῦ ρας ὁ Ἀβραάμ, τάχα δὲ οὐδὲ τοῦ Ἰσαάκ· «τὰ γὰρ ἀρχαῖα παρῆλθε» καὶ τότε λεχθήσεται τὸ «ἰδοὺ γέγονε καινὰ πάντα». εἰ δὲ ἐστὶν ἄλλως τις παρὰ «τὸ κατὰ σάρκα» ἀδελφός καὶ ἐτέρως παρὰ τὰ ἐν γενέσει πράγματα πατὴρ καὶ υἱός, οὐκέτι διὰ γυναικὸς οὐδὲ δι' ἀσχημόνων μερῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἀνάλογον τῷ καὶ τὸν σωτήρα υἱὸν εἶναι τοῦ θεοῦ, ἐπιστήσει ὁ δυνάμενος τὰ τηλικαῦτα ὀρθῶς ζητεῖν χωρήσας «τὸ πάντα» ἐρευνῶν «πνεῦμα, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ». Ἐγὼ δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τούτων τὸ ἑτεροῖον καὶ ὡσπερ ὁμώνυμον παραλαμβάνω, λέγω τὰ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ γυναικὸς καὶ ἀνδρός. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν ἀληθὲς καὶ τὸ οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ ὡς ἐν παραβολῇ εἰρημένον περὶ ἑτεροῦ παρὰ τοὺς ἐπὶ γῆς γάμους ἐν τῷ «ὡμοιωθῆ ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ποιῶν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς καὶ ἐν τῷ «τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν» καὶ τὰ ἐξῆς. οὐκοῦν ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν γαμεῖ γάμον παρὰ πάντα γάμον, ὃν ὀφθαλμὸς εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε «καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου» ἀνέβη· καὶ ἔσται ὁ σεμνὸς καὶ θεῖος ἐκεῖνος καὶ πνευματικὸς γάμος ἐν ἀρρήτοις ῥήμασιν, ἃ μὴ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ λαλεῖν. ζητήσεται δὲ τις εἰ ἀνάλογον τῷ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν τοῦ νυμφίου γάμῳ εἰσὶ καὶ ἄλλοι γάμοι ἢ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν μόνος ὁ νυμφίος, καταργήσας πάντα γάμον, γαμεῖ γάμον, οὐχ ὅπου «ἔσσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», ἀλλ' ὅπου κυριώτερον ἐστὶν εἰπεῖν ὅτι ἐν πνευμά εἰσὶν ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη. ἀλλ' ὅρα μὴ ποτε ὀλίσθης ἀκούων τοιούτων λόγων πρὸς τὴν περὶ τῶν αἰώνων μυθοποιίαν, ἀρρένων καὶ θηλειῶν, παραδέξασθαι κατὰ τοὺς ἀναπλάσαντας τὰς συζυγίας αὐτῶν οὐδαμῶς <οὔσας οὐδ'> ὑπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων δηλουμένας. 17.34 Ἐπεὶ οὐδεμιᾶς τροπολογίας δεῖται τὸ πύσμα τῶν Σαδδουκαίων περὶ τῶν ἐπτὰ ἀδελφῶν ἐσχηκότων μίαν γυναῖκα, φέρε κατανοήσωμεν τοὺς τοῦ σωτήρος περὶ ταῦτα λόγους, ἐν οἷς φησὶ· πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ. πρὸς τοῦτο δὲ ζητήσεται τις τοιαῦτα· ὁ λέγων σωτὴρ τοῖς Σαδδουκαίοις· πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ ἐμφανῶς κατὰ τὰς γραφὰς παρίστασθαι τὸ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν μὴ εἶναι γάμους, ἅτε τῶν ἀνθρώπων <ὁμοιωθ>ησομένων τοῖς ἐν οὐρανῷ ἀγγέλοις παρ' οἷς οὐκ ἔστι γάμος. ποία οὖν γραφή δηλοῖ ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται; καὶ ποῦ τοῦ νόμου ἢ τῶν προφητῶν μανθάνομεν περὶ τῶν ἀναστησομένων ὅτι ἔσσονται ὡς οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι; σαφῶς γὰρ τοιαῦτα ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ οὐκ εὐρίσκομεν. κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν τοῦτο οὐ ζητηθήσεται, ἀναγράφαντα τὸν σωτήρα εἰρηκέναι· «οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γεννώσιν καὶ γεννῶνται, γαμοῦσιν καὶ γαμίσκονται» καὶ <τὰ> ἐξῆς καὶ μὴ εἰπόντα ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τι πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους καὶ περὶ τοῦ ἐν ταῖς γραφαῖς ταῦτα δηλοῦσθαι. κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον ζητηθεῖ ἄν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸν Μάρκον· κατ' αὐτὸν γὰρ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς Σαδδουκαίοις· «οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε μὴ γινώσκοντες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ; ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς

οὐρανοῖς». Ἐκαστος μὲν οὖν τῶν ἐπιστη σάντων τῇ ἐπαπορήσει ἡμῶν ζητεῖται ἀπὸ τῶν γραφῶν παριστάμενα τὰ ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένα περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν. ἡμεῖς δὲ τοιαῦτα φήσομεν ὅτι περὶ τῶν ριέχουσι ταῦτα αἱ γραφαὶ οὐκ αὐτολεξεῖ οὐδ' ὥστε τοῖς τυχοῦσι νοηθῆναι, ἀλλ' ἐν τροπολογία. «σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελόντων ἀγαθῶν» καὶ νομοθετήσας τινὰ περὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ διηγησάμενος γάμους δικαίους, οὐ περὶ τούτων προηγουμένως λέγει ἅ ἐκ τῆς προχείρου λέξεως ἐκλάβοι τις ἄν, ἀλλὰ περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς προαπεφήναμεν παραθέμενοι τὰ περὶ τοῦ γάμου τοῦ σωτήρος <καὶ τῆς ἐκκλησίας> ἐσομένου ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. οἷον <εἰ> «Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρης, καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρης διὰ τῆς ἐπαγγελίας», οὐ πάντως στήναί με δεῖ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ γάμου τῆς ἐλευθέρης καὶ τῆς πρὸς τὴν παιδίσκην κοινωνίας· ταῦτα γὰρ «ἐστὶν ἄλλη γορούμενα». ἀλλ' εἰ καὶ «ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», οὐχ οὕτως ἀκουστέον τοῦ λεγομένου ὡς οὐδὲν μυστήριον δηλοῦντος· «τὸ» γὰρ «μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ» καὶ (ὡς Παῦλος φησὶν) «εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν» ἀναφερόμενον. καὶ πρὸ βραχείως δὲ ἐκθέμενοι τὸ περὶ τῆς γαμουμένης τῷ ἀδελφῷ τοῦ τετελευτηκότος ἀνδρὸς αὐτῆς ὡς ἐδυνήθημεν ἐξητάσαμεν τὸ βούλημα τοῦ νόμου. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι μυρίοι περὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν νόμοι (ὡς περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ ἀποστασίου καὶ περὶ τῶν δύο γυναικῶν ἐνὶ ἀνδρὶ γινομένων, μιᾶς μὲν ἀγαπώμενης ἑτέρας δὲ μισουμένης, καὶ περὶ τῆς γαμουμένης αἰμαλώτου τῷ αὐτῆς ἐρασθέντι, γαμουμένης δὲ μετὰ τὸ ζύρασθαι καὶ ἐν πενθικοῖς κλαῦσαι τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς), ὧν ἕκαστος τὸ σεμνὸν καὶ θεῖον ἔχει ἐν τῇ εὐρισκομένῃ ἀληθινῇ τροπολογία. εἴ τις οὖν ἀναγινώσκων τὸν νόμον καὶ τὰ περὶ γάμων γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν διεξερχόμενος οἶεται μηδὲν πλέον τῶν ὑπὸ τοῦ γράμματος σημαυνομένων *** δηλοῦσθαι, πλανᾶται μὴ εἰδὼς τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. 17.35 Ζητήσαι δ' ἄν τις εἰ <τὸ> πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς λεγόμενον τοῖς Σαδδουκαίοις, μὴ προσιεμένοις ἄλλην γραφὴν ἢ τὴν νομικὴν, ἀναφορὰν ἔχει καὶ ἐπὶ ἑτέρας παρὰ τὸν Μωσέως νόμον γραφὰς. ὁ μὲν οὖν τις φήσει κατ' αὐτὸ τοῦτο ἐγκαλεῖσθαι τοὺς Σαδδουκαίους ὅτι μὴ προσιεμένοι τὰς ἐξῆς τῷ νόμῳ γραφὰς πλανῶνται μὴ εἰδότες αὐτάς. ἕτερος δὲ ἐρεῖ· ἀρκεῖ πρὸς τὸ τὴν πλάνην ἐλέγχεσθαι τῶν Σαδδουκαίων τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὰς κατὰ Μωσέα γραφὰς τῷ μὴ ἐκλαμβάνειν τὸν ἐν ταύταις θεῖον νοῦν. δύο μὲν τοιγε πράγματά φησι μὴ εἰδέναι τοὺς Σαδδουκαίους, ἐν μὲν τὰς γραφὰς, ἕτερον δὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, ἀφ' ἧς δυνάμεως τὰ τῆς ἀναστάσεως γίνεται καὶ ἡ καινὴ ἐν αὐτῇ ζωῇ. δύναται δὲ τις <λέγειν> τὸ μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ εἰδέναι λέγεσθαι τοὺς Σαδδουκαίους ἀναφέρειν ἐφ' ἑαυτὸν τὸν σωτήρα· ἐπεὶ Χριστὸς θεοῦ δυνάμις ἐστὶ καὶ θεοῦ σοφία, καὶ ἠγνόουν αὐτὸν οἱ Σαδδουκαῖοι, ὡς μὴ εἰδότες τὰς περὶ αὐτοῦ γραφὰς μηδὲ οἷα διακονήσεται τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει τῶν σωθησομένων. ὁ δὲ μὴ ἀρεσκόμενος τῷ διὰ τῆς τροπολογίας λυεσθαι τὸ περὶ τοῦ πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ ἐπιπορημένον, δεῖν θάτερον ποιῆσει, ἢ ἀπιστήσῃ τοῖς ἐκκειμένοις ῥητοῖς ὡς οὐ καλῶς ἀναγεγραμμένοις, τῷ μὴ ἂν τὸν σωτήρα τὰ μὴ γεγραμμένα εἰρηκέναι ὡς γεγραμμένα, ἢ τολμήσῃ ἀπιστήσῃ ὡς οὐκ ἀληθεύσαντι τῷ Ἰησοῦ. καὶ τρίτος δ' ἄν τις, ἐπὶ τοὺς ἀποκρύφους καταφεύγων λόγους, ἔνθα δοκεῖ σαφέστερον τὰ περὶ τῆς μακαρίας γεγράφθαι ζωῆς, φήσει ἐπ' ἐκείνους τὴν ἀναφορὰν εἶναι τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων ἐν τῷ πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς. καὶ ὅρα εἰ μὴ πάντοθεν ἀτόποις περιπεσεῖται διὰ τὸ φεύγειν τὴν τροπολογίαν. εἴτε γὰρ τῇ γραφῇ ἀπιστεῖ, παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ποιήσει λόγον· εἴτε τῷ Ἰησοῦ, ὡς κατὰ σάρκα Ἰουδαῖος τὸ τοιοῦτο ποιήσει· εἴτε ἐπὶ τοὺς

ἀποκρύφους <λόγους> καταφεύξεται, οὐκ ἐπὶ ὁμολογούμενον πρᾶγμα παρὰ τοῖς πεπιστευκόσιν ἐλεύσεται. διόπερ ἐμοὶ οὐκ ἄλλως φαίνεται δύ νασθαί λύεσθαι τὸ πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ· ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γὰρ μοῦσιν οὔτε γαμίσκονται ἢ διὰ τῆς ἀνάλογον κειμένης ἄλλῃ γορίας παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ἐν τῇ πρὸς Γα λάτας ἐπιστολῇ περὶ παιδίσκης καὶ ἐλευθέρας, ἀποδοθησομένης καὶ εἰς τὰς λοιπὰς γραφὰς ἔνθα περὶ ἀνδρὸς καὶ γυναι κὸς λέλεκται τι. καὶ ὡσπερ πλα νῶνται οἱ διὰ τὸ μὴ τροπολογεῖν τὰ προφητικά οἰόμενοι μέλλειν ἡμᾶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐσθίειν καὶ πί νειν σωματικά βρώματα <καὶ πό ματα>, ἐπεὶ <καὶ> αἱ λέξεις τῶν <προφητικῶν> γραφῶν τοιαῦτα πε ριέχουσιν, οὕτως καὶ τὰ περὶ γάμων γεγραμμένα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τηροῦντες ἐπὶ τοῦ ῥήτου καὶ οἰόμενοι συνουσίαις ἡμᾶς καὶ τότε χρῆσεσθαι, δι' ἃς οὐδὲ σχολάζειν ἐστὶ «τῇ προσ ευχή» δυνατὸν ἐν μολυσμῷ πως ὄντων καὶ ἀκαθαρσίᾳ τινὶ τῶν χρω μένων ἀφροδισίοις. 17.36 Μετὰ ταῦτα ζητῶ πότερον τὸ πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ ἐπὶ μόνον ἀναφέρεται τὸ ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γὰρ μοῦσιν οὔτε γαμίσκονται ἢ καὶ ἐπὶ τὸ ἄλλ' εἰσὶν ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ. οὐ γὰρ εὐρί σκω, ποῦ τῆς γραφῆς λέγονται οἱ σωθησόμενοι εἶναι ὡς ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ· εἰ μὴ ἄρα τις καὶ τοῦτο φήσει δηλοῦσθαι ἐν τῷ «σὺ δὲ ἀπελεύση πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης, τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ» καὶ <τῷ «προσετέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐ τοῦ» ἢ> τῷ «προσετέθη πρὸς τὸ γένος αὐτοῦ». ἢ τῷ ἐν Δευτερονομίῳ λεγομένῳ περὶ ἀνθρώπου ὡς τεταγμένου ὑπὸ θεοῦ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· ἐαυτῷ δὲ τὴν λέξιν τηρήσας εὐρήσεις. ἐξῆς τούτῳ ἔστιν ἰδεῖν τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγοντος· ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων. καὶ εἰς τοῦτο δὲ φήσομεν ὅτι μυρία δυνάμενος περὶ τοῦ ὑπάρχειν τὴν μέλλουσαν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις παραθέσθαι ἀπὸ προφητῶν ὁ σωτήρ, τοῦτο οὐ πεποίηκεν, διὰ τὸ τοὺς Σαδδουκαίους μόνην προσίεσθαι τὴν Μωσέως γραφήν, ἀφ' ἧς ἐβουλήθη αὐτοὺς συλλογισμῶ δυ σωπήσαι τοιοῦτό τι δηλοῦντι· ὁ θεὸς εἶπε Μωσεῖ· «ἐγὼ εἰμι θεὸς Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ», ἠνίκα ἐπὶ τῆς βάρου ἐχρη μάτισεν αὐτῷ. ἦτοι οὖν ὁ θεὸς θεὸς ὄντων ἐστὶν ἢ θεὸς οὐκ ὄντων. ἀλλ' ἄτοπον λέγειν ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπών· <«ἐγὼ εἰμι» ὁ ὢν>, «τοῦτό μοί ἐστιν ὄνομα», τῶν οὐδαμῶς ὄντων θεὸς ἐστίν. εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, ὄντων θεὸς ἐστὶ καὶ ζώντων καὶ ὑφἑστη κόντων καὶ αἰσθανομένων τῆς χά ριτος, ἧς αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐδωρήσατο, θεὸν ἐαυτὸν ἀναγορεύων αὐτῶν καὶ λέ γων· «τοῦτό μου ἐστὶ μνημόσυνον αἰώνιον». ζῶσιν ἄρα αἰσθανόμενοι τοῦ θεοῦ καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Ἰακώβ<καὶ> καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἰδίως χρηματίζει θεός· οὐ γὰρ γέγραπται· «ἐγὼ θεὸς Ἀβρα ἄμ» καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἀλλ' «ἐγὼ εἰμι θεὸς Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ». καὶ οὕτως γε ἀνέγραψαν Ματθαῖος καὶ Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς, ἴν' (οἶμαι) παραστήσωσι τοῖς προσέχουσι τῇ ἀναγνώσει ὅτι καθ' ἕκαστον αὐτῶν ὁ θεὸς θεός ἐστι, τοῦτ' ἐξαίρετον αὐτοῖς χαριζόμενος. οὐ γὰρ ἦσαν ὅμοιοι τοῖς Ἑβραίοις, ἵνα συλληπτὶ κῶς ὡσπερ ἐκείνων οὕτω καὶ τοῦ των ὁ θεὸς λέγηται. ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ γέγραπται· «ὁ θεὸς τῶν Ἑβραίων ἀπέστειλέ με», ἐπὶ δὲ τούτων κατὰ ἕνα, ἵνα παρα στήσῃ ὁ λόγος ὅτι εἷς Ἀβραάμ ἰσὸ τιμος ὅλῳ ἔθνει Ἑβραίων ἐστίν· οὐ γὰρ ἐπίσης ἐστὶν ὁ θεὸς θεὸς Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἑβραίων. τὸ δ' ὅμοιον ἐρεῖς καὶ περὶ τοῦ θεὸν αὐτὸν εἶναι τοῦ Ἰσαὰκ καὶ θεὸν τοῦ Ἰακώβ ὡς θεὸν τῶν Ἑβραίων. τοιαύτης δὲ τιμῆς ἠξιώσθαι νομίζω καὶ τὸν Ἥλιαν, διὸ ἀναγέγραπται ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν· «ὁ θεὸς Ἥλιοῦ». Τοῦ μὲν οὖν Ἀβραάμ θεὸς μό νον ἦν ὁ θεός, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ. τοῦ δὲ κρεῖττονος αὐτῶν σωτήρος ἡμῶν οὐ μόνον θεός ἐστίν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ πατήρ. διὸ καλῶς λέγεται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· «εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατήρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι στοῦ». οὕτως δὴ Ἰησοῦς Χριστός, οὗ «εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατήρ»,

ἐχαρίσατο τοῖς γνησίοις αὐτοῦ μαθηταῖς τὸ τὸν αὐτὸν εἶναι αὐτῶν οὐ μόνον θεὸν ἀλλὰ καὶ πατέρα. φησὶ γὰρ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν πρὸς τὴν Μαριάμ· «μή μου ἄπτου, οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου· πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπέ αὐτοῖς· ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν». ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι τότε καὶ τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῷ Ἰακώβ ἐχαρίσατο, ἵνα μηκέτι μόνον θεὸς ᾦ αὐτῶν ὁ θεὸς ἀλλ' ἤδη καὶ πατήρ. ὁ δὲ Λουκᾶς προσέθηκε τῷ «οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζῶντων», κειμένῳ καὶ παρὰ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ, τὸ «πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν». ὅπερ ἦν οὐχ ὁ τυχὼν ἔπαινος τῶν πατριαρχῶν, ἅτε τοῦ τηλικούτου σωτήρος ἡμῶν μαρτυροῦντος αὐτοῖς οὐ μόνον ὅτι ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ ζῶσι θεῷ ζῶσι καὶ οὐκ ἄλλῳ τινί. τοῦτο δὲ τὸ «πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσι» καλὸν παντὶ τρόπῳ ἀσκεῖν ἡμᾶς καὶ ἀναλαβεῖν, ἵνα πάντες μηδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ θεῷ ζήσωμεν ἐν Χριστῷ. τὴν δὲ ἐν βραχυλογίᾳ ἀπόδειξιν ἐκ τῶν Μωσέως γραμμάτων, τοῖς μόνον ἐκεῖνα παραδεχομένοις ὡς θεῖα περὶ τοῦ ζῆν τοὺς πατριάρχας, ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο, τὴν διδαχὴν ἀποδεχόμενοι τοῦ σωτῆρος σοφωτάτην καὶ δυναμένην τοὺς δυσπίστως ἔχοντας ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτόν.